

Berlin Alice Salomon Yüksek Okulu
ve
Akdeniz Üniversitesi
Avrupa Birliği Araştırma ve Uygulama Merkezi

ALMANYA ve TÜRKİYE – CİLT III

TOPLUM, SAĞLIK ve EĞİTİMDE
ÇEŞİTLİLİK

Editörler
Theda BORDE - Erol ESEN

TÜRKİYE VE ALMANYA – CİLT III
TOPLUM, SAĞLIK ve EĞİTİMDE
ÇEŞİTLİLİK

Editörler: Erol Esen - Theda Borde

Kapak: Dieter Hanauer

Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2015 Kasım, Ankara

ISBN:

Siyasal Kitabevi

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: +90 (0) 312 419 97 81

Faks: +90 (0) 312 419 16 11

Perakende Satış:

Zafer Çarşısı 26-27-28

Tel: +90 (0) 312 433 99 43

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı:

Desen Ofset A. Ş.

Sertifika No: 11289

Birlik Mah. 448. Cad. 476. Sk. No: 2

Çankaya/Ankara Tel: 0 (312) 496 43 43

Dağıtım:

Ekinoks Yayın Dağıtım

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: +90 (0) 312 419 97 81

Faks: +90 (0) 312 419 16 11

İÇİNDEKİLER

SELAMLAMA.....	9
Prof. Dr. İsrail KURTCEPHE <i>Akdeniz Üniversitesi Rektörü</i>	
ÖNSÖZ.....	11
Theda BORDE ve Erol ESEN <i>Editörler</i>	
AÇILIŞ KONUŞMASI.....	15
Prof. Dr. Burhan ÖZKAN <i>Akdeniz Üniversitesi Rektör Danışmanı ve Uluslararası İlişkiler Koordinatörü</i> Ahmet Başar ŞEN <i>Türkiye Cumhuriyeti Berlin Başkonsolosu</i>	
TÜRK ALMAN BİLİMSEL İŞBİRLİĞİ_PERSPEKTİFLERİ: SONUÇ VE GELECEĞE BAKIŞ.....	23
<i>Editörler</i>	
MAKALE ÖZETLERİ.....	29

I. BÖLÜM
AVRUPA'DA ALMANYA VE TÜRKİYE'NİN YERİ:
STRATEJİ, POLİTİKA VE UYGULAMALAR

Almanya ve Türkiye'de Bilim, Araştırma ve Teknoloji Stratejileri ... 67
Peter WEBERS

Türk-Alman İnovasyon Ağlarında Bilgi Transferi ve Entegrasyon 72
Yeşim KUŞTEPELİ, Canan BALKIR, Yaprak GÜLCAN ve
Sedef AKGÜNGÖR

Almanya ile Türkiye Arasında Gelecekte Yapılacak İkili Bilimsel
İşbirliklerinde Fırsatlar ve Engeller 92
Dirk TRÖNDLE

Türk-Alman Ekonomik İlişkileri Özel Bağlamında Avrupa
Birliği'nin (AB) Türkiye Açısından Ekonomik Önemi 110
Meral AVCI

Tarih, Politika ve İktisat Sacayağında Almanya,
Türkiye ve Ortadoğu 130
İrfan KALAYCI

Türk Hükümeti'nin Yeni Diaspora Politikası – Fırsatlar ve Riskler . 147
Yaşar AYDIN

II. BÖLÜM
TOPLUM, SAĞLIK, EĞİTİM ve MESLEK
ALANLARINDA ÇEŞİTLİLİK

Almanya'da Sosyal Hizmet Kurumlarının Gelişimi ve Göçmenlerin bu
Alandaki Örgütlenmesi 169
Kenan KOLAT

Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinde Yabancı Personelle İlgili Uygulamalar	180
Mustafa ÇOBAN, M. Cumhur İZGİ ve A. Ezel ESATOĞLU	
Pilot Proje: Berlin Charité Üniversite Hastanesi’nde Kültürlerarası Yetkinlik ve Yapılanma İçin Mesleklerarası Ağ Oluşturma.....	193
Jalid SEHOULI, Neşe Emine YÜKSEL, Theda BORDE ve Zeki ÇAĞLAR	
Demans Hasta Yakınlarının Katkı ve İhtiyaçları: –Almanya BremenDeneyimleri	198
Funda KLEIN-ELLINGHAUS, Tilman BRAND ve Hajo ZEEB	
Uzun Süreli Bakım ve Bakım Politikalarında Değişen Eğilimler.....	218
Sema OĞLAK	
„Öğretmen Odasında Çeşitlilik“ Araştırması.....	240
Nurten KARAKAŞ	
Prestij ve Stigma Kıskaçındaki “Göçmenlik”: Göçmen Kökenli Alman Milletvekillerin Gözünden	253
Devrimsel Deniz NERGİZ	
İş Yaşamında Göçmenlik Olgusu: Geçmiş mi Gelecek mi?.....	277
Jason HOLDSWORTH	
Yazarlar Almanca Yazıyor	280
Yadé KARA	

III. BÖLÜM
TÜRK-ALMAN BİLİMSEL İŞBİRLİĞİNE BAKIŞ AÇILARI VE MEVCUT
POTANSİYELLER

Kısım 1: TOPLUM VE SAĞLIK

Sezaryenle Doğum – Almanya ve Türkiye Arasında Transnasyonal ve
Transkültürel Gerçekler ve Tartışmalar 287

Theda BORDE, Silke BRENNE, Jürgen BRECKENKAMP,
Oliver RAZUM ve Matthias DAVID

Hastane Kapasiteleri ve Hizmet Göstergeleri Açısından Almanya ve
Türkiye'nin Karşılaştırmalı Analizi..... 323

Yasemin AKBULUT, Ömer R. ÖNDER, Çağdaş Erkan AKYÜREK,
Ece UĞURLUOĞLU ALDOĞAN, Bayram GÖKTAŞ,
Gamze KUTLU, Jebağı Canberk AYDIN ve Walter SWOBODA

Türkiye ile Almanya Sağlık İnsan Gücünün Sayısal Yeterliliği ve
Mesleki Beceri Dağılımındaki Dengesizliği..... 339

Türkan YILDIRIM, Afsun Ezel ESATOĞLU, Gözde YEŞİLAYDIN,
İpek CAMUZ, Deniz Tugay ARSLAN ve Sylvia SCHAFMEISTER

Türkiye ve Almanya Sağlık Harcamalarının
Karşılaştırmalı Analizi..... 355

Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR, Okan ÖZKAN, Pınar DOĞANAY
PAYZİNER, İzzet AYDEMİR, İsmail AĞIRBAŞ,
Marly SHWENDLER ve Patrick DA-CRUZ

Türkiye ve Almanya'da Sağlık Kurumları İşletmeciliği Eğitim
Programları Karşılaştırmalı Analizi..... 370

Kemal YAMAN ve Sabahattin TEKİNGÜNDÜZ

Almanya ve Türkiye’de Organ Bağışı ve Uluslararası Organ Ticareti:
Bazı Özverisel Etmelerin Azalan Organ Bağışlama Gönüllülüğünü
Nasıl Canlandırdığı Üzerine 395

Rolf WIRSING

Tıp Hukuku ve Etik Açından Almanya ve Türkiye’de Psikiyatri
Hastalarına Yaklaşım Farkı 414

E. Elif VATANOğLU-LUTZ

Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Alman Sağlık Tedarik Sistemine
Uyarlanması – Çigongun Ortaya Çıkışı, Bilimi ve Uygulaması 428

Johann BÖLTS

Meme Kanseri Ameliyatı Ardından Hastalarla Yapılan Yoga
Uygulamalarının Etkilerine Dair Rasgele ve
Kontrollü bir Araştırma 444

**Ingrid KOLLAk, Isabell UTZ-BILLING, Sabine GAIRING, Heribert
KENTENICH, Winfried SCHÖNEGG ve Friederike SIEDENTOPF**

Münih Teknik Üniversitesi Spor ve Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde
Geleneksel Çin Tıbbı Yüksek Lisans Programı – Master of Science
(M.Sc.) 471

Carl-Hermann HEMPEN

Kısım 2: YAPILAR VE PROGRAMLAR

Alman Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı’nın Türkiye ile
İşbirliğine Yönelik Araştırma ve Eğitim Enstrümanları 480

Oliver DILLY

Türkiye’de Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) -
Bireysel Teşvik ve Proje Teşvik Programları 491

Sarah SCHACKERT-FELD

Avrupa Ağları ve Lobi Faaliyetleri	506
Thomas HECKEBERG	
Antalya Üniversite Destekleme Vakfı: Eğitime Adanmış 42 Yıl.....	516
Fatmagül HESAPÇIOĞLU	
Türkiye İle Almanya Arasında İkili Bilimsel ve Teknolojik İlişkiler ve Bilim, Araştırma ve İnovasyon Yılı 2014	518
Aslı AKÇAYÖZ	
Alman Akademik Değişim Servisi'nin Türkiye'deki Çalışmaları: Görev Alanları ve Hedefler	524
Sarah SCHACKERT-FELD	
Türkiyeli ve Almanyalı Türk Siyaset Bilimcilerinin Türk-Alman Bilimsel İlişkilerine Katkıları	536
Burak GÜMÜŞ	
Türk-Alman Yükseköğretim İşbirliğinde Yeni bir Oluşum: BAU International Berlin – University of Applied Sciences	564
Süheyla SCHRÖDER	
Türk-Alman Kültür İlişkilerinde Yunus Emre Enstitüsü	579
Yılmaz BULUT	
Almanya Türk Toplumu'nun Hedef ve Faaliyetleri	589
Safter ÇINAR	
YAZARLAR DİZİNİ	595

SELAMLAMA

2012 yılında başlayıp 6-8 Kasım 2014 tarihleri arasında Üniversitemizin üçüncü kez ev sahipliği yaptığı Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu başarıyla tamamlanmıştır. Bu çerçevede Türkiye ve Almanya'dan araştırmacı, uygulamadan gelen uzman ve eğitim öğretim alanından karar vericiler tarafından olmak üzere 50'nin üzerinde bildiri sunulmuştur. 400'ün üzerinde katılımcıyı ağırlayan bu yılki Forum, hem ele aldığı konu yelpazesini genişletmiş, hem de daha geniş araştırma ve eğitim çevrelerine ulaşmayı başarmıştır.

Gösterdiği süreklilik ve yüksek performansı ile Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu, rüştünü ispatlamıştır. 2014 yılının Türk-Alman Bilim, Teknoloji ve Inovasyon Yılı olması, Üniversitemizdeki bu buluşmaya özel bir değer katmaktadır. İki ülke arasında ilk kez gerçekleştirilen bu özel programa başta AKVAM olmak üzere, Üniversitemizin çeşitli birimleri de aktif katkı vermiştir. Almanya'da öğrenimini görmüş 70'in üzerinde öğretim elemanımızla birlikte birçok akademik ve idari birimiz bu çerçevede Almanya'dan kurum ve kuruluşlarla ilişkilerini ve işbirliği potansiyelini genişletme fırsatı yakalamıştır. Forum'da ele alanın birçok konuda bilgi ve deneyim alışverişi olurken, Avrupa Birliği'nin çok uluslu destek-

leme programlarına katılım kriterleri de iki ülke araştırmacıları tarafından birlikte değerlendirilmiştir.

Bu yıl da başarıyla tamamlanan Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu, Üniversitemizin uluslararasılaşma çabalarına güçlü bir katkı sunmaktadır. Birçok Alman göçmene de ev sahipliği yapan Antalya'da bu ikili bilim ve eğitim buluşmalarının başarıyla sürmesini temenni ediyorum. Daha geçtiğimiz yıl 10. Kuruluş yıldönümünü kutlayan Üniversitemizin genç birimi Avrupa Birliği Araştırma ve Uygulama Merkezi (AKVAM) ve onunla birlikte III. Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu'nu düzenleyen Berlin Alice Salomon Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nin (ASH) değerli ekiplerine ve programın gerçekleştirilip sonuçların yaygınlaştırılmasına katkı veren tüm Türk ve Alman kurum ve kuruluşlarına teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. İsrail KURTCEPHE
Akdeniz Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

Göç olgusunun etnik ve sosyokültürel çeşitlilik ile çok dillilik bağlamında genel olarak büyük bir toplumsal potansiyel oluşturduğu, „2014 Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve *İnovasyon Yılı*” bağlamında açık bir şekilde görülmüştür. Zira Türk-Alman bilimsel işbirliklerinde, Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler başı çekmekte ve başarılı işbirliklerinde önemli bir kaynak teşkil etmektedirler. Ancak toplumun geleceği açısından gerek Türkiye gerekse Almanya için önemli olan, göçmenliğin getirdiği birikim ve sorunlar ile toplumsal çeşitlilik konusunun daha fazla dikkate alınmasıdır. Ortak toplumsal sorunlara daha iyi cevap verebilmek ve ulusüstü ortaklık olanaklarını daha iyi değerlendirebilmek için araştırma ve bilgiye dayanan uygulamalar yanı sıra, sürdürülebilir ikili işbirliklerinin oluşturulması gerekmektedir.

Dünyanın çeşitli kriz bölgelerinden Avrupa ülkelerine akın eden sığınmacılarla birlikte oluşan güncel durumun da apaçık gözler önüne serdiği gibi, hem Almanya hem de Türkiye sadece toplumdaki sosyal ve etnik çeşitlilikle ilgili eski sorunlarla değil, aynı zamanda göçmenlik olgusundan kaynaklanan yeni sorunlarla da karşı karşıyalar. Her ne kadar sığınmacıların yaşam güvencesiyle ilgili insani konular şimdilik ön planda olsa da, transit ve göç edilen ülkelerde bir süre sonra eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma ile toplumsal katılım meseleleri de gündeme gelecektir. Eğitim ve sağlık

adaleti yanı sıra insan haklarını da içine alan sosyal adalet konuları bununla ilişkilidir.

Bu kitap yoğunlukla, Akdeniz Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma ve Uygulama Merkezi (AKVAM) ile Berlin Alice Salomon Uygulamalı Bilimler Üniversitesi işbirliğiyle 6-8 Kasım 2014 tarihlerinde Akdeniz Üniversitesi'nde üçüncüsü düzenlenen "Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu"nda sunulan bildirilerden oluşmaktadır. Farklı bilimsel alanlardan, siyasi, iktisadi ve uygulamaya yönelik çevrelerden gelen 400'ün üzerinde katılımcı bu etkinlikte birbirleriyle "Toplum, Sağlık ve Eğitimde Çeşitlilik" üzerine ulusüstü bir bakışla bilgi ve deneyim değişiminde bulunmuştur. Bu kapsamda araştırma projeleri, Almanya ve Türkiye arasında yapılmış karşılaştırmalı çalışmalar ve yenilikçi kuruluş ve konseptler tanıtılmış, keza "Proje Ortaklık Borsası" yardımıyla aynı alanlarda faaliyet gösteren, dolayısıyla işbirliği yapma potansiyeline sahip muhtemel ortaklar biraraya getirilmiştir. Ayrıca var olan sorunlar; Türk-Alman işbirliği çerçevesinde olmak kaydıyla toplum, eğitim ve sağlık bilimleri kapsamında acil çözüm bekleyen ileriye dönük alanlar olarak ele alınıp tartışmaya açılmıştır. Etkinlik kapsamında birbirinden bağımsız oluşturulmuş tartışma platformları ve disiplinlerarası konsept Almanya ve Türkiye'den gelen araştırmacı ve ilgililerin birbirleriyle görüş alışverişi yapabilmesine önemli ölçüde dinamizm katmış, alışılmışın dışında farklı fikirler geliştirmeye, yine bu fikirleri çeşitli tartışma ortamlarında dile getirmeye olanak sağlamıştır.

Bu yayında uzmanların, genç bilim insanlarının, siyasi ve uygulamaya yönelik çevrelerle akademik kuruluşların temsilcilerinin kaleme aldığı araştırma sonuçları, proje tanıtımları ve onların sunduğu bilimsel perspektifler yer almaktadır. Al-

manya ve Türkiye ülkeler bazında merkezi konumda olmakla birlikte, “çeşitlilik” olgusunun konusal bağlamda yazarları en çok meşgul eden alan olarak ön plana çıkmaktadır. O halde yazarların makale ve sunumlarından, ulaştıkları sonuçlardan esinlenip, yeni araştırma konularının ve ikili işbirliklerinin ortaya çıkmasını sağlayın.

„2014 Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve *İnovasyon* Yılı” Almanya ile Türkiye arasındaki bilimsel işbirliğini pekiştirmek için çok uygun bir çerçeve sunmuştur. Bilim Yılı’nın bir odağının da sosyal bilimlere üzerine çevrilmiş olmasını biz çok yerinde bir uygulama olarak görüyoruz. Çünkü dikkatlerin insan ve toplum üzerine çevrilmesi, diğer bilimlerin de temel konusunu oluşturmaktadır.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik *Araştırma* Kurumu’na (TÜBİTAK), İstanbul’daki Friedrich-Ebert-Vakfı Derneği’ne ve ev sahibi Akdeniz Üniversitesi’ne, Rektörü Sayın Prof. Dr. İsrail Kurtcepe’nin şahsında, 2014 yılında Antalya’da üçüncü kez düzenlenen “Türk-Alman Bilimsel İşbirliği”nden esirgemedikleri desteklerinden ötürü teşekkür ederiz. Ayrıca Antalya Üniversite Destekleme Vakfı’na ve Federal Almanya Eğitim ve Araştırma *Bakanlığı’na* (BMBF) bu yayının gerçekleştirilmesi için sundukları desteklerden ötürü teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

İki dilde yaptığımız bu yayınlara, farklı kurumlarda faaliyet gösteren, gerek tecrübeli gerekse genç bilim insanlarına, keza Almanya ve Türkiye’de siyasi, iktisadi ve uygulamadan sorumlu çevrelerden gelen uzman ve temsilcilere hitap edebilmenin ve ileriki dönemlerde yapılacak olan yeni ikili işbirlikleri ile toplum, eğitim veya sağlık araştırmaları bağlamında oluşturulacak ağlar için esin kaynağı olabilmeyi ümit ediyoruz. Bu yayının vesilesiyle toplum, sağlık ve eğitim bilimleri

kapsamında “çeşitlilik” olgusunun yeni bir araştırma ve uygulama alanı olarak kendisine bir yer edinmesine katkı sunmuş olmayı ümit ediyoruz. Ayrıca bu yolla gerek Almanya’da gerekse Türkiye’de çeşitliliğe yönelik yapıların toplumsal kuruluşlar ile sağlık ve eğitim yapılanmalarında geliştirilmesine katkı sağlamış olmayı çok arzularız.

Bizden güvenlerini esirgemeksizin Almanca veya Türkçe kaleme aldıkları değerli makaleleriyle bu yayının hayat bulmasını sağlayan bütün yazarlara bu vesileyle şükranlarımızı sunarız. Bilim, uygulama ve siyaset alanlarında iki ülke arasında fikir alışverişi bilgi transferinin en iyi biçimde gerçekleşebilmesine önyak olabilmek amacıyla bu yayını Türkçe ve Almanca yapmaya karar verdik. Bu bağlamda çok dillilik çeşitliliğin kabulü ve karşılıklı iletişim yollarının açılması anlamına gelmektedir. Her iki dilde de kaleme alınmış olan makalelerin bir diğer dile çevirilmesi görevini üstlenip bu görevi özenle yerine getiren Dr. Yücel Sivri ve Sezai Zeybekoğlu’na çok teşekkür ederiz.

Üçüncü kez düzenlenen “Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu” etkinliklerinin hazırlanmasına ve yayın öncesi değerlendirme süreçlerine verdikleri emek ve desteklerden dolayı AKVAM çalışanları Meral Aksu, Markus Schrijer, Fatma Uysal, Özlem Yalçın ve bir kez daha disiplin, özveri ve ekip bilinciyle katkı veren Akdeniz Üniversitesi öğrencilerine çok teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Theda Borde
Berlin Alice Salomon
Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Erol Esen
Akdeniz Üniversitesi

AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Başkonsoloslarım, Alice Salomon Üniversitesi'nin çok değerli Rektör Yardımcısı, Üniversitemizin sayın Dekanları, çok değerli katılımcılar hepinize hoş geldiniz diyorum ve sizleri saygıyla selamlıyorum.

Konuşmama başlamadan önce Sayın Rektör'ümüzün sizlere selam ve saygılarını iletme istiyorum. Kendileri burada bizlerle olmayı çok istemelerine karşın il dışında oldukları için toplantıya katılamadılar. Bildiğiniz üzere Akdeniz Üniversitesi olarak Türk- Alman Bilimsel İşbirliği Forumu'nun ilkinin 2012 yılının Mart ayında, ikincisini ise 2013 yılının Mayıs ayında gerçekleştirmiştik. Biraz önce Sayın Esen'in de ifade ettiği gibi birazdan başlayacak olan bu yılki Forum yoğun bir programla 2 gün boyunca devam edecek. Ancak bu yılki Forum; "Türk- Alman Bilim Yılı" kapsamında yürütülmesi nedeniyle ilk iki Forumdan daha farklı bir önem taşımaktadır. Forumda ele alınacak konulara baktığımızda ortak araştırma stratejileri belirlemek, ortak araştırma ve ikili ortaklıklar için destekleme programlarının yürütülmesi gibi önemli konular ele alınmaktadır. Akdeniz Üniversitesi olarak biz Türk- Alman Bilim Yılı'nı da çok önemsedik ve özel önem verdik. Bu amaçla üniversitemizden bir öğretim üyemizi, koordinatör olarak tayin ettik ve kendisi AKVAM Müdürümüz Erol Esen hocamızla birlikte oldukça verimli bir çalışma dönemi geçirdiler. Bu kapsamda Haziran ayı içerisinde Türk- Alman Bilim Ödülü'nün verilmesi etkinliği, daha sonra halen gerçekleştirmekte

olduğunuz 3. Türk- Alman Bilimsel Forumu ve yine Aralık ayında gerçekleştirilecek olan “Uluslararası Biyogaz ve Kompost alıştayı” rnek olarak verilebilir. Bunun dışında, 2015’e sarkan bir etkinlik de Ulusötesi Yaşlılık Projesi. Akdeniz niversitesi olarak uluslararasılaşmaya ve uluslararası ilişkilere son derece önem veriyoruz ve bu kapsamda tamamen yeniden bir organizasyona gittik. Bu yapının içinde üniversitede yürütmüş olduğumuz değişim programları, ki bunlar içinde en çok bilineni Erasmus, onun dışında tüm dünyaya açık olan Mevlana Değişim Programı ve misafir ğrenci programı olarak da adlandırılan bir başka değişim programı olan Free Mover Programı yer almaktadır. Bu çerçevede halen yaklaşık 1500 uluslararası öğrencimiz kampüsümüzde eğitim görmektedir. Uluslararası ilişkiler kapsamında Almanya’ya özel önem veriyoruz. Almanya bizim için gerçekten önemli bir lke. Halen 41 Alman niversitesi ile 161 Erasmus anlaşmamız var ve bu kapsamda karşılıklı ğrenci ve ğretim elemanı değişiminde bulunuyoruz. Aynı zamanda Almanya’daki niversiteler ile ikili işbirliği anlaşmalarımız var. Bu Forum kapsamında Alice Salomon niversitesi ile ikili işbirliği anlaşması imzalayacağız dolayısıyla bu anlaşmalara bir tane daha ilave ediyoruz. Söz konusu bu anlaşmayı Alice Salomon niversitesi adına parafe edecek olan Rektör Yardımcısı Bayan Prof. Dr. Bettina Vlter’in de bugün aramızda bulunmasından büyük memnuniyet duyuyorum.

Ben 3. Türk- Alman Bilimsel İşbirliği Forumu’nun düzenlenmesinde, başta Forum’u düzenleyen Alice Salomon Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Theda Borde ve AKVAM Müdürü Prof. Dr. Erol Esen olmak üzere katkısı olan herkese çok teşekkür ediyorum. Ayrıca buraya gelip değerli fikirlerini

bizimle paylaşacak olan konuşmacılara ve siz katılımcılara da çok teşekkür ediyorum.

Sevgi ve saygılarımla

Prof. Dr. Burhan Özkan
Akdeniz Üniversitesi Rektör Danışmanı ve
Uluslar arası İlişkiler Koordinatörü

AÇILIŞ KONUŞMASI

Saygıdeğer Rektör Yardımcısı Hanımefendi,
Saygıdeğer Rektör Yardımcısı Beyefendi,
Değerli Prof. Dr. Theda Borde ve Prof. Dr. Erol Esen,
Akdeniz Üniversitesi ve Alice Salomon Uygulamalı Bi-
limler Üniversitesi'nin Değerli Mensupları,
Sevgili Öğrenciler,

Bugün burada "III. Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Foru-
mu"nda sizlerle birlikte olmaktan ve tecrübelerimizi, görüşle-
rimizi karşılıklı paylaşma imkanı bulmaktan memnuniyet
duyuyorum.

Forum'un "Türk-Alman Bilimsel İşbirliği: Toplum, Sağlık
ve Eğitimde Çeşitlilik" şeklindeki başlığı, esasen Alman-
ya'daki Berlin Büyükelçiliğimiz ve 13 Başkonsolosluğumuzun
gündemindeki en öncelikli konuları bünyesinde toplamış du-
rumdadır. Bizler, devlet temsilcilikleri olarak Almanya'daki
görev bölgelerimizde toplumumuzun Alman toplumu içinde-
ki konumunu nasıl iyileştirebileceğimize önemli mesai harcı-
yoruz. Ve şunu en baştan belirtmeliyim ki, bizi bu amaca ulaş-
tıracak en doğru ve etkin yolun toplumumuzun eğitim seviye-
sini yükseltmekten geçtiğine inanıyoruz.

Öncelikle Türkiye ve Almanya ilişkilerinin olumlu seyir-
de ilerlediğine değinmek isterim. Bildiğiniz üzere, Almanya
ile geçmişten gelen, Osmanlı İmparatorluğu dönemine daya-
nan köklü ilişkilerimiz bulunuyor. İki ülke arasında diploma-
tik ilişkilerin kurulmasının üzerinden bugün 250 yıl geçmiş

durumdadır. Prusya ile başlayan ilişkilerimiz küreselleşmenin sunduğu gelişmeler karşısında 20. yüzyılda ivme kazanarak devam etmiş ve bugünkü “yoğun ilişkiler ağı” düzeyine ulaşmıştır. Almanya ile olan ilişkilerimizin çok boyutluluğu özellikle vurgulanması gereken bir noktadır.

Almanya ile başta NATO, OECD, AGİT, Avrupa Konseyi olmak üzere pek çok Avrupa kurumunda ve uluslararası örgütte ortaklık ilişkisi içinde bulunuyor ve işbirliği yapıyoruz. Ayrıca, Almanya, Gümrük Birliği Kararı olarak bilinen 1/95 sayılı AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı'nın alınmasında, Türkiye'nin AB ile yakınlaşması, AB üyeliği için başvurması, aday ülke olarak tanınması ve sonrasındaki müzakere sürecinde çeşitli dönemlerde farklı boyutlarda ve yönde olabilmekle birlikte gerçekten önemli rol oynamış bir ülkedir. Bundan sonraki süreçte de AB tarafından alınan kararlarda belirleyici olacağı konusunda şüphemiz olmamalıdır.

Bunların yanı sıra ticari ve ekonomik düzlemde de Almanya ile çeşitlilik arzeden ve gelişmiş bir ortaklık ilişkisi içerisindeyiz. İki ülke 32 milyar Doları aşan ikili ticaret hacmine sahiptir. Son yılların ithalat-ihracat rakamlarına bakıldığında Almanya'nın dış ticaretimiz bakımından başı çeken ülke olduğunu görmekteyiz. Bugün Almanya Türkiye'nin bir numaralı ticaret ortağı konumundadır.

İlişkilerin aslında en önemli paydasını oluşturan beşeri boyutunu ele aldığımızda ise, Türkiye'den Almanya'ya işgücü göçünün başladığı 1961 yılından bugüne uzanan 55 yıllık sürede ikili ilişkilerimize giderek artan biçimde yön veren Almanya Türk toplumu karşımıza çıkmaktadır. Almanya'da bugün 3 milyonu aşkın insanımız yaşamaktadır. Her iki ülke için de Almanya Türk toplumunun ikili ilişkilerde oynadığı rol, tartışılmaz önemde, başka örneği olmayan niteliktedir. Türkiye'den çalışmak amacıyla 1960'lı yıllarda Almanya'ya

göçen insanlarımızdan bir bölümü zaman içerisinde ülkemize dönmüş, ancak gerek çocukları Almanya'da kaldığından gerekse sağlık hizmetleri veya sosyal hizmetlerinden yararlanmaya devam ettiği için Almanya ile bağına hiçbir zaman koparmamıştır. Bu grubun önemli bölümü halen yılın yarısını ülkemizde, kalan yarısını Almanya'da geçirmektedir. Almanya'ya göçen ilk nesilden orada yaşamaya devam etmiş insanlarımız keza ülkemizdeki akrabaları ya da babadan kalan toprakları dolayısıyla ülkemizle bağına sürdürmekte, büyük çoğunluğu yılda en az bir defa memleketini ziyaret etmektedir. Dolayısıyla iki ülke arasında sürekli bir insan akışı olmakta, toplumumuzun 50 yıldır canlı tuttuğu bu devridaim esasen ilişkilerin daha da gelişmesini kaçınılmazdır.

Öte yandan, her yıl ülkemizi ziyaret eden 5 milyon Alman turistinin de ülkemizi, kültürümüzü ve insanımızı iyi tanıyan ve seven insanlar arasına katıldığı malumunuzdur. Turist akışının dışında onbinlerce Alman vatandaşı bilhassa bulunduğumuz coğrafi bölgeye olmak üzere ülkemize yerleşmiş ve sürekli Türkiye'de yaşayan insanlar haline gelmişlerdir. İnsan unsurunun ortaya çıkardığı bu potansiyel, takdir edersiniz ki, iki ülke ilişkilerini her alanda canlı tutmaya ve geliştirmeye - tabir caiz ise- mahkum kılan itici güçtür.

Değerli Katılımcılar,

İlişkilerin beşeri boyutu irdelendiğinde, Almanya'daki 3 milyonu aşkın Türkiye kökenli insanın elbette çeşitli siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal sorunları olduğunu da görüyoruz. Bizler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Almanya'daki uzantısı olarak, Berlin Büyükelçiliğimizin eşgüdümünde, bu sorunları, kaynağına inerek kalıcı ve sürekli çözümlerle ortadan kaldırmak için çalışmalar yapmaktayız. Gelinek noktada, geniş perspektiften bakıldığında, insanımızın sorunlarının çözümü toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinden geç-

mektedir. Eğitim seviyesi yüksek bir toplum özbenliğini koruyabilmişse, diline ve kültürüne sahip çıkabilmiş ve bu değerlerin kişiliğine güç katan unsurlar olduğunu idrak edebilmişse, hem kimliğini koruyarak gelişmeye devam edebilecek, hem de bulunduğu ülkeye sadece insan gücü olarak değil, daha başka birçok açıdan katkıda bulunabilecektir.

Bizler bu anlayışla eğitim konusundaki çalışmalarımızda bir taraftan insanlarımızı bilinçlendirmeye çalışıyor, sivil toplum kuruluşlarımızı bu konularda çalışmalar yapmaya teşvik ediyoruz, bir taraftan da Alman yerel makamları, akademisyenleri ve eğitim kuruluşları ile yakın ilişki içinde bulunarak işbirliği yapmaya çaba gösteriyoruz.

Üç milyonu aşkın insanın kaynak ülkesi Türkiye’de de bu konuyla ilgilenen duyarlı kişilerin olduğunu görmek bizleri hem sevindirmekte, hem de çalışmalarımızda bizlere güç vermektedir. Sayın Prof. Dr. Esen ve onun yönetimindeki Akdeniz Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma ve Uygulama Merkezi bu konudaki güzel örnekler arasında bulunmaktadır. Çalışmalarını takdirle izliyor, elimizden geldiğince ve imkanlarımız elverdiğince destek vermeye gayret ediyoruz.

Bu düşüncelerle, Akdeniz Üniversitesi ile Alice Salomon Uygulamalı Bilimler Üniversitesi arasındaki işbirliğinin bundan sonra da başarıyla ilerleyeceğine ve her iki taraf için de hem Türkiye’de hem de Almanya’da faydaya dönüşeceğine ve somut çıktılar olacağına inanıyorum. Bu yolda önemli bir adım olan Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu’nun verimli geçmesini diliyorum, beni davet ederek sizlere hitap etmeme vesile olan Akdeniz Üniversitesi yetkililerine içten teşekkürlerimi sunuyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ahmet Başar ŞEN
Türkiye Cumhuriyeti Berlin Başkonsolosu

TÜRK ALMAN BİLİMSEL İŞBİRLİĞİ

PERSPEKTİFLERİ: SONUÇ VE

GELECEĞE BAKIŞ

„Toplum, Sağlık ve Eğitimde Çeşitlilik“ özel konusu ile, tüm dünyada güncel ve toplum politikası olan bir konu Üçüncü Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu’nun merkezine yerleştirilmiştir. Türkiye ve Almanya’daki yerel yönetimler, sağlık ve eğitim kurumları, yaşlanma ve göç ile kendini gösteren demografik dönüşümün beraberinde getirdiği yoğun sorunlarla karşı karşıyadırlar. Etnik ve sosyo-kültürel açılardan farklı toplumlarda sosyal birliği sağlamak, sürdürülebilir, bütüncü ya da entegre edici yapıların kurulabilmesi ve ırkçılığa ve etnik ayrımcılığa karşı durabilmek için, siyasi ve idari düzeyde uygun düzenlemeler gereklidir. Yüzyılımızın bu sorununu bir fırsat veya problem olarak görmek bizim elimizdedir. Bilim, gerekli bilimsel esasları ortaya koyma sorumluluğunu taşımaktadır. Araştırma ve öğretim yapan üniversiteler, toplum, sağlık ve eğitimde çeşitliliğin konularıyla daha yoğun ilgilenmek durumundadır. Gelecekle ilgili bu önemli sorunlar, ancak karmaşıklıkları ve uluslararası boyutları dikkate alındığında ve disiplinlerüstü ve uluslarüstü yaklaşımlarla çözülebilir.

Üçüncü Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu’nun heyecanlı kapanış toplantısında katılımcılar, tecrübe ve bilgilerini yansıttılar ve ikili işbirliğinin perspektiflerini ve fırsatlarını tartıştılar. Tüm dil engellerini ortadan kaldıran mükemmel

konferans çevirmenlerine teşekkürü bir borç biliriz. Sadece saygın bilim adamlarının ve katılımcı kurumların temsilcilerinin değil, aynı zamanda genç nesil bilim adamlarının ve öğrencilerin de tartışmalara yoğun şekilde katılmış ve bakış açılarını ve önerilerini sunmuş olmaları dikkate şayandır.

Öncelikle yüksek bir toplum bilimsel araştırma ihtiyacı olduğu ve Türk-Alman araştırma ve üniversite işbirliğine her iki tarafın da ilgisinin büyük olduğu görülmüştür. Sadece her iki ülkenin bilim insanları arasındaki paylaşım değil, aynı zamanda her iki ülkedeki bilim, politika ve uygulama arasında da diyalog yoğunlaştırılmalıdır. Böylece bir taraftan bilimsel tanılar, politika ve uygulamada değerlendirme fırsatı bulurken, diğer taraftan politika ve uygulamada ortaya çıkan güncel sorunlar bilimsel olarak ele alınmalıdır. Alman partnerlerin genellikle birçok konuda daha fazla deneyime sahip olduklarından, Türk-Alman işbirliği ilişkilerinde sıkça asimetrierin olduğu da tespit edilmiştir.

Bir katılımcının ifadesine göre, 2014 Türk-Alman Bilim Yılı'nın gösterdiği gibi, Türkiye ve Almanya arasında bazı verimli bilim ve uygulama işbirlikleri mevcuttur. Ancak bu tür işbirlikleri, toplum, sağlık ve eğitim bilimlerinde önemli derecede artırılmalıdır. Bunun önemli bir ön şartı ise gerekli teşvik programlarıdır. Toplumbilimsel araştırmalar, hem ulusal, hem Türk-Alman ve hem de uluslar arası düzeyde bilimsel işbirliklerinde mevcut olan araştırma destek programlarında açık bir şekilde daha fazla yer bulmalıdırlar. Türk-Alman bilimsel işbirliğinin öncelikli konuları olarak, iltica ve göç, sağlık ve bakım adaleti, eğitimde fırsat eşitliği, ruhsal sağlık ve kurumların kültürlerarası açılımı konuları tartışılmıştır.

Türkiye'nin araştırma politikalarının özellikle ileri teknolojiye ve ekonomik rekabete yoğunlaştığı eleştirel olarak ifade edilmiştir. Ancak Türkiye'de bilimin bağımsızlığını güçlen-

dirlemek için, inovasyon sistemlerine ve sürdürülebilir gelişme konularına yoğunlaşmak ve temel bilimler alanına yoğunlaşmak da önemlidir. Her iki ülkedeki öğrenim programlarının gelecekte olası toplumsal gelişmelere yönelmesi ve üniversite öğrencilerinin bu gelecek sorunlarına daha iyi hazırlanması gerektiği saptanmıştır.

Forum'a katılan öğrenciler, yabancı dil eğitiminin sistematik bir şekilde teşvik edilmesinin üniversitelerin uluslararasılaşması ve Türkiye üniversite öğrencilerinin uluslararası işbirliği ilişkilerine katılımları için önemli olduğunu vurgulamışlardır. Yabancı dil eğitime, Türkiye'de daha fazla önem verilmeli ve üniversiteler bunun için gerekli programları sunmalı ve finanse etmelidirler. Yabancı diller okul çağından itibaren öyle sunulmalıdır ki, yabancı dil yeterlilikleri üniversitelerde yüksek bilimsel düzeyde geliştirilebilsin ve uluslararası düzeyde değişim için gerekli donanımı sunsun. Eksik yabancı dil yeterlilikleri, uluslararası değişim programlarına katılımda bile temel engel olmaktadır. Forum'da ayrıca, üniversite öğrencilerinin yabancı dildeki literatür incelemelerinin neredeyse imkânsız olduğu da dile getirilmiştir. Böylece bilimsel bilgi ve sorunlarla ilgili kendi görüş alanını aşan bir paylaşım ve tartışılma ortamı için önemli bir alt yapı donanımı eksik kalmaktadır. Öğrencilere göre, uluslararası öğrenci değişimine daha iyi bir ön hazırlık gereklidir ve üniversite öğrencileri için uluslararası eğitim seyahatleri de öğretim programlarına dahil edilmelidir. Forum'a katılan araştırmacılar da Türkiye'deki tüm eğitim kurumlarında ve özellikle üniversitelerde yabancı dil eğitiminin sistematik bir şekilde teşvik edilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Aynı şekilde alışılmış eğitim yöntemleri de eleştirilmiş, ezbere dayalı öğretim ve bireysel düşünmeyi yüksek öğrenimin önemli bir parçası olarak kabul

etmeyen tutumlara, üniversite öğrencilerinin itiraz etmeleri konusunda cesaretlendirilmişlerdir.

Forum'da çok dillilik, uluslararası işbirliğinin temeli olarak vurgulanmıştır. Hem Almanya'da hem de Türkiye'de uluslararası göçmenlerin mevcut çok dillilik potansiyelleri, daha fazla önemsenmeli ve Türk-Alman bilimsel ilişkileri için daha yoğun değerlendirilmelidirler. Ayrıca iki dilli bilim insanlarının da, bilimsel yazım yetenekleri bağlamında hem ana dillerinde hem de bir yabancı dilde yazmayı sistematik olarak öğrenmeleri ve uygulamaları gerektiğine de işaret edilmiştir. Çok dillilik potansiyelinin geliştirilmesi için her iki ülkede de öğretim elemanlarının daha iyi eğitilmesi talep edilmiştir. Uluslararasılaşma anlamında ve nüfusun sosyo-kültürel çeşitliliğindeki artış dikkate alınarak, uluslararası ve kültürlerarası yeterliliklerin üniversitelerin önemli bir sorumluluk alanı olduğu ve eğitimcilerin uygun şekilde eğitilmeleriyle başlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Eğitim sistemleri reformlara açık olmalı ve uluslararası paylaşımın birbirlerinden öğrenmelidirler. Örneğin Almanya'daki PISA araştırmalarının en basit sonuçları bile, kapsamlı eğitim reformlarının gerçekleştirilmesini tetiklemişlerdir. Bu bağlamda Türkiye'de, ikili (dual) eğitim sistemine daha fazla yatırım yapılması, eğitim süreçlerinin geçirgenliğinin mümkün kılınması ve eğitim sistemlerini Bologna sürecinde uygulamaya konulan "hayat boyu öğrenme" (life-long-learning) konseptine daha güçlü yönlendirmesi önerilmiştir. Halk Eğitim Merkezleri (Volkshochschulen) gibi kurumların da Türkiye için bir örnek olabileceği vurgulanmıştır.

Forum katılımcılarına göre uluslararası değişim, sadece üniversite öğrencileri ve öğretim elemanlarıyla sınırlı kalmamalıdır. Türkiye ve Almanya arasında başarılı bilimsel ve üniversite işbirliğine yönelik olarak, bu bakış açılarının söz

konusu araştırma pratiğine ve araştırma yönetimine kazandırılması ve böylece Türk-Alman bilimsel işbirliğinin daha iyi desteklenebilmesi için, araştırma görevlilerinin ve idari personelin uluslar arası değişimi de vurgulanmıştır. Mevcut Erasmus programları, bu düzeyde üniversiteler tarafından daha yoğun kullanılmalıdır.

Sonuçta Üçüncü Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu, yeni projelere yol gösterici nitelikte olduğu dile getirilmiştir. Bundan sonraki etkinlikler için, tematik ağırlık noktalarına ve panellere ek olarak, daha yoğun bir paylaşımı teşvik etmek için “yuvarlak masa toplantıları” yapılması tavsiye edilmiştir. Almanya Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Alman Araştırma Toplumu (DFG), Alman Hava Yolları ve Uzay Araştırma Merkezi (DLR), Antalya Üniversite Araştırmaları Vakfı ve Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı gibi Türk ve Alman araştırma teşvik kurumlarının önemli temsilcilerinin ve Türkiye’nin Berlin Başkonsolosu’nun ve Alman Akademik Değişim Programı (DAAD) Türkiye Temsilcisinin Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu’na katılmış olmaları ve söz konusu düşünceleri, stratejileri ve teşvik programlarını tanıtıp diğer katılımcılarla tartışmış olmaları, kapanış toplantısında çok olumlu olarak vurgulanmıştır.

Artık Üçüncü Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu’nun toplum, sağlık ve eğitim bilimlerindeki diğer işbirliği çalışmaları için önemli bulgular ortaya çıkarması ve Türkiye ve Almanya’daki yüksek öğrenim kurumları arasında daha yoğun ortaklıkların doğması ve bunun somut projelerle desteklenmesi arzumuzdur.

Editörler

MAKALE ÖZETLERİ

Almanya ve Türkiye’de Bilim, Araştırma ve Teknoloji Stratejileri

Peter WEBERS

Türk-Alman Bilim Yılı açılışı dolayısıyla, iki ülkenin merkezi bilim politikası kurumları arasında birçok anlaşmaya imza atıldı. “Teknoloji transferi ve uluslararası işbirliği” merkezi konulardan biri olarak tanımlandı. Bu makalede konulara Almanya bağlamında bakacağım: “Almanya’da bilim, araştırma ve teknoloji stratejileri” ve eğitim ve araştırma alanlarında Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı tarafından geliştirilen uluslararasılaştırma stratejileri.

***Anahtar Kelimeler:** Türk-Alman Bilim Yılı, Teknoloji Transferi, Uluslararası İşbirliği, Uluslararasılaştırma Stratejileri*

Türk-Alman İnovasyon Ağlarında Bilgi Transferi ve Entegrasyon

Yeşim KUŞTEPELİ, Canan BALKIR, Yaprak GÜLCAN ve Sedef AKGÜNGÖR

Firmalar karşılaştırmalı üstünlüklerinin devamlılığını sağlayabilmek için inovasyon yapmak zorundadırlar. İnovasyon ağları, bilgi transferi, bilginin yayılması ve paylaşılan bilgi ile öğrenme sürecinin hızlanması, ekonomilerin gelişmesi ve entegrasyonu açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, Türk-Alman inovasyon ağlarında bilgi transferi ve entegrasyonu, patentler, yenilenebilir enerji ve akademi sektörleri ve Almanya'daki Türk kökenli İşadamları Dernekleri kapsamında incelemiştir. Sonuçlar, Türkiye ve Almanya arasında inovasyon ağları, bilgi transferi ve ekonomik entegrasyon açılarından önemli bir potansiyel bulunmakla beraber, bu potansiyelin yenilikçiliğe dönüştürülebilmesi için karşılıklı iletişimin ve güven ortamının iyileştirilmesi ve artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

***Anahtar Kelimeler:** Türk-Alman İnovasyon Ağları, Bilgi Transferi, Patent, Yenilenebilir Enerji Sektörü, Akademi sektörü*

Almanya ile Türkiye Arasında Gelecekte Yapılacak İkili İşbirliklerinde Fırsatlar ve Engeller

Dirk TRÖNDLE

Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve İnovasyon Yılı 2014 (Türk Alman Bilim Yılı – TABY) etkinliğinin önemli bir başarısı bilateral (iki taraflı) işbirliklerinin konu çeşitliliğini görünür kılmasıdır. Geleneksel işbirliği biçimleri yerine bilimsel mükemmellik ve yeniliğe yatkınlık gibi ortak araştırma projeleri biçiminde ön plana çıkmaktadır. Kısmen taban tabana zıt ülke çıkarlarına rağmen her iki ülke de TABY aracılığıyla olumlu bir takvim belirleme etkinliğinde bulunabilmiştir. Almanya tarafından bakıldığında eğitim, çeşitlilik ve göç gibi daha ziyade sosyal içerikli konular ülkenin ilgi alanlarını belirlerken Türkiye ise, izlediği ekonomi politikası gereği yenilikçilik bazında büyümeye ve iç piyasadaki değer üretimine yönelik teknolojileri ve yenilikçilikten gücünü alan projeleri tercih etmiştir. Üstelik iki ülke arasındaki bilateral ilişkiler henüz değerlendirilmemiş işbirliği potansiyeli de içermektedir. Zor konulara ve birtakım siyasi mayın tarlalarına rağmen ileri dönemlerde yapılacak uluslararası işbirlikleri sanayi ülkelerinin teknoloji ve know-how transferi yapıp yapmayacaklarına veya yenilikçilik bağlamında ulaştıkları üstünlüğü ne oranda paylaşacaklarına bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Görselleştirme, Mükemmeliyet, Yenilikçiliğe Dayalı Büyüme, ArGe, Bilim Özgürlüğü

Türk-Alman Ekonomik İlişkileri Özel Bağlamında Avrupa Birliği'nin (AB) Türkiye Açısından Ekonomik Önemi

Meral AVCI

Türkiye Cumhuriyeti 12 Eylül 1963 tarihinde – ileride önce Avrupa Topluluğu (AT) daha sonra ise Avrupa Birliği (AB) adını alacak olan – Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği (AEPB) ile ortaklık anlaşması imzalamıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye'nin, Avrupa'nın bir parçası olma yönündeki çabaları süregelmektedir. 1996 yılında işleme giren Gümrük Birliği Anlaşması (GBA) Avrupa ekonomisinin Türkiye ekonomisi açısından önemini fevkalade artırmıştır. Türk-Alman ekonomik işbirliğiyle ilgili olarak yapılan çözümlenmeler de bu yöndeki etkileri apaçık gözler önüne sermektedir. Burada Alman ekonomisinin Avrupa Gümrük Birliği (AGB) dahilinde üstlendiği lokomotif rolü, temsilî olması açısından son derece büyük önem ihtiva etmektedir. Bu makalede Türk-Alman ticari ilişkileriyle 1996-2013 yılları arasında Türkiye'de yapılan doğrudan yatırımlar somut olarak ele alınacaktır.

***Anahtar Kelimeler:** Avrupa Ekonomi ve Para Birliği, Türk-Alman Gümrük Birliği Anlaşması, Türk-Alman ticari ilişkileri, Türkiye'de Alman Doğrudan Yatırımı*

Tarih, Politika ve İktisat Sacayağında Almanya, Türkiye ve Ortadoğu

İrfan KALAYCI

Kendi içindeki enerjisini dışarıya aktarabilen ve dışarıdaki enerjiyi de bünyesinde toplayabilen üç yer sıralanacaksa; bunlar pekâlâ Almanya, Türkiye ve Ortadoğu olabilir. Söz konusu enerjiyi alıp vermede; ülke olarak Almanya ve Türkiye'nin, bölge olarak da Ortadoğu'nun tarihsel geçmişi, politik birikimi ve iktisadi yapısı oldukça elverişlidir. Bu coğrafyalar, savaş ve barış parantezinde sürekli iktisadi-politik etkileşim halindedir. Onlar, değişik nedenlerle hep dünyanın gündemindedirler. O halde, bu yazıda, bu coğrafyalar; tarih, politika ve iktisat üçlüsünden oluşan bir sacayak üzerinde incelenebilir. Sacayak (sacayağı/üçayaklı çember), ateşin üzerine kap konularak kullanılan metal altlık demektir. Burada adı geçen coğrafyalar "kap", Ortadoğu'daki sıcak gündem "ateş" ve tarih-politika-iktisat ise "sacayağın her bir ayağı" olarak betimlenebilir. Bu ayakların sürekli birbirini desteklediği ve birbirinden bağımsız olamayacağı açıktır.

Anahtar Kelimeler: *Almanya, Türkiye, Ortadoğu, Tarih-Politika-İktisat Sacayağı*

Türk Hükümeti'nin Yeni Diaspora Politikası – Fırsatlar ve Riskler

Yaşar AYDIN

Türk Hükümeti'nin Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilere karşı giderek artan ilgisi veya Türk siyasetçilerinin kendileriyle ilgili konularda sürekli devreye girmesi Almanya'da hem eleştirilere hem de Türk-Alman işbirliği kapsamında can sıkıntısına yol açıyor. Gerçi bu konuda Türk Hükümeti'nin ideolojik çizgisi ve söz konusu politikacıların yaklaşımları sorumlu gösterilmekte ama aslında bu durumun temelinde yeni küresel gerçekler yatmaktadır. İşte bu gerçekler Türk dış politikası tarafından bakıldığında, ülkeyi uluslararası ilişkiler dahilinde yeniden konuşlanmaya, bu kapsamda dünyanın her tarafına yayılmış olan Türk kökenlilerin sahip oldukları potansiyeli Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda değerlendirmeye itiyor. Türkiye ile Almanya arasında var olan transnasyonal ilişkilerin aşırı derecede girift olmasından ötürü iç ve dış politikaları kesin bir çizgiyle birbirinden ayırmak olası değil ve bu durum da çözüm bekleyen sorunların başında gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Almanya'da Türkiye Kökenliler, Diaspora Politikası, Türk-Alman İlişkileri

Almanya’da Sosyal Hizmet Kurumlarının Gelişimi ve Göçmenlerin bu Alandaki Örgütlenmesi

Kenan KOLAT

2014 tarihinde 11 çatı örgütü biraya gelerek “Kültürlerarası Sosyal Hizmetler Kurumu” (VIW) adında bir sosyal hayır kuruluşu oluşturdular. Bu kurumun amacı farklı göçmen gruplarının transetnik ve transkültürel bakış açılarını, ülkenin geleceğiyle ilgili yol tayin etmeye kanalize etmektir. Almanya’da halkın heterojenliğinin giderek artmasından ötürü göçmen kökenli halk kesiminin toplumsal katılımına kol kanat verilmesi gerekmektedir. Almanya genelinde etkinlik gösteren göçmen derneklerinin üye olduğu çatı organizasyonlar aracılığıyla sosyal hizmet bakımında çeşitlilik yetkinliğinin artırılması ve azınlık gruplarında gönüllü çalışma potansiyelinin görülebilir ve etkili olması sağlanmalı.

Anahtar kelimeler: Kültürlerarası Sosyal Hizmetler Kurumu, Göçmen Örgütleri, Çeşitlilik

Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinde Yabancı Personelle İlgili Uygulamalar

Mustafa ÇOBAN, M. Cumhuri İZGİ,
A. Ezel ESATOĞLU

1219 sayılı yasada 2011 yılında yapılan değişiklikle yabancı hekimlere ve hemşirelere Türkiye’de sağlık hizmetlerinde çalışma olanağı sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak günümüzde Türkiye’de 224 pratisyen hekim, 137 uzman hekim, 79 hemşire ve 19 diğer sağlık personeli olmak üzere toplam 459 yabancı sağlık personeli çalışmaktadır. Ancak dış hekimliği, ebelik, hastabakıcılık gibi bazı sağlık meslek gruplarındaki yabancıların sektörde yasal anlamda çalışmaları hala olanaklı değildir. Yabancı sağlık personeli çalıştırılması, Sağlık Bakanlığı tarafından temelde niceliksel yetersizlikle gerekçelendirilmektedir. Ancak bu anlayışa ucuz iş gücü yaratılması ve nitelikli sağlık hizmetinin örselenmesi nedenleriyle karşı çıkmaktadır. Türkiye’de sağlık alanındaki yabancı personel çalışması konusu, hekim ve hemşire odağının dışında konunun tüm bileşenleri ile ivedilikle tekrar gözden geçirilmeli ve sosyal devlet anlayışına uygun politika oluşturulmalıdır.

***Anahtar Kelimeler:** Sağlık Sektöründe İnsan Gücü Planlaması, Göçmen Hekim, Göçmen Hemşire, Göçmen Bakım Elemanı, Küresel Sağlık*

**Pilot Proje: Berlin Charité Üniversite Hastanesi'nde
Kültürlerarası Yetkinlik ve Yapılanma İçin Mesleklerarası
Ağ Oluşturma**

Jalid SEHOULI, Neşe Emine YÜKSEL, Theda BORDE ve
Zeki ÇAĞLAR

Almanya'daki kliniklerin en büyüğü olan Charité önemli bir sağlık gereksinimine karşılık vermekte olup özellikle basit erişilebilirliğiyle Almanlardan ziyade sağlık sistemi hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmayan göçmenlerin rağbet ettiği ilk başvuru adresidir.

Bu pilot projeye dâhili bir kültürlerarası yetkinlik ve yapılanmaya ulaşabilmek için mesleklerarası bir ağ oluşturulması kararlaştırılmıştır. Böylelikle Charité'nin toplumsal süreç içinde kültür farklılıklarından doğan güncel sorunların sağlıklı biçimde üstesinden gelinebilmesi için pratik çözüm yolları üretilmesi ve sağlık hizmetleri kapsamında izlediği bu kültürlerarası açılımda konumunun berkitilmesi planlanmaktadır. Proje öncelikle göçmen kökenli ve yabancı hastaların sağlık hizmetlerinden daha etkin bir biçimde yararlanabilmelerini, aynı zamanda bütün sağlık hizmetlilerinin (hekimler, hasta-bakıcılar vd.) memnuniyetini hedef almaktadır. İlk aşamada 12 aya yayılan pilot projede Charité'nin 5 bölümünde model niteliğinde kültürlerarası yetkinlikler ve yapılardan oluşan bir sistem vücut bulmuştur. Bu sistem gereği: (1) Mesleklerarası ve bölümler ötesi işleve sahip dâhili bir ağ kurulmuştur; (2) İlgili personele temelleri bilime dayalı ancak uygulamaya yönelik mesleki eğitim sunulmuştur; (3) „Kültürlerarası Sorunlar Görevlisi“ (KüSG) mercii hayata geçirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesleklerarası Ağ, Kültürlerarası Yetkinlik, Göçmen Kökenli Hastalar, Kültürlerarası Görevliler

**Demans hasta yakınlarının –Katkı ve İhtiyaçları:
Almanya Bremen Deneyimleri**

Funda KLEIN-ELLINGHAUS, Tilman BRAND ve
Hajo ZEEB

Almanya'daki demografik dönüşüm göz önünde bulundurulacak olursa Demans (bunama) hastalarının aile içinde bakımı giderek daha bir önem kazanmaktadır. Özellikle de Türk kökenli aileler bu bağlamda ek sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların giderilmesinde birikim ve gereksinimler önemli role sahiptir. Bu gerçek göz önünde bulundurularak Bremen'de Demans hastalarının Türkçe konuşan yakınlarının da katıldığı bir grup tartışması başlatıldı. Burada devşirilen sonuçlar, katılımcıların, yakınlarının yakalandığı Demans hastalığının yaşamı kökten değiştiren bir olgu olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Özellikle aile içi yapılan desteğin son derece önemli bir kaynak teşkil ettiğine vurgu yapılmakta. Hasta yakınları bilhassa Türkçe konuşan elemanların çalıştığı bakım istasyonları ve keza Demans hastalığı ve mevcut destek programlarıyla ilgili Türkçe bilgilendirmeye gereksinim olduğunu belirtiyorlar.

Anahtar Kelimeler: Hasta Yakınları, Demans Hastaları, Gereksinimler, Birikimler, Engeller

Uzun Süreli Bakım ve Bakım Politikalarında Değişen Eğilimler

Sema OĞLAK

Küresel bir önem kazanan nüfusun hızla yaşlanması ve demografik dönüşüm, bugün ve gelecekte birçok ülkeyi üstesinden gelmekte zorlanacakları bir durumla karşı karşıya bırakacaktır. Nüfusun yaşlanmasıyla artan çoklu kronik hastalıklar ve fonksiyonel yetersizlikler, yaşlıların günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmelerinde birçok açıdan başkalarının bakım desteğine gereksinimlerini ve bakım taleplerini artırmaktadır. Uzun süreli bakımda harcamaların artması ve bakım işgücünde büyüyen sorunlar, mali sürdürülebilirlik açısından da ülkeleri farklı çözüm arayışlarına yönlendirmeye başlamıştır. Bu bağlamda sosyal refah politikalarını benimsemiş devletler, artan bakım harcamaları karşısında yaşlıların bakım ve gözetimine destek olacak programlarında yaşlının bakımında ailenin rolünü daha fazla destekleyecek sistemlere doğru eğilim göstermektedirler.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Bakıma muhtaçlık, Uzun süreli bakım, Bakım güvencesi, Evde bakım

„Öğretmen Odasında Çeşitlilik“ Araştırması

Nurten KARAKAŞ

Okullarda göçmen kökenli öğretmen sayısı oldukça düşük seviyede temsil edilmektedir. Konu bilimsel olarak da yeteri kadar ele alınmış değildir. „Öğretmen Odasında Çeşitlilik“ adını taşıyan ve denetleyici özelliğe sahip Almanya genelinde yapılan araştırma, göçmen kökenli öğretmenlerin eğitim gelişimi ve deneyimleriyle ilgili veriler derlemek amacıyla yürütüldü. Bu makale, araştırmada elde edilen sonuçların üçünü özetlemek üzere kaleme alınmıştır: Aile yönelimi ve eğitimde başarı, çok dilliliğe yaklaşım ve göçmen kökenli öğretmenlerin yaşadığı ayrımcılık deneyimleri. Elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurulduğu vakit göçmen kökenli öğretmenlerin kültürlerarası okul gelişim sürecinde üstlendikleri rolün önemi de apaçık ortaya çıkmaktadır.

***Anahtar Kelimeler:** Göçmen Kökenli Öğretmenler, Çok Dillilik, Ayrımcılık, Kültürlerarası Okul Gelişimi*

**Prestij ve Stigma Kıskaçındaki ‘‘Göçmenlik’’:
Göçmen Kökenli Alman Milletvekillerinin Gözünden**

Devrimsel Deniz NERGİZ

Almanya’daki meclis sıralarında Mowassat, Özkan ya da Sharma soyadları giderek rutinleştii. Göçmenlerin partilere katılımını arttırmak ise neredeyse her partinin diline pelesenk olurken, bu alanda akademik çalışmaysa yok denecek kadar azdır. Oysa partilerinin yüzü olan vekiller, sadece partilerinin siyasetinin değil, aynı zamanda temsil ettikleri toplumun da yüzü konumundadırlar. Parti kadrolarındaki çeşitlilik, toplumun ve siyasetin karakteri hakkında önemli bir göstergedir. Bu makale, Almanya’daki göçmen kökenli eyalet ve federal milletvekillerinin siyasi pratiklerindeki ‘‘göçmen kökenliliği’’ inceliyor. Burada hedef, anlatımlardan hareketle siyasette göçmen kökenliliği aktörlerin gözünden analiz etmektir. Nitel görüşmelerle edinilen verilerin analizi sürecinde Grounded Theory yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler sistematik ve açık bir şekilde betimlenmiş, daha sonra betimlemeler açıklanıp yorumlanmıştır.

***Anahtar Kelimeler:** Göçmen-Kökenlilik, Milletvekilleri, Partiler, Meclis, Siyaset*

İş Yaşamında Göçmenlik Olgusu: Geçmiş mi Gelecek mi?

Jason HOLDSWORTH

Bu kısa yazıda yabancı uyruklu bir eğitimci olarak çektiğim sıkıntılardan söz edeceğim. Türkçem akıcı düzeyde ama hazırcevap olabilecek kadar da değil. Hocalar ve öğrenciler arasında statü farkı çok açık. Hocalar ve öğrenciler arasındaki mesafeyi, örneğin Amerika Birleşik Devletleri veya Federal Almanya ile kıyaslarsak, Türkiye’de daha fazla. Türkiye’de hocalar öğrencileri rahatlıkla görevlendirebilirken ben kültürel açıdan bunu pek yapamıyorum.

Öte yandan hocalar, öğrencilere ders dışında birtakım pratik bilgi, beceri ve tecrübe kazandırıyor. Yine pozitif olarak algıladığım farklılıklar arasında samimiyet düzeyini sayabiliriz. Bu ülkede candan ilişkiler sürdürmek mümkün ve oldukça da yaygın.

***Anahtar Kelimeler:** Türkiye’de Göçmenlik, Yabancı Uyruklu Eğitimci, Hoca-Öğrenci İlişkileri, Statü Farkı*

Yazarlar Almanca Yazıyor

Yadé KARA

Önemli olan anlatmak... Evet, anlatmak eskilerden, o eski Batı Berlin'den, Almanya'dan, ne bileyim belki de yeninin Avrupa'sından. "Selam Berlin" Batı Berlin perspektifinden ancak Türk arka planıyla yazıya dökülmüştür. Bu roman yayınlandığı vakit kimi gazeteciler "Türk perspektifinden" kaleme alınmış "dönüm romanı" saptamasında bulundu. Kısa sürede fark ettim ki medya dual düşünceyi benimsemiş durumdaydı, yani siz-biz veya Türk-Alman kutupları dâhilinde. Onların anlayamadığı yeni bir perspektifin ortaya çıkmış olduğuydu: Türk arka planlı Batı Berlinli. Buralarda anadillerinde yazmayan yazarlar söz konusu olduğunda „kök“ ısrarla ön planda tutulup „köken“ vurgulanmakta. Aradan geçen zamanın ardından „Selam Berlin“ okullarda Almanca derslerinde okutulmakta. Bu roman Berlin Duvarı'nı, devrimi ve Dönüm'ü konu alıyor kendine.

Anahtar Kelimeler: „Selam Berlin“, Berlin Duvarı, Batı Berlin, Anlatma Kültürü, Dual Düşünce, Göçmenlik, Almanca Yazmak, Medya

Sezaryenle Doğum – Almanya ve Türkiye Arasında Transnasyonal ve Transkültürel Gerçekler ve Tartışmalar

Theoda BORDE, Silke BRENNE, Jürgen BRECKENKAMP,
Oliver RAZUM ve Matthias DAVID

Doğum öncesi ve sonrası dönemlerde anne ve bebek sağlığı, sağlık tedariki ve tedarik adaletinin kalitesi bakımından önemli bir gösterge dir. Dünya genelindeki sezaryen artışı Almanya ve Türkiye’de de gözlenmektedir. Ancak Türkiye’deki sezaryen oranı Almanya’ya kıyasla daha yüksek. 2011-2012 yıllarında Berlin’deki üç ayrı doğum kliniğinde gerçekleştirdiğimiz „Doğum Öncesi ve Sonrası Sağlık & Göç“ başlıklı araştırma, 7100 hamile kadının katılımıyla yapılmış anketleri ve bunlarla ilintili perinatal (doğum öncesi ve sonrası) analizleri kapsamaktadır. Bu araştırmadan elde edilen veriler, gerek kökenin gerekse göç statüsünün seçilen doğum biçiminde önemli bir rol üstlendiğini gösteriyor. Bu makale, göçmen kökenli olmayan annelerle (n=2991) göçmen kökenli annelerin (n=1221) doğum biçimlerini karşılaştırma üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu arada göçmen kökenli annelerin tamamı Türkiye kökenli olup 697’si birinci kuşaktır ve Türkiye’de doğmuştur, 580’i ise ikinci kuşaktan olup Almanya’da doğmuştur. Perinatal göstergelerin birçoğunda Türkiye doğumlu kadınlar açısından daha olumlu, hatta çoğu zaman daha iyi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Göç sürecini bizzat yaşamış birinci kuşağa mensup kadınlar, bu süreci bizzat yaşamamış ikinci kuşak kadınlara kıyasla çok daha az sayıda sezaryen yöntemine başvurmuşlar veya sezaryene maruz kalmışlardır. Türkiye’nin dünya genelinde en yüksek seviyede sezaryenle doğuma başvuru alan ülkeler arasında olması, Türkiye ve Almanya’da cereyan eden gelişme ve tartışmalarla göçmenlerdeki sezaryen tercihi ne dair yapılmış uluslararası araştırmalar ışığında değerlendirilecek, keza transnasyonal (uluslararası) ve transkültürel (kültürlerötesi) süreçlerle tedarik yapılanmalarının tercih edilen doğum biçimine nasıl etki ettiği de burada tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sezaryen, Perinatal Veriler, Türkiye, Göçmen Kadınlar, Göç Statüsü

Hastane Kapasiteleri ve Hizmet Göstergeleri Açısından Almanya ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Analizi

Yasemin AKBULUT, Ömer R. ÖNDER,
Çağdaş Erkan AKYÜREK, Ece UĞURLUOĞLU ALDOĞAN,
Bayram GÖKTAŞ, Gamze KUTLU, Jebağı Canberk AYDIN
ve Walter SWOBODA

Sağlık sistemlerinin en önemli bileşenlerinden olan hastaneler, sürekli bir değişim içindedir. Hastanelerin daha etkili, verimli, kaliteli hizmet sunumunu sağlayacak, değişimi yönetebilecek stratejiler geliştirilmesi beklenmektedir. Bu çalışmada, Türkiye ve Almanya'daki hastanelerin kapasitelerini, hizmet göstergelerini karşılaştırmalı olarak analiz etmek ve iki ülkenin mevcut durumunu kıyaslamak, bu yolla hastane yöneticilerinin sağlık sistemlerindeki değişime uyum sağlama kabiliyetlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine dayanarak hastane sayıları, yatak sayıları, yatak türleri, yatak doluluk oranları, hastanede kalış günleri ve poliklinik başvuru sayıları karşılaştırma göstergeleri olarak alınmıştır. Tüm göstergeler açısından Almanya'nın önemli avantajlara sahip olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hasta Yatağı, Hastane Yönetimi, Ortalama Yatış Süresi, Sağlık Sistemi, Yatak Doluluk Oranı

Türkiye ile Almanya Sağlık İnsan Gücünün Sayısal Yeterliliği ve Mesleki Beceri Dağılımındaki Dengesizliği

Türkan YILDIRIM, Afsun Ezel ESATOĞLU,
Gözde YEŞİLAYDIN, İpek CAMUZ, Deniz Tugay ARSLAN
ve Sylvia SCHAFMEISTER

Etkili ve verimli sağlık hizmeti sunulabilmek, yeterli nicelik ve nitelikte sağlık insan gücünün doğru zamanda, doğru yerde istihdam edilmesini gerektirir. Sağlık insan gücünün dağılımındaki dengesizlik hizmet kalitesinin ve verimliliğinin azalması, bekleme sürelerinin artması ve eğitilmiş bireylerin yetersiz kullanımı gibi pek çok problemle sonuçlanmaktadır. Çalışmada, Türkiye ve Almanya’da sağlık insan gücünün niceliksel yeterliliğinin ve profesyonel beceri karışımının karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmıştır. Sonuçta, Türkiye’nin sağlık insan gücünün sayısal olarak Almanya’nın gerisinde olduğu ve profesyoneller arasında (hekim-hemşire oranı, uzman hekim-genel pratisyen hekim oranı) dengesizliklerin bulunduğu saptanmıştır. Sağlık sisteminin sürdürülebilirliği açısından Türkiye’de sağlık çalışanlarının profesyonel beceri karışımı ve sayısal yeterliliklerinin desteklenmesi aciliyet göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Almanya, nicel yeterlilik, profesyonel beceri karışımı, sağlık insan gücü, Türkiye

Türkiye ve Almanya Sağlık Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi

Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR, Okan ÖZKAN,
Pınar DOĞANAY PAYZİNER, İzzet AYDEMİR,
İsmail AĞIRBAŞ, Marly SHWENDLER ve
Patrick DA-CRUZ

Son yıllarda sağlık harcamalarında gerçekleşen hızlı artışın sonucunda; sağlık hizmetleri finansmanını etkili, verimli ve hakkaniyete uygun bir şekilde sağlamak; tüm ülkelerin gündemlerindeki önemli sağlık politikası konularından biri olmuştur. Türkiye’de ve Almanya’da sağlık harcamalarını ele alan bu çalışmanın amacı; her iki ülkenin toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki payları, kişi başına düşen sağlık harcaması düzeyleri, kamu sağlık harcamasının toplam kamu harcamasına oranları, kamu sağlık harcamasının toplam sağlık harcamasına oranları ve cepten yapılan sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payları değerlendirmektir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, gerek sosyo-ekonomik gerekse demografik farklılıklar nedeniyle, her iki ülkenin sağlık harcama düzeyleri ve yapılarında önemli farklılıkların bulunduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Sağlık Finansmanı, Sağlık Harcamaları, Sağlıkta Dönüşüm Programı, Türkiye

Türkiye ve Almanya’da Sağlık Kurumları İşletmeciliği Eğitim Programları Karşılaştırmalı Analizi

Kemal YAMAN ve Sabahattin TEKİNGÜNDÜZ

Sağlık sektörü ekonomik kriz zamanlarında bile büyüebilmekte ve insanlara istihdam alanı sağlayabilmektedir. Hem finansal hem de hizmet kalitesi açısından iyi işleyen hastaneler, sağlık sektöründeki rollerini daha etkili bir şekilde yerine getirmektedirler. Sağlık kurumunun etkili işleyişi, hastane yönetimlerine getirilecek kişilerin lisans ve lisansüstü eğitimlerinin sağlık kurumları işletmeciliği alanından olmasına veya işletme/finans mezunlarına bu alanda lisansüstü eğitimler verilmesine bağlıdır. Alman sağlık sektöründe kaliteli sağlık hizmeti sunmanın en önemli etkenlerinden biri olarak finansal güçlülük göze çarpmaktadır. Alman hastaneleri bünyesinde bulunan *Controlling* birimlerinde görev yapan işletmeciler, hastane yönetimine gerekli makro ve mikro ekonomik analiz ve değerlendirmeleri sunarak, finansal risklerin öngörülmesinde ve giderilmesinde büyük destek vermektedirler. *Controlling* birimleri, işletmeciler ve sağlık kurumları işletmeciliği eğitimi alan kişilerden oluşmaktadır. Türkiye’de son yıllarda sağlık kurumları işletmeciliği giderek daha popüler bir bölüm haline gelmiştir. Bu bölümde, 663 Sayılı “Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameden” sonra, lisans programlarının yanında yüksek lisans ve doktora programlarında da artışlar görülmeye başlanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Alman üniversitelerinde sağlık kurumları işletmeciliği veya yakın bölümlerde verilen eğitim ayrıntılarıyla irdelenecektir. İkinci bölümde Türk üniversitelerinde uygulanan ders içerikleri incelenecek ve sonra üçüncü bölümde ise karşılaştırmalı analiz yapılacaktır. Son bölümde de çalışmada elde edilen çıkarımlar ve sonuçlar sunularak Türkiye’de uygulanan eğitim sisteminin iyileştirilmesine yönelik öneriler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Eğitim Programı Karşılaştırması, *Controlling Birimi*

Almanya’da ve Türkiye’de Organ Bağışı ve Uluslararası Organ Ticareti: Bazı Özverisel Etmenlerin Azalan Organ Bağışlama Gönüllülüğünü Nasıl Canlandırdığı Üzerine

Rolf WIRSING

Tıp biliminin organ nakliyle ilgili bölümünde dünya genelinde her ne denli başarılı adımlar atılmış olsa da bu branş ahlaki açıdan sorunlu bir hale bürünmüştür. Günümüzde beyin ölümü gerçekteşmiş olan ya da yaşayan donörlerden alınan birçok hayati organın, özellikle de böbrek ve karaciğerin, organları iflas etmek üzere olan hastalara nakledilmesi tıbben ve teknik açıdan mümkündür. Almanya ve Türkiye’ye odaklanmak suretiyle buralarda kuşku uyandıran birtakım uygulamalara değinilecek. Üstelik bu uygulamalar küresel boyuttaki organ sıkıntısına ve bağışlanan organlar için her türlü ücreti ödemeyi önleyen kesin yasalara rağmen piyasada süregelmekte. Bu bağlamda en başta yasadışı yollardan yapılan canlı böbrek ticareti gelmektedir. Burada söz konusu olan, yoksul ülkelerde yaşayan insanlardan para karşılığında satın alınan, ticareti yapılan ya da çalınan organların zengin ülkelerde yaşayan ve ekonomik durumu iyi olan imtiyazlı organ alıcılarına satılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Organ Nakli, Organ Bağışı, Uluslararası Organ Ticareti, Almanya, Türkiye

Tıp Hukuku ve Etik Açısından Almanya ve Türkiye’de Psikiyatri Hastalarına Yaklaşım Farkı

E. Elif VATANOĞLU-LUTZ

Psikiyatri disiplini, doğası ve dinamikleri itibariyle, çağdaş tıp anlayışına yeni bir boyut getiren tıp etiğinin ilgilendiği tüm konuları bünyesinde barındıran spesifik bir uğraş alanıdır. Tıp etiğini ve hukukunu ilgilendiren birçok farklı konu başlıklarının yanı sıra, psikiyatri hastalarının kimi zaman toplum yararları için, ama çoğunlukla da kendi yararları açısından zorla hastaneye yatırılması uygulaması, son derece güncel ve önemli bir etik ve hukuk konusu olarak göze çarpmaktadır. Dünyada birçok ülkede, konunun titizlikle incelenerek yasalara bağlandığını görüyoruz. Türkiye’de henüz bu konu ile ilgili bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu makalede Almanya örneği ve Türkiye’deki mevcut uygulamalar incelenip karşılaştırılarak konuyla ilgili farkındalık sağlanması amaçlanmıştır. İncelemelerin ışığında, psikiyatri hastalarının haklarını güvence altına alacak hukuksal düzenlemelerin yapılması Türkiye için acil ve kaçınılmaz olarak göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Psikiyatri, Etik, Hukuk, Almanya, Türkiye

Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Alman Sağlık Sistemine Uyarlanması – Çigong'un Ortaya Çıkışı, Bilimi ve Uygulaması

Johann BÖLTS

Geleneksel Çin Tıbbı'nın (GÇT) bir alt disiplini olan Çigong, takriben 1980'li yılların başlarından bu yana Batı ülkelerinde tanınmaktadır ve 1989 yılından bu yana da Alman hastalık kasaları tarafından sağlık alanında en etkin koruyucu önlemler arasında sayılmakta ve kabul görmektedir. Bu makalede bazı örnekler marifetiyle Çigong'un Alman sağlık tedarik sistemine uyarlanması ana hatlarıyla anlatılacak ayrıca sağlığı desteklemeye yönelik bu yönüme akademik açıdan değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Tedariği, Temel Koruyucu Önlem, Çigong Araştırması, Çigong Uygulaması, Geleneksel Çin Tıbbı

Meme Kanseri Ameliyatı Ardından Hastalarla Yapılan Yoga Uygulamalarının Etkilerine Dair Rasgele ve Kontrollü bir

Araştırma

Ingrid KOLLAK, Isabell UTZ-BILLING, Sabine GAIRING,
Heribert KENTENICH, Winfried SCHÖNEGG ve
Friederike SIEDENTOPF

Randomize kontrollü araştırma (RKA), kadın hastaların geçirdiği meme kanseri (mammakarzinom) ameliyatın ardından yoganın gerek fiziksel gerekse psikolojik olarak ne gibi etkilerde bulunduğunu ortaya koymaya yöneliktir. Meme kanseri teşhisi yeni konmuş 93 kadının bir kısmı Müdahale Grubu'nda (Alm.: Interventionsgruppe = IG) bir kısmı ise Bekleme Grubu'nda (Alm.: Wartegruppe = WG) randomize edildi. Müdahale Grubu mensupları ameliyat oldukları günden, bir gün sonra yoga alıştırmaları yapmaya başlarken Bekleme Grubu sözü edilen alıştırmalara başlamadan önce beş hafta bekletildi. Araştırma boyunca bütün hastalar haftada iki kez olmak üzere 75'er dakikalık on derse katıldı. Katılımcılar müdahale öncesi ve sonrası standartlaştırılmış soru kâğıtlarıyla ankete tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda ruh ve beden sağlığı algısının yükseldiği, davranış tutumunda olumlu etkiler olduğu ve yoga alıştırmalarına genel ilginin arttığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yoga, Meme Kanseri, Ruh Sağlığı, Fiziksel Zindelik, FACT-B+4

**Münih Teknik Üniversitesi Spor ve Sağlık Bilimleri
Fakültesi'nde Geleneksel Çin Tıbbı Yüksek Lisans Programı
– Master of Science (M.Sc.)**

Carl-Hermann HEMPEN

Halk arasında geleneksel sağaltma yöntemleri tercih edilmektedir. Özellikle de GÇT'ye karşı olan ilgi giderek artmaktadır. Geleneksel Çin Tıbbı (GÇT) yüksek lisans dalı 2013 yılında üniversite öğrenim programına dâhil edilmiştir. Onlarca yıl süren titiz çalışmalar sonucunda orijinal kaynaklara dayandırılmak suretiyle bilimsel kriterlere uygun bir biçimde değerlendirilen bu öğrenim dalının Batı Dünyası'nda bir benzeri daha yoktur. Altı sömestr süren ve meslek hayatına eşlik eden bu öğrenim dalı bütün hekimlerin işlerine ara vermeden ek bir formasyon elde etme şansı sunmaktadır. Hemen'in 35 yılı aşkın bir süredir Uluslararası Çin Tıbbı Cemiyeti (Societas Medicinae Sinensis – SMS) bünyesinde yürüttüğü hazırlık dönemi sonucunda, üniversite düzeyinde Çin Tıbbı eğitimi sunulabilecek bir öğrenim dalının kurulması için gerekli olan bütün koşullar yerine gelmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Geleneksel Çin Tıbbı Master Öğrenim Programı, Meslek Eşliğinde Öğrenim, Çin Tıbbı*

Alman Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı'nın Türkiye İle İşbirliğine Yönelik Araştırma ve Eğitim Enstrümanlar

Oliver DILLY

Alman ve Türk kurum ve kuruluşları arasında bilim alanında bilateral (iki taraflı) işbirliğin önünü açmak üzere Federal Alman Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (Bundesministeriums für Bildung und Forschung – BMBF) hükümetin uluslararasılaşma stratejisi uyarınca hedefe yönelik enstrümanlar geliştirmiştir. Bunlar Uluslararası Büro (Internationales Büro – IB) aracılığıyla Alman Havacılık ve Uzay Merkezi'nden (Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt – DLR) bir yüklenici ile birlikte uygulanmaktadır. İki ülke arasında süregelen araştırma, eğitim ve teknoloji geliştirme çalışmaları Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından da desteklenmektedir. Bu kapsamda şimdiye değin geliştirilmiş olan enstrümanlar arasında projeye yönelik mobilite desteği, stratejik araştırma çalışmaları ile araştırma ve eğitim alanlarında müşterek altyapı oluşturma sayılabilir.

***Anahtar Kelimeler:** Bilateral İşbirliği; Araştırma, Eğitim Ve Teknoloji Geliştirme; Mobilite Teşviki; Uluslararasılaşma*

**Türkiye’de Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) -
Bireysel ve Proje Teşvik Programları**

Sarah SCHACKERT-FELD

Bu makale, Alman Akademik Değişim Servisi’nin (DAAD) Türkiye’deki bireysel ve proje teşvik programlarını tanıtmaya yönelik. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), bireysel teşvik alanında Türk bursiyerlerin Almanya’da eğitim veya araştırma amaçlı ikametlerini ve Türkiye’de eğitim almak, eğitim vermek veya araştırma yapmak isteyen Alman bursiyerleri destekler. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) programları, tüm bölümlerden adaylara yöneliktir. Bireysel teşvik yanında Alman ve yabancı üniversiteler arasındaki projelerin teşviki, Alman Akademik Değişim Servisi’nin (DAAD) en önemli görevlerindedir.

Anahtar Kelimeler: *Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) – bireysel teşvik – proje teşviki – Türk-Alman üniversite işbirliği*

Avrupa Ağları ve Lobi Faaliyetleri

Thomas HECKEBERG

Uzun vadeli bir işbirliğinden ve birlikte çalışmadan, sıkça kişisel ilişkilere dayalı ve aynı zamanda mesleki yönelimi olan ağlar doğar. Münferit kişilerin gönüllü angajmanlarıyla şekillenen bu ağlar, proje sonuçlarının profesyonel ve kurumsal uygulamaları için gerekli diğer bir adımdan çoğu zaman yoksundur. Ancak Avrupa düzeyinde yerleşmiş bir ağla kombine edilmiş böyle bir adımın avantajı çok büyüktür. Bununla sadece yeni perspektifler ve işbirliği imkanları doğmaz, aynı zamanda araştırmalardan, projelerden ve eğitimden elde edilen sonuçlar, köklü ve sürdürülebilir şekilde “Avrupa’ya” dâhil edilebilir ve politik ve toplumsal bir değişim sağlayabilir. Avrupa seviyesinde bir lobcilik, ne şüpheli ne de çok karmaşıktır ve bu konu, burada örneklerle açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ağlar, Perspektifler, Avrupa, Değişim, Lobi Faaliyetleri

**Antalya Üniversite Destekleme Vakfı:
Eğitime Adanmış 42 Yıl**

Fatmagül HESAPÇIOğLU

1973 yılında “Akdeniz Üniversitesi Kurulmasına Yardım ve Destekleme Vakfı” olarak kurulmasına zamanının Antalya Valisi öncülük etmiştir. Birçok hayırsever Antalyalının yanı sıra, Antalya Barosu, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası ve İl Özel İdaresi kurucu üyeler arasındadır. Akdeniz Üniversitesi'nin 1982 yılında kurulmasından sonra, Üniversite birimleri ve öğretim elemanlarının akademik faaliyetlerini desteklemeye devam eden Vakıf, 2000'li yılların başında Antalya Üniversite Destekleme Vakfı olarak adını değiştirmiştir. III. Türk Alman Bilimsel İşbirliği Forumu'nun gerçekleştirilmesine de destek veren Vakıf, faaliyetlerini 42 yıldan bu yana sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz Üniversitesi, Akademik Faaliyetlerin Desteklenmesi, Proje Destekleri

Türkiye ile Almanya Arasında İkili Bilimsel ve Teknolojik İlişkiler ve Bilim, Araştırma ve İnovasyon Yılı 2014

Aslı AKÇAYÖZ

TÜBİTAK Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı Türkiye'nin bilim ve teknoloji yeteneğini ulusal önceliklerimiz ve dış politikamız doğrultusunda geliştirmek ve sürdürülebilir kılmak amacıyla 37 ülke ile yürüttüğü ikili işbirliklerine ek olarak, Avrupa Birliği (AB) Çerçeve Programları (ÇP) Ulusal Koordinasyon Ofisi olarak da görev yapmaktadır. İşbirliği yürütülen ülkeler arasında son derece önemli bir yere sahip olan Almanya ile ilişkilerimiz hem İkili İşbirliği Programları hem de AB ÇP kanalı ile aktif bir şekilde yürütülmektedir. Ülkemiz ile Almanya arasındaki bilimsel ve teknolojik işbirliğini görünür hale getirmek ve bu işbirliğine bir ivme kazandırmak amacı ile 2014 yılı, "Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve İnovasyon Yılı" olarak ilan edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Federal Almanya Eğitim ve Araştırma Bakanlığı'nın (BMBF) koordinasyonunda yürütülen Bilim Yılı'nda TÜBİTAK aktif rol üstlenen kurumların başında gelmiştir. Desteklenen etkinlikler ile Bilim Yılı, Türk ve Alman bilim insanları arasındaki bilimsel ve teknolojik işbirliğini görünür kılmış, işbirliklerine ivme kazandırmış ve yeni işbirliklerinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Bundan sonraki dönemde de bu ivmeden faydalanılarak, pek çok yeni mekanizmanın Almanya ile oluşturularak yürürlüğe konulması planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye – Almanya Bilimsel İşbirliği, Türk – Alman Bilim Yılı, Ortak Araştırma Proje Programları

Alman Akademik Değişim Servisi'nin Türkiye'deki Çalışmaları: Görev Alanları ve Hedefler

Sarah SCHACKERT-FELD

Bu makale Alman Akademik Değişim Servisi (Deutscher Akademischer Austauschdienst – DAAD) ağının Türkiye'deki görev alanlarından, hedeflerinden ve yapılan çalışmaların içeriklerinden bahsetmek üzere kaleme alınmıştır. DAAD, „Değişim ile Dönüşüm“ şiarıyla üç ana alanda yoğunlaşmaktadır: En iyilere verilecek burslar, kozmopolit yapılar ve bilimsel kooperasyonlar için bilgiler. Türkiye açısından bunun anlamı öncelikle en iyi öğrencilere verilecek olan burslarla, Almanya ile Türkiye arasında bilimsel değişimin teşvik edilmesi ve böylelikle iki ülke arasında kalıcı ilişkilerin hayata geçirilmesidir. Araştırma ve öğretim kalitesini arttırmak ve güçlü partnerlerle geleceğe yönelik çözümler üretmek üzere Alman ve Türk yüksekokulları arasında işbirlikleri başlatmak da amaçlardan biridir. Alman dilinin kültür ve bilim dili olarak teşvik edilmesi de DAAD'nin önemli görevlerinden biridir. Bu makale burada anılan konularda ayrıntılar sunar ve daha sonraki dönemlerde Türkiye çalışmaları kapsamında DAAD'ye düşen görevleri tanımlar.

Anahtar Kelimeler: 2020 Stratejisi, En İyiler Bursu, Kozmopolit Yapılar, Bilimsel İşbirlikleri İçin Bilgi, Alman Dilinin Yurtdışında Teşvik Edilmesi

Türkiyeli ve Almanyalı Türk Siyaset Bilimcilerinin Türk-Alman Bilimsel İlişkilerine Katkıları

Burak GÜMÜŞ

Bu araştırma, Almanya'dan Türkiye'ye göç eden veya geri dönen ve Türk Üniversiteleri'nde çalışan Türkiyeli ve Almanyalı Türk Siyaset Bilimcilerin, Türk-Alman ilişkilerine katkısını incelemektedir. Türk üniversitelerinde ders veren Siyaset Bilimciler olarak onlar, çeşitli şekillerde Türk-Alman ilişkilerinin tasarımı, gelişimi ve ayakta tutulmasına katkıda bulunmaktadır. İki ülke arasında köprü işlevi gören bu akademisyenlerin "yerli" meslektaşlarına nazaran rekabet avantajlarının olup olmadığı ve varsa hangi şartlarda olduğuna dair soruya cevap aranmaktadır. Bir başka araştırma sorusu da bu akademisyenlerin Almanya'dan Türkiye'ye tecrübe transferi esnasında yerli meslektaşları, jüri üyeleri ve resmi makamlar tarafından ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıklarıdır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Siyaset Bilimciler, Türk-Alman İlişkilerine Katkılar, Rekabet Avantajları, Tecrübe Transferi, Ayrımcılık*

**Türk-Alman Yükseköğretim İşbirliğinde Yeni bir Oluşum:
BAU International Berlin – University of Applied Sciences**
Süheyla SCHRÖDER

2014 Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve İnovasyon Yılı sadece Türk-Alman bilimsel işbirliklerine canlılık getirmekle kalmadı, aynı zamanda yükseköğretim alanında gelişen işbirlikleri ve yeni ulusaşırı kurumların oluşmasını sağladı. Bu makale, bu alanda ilginç bir örnek olan ve ilk olma özelliğini taşıyan “BAU International Berlin – University of Applied Sciences” üzerine yoğunlaşıyor. Bu çalışmada, Türkiye’den bir eğitim kurumunun uluslararası bir vizyonla Almanya’da kurduğu Türk-Alman yükseköğretim işbirliğinde dengeli bir etkileşimin örneğini oluşturan üniversitenin eğitim modeli, amaçları ve Alman-Türk yükseköğretimine katkısı incelenecektir.

***Anahtar Kelimeler:** Türk-Alman Yükseköğretim İşbirliği, Uluslararasılaşma, Ulusaşırı Eğitim, BAU International Berlin Üniversitesi, Kültürlerarası Yükseköğretim Modeli.*

Türk-Alman Kültür İlişkilerinde Yunus Emre Enstitüsü

Yılmaz BULUT

Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye'yi tanıtan bir kültür kurumudur. Enstitünün görevleri arasında Türkçe öğretmek, Türkiye hakkında bilgi vermek, Türk kültürel mirasını yurtdışında tanıtmak sayılabilir. Bu makale, Almanya'da kurulmakta olan Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinin, Türk-Alman Kültür ilişkilerine verebileceği katkılara değinmektedir. Merkezler muhatap Alman kurumları ile işbirliğine, karşılıklı tecrübe, bilgi ve insan kaynakları değişimine büyük önem vermektedir. Bu yöntemle iki ülke arasında yeni iletişim kanalları açılacak, kültür aktarımı güçlendirilecek, etkileşim arttırılacaktır. Merkezler toplumların birbirini daha iyi anlamasında, aralarında işbirliği ve anlayış geliştirilmesi doğrultusunda çeşitli roller üstlenecektir. Enstitü, düzenleyeceği etkinlikler ve kültürel sunumlarla iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre Vakfı, Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri, Türk- Alman Kültür İlişkileri, Kültürel Etkileşim, Türk Alman İşbirliği

Almanya Türk Toplumunu'nun Hedef ve Faaliyetleri

Safter ÇINAR

Almanya Türk Toplumunu (TGD), Federal Almanya'da yaşıyan Türkiye kökenli insanların menfaat temsilciliğı (lobi) kuruluşudur. TGD, çoğulcudur ve Federal Almaya Cumhuriyeti'nin özgürlükçü, demokratik, sosyal ve hukuk devleti prensiplerini benimsemiştir. TGD, federal düzeyde bir çatı organizasyonudur. Üye kuruluşları da genellikle kendi üye derneklerine sahip çatı organizasyonlarıdır. Toplam 200'ü aşkın dernek TGD'de temsil edilmektedir. Bu makalede TGD'nin yapısı, hedefleri ve görüşleri anlatılacaktır.

***Anahtar Kelimeler:** TGD, Türk Kökenli Vatandaşlar, Menfaat Temsilciliğı, Azınlıkların Hakları, TGD'nin Görüşleri*

I. BÖLÜM

AVRUPA'DA ALMANYA VE TÜRKİYE'NİN YERİ: STRATEJİ, POLİTİKA VE UYGULAMALAR

Almanya ve Türkiye’de Bilim, Araştırma ve Teknoloji Stratejileri¹

Peter WEBERS

Bu forum, Antalya’da gerçekleşen üçüncü bilim forumudur. Türk-Alman bilim yılında burada sizlerle buluşmaktan çok memnunum ve bu buluşmanın son olmamasını diliyorum.

Burada, Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu’nu üçüncü kez düzenleyen Akdeniz Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma ve Uygulama Merkezi’ne (AKVAM) ve Berlin Alice Salomon Uygulamalı Bilimler Üniversitesi’ne teşekkürlerimi sunarım. Bu inisiyatif, Türk-Alman bilimsel ve eğitim işbirliğinin değişik şekillerinin alışverişi ve ağ kurlmaları için önemlidir.

2012² ve 2013³ yıllarındaki Toplum, Sağlık ve Eğitim konulu iki panelden sonra Toplum, Sağlık ve Eğitimde Çeşitlilik konulu üçüncü forum yapılmaktadır.

Türk-Alman Bilim Yılı’na daha önce değinmiştim. Türk-Alman Bilim Yılı, Federal Eğitim ve Araştırma Bakanı Bayan Prof. Wanka ve Türk meslektaşı Fikri Işık tarafından Berlin’de törenle açıldı ve 12 Martta düzenlenen bir törenle sona erdi.

¹ III. Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu; Toplum, Sağlık ve Eğitimde Çeşitlilik“ çerçevesindeki panel dolayısıyla, 6. Kasım 2014, Antalya

² I. Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu. Türk-Alman Bilimsel İşbirliğinin Aktüel Konuları, 15-17 Mart 2012

³ II. Türk-Alman Bilimsel İşbirliği Forumu, Toplum, Sağlık ve Eğitim, 2-4 Mayıs 2013

Açılış dolayısıyla işbirliğinin yoğunlaştırılması için iki ülkenin merkezi bilim politikası kurumları arasında birçok bildiriye imza atıldı. Kararlaştırılan ikili yönetim grubu, Bilim Yılı'nda hedeflenen Türk-Alman ilişkilerindeki yeni kaliteyi sağlamlaştırmak için Temmuz ayında toplandı. Bu toplantıda „Teknoloji Transferi ve Uluslararası İşbirliği“ konusunu, geleceğin önemli bir konusu olarak belirledik. Bu konunun öneminden dolayı bu günden şunu söyleyebilirim ki Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, Türk-Alman inovasyon projelerinin teşvikine yönelik başarılı „2+2“ ikili programını, yakında Türkiye ile birlikte yayımlayacaktır (bu arada yayımlanmıştır).

İkili Türk-Alman bilim yılı için, iki bakanlık arasında aşağıdaki üç alan kararlaştırılmıştır:

1. Anahtar teknolojiler (sağlık araştırması dahil)
2. Küresel değişim
3. Kültür bilimleri ve sosyal bilimler

Ayrıca aşağıdaki birbirleriyle bağlantılı üç alan, özel bir dikkatle ele alınmalıdır:

1. Araştırmanın endüstri ve ekonomiyle kesişme noktaları
2. Ekonomi, bilim ve araştırmada eğitim ve meslek içi eğitim
3. Bilim ve toplum arasındaki kesişme noktası

Bugünkü forumun konusu „Toplum, Sağlık ve Eğitim“, bu nedenle bilim yılında ortaklaşa koyulan ağırlık noktaları için çok güzel örneklerdir.

Bu arada bilim yılı hakkında tüm bilgilere internet sayfamızdan erişilebilir: www.deutsch-tuerkisches-wissenschaftsjahr.de. Bilim yılı çatısı altında şimdiye kadar gerçekleşen 180'i aşkın organizasyon ve aksiyon hakkında detaylı bilgi, yine bu sitede toplanmıştır. Bunların sadece cüzi bir kısmı-

nın Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı veya TÜBİTAK tarafından finansal yönden desteklenmiş olması, Türk-Alman işbirliğine olan yoğun angajmanı açıkça ortaya koymaktadır.

Bugünkü üçüncü forumumuz, çeşitlilik konusunu ele almaktadır. Bu bağlamda öncelikle, sunulan tartışmaların konularını ele almak istiyorum: “Almanya’da ve Türkiye’de bilim, araştırma ve teknoloji transferi”. Ben şahsen Alman stratejileri ile sınırlı kalacağım.

Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, 2008 yılında eğitim ve araştırma alanlarında uluslararasılaştırma stratejisini geliştirdi. Bu stratejilerden sadece ikisini burada özellikle vurgulamak istiyorum:

- Dünyanın en iyileriyle araştırma işbirliğini güçlendirmek. Türkiye ile olan işbirliğimizde bundan zaten uzun süredir faydalanıyoruz; ancak mükemmellikten bu şekilde faydalanmayı iyi bir temelde genişletmek istiyoruz.
- Diğer bir hedef ise uluslararası sorumluluk üstlenmek ve küresel zorlukları aşmaktır. Demografik, tıbbi ve çevre, iklim ve enerji ile ilgili karşılaşıcağımız zorlukları, sadece birlikte aşabiliriz.

Eğer bunu yapmazsak, problemler -henüz ulaşmadıysa bile- yakında bize ulaşacaktır. Buna üç örnek:

En güncel örnek ebola salgınıdır. Ebola salgını uzun süre önemsenmedi, bölgesel ve böylece hakim olunabilir olarak değerlendirildi. Pratik olarak sınırsız hareketliliğin hakim olduğu çağımızda, bunun bir hata olduğu anlaşıldı. Hastalığın bulaşma eğrisi güncel olarak zirveye ulaşmış gibi görünse de, geniş kapsamlı bir pandeminin hemen önündeyiz. Böyle büyük tehlikeleri araştırma ve eğitim araçlarıyla da -ve özellikle bunlarla- engellemek için, uzaklıkları ve problem durumlarını

küçümsememek ve zamanında işbirliği ve destek sunmak faydalı olacaktır.

İkinci örnek: Dünya çapında 52 milyon mülteci var ve bunların 5 milyonu, sadece Kuzey Afrika bölgesinde ve bir milyonu ise Türk partnerimizin doğu sınırında hareket etmektedir. Her gün binlerce mülteci, katlanılabılır yaşam koşulları arayışı içinde Akdeniz'i geçmektedir. Buradan hangi devasa sorunların doğacağını, size anlatmama gerek yoktur. Mülteci akımının bir sonu veya azalması ufukta görünmüyor. Aksine, bu henüz başlangıç. Menşe ülkelerdeki nüfus artışı, iklim değişikliğini ve kaynak yetersizliğini düşünün. Söz konusu problemleri sürdürülebilir bir şekilde çözmek için tüm çabaların yetersiz kaldığını göreceksiniz. Burada sürdürülebilir çözümlerle krizden çıkmak için çok daha büyük bir çabaya ve yeni konseptlere ihtiyaç vardır.

Üçüncü örnek: Akdeniz etrafında yaşayan insanların %70'i, 30 yaşın altındadır. Bu durum, orada yaşanan genç işsizliği dikkate alındığında, milyonlarca perspektifsizlik ve milyonlarca çatışma potansiyeli demektir. Buna karşılık bizde her geçen gün yaşanan bir toplumla karşı karşıyayız ki 2050 yılında insanların üçte ikisi 65 yaşın üzerinde olacaktır. Bu durum, bizi sadece yoğun bir işbirliği ve müşterek çabalarla çözebileceğimiz -ve kesinlikle yalnız çözemeyeceğimiz- zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Belki de her gün kötülen çerçeve şartlarında hayat standartlarımızı koruyabilmemiz için, az önce bahsi geçen mültecilere acilen ihtiyacımız var.

Konuya uygun olarak, Bilim Yılı'nın sloganını beraber belirledik. Araştırma işbirlikleri, sıkça aksi yönde ve başka türden anlayışlar ve değer yargıları sağlar. Bu sebepten „Science Bridging Nations – bilim milletleri birleştirir“ başlığını seçtik.

Almanya, küresel hareket eden ve küresel ağlara sahip bir ülkedir. Bu sebepten Federal Hükümet, sürdürülebilir gelişme stratejisinin merkezine, haklı olarak uluslararasılaştırma konusunu koymuştur. Etkin uluslararası ağla donatım, başarılı milli sistemlerin göstergelerinden biridir.

Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, yeni aksiyon planı „Uluslararası İşbirliği“ ile Almanya'nın yüksek tasarlayıcı potansiyelini tüm dünyaya yaymak için önemli bir katkı sunmaktadır. Aksiyon planı, eğitim, araştırma ve inovasyonu Almanya'da güçlendirmek ve ülkemizin rekabet gücünü, dünya pazarında başarılı bir şekilde korumak için uluslararası işbirliğini gelecek yıllarda nasıl tasarlayacağımızı açıklığa kavuşturmaktadır. Bilim ve araştırmada dünya çapında işbirliği, sürdürülebilir ve barışçı bir gelişme için aynı zamanda önemli bir anahtar sunmaktadır.

Araştırma, eğitim ve inovasyonun güçlendirilmesi için diğer önemli unsurlar şunlardır:

- Yüksek teknoloji stratejileri, bunların bu yasama döneminde geliştirilmesi sürdürülecek olan gelecek projeleri -mesela "Endüstri 4.0" gibi-
- İnovatif "mükemmellik"
- İnovasyon ve araştırma paketi
- Üniversite paketi 2020

Bu stratejiler, etkileşimleriyle mükemmel, inovatif ve çok yönlü bilim ve araştırma faaliyetlerini yaratmamıza yardımcı olmaktadır. Bunlar, Alman eğitim ve araştırma kurumlarının uluslararası bilim pazarında sadece var olmalarını değil, aynı zamanda iyi uluslararası partnerlerle öncü olmalarını sağlamalıdır.

Bunlar bizim stratejilerimizdir ve bunlar bizim hedeflerimizdir.

Türk-Alman İnovasyon Ağlarında Bilgi Transferi ve Entegrasyon¹

Yeşim KUŞTEPELİ, Canan BALKIR, Yaprak GÜLCAN ve Sedef AKGÜNGÖR

Giriş

Dünya ekonomisinin sürekli değişen dengeleri, karşılaştırmalı üstünlüklerinin devamlılığını sağlayabilmek için firmaları inovasyon yapmaya zorlamaktadır. Bir firmanın inovasyon performansı, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine verdiği önemle doğru orantılıdır. Ürün ve süreç geliştirme açısından firmaların iç kaynaklarının yanı sıra, dış kaynaklardan ve sınırları genişleten bilgi ağlarından da faydalanması, onların performansına olumlu katkıda bulunmaktadır.

Farklı aşamalarda birbirleriyle bağlantılı olan hızlı teknolojik ve ekonomik gelişmeler, inovasyon süreçlerinin gelişmiş doğası ve ekonomik büyüme ortamı; inovasyon politikalarına özel bir talep doğmasına sebep olmaktadır. Kişiler/kurumlar, dışsal ağ aktiviteleri yoluyla yeni teknolojiler ve bilgilerden haberdar olmaktadır. Bu bağlamda, uzun dönemli ilişkilerle tanımlanan ağ sistemleri, inovasyon için önemlidir. Bu ağlar, özellikle kısa dönem üretim çevrimleri olan ve hızlı pazar

¹ Bu çalışma TÜBİTAK'ın IntenC programı 110K524 no'lu "Avrupa Entegrasyonu Çerçevesinde Türk-Alman İnovasyon Ağlarında Bilgi Transferi" projesi kapsamında desteklenmiştir.

değişimleri yaşayan sektörlerde, inovasyon kapasitesi açısından karşılaştırmalı üstünlük sağlamaktadır. Firmalar, zaman zaman ikili ve/veya çoklu işbirliğine girerek, kendi birimleri arasında yapay sınırlardan dolayı bilgi transfer edemeyen firmalara kıyasla, daha fazla bilgi paylaşmakta ve deneysel (örtük) bilginin transferini hızlandırmaktadırlar (Echeverri-Carroll, 1999: 298). Bu bağlamda inovasyon ağları, bir kurumsal çerçeve dahilinde, zaman içinde başkaları ile bilgi alışverişi sayesinde oluşan yapılar ve sosyal iletişim süreçleri olarak kabul edilmektedir (Swan, vd., 1999: 262; Frenken, 2000: 258).

İnovasyon ağları, ekonomik birimlerin bilgiyi en zahmetsiz ve en ucuz şekilde değiş-tokuş ettiği ortamlardır (Pyka, 2002: 4; Buchmann ve Pyka, 2011: 467). Bununla birlikte bilgi transferi, bilginin yayılması ve paylaşılan bilgi ile öğrenme sürecinin hızlanması, ekonomilerin gelişmesi ve entegrasyonu açısından önemli bir rol oynamaktadır. Çokuluslu işletmelerin doğrudan sermaye yatırımları yoluyla çevre bölgelere yatırım yapmaları sayesinde oluşan bilgi transferinin pozitif etkileri ile çevre bölgelerin ekonomik büyümesi hakkında geniş bir yazın bulunmaktadır (Dachs ve Pyka, 2009: 72). Saxenian (2006: 10), ekonomik gelişme yazınındaki eski merkez/çevre modelini, bilgi ve yetkinlikleri merkezden çevreye aktaran gezginci girişimciler bağlamında açıklayarak, modele yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bilgi transferi, gezginci girişimcilerin, hem çevre hem de merkez ile kurdukları ekonomik ilişkileri sayesinde, iki taraftan aldıkları bilgileri yaymaları ile oluşmaktadır. Bilgi transferi ve yayılması süreci ise, inovasyon ağlarının oluşumu ve gelişimine katkıda bulunmaktadır. Öncelikle merkez yani gelişmiş bölgelerde akademik eğitim alan gezginci girişimciler, daha sonra buralarda kendi işlerini kurmakta ve merkez bölgelerde sosyal ağlarını yaratmaktadırlar. İlerleyen yıllarda-

ki iş hayatları süresince ya bu merkezlerde kalmakta ya da kendi çevre bölgelerine dönmektedirler. Her iki durumda da, bilgi ve ekonomik alışverişin kapsandığı verimli ağ yapılarının gelişmesini tetiklemek suretiyle, çevre bölgenin gelişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuş olmaktadırlar. (Saxenian, 2002; 2005: 38 ve 2006: 9).

Her yeni ve yaygın olarak kullanılabilir teknolojinin sadece yaratılmış olmakla kalmayıp, ekonomik bir değer kazanabilmesi için, toplum tarafından erişilebilir olması ayrıca da gelir ve iş yaratabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çevre bölgelerin gelişmiş bölgeleri yakalama sürecindeki başarısı için, çevre bölgelerde tamamlayıcı bilgi altyapılarının bulunması ve yeni sanayilerin ortaya çıkma süreci önem arz etmektedir. Çevre bölgelerde bulunan tamamlayıcı bilgi altyapıları sayesinde, bu bölgelerdeki ekonomik birimler inovasyon ağlarına dahil olabilmekte, yeni bilgi ve teknolojilere erişebilmektedirler.

İnovasyon ağları, firma ve bölgesel kapsamda bilgi yayılmasına doğrudan etki etmektedir. Ancak, ülke bazında bazı başka faktörler de (teknoloji ve üretim kapasiteleri arasındaki asimetri) bilginin yayılmasını etkilemektedir. Bu sebeple, inovasyon ağları analizi yapılırken, ülkelerin değişik gelişme süreçleri göz önüne alınarak modifikasyonlar yapılması gerekebilmektedir. Literatürdeki birçok çalışma, birçok ülke için inovasyon ağlarının bilgi yayılması, karşılıklı öğrenme ve inovasyonu desteklediğini gösterse de, Türkiye ve Almanya henüz bu örnekler arasında yer almamaktadır. Bu noktada, Türk Alman inovasyon ağlarının nasıl oluştuğunu ortaya koymak ve bu ağların bilgi transferi ve yenilikçiliğe olan etkilerini incelemenin önemli bir vaka çalışması olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma, “Avrupa Entegrasyonu Çerçevesinde Türk-Alman İnovasyon Ağlarında Bilgi Transferi Projesi” çerçevesinde Türkiye ve Almanya arasında ekonomik ilişkiler ve ticaret yolu ile gerçekleşen inovatif faaliyetleri, Türk ve Alman kuruluşları arasındaki bilgi transferi ve entegrasyonun yapısal ve niteliksel özelliklerini, farklı sektörlere göre oluşan inovasyon ağlarını incelemektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türk-Alman firmaları ve kuruluşları arasındaki bilgi transferinin ve entegrasyonun yapısal ve niteliksel özelliklerinin belirlenmesine yönelik olarak incelenen patent verileri sonuçları sunulmaktadır. Üçüncü bölümde, Türk ve Alman kurumları arasındaki inovasyon ağlarında sektörel bilgi tabanları açısından farklılık olup olmadığı iki sektör (akademi ve yenilenebilir enerji) kapsamında incelenmiştir. Türk-Alman inovasyon ağlarındaki önemli aktörler ve üstlendikleri roller, Almanya’daki Türk kökenli İşadamları Dernekleri kapsamında dördüncü bölümde; sonuçlar ise son bölümde irdelenmiştir.

Türk-Alman Kuruluşları Arasındaki Bilgi Transferinin ve Entegrasyonun Yapısal ve Niteliksel Özellikleri

Bu bölümde, Türk-Alman firmaları ve kuruluşları arasındaki bilgi transferinin ve entegrasyonun yapısal ve niteliksel özelliklerinin belirlenmesi için patent verileri incelenmiştir. Patent verileri, 2003-2011 dönemi için Türk Patent Enstitüsü’nden temin edilmiştir. Veriler, Uluslararası Patent Sınıflandırması’na uyumlu olarak tüm teknoloji alanı 8 ana bölüme ayrılarak, aşağıdaki sınıflandırma kapsamında incelenmiştir:

A: İnsan İhtiyaçları

B: İşlemlerin Uygulanması; Taşıma

C: Kimya; Metalürji

D: Tekstil; Kâğıt

E: Sabit Yapılar (İnşaat)

F: Makine Mühendisliği; Aydınlatma; Isıtma; Silahlar;
Tahrip malzemeleri

G: Fizik

H: Elektrik

Uluslararası Patent Sınıflandırması'nda her bir bölüm ayrıca sınıflara ayrılmıştır. Sınıfların sembolleri, bölüm sembolünü takip eden 2 basamaklı bir sayı içermektedir. Her sınıf ise bir veya daha fazla alt sınıf içermektedir. Bu çalışmada, mevcut patent sayılarındaki azlık sebebiyle sadece ilk sınıflandırmada (harf) kullanılmıştır.

Türk Patent Enstitüsü'ne yapılan patent başvuruları, başvurunun hangi ülkeden yapıldığına göre farklı kategorize edilmektedir. Bu sebeple, Türk Patent Enstitüsü'nden elde edilen bilgiler ve veriler, Türk mucitli Alman Patent başvuruları ve Alman mucitli Türk Patent başvuruları şeklinde iki ayrı ana başlık altında incelenmiştir.

2003-2011 yılları arasında Alman mucidi olan Türk patent başvurularının toplam sayısı 57'dir. Bu başlık altındaki en yüksek başvuru sayısı 20 olup, hepsi 2005 yılında Tekirdağ'da yerleşik Hüppe İnşaat Malzemeleri San. ve Tic. A.Ş. tarafından yapılmıştır. 57 Alman mucidin içerisinde 7 tane Türk kökenli Alman mucit bulunmaktadır. 2003-2011 arası için Uluslararası Patent Sınıflandırması'na göre, İnsan İhtiyaçlarında 19; Operasyon, Gerçekleştirme ve Ulaşımında 15; Tekstil ve Kâğıtta 2; Sabit Yapılarda 8; Makine Mühendisliği, Aydınlatma, Isıtma, Silahlar ve Tahrip malzemelerinde 13 başvuru olurken; diğer sektörlerde hiç başvuru olmamıştır. 2003-2011 yılları için Alman mucitli Türk patent başvurularında, Tekirdağ 28 başvuru

ile birinci, İstanbul 16 başvuru ile ikinci ve Ankara 7 başvuru ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Türk Patent Enstitüsü'nden sağlanan verilerde, Türk mucitli Alman patent başvurularının verileri, 2004-2011 yılları için mevcuttur. Bu yıllar arasında, toplam 97 tane Türk mucitli Alman patent başvurusu bulunmaktadır. Türk mucitli Alman patent başvurusu en çok 2007 yılında 47 başvuru olarak gerçekleşmiştir. Bunlardan 30'u Almanya, Stuttgart'ta yerleşik Robert Bosch GmbH tarafından yapılmıştır. Türk mucitli Alman patent başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırması'na göre dağılımı açısından, İnsan İhtiyaçlarında 3; Operasyon, Gerçekleştirme ve Ulaşımında 22; Yapı İşlerinde 2; Makine Mühendisliği, Aydınlatma, Isıtma, Silahlar, Tahrip malzemelerinde 62; Fizikte 2; Elektrik sektöründe 6 olurken; diğer sektörlerde hiç başvuru olmamıştır. Türk mucitli Alman patent başvurularında, Stuttgart 71 başvuru ile birinci, Münih'in ise 11 başvuru ile ikinci sırada yer almaktadır.

Sonuç olarak, Türk ve Alman mucitli patent başvurularının sayı olarak ekonometrik bir analiz yapılamayacak kadar az olduğu, sadece belli ana sektörlerde yoğunlaştığı ve her iki ülkede birer firmanın baskın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, başvuruları açısından iki ülke arasındaki bilgi paylaşımı, ekonomik entegrasyon ve inovasyon ağ ilişkilerinin kuvvetli ve yoğun olduğu söylenemez. Türkiye ve Almanya arasında yıllardan beri süregelen bir ekonomik ilişki bulunmasına rağmen, Almanya'nın gelişmiş bir ülke, Türkiye'nin ise halen gelişmekte olan bir ülke olması, iki ülke arasında üretim teknolojileri ve yenilikçilik açısından farklılıklara yol açmaktadır. Türk ve Alman mucitli patent başvuru sayılarının düşük çıkması, büyük ölçüde bu farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Ancak, sadece patent sayılarına bakarak, söz konusu iki ülke

arasındaki bilgi transferi hakkında yeterli bilgi edinilemeyeceği ve sağlıklı çıkarımlarda bulunulamayacağı da açıktır.

Sektörel Bilgi Tabanları Kapsamında Türk ve Alman Kurumları Arasındaki İnovasyon Ağları

Bu bölümde, Türk ve Alman kurumları arasındaki inovasyon ağlarında sektörel bilgi tabanları açısından farklılık olup olmadığı, iki sektör (akademi ve yenilenebilir enerji) kapsamında incelenmiştir. Akademi sektörü sembolik bilgi tabanına, yenilenebilir enerji sektörü ise analitik bilgi tabanına sahiptir.

Bu doğrultuda, 15 yenilenebilir enerji firması ile yüz yüze görüşme ve anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada, Gülcan, Akgüngör ve Kuştepelî'nin (2009:5) bölgesel yapılandırılmış avantajları tespit etmeye yönelik araştırmalarında kullanılan anket sorularından yararlanılmış ve bu çalışmaya uygun olarak bazı değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Firmalara, firmanın kuruluş tarihi ve yeri, ortaklık anlaşmaları, ortaklık yapısı, Alman ortakların ARGE, yaratıcılık, finans ve pazarlama üzerine etkisi, çalışanların eğitim düzeyi, firmanın rekabet gücünü belirleyen unsurlar (AR-GE, dizayn vb.), firmanın bilgi kaynakları ve Almanya ile Türkiye arasındaki bilgi transferinin nasıl geliştirilebileceği konuları sorulmuştur. Özellikle firmaların, Alman ortaklı olup olmadıkları dikkate alınarak analiz yapılmıştır.

Alman ortağı olmayan firmaların çoğunlukla hem rüzgâr hem de güneş enerjisi alanlarında çalıştıkları, Alman ortaklı firmaların ise bu alanlardan yalnızca birinde uzmanlaşmayı seçebildikleri görülmüştür. Alman ortaklı firmaların ortalama çalışan sayısı, Alman ortaklı olmayan firmalardan yüksektir ve Alman ortaklı firmalar, diğerlerine göre daha yeni kurulmuş firmalardır. Alman ortağı olmayan firmalar ile Alman

ortaklı firmaların çalışanları arasında eğitim seviyesinde denklik olduğu tespit edilmiştir. Bu denklik, Almanya’da üretilen bilginin kalifiye Türk mühendisleri tarafından içselleştirilebilmesinin bir önkoşulu olduğu gibi, sektörel bir gereklilik de teşkil etmektedir. Çalışanlar arasında eğitimlerinin türleri bakımından da bir farklılık görülmemektedir.

İki firma grubu arasında, yaratıcı ve standart ürünlerin/süreçlerin geliştirilmesi açısından bir fark olmamasına rağmen, rekabet edebilirlik açısından temel faktörlerden olan “tasarım” konusunda, Alman ortaklı firmalar Alman ortaklı firmalara oranla daha aktiftir. Bu sonuca, Alman ortağı olmayan Türk firmalarının, Türkiye’nin tüketici kesimine dair demografik ve kültürel özelliklerini daha iyi bilmeleri sayesinde, ürünleri üzerinde modifikasyonlar yaparak yeni tasarımlar geliştirebiliyor olmalarının sebep olduğu düşünülmektedir. Alman ortaklı firmaların inovatif faaliyetlerde bulunmalarına rağmen, bu faaliyetleri Türkiye’de değil de; Almanya’da yürütmektedirler. Yüz yüze yapılan görüşmelerde, Alman ortaklı bir firma yetkilisi, daha güvenilir bir altyapı kurulması durumunda bu faaliyetlerin Türkiye’ye taşınabileceğini ifade etmiştir.

Yenilenebilir enerji firmaları ile yapılan anketlerde, hangi kurum ve kuruluşlarla bağlantılarının olduğu sorulmuştur. Elde edilen bu verilerin NodeXL bilgisayar programı vasıtasıyla dönüştürüldüğü ağ grafiği, Şekil 1’de yer almaktadır. Ağ analizine, sektörde yaygın olan bir uygulama doğrultusunda, görüşme yapılan bir firmanın yaptığı projeler bazında üç firma daha kurmuş olması ve projeler bittiğinde ise bu firmaların fes edilmesi sebebiyle, 12 firma daha dahil edilmiştir. Anket yapılan firmalarla ilgili olarak elde edilen bilgilerin gizli tutulması

nedeniyle her firmaya ve bağlantılarına, konumlandığı ilin ilk harflerini ve sıra numarasını içeren bir kod verilmiştir.

Ağ grafiğinde anket yapılan yenilenebilir enerji firmaları, mavi renkli kare; firmaların bağlantıları ise yeşil renkli küreler şeklinde temsil edilmektedir. Anket yapılan yenilenebilir enerji firmalarının bağlantılı olduğu üniversiteler, kırmızı renkli üçgen; kamu kurum ve kuruluşları kahverengi elmas; bankalar ise siyah küre şekliyle temsil edilmektedir.

Şekil 1, merkezde yer alan IST001 ve IZM003 firmalarının, ağ sistemi açısından en önemli firmalar olduğunu göstermektedir. Bu firmaların hemen etrafında sadece iki üniversite (Dokuz Eylül ve Ege Üniversitesi) varken, çoğunlukla kamu kurum ve kuruluşlarının bulunması, bu aktörlerin yenilenebilir enerji sektörü açısından daha önemli olduklarını göstermektedir.

Yenilenebilir enerji sektörü ağ analizi sonuçları, bu sektörde inovasyon ağının zayıf olduğunu ve ağ ilişkilerinin bilgi transferi ve paylaşımı açısından yetersiz olduğunu göstermektedir. Yenilenebilir enerji sektörü Türkiye için gelişmekte olan bir sektör olmakla beraber, sektörün gelişmesi için inovasyon ağlarına dahil olmaları ve daha fazla bilgi transferi ve paylaşımı yapmaları gerekmektedir. Bu sektörde, teknik bilgi açısından ileri bir seviyede olan Almanya ile kurulacak bağlantılar ve ağ ilişkileri, sektörün gelişmesine ve yenilikçi faaliyetlerin artmasına şüphesiz fayda sağlayacaktır.

Bu bölümde analiz edilen akademi sektörü için, Avrupa Birliği çerçeve programlarından FP5, FP6, FP7 verileri kullanılmış ve Almanya ile Türkiye'nin beraber yer aldığı projeler tespit edilerek, iki ülke arasındaki bilimsel araştırma ağları tasvir edilmiştir. 5. Çerçeve Programları için 1999-2002 yılları, 6. Çerçeve için 2002-2006 yılları ve 7. Çerçeve Programları için

ise 2007-2013 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Almanya ile Türkiye arasındaki bilimsel işbirliği, tarihsel bir süreç olarak meydana gelmiştir. Bu süreçte aktif rol oynayan aktörler arasında en önemli unsurların başında akademik gruplar bulunmaktadır.

1999-2002 yılları arasında Türkiye'nin yer aldığı FP5 projelerinin %46'sında Almanya da yer almıştır. Bu dönemde, FP5 Projeleri kapsamında Türkiye'nin koordinatör ve Almanya'nın katılımcı olduğu hiçbir proje bulunmazken; Almanya'nın koordinatör Türkiye'nin katılımcı olduğu 7 proje bulunmaktadır. Her iki ülkenin katılımcı olduğu proje sayısı ise 27'dir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), 10 projede aktif olarak katılım sağlayarak birinci sırada yer alırken; İstanbul Üniversitesi 3 proje ile ikinci sırada yer almıştır. Bu projelerde en çok yer alan Alman katılımcı kuruluş ise 4 projenin 2'sinde koordinatör, 2'sinde katılımcı olarak yer alan Fraunhofer Gesellschaft zur Förderung der Angewandten Forschung E.V. olmuştur.

2002-2006 yılları arasında Türkiye, toplam 374 adet FP6 projesinde yer almış olup; bunların 221 tanesinde Almanya ile işbirliği yapmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin katıldığı projelerin %59'unda Almanya da yer almıştır. Türkiye'nin koordinatör Almanya'nın katılımcı olduğu 9 proje bulunurken; Almanya'nın koordinatör Türkiye'nin katılımcı olduğu 42 proje bulunmaktadır. Her iki ülkenin katılımcı olduğu proje sayısı ise 170'dir. FP5 projeleri ile karşılaştırıldığında toplam ortak projelerin sayısı %530 artmıştır. ODTÜ 44 proje ile FP6 programında en fazla katılım yapan kuruluş olurken; Almanya tarafında ise en fazla katılım yapan kuruluş 27 proje ile Fraunhofer Gesellschaft zur Förderung der Angewandten Forschung E.V. olmuştur.

Türkiye, 2007-2013 yılları arasında toplam 955 adet FP7 projesinde yer almış olup, bunların 487 tanesinde Almanya ile işbirliği yapılmıştır. FP7 Projeleri kapsamında Türkiye'nin koordinatör Almanya'nın katılımcı olduğu 15 proje ve Almanya'nın koordinatör Türkiye'nin katılımcı olduğu 96 proje vardır. Her iki ülkenin katılımcı olduğu proje sayısı ise 376'dır. FP5 ve FP6 programları ile kıyaslandığında ağına genişlediği ve toplam proje sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Türk ve Alman akademisyenlerin birlikte çalıştıkları dallar FP5'de sadece 6 iken, bu sayı FP6'da 15'e, FP7'de ise 17'ye çıkmıştır. Diğer programlarda olduğu gibi, yine ODTÜ 43 proje ile FP7 çerçevesinde en fazla katılım yapan kuruluş olmuştur. Boğaziçi Üniversitesi 17 proje ile ikinci sırada, İTÜ 15 proje ile üçüncü sırada yer almıştır. FP7 kapsamında Almanya'dan en fazla proje katılımını 71 proje ile Deutsches Zentrum Für Luft- und Raumfahrt E.V. gerçekleştirirken, ikinci sırayı 63 proje ile Fraunhofer Gesellschaft zur Förderung der Angewandten Forschung E.V. almıştır.

Yenilenebilir enerji ve akademi sektörü için yapılan analizler, Türk ve Alman kurumları arasındaki inovasyon ağlarında sektörel bilgi tabanları açısından farklılık olduğunu işaret etmektedir. Analitik bilgi tabanına sahip olan yenilenebilir enerji sektöründe ağ yapısı ve dolayısıyla bilgi transferi ve ekonomik entegrasyon, akademi sektörüne göre zayıftır. Akademi sektöründe, çok aktörlü kuvvetli bir inovasyon ağının bulunmasının yanı sıra, bilgi transferi ve ekonomik entegrasyonun yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Yenilenebilir enerji ile akademi sektörleri arasındaki bu farkların en önemli sebepleri, Türkiye ve Almanya'nın akademi sektöründeki işbirliğinin tarihsel olarak eskilere dayanması; yenilenebilir enerji sektöründe Türk çalışanların geri bildirimleri ile

inovasyon sürecine katkıda bulunmalarına rağmen Almanya'nın bu sektörde önemli derecede üstün olmasıdır.

Türk-Alman İnovasyon Ağlarının Kurulması ve Performansı İçin Katkıda Bulunan Girişimciler

Bu bölümde, Türk-Alman inovasyon ağlarındaki önemli aktörler ve üstlendikleri rollerin araştırılması için, Türkiye ve Almanya'nın uzun bir geçmişe dayanan ilişkileri göz önüne alınarak Almanya'daki Türk kökenli İşadamları Dernekleri'nin incelenmesi uygun görülmüştür.

Göçmenler tarafından hayata geçirilen girişimlerin, göç alan ülkelerde ekonomik dinamizmin önemli bir unsuru olduğu görülmektedir. Zira bu kişilerin farklı kültürel geçmişlere sahip olmaları, onların yerli işçilerden farklı bilgi ve becerilere de sahip olmalarını sağlamaktadır. Yenilik, birbirinden farklı bilgiye ve beceriye sahip çeşitli aktörler arasındaki etkileşimin ortaya koyduğu bir ürün olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat göçmen kökenli girişimcilerin karşılaştıkları birçok sorun vardır. Almanya'nın son derece düzenli/kurallarla donatılmış sistemi içinde, çoğunlukla iş kuranların belirli bir düzeyde mesleki eğitim almış olmaları beklenmektedir. Ayrıca göçmen girişimciler ancak küçük miktarlarda krediler alabilmekte ve geldikleri ülkelerdeki varlıklarının teminat olarak kabul edilmemesi de, bu girişimcilerin mali olanaklara erişimde zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, mali, sosyal ve beşeri kısıtlamalar, göçmen kökenli potansiyel girişimcilerin sermaye-yoğun sanayilere girişini engellemekte ve onları piyasaya giriş koşullarının bu denli zor olmadığı iş alanlarına ve etnik pazara yönlendirmektedir.

Göçmen girişimcilerin iş hayatındaki bu ayrımcılığı aşmalarında sosyal ağlar çok önemlidir. Sosyal ağlar, bireyler

arasındaki kültürel, mesleki veya ailevi ilişkilerin bir bütünü olup; bu ilişkiler ağı, bireylerin girişimcilik kararlarını şekillendirdiği gibi etnik düzlemde iş fırsatlarının ortaya çıkmasını da sağlayabilir. Böylece bireyler, çeşitli toplumsal yapılara veya sosyal ağlara olan bağları sayesinde kıt kaynaklara erişebilmekte ve bu kaynakları yönetebilmektedir.

Sosyal ağlar içinde göçmen derneklerinin yerinin ayrı bir önemi vardır. Almanya'daki Türk göçmenlerin dernek faaliyetleri 1960'larda başlamıştır. Bu dernekler, ilk olarak işçi ve öğrenci hareketleri ile mesleki örgütlenmeler/sendikalaşma hareketleri çerçevesinde kendini göstermiştir. Kuruldukları ilk zamanlarda bu dernekler, çalışma ve barınma koşulları, dil/çeviri hizmetleri gibi bazı temel ihtiyaçlar çerçevesinde ve genellikle bilgi paylaşımına yönelik olarak şekillenmiştir. 12 Eylül 1980'den sonra siyasi ortamın da etkisiyle, Almanya'daki Türk kökenli derneklerin gündemi göçmenlerin ihtiyaç ve sorunlarından ziyade Türkiye'deki siyasi olaylar doğrultusunda şekillenmiştir. 1990'larda ülkedeki göçmenleri ve onlara yönelik politikaları etkileyen en önemli olay, Almanya'nın birleşmesi olmuştur. Rostock, Molln ve Solingen'de baş gösteren ve göçmenleri hedef alan şiddet hareketleri ve Kohl döneminde göçmenlere ve mültecilere yönelik olarak sosyal-refah devletinin getirdiği bazı olanakları kısıtlayıcı nitelikteki politikaların tercih edilmesini müteakip, artan işsizlik oranı Türk kökenli göçmenler arasında girişimcilik ruhunun yayılmasını hızlandırmıştır. Kurulan işletmeler gıdanın alt sektörleri başta olmak üzere, çeşitli sektörlerle yayılmıştır. Bu gelişime paralel olarak, Türklerin kurduğu girişimci dernekleri de artmıştır. Bunların bir kısmı, örneğin 1992'de kurulan Avrupa Türk Girişimciler ve İşadamları Derneği ve 1994'de kurulan Köln merkezli Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası, daha çok

orta ve üst gelir grubuna mensup kişilerin üye olduğu oluşumlar olarak kurulmuştur. Almanya'daki Türk kökenli iş camiasının çıkarlarını temsil etmek için kurulan bu dernekler, girişimcilerin ekonomik faaliyetlerine ve onların faaliyet gösterdikleri iş piyasasıyla bütünleşme çabalarına destek olmayı hedeflemişse de, daha çok Almanya'daki Türk toplumuna yönelik vize uygulamalarının serbestleştirilmesi, öğrencilere ihtiyaçlarına yönelik yeni finansman kaynakları, "uzaktan eğitim ve e-öğrenme" gibi kavramlar üzerinden bürokratik engelleri aşmak gibi konularda çalışmışlardır.

Süreç içinde sayıları yüzleri bulan dernekler, ABD'de Silikon Vadisi'nde çalışan Çin ve Hint kökenli mühendisler ve bilim insanlarının kurduğu türden oluşumları Almanya'da gerçekleştirememişlerdir. ABD'deki bahsi geçen göçmen dernekleri geleneksel/etnik unsurlar ile yüksek teknolojinin gerekliliklerini bir arada barındırabilen oluşumlardır. Böylece teknolojik girişimler için gerekli olan bilgi, beceri ve sermayeyi harekete geçirmek üzere bir sosyal ve mesleki ağ oluşturmuşlardır (Saxenian, 2002). Silikon Vadisindeki Çinli Mühendisler Derneği veya Hintli Girişimciler Derneği, ülkeye yeni gelen göçmenler için gerekli kaynağı ve iş ağını sunmakta ve oluşturdukları ağ içinde mesleki bilgi ve teknik becerilerin aktarılmasını sağlamaktadırlar.

Avrupa'daki Türk girişimlerinin neredeyse yüzde 70'inin Almanya'da bulunduğu ve bunların da büyük çoğunluğunun gıda işletmeciliği ve turizm gibi birkaç sektörde geliştiği düşünülmünce neden böyle bir ağ kuramadıkları düşündürücüdür. Bu konuyu incelemek üzere derneklere gönderilen ankete verilen yanıtların sayısının azlığı da önemli bir soruna işaret etmektedir. Profesyonellik, uzmanlık ve uzmanlaşma desteği ne ölçüde gelişmiştir sorusuna yanıt aranmış; ancak yapılan

mülakatlarda olumlu sonuç alınmamıştır. Görüşme yapılan bazı işadamları “*yaratıcı girişimci değiliz, taklitçi girişimciyiz*” demiştir. Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası gibi önemli bir kuruluşun ise girişimcilere mal edilmediği, TOBB’un (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) sembolik elçiliğine dönüştüğünü belirtmişlerdir. TÜSİAD’ın (Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği) Berlin temsilciliğinin olaya Berlin’den değil, Brüksel’den baktığı belirtilmiştir. Bu noktada, biraz farklı bir durum MÜSİAD’da söz konusudur (Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği). MÜSİAD, kalifiye eleman eksikliğini ve demografik değişimleri göz önünde tutarak sektör faaliyetlerinin ve çıraklık eğitiminin yanı sıra, girişimcilik çalışmalarını ve yenilikçilik programlarını (örn. Merhaba Ortak) geliştirmektedir.

Sonuç olarak, Almanya’daki Türk kökenli işadamları derneklerinin Türk-Alman inovasyon ağları, bilgi paylaşımı ve ekonomik entegrasyon açılarından, faaliyetlerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Bu dernekler, daha çok Almanya’da yaşayan Türkler için sosyalleşmek, bürokratik sorunlara yardımcı olmak ve çözümler aramak alanlarında çalışmakta ve yenilikçilik açısından katkı verememektedirler. Dolayısıyla, Türk-Alman inovasyon ağlarının gelişmesi açısından, bu sonuç oldukça önemlidir ve büyük bir eksikliğe/aksaklığa işaret etmektedir.

Sonuç

Firmalar, dünya ekonomisinde sahip oldukları karşılaştırmalı üstünlüklerini ve rekabet güçlerini koruyabilmeleri için, yenilikleri takip etmek ve yenilikçi faaliyetler yapmak zorundadır. Bir firmanın bunları yapabilmesi için, firma iç kaynaklarının yanı sıra, dış kaynaklardan ve sınırları genişleten bilgi ağla-

rından faydalanarak takip etmesi gerekmektedir. İnovasyon ağları, firmaların bilgiyi en zahmetsiz ve en ucuz şekilde de-ğiş-tokuş ettiği ortamlar olarak tanımlanmaktadır (Pyka, 2002; Pyka ve Buchmann, 2011).

Bu kapsamda, inovasyon ağlarında gerçekleşen bilgi ve teknoloji transferi hakkında, yeni bir bakış açısı sunan Saxenian (2006), ekonomik gelişme yazınındaki eski merkez/çevre modelini bilgi ve yetkinlikleri merkezden çevreye aktaran gezginci girişimciler bağlamında açıklamaktadır. Bilgi transferi, gezginci girişimcilerin hem çevre hem de merkez ile kurdukları ekonomik/sosyal/politik ilişkileri sayesinde, iki taraftan aldıkları bilgileri yaymaları ile oluşmaktadır. Bu bilgi transferi ve yayılması süreci ise inovasyon ağlarının oluşumu ve gelişimine katkıda bulunmaktadır.

“Avrupa Entegrasyonu Çerçevesinde Türk-Alman İnovasyon Ağlarında Bilgi Transferi Projesi”, yukarıda bahsedilen model çerçevesinde, Türkiye ve Almanya arasındaki inovasyon ağlarının oluşumunun, çözülmesi gereken sorunların ve teşvik edilebilecek güçlü yanların tespit edilmesi temel amacını gütmüştür.

Projenin sonuçlarından bazılarının özetlendiği bu çalışmanın ilk bölümünde, Türk-Alman firmaları ve kuruluşları arasındaki bilgi transferinin ve entegrasyonun yapısal ve niteliksel özellikleri ekonomik anlamda patent verileri kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar, Türk ve Alman mucitli patent başvurularının sayısı olarak ekonometrik bir analiz yapılamayacak kadar az olduğunu, sadece belli ana sektörlerde yoğunlaştığını ve her iki ülkede sadece birer firmanın baskın olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, patent başvuruları açısından iki ülke arasındaki bilgi paylaşımı, ekonomik entegrasyon ve inovasyon ağ ilişkileri zayıftır. Almanya'nın gelişmiş bir ülke, Türkiye'nin ise halen

gelişmekte olan bir ülke olması, iki ülke arasında üretim teknolojileri ve yenilikçilik açısından farklılıklara yol açmaktadır.

İkinci bölümde, Türk ve Alman kurumları arasındaki inovasyon ağlarında sektörel bilgi tabanları açısından farklılık olup olmadığı, bilgi tabanları açısından farklılık gösteren iki sektör (akademi ve yenilenebilir enerji) incelenmiştir. Analizler, analitik bilgi tabanına sahip olan yenilenebilir enerji sektöründe ağ yapısı ve dolayısıyla bilgi transferi ve ekonomik entegrasyonun, akademi sektörüne göre zayıf olduğunu göstermektedir. Türkiye ve Almanya'nın akademi sektöründeki işbirliğinin tarihsel olarak eskilere dayanması (yol bağımlılığı/path dependency), bugün ortak çalışmalar yapılmasına temel teşkil etmektedir. Yenilenebilir enerji sektöründe Türk çalışanların geri bildirimleri, pazar ve teknoloji alanlarında inovasyon sürecine katkıda bulduklarını gösterir niteliktedir. Ancak, Almanya bu sektörde önemli derecede üstündür.

Türk-Alman inovasyon ağlarının kurulması, gelişmesi için önemli rol oynayan aktörler ve rolleri, Almanya'daki Türk kökenli İşadamları Dernekleri kapsamında, dördüncü bölümde, araştırılmıştır. Sonuçlar, Almanya'daki Türk kökenli İşadamları Dernekleri'nin faaliyetlerinin Türk-Alman inovasyon ağları, bilgi paylaşımı ve ekonomik entegrasyon açılarından yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu dernekler, daha çok Almanya'da yaşayan Türklerin sosyalleşmesi, bürokratik sorunlarına yardımcı olunması ve çözümler aranması alanlarında çalışmakta ve yenilikçilik açısından katkı verememektedirler.

Genel olarak bulgular, Türkiye'de mühendislik alanlarındaki işgücünün eğitim altyapısının yeterli olduğunu göstermektedir. Türk çalışanlar, pazar ve teknoloji konularında inovasyon sürecine önemli katkıda bulunmaktadırlar. Türkiye'nin yenilenebilir enerji gibi yüksek derecede teknik bilgi

gerektiren sektörlerde, Almanya ile iletişimini, işbirliğini ve dolayısıyla bilgi transferini artırması gerekmektedir. Bu da inovasyon ağlarının kurulumu ve gelişimi ile mümkündür. Ancak, bu tür sektörlerde iki ülke arasında inovasyon ağlarının zayıf olduğu ve bireysel çabalarla birtakım bağlantılar yapıldığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, Türkiye ve Almanya arasındaki iletişimin asırlara dayandığı akademi sektöründe, inovasyon ağı oldukça gelişmiştir ve gelişmeye devam etmektedir. Bu sektörde her iki ülke aktörleri sıkı bir ilişki ve paylaşım içerisinde. Bu da, bilgi transferinin ve ekonomik entegrasyonun yoğun olmasına ve bunların inovatif faaliyetlerle sonuçlanmasına neden olmaktadır.

Türkiye ve Almanya arasında inovasyon ağları ve bilgi transferi açısından önemli bir potansiyel bulunmakla beraber, bu potansiyelin yenilikçiliğe dönüştürülebilmesi için karşılıklı iletişimin ve güven ortamının iyileştirilmesi ve artırılması gerekmektedir. Özellikle, Almanya’da yaşayan Türkler açısından en büyük sorunun, Türk gruplar ve Türk dernekler arasında iletişim eksikliği olduğu tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak, mali, sosyal ve beşeri kısıtlamalar Türk kökenli girişimcilerin sermaye yoğun sanayilere girişini engellemekte; onları piyasaya giriş koşullarının bu denli zor olmadığı iş alanlarına ve etnik pazara yönlendirmekte, ayrıca “gezginci girişimciler” potansiyelini de azaltmaktadır.

Almanya ve Türkiye arasında yıllardır süregelen sosyal, ekonomik ve siyasi ilişkiler, her iki ülke için de önem taşımaktadır. Bu alanlardaki işbirliğinin verimli bir şekilde artırılması, var olan potansiyelin daha iyi kullanılabilmesi için, Türk işgücünün kuvvetli eğitim altyapısının ve adaptasyon kapasitesinin karşı tarafa daha etkin bir şekilde iletilmesi; bir başka deyişle karşılıklı iletişim ve etkileşimin artırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- DACHS, B., PYKA, A. (2009), "Hat Drives Theo internationalization of innovation? Evidence from European patent data", *Economics of Innovation and New Technology*, 1, 71-86
- ECHEVERRÍ-CARROLL, E. L. (1999), "Knowledge flows in innovation networks: a comparative analysis of Japanese and US high-technology firms", *Journal of Knowledge Management*, 3 (4), 296-303
- FRENKEN, K. (2000), "A Complexity Approach to Innovation Networks, The Case of Aircraft Industry (1909-1997)", *Research Policy*, 29, 257-272
- GÜLCAN, Y., AKGÜNGÖR, S., KUŞTEPELİ, Y. (2009), "Regional Innovation Systems and Knowledge Generation in Turkish Textile Industry: A Comparison of İstanbul and Denizli Regions". 4th International Seminar on Innovation, Napier University, Edinburgh
- PYKA, A. (2002), "Innovation networks in economics: from the incentive-based to the knowledge-based approaches". *European Journal of Innovation Management*, 5(3), 152-163
- BUCHMANN, T., PYKA, A. (2011), *Innovation Networks, Handbook on the Economics and Theory of Firms*, Edward Elgar Publisher, KRAFFT, J. und DIETRICH, M. (Hrsg.), Cheltenham, UK
- SAXENIAN, A. (2002), "Brain Circulation: How High-Skill Immigration Makes Everyone Better Off", *The Brookings Review*, 20(1), 28-31
- SAXENIAN, A. (2005), "From Brain Drain to Brain Circulation: Transnational Communities and Regional Upgrading in India and China", *Comparative International Development*, 40, 35-61
- SAXENIAN, A. (2006), *The new Argonauts: Regional Advantage in a Global Economy*, Cambridge, MA: Harvard University Press
- SWAN, J., NEWELL, S., SCARBROUGH, H., HISLOP, D. (1999), "Knowledge management and innovation: networks and networking", *Journal of Knowledge Management*, 3(4), 62-275.

Almanya ile Türkiye Arasında Gelecekte Yapılacak İkili Bilimsel İşbirliklerinde Fırsatlar ve Engeller

Dirk TRÖNDLE

Giriş

Söz konusu forum 2012 yılının Mart ayında, 2014 Türk Alman Bilim Yılı (TABY) etkinliğinin resmî olarak açıklanmasından bir yıl önce hayat bulmuştur. O zamana değin yapılagelen işbirliklerinden derlenmiş olan çeşitli deneyimlerin yanı sıra bu ilk forumdan elde edilmiş olan görüş ve sonuçlar da TABY planlamasında değerlendirilmiş olsa gerek. Bu uygulamaya hayat veren ileriye görme becerisine sahip bütün sorumlulara şükran duygularımı iletmek isterim.

Bu makalenin odağında Alman ve Türk kuruluşlarının bilateral (iki taraflı) ve multilateral (çok taraflı) kooperasyonlar kapsamında geliştirip derinleştirdiği bazı konu ve bakış açılarını içeren bir liste yer almaktadır. Bu listede siyasi açıdan oldukça hassas ve hayata geçirilmesi güç konuların yanı sıra öncelikli olarak ekonomi, çevre ve kalkınma politikaları kapsamında ele alınabilecek konuların da yer aldığına tanık olacaksınız. Lâkin makalenin başında TABY ve her iki tarafta da yanlış algılama potansiyeli içeren taban tabana zıt ülke çıkarlarına dair değerlendirmeler yer almaktadır.

Türk-Alman Bilim Yılı ve Her İki Ülkenin Ortak Çıkarları – Görselleştirme, Kalıcılık ve Mükemmeliyet

Türk-Alman Bilim, Eğitim ve Yenilik Yılı 2014 (Türk Alman Bilim Yılı – TABY), özellikle de bu kapsamda yapılan fikir projesi yarışmaları, bilim, araştırma ve inovasyon alanlarında yürütülen bilateral kooperasyonların konu çeşitliliği bakımından ne denli geniş bir yelpazeye yayıldığını gözler önüne sermektedir. Bir yandan TABY'nin sahip olduğu enstrümanlar çift taraflı bilimsel ilişkilere hissedilir bir ivme katarken öte yandan söz konusu bu başarılar her iki ülke arasında yürütülmekte olan işbirliklerinin geçen zaman zarfında gelenekleşmiş olmasına ve oturmuş bir yapı üzerinde cereyan etmesine dayandırılabilir. Belki iddialı bir ifade olacak ama fikir projesi yarışmalarının 1. turu kapsamında düzenlenen etkinlik ve projelerin hiç de azımsanmayacak bir bölümü, TABY çerçevesi olmaksızın da pekâlâ yapılabilirdi. Ancak yeni konu ve dürtüler katılımcılara esin kaynağı olmuş, hâttâ öyle ki TABY çatısı altında süregelen işbirliklerinin tematik zenginliği ilk kez görülebilir bir hale getirilmiştir.

Berlin Humboldt Üniversitesi bünyesinde düzenlenen Türkiye Yükseköğretim Haftaları etkinliğinin sloganı „Birbirini Değil – Birlikte Araştırmak“ idi. Siyasi sorumlular bu slogandan da yola çıkarak TABY etkinliğini adeta manivela gibi kullanmak suretiyle araştırma, bilim ve eğitim alanlarında yapılan iki taraflı işbirliklerini yeni, bambaşka bir düzeye çekme hususunda hemfikir oldiler. Artık gelenekselleşmiş olan ve Erasmus adıyla bilinen yükseköğretim kooperasyonlarının yerini bilimsel mükemmeliyet içeren ve yeniliğe hizmet eden projeler almalıdır; hele bunların ortaklaşa yapılan ve ileriye dönük teknolojiler üretilmesine önayak olan, keza bu bağlamda yeni-

likçi çözüm önerileri getiren araştırma projeleri olması özellikle arzulan bir durumdur.

Niceliğin yerine nitelik ile mükemmeliyet geçmeli ve yenilik üreten ortaklar güçlendirilmelidir. Nitekim TABY uygulamasının başarısı mükemmel ArGE işbirliklerinin kalıcılığı ve sürekliliğiyle ölçülmek zorundadır.

İki Ülke Arasındaki Çıkarlar, Ayrılıklar ve Birliktelikler

Her iki ülke de TABY kapsamında, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) uyumluluğu ve AB üyeliğine elverişliliği üzerine yapılagelen tartışmaların, vize ile ilgili sorunların ya da her iki ülkede yayınlanan olumsuz haberlerin ve kaydedilen siyasi gelişmelerin çok ötesinde, olumlu bir ajanda belirleme çabası içindedir. Görünen o ki Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (BSTB) Bilim Yılı'nın enstrüman ve yapılarını bünyesine geçirecektir. TABY uygulamasının modifiye edilmiş halinin, Türk Dış Politikası'nın diğer bir ilintili unsurunun, ortak ülkelerin kalkınma politikasının yanısıra genişletilmesi, bu bağlamda sözgelimi Türk-Malezya Bilim Yılı ya da Türk-Güney Kore Bilim Yılı olarak yakın bir gelecekte lanse edilmesi akla yakındır.

Fikir projesi yarışmaları bilimsel yönelimlerde ya da öncelik belirlemede asimetri içermektedir ve farklı beklentilere yol açmaktadır. Eğitim, çeşitlilik, göç ve uyum gibi sosyal içerikli konular Almanya'nın ilgi alanlarını belirlerken Türkiye'den gelen proje önerileri teknoloji ve inovasyon güdümlüdür.

Türkiye'nin Beklentileri

Türkiye'nin ekonomi politikaları açısından en önemli hedefi geliştirmekte olan ülke statüsünden inovasyon temelinde yükse-

len kalkınmaya ve iç piyasadaki değer üretimine dayalı ileri seviyede bir sanayi ülkesi statüsüne geçmektir. Türk Hükümeti „2011-2016 Bilim ve Teknoloji İnsan Kaynağı Stratejisi ve Eylem Planı“ ve „Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016“ adlı strateji planı ile inovasyon ve teknoloji stratejileri için gerekli ulusal ilkeleri belirlemiştir. Hedef, bilgiye dayalı kalkınma ile yenilikçi, yüksek düzeyde teknolojik ve yerli değer üretimi gelişmiş, rekabet yeteneği yüksek olan bir sanayiye dönüşümünü hayata geçirmektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılına tekabül eden 2023 ajandası kapsamında hükümetin ArGe alanında belirlediği şu hedefler yer almaktadır:

- Yüksek düzeyde inovasyon becerisi, anahtar alanlarda teknolojiye önderlik, teknoloji transferlerinin hızlandırılması ve know-how transferleri
- Gayri safi milli hasıladan ArGe'ye ayrılan toplam bütçenin 2023'e kadar aşamalı olarak yüzde 3'e çıkartılması ile tam gün ya da ona muadil çalışan araştırmacıların sayısının 300 bine yükseltilmesi
- „Orta Gelir Tuzağı“ söyleminden kaçınmak amacıyla Türkiye'nin ekonomi ve bilim lokasyonu olarak gelecek vaad eden ülke olma özelliğinin güvence altına alınıp ülkede uzun soluklu bir dirlik ortamı hazırlanması
- 14 anahtar sektörde ArGe kapasitelerinin ve teknoloji liderliğinin geliştirilmesi, 8 anahtar teknolojiye rekabet yeteneğinin artırılması. Türkiye'nin ArGe kapasiteleri bağlamında otomotif, makine mühendisliği ve BT (Bilgi Teknolojisi) gibi iyi olduğu alanların yanısıra güvenlik/savunma, enerji/iklim ve sağlık/gıda gibi stratejik alanlarda da yeni ArGe kapasiteleri geliştiri-

rilmeli. Bu kapsamda ülkenin kendi yeşil teknolojisi de ön plana çıkmaktadır, zira yenilenebilir enerji kaynaklarında önemli bir potansiyel iç piyasanın değer üretimiyle işlenebilir duruma gelecek, böylelikle de özerk tedarik güvenilirliği temin edilmiş olacaktır.

- Bu stratejiye dayanan sevkiyat konsepti araştırılacak sorularla ilgili olarak bilim ve sanayinin birbirine daha iyi kenetlenmesini öngörmektedir. Üniversitelerde yürütülmekte olan temel araştırmalar kuşkusuz çok önemlidir, ancak bilgi transferi araştırmalardan uygulamaya doğru ziyadesiyle akarken ters yönde oldukça cılız bir seyir izler. Burada hedef bilim ve sanayi arasında stratejik ittifak ile anahtar teknolojiler bağlamında uluslararası bilim-teknoloji-inovasyon kooperasyonları yapmak olmalıdır. Genç bilim insanlarının teşvik edilmesinin yanı sıra, ArGe sonuçlarının burs ve araştırma fonları vasıtasıyla ticarete uygun ürünlere dönüştürülmesi, bir anlamda ticarileşmesi teşvik edilmelidir.

Görüldüğü kadarıyla Türk Hükümeti'nin azimli stratejilerinin teknoloji, doğa bilimleri ve FeTeMM disiplinlerini kayırması sorunlu bir durum oluşturmaktadır. Bilimsel başarının patent sayısı ve pazarlanabilir ürünlerle ölçüldüğü açıkça ortadadır. Oysa bilimin alanı toplum ve tarih bilimlerini de kapsamak zorundadır.

Almanya'nın Beklentileri

Federal Eğitim ve Araştırma Bakanı Johanna Wanka, ülkenin uluslararasılaşma siyaseti bağlamında bakanlığının TABY uygulamasıyla hangi hedefleri güttüğünü vermiş olduğu bir de-muşte açıklamıştır.

Bir yandan Bilim Yılı ile ihale usulüyle eğitim ve araştırma alanlarında olduğu kadar öbür toplumsal alanlarda yapılan fikir projesi yarışmaları ülkenin diğer ülkede görünürlüğünü artıracaktır. Öte yandan araştırma, eğitim ve inovasyon alanlarında var olan Türk-Alman girişim ve teşviklerinin çeşitliliği ve mükemmeliyeti de gözler önüne serilecektir. Eğer Alman ve Türk araştırma kurum ve kuruluşlarının temsilcileri arasında yeni ortaklıklar hayat bulacak olursa bu ülkelerin inovasyon potansiyeli de kooperasyonlar bünyesinde bir o oranda değerlendirilebilecek, bu ülkelerdeki araştırma ve inovasyon bölgeleri adlarını daha iyi duyurabilecektir.

Karşılaşılan engeller ve ileri dönemlerde yapılacak işbirlikleriyle ilgili olarak, süregelen bu tür etkinlikler temelinde geliştirilebilecek bir dizi bilimsel ortaklık burada aktarılabilecektir. İşbu liste ne bir ön inceleme içerir ne de son halini almıştır ve uygulanmaya koyulması siyasi ve iktisadi açıdan güç olan konular burada ele alınmaktadır.

Sınırlar Ötesi Su Kooperasyonu

Suriye’de sürmekte olan iç savaştan dolayı Fırat-Dicle havzasında Türkiye, Irak ve Suriye arasında yürütülmekte olan trilateral (üç taraflı) su kooperasyonu arka plana düşmüştür. Bu üç komşu ülke arasında çok sayıda anlaşma vardır, örneğin bölgedeki su miktarı ve kalitesini kapsayan türden anlaşmalar (Kıbaroğlu, 2012: 70-83). Bu üç ülkenin sorumlu bakanları durum değerlendirme toplantılarında sık sık buluşmaktaydı. Türkiye ile Suriye arasında ortaklaşa yapılacak olan Asi Nehri Dostluk Barajı Projesi vardı. Su konusu, birçok insanın endişelerinin tersine ihtilaf doğurmamakta, aksine, bölgesel işbirlikleri açısından önemli bir fırsat teşkil etmektedir.

İklim değişikliği bağlamında yağış miktarlarını ve bu alanda gözlenen azalma ve artışları inceleyen bilimsel çalışmaların yapılması zaruridir. Bu alanda Alman ArGe kuruluşları ve araştırma birimleriyle işbirliği yapılması mümkündür.

Var Olan Bilateral Forumların Araştırma Konularıyla Birbirine Daha iyi Bağlanması

İklim değişikliği ve Akdeniz havzasındaki ve Türkiye'deki etkilerini içeren konulara (CO2 salınımının indirgenmesi, CO2 sertifikaları uygulamasına geçiş ve karbon ticareti) dair Almanya Federal Çevre, Doğa Koruma, İmar ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı (BMUB) ile muadili Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasında forum bazında uzun yıllara dayanan bir işbirliği yapılmaktadır. Ayrıca Federal Almanya Ekonomi ve Enerji Bakanlığı (BMWi) ile Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı arasında beş çalışma grubunun katıldığı Türk-Alman Enerji Forumu düzenlenmektedir. İşlenen konular arasında yenilenebilir enerjiler ve enerji verimliliği yer almaktadır. Her iki forum da araştırmaya daha fazla yönelebilir, araştırmalar buralarda geniş kapsamlı konular arasına alınabilir.

Atom Enerjisi ve Nükleer Teknoloji

Dünya kamuoyu Fukushima'dan bu yana nükleer enerji meselesine daha eleştirel bir gözle baksa da birçok ülkede önemli enerji kaynağı olma özelliğini sürdürmektedir. Nükleer enerjinin yakın dönemde Türkiye'nin enerji portföyünde önemli bir yer işgal etmesi planlanmaktadır. Bu bağlamda üç atom reaktörünün inşası hedeflenmektedir.

Almanya'nın enerji çevrimi çabalarından ötürü nükleer enerji eskimiş teknoloji konumundadır. Burada işimiz Türk Hükümeti'nin enerji portföyüne ilişkin aldığı bağımsız kararları değerlendirmek değildir. Ancak her iki ülke arasında yapılacak bir nükleer enerji işbirliği faydalı olacaktır. Almanya'da nükleer reaktör işletmiş sorumlu kişiler bu alandaki deneyimlerini Türk tarafıyla paylaşabilirler. Ayrıca „ideal“ nükleer atık depolama yeri arama hususunda edinilmiş tecrübeler de Türk uzmanların bilgisine sunulabilir.

Türkiye'de Almanya Araştırmalar Merkezi

Gezi Parkı protestolarından bu yana Alman basınında yer alan, Türkiye'yle ilgili haberler tek taraflı ve çoğu zaman önyargıyla kaleme alınmış türdendi. Haberler tarafsızlık ilkesinden yoksun ve yeterince araştırılmaksızın yazılmaktadır. İki ülke arasındaki çok yönlü ilişkilere rağmen Türkiye'de, Almanya hakkında ülke genelinde mevcut ekspertizleri bir araya getiren kurumsal bir geleneğin eksikliği duyulmaktadır. Nitekim burada da Almanya'daki „Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi“ veya „Bilim ve Siyaset Vakfı“ örneklerinde olduğu gibi gerek haricî gerekse dâhilî siyasi konularda araştırmalar yapacak, siyasetleri ve kamuoyunu aydınlatacak bağımsız bir kuruluş hayata geçirilmelidir. Bu kurum Alman ve Türk kamuoyunu ve bunların görüşlerini yoğun biçimde etkileyebileceğinden ötürü Alman kurumlarının da bu oluşumda görev üstlenip üstlenmeyeceği esaslı bir denetlemeye tabi tutulmalıdır. Ancak ana sorumluluk her durumda da Türk tarafına aittir.

Kalkınma Siyaseti Açısından Üçlü Kooperasyon

Uluslararası kooperasyonların sunduğu katma değer ortadadır. Bir taraftan giderler ve sorumluluklar paylaşılırken diğer taraftan araları çok iyi olmayan ülkeler söz konusu olduğunda bile uluslararası kooperasyonlar sayesinde uzman ve araştırmacıların birlikte çalışabilmesine olanak sağlayan bir zemin oluşturulur.

Federal Almanya Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF) tarafından desteklenen Filistin domatesi biyogenetik araştırma projesinde görüldüğü gibi işbirlikleri, barış ortamına olmasa bile en azından güven ortamına katkı sunan birer enstrümandır. İsraili, Filistinli ve Alman bilim insanları sıcığa dayanıklı bir domates türü yetiştirmek üzere bir arada çalışmaktadırlar (idw-online, 2014).

Kalkınma politikası alanında üçlü kooperasyonların yapılmasıyla ilgili bazı atılımlar var. Türkiye, Resmi Kalkınma Yardımları (Official Development Assistance, ODA) alabilecek ülkeler listesinde yer almasına rağmen zamanla uluslararası kalkınma projelerinde bol bağış yapan ülkeler arasına girmeyi başarmıştır. Başbakanlığa bağlı Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) toplam 39 program bürosuyla neredeyse 120 ülkede aktiftir (bkz. TİKA ana sayfası). Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ali Babacan Türkiye'nin 2013 yılında yaptığı resmî kalkınma yardımlarının 3,3 milyar dolar olduğunu açıkladı. Bu rakam bir önceki yıla kıyasla bu alanda yüze 30 artış kaydedildiği anlamına geliyor (Dünya gazetesi, ekonomi sayfaları, 2014). Sayıları 1,6 milyonu aşan Suriyeli mülteciler için harcanan paralar bu rakamda yer almamaktadır.

Üç taraflı kooperasyonların sunduğu potansiyeller kalkınma alanından araştırma ve bilime de pekâlâ taşınabilir. AB Horizon 2020 Çerçeve Programı kapsamında süregelen çoku-

luslu (multilateral) kooperasyonların yanı sıra Almanya ve Türkiye'nin birlikte üçüncü ülkelerle yürüteceği üçlü işbirlikleri de keza yeni fırsatların önünü açmaktadır.

1915 Olaylarıyla Hesaplaşma

Ermeni halk grubunun 1914/1915 yıllarında zorla ülke sınırları dışına çıkartılması sırasında katliamlara maruz kalmalarının, tarihçilerin bir kısmı tarafından „soykırım“ diğer bir kısmı tarafından ise „tehcir“ olarak nitelenmesi bir yana, Ermenilerin Anadolu'dan uzaklaştırılması 20. Yüzyıl'da yaşanmış olan en büyük trajedilerden biridir.

Tarihçi Prof. Dr. Klaus Kreise kendisiyle yapılan bir röportajda bir Alman yurttaşı olarak soykırım sözcüğünü kullanırken çok dikkatli olduğuna vurgu yapıyor (bkz. dtj-online, 2014). Türkiye'nin resmî beyanati da keza buna benzer bir yönde. Tanımsal açıdan bakıldığında soykırımın hafifi, ortası ya da ağırı olamayacağından Türkiye otomatikman Nazi Almanyası'nın soykırımıyla aynı kefeye konma endişesi içindedir.

2015 yılında 1915 olaylarının 100. yıldönümü var. Gerçi Türk Hükümeti geçtiğimiz yıllarda her iki ülkenin tarihçilerinden oluşan bir komisyonun kurulması, arşivlerin açılması ya da Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlık görevini yürüttüğü sırada Ermenilerin acısını paylaştığını resmî kanaldan ifade etmesi gibi bazı olumlu adımlar atmıştır fakat bu alanda önemli ilerlemeler henüz kaydedilmemiştir. Türkiye'ye göre bu durumun nedenlerinin başında Ermenistan'ın, iki ülke arasında yürütülecek her türlü görüşmeyi soykırımın tanınması önkoşuluna bağlaması gelmektedir.

Bu konunun odağında hatırlama kültürü ve uzlaşma için gerekli koşulların oluşturulması yer almaktadır. Almanya ve

Alman Tarih Bilimi bu alanda şimdye değin olduğundan daha fazla katkıda bulunabilir. Bu bağlamda Almanya'nın imparatorluk döneminde Osmanlı'nın müttefiki olmasından, Alman subaylarının 1. Dünya Savaşı sırasında Erkan-ı Harbiye içerisinde önemli görevler üstlenmiş olmalarından gelen tarihsel sorumluluğu bulunmaktadır. Tarihçi Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın başını çektiği bir grup Türk tarihçinin ortaya attığı, tehcirin Alman tavsiyesiyle yapıldığı iddiası, Alman ve Türk tarihçiler arasında Almanya'nın üstlendiği rolle ilgili ciddi bir tartışmanın başlamasına neden olmuştur.

Burada Alman İmparatorluğu'nun sorumluluğu olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Söz konusu tarihsel sorumlulukla siyasi açıdan hesaplaşmak üzere Almaya Federal Meclisi'ne 2005 yılında sunulmuş bir önerge vardır (bkz. dip21.bundestag, 2014). Alman İmparatorluğu'nun konuyla tarihsel süreçte ne gibi ve hangi oranda ilgisi olduğu örneğin bilimsel değişim ve konuk öğretim üyesi programlarıyla netleştirilebilir. Ermenilerin sınır dışı edilmesini araştırmak üzere bu ülke ile bilateral veya trilateral kooperasyonlar düzenlenebilir.

İnsan Merkezde Olmalıdır

Bilim ve araştırma konuları çoğunlukla halka karmaşık gelir. O nedenle bilimsel konuların, halkın geniş kesimine hitap etmesini temin etmek zorunluluğuyla karşı karşıyayız. Dolayısıyla geniş bir tabanda kabul görmek için halkın bilimsel konulara ilgisi artırılmalıdır.

Türkiye'de konuya ilişkin ciddi bir yapılanma gözlenmektedir. An itibariyle Bilim ve Teknoloji Merkezi adı altında belirli illerde bulunan bu yapıların ülke genelinde bütün illere yayılması planlanmaktadır. TABY çerçevesinde hayat bulan „Bilim Otobüsü“ uygulaması da halkın bilimsel konulara ilgi-

sinin artmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bilimsel ve teknolojik konulara yayınladığı çok sayıda yapıtla resmî anlamda görsellik kazandırmak Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) görevleri arasında yer almaktadır.

Bu bağlamda iki ülkenin halk okulu birliklerinin işbirliği içine girmesi de düşünülebilir ve arzulanabilir bir durumdur. Türkiye'de belli alanlarda, özellikle farklı bilim alanlarında, uzman gazeteciliği geliştirme ve teşvik etme anlamında somut işbirliği potansiyeli de keza mevcuttur.

Bilimin Özgürlüğü ve Bilim Örgütlerinin Yapısı

Bilim özgürlüğü konusunda iki ülke yakın işbirliği içine girebilir. Türkiye'de bu konu, Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) 2011 yılında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na yakınlaştırmak suretiyle yeniden yapılanma sürecinde uluslararası boyutta özellikle seçim biçimleri, komiteler ve akademi üyelerinin seçimi ile ilgili hususlarda tartışılmıştır. Bu değişikliğin, bilimin özgürlüğünü kısıtlayacağı endişelerinin haklı olup olmadığını bekleyip göreceğiz.

Ancak büyük Türk sosyoloğu Şerif Mardin gibi dünyaca tanınan araştırmacılara üyelik yolu kapalı tutuluyorsa o vakit TÜBA bünyesinde uygulanmakta olan üye aday gösterme yöntemi her ahvalde eleştirel bakış açısından değerlendirilmek zorundadır. Mardin, dinin işlevini bilimsel araştırmasının merkezine yerleştirmek suretiyle modern Türk Cumhuriyeti'nin kuruluş mitosuna eleştirel gözle yaklaşmış, bundan ötürü de böyle bir uygulamaya maruz kalmıştır (bkz. Zaman, 2010).

Üniversite Harici, Gayriresmî ve Bağımsız Bir Bilimsel Kurum Alanı Eksikliği

Türkiye’de uygulamaya yönelik araştırma ile üniversite-lerde yapılan temel araştırmalar arasındaki geçişler eskiden olduğu gibi bugün de düzeltilmeye muhtaç olup araştırma alanının bölünmüşlüğüne hâlâ titizlikle devam edilmektedir. Ayrıca gayri resmî, üniversite harici ve bağımsız araştırma birimleri de pratikte yok sayılabilir. Leibniz ve Helmholtz cemiyetleri ile Max-Planck ve Fraunhof Enstitüleri tarzında bilim kurumlarından oluşan bir araştırma alanının yapılacak ikili işbirliği çerçevesinde Türkiye’de inşa edilip berkitilmesi hedeflenmelidir. Bu yönde atılacak ilk adımda var olan üniversitelerin araştırma birimlerini üniversite dışına çıkartıp bunlara azimle yeniden kimlik kazandırmak olmalıdır. Araştırma enstitülerinin parasal açıdan bağımsızlığını elinde bulundurması doğrudan doğruya bilimin özgürleşmesine hizmet edecektir.

Teknoloji Transferi Mekanizmalarında / Teknoparklarda Kurumsal İşbirlikleri

Son yıllarda hedefe yönelik birtakım enstrümanlara başvurulması ve yapılan yoğun yatırımlarla özel sektör ile akademik araştırma alanı arasında sıkı bir bağ oluşturulmuştur. Teknopark ve Business Kuluçka Merkezleri türünden teknoloji geliştirme bölgelerinde ağ ve küme oluşturmaya ivedilikle teşvik önceliği verilmektedir. Bu öncelikler arasında bilgi transferi ve bilimsel becerilerin şirketlere, bunun tam aksi olarak nitelenebilecek çözüm bekleyen uygulamaya yönelik sorunsalların da bilime aktarılması gelmektedir.

Bilim ve teknoloji transferi bağlamında üniversitelerle endüstri arasında ArGe ve inovasyon konularında daha iyi bir işbirliği kültürü oluşturmakta, üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren teknoloji geliştirme bölgelerine / teknoparklara önemli görevler düşmektedir. Üst hedef bilimsel verilerin piyasada geçerliliği olan ürünlere dönüştürülmesidir.

ArGe etkinliklerini bu tip bölgelere yönlendiren veya yeni kapasiteler yaratan şirketler vergi kolaylıkları, bina inşasında sübvansiyon ya da kendilerine inşaat yapabilecekleri alanın hibe edilmesi gibi yatırımı özendirici uygulamalardan istifade edebilir. Üniversite araştırmacıları yarım gün modeliyle şirketlerce işe alınır ya da kendileri bir şirket kurabilirler, böylelikle teknoparklar da pekâlâ birer kuluçka merkezi işlevi görür.

Ancak yerleştirme konusundaki eleştirel durum hâlâ sürmektedir. Bunun nedeni gerçek ArGe yeterliliklerini araştırmaksızın belli şirketlere destek vermek suretiyle daha ziyade kâr odaklı simsar gibi davranan bazı üniversitelerin tutumudur. Şirketler kısmen ArGe alanında kendini geliştirmeyi gütmek yerine daha ziyade sübvansiyonlardan yararlanmayı planlamaktadır. Ayrıca burada bazı üniversite profesörlerinin teknoparklardaki şirketlerinde aşırı vakit geçirdikleri, bu nedenle öğretim görevlerini aksattıklarını da ifade etmek gerekir.

Genç Bilim İnsanlarının İş Olanaklarını Artırmak, Toplumun Akademisyenleşmesiyle İlgili Tutum Geliştirmek

Bilim Kuşağı Raporu 2013 Alman üniversitelerinde görev yapan bilim insanların yüzde 80'ini aşkın bir bölümünün süreli iş sözleşmesi ile çalıştığını ortaya koymaktadır. Hatta

birçoğunun sözleşmesi bir yıllık dahi değildir (bkz. bmbf, 2014: 15f).

Türkiye’de de buna benzer bir durum söz konusudur. Gerçi genç kuşağa mensup birçok bilim insanının uzun süreli iş sözleşmesi bulunmaktadır, lâkin 35 yaş altı nüfusun ülke nüfusundaki payının yüzde 70 olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, burada ifade edilen demografik avantaj istihdam politikası açısından bir bumerang etkisi yapmaktadır. Son haberlere göre Türkiye’de 15-24 yaşları arasında olan ve sayıları 11,7 milyonu bulan gençlerin üçte biri ne bir işe ne de herhangi bir okula gitmektedir (bkz. haber3, 2014).

Ancak Türkiye’de sarf edilen toplumun akademisyenleşmesi çabalarının geniş kapsamlı sonuçları vardır. İki yıl önce 4+4+4 Eğitim Reformu ile ilgili tartışmalar başladığında, ilk ve ortaöğretim kurumlarının islamileşmesi eğilimine dair endişeler ön plandaydı. Bütün din gruplarını kapsaması şartıyla Almanya’da mezhep derslerine geçilmesi büyük bir sorun teşkil etmese gerek.

Ancak okula gitme zorunluluğunun 8 yıldan 12 yıla çıkartılması daha esaslı sonuçlar doğuracaktır. Eski sisteme göre her bir okul dönemi bitiminde öğrencilerinin ancak üçte ikisi orta öğrenimini tamamlarken yeni sisteme göre ileriki dönemlerde üniversiteye girmeye aday gençlerin oranı yüzde 100’e varacaktır.

Bu uygulama üniversite giriş politikasına herhangi bir rahatlama getirmediği gibi meslek eğitiminde yürürlükte olan dual sistemi daha da zayıflatacaktır. Daha şimdiden Türkiye’de gereğinden fazla sayıda inşaat mühendisi ve hekim var ve bu gidişle kalifiye işçi yetersizliği çarpıcı boyutlara ulaşacak. Alman şirketleri geçtiğimiz yıllarda dual eğitim sisteminin güç-

lendirilmesine önemli rol üstlenerek çözüme öncülük etmiş, ikili kalkınma işbirliklerinde projeler hayata geçirmişlerdir.

Türk ekonomisi dual eğitim sistemi ile kalifiye eleman yetiştirilebileceğini ve onlarla birlikte yüksek teknoloji çağına geçilebileceğini, iç piyasada yüksek değer üretimine ulaşabileceğini kavramıştır. Nitekim Türkiye’de dual eğitim sisteminin güçlendirilmesiyle ilgili olarak da Almanya etkin rol üstlenebilir.

Diğer İşbirliği Olanakları

Biyolojik çeşitliliği koruma kapsamında alınacak ve özellikle her iki ülkedeki çeşitliliğinin gerilemesini durduracak türden önlemlere destek verilebilir. Orta Doğu’yu ve Kuzey Afrika ülkelerini kapsayan MENA-Bölgesi ülkelerinde iklim değişiminden kaynaklanan önemli sorunlar bekleniyor. Daha şimdiden Doğu Akdeniz’de, normalde Hint Okyanusu’nda yaşayan ve bu bölgede doğal düşmanı bulunmayan bazı zehirli balıklara rastlanmaktadır. Öte yandan Türkiye’de bazı endojen ve gerilime dayanıklı bitki türleri mevcut ki bunlar arasında Tuz Gölü çevresinde yetişen özel bir takım ot türleri anılabilir, bunlar depo-tabak rekabetini perçinlemeksizin biyoyakıt üretiminde değerlendirilebilir.

Akü teknolojisi alanında yapılacak işbirliklerinin ise Türkiye’nin açıkladığı hedefler doğrultusunda otomotif sanayiinde olumlu bir aşamaya geldiği vakit başlatılması stratejik açıdan daha anlamlı olacaktır. Türkiye 2023 Ajandası kapsamında hibrid ve elektro araçlar üretilmesini de hedeflemektedir.

Sonuç

İleri dönemlerde yapılacak olan kooperasyonlar sanayi ülkelerinin ne oranda teknoloji transferi yapacaklarına ya da sahip oldukları inovasyon avantajlarını ne denli paylaşmaya hazır olacaklarına bağlıdır. İklim değişikliği konusunda da aynı güçlkle karşı karşıyayız. Kalkınmakta olan ülkeler ancak teknoloji transferi ve malî desteklerle eski teknolojileri kullanmaktan vazgeçirilebilir.

Kaynakça

- BMBF (2014), Das Deutsch-Türkische Wissenschaftsjahr, <http://www.bmbf.de/de/22881.php>, (11.12.2014)
- BMBF (2014), Bundesbericht Wissenschaftlicher Nachwuchs 2013, S. 15f., http://www.bmbf.de/pubRD/buwin_kurzfassung_barrierefrei.pdf (09.12.2014)
- DIP21.BUNDESTAG (2014), Beschlussantrag: „Erinnerung und Gedenken an die Vertreibungen und Massaker an den Armeniern 1915 - Deutschland muss zur Versöhnung zwischen Türken und Armeniern beitragen.“ <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/15/056/1505689.pdf> (29.11.2014)
- DTJ-ONLINE (2014), „Selbst viele Armenier sprechen nicht von Völkermord“ <http://dtj-online.de/erster-weltkrieg-turkei-armenier-39907> (14.12.2014)
- HABER3 (2014), <http://www.haber3.com/huseyin-aslan-12-bucuk-milyon-genc-kotulugun-pencesinde-3052403h.htm> (15.12.2014)
- IDW-ONLINE (2014), Deutsch-israelisch-palästinensisches Vorhaben startet / Ein Ziel: hitzeresistentere Tomaten, <https://www.idw-online.de/de/news596824> (14.12.2014)
- KIBAROGLU, A. (2012), Fırat-Dicle Havzası Sınırtaşın Su Politikalarının Evrimi: İşbirliği İçin Fırsatlar ve Tehditler, ORSAM Ortadoğu Analiz, Temmuz 2012 - Cilt: 4 - Sayı: 43, S-70-83,

- http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012719_inceleme2.pdf
- TUBITAK (2014), 2011-2016 Bilim ve Teknoloji İnsan Kaynağı Stratejisi ve Eylem Planı, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/22/BTYK22_Ek3_BT_IK_Stratejisi_2011_2016.pdf (29.11.2014)
- WIRTSCHAFTSZEITUNG DÜNYA (07.11.2014), G20'de böylesine bir taahhüde giren ülke yok', <http://www.dunya.com/g20de-boylesine-bir-taahhude-giren-ulke-yok-243912h.htm> (14.12.2014)
- ZAMAN (15.04.2010), Şerif Mardin, Bediüzzaman ve TÜBA, Kolumne von Mümtazer Türkone, http://www.zaman.com.tr/mumtazer-turkone/serif-mardin-bediuzzaman-ve-tuba_973174.html (14.12.2014)

Türk-Alman Ekonomik İlişkileri Özel Bağlamında Avrupa Birliği'nin (AB) Türkiye Açısından Ekonomik Önemi

Meral AVCI

Giriş

Türkiye, Avrupa'ya dahil mi? AB ve Türk yurttaşları bu soruya uzun bir süredir yanıt aramaktadır. AB tarafından her defasında çıkartılan yeni güçlüklerden ötürü Türk halkı ülkenin Avrupa Birliği'ne katılması talebine karşı genelde kayıtsız kalırken AB sınırları içinde yaşayan ve sayıları hiç de azımsanmayacak oranda bir nüfus kültürel farklılıklara işaret etmek suretiyle Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkmaktadır (Bacia, 2012: 454; Keskin, 2006, 71). Her ne denli AB üyesi ülkelerle Türkiye arasında kültürel farklılıklar olduğu yadsınmayacak bir gerçekse de söz konusu başlıklar birlik üyesi ülkeler arasında da vardır ve nitekim bu gerçek Lizbon Antlaşması'nda da vurgulandığı üzere aslında arzulan bir durumdur. Zira bu antlaşma AB üyesi ülkelerin homojenleşmesini değil bütünleşmesini ve birbirlerine uyum sağlamalarını öngörmektedir. Buna benzer fikirler Türk tarihinde de gözlemlenir. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk de Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte ülkede laikleşme ve batılılaşma sürecini başlatmıştı. Bu fikri hayata geçirirken temelleri yeni atılan cumhuriyet için Avrupa standartları ölçüt alınmış olsa da

ulusal kimliğin ön planda tutulmasına ve korunmasına özen gösterilmişti. Türk devleti bu meşakkatli yolda ilerlerken kuşkusuz ciddi birtakım demokrasi sınavlarından geçmek zorunda kalmıştır. Her sınavı başarıyla verdiği söylenemez; kimi sınavları ise halen vermekte. Bunlara örnek vermek gerekecek olursa azınlık ve cinsler politikası burada zikredilebilir. Avrupa'nın değer yargılarıyla çelişen bu demokrasi eksiklikleri AB tarafından her yıl yayınlanmakta olan ilerleme raporlarında Türkiye'nin AB üyeliğine karşı birer argüman olarak teşhir edilmekte, bu durum da muhtemel üyeliği her seferinde güç bir hale sokmaktadır.

Türkiye'nin AB kapsamına alınması salt siyasi değil iktisadi kriterlere de dayanmaktadır. Türkiye her durumda Avrupa Birliği açısından 'vazgeçilmez' olma özelliğine sahiptir. Ülkenin coğrafi konumu ve sahip olduğu hammadde onu Avrupa'nın dışsatımı açısından stratejik öneme haiz bir cazibe merkezi haline getirmektedir. Örneğin Türkiye, Kafkas petrolünün Avrupa'ya aktarılmasında yegâne güvenli nakliyat ülkesi olma özelliğine sahiptir (Şen, 2006: 237). Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Rusya'nın Avrupa petrol piyasalarını tekeline geçirmesinin önünü almaktadır. Keza Türkiye hammadde açısından krom, demir ve çelik alanlarında zengin kaynaklara sahiptir. Buradan da Türkiye'nin Avrupa açısından iktisadi önemi gayet açık biçimde anlaşılabilir. Peki, Türkiye tarafından bakıldığı vakit Avrupa ekonomisinin önemi nedir?

Bu makalede işte bu soruya makroekonomik çözümleme yoluyla yanıt ya da yanıtlar aranacaktır. İlk geçmişe bakış yöntemiyle çıkartılan bir suret Türk ekonomisinin nasıl 1996 yılından bu yana Avrupa ekonomisinin bir parçası haline geldiğini gösterecektir. Bir sonraki aşamada Avrupa'nın sahip olduğu ekonomik potansiyel, AB ekonomisinin Türk ekono-

misine yapabileceği katkıyı gayri safi milli hâsıla (GSMH) bazında sağlıklı bir biçimde yerine getirebilmesi için 1996-2012 yılları arasında Avrupa Birliği içerisinde çözülmesi gereken iktisadi sorunlar tartışılacaktır. Alman ekonomisi, Avrupa Gümrük Birliği (GB) çerçevesinde lokomotif rolü üstlendiğinden ve bu nedenle temsilî bir işleve sahip olduğundan Türk-Alman ekonomik işbirliği bu anlamda yakinen incelenecektir. Bu kapsamda karşımıza gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin dış etkenlerden, yani Avrupa bölgesinin içinde bulunduğu ekonomik sorunlardan hangi oranda etkilendiği ya da ülkenin iktisadi gelişiminde birtakım iç etkenlerin bulunup bulunmadığı da sorgulanacaktır. Bu bağlamda salt yerli ekonomiye değil siyasi verilere ilişkin etmenler de göz önünde bulundurulacaktır. Çünkü siyasi ekonomi – siyasi ve ekonomik düzlemlerin karşılıklı bağımlılığı – özellikle gelişmekte olan ülkelerde iktisadi gelişimin değerlendirilmesinde büyük öneme haizdir.

Gümrük Birliği Anlaşması'na giden uzun yolda Türkiye – olaylar, fırsatlar ve çözüm bekleyen sorunlar

Almanya Federal Cumhuriyeti, İtalya, Belçika, Lüksemburg, Fransa ve Hollanda 1957 yılında imzaladıkları Roma Anlaşması temelinde 1958 yılında Avrupa Ekonomi Topluluğu'nu (AET) hayata geçirdiler (bkz. documentarchiv.de - 1957). AET Anlaşması ile kurucu ülkeler arasında gerçekleşecek olan çokuluslu ticaretin daha etkin ve verimli yapılabilmesinin önünü açmak üzere aşağıdaki hususlara da çözümler sunabilen ortak bir pazar kurulması kararlaştırılmıştır:

- Birlik üyesi ülkeler arasında yapılan ticari işlemlerde kota sisteminin ve gümrüğün kaldırılması

- Üçüncü ülkelerle yürütülen ticari faaliyetlerde ortak bir ticaret politikası kapsamında müşterek gümrük tarifesinin yürürlüğe girmesi
- Üye ülkeler arasında cereyan eden bireysel hareketlilik ile hizmet ve sermaye akışında bariyerlerin kaldırılması
- Ziraat, ulaşım ve rekabet hukuku alanlarında ortak politika uygulanması
- Ortak pazarın kurallara uygun biçimde işlevini yerine getirebilmesi için üye ülkelerin iç hukukuyla ilgili yönetmeliklerinin yeniden düzenlenmesi

Bu gelişmede resmî olarak sadece ekonomik gerekçeler belirleyici olmuştur ama ortak pazar en az bir o denli siyaseten hayat bulmuştur. İlk tarihi süreç göz önünde bulundurularak bu yolla Fransa ve Almanya arasında yeni bir uyuşmazlığın önüne geçilmek istenmiştir (Pfetsch, 2001: 23). Öte yandan yukarıda anılan altı kurucu ülke, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) başarılı bir biçimde hayata geçirilmesinin ardından çözümü yeni bir iktisadi bütünleşme hamlesinde bulmuşlardır. Zira daha önce askerî yakınlaşma yoluyla gerçekleştirilmek istenen Avrupa Savunma Topluluğu (AST) başarıya ulaşamamıştır (Schmidt ve Schünemann, 2013: 331-333). Gerek sol gerekse sağ görüşlü Fransız siyasetçiler söylemleriyle Almanya'ya karşı gereğince temsil edilmediklerini düşündüklerinden Fransa bu projede etkin bir rol üstlenmişti (Pfetsch, 2001: 32-34). Ayrıca AET, Doğu Bloku ülkelerinin planlı ekonomisine karşı Batı Avrupa'da kapitalist bir cazibe sistemi olarak değerlendirilmelidir. Öyle ki AET anlaşmasının 2. maddesi, AET'nin görevinin "daimi ve dengeli bir ekonomik gelişme, daha büyük bir istikrara kavuşma, yaşam standartlarının hızlandırılarak artırılması ve devletler arasında daha yakın ilişkiler kurulması-

ni destekleme" (documentarchiv.de - 1957) olduğuna vurgu yapar. Bir başka deyişle: AET ulusal pazarların bütünleşmesini sağlayarak refah düzeyinin kalıcı biçimde artışına olanak sağlamış, aynı zamanda komünizmi de Batı Avrupa'dan ilelebet uzaklaştırmıştır.

Aynı zamanda NATO üyesi olan iki Güneydoğu Avrupa ülkesi Yunanistan ile Türkiye'nin 1959 yılında AET'ye yaptıkları ortaklık başvurularını (önce Yunanistan, ardından Türkiye) kabul etmesinin asıl nedeni Batı Avrupa ülkelerinin komünizm ile yürüttüğü mücadele programı kapsamında değerlendirilmelidir. Yunanistan ile Türkiye arasında yaşanagelmekte olan gerginliği göz önünde bulunduran AET her iki ülkenin yaptığı münferit başvuruları eşzamanlı değerlendirmeye alma kararı verdi (Bacia, 2012: 436; Ayata, 2009: 80). Türkiye'nin yaptığı ortaklık başvurusu ülkede yaşanan 1960 İhtilâli nedeniyle sekteye uğradıysa da üç yıl sonra, 1963 başında, üyelik görüşmeleri yeniden başladı. Nihayet 12 Eylül 1963 tarihinde AET ile Türkiye arasında 'Ankara Anlaşması' diye bilinen bağlılık anlaşması imzalandı (Bacia, 2012: 436).

Ankara Anlaşması Türkiye'nin AET'ye katılım sürecinin gerçekleşmesini üç aşamada değerlendiriyordu: İlk başarılı bir hazırlık dönemi ve ardından geçici safhalar üzerinden AET'ye tam üyelik (Erhan ve Arat, 2001: 832). Bu safhaların üst hedefleri ise Türkiye'nin sanayileşmesini hızlandırmak, zirâî donanımlarını daha etkili biçimde işletmesini, daha verimli kullanabilmesini ve ülkenin tarım ekonomisinde rekor artış yaşanmasını sağlamaktır. Hazırlık dönemi toplam beş yıl sürdü. Bu dönemde Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı sonrası ilk beş yıllık kalkınma planı Avrupa'dan yapılan parasal yardımlarla desteklenmiştir (Ayata, 2009: 80). Avrupa Ekonomi Topluluğu Ortaklık Konseyi 9 Aralık 1968 tarihinde Türkiye ile

yürütölmekte olan göröşmeler kapsamında çok fasıllı geçici döneme geçilmesine karar verdi. Her ne denli 23 Kasım 1970'te ek tutanak imzalanmasıyla bu dönem resmen başlamış olduysa da söz konusu ek tutanak 12 Mart Muhtırası nedeniyle ancak 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girmiştir. Ek tutanak her iki ekonominin birbirine uyum sağlayabilmesi için AET ile Türkiye arasında yapılan ticarete gümrük işlemlerinin uzun vadede kaldırılmasını ön görüyordu (Erhan ve Arat, 2001: 844). Çelişki de işte tam bu noktadaydı: AET bir yandan Türkiye'yi, devletçi ekonomisinden arınıp Avrupa standartlarına uyarlanmaktan mükellef tutuyordu. Diğer taraftan da Avrupa'dan gelen ürünler piyasayı yoğun arzı boğduka ülkede yenilikçilikten uzak anlayışla üretilmekte olan verimsiz ürünler ardı ardına rekabet dışı kaldı. Başbakanlık Müsteşarı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar Vekili Turgut Özal'ın açıkladığı 24 Ocak 1980 tarihli ekonomik istikrar programı sorunun üstesinden gelebilecek gibiydi (Tokgöz, 2008: 346). Türkiye, Özal ile birlikte o güne kadar uyguladığı dışı kapalı devletçi ekonomi politikalarından vazgeçmiş, planlı kalkınma modeli uygulamasıyla ülkenin ihtiyaç duyduğu her türlü malın ülke içinde üretilmesi anlayışından feragat etmiş, yani ithali ikame yerine, dışı âleme açılmayı tercih etmek ve özelleştirmelerin önünü açmak suretiyle liberal ekonomi sistemine geçiş yapmıştır. Bu yoldan elde edilen boş alanda özel sermayeye ciddi bir iktisadi hareket serbestisi sağlanmış, onlara Avrupalı girişimcilerle rekabet edebilme olanağı sunulmuş oluyordu. Özal, hayata geçirdiği istikrar programında yabancı yatırımcıların beklentilerine de yanıt vermiş, Türkiye'ye doğrudan yatırım yapacak olan yabancı girişimciler için bu pazarı cazip hale getirmiştir.

Türkiye’de kaydedilen olumlu gelişmelerden olumlu izlenim edinen Avrupa Ekonomi Topluluğu Ortaklık Konseyi 1987 yılında, yani ek tutanağın imzalanmasından 17 yıl sonra, Türkiye’nin yükümlülüklerini ne oranda yerine getirdiğini denetledi. Bu gelişmeye eş zamanlı olarak Özal da AET’ye tam üyelik için başvuruda bulundu. Hatırlanacağı üzere bu başvuru 1989 yılında, Türkiye’nin Avrupa iç pazarındaki rekabet ortamına henüz tam anlamıyla hazır olmadığı gerekçesiyle geri çevrilmişti (Bacia, 2012: 437).

Türkiye 1980’li yılların sonlarında iktisadi bir sisteme müdahil olmak için çaba sarf ederken Doğu Bloku’nun komünist sistemleri hep birden ama kademeli olarak çökmeye başladı (Weber, 2012: 107-120). Her ne denli soğuk savaşın sonu gelmiş gibi görünse de Avrupa’daki eski Doğu Bloku ülkelerinin siyasi ve iktisadi sistemleri dâhilinde yeniden nüksetmesinin önünü almak gayesiyle, komünizm tehlikesinin kökünü bir daha asla geri gelmemek üzere kazıyabilmek için bu ülkeler olabildiğince hızlı biçimde AET sistemine müdahil edilmeliydiler. O nedenle AET’ye katılma sürecinde eski Doğu Bloku ülkelerine öncelik tanınacaktı. Bu ülkelerin müflis sosyalist iktisadi sistemleri bir an önce kapitalist sistemlere dönüştürülmeliydi. Tersinden bakıldığında ise bu durum Türkiye’nin Sovyetler Birliği’nin askerî müdahalesine karşı tehdit altında olmadığı anlamına gelmekteydi. Bu da Türkiye’nin başvurusuyla ilgili görüşme ve işlemlerin ivedilikle halledilmesi zorunluluğunu AET açısından ortadan kaldırmış, ötelenebilir hale getirmişti. Ne var ki, gerek üye ülkeler olsun gerekse Türkler olsun, taraflar eski Doğu Bloku ülkelerinin AET’ye katılmasından önce geçici de olsa Türkiye’yi hoşnut kılacak bir çözüm üretilmesinde mutabakat sağlamışlardı. Kaldı ki Almanya başta olmak kaydıyla Avrupa ülkelerinden yapılan

doğrudan yatırımlar, Türkiye'nin liberal bir iktisadi yol izlemesinden bu yana artmış, buna paralel olarak da AET ve AB açısından yıldızı oldukça yükselmişti (Sönmezoğlu, 2000: 514).

Gümrük Birliği – potansiyeller ve çözüm bekleyen sorunlar

Nitekim AB, 1996 yılında Türkiye ile Gümrük Birliği Anlaşması'nın altına imza koydu. Bundan sekiz yıl sonra, yani 2004'te, o güne değin AB-15 diye anılan AB ülkeleri aralarına Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Kıbrıs'ı da alarak EU-25 formasyonunu almıştır (bkz. Europa. Eu, 2014). 2007'de Bulgaristan ve Romanya, 2013'te de Hırvatistan'ın birliğe katılmasıyla üye sayısı 28'e ulaşmış bulunmaktadır.

1996-2013 arasında kaydedilen bu coğrafi genişlemenin Avro Bölgesi'ndeki ekonomik güce ne denli yansındığını gayri safi hâsıla ölçeğinde görebiliriz. Ancak bu ekonomik güç gelişim sürecinde üç kriz atlatmak zorunda kalmıştı: Dot-com Balonu (2000), Mortgage Krizi (2007/08) ve Avro Krizi (2009) (krş. Tab. 1).

Dot-com Balonu'nu 1990'lı yılların iletişim ve teknoloji branşının küresel anlamda kaydettiği gelişmelerin bir sonucu olarak çıkar karşımıza. Birçok yatırımcı New Economy'de geleceğe yönelik ve yüksek kâr getirisi olan bir pazar alanı görmüş, dolayısıyla yatırımlarını bu alana yapmışlardı. Burada kesin ve tehlikeli olan bu yatırımcıların büyük bir bölümünün borsa piyasalarında tecrübesiz olmalarından dolayı girdikleri riski ayırt edememeleriydi. Alman Telekom şirketinin borsaya açılmasıyla birlikte Almanya'da halk arasında belli bir hisse senedi kültürü gelişmeye başladı: Alman Telekomu'nun piyasaya sürdüğü hisse senetleri halkın ilgisini en çok çeken

menkul kıymetlerdi (wallstreet-online.de, 2014). 2000 yılında balon patladığında “Yeni Pazar” 100 milyar Avro kaybetti. Bu kayıp 2000-2001 yıllarında yaşanan ekonomik durgunluğu da açıklamaya yeter (Seith, 2009).

ABD Merkez Bankası (FED) bu ekonomik durgunluğa düşük faiz uygulamasıyla yanıt vermeye çalıştı. Bu da krizin belli bir alandan başka bir alana, gayrimenkul sektörüne aktarılmasından başka hiçbir anlama gelmiyordu. Faizlerin düşük seviyede seyretmesi Amerikan halkının uygun koşullarda gayrimenkul edinebilmesini sağlıyordu. Fakat yüksek düzeyde seyreden talep taşınmaz fiyatlarında şişme diye tabir edilen suni ve aşırı artışı tetiklemiş, nihayet 2007’de Mortgage krizinin (ya da Subprime Krizi) gün yüzüne çıkmasıyla ancak durabilmişti (Seith, 2009). Taşınmaz sektörüyle bankacılık branşının birbirine aşırı girift olması nedeniyle Mortgage krizi çok kısa sürede bankalara da sıçramış, nitekim 2008 yılında yatırım bankası Lehman Brothers’ın iflasını da beraberinde getirmişti. Bu anlamda bankalar krizi ile mali kriz bir arada değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Almanya krizin bertaraf edilebilmesi için oluşturulan uluslararası mali akıma yaklaşık 187 milyar Avro kaynak temin etti (Greive, 2013). Sadece emlak kredisi bankası Hypo, Real Estate’in kurtarılması Alman vergi mükelleflerine 19 milyar Avro’ya mal oldu (Greive, 2013). Ancak Tabela 1’in analiz edilmesiyle de görüleceği üzere Avro Bölgesi’nde bariz bir krizden söz etmek mümkün değil. Aksine, Avrupa genelinde gayri safi hâsıla küresel bankalar ve finans krizine rağmen artmıştır. Yalnız burada Bulgaristan’ın ve Romanya’nın 2007 yılında Avrupa Birliği’ne katılmış olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Buna istinaden Avrupa’nın gayri safi hasılasında artış kaydedilmiştir fakat bu durumun Avrupa’nın ekonomik gücüyle herhangi bir ilintisi

yoktur. Nitekim 2006/07 ile 2007/08 dönemleri karşılaştırmalı biçimde değerlendirilecek olursa krizin temelindeki unsurlar daha da netleşir: 2007/08 döneminde kaydedilen iktisadi gelişim, 2006/07 dönemine kıyasla daha düşük seviyede kalmıştır.

2009 yılında yaşanan 'Avro Krizi' Avrupa iktisadi bölgesinde çok daha derin izler bırakmıştır. Yunanistan'dan başlayan ve çok sayıda Avro ülkesini de kapsayan bir devlet borçları krizi baş göstermiş, bundan etkilenen ülkeler ise farklı yöntemler uygulamak suretiyle krize karşı önlemler almışlardır. Almanya, bankalar ve finans krizinin katlanarak yansıyan çifte etkisine karşı 82 milyar Avro'luk konjonktür paketiyle karşılık vermiştir (Greive, 2013; economist.com, 2013). Almanya'nın aldığı önlemler arasında en çok bilinen "hurda teşviki" olsa gerek. Bu önlem, Alman otomotif sanayiine önemli bir destek sunmuş, böylelikle sektörün –hayatta kalmaktan öte – konjonktürel olarak ivme kazanmasına önyak olmuştur. Ülkelerin birbirinden farklı ve münferit önlemlerine karşın Avro Bölgesi'nde ekonomik durgunluk yaşanmasına engel olunamışsa da daha derin ekonomik çöküntülerin piyasaları sarsması engellenebilmiştir.

Türkiye ve Avro Bölgesi

Avro Bölgesi ile iktisadi anlamda uyumlu ilişkileri içinde olan Türkiye de bu ülkelerde yaşanmakta olan mali krizden olumsuz anlamda etkilenmiş, bu haricî etkiler nitekim Türkiye'nin gayri safi hasılasına da yansımıştır (krş. grafik 2). Bunun dışında 1995-2013 zaman dilimine yayılan gayri safi hasılanın, bu krizin dolaylı yollardan ülke içinde meydana gelen iç etmenlerden de nasibini aldığı gözlenmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gözlenen iç etkiler salt iktisadi düzlemde değerlendirilmemelidir. Siyaset boyutu da çok önemli

bir etkendir kuşkusuz. Nitekim Türkiye örneğinde de görüldüğü üzere, haricî bir krizden ötürü alınan önlemler dâhilî krize pekâlâ zıt yönde etkileyebilmektedir. Bu olgu 2007/08 Mortgage krizinde de açık görülmektedir. Türk bankacılık sistemi 2000/01 krizi sınavından çıkmıştı. Söz konusu krizin başlangıç noktasını dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in yeğeninini işlediği, Egebank mudilerinin paralarını zimmetine geçirme suçunun su yüzüne çıkması oluşturmuştu. Basın aracılığıyla kamuoyunun haberdar olduğu bu olayın ardından kısa sürede benzeri olaylar silsilesi yaşanmış ve bütün bunların ardından içi kof bankacılık sistemi sarsılmaya başlamıştı (Şahin, 2012). En nihayet Türk Bankacılığı 2001 baharıyla birlikte çökmüştü, ancak bu kez krize davetiye çıkartanlar devletin en üst kademelerinde yer almaktaydı (Aydın, 2005: 122). Dönemin başbakanı Bülent Ecevit, kabinesinin çıkarmak istediği bir yasanın Anayasa'ya uygunluğu ile ilgili olarak Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'den almak istediği onay konusunda uzlaşamadığını belirtmiş, bu beyanat sonucunda İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve bununla birlikte Türk bankacılığı topyekûn çökmüştü. Hükümetin bu krizin üstesinden gelmek üzere Ekonomi Bakanı olarak görevlendirdiği Dünya Bankası başkan yardımcılarında Kemal Derviş, Türk bankacılığını onarmıştı (Hiç, 2008: 193-194). Derviş gerekli yasalar marifetiyle Merkez Bankası'na tarihinde ilk kez özerklik statüsü kazandırmış ve fiyat dengelemedeki asli işine yönelmesini sağlamıştı. Ayrıca bankaların öz sermaye payını artırmış, henüz hayat bulmuş olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun (BDDK) gerçek anlamda kurumlaşmasına önyak olmuştur. Türk bankacılığında kendini gösteren krize cevaben alınan önlemler, 2007/08 döneminde yaşanan küresel krizi kayda dahi değmeyecek denli

küçük hasarlarla atlatabilmesini sağlamıştır. Bununla ilgili olarak bkz. Grafik 2. Avro Bölgesi'nde kriz kasıp kavururken Türkiye'nin gayri safi milli hasılası 2007'den 2008'e geçiş döneminde 3 milyar dolar artmıştır.

Fakat Türk ekonomisi 2001 yılında sadece yurtdışı kökenli etkenlerle değil aynı zamanda Dot-com Balonu gibi dış kaynaklı bir etkenden ötürü de olumsuz yönde baskı altına girmiştir (bkz. Grafik 2). Dot-com Balonu ve Türk bankacılığında yaşanan krizlerin ekonomide ne gibi sorunlara yol açtığını kesin bir dille ifade etmek oldukça güç. Kesin olan bir şey varsa o da söz konusu bu krizlerin, Türk ekonomisini olumsuz yönde etkilediği ve bunun sonucunda da her iki sorunla aynı anda mücadele edilmiş olmasıdır.

2009 yılında ortaya çıkan ekonomik krize gelince, bunun sorumlusu Avro Krizi'dir. AKP ile birlikte 2002 yılından bu yana iyi giden Türk ekonomisi kısa da olsa ilk kez bu yıl bir durgunluk yaşamış ancak kendini süratle toparlayarak 2010'dan itibaren olumlu seyrini bir süre daha sürdürebilmiştir. Siyasi ve iktisadi düzlemde yaşanan dalgalanmalar ve bunların birbirini karşılıklı olarak etki altına alması özellikle AKP döneminde hissedilir olmuştur. AKP'nin parlamento seçimlerinde başarılı olması, birçok seçmeni ülkeye siyasi istikrar geleceği umuduna sevk etti. Psikolojik de olsa böyle bir yaklaşım ülkede ekonomik gidişatı olumlu yönde etkilemeye yetti. O nedenle bu aşama, siyasi istikrarsızlıklarla geçen 90'lı yıllardan tamamen farklıdır. Örneğin beş yıllık bir parlamento dönemi için 1995-2002 yılları arasında altı kez hükümet değişmişti. Bu da doğal olarak ülkeyi ekonomik bağlamda olumsuz yönde etkilemişti (mfa.gov.tr, 2014).

Gümrük Anlaşması'nın Türk ekonomisindeki etkileri nasıl saptanabilir?

Türkiye ile Avrupa arasında ekonomik uyum, Türk ekonomisinin sadece Avrupa Bölgesi dâhilinde cereyan eden her krizden etkileneceği anlamına gelmez, Avrupa'nın kaydettiği ekonomik gelişmelerden yararlanacağı anlamına da gelir. Geriye yanıt bekleyen bir tek soru kalıyor, o da Avrupa Bölgesi'nin iktisadi bağlamda Türkiye açısından nasıl bir anlam taşıdığıdır. Bu soruya aranacak yanıt için en uygun ölçüm değeri Türk-Alman ticari hacmidir. Bu değeri göz önünde bulundurmak suretiyle Gümrük Anlaşması'nın Türk ekonomisi üzerindeki etkileri pekâlâ teşhir edilebilir. Yazının en başlarında da değinildiği gibi Almanya, Avrupa Gümrük Birliği dâhilinde başat ve lokomotif konumlu ekonomik bir güçtür. Dolayısıyla Avrupa ekonomisini temsil eden güç olarak da değerlendirilebilir. Bu da demek oluyor ki Almanya ile kaydedilen ticari gelişmelere ve bunların Türkiye'nin gayri safi milli hasılasındaki yansımalarını karşılaştırarak, Avrupa ekonomisinin Türk ekonomisindeki önemi pekâlâ saptanabilir (bkz. Grafik 3).

Türk-Alman ticari ilişkileri 1996-2002 yılları arasında adeta bir duraklama dönemi geçirirken 2002-2012 yılları arasında olumlu yönde ekonomik gelişmeler gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle: AKP'nin iktidara gelmesiyle psikolojik olarak algılanan siyasi istikrar Almanya ile yürütülmekte olan ekonomik ilişkileri de olumlu yönde etkilemiştir. Türk-Alman ticari hacmini gösteren grafik eğrisinin izlediği güzergâh Türkiye'nin gayri safi milli hasılasını gösteren grafik eğrisi ile neredeyse eş konumlu durumda. Bu da her iki makroekonomik değer arasındaki olumlu serpilmenin bir karinesi olarak değerlendirilmeli, bunun da ötesinde Alman ekonomisinin Tür-

kiye açısından ne denli önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla Alman ekonomisi sadece Avro Bölgesi'nde değil, aynı zamanda Türk ekonomisinde de lokomotif görevi üstlenmiş durumdadır. Almanya'dan yapılan ithalatın bu ülkeye yapılan ihracattan daha büyük olması gerçeğine de dayandıramaz bunun nedeni. Endişelendirici olan ithalat ile ihracat arasındaki makasın 2002'den bu yana Türkiye aleyhine giderek açılmasıdır. Üstelik her iki ülkenin ürettiği ticari malların yapısal özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bu durum, Türkiye'nin Almanya karşısındaki teknolojik bağımlılığı olarak da değerlendirilebilir. Bir başka tabirle: Türk ekonomisi kendi gücüyle değil, başkalarından aldığı yardımla büyüme kaydetmektedir.

Türkiye'deki Doğrudan Alman Yatırımları

Doğrudan yatırımlar kapsamında yapılan Alman yatırımlarında, miktar bağlamında da AKP öncesi ve AKP sonrası biçiminde farklılıklar gözlenmektedir (bkz. Grafik 4). Daha önce değinilen, AKP'nin hükümeti oluşturmasıyla birlikte siyaset ve ekonomi alanında hüküm süren psikolojik temelli algılama ve bununla koşut seyreden ekonomik istikrar, Alman girişimcilerin Türkiye'ye daha fazla yatırım yapmasını beraberinde getirmiş, bu da Türkiye ekonomisini olumlu yönde etkilemiş, ona ivme katmıştır. Gerçi 2004 yılında kaydedilen AB genişlemesi ve buna paralel olarak yeni AB ülkelerine uygulanan yatırım önceliği Türk ekonomisini olumsuz etkilemiştir fakat farklı hedef pazarların programa alınmasıyla bir sonraki yıl Türkiye yeniden atağa geçerek bu olumlu trendi 2009 yılına değin koruyabilmiştir. Küresel mali kriz dahi Türkiye'ye yapılan Alman yatırımlarını olumsuz etkilemedi, ancak Avro Krizi için aynı şey iddia edilemez. 2009 yılında yatırımlarda kayde-

dilen gerilemenin ardından 2010/11 yıllarında Alman yatırımları stabilize olmuştur. 2010'dan itibaren Orta Doğu'da süregelen ve sürecin ne zaman biteceği kestirilemeyen "Arap Baharı", 2012 yılında Türkiye'deki Alman yatırımlarının yeniden gerilemesine sebep olmuştur. O zamandan beri yatırımların 498 milyar Dolar civarında kalması, Alman yatırımlarının sadece Türkiye'nin siyasi istikrarına bağlı olmadığını, aynı zamanda bölgeyle de ilintili olduğunu ortaya koymuştur. Bu gerçek AKP Hükümeti'nin ülke çıkarları doğrultusunda bilinçli davranıp elinden geldiğince çağın gereklerine uygun, kararlı ve dengeli bir bölgesel politika izlemesi gerektiğine de vurgu yapmaktadır. Türkiye her ne denli Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun "Stratejik Derinlik Konsepti" doğrultusunda, Orta Doğu ve Avrupa ülkeleriyle – dolayısıyla Almanya ile de – iyi ilişkiler yürütme çabası içindeyse de (Davutoğlu, 2011: 116), buradaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu durum ekonomik çıkarlarla tezat oluşturmaktadır. Orta Doğu ülkeleriyle yürütülen ticari faaliyetler, Almanya ile süregelen ekonomik ilişkilere seçenek olmaktan uzaktır; olsa olsa tamamlayıcı işlevlerinden söz edilebilir bu ülkelerin.

Özet

Avrupa Ekonomi Topluluğu soğuk savaşın beraberinde getirdiği nedenlerden ötürü Türkiye ile 1963 yılında ortaklık anlaşması imzalamıştır. Nitekim bu anlaşma 1996 yılında imzalanan Türkiye-Avrupa Gümrük Anlaşması ile somut bir hale bürünmüştür. AB, tarihinde ilk kez birlik üyesi olmayan bir ülke ile Gümrük Birliği'ne imza atmıştır. Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye, Avrupa ekonomi bölgesinden hem olumlu hem de olumsuz etkilenmiştir. Almanya ile yürütülebilmekte olan ekonomik ilişkiler özel bir yere sahiptir fakat bu ilişkiler

de yer yer Avrupa'da yaşanan krizlerden nasibini almaktadır. Somut birer örnek olarak Dot-com ve Avro Krizi verilebilir. Bunlara karşın 2007/08 döneminde ortaya çıkan küresel boyutlu bankacılık ve finans krizini Türkiye, bankacılık ve finans sektörlerinde 2000/01 yıllarında ulusal boyutta yaşayıp atlattığı krizin ardından kendi bünyesinde aldığı önlemler sayesinde gereğince göğüsleyebilmiştir. Bu süreçte alınan önlemler ileriki yıllarda ekonomi alanında kaydedilen gelişmeleri de olumlu yönde etkilemiştir. Önceki yıllarla kıyaslandığında AKP ile birlikte 2002 yılından itibaren yaşanan siyasi değişimle birlikte ortaya çıkan psikolojik algı ve buna paralel olarak halkın geniş kesimlerine ulaşan siyasi huzur ve buna bağlı ekonomik istikrar da keza olumlu göstergeleri desteklemiştir. Alman yatırımcılar da AKP Hükümeti'ne güven duymuş, 2002'den itibaren Türkiye'deki yatırımlarını artırmışlardır. Fakat bir süre sonra yatırımcılar için sadece Türkiye'nin siyasi ve ekonomik istikrarının değil aynı zamanda coğrafi konumunun da bağlayıcı olduğu anlaşılmıştır. 2010 yılında "Arap Baharı" hareketinin baş göstermesiyle birlikte Türkiye'deki yatırımlar gerilemeye başlamıştır. Buradan da Türkiye'nin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bölgede güçlü ve dengeli bir ülke rolüne bürünmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

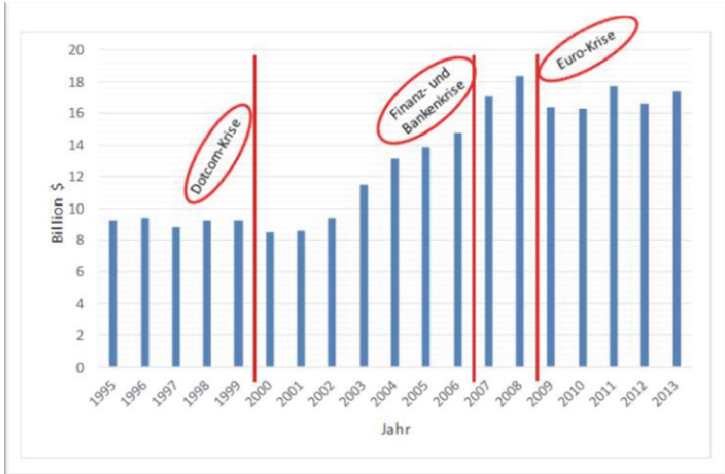
Kaynakça

- AYATA, A. (2009) Balanceakt der Türkei zwischen der EU und den USA, Berlin
- AYDIN, Z. (2005) The Political Economy of Turkey, London
- BACIA, H. (2012) Ausgang ungewiss – die Verhandlungen über einen Beitritt zur EU, STEINBACH, U. (Hrsg.) Länderbericht Türkei, Bonn, 431-463

- DATA.WORLDBANK.ORG (2014) GDP (current US\$), URL:<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (30.07.2014)
- DAVUTOĞLU, A. (2011) Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Istanbul
- DOCUMENTARCHIV.DE (25.03.1957) Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft („EWG-Vertrag“) vom 25. März 1957, URL:<http://www.documentarchiv.de/in/ewg.html> (12.11.2014)
- ECONOMIST.COM (07.09.2013) The origins of the financial crisis, URL:<http://www.economist.com/news/schoolsbrief/21584534-effects-financial-crisis-are-still-being-felt-five-years-article> (07.12.2014)
- ERHAN, Ç. und ARAT, T. (2001) AET'yle İlişkiler, ORAN, B. (Hrsg.), Türk Dış Politikası 1919-1980 (Cilt 1), Istanbul, 808-853
- EPP.EUROSTAT.EC.EUROPA.EU (2014) Glossar: EU-Erweiterungen, URL:http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:EU_enlargements/de (23.11.2014)
- GREIVE, M. Finanzkrise kostet Deutschland 187 Milliarden, URL:<http://www.welt.de/wirtschaft/article114944193/Finanzkrise-kostet-Deutschland-187-Milliarden.html> (07.12.2014)
- HIÇ, M. (2008) A Survey of Turkey's Economy and Politics 1923 – 2007, Istanbul.
- ILGÜN, E. (2009) Deutsche Direktinvestitionen in der Türkei und deren Beitrag zum Wirtschaftswachstum, URL:<http://d-nb.info/1010747002/34> (30.07.2014)
- KESKIN, H. (2006) Die deutsch-türkische Debatte über den EU-Beitritt der Türkei, FRECH, S. und ÖCAL, M. (Hrsg.), Europa und die Türkei, Schwalbach, 69-94
- MFA.GOV.TR (2014) Türk Hükümetleri Kronolojisi, URL:<http://www.mfa.gov.tr/turk-hukümetleri-kronolojisi.tr.mfa> (30.11.2014)
- PFETSCH, F. (2001) Die Europäische Union, München
- SEITH, A. (21.12.2009) Finanzkrisen der 2000er: Totentanz auf den Trümmern,

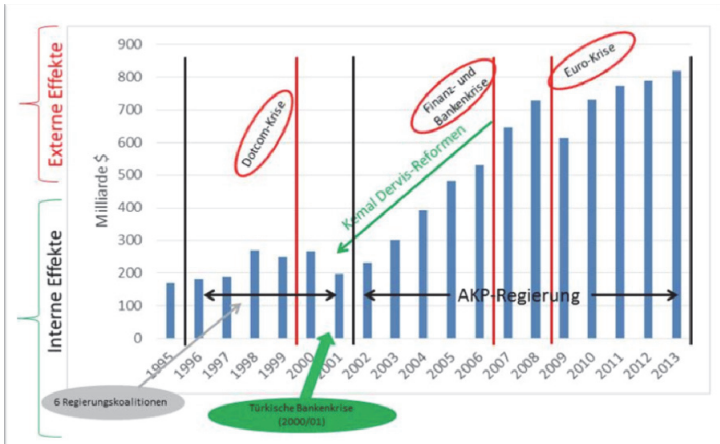
- URL:<http://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/finanzkrisen-der-2000er-totentanz-auf-den-truemmern-a-664815.html>
(07.12.2014)
- SEN, F. (2006) Die Türkei ist schon längst ein Teil Europas, FRECH, S. und ÖCAL, M. (Hrsg.), Europa und die Türkei, Schwalbach, 231-238
- SÖNMEZOĞLU, F. (2000) Türk Dış Politikası, Istanbul
- ŞAHİN, Ö. (18.05.2012) 'Yeğen' Demirel'e 17 yıl hapis, URL:http://www.radikal.com.tr/turkiye/yegen_demirele_17_yil_hapis-1088365 (07.12.2014)
- SCHMIDT, S. und SCHÜNEMANN, W. (2013) Europäische Union, Baden-Baden
- TÖKGÖZ, E. (2008) Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler, ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ (Hrsg.), Türkiye Cumhuriyet Tarihi II, Ankara, 319-368
- TREASURY.GOV.TR (2014) Undersecretariat of Treasury, URL:<http://www.treasury.gov.tr/> (30.07.2014)
- TÜİK (2013) İstatistik Göstergeler 1923-2012, Ankara
- VERTRAG VON LISSABON (2010) Berlin
- WALLSTREET-ONLINE.DE (2014) Die Telekom Aktie ist das Volks-Wertpapier schlechthin, URL:<http://www.wallstreet-online.de/ratgeber/finanzen-steuern-versicherung/anlagen-und-investitionen/die-telekom-aktie-ist-das-volks-wertpapier-slechthin> (07.12.2014)
- WEBER, H. (2012) Die DDR 1945-1990, München

Grafik 1: Avro Bölgesi'nde GSMH

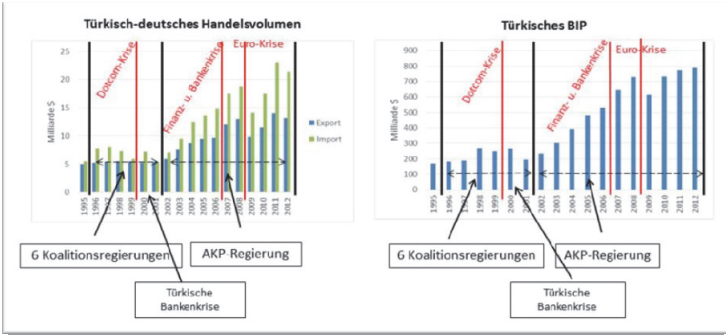
Kaynak: data.worldbank.org, 2014

Grafik 2: Türkiye'de GSMH

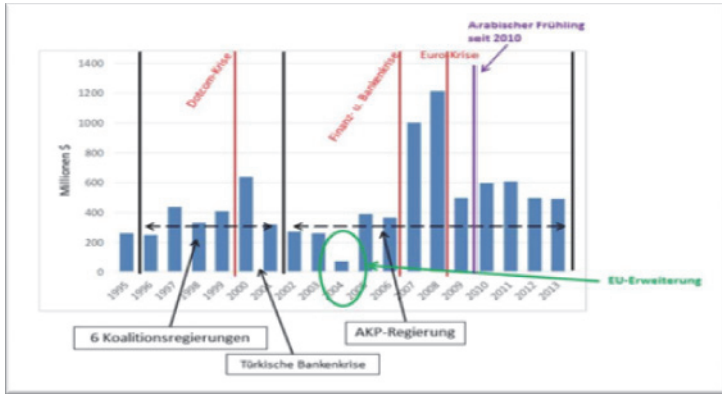
Kaynak: data.worldbank.org, 2014

Grafik 3: 1995-2012 arasında Türk-Alman ticari hacmi ve Türkiye'nin GSMH'sı

Kaynak: TÜİK, 2013: 441, 449; data.worldbank.org, 2014

Grafik 4: Türkiye'deki Alman direkt yatırımları

Kaynak: İlgün, 2009: 151; treasury.gov.tr, 2014

Tarih, Politika ve İktisat Sacayağında Almanya, Türkiye ve Ortadoğu

İrfan KALAYCI

Tarih: Sıcak ve Soğuk Savaşlar Arasında Almanya Hep Sahnedeydi

Henüz Prusya iken bile dünyayı değiştirme sevdasından vazgeçmeyen şimdiki Almanya'yı, Almanya üzerine düşünen her kimse bir yere sığdırmaya çalışacaktır fakat bunda başarılı olma garantisi yoktur. Zira Almanya, hele de Türkiye ve Ortadoğu ile bağlantısı kurulduğunda, herhangi bir ülke gibi hemen bir yere sığdırılabilecek cinsten değildir. Özellikle 20. yüzyılda da hangi taşı kaldırırsanız altında Almanya'nın çıktığını görürsünüz. Örneğin, dünyanın başını bir başka açıdan fena halde yakan "Soğuk Savaş"ın başlamasında da, bitmesinde de Almanya birinci derecede sorumludur. Almanya'nın Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasıyla Soğuk Savaş başlarken, tekrar birleşmesiyle de bitmiştir.

18. yüzyılın ortalarında, ünlü Fizyokrat iktisatçı D. Hume, Almanya'nın, 'birleşmesi halinde dünyanın en büyük gücü olacağını' söyler. Bismarck 1871'de Almanya'yı birleştirdi, Hitler, II. Dünya Savaşı bittiğinde tüm Avrupa'yı Almanya'ya katacağını iddia ederken, Almanya'nın ikiye bölünmesine yol açtı. Alman imparatorları ya da diktatörleri ne zaman daha güçlü olmak istedilerse, yeni dünya savaşlarının çıkmasına ya da yayılmasına neden oldular. Onların *Dünya Savaşı'nın* ilkin-

de kısmen, ikincisinde ise tümüyle parmakları vardı. İşte Avrupa Birliği (AB) projesi, sanki Almanya'nın bir daha kötü niyetle kullanacağı parmaklarını 'kırmak' ve güçlü olma ihtirasını bastırmak için yaratıldı.

Almanya, II. Dünya Savaşı'ndan sonra karşısında iki Avrupa bulmuştur: Doğu Avrupa ve Batı Avrupa. İlki, Almanya'yı parçalamaya (Sovyet Bloku), diğeri ise birleşmeye (şimdiki AB) götürmüştür. Bir başka deyişle, Almanya toprakları Batı kapitalizmiyle Sovyet tipi sosyalizm arasında sıkışıp kalmıştı. Sovyetler'in (Stalinizmin) çöküşü ile Almanya'daki -iki Almanya'nın birleşmesi ya da iç entegrasyon yönündeki *vuslat* gerçekleşmiştir.

Almanya'nın ünlü yazarlarından olan Wellershoff (1990: 14), Sovyetler'de ve dolayısıyla *Doğu Avrupa'da Stalinizmin çöküşüyle "komünist solun, tarihte eşine rastlanmadık bir boyutta yurtsuz kaldığını"* belirtir. Ayrıca şu saptamayı da yapar: "*Doğu, Orta ve Güney Doğu Avrupa'da, (yani Sovyetler'e bağlı uydu devletlerde) Stalinizmin çöküşünün ardından tüm reel sosyalist yapıların gözden düştüğünü*" ve "*bundan sıyrılmış bir sosyalizmin nasıl olması gerektiği sorusunun mutlaka sorulması*" gerektiğini hatırlatır. Sonunda, "*...bu, tek parti egemenliğinin, güce dayalı bir ideolojinin, kendisinin yol açtığı eksiklikleri yöneten bürokratinin olmadığı bir sosyalizm olurdu*" der.

Almanlar Hitler'in *nasyonal sosyalizm* doktrini ile II. Dünya Savaşı'nda rakipleriyle hesaplaştı ve Hitler öldüğünde Avrupa'nın dağılmasıyla taşların yerinden oynaması tamamlanmış oldu. Bu savaşın iki büyük faturasından birini Japonya, diğeri Almanya ödedi. Bunun en açık göstergesi, Almanya'ya savaş mağlubu olarak hiçbir uluslararası örgütlenmede (BM, IMF, Dünya Bankası, vb.) söz hakkı verilmemesi oldu. Aynı Almanlar *nasyonal* olmayı büyük ölçüde terk etmek zo-

runda kaldılar. Nasyonalizmi *inter-nasyonalizm* (uluslararasılaşma) ile ikame etmeye çalıştılar. Yoksa AB projesinde tüm barışçı ve birleştirici yaratıcılıklarını nasıl kullanabilirlerdi ki? Hitler bir şeyi daha başaramamıştı: Yeni kurulacak uluslararası para sistemi için önerdiği programını ne Amerikalılara ne de İngilizlere kabul ettirebildi. Çünkü Almanya savaş mağlubu idi. II. Dünya Savaşı'nın diğer galibi İngilizlerin ünlü "*Keynes Planı*" bile ABD'nin Hazine Bakanı'nın adıyla sunduğu "*White Plan*"nın yanında sönük kaldı. Sonuçta ABD genetik müttefiki İngiltere ile anlaşarak IMF ve Dünya Bankası'ndan oluşan *Bretton Woods kurumlarını* kendi liderliğinde kurmayı ve pek çok ülkeyi üye yapmayı başardı.

Soğuk Savaş'ın sona erişini, Almanya'yı ikiye bölen Berlin Duvarı'nın yıkılmasından ve iki Almanya'nın birleşmesinden de anlayabiliriz. Bu duvarı büyük bir olasılıkla gelecek hesapları büyük olan ABD yönetimi örmüştü. O duvarı, yine büyük bir olasılıkla Almanlar bağımsız ve etkin diplomasiyle değil, gelecek hesabını pek iyi yapamayan *Gorbaçov Rusyası* yıktı.

ABD, Rusya ile birlikte Soğuk Savaş'ın başlamasında temel aktör idi, fakat hiçbir zaman birbirleriyle de sıcak savaşa girmemişlerdir. Terside geçerlidir: ABD ve Rusya birbirleriyle sıcak savaşa girselerdi; uzun bir süre küresel çıkarlarını korumak ve kollamak yönünde Soğuk Savaş yönetemeyeklerdi. Ürkütücü füzelerini karşılıklı üretmelerine ve daha fazla silahlanmakta karşılıklı kıskırtıcılık yapmalarına karşın, bu iki devletin birbirlerini doğrudan tehdit ettikleri görülmemiştir. Belki bunda, yine karşılıklı olarak birbirlerinin gücünden korkmalarının ya da iki devletin halklarının birbirlerine düşmanlık beslememiş olmalarının rolü vardır. Bir komplo kuramı olarak, eğer halen *Üçüncü Dünya Savaşı* çıkmadıysa, bunu, "biten" Soğuk Savaş konjonktürüne borçluyuz.

İlginçtir ki bu iki rakip devlet her iki paylaşım savaşında da Almanya'ya karşı müttefikler. Lukacs'ın (1994: 60) bu saptamasını pekiştirmek adına denilebilir ki, eğer, belki Almanya olmasaydı, ABD ve Rusya Avrupa kıtasında büyük savaşlar yapabilirlerdi. Doğal olarak bu savaşlardan dolayı Ortadoğu haritası yeniden değişebilirdi. Böylece tüm Dünya, yeni ulussuz devletler ve devletsiz uluslarla tanışabilirdi.

Öte yandan, Kennedy'nin işaret ettiği gibi eğer İngiltere 1870'lerden itibaren, önce Avrupa ve daha sonra dünya güç dengesi üzerindeki denetimini yitirmeye başlamışsa, her iki durumun belirleyici noktasında yeri olan Almanya'nın dünya gücü konumuna yükselmesinin önemli payı vardı (Arrighi, 2000: 99-100).

Politika: Mezopotamya Demiryolu Üzerinde Yürüyen “Weltpolitik” Treni

Almanya'nın Ortadoğu'daki emperyal çıkarlarının reel boyutu, Almanların inşa ettiği Anadolu ve Bağdat Demiryolları'ndan anlaşılabilir. Bu demiryolları, Ortadoğu'nun, Osmanlı/Alman ilişkileri ve diğer güçlü Avrupa devletleri bağlantılı çıkar ilişkilerinde nasıl merkez alındığını göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Osmanlı topraklarının altında gömülü zenginliklerden ve Osmanlı askerlerden yararlanma isteği, Almanların, İzmit'ten Bağdat'a uzanan dev bir demiryolu projesini hayata geçirmesini zorunlu kılmıştı. Bu proje, 1880'lerde Alman İmparatoru II. Wilhelm'in “Weltpolitik” denilen emperyalist politikasına hizmet etmiştir.

Almanya'nın, Türkiye ve Ortadoğu için ne ifade ettiği kadar -belki de ondan daha fazlasıyla-, Türkiye ve Ortadoğu'nun, Almanya için ne ifade ettiği daha çok önemlidir. Kayzer'in “Doğu birini bekliyor...” sözü ya da Alman emperya-

lizminin önde gelen kuramcısı P. Rohrbach'ın "*Almanya'nın geleceği nerededir*" sorusuna "*Doğu'dadır... Türkiye'de... Suriye'de... Mezopotamya'da...*" şeklinde verdiği yanıt, yukarıdaki önermeyi doğrular niteliktedir. Kayzer'in, I. Dünya Savaşı'nın başında ortaya koyduğu politikalara bakılırsa, Büyük Britanya İmparatorluğu'nu küçültmenin ve dahi yıkmanın, böylece onun yerini almanın yollarından birinin, sadece Hindistan'ı karıştırmaktan değil, Ortadoğu'ya da el atmaktan geçtiğini görüyoruz. Avrupa'nın '*hasta adamı*' Osmanlı çökerse, Almanya Avrupa'nın rakipsiz ekonomisi olacaktır! Kim Avrupa'da rakipsiz olursa, o dünyaya kendi düzenini verecekti; tıpkı Britanya gibi...

Almanya, Ortadoğu'daki geleceğini demiryolu yatırımlarıyla aramaya çalışmıştır. 19. yüzyılda Anadolu'nun ve özellikle Mezopotamya'nın zenginliklerine ulaşmak amacıyla Bağdat-Basra Demiryolu Projesini hayata geçirdi. Gerçekte proje, Ortaylı'nın (2006: 109) deyimiyle, '*Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman koridoru*' anlamına gelmekteydi. Osmanlı devletinin verdiği çekici imtiyazlarla Halep-Bağdat ve Hicaz Demiryolları da Alman mühendislerinin eliyle yapıldı. İngilizler ve Fransızlar da aynı bölgede ve aynı amaçlarla demiryolu yatırımlarını hızlandırmışlardır. Osmanlı Asyası'nda da gelişmeler benzer yöneydi. Demiryolları tartışmasız bir şekilde artık hem kolonyalizmin ve hem de rekabetin ulaşım sistemi olmuştu.

Pan-Germenciler, Almanya'nın; Fransa ve İngiltere'nin aksine, 1870'lerden itibaren gittikçe artan ve dinamik olan nüfusunu besleyebilmek için mevcut yerli ve denizaşırı kaynaklara ek olarak, yeni ve verimli yabancı kaynaklara acilen gereksinim olduğuna inanıyorlardı. O nedenle, iktisadi geleceklerini zengin ve çok kalabalık olmayan Osmanlı toprakla-

rında aramak, Almanya için 'dayatan' bir tercihti. Berlin'den Bağdat'a ve ötesine uzanacak yeni Töton İmparatorluğu'nu yaratmak amacıyla kurulan Pan-Germen Birliği'ne göre, "Osmanlı İmparatorluğu dağıldığı anda, Almanya bundan payını isteyecek olursa, hiçbir devlet buna ciddi olarak itiraz etmeyecekti" (Hopkirk, 1995: 24).

Uygarlıklar beşiği Mezopotamya toprakları, yani bir ölçüde verimli Ortadoğu toprakları, çalışkan Almanların elinde 'Büyük Almanya'nın ekmek sepeti olabilirdi. Aşırı emperyalistler, Büyük Britanya gibi reel bir imparatorluk istiyorlardı; buna göre nasıl ki Hintliler, Kraliçe Victoria'nın uyrukları idiyse, aynı şekilde Sultan ve halkı da Kayzer'in uyrukları olacaktı (Hopkirk, 1995: 26). Daha ılımlılar, belki de *Commonwealth* benzeri yumuşak bir *bütünleşme* taraftarı idiler. Hükümdarlık sözde Sultan'da kalabilirdi, önemli olan onun imparatorluğunun yıkıntıları arasında "*Almanya'nın Hindistanı*"nı yaratmaktı.

İktisat: Yatırım, Ticaret ve Göç

Almanya, tıpkı pek çok ülke gibi, sanayileşmesini önemli ölçüde İngiltere'ye borçludur. Şöyle ki (Heaton, 2005: 478):

- i. Yeni sınai teknikleri Almanya'ya tanıtan öncüler; devlete ait madenleri, bakır fabrikalarını ve top dökümevrlerini işleten Prusyalı işçiler ile memurlardı. 1780'e gelindiğinde bunlardan bazıları, Britanya'nın yenilikleriyle ilgilenmişler, açık ya da gizli, yeni üretim tekniklerini öğrenebilmek için İngiltere'yi ziyaret etmişlerdir. 19. yüzyılın hemen başında, iki Prusya devlet motor imalathanesi, imparatorluk sanayilerinin gereksinimlerini karşılamaktaydı.

- ii. I. Dünya Savaşı'nın başında ise, sanayi kollarında çalışan işçi sayısı, aktif işgücünün 2/3'üne ulaşmıştı, tarım nüfusu toplam 68 milyonun 1/3'üne inmişti. Demir-çelik ve kömür üretiminde en yüksek noktayı yakalamış olan Almanya, zengin tekstil bölgesi Alsace-Lorraine'i ele geçirmekle İngiltere'yi yakalamak üzereydi. Zira 1871'de nüfusun 20'de 1'i her birinde 100 binden fazla kişinin barındığı sadece 8 kentte yaşarken, 1914'te toplam nüfusun 4'te 1'i aynı büyüklükteki 48 kentte yaşamaktaydı.

Almanya, 19.yüzyılın yıldız ekonomisiydi ve 20.yüzyılda da yıldızı parlamaya devam edecekti. Ancak yıldızlar, bazen ışığını sönmük hale getiren bazı olaylarla karşılaşırılar. Nitekim Almanya da, I. Dünya Savaşı'nın ardından, Dünya iktisat tarihine geçecek şekilde *aşırı enflasyon ve devalüasyon* kaynaklı büyük mali krizlerle karşılaşmıştır. Örneğin, toptan eşya fiyatları endeksi (TEFE), (1913=1), Aralık 1919'da 8.3 iken, aşırı derecede hızla artarak Ocak 1923'te 3286'ya çıkmış, Aralık 1923'te ise yaklaşık 1.2 trilyon olmuştur. Enflasyon paranın satın alma gücünü aşındırdığı için, Alman Markı'nın (RM) Amerikan Doları (\$) karşısındaki değerini de hızla aşağıya çekmiştir: 1913'te "\$ endeksi = 1" iken; aynı tarihlerde, sırasıyla, yaklaşık "11.1", "11672.0" ve "1 trilyon" olarak gerçekleşmiştir. (Tablo ve yorum için bkz. Graham, 1973: 100.) Bir adet eklemek için bir el arabası dolusu markla fırınların önünde kuyrukların oluştuğu bu ülkeyi, -her yönüyle '*iktisadi deprem*' sayılan bu durumdan daha kötüsünü, henüz birinci büyük savaşın yaraları sarılamadan- ikinci büyük savaş bekleyecektir. İki büyük savaş gördükten sonra aynı Mark, dünyanın en sağlam ve en saygın birkaç para biriminden biri olacaktır.

Almanya için çok şey söylenebilir, ama eğer 1960'larda başlayan ve 1970'lerde zirve yapan "*iktisadi mucizesi*" dikkate

alınmazsa, bu önemli şey eksik bırakılmış olur. Almanya’da iktidara gelen Sosyal Demokrat Parti (SDP), serbest piyasa ekonomisi ile devletçiliğin birleşimi olan *sosyal piyasa ekonomisini* uygulayarak ülkeyi hızla kalkındırmıştır. Sosyal piyasa düzeninin kuramsal kaynağı, W. Eucken’in kurduğu Freiburg Okulu’nun görüşlerine dayanan “*ordo liberalizm*” yani yeni-liberalizmdir. Röpke ve Rostow gibi büyük iktisatçılar tarafından geliştirilen bu yaklaşıma göre, tam rekabet *doğal düzen* (ordo naturel) içinde kendiliğinden var olmayıp *sosyal düzen* (ordo social) olarak devletin yasal müdahalesi ile düzenlenen ve uygulanması gereken bir düzendir. Bu, *Alman usulü* ilk liberalizm deneyidir.

Avrupa’nın 1, dünyanın 3 numaralı bu ekonomisinde yatırım yapmak için her türlü çekicilik bulunmaktadır. Türkiye’de de bazı dönemlerde *Almanya mucizesi* esin kaynağı alınmaya çalışılmıştır. Almanya’da “yatırım yapmak” için, günümüzde de geçerli olmak üzere, nitel anlamda başat on neden (Deutschland, 4/2007: 44-45; Dünya Bankası, 2015) sıralanabilir: (Aşağıdaki maddelerde geçen rakamların bugünkülerin altında olduğu unutulmamalıdır).

- i. *Geniş pazar*: 2013 yılı verilerine göre, Almanya 82 milyon nüfusu ve elde ettiği 2.7 trilyon euro (€)’yu aşan GSYİH’si ile AB’nin en büyük ülkesidir.
- ii. *Merkezi coğrafi konum*: Avrupa kıtasının ortasında yer almakla Almanya, mal ve hizmet akışında bir ‘terminal’ olmak dışında, AB’nin genişlemesinden de en fazla yarar elde eden ülke durumuna gelmiştir.
- iii. *Dışa açık pazar*: Yabancı yatırımcı ve işçi kitlesi için davetkâr bir ülke olarak Almanya’da 22 bin yabancı yatırımcı ve 2.7 milyon yabancı işçi çalışmaktadır.

- iv. *Dünyaya açıklık*: Almanya’da günümüzde 7 milyondan fazla yabancı insan ikamet etmektedir. Bu durum, Almanya’nın dünya ile ne derece bütünleşmiş olduğu konusunda ciddi bir fikir vermektedir.
- v. *Kaliteli işçiler*: Bu ülkenin 383 tane üniversitesi var ve meslek eğitiminde uygulanan ikili sistem sayesinde iş dünyası, tüm ihtiyaçlarını buradan karşılayabilmektedir. Burada iş disiplini ve sorumluluk sahibi birinci kalitede bir işçi sınıfı bulunmaktadır.
- vi. *Yüksek yenilikçilik gücü*: Almanya’da küresel değere sahip patent sayısı, 82 milyon kişi başına 277’dir ve bu sayıyı yakalayan başka ülke yoktur. Patent üretiminde Almanya’yı rakipsiz yapan, Max-Planck türünde oldukça etkin araştırma enstitülerin varlığıdır.
- vii. *İleri düzeyde gelişmiş altyapı*: Ülkenin her yerini ağ gibi saran gelişmiş ulaşım ve iletişim yapıları kurulmuştur.
- viii. *Yüksek düzeyde hukuksal güvence*: Alman hukuk sistemi kolayca anlaşılabilir olup, Almanya dünyada hukuk güvencesi en yüksek dördüncü ülkedir. Berlin’de adil yargıçlar var!
- ix. *Güçlü orta sınıf*: Alman ekonomisinde orta ölçekli (KOBİ niteliğinde örgütlenmiş), esnek yapılı, rekabetçi ve tüm işletmelere oranı %85’i bulan, çoğu kendi sektöründe dünya liderliği yapan şirketler üretim yapmaktadır.
- x. *Dünyanın kabul ettiği marka*: “Made in Germany”, özellikle sanayi ürünlerinde bir dünya markasını temsil etmektedir.

Almanya, Türkiye’nin en önemli ticaret ve yatırım ortağıdır. Şöyle ki (ATDT, 2015: 1):

- i. İkili ticaret hacmi 2012’de %0,5 artarak toplam 33,8 milyar € ile yeni bir rekor kırmıştır. Türkiye’den Alman-

ya'ya yapılan ihracat %7,1 (13,5 milyar €), Almanya'dan yapılan ithalat ise %1,4 oranında (21,5 milyar €) artmıştır. Konjonktürel nedenlerle, 2014 yılının ilk dokuz ayında ikili ticaret hacmi önceki yıla kıyasla küçük düzeyde azalarak 24,5 milyar € olarak gerçekleşmiştir.

- ii. Almanya, 1980'den beri 12,5 milyar \$'lık yatırım hacmiyle de en büyük yabancı yatırımcıdır. Türkiye'de yatırım yapan Alman şirketlerinin ya da Alman sermaye ortaklığıyla kurulan Türk şirketlerinin sayısı 6 bine yaklaşmıştır. Almanya'da Türkiye kökenli 75 bin şirketin yıllık cirosu ise, yaklaşık 35 milyar € olup, bu şirketlerde yaklaşık 375 bin kişi çalışmaktadır.
- iii. Türkiye'deki turizmde de Almanya 1.sırada yer almaktadır. 2013'te gelen Alman turist sayısı artarak yaklaşık 5 milyon kişiye yükselmiştir. Ocak-Eylül 2014 döneminde 5,1 milyon Alman turistin Türkiye'ye giriş yapması ile bu rekor sayının da üstüne çıkmıştır.
- iv. Almanya ile Türkiye arasında 1962'den beri bir "*Yatırımı Koruma Sözleşmesi*" geçerlidir. Türkiye'de "*Milletlerarası Tahkim Kanunu*" Temmuz 2001'den beri yürürlüktedir. İki ülke arasında 1985'te imzalanan "*Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması*" 2011'in başında feshedilmiş ve yeni anlaşma bu tarihte yürürlüğe girmiştir.
- v. Alman Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği (DIHK) bir delegasyon bürosuyla 1985'den beri Türkiye'de temsil edilmektedir. 2004'te Köln'de kurulan ve orada bir şubesi bulunan Türk-Alman Sanayi ve Ticaret Odası'nın ana merkezi (2012'den itibaren) Berlin'dedir.

İki ülke arasındaki yatırım ve ticaretin kaynaklarından biri, kuşkusuz, tarihsel "göç" olgusudur. İlk önemli göç dalgası, "*beyin göçü*" şeklinde Almanya'dan Türkiye'ye doğru ya-

şandı. Hitler'in 1933'te iktidara gelmesiyle Almanya'da faşist rejim uygulamaları başladı. 1937'de çıkarılan bir yasa ile saf kan taşıyıp da rejime muhalif olanlar ya da sermayelerini yurt dışına taşıyarak milli ekonomiye zarar veren zengin Yahudiler tasfiye edildiler. Diktatör Hitler'in baskısından dolayı Alman bilim ve sanat insanlarının bir bölümü Türkiye'ye kaçmak zorunda kalmıştır. İstanbul Üniversitesi'nde göreve başlayan Alman profesörlerinden biri, Türkiye'yi, '*Batı'nın pisliğinin bulaşmadığı ülke*' olarak tanımlamıştır (Hatiboğlu, 2000: 128 ve 130). Alman öğretim üyeleri, kaldıkları süre içerisinde yaptıkları kaliteli bilimsel araştırma ve yayınlarla Türkiye'de akademik gelişmeye ciddi bir hareket ve heyecan vermişlerdir. Bu sonuca bakılırsa Hitler, Türkiye'ye tarihi –ama ironik- bir fayda sağlamıştır.

İkinci önemli göç dalgası ise -bu kez- Türkiye'den Almanya'ya doğru "*emek göçü*" şeklinde oldu. Almanya, II. DS'nin iktisadi yaralarını sarmak için bol ve ucuz emek gücüne ihtiyaç duydu ve Türkiye, bu ihtiyacı 1950'lilerden itibaren karşılayan ülkelerin başında yer aldı. AB sürecinde bu göç ilişkisi, daha sistematik hale gelmiş ve bir dizi olumlu ve olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir (Harita / Tablo 1). Şu anda, Avrupa'da Türkiyeli göçmen nüfusunun en fazla olduğu ülke Almanya'dır ve orada bir '*Almanlılar*' ya da '*Almanyalı Türkler*' topluluğu oluşmuştur. Almanya'da neredeyse İzmir kenti kadar bir Türkiyeli nüfus yaşamaktadır, bir başka deyişle, bir *küçük Türkiye* burada kurulmuştur.

Stelzenmüller (2007), '*Türkiye'nin AB üyelik süreci*'nde bir belirleyici olarak, iki milyonu aşkın (ve aralarında dünya çapında ün yapmış siyasetçi, işadamı, akademisyen, sanatçı vb. insanların bulunduğu) "*Almanlı nüfusu*" odak alıp değerlendirirken, haklıdır. Schayan (2008: 43) ise, Almanya'da yaşayan

Türk ağırlıklı yabancı nüfusu –dolaylı- göz önünde bulundurarak, bunu bir “çeşitlilik” olarak kabul etmekte ve “çeşitliliğin topluma bir zenginlik kattığını fakat aynı zamanda bir sürtüşme getirdiğini” vurguladıktan sonra; “göçmenlerin bütünleşmesini sağlamak üzere sürdürülen çabalar arasında dil ve eğitimin birer anahtar olduğunu” belirtmektedir.

Almanya’da göç ve bütünleşme olgularını bir arada tartışan Bade’nin (Bade, et al., 2008: 50) bir raporuna göre, 83 milyon sınırına dayanan toplam Almanya nüfusunun %8.2’si (=6.7 milyon) “yabancı” ve bunun da %25’ten fazlası (=1.8 milyon kişi) Türkiye kökenlidir. Türkiye kökenli göçmen nüfus tek başına; İtalya, Polonya, Yunanistan ve Eski Yugoslavya’dan gelenlerin toplamı civarındadır. 1949’da ilk temel iltica yasasını çıkararak, hızla konuk işçi istihdam etmeye başlayan ve en son 2007’de Göçmen Yasası’nı değiştiren Almanya’da; 1964’te 1 milyonuncu yabancı işçi bir Portekizli iken; 1969’da İtalyanlar, -işe alımın durdurulduğu- 1973’te (605 bine ulaşan) Türkler en büyük yabancı işçi grubunu oluşturmaktaydı.

Bu durum Almanya’nın Türkiye’ye, Türkiye’nin Almanya’ya, varsa, sert bakış açısını yumuşatmıştır. Bir Türk devlet adamı, Alman politikasını, ilginç bir şekilde “yapıştırılmış por-selen servis tabağı”na benzetir. I. Dünya Savaşı yıllarında, Türk-Alman ilişkileri yoğunken bir diyalog sırasında söylenmiş olan bu çarpıcı sözün içeriği tam olarak şöyledir: “Siz, bize bir servis tabağı hediye ediyorsunuz. Bunu bize ikircikli ve kerhen (zoraki) veriyorsunuz. Bize verdiğiniz bu hediyeyi karşılıklı olarak çekiştiriyoruz. Bunun sonucunda tabak kırılıyor ve yapıştırılması gerekiyor. Sonunda bu hediye tabağı iyi ve sağlam durumda almak yerine yapıştırılmış durumda aldığımız için her gün buna kızıyoruz.” (Erichsen, 1999: 240).

Bütün dünyanın işçileri birleşsin diye “Kapital” eserini yazan -Almanya doğumlu-Marx’a karşı, AB’nin filozofları ile teknokratları bütün dünyanın patronlarını Almanya’da ve *transAlmanya*’da çoktan birleştirmiş durumdadır. Sermaye, kendi doğasına uygun birleştirmeyi yaptı, yani kapitalistleri birleştirirken işçileri böldü. Yoksa neden emek piyasası halen büyük işsiz stoklarını barındırmaktadır? Nasyonal Sosyalizmden, Enternasyonal Kapitalizme çoktan geçilmiştir.

Öyle anlaşılmaktadır ki; Almanya’nın iktisadi başarılarının kökeninde, Dünya iktisat tarihine geçen ve Amerikan ‘vahşi kapitalizmi’ne seçenek bir kapitalist model olan ‘*Ren kapitalizmi*’ vardır. Bugün bir ‘nostalji’ olarak anılsa da, Ren kapitalizmi, adını Ren nehri kıyılarında inşa edilmiş Alman kentlerinden ve onların birer sanayi ve ticaret merkezleri olarak federal ekonomiye yaptıkları büyük katkılarından almaktadır. Dev federal ekonomi onlara çok şey borçludur.

Sonuç Yerine

Almanya-Türkiye ilişkilerinin Ortadoğu ile bağlantılı ya da bağlantısız uzun bir geçmişi vardır ve günümüze yansımaları da ikilemlerle doludur. Her şeye karşın, Almanya cephesinde Türkiye’nin AB’ye katılımı ciddi olarak savunulmaktadır. Bu savunu Almanya’da konjonktürel olup hükümetlerin rengine ve duruşuna göre değişebilmektedir.

Federal Almanya’nın 1998-2005 dönemindeki Şansölyesi G. Schröder (Schröder, 2007: 183), yazdığı anı kitabında, *Türkiye’nin üyeliğinin stratejik öneminin politik vaatlerden daha belirleyici olduğunu* şöyle belirtmiştir:

“Türkiye için AB’ye katılımı, Batı’ya yönelmenin doğru bir seçim olduğunun en son tasdiki olacaktır. Ayrıca ülkenin modern ve demokratik topluma dönüşümünün artık geriye döndürülemeyeceğinin de

teminatı olacaktır. Türkiye'nin katılımının kesintiye uğraması, her iki taraf için de sadece son derece büyük fırsatların kaçırılması anlamına gelmeyecek, aynı zamanda Türkiye'yi ciddi bir kimlik krizine sürükleyebilecek, politik huzursuzluklara ve birliğin tam yakınında istikrarsızlıklara neden olabilecektir."

Eski Şansölye Schröder, yine anılarında, Bağımsız Türkiye Komisyonu'nun, Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olup olmadığını sorgulayan ve Almanya'da pek yankı bulmayan fakat klasik olanların dışında oldukça şeffaf saptamalar içeren, Eylül 2004'teki raporundan şu önemli alıntıyı yapmaktadır:

"Türkiye'nin Avrupa referanslarına gelince... kültürü ve tarihi Avrupa'yla yakından bağlantılı olan, güçlü bir Avrupa yönelimi ve Avrupa angajmanı ile onlarca yıldır Avrupa hükümetleri tarafından kabul gören bir Avrasya ülkesi olarak değerlendirilir. Bu özelliğiyle Türkiye, Avrupa'nın komşuluğunda hem Kuzey Afrika'daki hem de Ortadoğu'daki ülkelerden önemli ölçüde ayrılır. Bu nedenle, Türkiye'nin AB'ye olası katılımı, birliğin söz konusu bu devletlerle ilişkileri için kaçınılmaz bir model olarak kullanılamaz."

Şansölye'nin dikkatimize sunduğu aynı rapordan, Türkiye'nin üyeliğine itiraz edilecek idiyse, 1959'da ilk, 1987'de ikinci başvurusunu yaptığı ve hatta 1999'da aday statüsünü almadan önce yapılması gerektiğini; o nedenle, hiçbir hükümetin 2002'de Kopenhag'daki Avrupa Konseyi'nin katılım müzakerelerine ilişkin sonuç kararlarının, tüm koşullar göz önünde bulundurulmadan verildiğini iddia edemeyeceğini öğrenmekteyiz.

Şu anda AB'nin lokomotifi ve hatta mucitlerin memleketi olarak Almanya'nın, sınırdaş ülke olarak da Türkiye'nin birincil derdi, Irak ve Suriye ekseninde Ortadoğu'daki sönmeyen ateştir. Bu ateş sadece masum insanları değil, onların yaşam

kaynağı olan her türlü iktisadi ve ticari planları da yakmaktadır. Bu ateşin bir an önce söndürülmesinde Almanya'nın birinci derecede tarihsel sorumluluğu bulunmaktadır. Eskiden Ortadoğu'ya "demiryolu yatırımları" ile giden Almanya, bu kez Türkiye'den ve ABD'den daha fazla "insani yardım" (gıda, mobil konut, ilaç, göçmen kabulü, vs.) ve "mali destekler" (sıfır faizli kredi, hibe, borç silme, vs.) ile gitmek zorundadır. AB'nin en güçlü ekonomisinden başka ne beklenmelidir? Ortadoğu, artık katıksız sömürgeleştirilmeyi değil, ivedilikle "insani + iktisadi derman" beklemektedir.

Kaynakça

- ATDT-Almanya'nın Türkiye'deki Dış temsilcilikleri, "Ekonomik İlişkiler", 2015, www.tuerkei.diplo.de/ (20/3/2015)
- ARRİGHİ, G. (2000), Uzun Yirminci Yüzyıl: Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri, Çev. R. Boztemur, Ankara: İmge Kitabevi
- BADE, K. J. (2008), "Immigration and Integration in Germany: The Three Main Waves of Migration and Their Effects", Deutschland-Forum on Politics, Culture and Business, E1 No 5 October/November, pp.50-2
- BBC, "Betasize, Impacts of migration - economic migrants", <http://www.bbc.co.uk/> (20/8/2014)
- DEUTSCHLAND-POLİTİKA KÜLTÜR VE EKONOMİ FORUMU (2007), "Made in Germany!", Frankfurt Societäts-Druckerei GmbH, S.4/2007, August-September
- ERICHSEN, R. (1999), "Birinci Dünya Savaşı Döneminde Almanya'daki Türk ve Türkiye İmajı", Çev. N. Pala-T. Turan, Grenzfall Europa (Avrupa'nın İnce Eşiğinde) – Deutsch-Türkisches Symposium 1998, Körber-Stiftung, Hamburg, (ss. 239-240)
- GRAHAM, F. D. (1973), "Hyperinflation: Germany 1919-1923", in Readings in Economics, P.Samuelson (Hrsg.), 7th ed., New York: McGraw-Hill Book Co., pp. 98-101

- HATİBOĞLU, T. (2000), *Türkiye Üniversite Tarihi*, 2.b., Ankara: Selvi Yayınevi
- HEATON, H. (2005), *Avrupa İktisat Tarihi*, Çev. M. A. Kılıçbay - O.Aydoğuş, Ankara: Paragraf Yayınevi
- HOPKİRK, P. (1995), *İstanbul'un Doğusunda Bitmeyen Oyun*, Çev. M. Harmancı, İstanbul: Sabah Kitapları
- LUKACS, J. (1994), *Yirminci Yüzyılın ve Modern Çağın Sonu*, 2.b., Çev. M. Harmancı, İstanbul: Sabah Kitapları
- ORTAYLI, İ. (2006), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, 9.b., İstanbul: Alkım Yayınevi
- SCHAYAN, J. (2008), "Living Together in Germany: Opportunities for Immigrants", *Deutschland-Forum on Politics, Culture and Business*, E1 No 5, October/November, pp.43-5
- SCHRÖDER, G. (2007), *Siyasi Hayatım*, Çev. Ç. C. Dikmen, İstanbul: Doğan Kitap
- STELZENMÜLLER, C. (2007), "Turkey's EU Bid: A View From Germany", in *Conditionality, Impact and Prejudice in EU-Turkey Relations*, edited by N. Tocci, IAI-TEPAV Report, pp.105-118
- WELLERSHOFF, D. (1990), "Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ndeki Devrim Üzerine", iç. *Almanya Nereye Gidiyor?* (Hrg.) DELİUS, GRASS, SCHNEİDER, WELLERSHOFF, Çev. F. Ant, İstanbul

Harita / Tablo 1: Türkiye'den Almanya'ya doğrudan göç akışı

	<i>Olumsuz etki</i>	<i>Olumlu etki</i>
<i>Almanya</i>	Bazı göçmenler Almanca konuşamamakta ve bu durum ırkçı gerilimlere yol açmaktadır.	Almanya aldığı göçten dolayı ucuz işgücü kaynağı elde etmektedir.
<i>Türkiye</i>	Türkiye verdiği göçten dolayı toplam işgücünün bir bölümünü kaybetmektedir.	Göçmenler Türkiye'deki ailelerine ve bankalara döviz göndermektedir.

Kaynak: BBC, 2014.

Türk Hükümeti'nin Yeni Diaspora Politikası – Fırsatlar ve Riskler

Yaşar AYDIN

Röportaj: Elif Zehra KANDEMİR (Perspektif)

Perspektif: Sizi »Yeni Türk Diaspora Politikası« başlıklı bir çalışma yapmaya iten neydi?

Çıkış noktam Almanya'daki tartışmalardı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı dönemindeki Almanya gezileri medyada tartışmalara yol açıyor, "Erdoğan neden buradaki Türklere ilgi gösteriyor?" gibi sorular soruluyordu. Almanya'da buradaki Türkiyelilerin, Türkiye ile ilişkisinden rahatsız olan bir kitle var ve bu görüş Alman siyasetinde ve medyasında bir şekilde temsil ediliyor. Ben bunun yanlış olduğunu ve uluslararası yönelimlerin Almanya için tehlikeli olmadığını düşünüyordum. Beni bu araştırmayı yapmaya iten temel neden buydu. Almanya'daki söylemlerden ve tartışmalardan hareketle gerçekleştirdiğim araştırmamın hedef kitlesi, Alman karar vericileri ve Alman medyasıydı.

SWP'nin (Stiftung Wissenschaft und Politik) konumu göz önüne alınarak, uluslararası organizasyonların tehdit değil şans olarak görülmesi yönündeki önerinizin dikkate alınacağını düşünüyor musunuz?

SWP içindeki bilimsel forumlarda bunu tartışmaya açtım, araştırma önerim gerek yöneticiler gerek diğer akademisyen-

ler tarafından ilgiyle karşılandı. O noktada bir tepki görmedim, bilakis birçok tezim onay gördü. Almanya'nın, buradaki Türkiye kökenlilerin Türkiye ile ilişkilerini kabul etmesi gerektiğini savunan insanlar mevcut.

Alman medyasında ise konuyla ilgili ciddi bir araçsallaştırma söz konusu. Erdoğan'ın Köln'de yaptığı konuşmadan cımbızla »asimilasyonun insanlık suçu« olduğuna dair bir cümle çekilip alındı. Bu çok yanlış bir cümle, ancak aynı zamanda bir kurgu hatası da içeriyor. Çünkü öncesinde, »Sizin asimilasyona karşı tavrınızı biliyor ve bunu destekliyoruz«, diyor. Bu doğru, fakat Erdoğan, »Sizi zorla asimile etmek istemeleri yanlıştır« deseydi, hiçbir problem ya da siyasi açıdan tartışmalı olmayacaktı. Ama »Asimilasyon insanlığa karşı işlenmiş bir suçtur« dediğiniz zaman bu problemliler olur. Çünkü bir göç araştırmacısı olarak tarihteki birçok örnekten biliyorum ki göçün olduğu yerde her zaman asimilasyon da olmuştur. Bu Türkiye için de geçerli. Bugün bizim Türk dediğimiz kitlenin hepsinin ataları Orta Asya'dan gelmiyor. Örneğin Arnavut gelmiş, Müslümanlık üzerinden asimile olmuş. Peki, bunlar suç mu işledi? Bu cümle o açıdan problemliydi, ama yine de cımbızla çekilip alındı, bağlamından koparıldı. Ben de şunu ifade etmeye çalıştım: O cümleyi eleştirelim, yanlış bir cümle. Ama o cümlenin bir de sonrası var. Sonrasında diyor ki: »Almanya'daki eğitim olanaklarından faydalanın, sosyal olarak yükselin, Almanca'yı öğrenin, siyasete katılın«. Bunlar göz ardı ediliyordu, ben buna da vurgu yaptım. Bu, Alman karar vericileri ile yaptığım sohbetlerde ilgiyle karşılandı.

Diaspora kavramının tepkiyle karşılanmasını nasıl açıklıyorsunuz?

»Diaspora« kavramı Alman karar vericilerini provoke ediyor, kabullenmek istemiyorlar, çünkü »diaspora« kavramı tarihsel olarak Yahudilerin deneyimiyle özdeşleşmiş bir kavram. Bu kavramla, geçmişte yaşadığı travmatik bir olayla, katliam veya sürgünle, yurdundan ayrılmış, dünyanın dört bucağına dağıtılmış olarak yaşayan bir etnik veya dinsel gruba işaret ediliyordu. Ve hep Yahudiler veya yerinden yurdundan sürgün edilmiş diğer topluluklar akla geliyordu. »Türkler için neden böyle bir terim kullanılıyor?« gibi bir şaşkınlık da yaratıyor »diaspora« kavramı. Oysa son 10-20 yılda bu kavram bir dönüşüm geçirdi ve günümüzde artık sadece travmatik bir olayla yurdundan çıkarılmış, katliama uğramış kitleler için değil, kendi anayurdundan başka bir ülkede yaşayan topluluklar için de kullanılıyor. Bunun bir takım parametreleri var. Bir topluluğa diaspora diyebilmemiz için o toplumun içinde yaşadığı toplumdan farklı bir kimliğe sahip olması gerekiyor. Almanya'daki Türklerde, Müslüman-Türk başlıklı farklı bir kimlik var ve büyük çoğunluğu bu kimliğe sahip çıkıyor. Sonra ciddi bir örgütlenme söz konusu. Hatta son dönemlerde bir Türkiyeli göçmen medyası da oluştu. Bir de anavatanla canlı ilişkileri var. Bunları hesaba kattığımız zaman bunlar modern diaspora tanımının içine giriyor. Dolayısıyla buradaki Türk topluluğunu »Türkiye diasporası« olarak tanımlayabiliriz. Buna karşın Almanya'da özellikle karar vericilerin bakış açısını büyük ölçüde 19. yüzyıldaki ulus devlet inşası esnasındaki teoriler belirlemeye devam ediyor. Ulus devletler içlerinde örgütlü bir etnik grup istemezler. Almanda »Staat im Staate« diye bir tabir var; yani »devlet içinde devlet«. 19. yüzyılda Alman Yahudilerine karşı gösterilen tepkilerin birçoğu

bu şekilde meşrulaştırılmaya çalışılıyordu. »Bunlar ulus içinde ulus gibi davranıyor« deniliyordu. Şu an diaspora kavramına ve diaspora oluşumlarına bakışlarda da bu tarihsel izler var.

Şimdiki paralel toplum iddiaları gibi yani...

Evet, paralel toplum tartışmalarının mantığı ile geçmişteki diaspora tartışmalarının mantığı birbirine çok benziyor. »Bir Alman ulusu var, Türkiye kökenliler bunun içinde erimiyorlar« diye kaygılanıyorlar. Daha da şüpheli olanlarda ise, »Bunlar 5. kol, Truva atı« gibi yaklaşımlar mevcut; bunlar açıkça ifade edilmeseler de... 19. yüzyılda uluslaşma, ulusal kimlik oluşturma çağında azınlıklar tehlikeli olarak görülüyordu. 1. Dünya Savaşı'na giren bütün uluslar kendi ulusal devletlerinin sınırları içinde yaşayan azınlıkları dışlamışlar, hatta Amerika örneğinde olduğu gibi kamplara koymuşlardır. Bunu en demokrasi da, daha az demokrasi da yapmıştır. »5. Kol«, »Truva atı« ya da »ulus içinde ulus« gibi düşüncelerin tarihsel arka planı budur. Diaspora oluşumlarının »Truva atı« olarak algılanması henüz aşılmış değil, bilinçaltında hâlâ var olan çarpışmalardan dolayı »diaspora« kavramı insanların hoşuna giden bir kavram değil. Mesela çalışmamda »ulusaşırı cemiyet« (transnational community) deseydim farklı olurdu, ama bilinçli kullandım bu kavramı. İnsanlara şunun mesajını vermek istiyorum: »Günümüz küreselleşme koşullarında diaspora oluşumları gayet normaldir. Buna engel olmanın bir anlamı yok. Engel olacağım diye uğraşp ilişkilere zarar vereceğine, bunu bir fayda olarak algıla!«

“Türk diasporası” kavramı Almanya dışında da çok yaygın kullanılmıyor sanırım...

»Diaspora« bir öz tanım kavramı değil. Türkler kendilerini tanımlarken »Türkiyeliyim« diyor, etnik bir gruba mensupsa »Türküm« veya »Kürdüm« diyor, ayrıca »Hamburglu Türküm«, »Avrupalıyım« ya da »Türk kökenli Almanım« diyenler de var. Bu tanım kaygısı Türkiye kökenli derneklerde de var. Bazı kurumlar, »Başımıza iç açılmasın«, diye diaspora kavramını kullanmamaya özen gösteriyorlar. Onlarla birebir konuşmamızda aslında aynı tanımı yapıyoruz. Yani benim diaspora kavramı ile ifade ettiklerim, onların söylediklerinin aynısı. Ama yine de kullanmamayı tercih ediyorlar.

Almanya’da Türkiye kökenli derneklerin ulusaşırı olduğunu ifade ediyorsunuz. Bu Almanya’nın yanında elbette Türkiye ile de iletişim hâlinde olmayı beraberinde getiriyor. Türkiye kökenli dernekler, Türkiye’nin diaspora politikası ile Almanya’nın İslam, azınlık ya da uyum politikası arasında ne tarz sorun ya da ikilemler yaşıyorlar?

Türkiye, Türkiye kökenli kitlenin iyi bir şekilde Almanya’daki toplumla bütünleşmesini istiyor. Şöyle düşünüyor: İçinde yaşadığı toplumla bütünleşmemiş bir Türk toplumunun hem kendine zararı olacaktır, hem de bu Türkiye için dış politikada sorunlar yaratacaktır. Toplumla bütünleşmiş bir Türk toplumunun ise Türkiye’nin Avrupa Birliğine (AB) itirazlarda bir gerekçeyi eksilteceğini ve yaşadığı ülkelerle bütünleşmiş Türk toplumunun Avrupalılara şu sinyali vereceğini düşünüyorlar: »Bakın Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne girmesinde bir sakınca yok; Türkler zaten yaşadıkları ülkelerle bütünleşmiş şekilde Avrupa’da yaşıyorlar. Dolayısıyla Türkiye aslında Avrupalı bir ülkedir.« Bu konuda bir fikir ayrılığı yok,

buradaki Türkiye kökenli derneklerle uyuşma var. Örneğin; Türklerin kendi kimliklerinden vazgeçmeden yaşadıkları toplumla kaynaşmasını, sol, sağ, merkez sağ, muhafazakâr birçok kitle kurumu savunuyor. İkincisi çifte vatandaşlık, bunu IGMG ya da TGD gibi kurumlar savunuyor. Bazı federasyonlar ise bunu savunmuyor. Ama bunun arkasında da aslında Türkiye'ye, hükümetin politikasına tepki var. Daha uç gruplar ise aslında çifte vatandaşlığa karşı bir argüman geliştiremiyor, ama biraz kurcaladığınızda bunun hükümetin İslami bir gelecekte gelmesine karşı bir tepki olduğu görülüyor. AB üyeliğini birçok dernek destekliyor. Kürt dernekler, »Türkiye AB'ye girerse Kürtlerin durumunda iyileşme olur, demokratik standartlar yükselir« ümidiyle istiyor. Kürt derneklerinin şöyle bir ilginç boyutu da var; Türkiye'de milliyetçi Kürt hareketi dediğimiz kesime yakın olanlar bile aslında bu konularda çok pragmatistler. Bunların içinde, »Kürt sorunu çözülsün. Biz kendimizi Türk diasporasına dâhil hissedebiliriz« diyenler var. Tabii, bu grupların Türkiye tarafından kolay mobilize olacakları anlamına gelmiyor bu. Türkiye'nin diaspora politikası ile Kürt hareketini mobilize etmesi çok zor. Ama Türkiye doğru bir politikayla bu grupların tabanlarıyla iyi bir bağ kurabilir.

Başka bir ilginç nokta da şu: Erdoğan'ın buraya gelip »Ben sizin arkanızdayım« sinyali vermesi Almanya'da tepki çekiyor, buradaki Türklere zarar veren tartışmalara yol açıyor. Ama içlerinde Erdoğan'ı ya da AKP'yi sevmeyen, hatta »Bir an önce gitseler de kurtulsak« diyen birçok kişi de »Ben bu adamları sevmem ama başbakan da gelip mertçe kafa tutuyor« diye gizli bir hayranlık da besleyebiliyor. Ama Türkiyeli dernekler ve kurumların burada yakalamış olduğu bir özerklik var. Onu kaybetmek istemiyorlar. Türk hükümetiyle çok

içli dışlı olduklarında buradaki işlevlerini yerine getiremeyeceklerini çok iyi biliyorlar.

Hangi anlamda?

Örneğin, buradaki derneklerin Alman kurumlarıyla finansal ilişkileri var. Türkiye kökenli hiçbir kurum finansal olarak kendi kendine yeterli değil. O projeleri yapabilmesi için kamusal kaynak alması gerekiyor. Kamusal kaynakları aldığınız zaman denetime de açık oluyorsunuz ve Türkiye Cumhuriyeti devleti ve hükümeti ile organik bağlara sahip olma imkânınız azalıyor. Bir seçim yapmak zorundasınız. Hem Türkiye ile organik bağ olup, hem de Alman kamusal kaynaklarından yararlanmak sorunlu. Türk yetkililerin de bunu bilmeleri ve göz önünde bulundurmaları lazım.

Almanya, Romanya'daki, eski Sovyet ülkelerindeki ya da Özbekistan'daki Almanlara kültürel kurumlar kurarak, kiliseleri destekleyerek maddi olarak kaynak ayırıyor. Bu durumda Türkiye kökenlilerin "Biz Türkiye ile organik bağa sahip olursak buradan dışlanırsınız" korkusu taşıması bir çifte standardın sonucu değil mi?

Mutlaka, ama bir zorunluluk var. Burada bir parantez açalım. Almanların Romanya'daki durumları biraz farklı, oradaki gruplar daha küçük gruplar ve onlara maddi destek sağlamak daha sorunsuz. Ama burada üç milyonluk Türkiye kökenli bir kitle var. Bu kitlenin Türkiye ile çok organik bağı olması da sağlıklı bir durum değil. Bir de Romanya'daki azınlığın Roman kamusal kaynaklarından faydalanma durumuna bakmak lazım. Roman kamusal kaynağından faydalanıp, Almanlarla çok sıkı bağları olursa, Romanya sorun yaratır.

Ben Almanya'da hâlâ bir *Yunus Emre Kültür Merkezi*'nin olmamasını anlayamıyorum. Şunu sorguluyorum: Almanya'nın en fazla 100 bin Alman'ın yaşadığı Türkiye'de *Konrad Adenauer Vakfı*, *Friedrich Ebert Vakfı*, *Friedrich Naumann Vakfı* ve *Rosa Luxemburg Vakfı* var. Bunun yanında *Goethe Enstitüsü* ve Alman okulları var. Bunlar Türkiye ile Almanya arasında birer köprü işlevi görüyorlar ve dolayısıyla son derece önemliler. Türkiye'nin neden Almanya'da bir vakfı, araştırma merkezi yok, bunu sorguluyorum. Bu olmalı, bunu Türkiye de yapmalı. Ama kitlesel örgütlerin Türkiye ile organik bağlarının olması biraz sorunlu. Ben Türkiye kökenli biri olarak Türkiye ile bağlarımın sürmesini istiyorum, buna ihtiyacım da var. O yüzden çifte vatandaşlığı istiyorum. *Diğer taraftan da ben Türkiye'nin resmî elçisi değilim*. Alman toplumunun bir bireyi olan benden, Türkiye bir elçi gibi davranmamı beklememeli.

Bu, Türk diasporasının, Türkiye'nin diaspora politikası karşısındaki tavrı. Almanya'nın Türk diasporasına karşı tutumu nedir?

Almanya'nın uzun zaman bir entegrasyon politikası yoktu, daha çok bir geri dönüşü teşvik politikası vardı. Hatta geri dönüş imkânını canlı tutmak için çocuklara Türkçe dersleri veriliyordu. Bundan vazgeçildi, şimdi ise buradaki kitleyi buradaki toplumla bütünleştirmek istiyorlar. İslam buranın bir parçası olsun deniliyor. Bu ciddi bir değişim. Eskiden geriye dönebilsinler diye Türklerin Türkiye ile bağlarının canlı kalmasını istiyorlardı. Şimdi ise Türkiyelilerin Türkiye ile bağlarının mümkün olduğu kadar azalmasını istiyorlar. O yüzden Türkçe teşvik edilmiyor, iki dillilik çok da istenmiyor aslında ve ulusaşırı yönelimlere pek de iyi gözle bakılmıyor. O nedenle Alman karar vericilerin büyük kesimi Türkiye'nin

diaspora politikasından rahatsız. O nedenle sıklıkla, »Buradaki Türkiyelilerin başbakanı Tayyip Erdoğan değil, Merkel’dir« deniyor.

Öte yandan Almanya »entegrasyon« ya da »İslam« derken, İslam’a millî güvenlik çerçevesinden bakıyor. Oradan baktığı için de buradaki dinî kurum ve kuruluşlara, radikallikle mücadele gibi bir takım görevler yüklüyor. »İslam, Avrupa’nın ya da Almanya’nın bir parçasıdır« derken aslında sembolik bir sinyal veriliyor. Bu kuşkusuz son derece olumlu bir yaklaşım ama aynı zamanda çok karışık bir durum da söz konusu: Şu an Avrupa uygarlığı dediğimiz modern Avrupa medeniyeti denilen oluşumda Hıristiyanlık ve Museviliğin önemli bir payı var. Çünkü Aydınlanma her ne kadar dine karşı eleştiri olsa da dinden hareket ediyor. Bir sürü Musevi de *Aydınlanma* ya da *Romantizm* hareketi üzerinden buradaki medeniyete eklendi. Sonra canlarına okudular, o ayrı konu ama eklendi neticede. İslam’ın *Batı Medeniyeti*’ne katkıları ise çok daha gerilere gittiği için toplumda pek bilinmiyor, çünkü çok geride kalmış. İslam uygarlığının Avrupa felsefesine ciddi katkıları unutulmuş, canlı değil. Dolayısıyla dışarıdan bakıldığında İslam, Avrupa içerisinde olan bir din değil. Bir de Avrupa’nın kendini bir bütün olarak kurgulayabilmesi için bir ötekine ihtiyacı var. Aydınlanmanın ötekisi delilikti, irrasyonelizmdi. Şimdiki Avrupa’nın ötekisi de İslam. İslami coğrafyada çatışmalar ya da IŞİD gibi cihatçı formasyonların gadarlıkları üzerinden insanları »tehlike var« diye bir araya getirebiliyorsunuz. Çetrefilli bir durum, ama özetle İslam Avrupalılar için bir rahatsızlık kaynağı.

Almanya'nın Türk diasporasının, Türkiye ile göbek bağı kesme yolundaki çabalarının arkasında yatan motivasyon nedir?

Türkiye'nin Türk diasporasıyla ilişkiye geçerek Almanya karşısındaki konumunu güçlendirmesinden çekiniliyor. Türkiye ile Almanya'nın ilişkileri her zaman asimetrik olmuştur. Güçlü Almanya, güçsüz Türkiye... Birçok Türk diplomat şöyle örnekler verir: »Şu Alman kurumun temsilcisiyle randevu almak için problemler yaşıyorduk, gelmiyordu, ukala davranıyordu vs.« Bir asimetriden bahsediliyor. Son yıllarda Türkiye'nin gelişmesi ve ekonomik gücünün artması ile o asimetrinin zayıfladığını görüyor bazı Alman karar vericileri, bu durumdan kaygı duyuyorlar. Bir de Türkiye, Almanya ile ilişkilerini, diasporası üzerinden daha simetrik bir hâle getirebiliyor. Bunun getirdiği bir rahatsızlık var. Bu ilişkinin asimetrik kalması, gücün kendisinden yana olmasını istiyor Almanya. İkinci neden ise demin bahsettiğim korkular, insanların Türkiye ile güçlü bağları olursa, burası ile bütünleşemezler kaygısı...

Şunu da belirtmek gerekiyor: Göç ve bütünleşme tartışmalarında Almanya'da iki pozisyon vardır. Biri, benim de savunduğum ulusaşırıçılık akımı. Bu pozisyona göre ulusaşırı yönelimler, ulusaşırı göç, küreselleşmenin ve ulaşım ve iletişim alanındaki teknik olanakların getirdiği olağan şeyler. Karşıt görüşte olanlara ise biz sosyologlar, "asimilasyoncular" diyoruz. İçinde Hartmut Esser ve Frank Kalter gibi isimlerin olduğu bu görüş, ulusaşırı yönelimlerin iyi olmadığını, kişinin marjinalleşmesine yol açtığını, kültürel, sosyal ve yapısal bütünleşmeyi engellediğini iddia ediyor. Hatta bu görüşe göre iki dillilik de iyi değil. »İki dilliliği ancak diplomat çocukları kotarabilir, ama büyük kitle için bu tehlikedir« diyorlar. Aynı zamanda çifte vatandaşlığa da karşı çıkan bu görüşün arka-

sında monist (tekçi) bir kültür anlayışı var. Çoğulculuğa yatkın bir anlayış değil bu. Almanya'nın kaygılarının bir nedeni de bilinçaltında yatan bu görüşün izdüşümleridir. »Bunları toplumla bütünleştirebilmemiz için bunların Türkiye ile göbük bağlarının kopması gerekir« diye düşünüyor bazı Alman karar vericiler.

Bir de Türkiye ile Türk diasporası arasındaki ilişkilerde, Türkiye'deki siyasal sorunların buraya taşınması gibi bir problem var. Örneğin, Gezi Parkı Eylemleri sürerken, buradaki Türkiyelilerin toplu tepki göstermeleri sonucu Türkiye'deki sorunlar buraya yansıtıldı. Bu, bir ayrışmayı da beraberinde getirdi. Bazı kesimler, kendilerine faydasının olacağını bilmelerine rağmen çifte vatandaşlığa karşı çıkmaya başladılar, sırf AKP hükümeti de istiyor diye.

Türkiye, diasporasına yönelik kurumsal adımları yeni yeni atıyor. Türk diaspora politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'nin 1960'lardan beri yurt dışındaki Türklere yönelik bir politikası vardı. Ataşelikler üzerinden sunulan bu desteğe bir de DİTİB üzerinden dinî hizmet eklendi. Ama bence kırılma noktası 1980 yılında gerçekleşti, 12 Eylül Darbesi sonrasındaki anayasada çifte vatandaşlık serbest bırakıldı. Bunun temelinde, »Bunlar dönmeyecek, dönmemeleri de bizim için iyi, oranın vatandaşı olsunlar« kanaati var. Son dönemdeki en başarılı adım ise »diaspora« teriminin kullanılması. Bu kavramın kullanılması ile Türkiyelilerin buranın bir parçası olduğu kabul edilmiş oluyor. Ama diğer taraftan hükümetin ciddi, şeffaf bir programı yok. Biz hükümetin attığı adımlardan ve uygulamalarından bir diaspora politikası olduğu sonucunu çıkartıyoruz. Kapsamlı bir eylem planı olmadığı

için hedefler de belli değil Türkiye açısından. Diasporaya kamu diplomasisi çerçevesinde bakılıyor. Bu önemli, bütün devletlerin var, Türkiye'nin de olması gerekiyor. Türkiye gibi bir ülke, kamu diplomasisi uyguladığı zaman buradaki Türkiyelileri es geçemez. Ama hedef net değil! Bu olmayınca Türkiye'den buraya gelen karar vericiler sembolik çıkışlarla işi götürmeye çalışıyor ve insanlara »Arkanızdayız« mesajı veriliyor. Örneğin; Bekir Bozdağ'ın koruyucu aileler bağlamındaki »zoraki asimilasyon« söylemleri talihsiz açıklamalardı. Çünkü Türk çocukların bakıcı ailelere verilmesinin nedeni belliydi: Türk aileleri sorunluymuştu ve koruyucu olacak Türk ailesi bulunamamıştı. Fazla somut bilgi olmadan yapılan »Türk çocukları zorla Hıristiyanlaştırılıyor« gibi açıklamalar da ilişkilere zarar verdi.

Öte yandan diaspora politikasında vurgulanan muhafazakar sosyal ahlak anlayışı da sorunlu. Buradaki toplumun önemli bir kesimi muhafazakâr, ama diğer önemli bir kesimi değil. Örneğin; seküler, laik kesimden Türkiye'nin diasporasına yönelik toplantılarına katılan biri şöyle bir şikâyetinde bulunmuştu: »Kendimi yalnız hissettim. Sanki biz seküler insanlara, 'Biz sizi temsil etmiyoruz' sinyali vermek ister gibilerdi«

Almanya, Türkiye'ye akraba devlet olarak kendi diasporasıyla alakalı sorumluluğunu yerine getirmesi için uygun alanı açıyor mu sizce? Yoksa Türk diaspora politikası bütünüyle bir tehdit olarak mı algılanıyor?

Türkiye'nin buradaki Türkler için bir akraba devlet olduğu gerçeği Alman yetkililerin büyük bölümünün hoşlandıkları bir durum değil. Oysa akraba devlet meselesi için farklı bir durum var: Türkiye, Alman vatandaşlığına geçmişler için akraba devlet. Türk vatandaşlığına sahip olanlar için ise va-

tandaşı olduğu devlet. Fakat bu gerçeği kabullenme eğilimi görmüyor, Türkiye'ye uygun alanın açıldığını da düşünmüyorum. Almanya, Türkiye'nin diaspora politikasını rahatsız edici, bütünleşmenin önünde bir engel olarak görüyor ve Türkiye'nin buradakileri işlevselleştirdiğini öne sürüyor.

Burada eleştirilmesi gereken aslında Türkiye'nin çok müdahil olmasından ziyade Almanya'ya kıyasla eksik angajman ortaya koyması değil mi?

Ben Türkiye'nin angajmanını doğru buluyor, sadece bazı yöntem ve eğilimlerini eleştiriyorum. Yeteri kadar kapsayıcı olmadığını, Türkiyeli diasporanın çoğulcu yapısını kucaklamadığını düşünüyorum – hangi nedenle olursa olsun. Belirli gruplara »Siz de bizdensiniz.« mesajı verilemiyor. Verilebile, o gruplar tarafından bazen de haklı nedenlerle öyle algılanmıyor. Bunlardan birisi Alevilerdir. Aleviler şu an ilginç bir tarihsel süreç yaşıyorlar: Alevilerin şu anda Almanya'daki hukuki statüleri, anayurtları olan Türkiye'deki hukuki statülerinden daha ileri durumda. Türkiye, diaspora politikasıyla bütün farklılıkları kapsayabilmeli. Dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun bir konuşması var: »Anadolu'dan çıkan herkes Türk diasporasıdır. Ermeni de Türk diasporasının bir unsurudur«, diyor. Burada aslında dâhil etme iradesi gösteriliyor, bu önemli ama gerisi getirilemiyor, pratiğe dökülemiyor.

Ülkeler başka ülkelerin vatandaşlarıyla direkt iletişime geçmek istiyorlar. Almanya bunu Goethe Enstitüleri ya da vakıflarıyla çok iyi bir şekilde yapıyor. Türkiye'nin de bunu Almanya'da yapması, Almanlarla iletişime geçmesi için kamu diplomasisi uygulaması lazım. Bunu uygularken de buradaki Türkiyelilerden faydalanabilir. Diaspora boyutunda beklenen şey şu: Türkiye, buradaki Türkiyelilerle ilişkilerini geliştirsin,

ama onların özerkliği dikkate alınsın. Türk diasporası, Türkiye'nin elçiliğini yaparsa işlevsizleşecek ve artık Türkiye için de ilginç olmaktan çıkacaktır.

Birçok politikacı, Türkiye'nin Türkiye vatandaşı olanlarla ilgilenmesini normal bulurken, Alman vatandaşı olan Türkiye kökenlilere ilgisini olumsuz değerlendiriyor. Öte yandan »yurt dışı Alman« tanımına baktığımızda, Almanya'nın şu grupları »yurt dışı Alman« olarak tanımladığını görüyoruz: »Uzun vadede Almanya dışında yaşayan Almanlar, yurt dışında yaşayıp kendisini Alman dil ve kültürüne bağlı hisseden ve Almanca konuşanlar ya da ataları bir zamanlar Almanya'dan başka bir ülkeye göç edenler«. Bu tanıma benzer bir tanım geliştiren Türkiye'nin, Almanya'daki Türkiye kökenlileri, Türk vatandaşlığına sahip olmasalar da kendi milletinden görmesi neden sorun olsun?

Almanya'nın aynısını aslında kendisi yaparken Türkiye'ye karşı çıkmasının haklı bir gerekçesi yok, çıkarları açısından istemiyor. İstemiyor, istemediğini de belirtiyor Almanya. Bu bir çıkar çatışması, güç savaşı aynı zamanda. Öte yandan yasal olarak Türkiye'nin öyle bir hakkı yok, Türkiye Alman vatandaşı olan Türkiye kökenlilere diplomatik destek veremez. Ama benim Türkiye ile akraba devlet olarak bağım varsa buna da kimse karışamaz. Her ne kadar biz ulusu siyasal olarak tanımlayalım desek de bu tarz anlaşmazlıklar oluyor. Bazıları Türklüğü siyasi tanımlayalım diyorlar ve Türklerin örneğin; Türkmenlere ya da Tatarlara ilgisini eleştiriyorlar. Ama bunu eleştiren kişi, Kuzey Suriye'deki Kürtlere ilgi gösteriyor. Bu tarz ilgiler, sadece insani nedenlere bağlı değil, bu ilgilerin etnik boyutu da var. Ve bunu Yunanistan da, Rusya da yapı-

yor. Türkiye'nin kendisine bir şekilde kültür olarak yakın unsurlarla ilişki kurması da gayet normal.

Yani her ülke kendi girişimlerinin diğer ülkeler tarafından yapılmasına karşı çıkıyor. Peki, Türk diasporası bu çifte standarttan nasıl kurtulur?

Buradaki Türkiye toplumu, Türkiye'deki gelişmeleri buraya taşıyor ve siyasi olarak çok dağınıklar. Bu çifte standarda itiraz; hükümet üzerinden yapılıyor genelde. Eğer ki Türk hükümetinin politikalarından memnunsanız, onun diaspora politikasını savunuyor ve çifte standart diskuruna karşı çıkıyor. Eğer hükümeti desteklemiyorsa, Türkler üzerindeki baskıcı diskuru, baskıcı olarak bile görmüyor. Hatta AKP eleştirildiği için hoşuna gidiyor. Bir de Türkiye toplumu içinde belirli kesimlerde, »Biz iyi Türkleriz, dindar Müslümanlar gibi değiliz, biz uyumluyuz. Bizimle iş yaparsanız daha rahat edersiniz« gibi bir rekabet de var. Alman yetkililere karşı »İyi Türk«, »İyi Müslüman« konumlandırılması var. Bu durumda bu çifte standarttan kurtulmak için çaba sarf etmek daha da zorlaşıyor.

Armin Laschet (CDU), Türkiye kökenlilere oy hakkı verilmesine karşı çıktı, oysa yurt dışı Almanlar hem genel hem de Avrupa seçimlerinde oy kullanabiliyorlar. Almanya'nın 2014 Kasım ayında Romanya cumhurbaşkanı seçilen Klaus Johannis'e desteği sorun olarak görülmezken, Türkiye'nin kendi diasporasının siyasi katılımı ile ilgili destekleri sorsallaştırılabiliyor. Buna ne dersiniz?

Türkiye'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerine yurt dışından katılımın az olması ile ilgili bir memnuniyet vardı Alman karar vericilerinde. Ben de şöyle dedim: »Demek ki kaygılarınız yersizmiş!« Bakın, diaspora toplulukları hiçbir zaman anava-

tan tarafından tamamıyla araçsallaştırılıp kontrol edilemezler. Bunu Türkiye de yapamaz, Almanya da yapamaz. Etkiler, ama istediği gibi yönlendiremez, çünkü diaspora anavatan tarafından kolayca yönlendirilebilen bir oluşum değildir. Öte yandan Türkiyelilerin Türkiye'ye ilgisi sorgulanıyor. Ben bu konuda şöyle düşünüyorum: Türk diasporasının, Türk siyasetinde aktör olması ve buradan Türkiye'deki siyasete yön vermesi zor. Türkiyelilerin buradaki politikalara katılımı daha mantıklı çünkü burada bir şeyleri değiştirebilirler. Bu Türkiye'deki politikayı izlemesinler anlamına gelmiyor. »Türkiye'deki politik süreçten etkilenmezken, o süreci etkilemeleri mantıksız« gibi eleştirilere katılmıyorum. Seçme ve seçilme hakkı vatandaşlığa bağlı bir haktır nihayetinde.

Almanya'nın kendisi yurt dışı Almanlara seçim hakkı verirken Türkiye'den oy hakkı vermemesini istemesinin rasyonel bir gerekçesi yok. »Erdoğan buraya geliyor, seçim konuşması yapıyor. Ne hakkı var?« deniliyor. Ben de, »Obama'nunki seçim konuşması değil mi?« diyorum. »Her dış politika biraz da seçim politikasıdır. Bunu beğenmeyebilirsiniz, hoşunuza gitmeyebilir ama buna alışın« diyorum. Buna yasal bir engel çıkarılamaz ve bunun gerekçesi de yok. Merkel de gidip Antalya'da konuşabilir. Bunlar, iki ülke arasında zıtlışmalara yol açıyor, çünkü iki ülkenin dış politika hedefleri birebir örtüşmüyor. Öte yandan bazı Türk yetkililerin de eleştirilmesi gerekiyor, zira dikkatsizce, altını dolduramadıkları bazı söylemlerde bulunuyorlar. Bu da haklı olarak Alman tarafında tepkilere yol açıyor. Bu konuda birçok Alman yetkiliden, »Bu demeçler halka yansınca halk karşısında zor durumda kalıyoruz ve bir şeyler söylemek ihtiyacı hissediyoruz« şeklinde samimi olduğuna inandığım eleştiriler dinledim.

Araştırmanızda Türk kökenli derneklerin uyuma engel olarak algılandığını ve Türkiye'nin sınır dışına açılma politikasının bir enstrümanı olarak görüldüklerini belirtiyorsunuz. Bu algıya da Türk siyasetçilerin muhafazakâr retoriğinin katkı sağladığını ifade ediyorsunuz.

Daha çok muhafazakâr dernekler üzerinden hareket etmeleri de bunda etkili oluyor. Daha kapsayıcı olsalar belki daha az sorun olacak.

Peki, bu algıda etnosentrist yaklaşımların ne kadar payı var sizce?

Ciddi payı var. İki ülkenin de Türkiye kökenli derneklerden farklı beklentileri var. Türkiye'nin beklentilerine değindim; Türkiye, onları birtakım hak taleplerinde destekliyor, karşılığında da Türkiye için lobi yapmalarını istiyor. Almanların beklentileri, güvenlik alanında radikallikle mücadele gibi bayağı geniş ve muğlk talepler. Öte yandan Almanya, vatan-daşlığa geçişi hâlâ bir asimilasyon olarak görüyor. Türkiye kökenlilerin Alman kültürünü öğrenmesi gerektiğini düşünüyor. Yani, o etnosentrist damar hâlâ var Almanya'da. Resmî yetkililerde, »Türklerin Türklüklerini ne kadar zayıflatırsak o kadar iyi olur« bakışı var. Yunanlara, İspanyollara karşı bu kadar katı değiller. Bunun biraz sayıyla, biraz da dinle ilişkisi var. Müslümanlığın, Türkleri başından beri farklı kıldığını düşünüyorlar ve buna dair rahatsızlıkları var. Türkleri ve hatta "İslam'ı ulusal kontekstten nasıl kopartırız ve buraya bağlarız" sorusu soruluyor. O yüzden din adamlarını burada yetiştirme isteği ve İslam'ı Almanlaştırma çabası kendisini gösteriyor.

Türk diaspora politikası, Almanya'nın uyum politikası kapsamında değerlendiriliyor. Öte yandan Almanya'nın dış politikası, iç politikaya dönük bir işlev kazanıyor, Türkiye kökenlilere yönelik iç politika da dış politikanın bir unsuru hâline gelebiliyor. Bu hassasiyetler arasında nasıl bir denge oluşturulabilir?

Burada Türkiyelilerin uyumu ve toplumla bütünleşme sorunları, siyasete katılımlarının önündeki engeller tartışıldığı zaman, bu Alman dış politikası için de sorun oluyor. Almanya'nın Irak'a yönelik dış politikasını ele alalım. Bu, tamamen dış politikaya yönelik değil, aynı zamanda iç politikaya dönük bir boyutu da var, çünkü Alman partilerine oy veren Kürt kökenli insan var. Almanya çifte vatandaşlığa karşı çıkıyor, bu dış politikada Türkiye ile bir gerilim yaratıyor. Ya da Şansölye Merkel, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkınca bu durum iç politikada partisinin Türklerle ilişkisinde problemler çıkarıyor. Bunu aşmanın yolu, Türkiye ile Almanya'nın birbirini ortak olarak görmesi, işbirliğinin yollarını aramasıdır. Almanya'nın Türkiyelileri bir şans, bir köprü olarak görmesi; Türkiyelilerin Türkiye ile bağlarından korkmaması lazım. Türkiye ile bağlarını kopartmış, Türkçe ile ilişkisini kesmiş, İslam'dan tamamen kopmuş birinin, Almanlara da bir faydası olmaz. Çünkü o kişi sıradan bir Alman olacaktır. Türklerin Türkiye ile iyi ilişkilerinin olması Almanya için de bir fırsattır.

Türkiye'nin de Türk diasporasının bir özerkliğinin olduğunu, Türklerin her şeyden önce yaşamlarını burada sürdürdüğünü görmesi gerekiyor. Türk diasporasını araçsallaştırmadan işbirliğini sürdürürse iki taraf için de faydalı olur. Son olarak bir noktanın altını çizmek isterim: Uyum süreci hep iki boyutlu tartışıldı. Göçmen ve göç edilen devletin politikaları. Hâlbuki bu süreçte üçüncü bir boyut daha var; o da göçmenin

geldiği ülkenin devleti. O devlet de bu uyum sürecinin bir aktörü. Almanya'nın bunu kavrayıp Türkiye'yi bir partner ülke olarak kazanmanın yollarını araması ve Türkiyelilerden, Türkiye ile olan bağlarını zayıflatmasını talep etmekten vazgeçmesi gerek.

II. BÖLÜM

TOPLUM, SAĞLIK, EĞİTİM ve MESLEK ALANLARINDA ÇEŞİTLİLİK

Almanya’da Sosyal Hizmet Kurumlarının Gelişimi ve Göçmenlerin bu Alandaki Örgütlenmesi

Kenan KOLAT

“Sosyal Hayır” ya da “Sosyal Hizmet” olarak çevrilen “Wohlfahrt” kavramı, Almanya’da oldukça eskilere dayanır. Sosyal hayır kavramı Almanya’da Hıristiyanların değerleri arasında bulunan “Nächstenliebe”, yani çevrendekilere sevgiyle yaklaşma, onlarla empati kurma ve onlara yardımcı olma yaklaşımından kaynaklanır. Ortaçağda manastırlar (Kloster) tarafından özellikle hasta ve yaşlılara yönelik hizmetler sunulurdu. 19. yüzyılda endüstrileşmenin gelişmesiyle insanların günlük yaşamlarında temel değişiklikler oldu. Klasik koruma sistemleri ve mekanizmaları insanları koruyamaz olunca, kiliselerin yanı sıra bu tür hizmetleri sunan birçok dernek oluştu.

Almanya’da sosyal hayır kurumlarının ortaya çıkışları çok somut olaylara dayanır. Örnek vermek gerekirse, Arbeiter Samariter Bund adlı işçi kuruluşu, Berlin’e yakın bir yerde tamamlanmamış bir duvarın, çalışanların üzerine yıkılması sonucunda onlara yardım edilmesinde sorunların çıkması üzerine, diğer çalışanlar tarafından bu tür olaylara anında müdahale edilebilmesi için “İlkyardım” denebilecek bir oluşum olarak kuruldu. Musevi doktorlar, çalışanlara ücretsiz

olarak ilkyardım kursu verdiler. Onları yürekleri sızlayan anlamında Samariter olarak eğittiler. Böylece ilk sosyal hayır kurumu, 125 yıl önce oluşmaya başladı.

Protestan Kilisesi, 1848 yılında *Diakoni* adlı kurumu kurdu ve arkasından 1859 yılında *Alman Kızılhaç Örgütü* kuruldu. *Caritas* ise 1897 yılında Katolik Kilisesi tarafından kuruldu. 1917 yılında *Yahudi Sosyal Hayır Kurumu*, 1919 yılında *Arbeiterwohlfahrt (AWO)* adlı sosyal demokrat eğilimli kurum ve 1924 yılında *Paritaet* adlı sosyal hayır kurumu kuruldu.

Türkiye coğrafyasında da benzer kurumlaşmaların olduğunu görmekteyiz. Hilal-i Ahmer (Kızılay), Darülaceze, Çocuk Esirgeme Kurumu (Himaye-i Etfal), Darulhayır ve birçok vakıf olduğunu biliyoruz.

Tarihsel perspektiften bakıldığında Almanya'da;

- 1) bu oluşumların sosyal hayır işi tabanda başlayıp sivil toplumda geliştiği,
- 2) tabandan başlayan bu oluşumlara daha sonra yasal çerçeve verildiği,
- 3) sosyal hayır işinin devlet eliyle de yürütülebileceği, ama daha çok sivil toplum tarafından sunulan hizmetler bütünü olduğu ve
- 4) sosyal hayır işinin gönüllülük temelinde yapılan ve toplumsal angajmanı artırıcı unsur olarak görüldüğü söylenebilir.

Bugün ise 1945'den sonra sosyal devlet ilkesi çerçevesinde sosyal hizmetler, sosyal politikaların temelini oluşturmaktadır. Sosyal hayır kurumlarının amacı, sosyal farklılıkları gidermek, toplumsal ve politik gelişmelere katılımı sağlamak, insanlara temel sosyal güvenlik olanağını sunmak olarak geliştirildi.

Sosyal hayır kurumları, sosyal devletin vazgeçilmez bir sütünü olarak zaman içinde yoğun olarak gelişti ve günümüzde önemli bir sektör haline geldi. Devletten sonra ikinci büyük işveren olarak toplam 1,67 milyon insanın çalıştığı bu kurumlarda göçmen çalışan oranının oldukça düşük olduğu bilinmektedir. Son yıllarda “kültürlerarası açılım” adı altında gerek Alman çalışanların eğitimlerine önem vermeye ve gerekse göçmen kökenli çalışanların sayısının artırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Almanyalı göçmen örgütlerinin bu konuda geçmişte ciddi bir çaba içinde oldukları söylenemez. Ama son yıllarda farklı platformlarda bir araya gelen değişik ulusların göçmen örgütleri konuyu ele aldılar ve Almanya, Türk Toplumunun öncü rol aldığı bir yapı içinde bir tartışma yaşadılar.

Nihayetinde 3 Haziran 2014 tarihinde 11 çatı örgütü biraya gelerek “Kültürlerarası Sosyal Hayır Kurumu” (VIW) adında bir sosyal hayır kuruluşu oluşturdular.

Kültürlerarası Sosyal Hayır, Güçlendirme ve Çeşitlilik Kurumu’nun (VIW) Kuruluşu

Temel düşünce: VIW, göçmen gruplarının ırklar ve kültürler üstü perspektifini ülkemizin geleceğinin beraberce tasarlanmasına dahil etmeyi amaçlar.

Toplumun artan çoğullaşması göz önünde bulundurulduğu zaman, tüm toplumla ilgili sosyal hizmet, göçmenlerin veya vatandaşlığa alınan kişilerin ihmal edilen ihtiyaçlarını onlara özel olarak uyarlanmış hizmetlerle tamamlayan kültürlerarası bir organizasyon kültürüne ihtiyaç duyar. Kültürlerarası Sosyal Hayır Kurumu’muz, kendisini sadece mevcut hizmetlerin bir tamamlayıcısı değil, aynı zamanda göç toplumdaki sosyal hizmetler için inovatif bir güç olarak görür.

Kültürlerarası Sosyal Hayır Kurumu, tüm Almanya'da çalışan göçmen derneklerinin bir ağıdır ve sosyal hizmet alanındaki çeşitlilik yeterliliğini artırmayı ve azınlık gruplarının gönüllülük potansiyelini güçlendirme (empowerment) yoluyla ortaya çıkarmayı ve etkili kılmayı amaçlar.

Gelecekte tüm yurdu kapsayan bir kurum yapısının kurulması ve sosyal hizmetlerin planlama süreçlerine katılım öngörülmüştür; ancak bu, sağlanan kaynaklara ve yerleşik organizasyonların işbirliğine hazır olmasına bağlıdır.

Almanya ve Alman nüfusu, son yıllarda önemli değişikliklere uğramıştır. Günümüz toplumunun çoğulculuğu, sosyal hizmetlerin mevcut yapısında planlama ve karar alma süreçlerinde yeteri kadar dikkate alınmamaktadır.

- 1.) 2005 yılı nüfus sayımı sonuçlarının yayımlanmasından beri, ailevi göçmen geçmişine sahip olanların ve göçmenlik biyografileri (ve bununla Almancanın ikinci dil veya yabancı dil olması veya çok dilliliğin) olağan karşılanan grupların tüm toplum içindeki payı bilinmektedir.¹ Göçmen geçmişe sahip nüfusun tüm topluma oranının artışı, mutlaka yerli Alman nüfusun oranının azalmasını gerektirir. Yerli Alman nüfusun dini aidiyete, yaş yapısına ve sosyal tabakaya göre bileşimi de değişikliğe uğramıştır. Bugün Almanya, 50-60 yıl öncesine göre birçok açıdan daha heterojen bir nüfus bileşimine sahiptir.

¹ Göçmen geçmişe sahip kişilerin yaşları dikkate alınmaksızın tüm Almanya'daki payı, %19'dur Hatta bu en genç grup olan 6 yaş altındaki çocuklarda ise çoğunluğu oluşturmaktadır ve mesela Bremen veya Duisburg gibi bazı şehirlerde %53'e Düsseldorf, Köln ve Stuttgart veya Frankfurt am Main ve Nürnberg gibi diğer bazı şehirlerde %60'ın üzerine çıkmıştır (Nüfus sayımı 2009). Batı Almanya şehirleri ve sayıları her geçen gün artan ilceler çok ırklı olmuşlardır.

- 2.) Yıllardan beri göçmen nüfusunda değişiklikler tespit edilmektedir: Almanya'da doğanların ve Almanya'da okula gidenlerin payı, her geçen gün artmaktadır. Birçoğu eğitim ve iş hayatında başarılıdır ve özellikle göçmen geçmişi olan akademisyenlerin ve kalifiye işçilerin sayısında dikkate değer bir artış vardır. Alman vatandaşlığına geçenlerin ve böylece seçme ve seçilme hakkına sahip olanların payı artmaktadır.
- 3.) Göçmen grupları, kendi derneklerini ve birliklerini kurmuşlardır. Bunların sayısı ve önemi, göçmen geçmişe sahip çocukların ve gençlerin sayısının ve dar alanlı etnik toplulukların öneminin artmasından ve göçmenlerin örgüt ve meslek elitlerinin öneminin artmasından dolayı önümüzdeki dönemde artacaktır. Göçmen birlikleri, etrafında gönüllü çalışmanın gerçekleştirilebileceği profesyonel çekirdeğe genellikle sahip değildir.
- 4.) Göçmen geçmişli kişiler (mesela yaşlılar) ve aileler, şimdiki kadar sosyal hizmetlerin değişik alanlarına yerli Almanlarla aynı boyutta ve kalitede ulaşamamakta ve hizmet alamamaktadır. Tüm yaş gruplarında, tüm sektörlerde ve sosyal yardımların tüm alanlarında şüphesiz yetersizlik mevcuttur².
- 5.) Sosyal hizmet, özellikle göçmenlik bağlamında (kültürlerarası açılım) sosyal hizmetin geleneksel düzeni

² Birçok alanda yetersizlik mevcuttur. Mesela sakat yardımında, psiko-sosyal hizmetlerde, aile danışmanlığında, çocuk ve genç yardımlarında ve genel olarak sağlık sistemine erişim açısından. (karşılaştır Knipper, Michael & Bilgin, Yasar 2009 „Migration und Gesundheit“, Konrad Adenauer-Stiftung, Czock, Heidrun / Donges, Dominik (2010) Auswertung Befragung zum Stand der interkulturellen Öffnung der Behindertenhilfe in NRW, Prognos Düsseldorf)

içinde göçmen aileler ve çocuklarına yönelik danışma ve yardımı iyileştirmek için büyük çabalar sarf etmiştir. Ancak nüfus gelişiminden³ dolayı gerekli hale gelen sosyal hizmetlerin tüm alanlarında derinden bir yeniden yapılanma, bugüne kadar gerçekleşmemiştir. Kamu kaynaklarının azalması dikkate alındığında bazı gerekli gelişimler (mesela yeni hizmet kuruluşlarının yerleşmesi), yerleşik kurumların varlıklarının korunmasına yönelik makul menfaatle derin bir tezat oluşturmaktadır.

- 6.) Alman kurumlarında (çok az istisna dışında) ne göçmen dernekleri ne de göçmen geçmişe sahip kişiler (birlikte) belirleyici bir rol oynamaktadırlar⁴. Alman kuruluşları ve birlikleri, göçmen geçmişli kişilerin (ve göçmen kuruluşlarının) menfaatlerini sanki vekaleten gözetmektedir. Değişik hedef gruplarının çoğulculuğu ve kendi çevresinde (sosyal alan) angaje olma biçimlerinin çoğulculuğu, planlama ve ihale süreçlerinde dikkate alınmamaktadır.

Almanya'da birlikte yaşamın geleceği, toplumsal yaşamda gönüllü görev üstlenmenin her şekline ihtiyaç duyar.

³ Mesela göçmenlerin gönüllü angajmanlarının belli ki geleneksel yapılara (gönüllü itfaiye / Kızılhaç yerel örgütü) dahil edilemeyeceği, aksine farklı formlara ihtiyaç duyduğu (mesela göçmen organizasyonları) gerçeği, şimdiye kadar dikkate alınmamıştır.

⁴ Mesela Kuzey Ren Vestfalya eyaletindeki gençlik çalışmalarının %90'ını yürüten bağımsız kurumlar arasında (gençlik grupları, gençlik kuruluşları, gençlik birlikleri, sosyal hizmet kurumları; kiliseler/dini cemaatler ve diğer kurumlar), göçmen dernekleri ve organizasyonları yok denecek kadar azdır. Diğer alanlarda da aynı durum mevcuttur.

Bu angajmana destek olmak için yapılan her katkı, toplumumuzun geleceğine bir katkıdır.

- 1.) Gönüllü sosyal angajman, insanların huzur bulduğu, değerlerinin anlaşıldığını hissettiği ve kendilerine yakın hissettiği insanlarla bulunduğu mekanlara ihtiyaç duyar (bu konuda yeni Almanlar çoğunluk Alman toplumundan farklı değildir). Bir organizasyonun mümkün olduğu kadar fazla insana böyle bir mekan olma çabası (mesela kültürlerarası açılım ile) aslında desteklenmelidir.
- 2.) Alman Dernekler Kanunu, insanların angajmanları için mekan yaratabilmeleri ya da kendilerine uygun mekanları bulabilmeleri için değişik derneklerin ortaya çıkmasını arzu eder. Burada hedef, toplumun sosyal angajmanı için mümkün olduğu kadar geniş bir temel atmaktır.
- 3.) Göç toplumunu tasarlamak, sosyal alanda gönüllü görev üstlenme konusunda insandan insana her angajmanı hayır olarak tanımak, aynı derecede takdir etmek ve desteklemek demektir.⁵ Ayrıca bu, yeni Almanların daha ziyade yerleşik Alman derneklerinde ve kurumlarında angaje oldukları veya angaje olmaları gerektiği düşüncesini terk etmek demektir.

⁵ Bir göçmen futbol kulübünün çalışması (Hedef: Gençleri sokaktan almak ve spor yapmaya teşvik etmek), yerleşik bir Alman derneğinin yaptığı işten daha az saygın değildir. Onların sosyal angajmanlarının, sadece mesela Hırvat dilinde gerçekleşmesi gerekçesiyle, paralel toplumların oluşmasına katkı olarak gözden düşürülmesi kabul edilemez. Ayrıca spor kulüpleri diğer spor kulüpleriyle iletişime girdiklerinden & işbirliği yaptıklarından ve böylece birlikte gelişmeye önemli bir katkı sağladıklarından dolayı, bu suçlama anlamsızdır.

- 4.) Göçmen geçmişe sahip kişiler, yerleşik yapılarda daha az görüldükleri için, onların -Alman toplumunun geneline göre- sosyal alandaki gönüllü işlere daha az yöneldikleri iddia edilir. Bu grupların etnik organizasyonlarda veya -özellikle kadınların- kendi organize ettikleri toplantılarda yüksel angajmanlarına yönelik belirgin göstergeler vardır. Buna göre gönüllü çalışmalar için, şu anda görülmeyen, teşvik edilmeyen ve büyük bir gelişim potansiyeline sahip bir alan vardır.
- 5.) Göçmenler kendi toplumlarında ve kendi azınlık grubuna bağlı olarak sıkça görevler üstlenmektedirler. Gerekli iç bilgilerle ve kendinden fedakarlık yaparak kendisine yakın hissettiği insanlara -mesela benzer göç tecrübeleri yaşadıkları için- yardım eden onlardır. Bu insanları profesyonelleştirmek ve onları yapısal olarak desteklemek, sosyal alanda gönüllü çalışmaların katma değerini ve etkisini fevkalade yükseltebilir.

VIW, profesyonelleştirme ve kurumsal menfaat temsilciliğiyle azınlık grupların gönüllülüğünü desteklemek, gelişimlerinin devamını sağlamak ve toplumsal planlama süreçlerine kültürler üstü perspektifler sağlamak ister.

- 1.) Hedef kitlelerine ulaşmak ve gönüllü angajmanlarını sosyal çevre yararına birleştirmek için, göçmen kuruluşlarının potansiyeli güçlendirilmelidir. Almanya, toplumumuzda bu kadar büyük ve sayıları her geçen gün artan göçmen geçmişine sahip insanların angajmanına kayıtsız kalamaz. Azınlık gruplardaki gönül-

l angajmanın güçlendirme yoluyla -yani sorumlulukların otonom ve özerklikle devredilerek- sisteme dahil edilmesi toplumun çıkarınadır.

- 2.) (Kısmen) On yılları bulan Almanya ikametleriyle göçmen geçmişli insanlara, organizasyon seviyesinde eşit katılım için artık bir sinyal verilmelidir. Hızlı toplumsal dönüşüm ve buna bağlı gelişen kültürel çoğulculuk dikkate alındığı zaman, mevcut sosyal hizmet kuruluşları sisteminin, kültürlerarası organize olmuş bir federal kurumun entegre edilmesiyle yeniden yapılandırılmasının zamanı gelmiştir. Fonların gelecekte verimli ve değişen sosyo-kültürel ilişkilere uygun kullanılması, sadece bu şekilde mümkündür.
- 3.) Kurumumuz, federal hkmete (ve perspektif olarak eyaletlere) sosyal hizmet ve göçmen topluluklar konusunda bir muhatap olabilir. Ayrıca federal hükümet, sosyal hizmetin geleceğine yönelik toplumsal dayanıklı konseptler geliştirmek için planlama süreçlerine dahil edilebilecek önemli bir partner kazanmış olur.
- 4.) Demografik gelişmeler dikkate alındığı zaman, yeni gler ekonomik gelişme açısından önemli bir rol oynadığı ve gelecek on yıllarda önemli derecede artacağı için, Kültürlerarası Sosyal Hayır Kurumu, yeni gelenlerin doğrudan angaje edilmesi, onların n entegrasyonları ve oryantasyonları için ve aynı zamanda yabancılara yönelik açıklık yapısının geliştirilmesi için gayet uygun bir muhataptır.
- 5.) Göçmen organizasyonlarının idari alanlardaki (müracaat, hibe hukuku, fon idaresi) kısmi bilgi eksikliklerinin, onların çalışmalarının içerik kalitesinde yeter-

sizlik olarak algılanması, yukarıda ifade edilen çevre şartları altında çok düşündürücüdür. Kültürlerarası Sosyal Hayır Kurumu'nda bir yetki merkezinin teşvik edilmesi durumunda, özellikle göçmen organizasyonlarını rekabet edebilir hale getirebilecek ve merkezde ve eyaletlerdeki fon sağlayıcıların işini kolaylaştıracak, fon idaresi için bir federal servis noktası (takas noktası) oluşturulabilir.

- 6.) Serbest sosyal hizmetlerde yerleşik kurum ve kuruluşlar, uzun dönemde kendi seviyelerinde, çok kültürlü ve kültürler üstü perspektifleri planlama süreçlerine katabilecek ve tüm hedef kitlelere ulaşımı sağlayarak, her seviyede mantıklı işbirliklerini teşvik edecek bir ortak kazanabilirler.
- 7.) Kültürlerarası Sosyal Hayır Kurumu, bu manada yerleşik sunucularla işbirliği içinde gelecek için yapıcı çözümler geliştirmek ister. Kurumun amacı, mevcut çalışan yapıların yanında yeni yapılanmaların oluşturulması değildir. Azınlık gruplarında şu anda bazı hizmetler için faydalanma engelleri olarak adlandırılan engellerin bulunduğu tahmin edilmektedir. Bazı alanlarda sadece özel ilaveler (yönlendirici projeler – aracı projeler) gerekliyken, diğer alanlarda köklü bir değişiklik gerekmektedir. Verimli bir işbirliğinin temeli, mevcut hizmetlerin samimi bir değerlendirmeyle atılabilir.
- 8.) Dil ve kültür bilgilerine sahip ya da kültürlerarası yetkinliklerle donatılmış göçmen geçmişli çalışanlar, danışma projelerinde mutlaka gereklidirler. Kurum çalışması çerçevesinde özellikle sosyal alandaki yönetici personel için yeni iş imkanları doğabilir.

Kurucu Üyeler:

- Almanya'da İspanyol Ebeveyn Dernekleri Birliği (Bund der spanischen Elternvereine in der BRD e.V.)
- Almanya Vietnamlılar Federasyonu (Bundesverband der Vietnamesen in Deutschland e. V.)
- Almanya Alman-Arap Dernekleri Federasyonu (Bundesverband Deutsch-Arabischer Vereine in Deutschland)
- Rusça Konuşan Ebeveyn Dernekleri Federasyonu (Bundesverband russischsprachiger Eltern e. V.)
- Asya-Alman Kültür Derneği (Kororientation e. V.)
- Almanya'da Hırvat Dünya Kongresi Derneği (Kroatischer Weltkongress in Deutschland e. V.)
- Polonya Sosyal Konseyi Derneği (Polnischer Sozialrat e. V.)
- Almanya Türk Toplumunu Derneği (Türkische Gemeinde in Deutschland e. V.)
- Almaya Yunan Toplumunu Derneği (Verband griechischer Gemeinden in Deutschland e. V.)
- Genç Romenler ve Romen Olmayanlar Derneği (Amaro Drom e. V.)
- Almanya'da Afrika Toplumları Merkez Kurulu Derneği (Zentralrat der Afrikanischen Gemeinde in Deutschland e. V.)

Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinde Yabancı Personelle İlgili Uygulamalar

*Mustafa ÇOBAN, M. Cumhur İZGİ ve
A. Ezel ESATOĞLU*

Giriş

Yabancı sağlık personeli çalıştırılması tartışmaları, hizmetin ve sermayenin dönüşümü ve hareketliliğindeki değişimle paralellik göstermektedir. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de yabancı sağlık personeli çalıştırması ile ilgili sınırlamalar söz konusudur ve daha çok hekim odaklı olarak yapılmaktadır (García-Pérez vd., 2007: 1-8; Kopetsch, 2009: 33-39; McPake vd., 2013: 841-846; Negin vd., 2013: 1-9; Cometto, 2013: 841-846).

Sağlık personelinin niceliksel yetersizliği sorununun yabancı sağlık personeli ile çözümlenebileceği düşüncesi ve Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında sağlık insan gücünün serbest dolaşımının sağlanması gerekliliği, T.C. Başbakanlığı tarafından Türkiye’de yabancı sağlık personeli çalıştırma gerekçesi olarak belirtilmektedir (T.C. Başbakanlık; 2006:4 aktaran Özkan Sayan ve Küçük, 2012:195).

Ancak buna karşın Türk Tabipleri Birliği ve çeşitli sivil toplum kuruluşları, Türkiye’de sağlık insan gücünde sayısal ve niteliksel bir yetersizlik olmadığını, sorunun personel dağılımından kaynakladığını ve yasanın asıl gerekçesinin özel

sektör için ucuz insan gücü istihdamı olduğunu ifade etmektedirler (TTB, 2006; TTB, 2012; TTB, 2010).

Türkiye’de yabancı sağlık personeli istihdamı ile ilgili son on yılda önemli değişimler yaşanmış ve bazı sağlık mesleklerinin Türkiye’de istihdam edilmesinin önündeki engelleri kaldırmaya ve kolaylaştırmaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Özkal Sayan ve Küçük, 2012: 194-199). Türkiye’de yabancı sağlık personeli istihdamı ile ilgili değişimler, 11.04.1928 tarihli ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun ve 25 Şubat 1954 tarihli ve 6283 sayılı Hemşirelik Kanununda yer alan yabancı hekim ve hemşire çalıştırılmasını engelleyici düzenlemelerin değiştirilmesine odaklanmıştır. Özellikle yabancı hekim istihdamının sağlanmasına ilişkin değişikliklere, Türk Tabipleri Birliği (TTB) ve bazı sendikalar itiraz etmiş ve bu nedenle değişikliğin gerçekleşmesi zaman almıştır. İtirazların temel gerekçesi, yabancı sağlık personelinin ucuz insan gücü sağlama aracı olarak kullanılma riski, dil ve mesleki yetersizlikler nedeniyle oluşabilecek sağlık risklerinin ve tıbbi malpraktislerin artması ve sağlık hakkına erişimin engellenmesi olarak değerlendirilebilir (TTB, 2006; TTB, 2012; TTB, 2010)

Türkiye’de yabancı hekim çalıştırılması, 663 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 58. Maddesi 8. bendi (RG, 2011) ile 11.04.1928 tarihli ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun’da (RG, 1928) yer alan *“Türk hekimlerinin”* ifadesinin *“hekimlerin”* şeklinde değiştirilmesi ile sağlanmıştır. Yabancı hemşire çalıştırılması ise 663 sayılı KHK’nın 58. Maddesi 9. bendi ile (RG, 2011) 25 Şubat 1954 tarihli ve 6283 sayılı Hemşirelik Kanununun 3. Maddesinde yer alan (RG, 1954) *“Türkiye’de hemşirelik sanatını*

bu kanun hükümleri dâhilinde hemşire unvanını kazanmış Türk kadınlarından başka hiçbir kimse yapamaz” hükmünün “Bu Kanun hükümlerine göre hemşire unvanı kazanmış olanların dışında hiç kimse Türkiye’de hemşirelik mesleğini icra edemez” şeklinde değiştirilmesi ile olanaklı hale gelmiştir.

Türkiye’de yabancı sağlık personelinin çalıştırılmasına ilişkin yapılan değişikliklere rağmen diş hekimi, eczacı, ebe, bakım personeli gibi bazı sağlık mensuplarının çalışması halen yasaktır. Türkiye’de yabancılar için çalışma yasakları, sadece sağlık sektörü için değil diğer sektörlerde de vardır. Özel sektör de dâhil olmak üzere Türkiye’de yabancılar için yasaklı meslekler Çizelge 1’de belirtilmiştir.

Özellikle evde bakım alanında hastabakıcı olarak yabancı personel istihdamı yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Evde bakım hizmetlerinin kurumsallaşmasındaki sorunlar ve bakım hizmetlerinin 24 saatlik hizmeti kapsamı gerekliliği, yabancı bakım personeline olan talebi artırmaktadır. Yine yapılan gözlemlerde bu kişilerden yeterli mesleki eğitimden yoksun olanların da sektörde çalıştıkları görülmüştür. Evde bakım alanında çalışan söz konusu kişilerin kurumsal anlamda bir yapılanma içinde olmamalarından dolayı denetlenmeleri de güçtür. Tüm bunlar, bakım hizmeti alanların nitelikli hizmete ulaşımını ve sonuçta sağlık hakkını elde etmelerini engellemektedir.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışma kapsamında, Türkiye’de çalışma izni alan yabancı sağlık personelinin sağlık hizmetlerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu amacın gerçekleştirilebilmesi için öncelikle Türkiye’deki yabancı sağlık personelinin sayısının ve geldikleri ülkelere göre dağılımının tespit edilmesi gerektiği düşünülmüş ve bu verilerin elde edilebilmesi için de

Bilgi Edinme Kanunu kapsamında Sağlık Bakanlığı'na başvurulmuştur. Sağlık Bakanlığı'nun 28 Ekim 2014 tarihli cevabında ise (SB, 2014a) Türkiye'de çalışma izni alan yabancı sağlık personeli ile ilgili verilerin derlenmesi için özel bir çalışma gerektiği ve bu nedenle bilgi verilemeyeceği, *"başvurunuz üzerinde özel çalışma, inceleme ve değerlendirme gerektiren bir bilgi edinme talebi olduğundan 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu kapsamında cevaplanamamaktadır"* ifadesiyle bildirilmiştir.

Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin görevler başlıklı 2/e maddesinde *"insan gücünde ve maddî kaynaklarda tasarruf sağlamak ve verimi artırmak, sağlık insan gücünün ülke sathında dengeli dağılımını sağlamak ve bütün paydaşlar arasında işbirliğini gerçekleştirmek suretiyle yurt sathında eşit, kaliteli ve verimli hizmet sunumunun sağlanması"* Sağlık Bakanlığı'nun görevi olarak belirtilmiştir. Bu görevin sağlık çalışanı istatistiklerini düzenleme sorumluluğunu da kaçınılmaz olarak Sağlık Bakanlığı'na vermesine karşın, söz konusu çalışma için gerekli verilerin elde edilememesi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanakları incelenmiş ve Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri'nin soru önermesine Sağlık Bakanlığı (SB) tarafından verilen 11.07.2014 tarihli cevabi yazı (SB, 2014b), Kayseri Milletvekili Mehmet Şevki Kulluoğlu'nun soru önermesine Sağlık Bakanlığı tarafından verilen 14.05.2014 tarih ve 557 sayılı cevabi yazı (SB, 2014c) ve Dr. M. Cumhuri İzgi tarafından Bilgi Edinme Kanunu kapsamında Türkiye'deki sağlık personeli sayısına ilişkin soruya verilen SB'nin 25.09.2014 tarihli cevabi yazısı (SB, 2014d) kapsamında elde edilen bilgiler birleştirilerek veri analizi gerçekleştirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Türkiye’de 224 pratisyen hekim, 137 uzman hekim, 79 hemşire ve 19 diğer sağlık personeli olmak üzere toplam 459 yabancı sağlık personeli çalışmaktadır (SB, 2014b). Elde edilen veriler değerlendirildiğinde; Türkiye’de çalışma izni alan 459 yabancı sağlık personelinin 38 farklı ülke vatandaşı olduğu saptanmıştır. Yabancı sağlık personelinin % 46’sı Türkiye’nin sınır komşuları olan Azerbaycan (%15,25), İran (%10,9), Suriye (%10,7), Yunanistan (%5,2) ve Bulgaristan (%4)’dan gelmektedir. Avrupa Birliği ülke vatandaşı yabancı sağlık personelinin ise %9,9 (Yunanistan %5,2; Bulgaristan %4,1; Almanya %,0,4; Avusturya %0,2) olduğu tespit edilmiştir. Sahra altı Afrika ülkeleri vatandaşı yabancı sağlık personelinin de sadece %1’i oluşturduğu belirlenmiştir (Çizelge 2).

Türkiye’de, yabancı pratisyen hekimlerin tüm pratisyen hekimlere oranı % 0,6, yabancı uzman hekimlerin tüm uzman hekimlere oranı % 0,2, yabancı hemşirelerin tüm hemşirelere oranı ise % 0,06 olarak saptanmıştır.

Yabancı sağlık personelinin, Türkiye’de sadece özel sağlık kuruluşlarında çalışma hakları bulunmaktadır. Bu kapsamda yabancı sağlık personelinin özel sağlık kuruluşlarındaki istihdam payları incelenmiştir. Türkiye’de istihdam edilen yabancı uzman hekimlerin özel sağlık kuruluşlarında çalışan uzman hekimler içindeki payı %0,6; pratisyen hekimlerin payı %5,6 ve hemşirelerin özel sağlık kuruluşlarındaki istihdamdaki payları ise sadece %0,4 olarak tespit edilmiştir.

Türkiye’de 42 ilde (%49,5) yabancı sağlık personeli (uzman hekim, pratisyen hekim ve hemşire) istihdamı söz konudur. Yabancı pratisyen hekim istihdamı, Yunanistan, Bulgaristan, İran, Gürcistan sınır bölgelerindeki iller olan Edirne (%50), Kırklareli (%13), Ağrı (%20) ve Van (%15,8)’da bulunan

özel sağlık kuruluşlarında görece önemli paya sahiptir. Bu kapsamda sınır illerinde özel sağlık kuruluşları için yabancı pratisyen hekimlerin insan kaynakları yönetimi için potansiyel bir kaynak olarak kullanıldığı söylenebilir (Çizelge 3).

Türkiye’de çalışan yabancı sağlık personelinin %73’ü eğitimlerini Türkiye’de tamamlarken, sadece %27’sinin eğitimlerini başka bir ülkede yaptıkları da tespit edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de çalışma izni alarak çalışan yabancı sağlık personelinin eğitimlerini Türkiye’de tamamlamaları sağlık kuruluşlarında yaşanabilecek önemli sorunlardan biri olan dil sorununu da azaltacağını düşündürmektedir. Ancak yabancı sağlık personelinin Türkiye’de eğitim almasını kaynak israfı olarak gören yaklaşımlar da bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak Cumhuriyet Halk Partisi **Konya Milletvekili Atilla Kart**, *tıpta uzmanlık eğitimi için ayrılan 2 bin 34 kişilik kontenjanın 438’inin yabancı uyruklular için ayrılmasının yurttaşların kazanımlarının gasp edilmesi ve yurttaşlar aleyhine ayrımcılık yapılması endişesi yaratacağını belirtirken, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti olarak Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının eğitim ve istihdamına öncelik verilmesi gerekliliğini ifade etmektedir (CHP, 2011).*

Sonuç

Türkiye’de yabancı sağlık personelinin çalıştırılmasının sağlanması ile ilgili olarak yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak yasal düzenlemelerin olmasına karşın yeterli sağlık personeli istihdamı sağlanamamıştır. Yabancı sağlık personeli, daha çok batı ve doğu sınır illeri ile İstanbul’da çalışmakta olup, personelin yaklaşık %73’ü mesleki eğitimlerini Türkiye’de almıştır.

Türkiye’de çalışması yasak olmasına rağmen yabancı hastabakıcılar ve bakım personeli sayısının oldukça yüksek olduğu görülmekte ve bunlar ev ve temizlik işleri çalışma izni kapsamında çalıştıkları için kesin sayılarına ulaşılamamaktadır. Ancak gözlemler sayılarının oldukça yüksek olduğunu düşündürmektedir. Yabancı hasta bakıcı ve bakım personelinin özellikle evde bakım hizmetinde çalıştıkları da gözlemlenmektedir. Çalışma yasağına rağmen kontrolsüz biçimde sayıları artan yabancı bakım personeli, Türkiye için önemli bir sağlık riski oluşturmaktadır. Bu nedenle illegal biçimde çalışan hastabakıcı ve bakım personeli ile ilgili düzenlemelerin ivedilikle yapılması gerekmektedir.

Tüm bunlarla birlikte, yabancı sağlık personeli gerçeği tartışılırken, sadece gidilen ülke için ne kadar önemli ve gerekli olduğu değil, geldiği ülke için de önemli bir kaynak israfı olduğu ve o ülke için ne kadar gerekli olduğu da sağlık hakkının evrenselliği bağlamında tartışılmalıdır. Özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerden sağlık personeli ihracatının, sadece arz talep düzleminde değil etik boyutlarını içerecek biçimde ele alınması gereklidir.

Kaynaklar

- GARCÍA-PÉREZ M.A., AMAYA, C., OTERO Á. (2007), Physicians' migration in Europe: An overview of the current situation, *BMC Health Services Research.*, 7(201), 1-8
- KOPETSCH, T. (2009), The Migration of Doctors to and from Germany, *J. Public Health* (2009) 17:33–39
- MCPAKE, B., MAEDA, A., CORREIA ARAÚJO, E., LEMIERE, C., EL MAGHRABY, A., GIORGIO COMETTO, C. (2013), Why do health labour market forces matter, *Bull World Health Organ* 91, 841–846

- COMETTO, G. (2013), Why do health labour market forces matter? Bull World Health Organ 91: 841–846
- NEGIN, J., ROZEA, A., CLOYD B., MARTINIUK, A.L.C. (2013), Foreign-born health workers in Australia: an analysis of census data, Human Resources for Health, 11(69), 1-9
- ÖZKAL SAYAN, İ., KÜÇÜK, A. (2012), Türkiye’de Kamu Personeli İstihdamında Dönüşüm: Sağlık Bakanlığı Örneği, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, (67(1), 171-203
- CHP (2011), Kart, yabancı uyruklu doktorları meclis gündemine taşıdı, URL:<http://www.chp.org.tr/?p=37133> (17.12.2014)
- TTB (2010), Yabancı doktora değil ama yerli Sağlık Bakanına ihtiyaç var, Basın Bildirisi, URL:<http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/eb-2257.html> (17.12.2014)
- TTB (2012), Yabancı hekim; kimin için?, Basın Bildirisi, URL: <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/yabancihekim-3066.html> (17.12.2014)
- TTB (2006), "Yabancı sermaye" için "yabancı hekim"... Basın Bildirisi, URL:<http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/qyabancrmaye-q-i-qyabanckimq-78.html> (17.12.2014)
- RG (2011), Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Sayı: 28103 (Mükerrer), TC Başbakanlık mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara
- RG (1928), 11.04.1928 tarihli ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun, 14.04.1928 Sayı:863
- RG (1954), 25 Şubat 1954 tarihli ve 6283 sayılı Hemşirelik Kanunu, 2.31954, Sayı: 8647, TC Başbakanlık mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara
- T.C. BAŞBAKANLIK (2006), 27.06.2006 tarihli Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, Sağlık Personelinin Tazminat ve Çalışma Esaslarına Dair Kanun ile Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, s.4, URL:<http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/pDraftOfALaw.aspx> (16.01.2012)

- SB (2014a), Türkiye’de Sağlık Bakanlığı Tarafından İzin Verilmiş Yabancı Sağlık Personeli Sayısı, Başvuru No: 9492, 28.10.2014
- SB (2014b), Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri’nin soru önermesine Sağlık Bakanlığı tarafından verilen 11.07.2014 tarihli cevabi yazısı
- SB (2014c), Kayseri Milletvekili Mehmet Şevki Kulluoğlu’nun soru önermesine Sağlık Bakanlığı tarafından verilen 14.05.2014 tarih ve 557 sayılı cevabi yazısı
- SB (2014d), 1219 Sayılı Yasada Yapılan Değişiklik Sonrası Ülkemizde Çalışan Personelin Sayısı ve Mesleklere Göre Dağılımı, Başvuru No: 8352 (25.09.2014)

Çizelge 1: Türkiye’de Yabancılar İçin Yasaklı Meslekler ve Hukuksal Dayanağı

Meslek	Hukuki Dayanağı
Diş Tabipliği	04.1928 tarihli ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun (Madde 30)
Hastabakıcılık	04.1928 tarihli ve 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun (Madde 63)
Eczacılık	24.12.1953 tarih ve 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun (Madde 2)
Veteriner Hekimlik	18.3.1954 tarih 6343 sayılı Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun (Madde 2)
Özel hastanelerde sorumlu müdürlük	5.6.1933 tarih ve 2219 sayılı Hususî Hastaneler Kanunu (Madde 9)
Avukatlık	19.3.1969 tarih ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu (Madde 3)
Noterlik	5.2.1972 ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu
Kara suları dahilinde balık, istiridye, midye, sünger, inci, mercan ihracı, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, kaptanlık, çarkçılık, katiplik, tayfalık vb	19.4.1926 tarih ve 815 sayılı Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde İcrayı San’at ve Ticaret Hakkında Kanun (Madde 3)
Gümrük Müşavirliği	27.10.1999 tarih ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu (Madde 227)

Çizelge 2: Türkiye’de Çalışma İzni Alan Sağlık Personelinin Mensup Olduğu Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke	Sağlık Personeli Sayısı	Tüm İzin Alanlar Arasındaki Oranı %	Ülke	Sağlık Personeli Sayısı	Tüm İzin Alanlar Arasındaki Oranı %
Azerbaycan	70	15,25	Moldova	3	0,65
İran	50	10,89	Myanmar	3	0,65
Suriye	49	10,68	Tacikistan	3	0,65
Filistin	39	8,50	Ukrayna	3	0,65
Makedonya	35	7,63	Almanya	2	0,44
Kırgızistan	26	5,66	Etiyopya	2	0,44
Yunanistan	24	5,23	Kenya	2	0,44
Afganistan	22	4,79	Lübnan	2	0,44
Bulgaristan	19	4,14	Pakistan	2	0,44
Arnavutluk	15	3,27	Tanzanya	2	0,44
Kosova	12	2,61	Tataristan	2	0,44
Türkmenistan	11	2,40	Abhazya	1	0,22
Kazakistan	10	2,18	Avusturya	1	0,22
Özbekistan	10	2,18	Ermenistan	1	0,22
Irak	7	1,53	Moritanya	1	0,22
Moğolistan	7	1,53	Polonya	1	0,22
Ürdün	6	1,31	Sırbistan	1	0,22
KKTC	5	1,09	Tunus	1	0,22
Gürcistan	4	0,87	Türk (Mavi Kart)	1	0,22
Rusya	4	0,87	Toplam	459	100

Çizelge 3: Türkiye’de Yabancı Uzman Hekim, Pratisyen Hekim ve Hemşirelerin Özel Sağlık Kuruluşlardaki İstihdam Oranları

İL	Pratisyen Hekim Oranı (%)	Uzman Hekim Oranı (%)	Hemşire Oranı (%)
Edirne	50,0	0,0	2,9
İğdır	33,3	0,0	0,0
Ağrı	20,0	0,0	0,0
Batman	18,8	0,0	0,0
Van	15,8	0,0	0,0
Kırklareli	14,3	1,3	0,0
Kırşehir	14,3	0,0	0,0
İstanbul	10,7	1,1	0,9
Bartın	10,0	0,0	0,0
Kastamonu	10,0	0,0	0,0
Antalya	7,9	0,3	0,0
Aydın	7,8	0,0	0,0
Sivas	7,7	0,0	0,0
Eskişehir	7,3	0,0	0,0
Giresun	6,7	0,0	0,0
Samsun	6,7	0,3	0,0
Bursa	6,3	0,5	0,9
Zonguldak	5,9	0,0	0,0
Kayseri	5,6	0,3	0,2
Muğla	5,2	0,0	0,0
Afyon	5,0	0,0	0,0
Şanlıurfa	4,7	1,9	0,0
Gaziantep	4,4	0,6	0,0
Tekirdağ	4,1	0,0	0,4
Ankara	4,1	0,2	0,3
Konya	3,5	0,3	0,0

Malatya	2,9	0,5	0,0
İzmir	2,7	0,6	0,3
Kocaeli	2,5	1,1	0,1
Sakarya	2,4	0,0	0,0
Diyarbakır	2,0	0,0	0,0
Hatay	1,7	0,0	0,0
Manisa	1,6	1,0	0,0
Balıkesir	1,5	0,5	0,0
Adana	1,3	0,5	0,0
Aksaray	0,0	0,0	1,5
Denizli	0,0	0,3	0,0
Erzurum	0,0	1,6	0,0
Karaman	0,0	2,2	0,0
Muş	0,0	3,8	0,0
Osmaniye	0,0	0,9	0,0
Rize	0,0	0,0	2,3
Toplam	5,6	0,6	0,4

Pilot Proje: Berlin Charité Üniversite Hastanesi'nde Kültürlerarası Yetkinlik ve Yapılanma İçin Mesleklerarası Ağ Oluşturma

Jalid SEHOULI, Neşe Emine YÜKSEL, Theda BORDE ve Zeki ÇAĞLAR

Arka Plan

Göç, Berlin metropolünde gözlenmekte olan demografik değişimin temel bir olgusudur. Söz konusu bu olgu Charité hastanesi personeline ve hasta çeşitliliğine de yoğun bir biçimde yansımaktadır. „Berlin'de Doğum Öncesi Sağlık ve Göç“ başlığını taşıyan araştırma da göstermektedir ki; Charité doğum kliniğinde bebeklerini dünyaya getiren annelerin yarısından fazlası göçmen kökenli olup, bu kadınların da yüzde 30'undan fazlası yetersiz Almanca bilgisine sahiptir (David / Borde vd. 2014). Tıp, hasta bakımı ve bilimsel araştırma alanlarında çalışan yabancı ülke kökenli personel ve keza farklı ülkelerden gelen hasta çeşitliliği Charité'nin geleceği açısından oldukça önemli faktörlerdir. Yetersiz, gereğinden fazla ya da yanlış hasta bakımı sorunlarının yanı sıra sağlık sektöründe yaşanan ve kültürlerarası iletişim yetmezliğinden kaynaklanan çok sayıda problem bulunduğu yadsınamaz birer gerçektir. Çözüm bekleyen kültürlerarası sorunlar arasında, hasta ve çalışan memnuniyeti; multikültürel uzman terapistlerin

yapması gereken kooperasyonlar; bakım kalitesi ve adaleti ile hasta güvenliği gibi hususları sayabiliriz.

Charité daha şimdiden dünyanın her tarafından gelen geniş bir personel kaynağına sahiptir. Mamafih bu potansiyel, yapılanma ve yetkinlikteki yetersizliklerden dolayı kültürlerarası açılım bağlamında gereğince kullanılmamış, çeşitliliğe koşut adalet anlayışından yoksun kalınmış ve nitekim geleceği okumaya yönelik kararların alınmasında da iyi değerlendirilememiştir. Sunulacak mesleki bir eğitim ile mesleklerarası bir ağ oluşturulup söz konusu eğitime katılan personelin değişim sürecine eşlik etmesi öngörülmektedir. Proje hayata geçirilmeden önce Charité bünyesinde görevli 5 klinik yöneticisi bu proje için kazanılmış, Charite içinde bir ekip kurulmuş ve mesleki eğitim için gerek duyulan müfredatın geliştirilebilmesi ve uygulanabilmesine katkı vermek üzere dışarıdan bir takım uzmanların da bu ekibe katılması sağlanmıştır. Projeye katılan hastane bölümleri içinde birer ekip kurulmuş ve bunlar gündelik görevlerinden alınıp sadece mesleki eğitim yönetmeliği geliştirmek üzere yönlendirilmiştir. Nitekim ekiplerin sıkı çalışması ve Berlin Alice Salomon Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Alice Salomon Hochschule Berlin – ASH) işbirliği ile söz konusu müfredat kısa sürede geliştirilebilmiş, dolayısıyla kalifikasyon da Ekim 2014 itibariyle başlamıştır.

Charité dahilindeki kaynaklar

Prof. Dr. Jalid Sehouli (Jinekoloji Bölümü), Prof. Dr. Keilholz (Charité Comprehensive Cancer Center / Charité Genel Kanser Merkezi), Dr. Christine Klapp (Doğum Tıbbi Kliniği), Prof. Abdulgabar Salama (Transfüzyon Tıbbi Enstitüsü, 14. Merkez), Baharan Naghavi (CCCC Projesi Kültürlerarası Açılım), Franziska Grimm (Charité International), Işıl Yalçınkaya (Jine-

koloji Bölümü), Judith Heepe (Bakım Yönetimi CC14 Tümör Tıbbi)

Harcı Kaynaklar

Prof. Dr. Theda Borde (ASH Berlin / Charité Öğretim Görevlisi), Zeki Çağlar (Prosistemik Danışma), Dr. Neşe Emine Yüksel (Berlin Türk Tabipler Cemiyeti), Dr. Ute Siebert (Öğretim Görevlisi / Çalıştırıcı), Nare Yeşilyurt (Deta-Med), Kılavuzlar / Tercümanlar, Berlin Eyaleti Çalışma, Aile ve Uyum Bakanı Dilek Kolat (Berlin Senatosu / Proje Hamisi)

Proje hedefleri

Bu proje ile kültürlerarası yetkinlik ve yapılanma becerisi edindirecek dahili bir mesleklerarası ağın kalıcı olarak oluşturulması öngörülmektedir. Böylelikle Charité'nin, toplumsal süreçte kültür farklılıklarından doğan güncel sorunların sağlıklı biçimde üstesinden gelenebilmesi için pratik çözümler üretilmesi ve sağlık hizmetleri kapsamında izlediği bu kültürlerarası açılımda konumunun güçlendirilmesi planlanmaktadır.

İlkin 12 alık bir süreye yayılan bu pilot proje birer model niteliğindeki 5 hastane bölümünde kültürlerarası yetkinliği ve yapılanmayı güçlendirmek üzere hayata geçirilmiştir. Proje şu hususları kapsamaktadır:

- 1) Charité dahilinde meslekler ve bölümlerarası işlevi olan bir ağ oluşturulması;
- 2) Belirlenmiş bazı çalışanların bilime dayanan ancak uygulamaya yönelik olarak mesleki eğitimi;
- 3) İlk aşamada beş Charité bölümünde „Kültürlerarası Sorunlar Görevlisi“ (KüSG) mercisinin hayata geçirilmesi.

Bu kapsamda bir hekim ile bir hastabakıcı ve gerekli durumlarda başka mesleklerden personel de KüSG vasfı edinmek üzere mesleki eğitime tabi tutulur. Bu personel ilgili terapi uzmanları, hastalar ve hasta yakınları arasında her türlü interkültürel soru ve sorunlarda devreye girip iletişim sağlamak ve çözüm üretmek üzere hazır bulunurlar. Bu sürecin Charité bünyesinde kalıcılığını sağlayabilmek açısından KüSG vasfı edinmiş personelin, aldıkları bu ek eğitimle hastane işleminde önemli birer aktör olarak görev üstlenirler. Bu personel düzenli olarak yapısal düzlemde gerekli özel adımların atılabilmesi için lazım gelen unsurları analiz ederken birlikte hareket ederler, tespitlerini ve alınması muhtemel önlemleri Charité’de görevli kalite menajerlerine öneri olarak sunarlar. Ek vasıflı bu özel personel, hastane personelinin interkültürel yetkinliğinin berkitilmesinde ve Charité’nin interkültürel açılımında motor görevi üstlenmektedir. Gerek mesleki eğitim gerekse öngörülen sürecin etkileri, elde edilmiş deneyimleri ve alınmış olan önlemler sayesinde ulaşılan başarı düzeyini başka bölümlere de sağlıklı biçimde aktarabilmek için düzenli olarak değerlendirmeye tabi tutulur. Bu uygulamadan bütün hastalar, çalışanlar ve terapi uzmanları kadar her türlü interkültürel sorunun üstesinden gelebilmek için yenilikçi ve kalıcı tasarımlar geliştiren Charité de yararlanacaktır.

Yönelim ve danışma kurulu ile sürece eşlik

İşbu projenin koordinasyonundan Prof. Dr. Sehouli başkanlığında faaliyet gösteren Yönelim Kurulu sorumludur. Projeye müdahil bölümlerin başındaki kişilerle düzenli aralıklarla geribildirim toplantıları yapılmaktadır. Ayrıca projeye bir Danışma Kurulu da uzman desteği vermektedir.

Projeye müdahil Charité bölümleri

- Jinekoloji Kliniği – CVK
- Doğum Tıbbı Kliniği
- Neonatoloji Kliniği
- Merkez 17
- Charité CCC
- Charité International

Kaynakça

DAVID M, BORDE T, BRENNE S, RAMSAUER B, HENRICH W, BRECKENKAMP J, RAZUM O. Comparison of Perinatal Data of Immigrant Women of Turkish Origin and German Women - Results of a Prospective Study in Berlin. Geburtshilfe Frauenheilkd. 2014; 74(5): 441-448

Demans Hasta Yakınlarının Katkı ve İhtiyaçları: –Almanya Bremen Deneyimleri

Funda KLEIN-ELLINGHAUS, Tilman BRAND ve Hajo ZEEB

Giriş

Almanya’da yaşanan demografik dönüşümle birlikte “aile fertlerinin bakımı” konusu yaşlanan toplumda özel bir öneme sahiptir. Bu önem, yaşlılıkla birlikte gelen kronik hastalıkların sayısının giderek artmasıyla daha da bir anlam kazanmaktadır. Özellikle yoğun oranda yaşlılığa bağlı olarak gelişen Demans hastalıklarında gözlenen artış sorunların başında gelmektedir. Kronik demans hastalarının bakım üstlenen veya üstlenmeyen yakınlarının ihtiyaç ve kapasiteleri şimdiye değin yeterince araştırılmadı. Bu durum Almanya’da yaşamakta olan göçmen kökenli nüfus içinde geçerli. Burada 16 milyon insandan söz edilmektedir ve bunların 2,5 milyonu Türk kökenlidir. Demografik öngörüler 2030 yılında Almanya’da halkın yüzde 29’unun 65 yaş üzerinde olacağı doğrultusunda. Keza 2030 yılında 60 yaş üzeri insanların yüzde 25’inin göçmen kökenli olacağı hesaplanmakta (Huisman / Raven, 2000 ve Federal İstatistik Dairesi, 2009). O nedenle bu makale Türk kökenli Demans hastaları yakınlarının sahip olduğu birikim ve kapasitelerini konu alacaktır.

Bu insanların içinde bulunduğu durumla ilgili genel bir kanıya varmak üzere Bremen’de yaşıayan Türk kökenli Demans hastası yakınlarıyla, konuya odaklanıcı bir grup konuşması düzenlenmiştir. Bu konuşmadan elde edilmiş olan sonuçlar bu hasta yakınlarının durumuyla ilgili önemli birtakım ipuçları sunmaktadır.

Yöntem

Bremen’de yaşıayan Türk kökenli Demans hastası yakınlarıyla sohbet tarzında bir konuşma düzenlenmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni, bu tarz bir konuşmanın dayanışma grubunun iletişim doğallığına en yakın benzerlikte olmasıdır. Grup içinde karşılıklı yöneltilen sorular ve ortaya çıkan fikir ayrılıkları katılımcıları, sahip oldukları farklı görüşlerini telafuz etmeye yönelmek suretiyle belli bir grup dinamizmi oluşturmaktadır (Lamnek, 1995).

Türk kökenli Demans hastalarının yakınlarından oluşan ve kendi aralarında dayanışma içinde olan bu grup buluşmaları, Bremen’de bulunan Demans Bilgi ve İletişim Merkezi (Demenz Informations- und Koordinierungsstelle – DIKS) tarafından organize edilmektedir. Ayda iki kez ve Türkçe olarak düzenlenen ücretsiz grup buluşmaları Demans hastalarının yakınlarına yöneliktir. Dayanışma grubunu, annesi de keza Demans hastalığından muzdarip olan bir bayan yönetmektedir.

Sadece Türkçe olarak yapılan bu sohbetler belli bir program (kılavuz) çerçevesinde yapılıp tartışma odaklı grup konuşmaları niteliğindedir. Ancak konuşma sırasında yer yer Almanca ve Türkçe dilleri arasında sıçramalar gözlenmiştir. Sohbet programı aşağıda belirtilen kategorilere yanıt arayan sorular içermektedir:

- Sorumluluğun üstlenilmesiyle ilgili motivasyon
- Yakınların Demans hastalığı süresince edinilen tecrübeler
- Sunulan teşviklerle ilgili görüşler ve bunlardan yararlanma
- Gözlenen engeller ve zahmetler
- Sorunların çözülmesinde başvurulacak stratejiler
- İhtiyaçlar ve talepler
- Sorumlu kişi ve kurumlara yönelik mesajlar

Konuşma audiodijital olarak kaydedilmiştir. Bu işitsel kayıtlar konuşmanın ardından dinlenip analiz edilmiştir. Kayıtların analiz edilmesi şu şekilde gerçekleşmiştir:

1. Kayıtların dinlenmesi
2. Kayıtların yazıya geçirilmesi (transkripsiyon) ve metin çevirisi (translasyon): Çiftdilli (Almanca ve Türkçe) tartışmanın içeriğe katkı sunan işitsel sekanslarından Almanca akıcı metin oluşturulması
3. Transkripsiyonun değerlendirilmesinde Mayring yöntemiyle özetleyici içerik analizine başvurulmuştur (Mayring, 2003). İçerik analizinin gereği olan kategori oluşumu ise söyleşi kılavuzunun, analiz programı MAXQDA dayanaklı değerlendirilmesiyle yapıldı.

Yapılan analizin ardında elde edilen sonuçlar özetlenmiş ve nitekim bunlar aşağıda sıralanmıştır:

Sonuçlar

Sohbet biçiminde yapılan tartışmaya Bremen'den veya çevresinden gelen üçü kadın (K1, K2, K3) biri de erkek (K1) toplam dört kişi katılmıştır. Dayanışma grubunda yer alan katılımcıların eğitim düzeyi farklı seviyelerdedir. İki katılımcı (K2, K4) yüksek öğrenim mezunu iken biri (K1) meslek eğitimi görmüş

diğeri (K3) ise eğitim almamıştır. Katılımcıların üçü Demans hastalığına yakalanan yakınlarının bakımını bizzat üstlenmiş iken, birinin (K4) aynı hastalıktan muzdarip annesi İstanbul'da yaşamaktadır.

Elde edilen sonuçlar aşağıda, soru topluluğu bağlamında sunulacaktır. Her bölüm, grup sohbetinden devşirilen örnek alıntılar marifetiyle beslenecektir.

Sorumluluğun üstlenilmesiyle ilgili motivasyon

Tartışma sohbeti, katılımcılara, neden aileden başka birisinin değil de, kendilerinin hastanın bakım sorumluluğunu üstlenmiş olduğu sorusuyla başlatıldı.

Katılımcılar bu soruya aile içindeki konumları itibarıyla ve sorumluluğu bizzat üstlenmek istemeleriyle yanıtladılar. Özellikle kardeşler arasında işgal ettikleri sıranın ve kurdukları ailelerin konumunun da bu kararı almakta etken olduğuna işaret ettiler. Kendi cinsiyetleri ile hasta cinsiyetinin de keza bakım üstlenmede önemli rol oynadığını vurguladılar. Şöyle ki: ebeveynlerinin yoğun bedensel bakımını da içeren hasta bakımının erkekten ziyade bir kadın tarafından üstlenilmesi konusunda grup içinde bir mutabakat gözlenmiştir.

“Zaten aile yönetiminden sorumlu konumdaydım. Annem hastalandığı vakit bakımının üstlenilmesi sorgusuz sualsiz bana düştü. Tartışma konusu dahi edilmedi. Ben kardeşlerin en büyüğüyüm [...], eğer kardeşlerin en büyüğü isen, ister istemez kendini daha bir sorumlu hissediyorsun ve onların bu işin üstesinden layığıyla gelemeyeceğini düşünüyorsun.” (K3)

„[...] bir kızkardeşim var. Ama daha önce de annemle çok sıkı ilişkilerim vardı [...], benim de bir kızım var. Kızkardeşimin ise iki çocuğu var. Sonra kızkardeşim daha uzakta oturuyor. [...] Ayrıca mizacı

*gereği biraz sabırsızdır. O nedenle annemin bakımını üstlenmeyi kendim istedim. Annemi yanıma aldım, bu konuda çok da fazla kafa yor-
madım.” (K2)*

*„[...] benim sadece erkek kardeşlerim var ve kardeşler arasında tek kız
ve en genç benim, üstelik kardeşler arasında kendi ailesini kurmayan
da bir tek benim [...]. Annem hastalanmadan önce onunla birlikte otu-
ruyordum, [...] o nedenle bakımını da benim üstlenmem son derece
doğaldı. (K1)*

„Bir erkek çocuğu, kız çocuğu kadar annesine bakmayı beceremez. (K2)

Katılımcıların üçü (K1,K2, K3) hastalanan yakınlarının bakım ve işesini üstlenmenin kendileri açısından doğal oldu-ğuna işaret ettiler. Yakınlarının vücut bakımlarını da onlar üstlenmiş durumdalar. Demans hastası annesi İstanbul’da yaşayan dördüncü katılımcı (K4) ise İstanbul ve Bremen arasındaki mesafenin uzaklığından yakınıp ne denli çaresiz olduğunu dile getirmekte.

„Seve seve bakımı üstlenebilirim, ama ondan çok uzakta yaşadığım için bunu yapamıyorum. [...] Elimden hiçbir şey gelmemesi ağrıma gidiyor. [...] Kendimi adeta hapishanedeymişim gibi hissediyorum. Beni için için kemiriyor bu durum. Elimden geldiğince bu konuya kafa yormamaya çalışıyorum. Hiç olmazsa arada bir bu konuyu düşünmemeyi deniyorum. Ne zaman hatırlasam, kendimi çaresiz hissediyorum.” (K4)

Diğer katılımcılar (K1, K2, K3), annesi İstanbul’da kendisi Bremen’de yaşayan katılımcının (K4) uzak mesafeden dolayı içinde bulunduğu durumun, kendi durumlarından daha vahim olduğunu belirtiyorlar.

„Senin durumun daha da kötü [...] biz yine birşeyler yapabiliyoruz, senin ise elinden hiçbir şey gelmez.“ (K3)

Sorumluluk üstlenme ve ebeveyn bakımı grup içinde bir şeref meselesi ve fırsat olarak değerlendirilmekte.

„[...] Ebevey bakımı bir lütuftur. İnançlı bir insan için Tanrı tarafından verilen bir fırsattır; herkese aynı fırsat verilmemiştir.“ (K2)

Tecrübeler

Bakım üstlenen bu kişilerin, yakınlarının hastalığı boyunca yaptığı tecrübeler yaşamın farklı alanlarında değişikliklere yol açacak türden ve oldukça geniş kapsamlı. Söz konusu değişiklikler gerek kişisel görüş, değer, öncelik ve beklentilerle ilgili gerekse yaşanan çevre (örneğin akrabalar, arkadaşlar, komşular vd.) ile doğrudan ilgili türden.

Hasta yakınlarının gününü 24 saati bakıma muhtaç olması gerçeği kişinin zamanını kendine veya diğer insanlara da ayırmasının önüne geçmekte.

„İnsan sadece Demans hastası bir annenin kızı değil ki, aynı zamanda bir anne ve eş de.“ (K3)

„[...] insanın aynı zamanda bir ailesi ve ev düzeni var.“ (K2)

„[...] kendin için hiç vaktin yok.“ (K1)

Çevrelerindeki birçok insanın bir şekilde hayatlarından geri çekilmesinden ve kendilerini, hastaya karşı üstlendikleri sorumlulukla başbaşa bırakmalarından yakınıyorlar.

„Bakımın gereği olan işler bir kişinin üstüne yıkılıyor, [...] diğerleri keyifle arkalarına yaslanıp hayatın keyfini sürüyor.“ (K4)

Katılımcılar aynı zamanda kendi kişisel gereksinimleriyle ilgili kayıplar yaşadıkları hissine de işaret etmekte. Bu his kaybı, çevrelerinden yardım istemeyi güçlendiriyor.

"[...] başkalarının yardım etmesi bizim için tabii ki iyi bir şey, lâkin o vakit kendine biçtiğin değerden ödün veriyorsun" (K3)

Yakınlarının tutulduğu Demans hastalığından ötürü meslek hayatlarına son vermek zorunda kaldıklarını belirtiyorlar.

"Denedim ama mümkün olmadı. Tam bir parçalanma yaşıyorsun. Ya çalışıp kendi hayatımı tanzim edeceksin ya da bakımı üstleneceksin. İkisi birden olmuyor. En başlarda biraz oluyor ama bir süre sonra gitmiyor. Hastalık ilerledikçe daha fazla iş üstüne yıkılıyor." (K1)

"Hep severek iş hayatının içinde oldum ve çalıştım. Çalışmayı çok isterim. Bakımı günde birkaç saatliğine üstlenecek birisini bulsam hergün o kadar süreliğine işe giderdim. Annemin bakımını ne kadar severek yapsam da özgürlüğüm kısıtlı." (K3)

Katılımcılar ileriye dönük düşüncelerinin de değişikliğe uğradığını ifade etmekte. Belirttiklerine göre gelecek artık onlar için pek de planabilecek türden bir mefhum değil ve sadece Demans olan yakınlarının hastalığına paralel gelişim gösterebilmekte.

"Bazen öyle şeyler oluyor ki hayal bile edemezdim. O nedenle hiçbir şeyi tahayyül etmek istemiyorum [...] bu hastalık beni bazen hayrete düşürüyor [...] artık herşeyi oluruna bıraktım." (K3)

"Hastalık herşeyi değiştiriyor." (K2)

"[...] gelecekle ilgili düşünmeye vaktin yok. Çünkü gün sabahla birlikte başlıyor, sonra fizik tedavisi sırada, ardından hastabakıcı geliyor, sonra şu, sonra bu derken bir de bakmışsın gün bitivermiş ama senin

de işin bitmiş oluyor. Akşam olup da artık yatağa gitme vakti geldiğinde sevinmiyorsun. Fakat uyuyamazsın çünkü annen uyanmıştır yine.”
(K1)

Sunulan teşviklerle ilgili görüşler ve bunlardan yararlanma

Katılımcılar sunulan teşviklerden farklı düzey ve biçimlerde yararlanmakta. Bilgi ve hizmet kalitesi de bunları sunana göre değerlendirilmekte. Herhangi bir dilekçe vermek çoğu zaman aşırı efor gerektiriyor ve yapılan başvurular sıkça reddedilmekte. Katılımcılar “yalvaran konumunda” olmayı nahoş bulmaktalar ve bu nedenle verdikleri dilekçelere aldıkları red cevaplarına itiraz etmekten imtina ediyorlar.

„Bakım sandığımdan gelen görevli kadınla yaptığımız tecrübe korkunçtu. Herşeyi bilmek istiyordu [...] nazik değildi. Yaptığım işler için ne kadar zamana ihtiyacım olduğunu bilememiştim; saç taramak, duş alırken yardımcı olmak vs. [...] benim için herşey yapılması gereken doğal işlerdi [...] ağladım o an. Yaptığımız başvuru reddedildi. Uzun bir süre yeni bir dilekçe veremedim [...] yeni bir dilekçe vermeye beni görümcem ikna edebildi. [...] Nitekim görümcemin de desteğiyle bir dilekçe verebildim. Bakım için gerekli bütün saatleri bu dilekçede belirttim. Çok heyecanlanmıştım. Bakım sandığından bu kez başka bir kadın geldi, farklıydı, oldukça anlayışlı biriydi.“ (K2)

„Annemin emekli maaşı sadece 280 Euro olduğundan belki de yasalarım kendisine tanıdığı asgarî güvence için başvuru hakkımız vardı ama bunun için herhangi bir girişimde bulunmadık.“ (K3)

Fizyoterapi gibi hekimler tarafından yazılan tıbbi önlem paketlerinden talep etme konusunda da sıkıntı yaşadıklarına işaret ediyorlar.

„[...] Annemin kolları ve bacakları epeyi kötülemişti. [...] doktor fizyoterapi ile iyileşmez' diyor ama kendini kasmamasından anlıyorum ki anneme çok iyi geliyor. [...] sürekli kaskatı biçimde durursa onu hareket ettiremiyorum, giydirirken güçlük çekiyorum. [...] hal böyle olunca fizyoterapiyi kendi cebimden ödüyorum ki, bakım işi kolaylaşsın.“ (K1)

„Doktorlar pek reçete yazmak istemiyor, peşlerisıra yalvarmak gerekiyor.“ (K3)

Hekimler ve hastalık kasaları başta olmak üzere yürütülen iletişim ve edinilen bilginin kalitesinin yetersiz olduğu belirtilmekte. Hastalıkla ve teşviklerle ilgili sağlıklı bir bilgilendirme yapmıyorlar. Buna karşın ambulans bakım servisinin gayet geniş kapsamlı ve işe yarar türden bilgiler verdiğinden söz ediyorlar. Yine de en önemli bilgileri dost, komşu veya akrabalar üzerinden edinebildiklerine, bunlara dayanarak da profesyonel yardım için başvuruda bulunabildiklerine vurgu yapıyorlar.

„Oldukça bilgisiziz. Eğer somut bir soru yöneltmezseniz sorumlu kurumlar da bilgi vermiyor. Sadece sordugunuz sorulara yanıt alabilirsiniz, daha farklı mevcut teşviklerden söz eden olmuyor. Özellikle de söz konusu para olduğunda. Eğer ucu paraya dayanan bir fırsat varsa, hiçbir şey söylemiyorlar. Şimdiye kadar bu yönde tecrübeler edindim.“ (K3)

„[...] işin aslını bilemediğin için ne dilekçesi vereceğini de bilemiyor-sun. Aslında bizim bizzat başvuruda bulunmamızı beklemek yerine ne gibi teşvikler olduğunu tek tek anlatmaları gerekir.“ (K1)

„[...] benzeri tecrübeleri kendisi de yaşamış olan birisinden işitmen ya da tesadüfen internette ya da gazetede okuman gerekiyor.“ (K2)

„[...] ne gibi teşvikler bulunduğunu kendi başına araştırman gerekiyor [...] sadece ambulans bakım servisleri iyi bilgilendiriyor.“ (K3)

„[...] özellikle hastalık kasaları var olan fırsatlarla ilgili bilgi vermiyor. Sigortaların programlarında sunulan teşviklerle ilgili bilgilerden doğrudan değil de başkaları üzerinden haberdar oluyoruz.“ (K1)

Verilen bakım parasının az olduğu, gerçek masrafları karşılamadığı, ilaçlar ve sağlık donanımı için üstlenilen sigortalı payının bakım parasının yerini tutamayacağı hususunda bütün katılımcılar mutabık. Ayrıca meslekten kopma durumunun da ek bir güçlük unsuru oluşturduğuna işaret edilmekte.

Mevcut bütün ek teşvikler içinde yedek bakım parasının gerçek anlamda yükü azaltan yerinde bir uygulama olduğu konusunda gruptaki bütün katılımcılar hemfikir. Bu ortak görüşlerine gerekçe olarak kendilerini desteklemek suretiyle temsil edecek olan kişiyi yine kendilerinin tayin edebiliyor olmasını gösteriyorlar.

„Bakım kasasından yıllık 1500 Euro yedek bakım parası alma hakkımız var. Bu durumda yardım için kimi tuttuğumun bir önemi yok. Saati 10 Euro'ya birisini bulabiliyorsam, ondan, saatine 20 Euro vereceğim birisinden daha fazla istifade edebilirim doğal olarak.“ (K1)

Hasta yakınlarından oluşturulmuş bu dayanışma grubunun önemli bir destek teşkil ettiğini, diğer birçok teşvikte de söz konusu olduğu gibi kendilerine çok yararlı olduğunu belirtiyorlar.

Gözlenen engeller ve zahmetler

Demans hastalığının tanı aşaması bile katılımcılar tarafından engellerle dolu olarak tanımlanıyor.

„[...] annem okuyup yazamadığı için, hastalığa kesin bir tanı koyulamayacağını söylediler.“ (K1)

„Doktor, üstünde tanı yazan bir kâğıt tutuşturdu elimize.“ (K2)

„Bize onu dahi vermediler. Doktor ,demans bu, hadi güle güle’ dedi.“ (K3)

Hayatın çeşitli alanlarındaki değişik sıkıntılardan söz ediyorlar. Kendi kişilikleri veya dil sorunlarıyla ilintili bireysel sıkıntılar dile getiriliyor.

„Allah’tan Almanca’m iyi de bilgi edinebildim. Ama iyi Almanca bilmeyenlerin işi çok zor. Türk kurumları üzerinden de bilgi edinemezsiniz. Onların da bu konularda bilgisi yok.“ (K3)

Bu bağlamda bürokrasi ve terminoloji ile bağıntılı sıkıntılardan söz edilmekte. Bunların yanısıra Türkiye’den gelecek olan akrabalara uygulanan vize güçlüklerinden de yakınılmakta. Hasta bakımında destek olmak üzere Türkiye’den Almanya’ya gelmeyi göze alan akrabaların karşı karşıya kaldıkları bürokratik engellerden dolayı bu niyetlerinden vazgeçtiklerini belirtiyorlar. Kaldı ki hasta bakımını desteklemek üzere yapılacak böyle bir akraba ziyaretinin uzun zaman alan vize süreci nedeniyle kısa vadede gerçekleşmesinin zaten olanaksız olduğuna işaret ediyorlar.

„Basit bir iş olsa kızkardeşim yılda bir kez de olsa gelip bana destek olacak. Onun gelmesinden doğan masrafları da üstlenebiliriz, buna değer çünkü.“(K3)

„Ben bir ara kendim de hastalandığım vakit pekâlâ kızkardeşim Türkiye’den gelip bana destek olabilirdi.“ (K3)

„Almanya’ya gelmek çok zor.“ (K4)

Hasta bakımı nedeniyle çalışamamaktan kaynaklanan parasal darboğazın bütün ailenin hayatını etkilediğini ve güçleştirdiğini söylüyorlar.

“Çalıştığımda ayda 1700 Euro kazanıyordum ve akşamları mesai yoktu. Oysa şimdi 700 Euro bakım parası alıyoruz ve paydos diye birşey tanımıyorum.” (K3)

“[...] çalışırken kesintilerden sonra elime 1200 Euro geçiyordu. Bakım için 700 Euro alıyorum. Elime 500 Euro daha az geçiyor, üstüne üstlük masraflarım da işim de arttı. [...] Bakım işi daha kolay olsun diye, farklı kıyafetler alıyorsun. [...] Sonra onlardan da pahalı bakım araç gereçleri alınıyor.” (K1)

Bir başka sıkıntı da aslında bakım için uygun olmayan dar evlerde hasta bakmak zorunda olmaktan kaynaklıyor.

„Başka bir eve çıkmak mümkün değil. Kendi evin dar. Kapılardan engelli arabası geçmiyor. Banyo hem küçük hem de engellinin gereksinimleri için planlanmamış türden. Gerçi ev içinde tadilat için teşvik veriliyor ama çok az.” (K3)

“[...] Eğer bakım derecesi 3 ise banyo tadilatı için teşvik veriyorlar. 2500 Euro'ya varan yardımlar söz konusu ama bu da yeterli değil. Çünkü bazı durumlarda engelli ihtiyaçları doğrultusunda duvar yıkılması gerekebiliyor.” (K1)

Dilsel ve kültürel anlamda iletişim engelleri var olan teşviklerden yararlanmakta çoğu zaman sıkıntılara sebep oluyor. Özellikle demans hastalarının düşük Almanca seviyesi Türkçe bilmeyi adeta zorunlu kılıyor. Bu da Almanca konuşan ambulans bakım elemanlarının üstesinden gelebileceği bir iş değil.

„Bir süre Türkçe konuşan bir bakıcı geldi. Harikaydı bu. Annemle konuşup anlaşabiliyordu. Ben de o sırada biraz olsun kendime gelebiliyordum. [...] şimdi bir Alman bakıcı geliyor, belirtmeliyim ki anneme sevgiyle yaklaşıyor ama Türkçe bilmemesi bir noktada hep sorun oluyor. Basit bir örnek olarak yemek yedirme sahnesinden bahsedeyim. Hastalığım bu aşamasında her lokmada anneme „Ağzımı aç!“ demek gerekiyor, ancak o zaman ağzını açıyor. Onun için komut nitelikli bazı cümleleri Türkçe öğrettim. Ama yine de zorluklar yaşanıyor.“ (K3)

„[...] Eğer Türkçe sayılacak olursa annem merdivenlerden çıkabiliyor. [...] Bakıcı annemle birlikte merdivenden çıkabilmek için Türkçe saymayı öğrenmek zorunda kaldı.“ (K2)

Katılımcılar bedensel ve ruhsal rahatsızlıklardan da bahsediyor.

„Bir süre depresyondaydım; bu zaman zarfında hiçbir şey yapmadım. [...] diğerleri aç mı tok mu hiç umurumda değildi. Ama annemin durumu farklıydı. [...] annem için gereken herşeyi yaptım.“ (K3)

„[...] bazen saçlarım dökülüyor, hele de çok stres alındaysam [...] doktor kendime de bakmamı salık verdi.“ (K1)

Toplumsal ilişkilerin ciddi biçimde sekteye uğradığını, kendilerine ayıracak hiç zamanları olmadığını yakınıyorlar.

„Bazen öyle zamanlar oluyor ki günlerce dışarıya çıkamıyorsun, çünkü hep birşeyler oluyor ya da senden nöbeti devralmaya kimsenin zamanı olmuyor.“ (K1)

Aile içinde de rol ve beklentilerin sıkıntı veren boyutlara varmasından söz ediyor. Katılımcıların çoğu diğer insanlardan yardım istemekte güçlük çekiyor.

„Bir Türk kadını olarak ortaya atılıp yardım dilenmek gücüme gidiyor. (K2)

„[...] bakıyor ve görüyorsun, işin sonu yok. Yap işle ama kimse yerinden kıpırdamasın.“ (K3)

Özellikle demans hastası anne ya da babaya duyulan kaygının insanı en çok yıpratın faktör olduğunu belirtiyorlar.

Birikimler

Katılımcılar için maneviyat, beslendikleri en önemli güç kaynağı.

„Cennet, annelerin ayakları altındadır.“ (K2)

„Allah’a olan inancım bana kuvvet veriyor.“ (K3)

Kişisel olarak yaptıkları bazı sıradan şeyler de keza birer güç kaynağı olarak değerlendirilmekte. Ayrıca sosyal çevreleriyle olan ilişkilerini de yapıcı olarak nitelmekteler.

„Hoşuma giden birşeyler yapıyorum [...] gezintiye çıkıyorum ya da bir kitap okuyorum.“ (K1)

„Arkadaşlarımla buluşuyorum ya da akrabalarımı ziyaret ediyorum. [...] yemek yapmaktan hoşlanıyorum ve mutfakta çalışırken dinlendiğimi hissediyorum.“ (K2)

“Epey bir süre televizyon dizilerini izledim. Şimdilerde Candy Crush oynuyorum. [...] eğer düğüne çağrılırsam giderim [...] o zaman ailem benim yerime bakım işini üstlenir.“ (K3)

“Seyahat etmeyi seviyorum. [...] Bir keresinde kızkardeşim geldiği Türkiye’den, ben de güzel bir tatil yaptım [...] bana o kadar iyi geldi ki...” (K3)

Yapılan bu grup toplantılarının da çok faydalı ve rahatlatıcı olduğunu söylemekte bütün katılımcılar.

„Buraya geliyorum [...] her geldiğimde burada anlayışlı bir ortam buluyorum ve diğer katılımcılardan çok şey öğreniyorum, faydalı bilgiler ediniyorum.“ (K2)

„Diğerleri gündelik hayatlarından bahsettikçe [...] sanki anneme yakınmışım gibi geliyor bana“ (K2)

Gereksinimler

Dayanışma grubu katılımcıları yaşamın pek çok alanına dair gereksinimlerden bahsediyor. En başlarda, hastalıkla tanışma dönemlerinde hissettikleri yoğun bilgi eksikliğini anlatıyorlar. Ayrıca çevrelerinde toplum düzeyinde bilgilendirme gereksinimi olduğuna da dikkat çekiyorlar.

„Türkler, hastanın yatakta yatması gerektiğini düşünüyor, bu yanlış.“ (K3)

„[...] çoğu insanın Demans haberi yok, bu hastalığın adını dahi duymamışlar daha önce.“ (K2)

O nedenle Demans hastalığı hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi için talepleri var. Kendi konularında olan insanlar için ise ilk elden bütün haklarıyla ve var olan teşviklerle ilgili bilgi talebinde bulunuyorlar, üstelik de kendileri somut soru yöneltmek zorunda kalmaksızın.

„Mevcut programlarla ilgili daha nitelikli bilgilendirme çok iyi olur. Biz de o zaman biliriz ne gibi imkânlar olduğunu, neyi nasıl kullanabileceğimizi.“ (K1)

Türkçe konuşulan bakıcı kuruluşlar, komşu dayanışma dernekleri ve bakıcı elemanlara acil gerek duyulmaktadır.

„Türkçe konuşan hastabakıcı eleman sayısı çok az.“ (K2)

„Türkçe konuşulan hastabakıcı kuruluş yok, günlük hasta bakımı için düzenli olarak telefon geliyor bize. Evde hasta bakımı ardından yeniden çalışma hayatına atılmak isteyen insan yeteri kadar var ama başvuru yapılabilecek yer yok. [...] Bana bir kadın telefon açtıydı ve Türkçe hasta bakımı yapıp yapılmadığını sordu. Annesini bir Alman kuruluşuna emanet etmiş ama annesi orada yapamamış.“ (K1)

Türkçe konuşan hastabakıcı personeli işe almanın pek akıllıca olmadığı ya da Türkçe bilen personel sayısının çok az olduğu yönünde argümanlar işittiklerini ancak bu argümanların doğru olmadığını, zira bu personelin Alman hastaların bakımını da pekâlâ üstlenebileceğini ifade ediyorlar.

Aile içinde yardım talebinde bulduklarında her nedensiz kendilerine destek olursa da daha fazla aile desteğine ihtiyaç duyulduğunu belirtiyorlar.

„Şikâyetçi değilim ama ricacı olmama gerek kalmadan diğer aile fertlerinin yardım etmelerini arzu ederdim.“ (K3)

Mesajlar

Grup katılımcılarının Türk ve Alman siyasetine birtakım mesajları var. Almanya'dan Türkiye'ye dönecek insanlar açısından Türkiye'deki hasta bakımının daha iyi bir düzeye gelmesi gerekmekte.

„İsterdim ki birileri onun (annemin) yanına gitsin, yanına otursun, onunla konuşsun, onunla ilgilensin veya ona birşeyler okusun. Eskiden hep severek okurdu. Birisinin günde birkaç saat de olsa onunla ilgilenmesi gibi bir fırsat Türkiye’de de sağlansa çok mutlu olurum. Ama bu işi yapacak kimse yok.“ (K4)

Hiç değilse bakıma muhtaç hasta ailelerinin Almanya’ya yapacakları ziyaret seyahatlerinin kolaylaştırılması gerekir.

“Tatile ihtiyacım olduğu vakit burada herkesin düzenini altüst ediyorum ama kızkardeşimi buraya çağırabilecek olsam bütün masrafları üstlenirdim. Hem annem seyahat edecek durumda olmadığından belki de hiçbir zaman görüşemeyecek olan kızkardeşim ve annem birbirlerini görmüş olurdu hem de ben o esnada tatil yapıp dinlenebilme olanağına kavuşurdum.” (K3)

“Ailede bakıma muhtaç bir birey olması durumunda seyahat ile ilgili formalitelerin daha kolay olması gerekir diye düşünüyorum.” (K4)

Bütün kurum ve kişilerin (örneğin hastaneler ve hekimler) Demans hastalarına karşı anlayışlı olması gerekir. Buralarda çalışan insanların bu hastalara karşı kültürel açıdan daha duyarlı olması gerekliliği artık tartışılmaz bir gerçek olarak kabul edilmelidir. Ayrıca Türkçe konuşan hastabakıcı personel sayısının artırılması da gereklidir.

Türkçe konuşan bakım elemanı yetersizliğiyle başa çıkabilmek için Almanya’da yaşayan Türk kökenli genç insanların bu mesleği yapmaya özendirilmesi gerektiğine keza Türkiye’den de hastabakıcı personelin Almanya’ya gelmesinin önünün açılacağına işaret ediyorlar.

„Polonya ya da birtakım başka ülkeler yerine Türkiye’den de pekâlâ hastabakıcı personel buraya getirtilebilir.“ (K1)

Tartışma ve sonuç

Özet olarak, katılımcıların, yakınlarının yakalandığı Demans hastalığının ailenin geri kalan fertlerinin tamamının yaşamında köklü değişikliklere yol açan bir hastalık olarak tanımladığını görüyoruz.

İşbu dayanışma grubu gerek çevresel gerekse bireysel birtakım birikimlere vurgu yapmaktadır. Sözü edilen bu birikim ve kaynaklar onlara, üstlendikleri bakım işinin üstesinden gelebilmek üzere güç vermektedir. Ailenin diğer fertlerinin yardımlarına ve bakım sistemi dâhilindeki teşviklere rağmen mevcut bazı engel ve sorunlarla yalnız başlarına mücadele etmek zorundalar.

Dayanışma grubu katılımcıları mevcut teşviklerden farklı düzeylerde yararlanmaktadır; bu teşviklerle ilgili görüşleri de keza farklıdır. İstifade edebilecekleri teşvikler bağlamında sistemik olarak ya da muhatap oldukları kişiden kaynaklanan bireysel engellemelere maruz kalmışlar. Devlet eliyle sunulan yardımlara başvurmaktan çekiniyorlar. Bu durum keza „Alman Yaşlılık Yardımı Danışma Meclisi“ (Kuratorium Deutsche Altershilfe – KDA) tarafından yayına hazırlatılan “Migration und Demenz“ (Göç ve Demans) başlıklı broşürde de (Jonas, 2007) vurgulanmaktadır. Teşviklerden yeteri kadar yararlanılmaması ek sorunlara yol açmaktadır. Nitekim bu sorunlar da hasta yakınlarında birtakım huzursuzluk ve rahatsızlıklara neden olmaktadır. Türk kökenli Demans hastalarının bakımını üstlenmiş olan aile fertlerinin karşı karşıya kaldığı sorunlar ve çözüm stratejileri üzerine Berlin’de yapılan niteliksel bir araştırma da keza benzeri sonuçlara ulaşmıştır. Bu araştırmayı yapan bilim insanları da bu hasta yakınlarının zaman yetmezliğinden muzdarip ve şikâyetçi olduğunu, çevre ilişkilerinin son derece sınırlı olduğunu, mesleğe devam etmenin ise nere-

deyse imkânsız bir hale geldiğini ortaya koymuştur. Bir de aile mensuplarının maruz kaldığı bedensel, zihinsel ve ailevi türden sorunlarını dile getirmektedirler. Sorunların üstesinden gelmek üzere başvurulmuş kaynaklar arasında maneviyat, başkalarıyla yapılan yapıcı konuşmalar ve Demans hastalığıyla ilgili bilgi platformları sayılmaktadır (Küçük, 2008).

Burada ayrıntılarını aktardığımız araştırmanın sonuçları da gösteriyor ki Demans hastası yakınlarının hayatın çeşitli alanlarında yoğun desteğe ihtiyaçları vardır. Türkçe konuşan personel yetersizliği, en önde gelen sıkıntılar arasında sayılmaktadır. Katılımcılar bireysel ve toplumsal aydınlatma ve bilgilendirme olanaklarından yoğun biçimde istifade etseler de toplum tarafından daha fazla duyarlılık ve desteğe ihtiyaç duymaktalar. Bu bağlamda hem Almanya'daki hem de Türkiye'deki bilim insanlarına sağlık, toplum sistemlerinden sorumlu kişi ve kurumlara ve nitekim politikacılara çağrıda bulunmaktalar.

Çağrı yapan bu insanların taleplerinin yerine getirilmesi toplumun bu alandaki duyarlılığına ve sorumluluk sahibi taşıyıcı kurumların geliştirecekleri kültüre duyarlı koşullar ve ortamlara bağlı. Özellikle her iki ülkenin siyasi iradesi bu sorunun üstesinden gelmek üzere kolları sıvamalıdır. Keza farklı aktörlerin çözüm arama aşamasında işbirliği yapması zorunluluğu da ortaya çıkmıştır.

Elde edilmiş olan sonuçlar, Demans hastalarının bakım yapan Türk kökenli yakınları ile ilgili subjektif olarak algılanmış olan bakışları yansıtmaktadır. Bu insanların içinde bulunduğu durumla ilgili sağlam temellere dayanan bulgulara ulaşabilmek için sistematik bir araştırma yapılması zorunludur. Her iki ülkeden biraraya gelen bilim insanları, siyasetçiler ve uygulayıcılar hedef odaklı çözüm önerileri geliştirebilirler.

Kaynakça

- JONAS I. (2007) Vergessen in der Heimat. Migration und Demenz
Vergessen in der 2. Heimat. Themenheft Kuratorium Deutsche
Altershilfe. Nr. 2/2007, 36
- KÜÇÜK F. (2008) Belastungserleben und Bewältigungsstrategien bei
pflegenden Angehörigen von demenziell erkannten
türkischen Migranten/-innen. Zeitschrift für
Gerontopsychologie & Psychiatrie, 21 (2), 2008, 105-116
- LAMNEK (1995) Qualitative Sozialforschung. Band 2 Methoden und
Techniken. Weinheim: Beltz Psychologie Verlags Union
- MAYRING, P. (2003) Qualitative Inhaltsanalyse - Grundlagen und
Techniken. Weinheim und Basel: Beltz Verlag
- RAVEN, U., HUISMANN, A. (2000) Zur Situation ausländischer
Demenzkranker und deren Pflege durch Familienangehörige
in der Bundesrepublik Deutschland. Pflege. Nr.13:187-196
- STATISTISCHES BUNDESAMT (2009) Bevölkerung und
Erwerbstätigkeit: Bevölkerung mit Migrationshintergrund –
Ergebnisse des Mikrozensus: [https://www.destatis.de/DE/
Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegratio
n/Migrationshintergrund2010220097004.pdf?__blob=publicati
onFile](https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/Migrationshintergrund2010220097004.pdf?__blob=publicationFile) (02.12.2014)

Uzun Süreli Bakım ve Bakım Politikalarında Değişen Eğilimler

Sema OĞLAK

Giriş

Küresel bir önem kazanan nüfusun hızla yaşlanması ve demografik dönüşüm, bugün ve gelecekte birçok ülkeyi üstesinden gelmekte zorlanacakları bir durumla karşı karşıya bırakacaktır. Demografik dönüşümün en belirgin yönü ise, 80 yaş üstündeki bireylerin artış oranının, 65 yaş üstünlüklerine göre daha yüksek seyretmesidir. Örneğin; 2010-2050 arasında Avrupa Ülkeleri'nde 65 yaş üstündeki bireylerin artış oranının iki kat, 80 yaş üstündeki bireylerin artış oranının ise, üç kat olacağı öngörülmektedir (European Commission, 2012; Damiani vd., 2011; Swartz, 2013: 399-400).

Yaşlanmanın ortaya çıkaracağı en önemli sorunların başında "bakıma muhtaçlık" sorunu gelmektedir. Çünkü nüfusun yaşlanması ve beraberinde artan çoklu kronik hastalıklar ve fonksiyonel yetersizlikler, yaşlıların günlük yaşam faaliyetlerini yerine getirmelerinde birçok açıdan başkalarının bakım desteğine gereksinimlerini ve bakım talebini artırmaktadır (Damiani vd., 2011; Nolte ve McKee, 2008:2-3). Üstelik bu bakım talepleri, hem daha fazla hem de daha uzun süreli olabilmektedir (WHO, 2002). Yapılan araştırmalarda, 65 yaş üstün-

deki bireylerin %70'inde; 80 yaş üstündeki bireylerin ise yaklaşık %90'ında çeşitli düzeylerde sosyal destek ve bakım ihtiyacının varlığı tespit edilmiştir (European Commission, 2013; Swartz, 2013: 400; Lipszyc, Sail & Xavier, 2012; Leone, 2010: 1).

Geleneksel olarak yaşlının bakımı ailenin sorumluluğunda olmakla birlikte, kadınların çalışma hayatı içinde daha fazla yer almaları, göç, coğrafi uzaklık ve geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüşüm, ailenin bakım rolünün azalmasına ve profesyonel bakım hizmetlerine talebin artmasına neden olmaktadır (Geerts & Willemé, 2012: 7; OECD, 2011a; Rostgard vd., 201: 8-12; WHO, 2012). Yaşlıların bakım ve gözetimine destek olacak sistemleri oluşturmak, sosyal refah politikalarını benimsemiş devletlerin temel görevleri arasında yer almaktadır (Lipszyc, Sail & Xavier, 2012). Bir başka deyişle, yaşlıya sunulan her türlü sağlık ve sosyal hizmet odaklı bakım politikaları; yaşlının uzun süreli bakımını tümüyle ailenin üzerine yıkmayan ve toplumsal dayanışma anlayışı çerçevesinde yaşam kalitesinin ve fonksiyonel bağımsızlığın korunmasının da sağlanmasını hedef alan politikaları içermektedir. Özellikle hastalık ve bakıma muhtaçlık nedeniyle bireylerin karşılaşacağı zararlara yönelik yüksek düzeyli korumanın hayata geçirilmesi, temel hayati değerler olarak benimsenmektedir. Bu bağlamda *uzun süreli bakıma ihtiyaç duyma* ve *bakıma muhtaçlık*, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından da sosyal bir risk olarak tanımlanmış (MISSOC, 2009) ve uzun süreli bakım ihtiyacının karşılanmasında devlete önemli görevler yüklemiş, bakıma muhtaçlık riski ve bunun gerçekleşmesi sonucunda oluşabilecek maddi ve manevi sorunların çözümünde sosyal güvenlik sistemi içinde bakımı güvenceye alan politikalar geliştirilmesi, bakış açısının kazanılması sağlanmıştır (Swartz, 2013: 409; Colombo & Mercier, 2012: 318).

Bakıma muhtaçlıkta göz önünde bulundurulması gereken bir başka boyut ise, ülkelerin “yaşlı bağımlılık” oranlarının yükselmesidir. Bağımlılık oranının artışı, ailenin, çalışma yaşındaki grubun ve ülkenin bakım yükünün daha fazla artacağı anlamına gelmektedir (Wang & Tsay, 2012). Hatta azalan aile bakımı ile birlikte bakım hizmetlerinin sağlanmasında profesyonel bakım (formal care) elemanlarına ihtiyaç da artacaktır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde, gelecekte yaşlıların uzun süreli bakım (USB) harcamalarının, sosyal güvenlik sisteminde ve ülke ekonomilerinin yapısında ciddi bir zorlama yapacağı, sağlık ve sosyal bakım harcamalarını yükselteceği öngörülmektedir. Bu bağlamda OECD ülkelerinde USB harcamaları, 2009’da GSYİH’nin %1.8’ini oluştururken, gerekli önleyici tedbirler alınmadığı takdirde bu oranın, 2050’de üç katına çıkacağı tahmin edilmektedir (Colombo & Mercier, 2012:322). Bu çerçeveden bakıldığında, USB hizmetlerinin sunulabilmesi için, kamu kaynaklarından daha fazla pay ayrılması gerekir. USB hizmetlerinde işgücünün ve istihdamın artırılmasında yeterli kaynağın olmaması, USB hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından birçok kaygıları da beraberinde getirmektedir (Rodrigues & Nies, 2013; Trigg, 2011: 1-2).

Uzun Süreli Bakım ile İlgili Genel Özellikler

USB, -tanımı ülkelere göre değişiklik göstermekle birlikte genel olarak fiziksel ve/veya zihinsel kısıtlılığı nedeniyle günlük temel ihtiyaçlarını yerine getirmekte başkalarına bağımlı olan bireylere destek ve yardım hizmetlerinin düzenlenmesi ve sunulmasını içine alan tüm etkinliklerdir (Lipszyc, Sail & Xavier, 2012). Dünya Sağlık Örgütü’ne göre ise uzun süreli bakım (USB), *“Kişisel bakım ihtiyaçlarını tek başına yerine getiremeyen bireyin yaşam kalitesini mümkün olan en yüksek seviyede*

koruyacak şekilde, duygusal, manevi ve psikolojik tercihleri doğrultusunda, topluma katılım ve kişisel doyum sağlama ve onurunun korunması ile başkalarına bağımlılığının mümkün olduğunca azaltılmasını sağlamak üzere ihtiyaç duyduğu bakıma aile bireyleri ve/veya profesyonel (sağlık, sosyal vd.) bakım elemanları tarafından yerine getirildiği aktiviteler bütünüdür” (WHO, 2002a: 1).

Bu açıdan bakıldığında USB, bakıma muhtaç bireylere günlük yaşam faaliyetlerinin (yeme, giyinme, tuvalete gitme vb.) yerine getirilmesine yardım etmenin yanı sıra temel tıbbi tedavi, ev hemşireliği, sosyal bakım, ev işleri, ulaşım, mesleki destek ve günlük yaşam ile ilgili diğer işleri de kapsamaktadır (Swartz, 2013:400; Lipszyc, Sail & Xavier, 2012). Dolayısıyla USB hizmetlerinin amacı, yaşlılıktaki bakıma muhtaçlığı azaltmak, yaşlının işlevsel kapasitesini olduğunca yüksek tutmak ve daha etkili bir bakım hizmeti sunumunu sağlamaktır (European Commission, 2013; MISSOC, 2009).

USB; evde, kurumda (bakımevi, huzurevi, hastane) veya topluma dayalı bakım kurumlarında (gündüz bakımı, gece bakımı vb.) sunulabilmektedir. USB; aile bireyleri, komşu, arkadaş, gönüllü kişiler (informal bakım) tarafından ücretsiz olarak verilebildiği gibi, alanında uzman ya da yarı uzman meslek elemanları tarafından (formal bakım) ücret karşılığında da yerine getirilebilen hizmetlerdir (Swartz, 2013: 409; WHO, 2002a: 3; Bettio & Verashchagina, 2012). Öte yandan sağlık hizmetlerinin yüksek uzmanlık gerektirmesine karşın USB, genellikle aile bireyleri ya da alanında herhangi bir uzmanlık eğitimi almamış çalışanların yapabileceği veya aralarında göçmenlerin de yer aldığı, düşük ücret, düşük statü ve çalışma koşullarının güçlüğü ile karakterize olan hizmetlerdir (European Commission, 2013).

USB hizmetleri hem tıbbi hem de sosyal bakım hizmetlerini ilgilendirmekle birlikte, karmaşık ve iç içe olan yapısı nedeniyle sağlık ve sosyal bakım sınırlarının açık, kesin ve anlaşılabilir bir ayrımının yapılması oldukça güçtür. Bununla birlikte hizmetlerin büyük ağırlığı, tıbbi olmayan sosyal bakım ve diğer destek hizmetleriyle sınırlıdır (Lipszyc, Sail, & Xavier, 2012; Oğlak, 2008: 22). Bu nedenle birçok ülkede USB, “sosyal bakım” olarak da tanımlanmaktadır (Department of Health UK, 2012; Oğlak, 2007: 103). Öte yandan devletlerin organizasyonel yapısının düzenlemesi bu iki hizmetle ilişkili olmakla birlikte USB ile ilgili organizasyonel yapının tam anlamıyla belirginleşmediği görülmektedir. Başka bir anlatımla, ülkelerin sağlık hizmetlerindeki yapılarının oldukça merkezi ve profesyonel düzenlenmiş olmasına karşın USB, karmaşık, dağınık, parçalı ve/veya çok başlı bir yapı sergilemektedir (Rodrigues & Nies, 2013: 193).

Uzun Süreli Bakım Finansmanının Sosyal Politika İçindeki Yeri

Bakıma muhtaç yaşlılar için USB, gelişmiş ülkelerin en önemli sosyal politika konularından biridir. Gelişmiş ülkelerde bakıma muhtaçlığın gerçekleşmesi sonucunda oluşabilecek sorunların çözümünde, sosyal güvenlik sistemi içinde bakım güvencesi oluşturmaya yönelik sistemin kurulduğunun örnekleri görülmektedir. Çünkü bireyin günlük yaşam aktivitelerine yardımcı olacak kişisel bakım ve hemşirelik bakımını kapsayan USB hizmetleri için yapılan harcamaları önemli düzeyde artırmak, yalnızca gelir düzeyi düşük yaşlılar için değil; geliri iyi olanlar için de altından kalkılamayacak bir yük oluşmasına neden olabilmektedir (Colombo & Mercier, 2012: 325). Bakıma muhtaç yaşlının USB hizmetlerine ne kadar süreliğine ihtiyaç

duyabileceği konusundaki öngörülemezliğin yanı sıra, yaşam kalitesinin korunması ve insan onuruna uygun yaşamın devam ettirilmesi düşüncesi, uzun süreli bakımla ilişkili etkin bir finansal risk havuzunun nasıl oluşturulması gerektiği ile ilgili çabaları artırmaktadır. Bu bağlamda USB ihtiyacının gerçekleşmesi durumunda ülkenin, bireylere en azından temel düzeyde koruma sağlaması önem kazanmaktadır (Colombo & Mercier, 2012: 325; Barr, 2010: 365). Bu nedenle yaşlının bakıma muhtaçlığı durumunda devletin ulusal düzeyde bakım güvencesi politikalarını hayata geçirmesi, hem adaleti sağlama hem de etkililik zemininde arzu edilen bir durumdur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşlılık ile ilgili benzer sorunlar olmasına karşın, sosyal koruma sağlanması kapsamında sosyal refah politikaları, ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları, sosyo-kültürel değerleri ve tarihsel geçmişlerinin yanı sıra, bakım sorumluluğunun devlet, aile, piyasa (pazar) ve sivil toplum kuruluşları arasında paylaşılması açısından dikkate değer bir farklılık görülmektedir (Hieda, 2012:260; European Commission, 2013; Lipszyc, Sail, & Xavier, 2012; Rodrigues & Nies, 2013: 198).

Bakıma muhtaç olan yaşlıların ve ailelerinin karşılaştıkları ciddi mali risklerle ilgili ülkelerin çözmeye çalıştıkları en temel soru; USB hizmetlerinin sosyal güvenlik sistemi içindeki yeri ve yapılanmasının nasıl olması gerektiğidir (Oğlak, 2008: 47). Bu nedenle finansman kaynakları da birbirinden farklı bir yapı ortaya çıkarabilmektedir. Bu kapsamda genel olarak 4 yaklaşımın uygulandığını görmekteyiz;

1. *Vergi yoluyla*; USB hizmetleri, geleneksel sağlık sigortası kapsamı dışında tutulmakta ve çoğu kez sosyal koruma kapsamında, vergilerle finanse edilmektedir

- (İskandinav ülkeleri, Avusturya) (Colombo & Mercier, 2012; Bettio & Verashchagina, 2012).
2. *Zorunlu sosyal sigorta*: Zorunlu sosyal sigorta kapsamında belirli oranda alınan primlerle sağlanmaktadır. Çoğu kez sağlık sigortası dışında bağımsız bir “bakım sigortası” olarak yapılandırılmaktadır (Almanya, Japonya, İsrail, Hollanda ve Lüksemburg)
 3. *Sosyal yardım*: USB hizmetlerinde bireylerin gelirlerine veya gelir/varlık düzeyine (means-tested) göre belirli oranlarda katkı payı ödemelerinin oldukça yaygın olarak uygulandığı bir sistemdir (İngiltere) (Colombo & Mercier, 2012).
 4. *Özel Bakım Sigortası*: Bu durum, çoğu kez yaşlı veya ailesi tarafından bakıma muhtaçlık riskine karşı “özel bakım sigortası” ile korumanın sağlanmasıdır. Çoğu kez mevcut bakım güvencesinde sağlanamayan hizmetler için tamamlayıcı sigorta olarak da uygulanmaktadır (Hollanda, Fransa, ABD, İsviçre).

Önemle vurgulanması gereken konu ise, ülkelerin USB finansmanında genellikle tek bir yöntemi değil, sosyal sigorta, vergiler, katkı payı, cepten ödeme ve özel bakım sigortasının bulunduğu karma bir düzenlemeyi daha fazla tercih etmekte olduklarıdır (Colombo & Mercier, 2012; European Commission, 2013; Hieda, 2012: 261; MISSOC, 2009).

Uzun Süreli Bakım Politikalarında Finansal Sürdürülebilirlik Çabaları ve Ortaya Çıkan Genel Eğilimler

Herkes için erişilebilir, finansal açıdan sürdürülebilir ve insan onuruna yakışır düzeyde kaliteli bakım hizmetinin sağlanması, uzun süreli bakım politikalarının temel amacını oluşturmaktadır (European Commission, 2013). Demografik dönü-

şüm ve buna bağlı olarak yaşlı bağımlılık oranlarının yükselmesi; düşük maliyetli bakım ile bakım kalitesi arasında çözüm arayışlarını ve sürdürülebilirliğin sağlanmasını daha önemli hale getirmiştir (Simonnazzi ve Picci, 2013: 109-110). Çünkü yaşlının uzun süreli bakım harcamalarının ülkelerin GSYİH'sini artırması, gelecekte yaşlıların bakımı ve sosyal refah hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından önemli bir tehdit olarak görülmektedir (Lloyd-Sherlock, 2004; Standart & Poor's, 2010; Bettio & Verashchagina, 2012). Örneğin ülkeler bazında bakıldığında da, -iyimsen senaryolarla bile- 2000-2050 yılları arasında uzun süreli bakım harcamalarının GSYİH içindeki payının, Almanya'da yüzde 168, İspanya'da yüzde 149, İtalya'da yüzde 138 ve İngiltere'de yüzde 112 artacağı görülmektedir (Geerts & Willemé, 2012). Bu bağlamda daha önceleri etkinlik ve bakım kalitesinin geliştirilmesi öncelikli iken, bugün gelinen noktada mali sürdürülebilirliğin daha fazla nasıl sağlanabileceğine yönelik çözümler öne çıkmaktadır. Benzer şekilde, bakıma muhtaç bireylerin hizmete eşit erişebilmelerinin sağlanması ve finansal yapısının doğru yapılandırılması halinde USB hizmetlerinin, hem etkililik-verimlilik hem de manevi zararların en aza indirilmesi açısından güçlü bir avantaj sağlayacağı savunulmaktadır (Barr, 2010). Bu açıdan bakıldığında ülkelerin, mali kriz ve yaşlılık sorunlarına, bakım harcamalarını mümkün olabildiğince azaltıcı ve/veya önleyici yaklaşımlarla çözüm bulmaya çalıştıkları görülmektedir (Colombo & Mercier, 2012).

Geçmişte öncelikle kurumsal bakım çözümleri ön planda yer almaktayken, yaşlıların mümkün olabildiğince evlerinde kalmayı ve ihtiyaç duydukları hizmetlerin evde sunulması yönündeki tercihlerinin yanı sıra yaşlı nüfus artışının bakım harcamalarını artırması ve bakım işgücünde yaşanan sıkıntı-

lar, sadece kalite ve erişilebilirliğin sağlanması değil, mali sürdürülebilirlik açısından da ülkeleri farklı çözüm arayışlarına yönlendirmeye başlamıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan genel yönelimler, şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

1. Kurum Bakımı Yerine Evde Bakım ve Toplum Temelli Bakım Hizmetlerine Yönelim

Devletler, finansal anlamda sürdürülebilir yaşlı bakım programlarında, daha büyük ve daha fazla bakımevi, huzurevi inşa etmek yerine, bakıma muhtaç kişilerin hizmeti evde ve yaşadıkları çevrede alabilmelerine yönelik politikaları benimsemişlerdir (Swartz, 2013). Bu bağlamda başta birçok AB ülkesi olmak üzere, ABD, Kanada, Japonya, Danimarka ve İsrail gibi diğer bazı devletler, sosyal politikalarını yaşlıların uzun süreli bakımında pahalı olan yatılı kurumsal (huzurevi, bakımevi vb.) çözümler yerine ağırlıklı olarak bireyin, yaşadığı toplumda ve evinde alabileceği daha az maliyetli hizmetlere odaklamaya başlamışlardır (Bilsen van vd., 2008; Damiani vd., 2011; OECD, 2011a; OECD, 2011b; WHO Europe, 2008). Tablo 1’de, bazı OECD ülkelerinin 1999-2009 yılları arasında evde bakım hizmetlerindeki artış görülmektedir.

Diğer yandan Tablo 2’de görüleceği gibi, Danimarka, Norveç, Hollanda ve Avusturya’da evde bakım alanların sayısı, kurum bakımına göre neredeyse üç veya dört kat daha fazla olmuştur (Lipszyc, Sail & Xavier, 2012; Bettio & Verashchagina, 2012).

2. Aile Bireyleri Tarafından Yapılan Bakımın Desteklenmesi

Uzun süreli bakım politikalarında öne çıkan konulardan biri de, hizmetin sunumunda mevcut mekanizmaların nasıl

harekete geçirileceği ile ilgilidir. Burada gözden uzak tutulmaması gereken konu, uzun süreli bakım politikalarının ana ekseninin, *aile bakım desteği* olduğudur (Rodrigues & Nies, 2013: 198).

Yaşlının uzun süreli bakımında aile, tüm dünya ülkeleri için hala önemli ve vazgeçilmez bir kaynak ve aynı zamanda en belirleyici aktör olarak yerini korumaktadır (Golinowska & Sowa, 2013; European Commission, 2013; Simonnazzi ve Picci, 2013: 110-115; Rodrigues & Nies H, 2013; Damiani vd., 2011). OECD ülkelerinde USB gereksinimi olan bireylerin büyük çoğunluğuna (%60-70), aileleri, komşuları ya da arkadaşları tarafından bakılmaktadır (Swartz, 2013; Damiani vd., 2011). Profesyonel bakım ise, yalnızca aile bakımının bir tamamlayıcısı/destekleyicisi olarak yer almaktadır. AB’de aile bakımının ekonomik değeri, 2007 yılı verilerine göre, GSYİH’nin yüzde 2.6’sına karşılık gelmektedir (OECD, 2011b; European Commission, 2013).

Akdeniz ülkeleri (İtalya, İspanya, Yunanistan, Portekiz ve Türkiye) ve Doğu Avrupa ülkeleri (Polonya, Macaristan, Slovenya, Romanya, Bulgaristan) ile Asya ülkeleri (Japonya, Tayvan, Güney Kore) gibi aile desteğinin daha fazla görüldüğü ülkelerde, öncelikle ailenin desteklenmesini esas alan düzenlemelere ve politikalara önem verildiği görülmektedir (Damiani vd., 2011; OECD, 2011a). Polonya, Bulgaristan, Estonya, Romanya ve Slovenya gibi eski sosyalist ülkelerde de kurum bakımı yerine aile bakımını esas alan düzenlemelere daha fazla yer verildiği görülmektedir (Golinowska & Sowa, 2013).

Öte yandan aile bakımının daha önce belirttiğimiz nedenlerle azalması, aileyi destekleyen tamamlayıcı kamu politikalarının daha fazla uygulamaya konulması eğilimini ortaya

çıkarmıştır. Bu düzenlemeler, aile bireyinin kendi resmi işi ile bakım sorumluluğunu yerine getirme görevi arasındaki dengeyi sağlamayı hedefleyen yaklaşımlardır. Bu düzenlemeler bakım hizmetlerinin yürütülmesine destek sağlarken, aynı zamanda bakım verme yükümlülüğünü yerine getirmek için işinden ayrılmak zorunda olanlara da mali ve sosyal destek sağlamayı hedeflemektedir (OECD, 2011b; WHO Europe, 2008). Aşağıda, devletin aile bireylerinin uzun süreli bakım hizmeti vermeleri konusunda sağlamış olduğu destekleme stratejileri yer almaktadır:

- Bakım parası
- Hizmet çeki
- Evde profesyonel bakım hizmetleri ile aileye destek
- Çalışma yaşamında esnek çalışma düzenlemeleri
- Yarı zamanlı çalışma
- Emeklilik hakkı
- Ücretsiz/ ücretli bakım izni
- Danışmanlık ve eğitim desteği
- Gündüz bakımı (adult day care), gece bakımı (night care)
- Geçici süreli bakım (respite care)
- Evde rehabilitasyon hizmetleri
- Araç ve gereç temini
- Evin yaşam güvenliğinin sağlanması, telecare ve evde teknoloji desteğinin sağlanması (Lipszyc, Sail & Xavier, 2012; European Commission, 2013; Colombo & Mercier, 2012; OECD, 2011b).

3. Devletin Doğrudan Hizmet Sunumu Yerine “Bakım Parası” veya “Hizmet Çeki” Gibi Desteklerin Ter-cih Edilmesi

Birçok ülkenin bakım politikaları içinde maliyet etkili ve verimli bir hizmetin sağlanmasının yolu olarak öne çıkan ve hizmet sunumu odaklı bakım hizmetlerinin çok pahalı ve ihtiyacı karşılamakta yetersiz olması nedeniyle, bakım parası ve hizmet çeki uygulamaları, USB politikaları düzenlemeleri içinde giderek daha fazla yer almaktadır (Damiani vd., 2011; Lipszyc, Sail & Xavier, 2012; Bettio & Verashchagina, 2012; Rostgaard vd., 2011:86). Bakım parası; Fransa, Almanya Avusturya, Belçika, İtalya Yunanistan, Norveç, İngiltere, İsveç, Hollanda, Çek Cumhuriyeti ve İspanya gibi birçok ülkede etkin biçimde uygulanmaktadır (Lipszyc, Sail & Xavier, 2012; Le Bihan, 2012).

Bakım parası; doğrudan yaşlının kendisine, bakıcı aile bireyine veya ücretli bakıcıya verilebilmektedir. Bu uygulama, aile bireylerinin vermiş oldukları çabanın ve emeğin takdir edilmesi, bakım veren aile bireyi veya bakım elemanının yaptığı işin öneminin maddi olarak desteklenmesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte bu uygulamanın amacı, bakım hizmeti vermek üzere işinden ayrılan aile bireylerinin maruz kaldıkları gelir kaybının telafi edilmesidir. (OECD, 2011b; European Commission, 2013; Simonazzi, 2012). Ayrıca bu uygulama, ailenin veya bakım ihtiyacı olan bireyin, ihtiyaç duydukları hizmeti serbest piyasa koşullarında satın almasına, bakım elemanı istihdamının sağlanmasına ve profesyonel bakım sektörünün (piyasasının) gelişmesine de destek sağlamaktadır (Damiani vd., 2011; Le Bihan, 2012).

Hizmet çeki uygulaması ise, Fransa, Belçika, Finlandiya, İsveç ve İspanya’da yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu uygu-

lama, yeni iş alanlarının ve istihdamın yaratılması, işsizliğin azaltılması, bakım işgücü alanında uzmanlaşmanın artırılması ve hatta kayıt dışı istihdamın önlenmesi için önemli katkı sağlamaktadır. Özellikle Fransa’da hizmet çeki uygulamasının bakım sektöründe kayıt dışı istihdamı yüzde 40 oranında azalttığı, yeni iş alanlarını artırdığı ve bakım sektöründe önemli büyüme sağladığı görülmüştür (Bettio & Verashchagina 2012). Ayrıca bu uygulama, bakım hizmetlerinden yararlanabilmek için uzayan bekleme sürelerinin kısaltılması ve ihtiyaca göre özel sektörden hizmet satın almayı kolaylaştırması açısından da giderek daha fazla tercih edilmeye başlanmıştır (Bettio & Verashchagina 2012).

Bakım parası ve hizmet çeki uygulamalarının hizmet sunumuna göre daha düşük maliyetli oluşu, tercih edilme nedeni olarak daha fazla yaygınlaşma eğilimi göstermektedir.

4. Göçmen İşgücünden Yararlanma Eğilimi

Son yıllarda yaşlı nüfus artışı ile birlikte hemen hemen birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, artan bakım talebinin yanı sıra bakım hizmetlerinde eleman bulma güçlükleri, göçmen işgücüne yönelimi artırmıştır (Bettio, Simonazzi & Villa, 2006:275; Simmonazi ve Picci, 2013:110-120). Diğer yandan ülkelerin bakım parası uygulamaları ile yasal olmayan “göçmen bakıcı” sektörünün gelişmesinin önü açılmıştır. Bu bağlamda İtalya, Avusturya, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde yaşlının bakımında göçmen bakım elemanlarının düzenli/ düzensiz işgücü olarak daha fazla yer almalarına neden olunmuştur (Bettio & Verashchagina, 2012; Simonazzi ve Picci 2013; Simonazzi, 2012; Colombo & Mercier 2012; OECD, 2011a).

5. Kamu Kaynaklarıyla Bakım Yerine Özel Bakım Sigortası ve/veya Katkı Payının Yaygınlaştırılması

USB hizmetleri, büyük oranda sosyal koruma kapsamında kamu kaynaklarıyla karşılanmaktadır. Bu kapsamda birçok ülke (Almanya, Hollanda, Japonya, Lüksemburg, İsrail, Güney Kore, Fransa, Belçika, Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya), bakıma muhtaçlık riski ile karşılaşılması durumunda USB hizmetlerinin sosyal güvenlik sistemi içinde ulusal düzeyde yerine getirilmeleri ile ilgili “bakım güvencesi” düzenlemelerine yer vermişlerdir. Ancak bakım hizmetlerinin sadece kamu kaynaklarıyla finanse edilmesi halinde, özellikle artan yaşlı nüfus ve artan bakım ihtiyacı göz önünde tutulduğunda, hakkaniyetli, uygun, kapsamlı ve kaliteli hizmetlerin verilmesinde karşılaşılan güçlükler, özel bakım sigortası uygulamalarının da hayata geçirilmesi tartışmalarını gündeme getirmiştir. Finansman açısından genel eğilim ise, bakım sigortası kapsamı dışında kalan harcamaların özel bakım sigortasıyla tamamlanması yönündedir (Colombo & Mercier, 2012:325; van Hooren ve Becke, 2012). Özel bakım sigortası, -Fransa, Hollanda, İsviçre ve ABD dışında henüz tam anlamıyla gelişmemiş olmakla birlikte- ülkeler için önemli bir seçenek olarak değerlendirilmekte ve USB harcamaları ile birlikte ortaya çıkan önemli risklerin daha etkin yönetilmesinde de bireye ve ailesine yardımcı olma potansiyeli yaratmaktadır (OECD, 2011b; Colombo & Mercier, 2012: 325; Oğlak, 2008: 48).

Diğer yandan uzun süreli bakım hizmetinden yararlanmada, gelir/servet seviyesine göre belirli oranda katkı payı ödemesi, oldukça kabul gören bir uygulamadır. Örneğin huzurevi-bakımevi gibi yerlerde yaşlının almış olduğu otelcilik hizmetlerinin (konaklama ve yiyecek) tümü veya belirli bir oranı için katkı payı ödemesi yapılmaktadır. Hatta Japon-

ya’da hizmetten yararlanmada %10 katkı payı ödenmesi zorunludur (Oğlak, 2008; 119).

Bir başka önemli nokta ise, ülkelerin birçoğunda huzurevlerindeki yemek-konaklama giderlerinin, bakım güvencesi kapsamı dışında tutulması ve bu giderlerin, yaşlının gelir durumuna göre ya yaşlı tarafından kendi tasarrufları ile cepten ödenmesi ya da sosyal yardım çerçevesinde ele alınması eğilimidir (Swartz, 2013; OECD, 2011a; Colombo & Mercier, 2012).

6. Hizmet Sunumunun Devlet Yerine Kar Amaçlı Olmayan veya Özel Kar Amaçlı Kurumlar Tarafından Yerine Getirilmesi

Artan USB maliyetleri karşısında devletler, hizmetin sunumunda önemli sorumluluklarını piyasaya devretme eğilimi içine girmiştir. Her ne kadar İskandinav ülkelerinde hali hazırda devletin temel rolü devam ediyor olsa da, birçok ülkenin USB politikalarında devletlerin, hizmeti yerine getirme işlevinden giderek vazgeçmeye başladıkları ve piyasa temelli, kar amaçlı ya da kar amaçsız kuruluşların hizmet vermesini destekleyen çözümlere yöneldikleri söylenebilir (Rodrigues & Nies, 2013). Örneğin Avusturya, Almanya, Hollanda, İngiltere, ABD ve Avustralya gibi ülkelerde özellikle dini kuruluşlar geçmişten bu yana bakımın sağlanması ile ilgili çok önemli roller üstlenmişlerdir. Bunların dışında, diğer sivil toplum örgütleri ve kar amaçlı kuruluşlar da, sosyal refah rejimleri içinde bakımın sağlanmasında önemli sorumluluklar yüklenmeye başlamışlardır (Rodrigues & Nies, 2013). Örneğin, Tablo 3’de, İngiltere’nin evde ve kurum bakımında kar amaçlı kuruluşlara yöneldiği; Finlandiya’da evde bakımda devletin çok önemli rolünün devam ettiği, Fransa’nın ise, evde ve kurum bakımında ağırlığını kar amaçlı olmayan kuruluşlar yönünde değerlendirdiği görülmektedir.

Öne çıkan bir başka konu ise, -merkezi ve yerel yönetim yapılanması açısından bakıldığında uzun süreli bakım hizmetlerinde organizasyon, yürütme ve sorumluluğun genellikle yerel yönetimlere ve/veya belediyelere devredilmiş olması ve devletin yalnızca USB ile ilgili finansmanın sağlanmasında (birçok ülkede finansmanın sağlanmasında da yerel yönetimler katkı sağlamaktadır) ve politikaların düzenlenmesinde rol almasıdır (MISSOC, 2009; Bettio & Verashchagina, 2012).

7. Diğer Çözüm Yaklaşımları

Bireylerin uzun süreli bakım ihtiyaçlarının ve bakım taleplerinin azaltılmasına yönelik olarak; koruyucu sağlık hizmetleri, sağlığın yükseltilmesi (health promotion) çabaları, aktif yaşlanma, başarılı yaşlanma, pozitif yaşlanma, yaşlıların gönüllü faaliyetlerde yer alması, kuşaklararası yardımlaşma kapsamında gençlerin sosyal bakım kurumlarında gönüllü çalışmalara teşvik edilmeleri ve evde teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması gibi girişimler, maliyetleri azaltıcı çabaların bir başka yönünü oluşturmaktadır (European Commission, 2013; Lipszyc, Sail & Xavier, 2012; WHO, 2002b).

Sonuç

Aile bakım desteğinde azalma ile birlikte USB harcamaları, birçok ülkenin GSYİH'si üzerinde önemli baskı unsuru olmaya başlamıştır. Ülkelerin uzun süreli bakım politikalarında; kurum bakımı yerine evde bakıma yönelme, aile bireylerine bakım desteğinin artırılması, sadece en fazla bakım ihtiyacı olanlara odaklanma, katkı payı oranlarının artırılması, gelir/servet düzeyi üst limitini yükseltme ve vergi teşviki, vergi indirimleri gibi maliyeti azaltıcı çözümlere yönelinmektedir (Colombo & Mercier, 2012). Bakım taleplerinin gelecekte daha

da artacağı düşünülürse, gerek maliyetlerin artacak olması ve gerekse insan gücünün arzu edilen seviyede olamayacağı, bireylerin bakım taleplerinin ve kaliteli bakım beklentilerinin karşılanamayacağı ve kamu maliyesinin gelecek 30 yılda çıkmaza gireceği öngörülmektedir (Simonnazzi ve Picci, 2013:220; Lipszyc, Sail & Xavier, 2012). Bu nedenle ülkelerin, karşılaştıkları USB sorunlarını ve mali sıkıntıları aşacak, tüm vatandaşlar için kolay erişilebilir, ödenebilir ve aynı zamanda yaşam kalitesini ve insan onurunu koruyacak uzun süreli bakım hizmetlerinin sağlam bir çerçeve veya mevzuata oturtularak oluşturulacak yeni yaşlı politikalarını hayata geçirmeleri beklenmelidir.

Kaynaklar

- BARR, N. (2010), Long-Term Care: A Suitable Case for Social Insurance, *Social Policy u. Administration*, 44, (4), 359-374
- BETTIO, F, SIMONAZZI, A und VILLA P. (2006), Change in care regimes and female migration: the 'care drain' in the Mediterranean. *Journal of European Social Policy*, 16, (3), 271-285
- BETTIO, F und VERASHCHAGINA, A. (2012), *Long-Term Care for the Elderly. Provisions and Providers in 33 European countries*. European Union, EGGE – European Network of Experts on Employment and Gender Equality issues – VC/2009/1015. Luxembourg: Publications Office of the European Union
- BILSEN van P.M.A, HAMERS, J.P.H, GROOT, W und SPREEUWENBERG, C. (2008), The use of community-based social services by elderly people at risk of institutionalization: An evaluation, *Health Policy*, 87, 285-295
- COLOMBO, F und MERCIER, J. (2012), Help Wanted? Fair and Sustainable Financing of Long-Term Care Services, *Applied Economic Perspectives and Policy*, 34, (2), 316-332
- DAMIANI, G, FARELLI, V, ANSELMINI, A, SICURO L, SOLIPACA A, BURGIO A, FIOREDISTELLA Iezzi D und RICCIARDI W.

- (2011), Patterns of Long Term Care in 29 European Countries: Evidence from an exploratory study, *BMC Health Services Research*, 11:316. <http://www.biomedcentral.com/1472-6963/11/316>
- DEPARTMENT OF HEALTH UK (2012), Reform of adult social care legislation Accompanying IA for the White Paper "Caring for our future: reforming care and support". UK
- EUROPEAN COMMISSION (2012), The 2012 Ageing Report Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-2060). *European Economy Series 2*, European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs Publishing
- EUROPEAN COMMISSION (2013), Long-Term Care in Ageing Societies - Challenges and Policy Options. SWD (2013) 41 final. Commission Staff Working Document, European Commission Publishing, Brussels-Belgium
- GEERTS, J und WILLEMÉ, P. (2012), Projections of use and Supply of Long-Term Care in Europe: Policy Implications, ENPRI Policy Brief No. 12, CEPS, Brussels
- GOLINOWSKA, S und SOWA, A. (2013), The Development of Long-Term Care in Post-Socialist Member States of the EU, CASE Network Studies u. Analyses No.451, CASE-Center for Social and Economic Research CASE Network Publishing, Warsaw, Poland
- HIEDA, T. (2012), Comparative Political Economy of Long-Term Care for Elderly People: Political Logic of Universalistic Social Care Policy Development, *Social Policy u. Administration*, 46, 3, 258–279
- Le BIHAN, B. (2012), The Redefinition of the Familialist Home Care Model in France: The Complex Formalization of Care Through Cash Payment, *Health and Social Care in the Community*, 20(3), 238–246
- LIPSZYC, B, SAIL, E und XAVIER, A. (2012), Long-Term Care: Need, Use and Expenditure in the EU-27, *Economic Papers 469*, European Commission Directorate-General for Economic and fi-

- nancial Affairs Publication, Brussels, Belgium, Erişim: ec.europa.eu/economy_finance/publications
- LLOYD- SHERLOCK, P. (2004), Ageing, Development and Social Protection: Generalisations, Myths and Stereotypes, *Living Longer: Ageing, Development and Social Protection*. Edt: Lloyd-Sherlock P. Zedbooks Publication. London, UK
- LEONE, T. (2010), Measuring the quality of long-term care: an introduction, *Eurohealth*, 16, (2), 1-2
- MISSOC (2009), *MISSOC Analysis 2009: Long-Term Care*. European Commission and Mutual Information System on Social Protection (MISSOC) Secretariat, European Commission DG Employment, Social Affairs u. Equal Opportunities, Brussels, Belgium
- NOLTE, E und MCKEE, M. (2008), Caring for people with chronic conditions, A health system perspective, (Der: Nolte E, McKee M), *Caring for people with chronic conditions: an introduction*, European Observatory on Health Systems and Policies Series, Open University Press, ss.1-15
- OECD. (2011a), *Health at a Glance 2011: OECD Indicators*. OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2011-en
- OECD. (2011b), OECD Ministerial Meeting on Social Policy Paris, 2-3 May 2011. Session 3 Paying for the Past, Providing for the Future: Intergenerational Solidarity, Paris: OECD, Erişim: <http://www.oecd.org/dataoecd/8/42/47712019.pdf>
- OĞLAK, S. (2008), Eet a.l.e Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası (Ölke Örnekleri ve Türkiye), İşkenderun Belediyesi Kùltür Yayınları, Ofset Matbaacılık, 2.Basım, İşkenderun
- OĞLAK, S. (2007), Uzun Süreli Eet a.l.e Bakım Hizmetleri ve Bakım Sigortası, *Turkish Journal of Geriatrics*, 10, (2), 100-108
- RODRIGES, R und NIES, H. (2013), "Making Sense of Differences-The Mix Economy of Funding and Delivering Long-Term Care", in K.Leichsenring, J Billings ve H Nies (edts), *Long-Term Care in Europe, Improving Policy and Practice*, Palgrave Mcmillan, Basingstoke, ss:191-222
- ROSTGAARD, T, GLENDINNING, C, GORI, C, KRÖGER, T, ÖSTERLE, A, SZEBEHELY, M, THEOBALD, H, TIMONEN, V ve VABØ, M. (2011), Living Independently at Home Re-

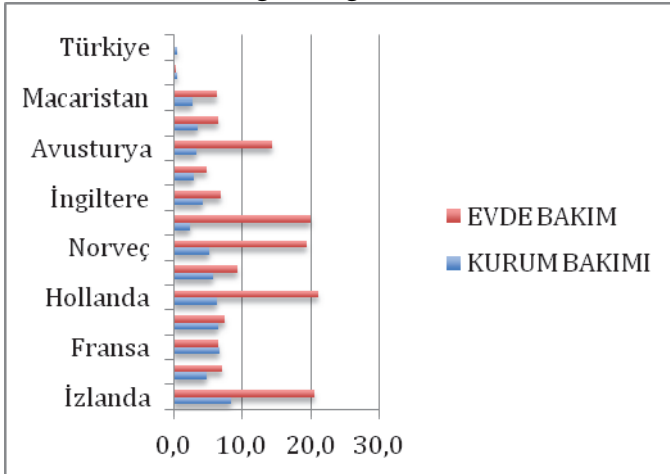
- forms in Home Care in 9 European Countries, The Danish National Centre for Social Research (SFI), Copenhagen, Denmark
- SIMONAZZI A. (2012), Time, cash and services: Reforms for a future sustainable long-term care. *Futures*, 44 (2012) 687–695
- SIMONAZZI, A. PICCI, S.(2013), *Affordability of Care and Quality of Work, New Trends in Elderly Care*, Gender and the European Labour Market,(Eds.) Bettio F, Plantenga J, Smith M). Routledge Publishing, New York, USA, pp.108-127
- Standard u. Poor's. (2010), Global Aging 2010: An Irreversible Truth, <http://www.apapr.ro/images/stories/materiale/COMUNICAT E/ 2010/2010%2031%20attach.pdf>
- SWARTZ, K. (2013), Searching for a Balance of Responsibilities: OECD Countries' Changing Elderly Assistance Policies, *Annual Review of Public Health*, 34:397-412
- TRIGG, L. (2011), Introduction: The demand for long-term care for older people, *Eurohealth*, 17, (2), 1-2
- UNECE. (2010), Towards community long-term care, UNECE Policy Brief on Ageing No. 7, United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). www.unece.org/pau
- WANG, H.H ve TSAY, S.F. (2012), Elderly and long-term care trends and policy in Taiwan: Challenges and opportunities for health care professionals, *Kaohsiung Journal of Medical Sciences*, 28, 465-469
- WHO Europe. (2008), Home Care in Europe. *The Solid Facts*, (Der.) Tarricone R, Tsourus A.D). Universita Commerciale Luigi Bocconi, WHO Regional Office Publications. Copenhagen, Denmark
- World Health Organization (2002a). Current and Future Long-Term Care Needs, http://www.who.int/chp/knowledge/publications/ltc_needs.pdf
- World Health Organization. (2002b), *Active Ageing: A Policy Framework*, WHO Publishing. Geneva, Switzerland
- van HOOREN, F und BECKE, U. (2012), One Welfare State, Two Care Regimes: Understanding Developments in Child and Elderly Care Policies in the Netherland, *Social Policy u. Administration*, 46 (1), 83-107

Tablo 1: Bazı OECD ülkelerinde 1999-2009 yılları arasında evde bakım hizmeti alanlar ve artış oranları:

Ülkeler	1999 %	2009 %	Artış
Polonya	71.7	77.0	5.3
Norveç	70.4	76.7	6.3
İsveç	58.0	67.7	9.7
Lüksemburg	59.2	66.9	7.7
İtalya	52.8	59.4	6.6
OECD	62.5	64.6	2.1

Kaynak: OECD. (2011), Health at a Glance 2011: OECD Indicators. Düzenleme S. Oğlak

Tablo 2: Evde bakım ve kurum bakımının ülkelere göre dağılımı:

Kaynak: Bettio F, Verashchagina A. (2012). Long-Term Care for the Elderly. Provisions and Providers in 33 European countries (ss.71-73)'den yararlanılarak S. Oğlak tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 3: Uzun süreli bakım hizmetlerinin sunumunun ülkelere göre dağılımı:

Ülke	Devlet		Kar amaçlı olmayan kuruluş		Kar amaçlı kuruluş	
	Kurum bakım %	Evde bakım %	Kurum bakım %	Evde bakım %	Kurum bakım %	Evde bakım %
Avusturya	55	8	24	91	21	1
İngiltere	7	14	13	11	80	74
Finlandiya	56	93	-	-	44	7
Almanya	5	2	55	37	40	62
Hollanda	0			80		20
Fransa	23	15	55	65	22	20
İsviçre		30		30		40

Kaynak: (Rodrigues & Nies H, 2013)

„Öğretmen Odasında Çeşitlilik“ Araştırması

Nurten KARAKAŞ

Giriş

Alman okullarında görev yapan öğretmenler arasında göçmen kökenli¹ olanların oranı yüzde 6 olarak (Georgi, 2011: 17f.) tahmin edilmektedir. Bu da göçmen kökenli öğretmenlerin genele göre oranının, Almanya'daki demografik değerlerle karşılaştırıldığında çok düşük olduğu gerçeğini ortaya koymakta. Son nüfus sayımı ülkedeki yabancı kökenli insanların oranının yüzde 19, orta öğrenim gören yabancı kökenli öğrenci payının ise yüzde 25 olduğunu ortaya koydu. Büyük kentlerdeki yabancı kökenli öğrenci payı yüzde 50 olarak tahmin edilmektedir. Örneğin, Kuzey Ren Vestfalya (KRV) eyaletinde yabancı kökenli öğrenci oranı yüzde 30 iken yine yabancı kökenli öğretmenlerin payı yaklaşık yüzde 1 olarak saptanmıştır (KRV Okul ve Mesleki Eğitim Bakanlığı, 2007).

¹ Nüfus sayımında belirtilen tanıma göre „göçmen kökenli“ ifadesi „1949 yılından sonra Federal Almanya Cumhuriyeti'ne gelerek yerleşenler ve Almanya'da doğan bütün yabancılar için veya Alman olarak dünyaya geldiği halde anne veya babasından en az birinin göçmen olarak bu ülkeye gelmiş olması ya da yabancı olarak Almanya'da doğmuş olması durumunda“ kullanılmaktadır.

http://www.bamf.de/DE/Service/Left/Glossary/_function/glossar.html?lv2=1364186&lv3=3198544 (1.12.2014 tarihinde elde edilen verilere göre).

Bu oransızlığı bertaraf etmek için birçok eyalette göçmen kökenli öğretmenlerin oranını artırmak önemli eğitim politikası hedefi olarak belirlenmiştir. Öğretmenlik mesleğini icra eden göçmenlerin sayısının artırılması talebine eğitim politikasını biçimlendiren aktörler tarafından bir de farklı beklentiler eklenmiştir. Örneğin göçmen kökenli öğretmenlerin birer model kişi, uyum yardımcısı ya da „köprü“ işlevi gören aracı olarak görev üstlenmesi, özellikle de interkültürel bilgi ve birikimlerini öğrencilerin mesleki geleceklerini inşa etmede, yabancı kökenli öğrencilerin aleyhine eğitim alanında var olan dengesizliği ve hakeza kurumsal ayrımcılığı elden geldiğince indirgemede değerlendirmeleri öngörülmektedir (Akbaba, Bräu, Zimmer, 2013:46). Bu beklentilerin ne denli gerekli olduğu, göçmen kökenli öğretmenler üzerine şimdiye değin yapılmış olan ampirik araştırmalardan elde edilmiş cılız veriler ışığında somut ve sağlıklı biçimde değerlendirilemez.

Özellikle benzerleriyle uluslararası düzlemde karşılaştırılacak olursa yabancı kökenli öğretmenleri konu alan ampirik temelli araştırmaların sayısı yok denecek denli azdır.² ABD (Sleeter, 1992), Kanada (Carr / Klassen, 1997) ve İngiltere (Hargreaves / Cunningham, 2007) gibi Anglosakson ülkelerinde yapılmış olan araştırmaların sonuç ve çıkarsamaları Almanya düzeyinde var olan özel sorunsala ancak kısıtlı bir biçimde indirgenebilir. Almanya’da eğitim politikasına yönelik giderek artan merak ve ilgi göz önünde bulundurulacak olursa, ülke genelinde birçok üniversitede kalifikasyon çalış-

² Konuyla ilgili Almanca ve İngilizce yayınlanmış genel bakış için bkz. Strasser / Steber (2009). Ayrıca su sıralarda göçmen kökenli öğretmenlerle ilgili olarak cesitli üniversitelerde kalifikasyon önlemleri üzerine bir dizi çalışma ve araştırma yürütülmektedir.

ması ve araştırmaları sürse de eskiden olduğu gibi bugün de bu alanda yoğun bir açıktan söz edilebilir.

Uluslararası araştırmalardan yola çıkararak Berlin Hür Üniversitesi'nde yapılmış “Öğretmen Odasında Çeşitlilik” (Georgi, Ackermann, Karakaş, 2011) araştırması ilk kez Almanca olarak somut sonuçlar ortaya koymuştur. Biyografik olarak kurgulanmış olan bu araştırma göçmen kökenli öğretmenler üzerine ülke genelinde yapılan kontrol özellikli ilk araştırmadır. Gerek nicel veriler (çevrimiçi anketler) gerekse sayısal veriler (biyografik söyleşiler) işbu araştırmanın ampirik temelini oluşturmaktadır. Burada farklı yabancı kökenli öğretmenlerin davranış örnekleri ve stratejileri geliştirilmiştir. Söz konusu araştırma 2009 ve 2010 yıllarında yapılmış olup çevrimiçi soru kağıdından (N=198) elde edilen 45 nitelikli söyleşinin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu yöntemle göçmen kökenli öğretmenlerle ilgili bağlayıcı ve sağlıklı istatistiksel verilere erişilmiştir. Ankete katılanların hemen hemen yarısı Türk kökenli olup işçi göçü kapsamında 60'lı yıllardan itibaren Almanya'ya gelmiş olan ailelerin çocuklarıdır. Keza bunların dörtte üçü “eğitim yerlisi” diye nitelenen, eğitim ve meslekî öğrenim sürecini Almanya dahilinde tamamlamış kişilerdir.

Aşağıda bu araştırmadan elde edilmiş bazı sonuçlar tanıtılacak, bunların Almanya'da kültürlerarası okul gelişimi tarafından önemi de tartışılacaktır.

Aile Yönelimi ve Eğitim Başarısı

Göçmen kökenli öğretmenler biyografik anlatımlarında, ailelerinin, aldıkları eğitimde ne denli önemli bir rol üstlendiğine ısrarla vurgu yapmaktadırlar. Bu öğretmenler, ailelerinin, onları eğitim görmeye özendirdiğini, desteklediğini ve nite-

kim var güçleriyle onların arkalarında durduklarını belirtiyorlar. Ebeveyn kuşağın beklenti ve eğitim emelleri genç kuşak tarafından adeta ailevi bir “görev” olarak anlaşılmış, nitekim bu görev eğitimde başarıya endeksli dürtü veya güdüm gibi bir işlev görmüştür. Ebeveynin duygusal desteği şu sekansta da açıkça görülmektedir:

Kendine güven bende sıfır düzeyindeydi (...), çünkü okumuş bir ailenin çocuğu değildim (...) evimizde kitap yoktu, sadece anne ve babamızın bize her fırsatta söylediği standart bir cümle vardı: “Gidebildiğiniz kadar gidin.” Bize ille de doktor olacaksınız gibi ya da ona benzer direktmelerde bulunmadılar hiçbir zaman (...). Nasıl becerirdik bilemiyorum ama istediğimiz her mesleği öğrenebilirdik. Ama verdikleri moral ve destek ile hep aramızda oldular (Bayan Güney, 48 yaşında, meslek okulu öğretmeni).

Bu öğretmen her ne denli şeklen tahsilli bir aileden gelmese de, ailesinin eğitime attığı önemin okuldaki başarısının göz ardı edilemeyecek bir etken olduğunu belirtiyor.

Araştırmayla birlikte ortaya çıkartılan, aileye matuf bu değer, Almanya’da “eğitimsiz” ebeveyn meselesinde yürütülmekte olan fikir alışverişinin (eleştirel bağlamda bkz. Karakayalı / zur Nieden, 2013) ne denli yersiz olduğunu da kanıtlamış oluyor. Yapılan bu araştırma genel olarak akademik ya da herhangi başka bir yüksek eğitim almamış olmalarına rağmen ebeveynlerin, çocuklarının eğitim sürecine son derece olumlu katkı vermek suretiyle eğitime büyük önem attıkları gerçeğini ortaya koyuyor. Buradan da eğitimde başarı açısından ailenin önemli bir kaynak işlevi gördüğü anlaşılmaktadır (Georgi, 2011:138). Bu yerel araştırma her ne denli aldıkları eğitimde başarılı olmuş öğretmenlerden oluşan

ve örnek teşkil eden küçük bir grup üzerine yapılmış olsa da, Almanya’da göçmen kökenli ailelerin okula giden çocuklarıyla ilgili olarak yürütülen tartışmalar kapsamında kullanılagelen “eğitimsizlik” kavramının, elde edilen sonuçların ardından eleştirel gözle yeniden sorgulanması gerekmektedir.

“Yaşam Kültürü Çok Dilliliği” ve “Okul Tekdilliliği” Arasında Öğretmenler

Genelde geçirdikleri iki dilli sosyalizasyon ve göç bağlamında edindikleri deneyimlerden ötürü göçmen kökenli öğretmenler, çok dillige karşı olumlu bir yaklaşım içindedirler (bkz. Georgi, 2011:199; Karakaş, 2013) ve sahip oldukları bu özellikleriyle Alman okullarında süregelen tek kültürlülük ve tek dillilik bağlamında yapılacak değişiklikleri uygulamada en yetkin konumdadırlar. Çünkü genelde ya iki kültür *içinde* ya da *arasında* yetişmişlerdir ve varlıklarıyla çoğu zaman adeta geçişken kimliği temsil etmektedirler. İşbu kimlik, farklı kültürleri ve dilsel etkileşimleri başarıyla bünyesinde barındırmaktadır. Öğretmenler çoğu zaman öğrencilerinin dilsel fonlarının paydaşdır. Fakat yine de bir ikilem içindedirler: Bir taraftan memur olmalarına mahsuben profesyonel bir rol üstlenmişlerdir ve bundan ötürü yerine getirmek zorunda oldukları – ulus devletçi okul geleneği uyarınca – Alman Okulu’nun tek dilliliğini dolayısıyla da tek dilli tutumunu³ yansıtmak durumun-

³ “Tek Dilli Tutum” kavramı Ingrid Gogolin’in Hamburg’da yaptığı bir araştırmaya dayanmaktadır. Gogolin, henüz 90’lı yıllarda eğitim politikası bazında var olan bir celiskiye isaret etmiştir. Bu araştırma kapsamında “yaşam kültürü bağlamında çok dilli” olan öğrencilerin konustugu toplam 100 köken dil saptamış ancak hem okulların hem de öğretmenlerin tek dilli yönelim içinde bulunmasından ötürü bu dillerin hiçbirinin ne kaale alındığını ne de takdir gördüğünü ortaya koymuştur. Gogolin,

dadırlar, öte taraftan da göçmen geçmişlerinden gelen kişisel deneyimleriyle “Yaşam Kültürü Çok Dilliliği” ile alabildiğine donanmış durumdadırlar. Kısmen de olsa birbirlerine tezat oluşturan bu bakış açıları arasında denge kurma çabaları insanları çok farklı uygulamalara yönlendirmektedir. Bunlar arasında köken dilin okul dahilinde konuşulmasının tamamen reddinden (bkz. Georgi, 2011:267) tutun, yine bu dilin, hele de Türkçe’nin (Karakaş, 2013), konuşulmasını yasaklayan anlayışın ayrımcılık yaptığını savunmak suretiyle meslektaşları ve okul yönetimine karşı mücadele vermeye kadar uzanan uygulama farkları gözlenmektedir.

“Öğretmen Odasında Çeşitlilik” araştırmasının sonuçları her nedenle bu öğretmenlerin çok dilliliğe karşı olumlu bir yaklaşım içinde bulduklarını gösterse de köken dillerini ders esnasında pek kullanmadıklarını ortaya koymuştur. Göçmen geçmişli öğrencilerle iletişim kuracak oldukları vakit ise onlara destek olmak, onları takdir etmek ya da onlarla güven ortamı oluşturmak anlamında pekala köken dillerini kullandıklarına tanık oluyoruz. Burada sergilenen örneklerde de görülüyor ki; köken dilin reddi ile pragmatik kullanımı (disiplin verme, meslekî sorulara yanıt arama) arasında uzanan bir yelpaze söz konusu. Ne var ki, bu öğretmenler arasında göçmen geçmişli öğrencileri Almanca’nın eğitim dili oldu-

Bourdieu’den esinlenerek bu durumu “Alman okulunun tek dilli tutumu” olarak nitelemiştir (Gogolin, 1994). Göçmenlerin anadilleri saygınlık gören mesru okul dilleri olara kabul edilmemekte, dolayısıyla toplumsal anlamda pek de muteber sayılmamaktadır. Üstelik bu durumu savunan tez olarak gerek bireylerin gerekse toplumların veya (Ulusal-) Toplumların normal şartlarda tek dilli olması normalliği ortaya konmaktadır. Gogolin’in buradan vardığı netice ise Alman devletinin bu resmî tutumunun, yani göçmenlerin beraberlerinde getirdikleri dillerin hiçe sayılmasının, *sermaye imhası* ve hoyratca savrulan zenginlik anlamına geldiğidir (Gogolin, 2003).

ğu hususunda uyarma ve köken dillerini okul dahilinde asgari düzeyde kullanmaları yönünde uyarma geleneği de keza gözlenmektedir.

Aile toplantılarında hem Almanca hem Türkçe konuşuyorum. Böylesi daha iyi, çünkü anadilimde konuştuğum vakit cümlelerim daha anlaşılır oluyor (...). Ancak derste hiçbir zaman Türkçe konuşmam. Oysa öğrenciler bunu hep arzular (...) isterler ki (...) onlarla Türkçe konuşayım. Ben hep şunu söyledim onlara: “Okulda olmaz. Çok istiyorsanız, sokakta” (Bayan Tekin, 38 yaşında, lise öğretmeni).

Türkçe bilen öğrenciler açık bir biçimde kendisiyle Türkçe konuşmak istemelerine rağmen öğretmen, Türkçe'nin ders esnasında kullanımına karşı çıkar. Öğretmenler köken dilin derste kullanımına karşı çıkmalarının nedenini öğrencilerinin ileride buradan kaynaklı bir dezavantaj yaşayabilecekleri ya da sınıf içinde Türkçe bilmeyen öğrencilerin güvensizliğine (öğretmen acaba Türkçe konuşarak ne demiş olabilir?) yol açabileceği endişesiyle yanaşmadıklarını ifade etmekte.

Araştırmanın başında dile getirilmiş olan, göçmen kökenli öğretmenlerin “yaşam kültürü çok dilliliği” donanımlarından ötürü “tek dilli tutum” kategorisinde değerlendirilemeyeceği hipotezi de böylelikle çürütülmüş oldu (Georgi, 2011:205f.). Bu bağlamda belirginleşen sonuca göre göçmen öğretmenler, Alman okulunun “tek dilli tutumunu” kendilerini işe katmadan kalıcı biçimde yaşama yansıtılabildiklerinden dolayı sahip oldukları çok dillilik birikimini okul yapısına aksettirmemekte (Georgi, 2011:266). İşte göçmen kökenli öğretmenlerin karşı karşıya kaldığı bu durumun heterojenlik karşısında takınılacak tutumla ve köken dillerin sunduğu kaynakların kullanımıyla ilgili olarak belirsizliğe neden ol-

makta, zira okulsal yapılar çok dilliliği gözetmeksizin kurgulanmıştır.

Göçmen Kökenli Öğretmenlerin Staj Aşamasında Edindikleri Ayrımcılık Deneyimleri

Göçmen kökenli öğretmenlerin edindiği ayrımcılık deneyimleri⁴ “Öğretmen Odasında Çeşitlilik” araştırması sonuçları arasında sayılabilir. Bu tür deneyimler okul çağlarından meslek hayatlarına değin biyografyalarının her döneminde gözlemlenmektedir. Bu olumsuz deneyimler onların hayatında belirleyici hatta kimi zaman kendini algılamada dönüm noktası niteliğinde ya da siyasete atılma kararında güdümlenici olmuştur. Araştırma bulguları ankete katılan bu öğretmenlerin mesleki çevrelerinde ama çoğu zaman öğretmen odasında meslektaşları tarafından farklı belirti, vurgu veya yoğunlukta ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir. Bu insanlar öğrenimleri sırasında lise ya da staj dönemlerinde de etno-kültürel kimlikleri nedeniyle ayrımcılık, basmakalıplılık, önyargı, kültürel ya da egzotik dışlama gibi olumsuzluklarla karşılaştıklarını belirtmektedirler.

Soru kağıdı marifetiyle yapılan nicel araştırma çerçevesinde de göçmen kökenli öğretmenlerin hayatlarının çeşitli dönemlerinde maruz kaldıkları ayrımcılık tecrübelerine dair somut sorular yöneltilmiştir. Öğretmenlerin yüzde 29’u, lise eğitimleri başta olmak üzere ayrımcılık yaşadığını ifade etmiş-

⁴ Göçmen kökenli öğretmenlerin yaşadığı ayrımcılık tecrübeleri ile ilgili olarak bkz. Karakas (2011:214ff.). Burada farklı düzeylerde, örneğin fenotipik özellikler (örneğin deri veya saç rengi gibi), etno-kültürel fon, dil (dile muktedir olma, aksan), dinsel kimlik (islam karşıtı ırkçılık) nedeniyle ya da kurumsal düzeyde yasanılan ayrımcılık tecrübeleri analiz edilmiştir.

tir. Yine bu öğretmenlerin yüzde 13'ü yükseköğrenim esnasında ya da mesleklerini icra ederken ayrımcılığa maruz kaldığını belirtirken, yüzde 23'ü staj döneminde aynı türden tecrübeler yaptığını vurgulamıştır. Özellikle staj dönemi⁵ yaşanan ayrımcılık deneyimleriyle birlikte yoğun biçimde anılmaktadır.

Örneğin, Türk kökenli kadın bir stajyer, henüz stajının birinci gününde okul müdürü tarafından anne ve babasının kökeni sorulmak suretiyle selamlanmış, bir süre sonra da yine aynı müdür tarafından kendisine “müslüman” olup olmadığı sorusunu yöneltilmiştir. Bu öğretmen duygularını şu sözlerle dile getiriyor: “Hep kendimi ispatlamak zorunda kaldım. Bir duvarları var bunların, önce o duvarı tarumar etmen gerek.”

Türk kökenli diğer bir kadın öğretmen ise staj döneminde kendisinden sorumlu öğretim görevlisinin, az evvel yediği sarımsak soslu bir dönerden ötürü “Bayan Gülen’in⁶ yanına oturayım, ne de olsa sarımsak kokusuna alışkındır” ifadesine maruz kaldığını anlatmakta.

Başörtülü başka bir stajyer ise dersine refakat etmesi gereken öğretmen tarafından refakatten men edilmiş: “Stajımın son haftasında, baskı gördüğümü iddia eden öğretmen dersi izlememe izin vermedi. Aslında o an başkaları tarafından değil de, sadece onun tarafından baskı gördüğümü hissettim.”

Bu örnekler öğretmen adaylarının maruz kaldığı dilsel, etnik, kültürel ya da dinsel koloritli ayrımcılığın nasıl farklı biçimlerde tezahür ettiğini bize gayet açık biçimde yansıtıyor.

Öğretmenler staj sırasında yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerini staj hocalarına ve okul yönetimine bağlılılığa, ayrı-

⁵ Bununla ilgili sekanslar için bkz.: GEW Üye Dergisi, Nr. 1/2012. Cevrimici: http://www.gew-berlin.de/967_1128.php

⁶ İsimlerin hepsi anonimize edilmiştir.

ca stajyere aşırı görev yüklenmesine bağlıyorlar. Stajyerler bu duruma aciz ve şaşkınlık içinde afallayarak karşılık vermelelerini onlara biçilen umarsızlık rolüyle açıklıyor. Güçler asimetrisi olarak öğrenci-öğretmen, genç-yaşlı ilişkilerinde ve toplumsal düzlemde çoğunluk ve azınlık arasında cereyan eden çok boyutlu hiyerarşi, ankete katılan göçmen kökenli öğretmenlerde haksızlık karşısında çaresizlik hissinin yayılmasına neden olmakta. Ayrımcılık mağduru göçmen kökenli stajyerlerin alabileceği kurumsal destek⁷ yok denecek denli azdır.

Ayrımcılık tecrübeleri göçmen kökenli öğretmenlerin okullarda “change agents” rolüne soyunmak suretiyle değişimciliğe önyak olmalarını da birlikte getirebilir. Yapılan söyleşilerde kendilerini sık sık eleştirel gözlemci ve ırkçılık karşıtı olarak tanımlayan bu öğretmenler kültürlerarası okul gelişiminde önemli birer aktördürler.

Sonuç

Göçmen kökenli öğretmenlerin sahip olduğu potansiyel, eğitim sürecine yapabilecekleri çok dillilik içeren kültürlerarası yönelimli katkı ve nitekim genç göçmenlerin eğitim kariyerlerinde örnek teşkil etmeleri ülke genelinde giderek takdir görmektedir. Güncel uyum ve eğitim politikalarının hedefi, göçmen kökenli öğretmenlerin oranını ciddi miktarda artırmaktır (Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti’nin İkinci Ulusal Uyum Zirvesi, Haziran 2007). Bu hedefe ulaşıp ulaşılamayacağı, okullar gibi kurumların göçmen kökenli öğretmenlerin

⁷ Okullar Almanya’da federal ilke anlayışına göre islediginden, simdiye degin okulların büyük bir bölümünde, ayrıcalık yasanması durumunda Genel Esitlik Yasası’nın (Allgemeine Gleichbehandlungsgesetzt – AGG) 13. paragrafının 1. maddesi uyarınca basvuru yapılabilecek herhangi bir sikayet mercii bulunmamaktadır.

yaşayageldiği ayrımcılığın önlenmesinde ciddi bir tutum benimseyebilmesine ve bu öğretmenlerin, kültürlerarası yetkinliğini kültürlerarası açılım yönünde yapıcı bir biçimde değerlendirebilmesine bağlıdır.

Kaynakça

- AKBABA, Y.; BRÄU, K.; ZIMMER, M. (2013) Erwartungen und Zuschreibungen. Eine Analyse und kritische Reflexion der bildungspolitischen Debatte zu Lehrer/innen mit Migrationshintergrund, BRÄU, GEORGI, KARAKAŞOĞLU, ROTTER, (Hrsg.), Lehrerinnen und Lehrer mit Migrationshintergrund. Zur Relevanz eines Merkmals in Theorie, Empirie und Praxis, Münster/ New York/ München/ Berlin, S. 37-57
- CARR, P., KLASSEN, T. R. (1997) Different perceptions of race in education: racial minority and white teachers, Canadian Journal of Education, 22(1), 67-81
- GEORGI, V. B., ACKERMANN, L., KARAKAŞ, N. (2011) Vielfalt im Lehrerzimmer. Selbstverständnis und schulische Integration von Lehrenden mit Migrationshintergrund in Deutschland, Münster
- GEORGI, V. B. (2011) Theoretischer Bezugsrahmen der Studie und Stand der Forschung zu Lehrenden mit Migrationshintergrund und minority teachers, GEORGI, V. B., ACKERMANN, L., KARAKAŞ, N. (2011), Vielfalt im Lehrerzimmer. Selbstverständnis und schulische Integration von Lehrenden mit Migrationshintergrund in Deutschland, Münster, S.16-34
- GEORGI, V. B. (2011) Zusammenfassung zentraler Forschungsergebnisse und Schlussbetrachtung, GEORGI, B. V., ACKERMANN, L., KARAKAŞ, N. (2011), Vielfalt im Lehrerzimmer. Selbstverständnis und schulische Integration von Lehrenden mit Migrationshintergrund in Deutschland, Münster, S.265-274

- GEORGI, V. B. (2011), Umgang mit Heterogenität in der Schule: Vertrauensbildung, Disziplinierung, Anerkennung, GEORGI, B. V., ACKERMANN, L., KARAKAŞ, N. (2011) Vielfalt im Lehrerzimmer. Selbstverständnis und schulische Integration von Lehrenden mit Migrationshintergrund in Deutschland, Münster, S.196-213
- GEORGI, V. B. (2011) Familienorientierung und Bildungserfolg, in GEORGI, B. V., ACKERMANN, L., KARAKAŞ, N. (2011) Vielfalt im Lehrerzimmer. Selbstverständnis und schulische Integration von Lehrenden mit Migrationshintergrund in Deutschland, Münster, S.138-144
- GOGOLIN, I. (1994) Der monolinguale Habitus der multilingualen Schule, Münster, New York
- GOGOLIN, I. (2003) Sprachvielfalt-Ein verschenktes Reichtum, "Berufliche Qualifizierung von Jugendlichen mit Migrationshintergrund - Voraussetzung für Integration", http://www.migration-online.de/beitrag_aWQ9MTUwNA_.html (1.12.2014)
- HARGREAVES, L., Cunnigham, M. (2007) Minority ethnic teachers' professional experiences: Evidence from the teacher's status project, HARGREAVES, L., CUNNINGHAM, M., HANSEN, A., MCINTYRE, D., OLIVER, C., & PELL, T. (Hrsg.) The status of teacher and the teaching profession in England: View from inside and outside the profession-evidence base for teacher status project. Cambridge: Department for Education and Skills
- KARAKAŞ, N. (2011) Benachteiligungs- und Diskriminierungserfahrungen, GEORGI, V. B., ACKERMANN, L., KARAKAŞ, N., Vielfalt im Lehrerzimmer. Selbstverständnis und schulische Integration von Lehrenden mit Migrationshintergrund in Deutschland, Münster/ New York/ München/ Berlin, S. 214–241
- KARAKAŞ, N. (2012) Vielfalt im Lehrerzimmer. Diskriminierungserfahrungen von Lehrenden mit Migration-

- shintergrund im Referendariat, blz. Mitgliederzeitschrift der GEW Nr. 1 /2012, http://www.gew-berlin.de/967_1128.php
- KARAKAŞ, N. (2013) Assessing the Potential of Minority Ethnic Teachers from a Transnational Perspective “Multilingualism is my Capital”, *Journal of Contemporary European Studies*. Special Issues on Transnationalism and Education, Dec. 2013, Routledge
- KARAKAYALI, J., ZUR NIEDEN, B. (2013) Rassismus und Klassen-Raum. Segregation nach Herkunft an Berliner Grundschulen, *Sub\Urban. Zeitschrift Für Kritische Stadtforschung*, 1(2), 61-78, <http://www.zeitschrift-suburban.de/sys/index.php/suburban/article/view/96/135> (27.01.2015)
- SLEETER, C. E. (1992) *Keepers of the American Dream*, Washington
- STRASSER, J., STEBER, C. (2009) Lehrerinnen und Lehrer mit Migrationshintergrund – Eine empirische Reflexion einer bildungspolitischen Forderung, HAGEDORN, J., SCHURT, V., STEBER, C., WABURG, W. (Hrsg.), *Ethnizität, Geschlecht, Familie und Schule*, S. 97-126, Wiesbaden

Prestij ve Stigma Kısılacındaki “Göçmenlik”: Göçmen Kökenli Alman Milletvekillerin Gözünden

Devrimsel Deniz NERGİZ

Giriş

Araştırmanın başladığı 2008 yılının ilkbaharında, en fazla göçmen nüfusa sahip olan Kuzey Ren-Westfalya, Baden-Württemberg ve Bavyera eyaletlerinin eyalet parlamentolarında genelde göçmen kökenli, özelde ise Türkiye kökenli tek bir siyasetçi bulunmamaktaydı. Bu durum, 2010, 2011 ve 2013 yıllarında eyalet düzeyinde yapılan seçimlerde olumlu yönde değişti. Federal parlamentonun 16. yasama döneminde on bir olan göçmen kökenli vekil sayısı, Eylül 2009’da yapılan seçimlerden sonra oluşan 17. yasama döneminde yirmiye yükselmiştir. Bunun yanı sıra geçtiğimiz iki sene içinde Aşağı Saksonya, Baden-Württemberg ve Kuzey Ren-Westfalya eyaletlerinde atanmış üç bakan ve iki senatör (eyalet düzeyinde bakan) göçmen kökenlidir. Çalışmanın devam ettiği süre içinde göçmen kökenli bir siyasetçi kendi partisinin eş başkanı olurken, başka bir partide de yine göçmen kökenli bir politikacı başkan yardımcısı olmayı başardı.

Özellikle Türkiye kökenli siyasetçilere olan ilgiye en güzel örnek olarak ise 2009 yılında Berlin Eyalet Seçimleri'nde, farklı partilerde siyaset yapan altı Türkiye kökenli adayın birbirleriyle rekabet ettikleri Kreuzberg seçim bölgesi gösterilebilir. Bu tarihe kadar tüm ana akım siyasi partilerin (ki bunlara yeni kurulan nispeten küçük Korsan Partisi ve BIG de dahil) göçmen kökenli ve özellikle Türkiye kökenli siyasetçileri, aynı seçim bölgesi için aday gösterdiklerine şahit olunmamıştı. Yine 2013 federal seçimlerinde göçmen kökenli siyasetçilere yönelik artan ilgi çok net gözlemlendi: Alman siyasi tarihinde ilk defa Türk kökenli bir Müslüman kadın ve siyahî bir Alman erkek, Hristiyan Demokrat Birliği'ni (CDU) federal seviyede temsil etmek için seçildiler. 18. yasama döneminde göçmen kökenli milletvekillerinin sayısı da böylece toplamda 22'den 37'ye çıkmış bulunmaktadır.

Almanya'daki nüfus yapısındaki değişimle ortaya çıkan bu örnekler, siyasi temsilcilerin yapısında meydana gelen bir dönüşümü de simgelemektedir. Bu durum, neredeyse tüm siyasi partilerin, göçmen-kökenli siyasileri gerek seçim listelerinde gerekse parti yönetiminde önemli pozisyonlara da getirmeye başladıklarını göstermektedir.

Göçmen-kökenli siyasetçilerin kimi temsil ettikleri, bu temsili nasıl yerine getirdikleri ve siyasi etkinlikleri, yalnızca normatif ve ampirik kaynaklarla değerlendirilecek akademik bir konu değildir. Bilakis göç toplumunun kamuoyu algısı açısından da önemli ve güncel bir konu olarak değerlendirilmelidir. Örneğin; 2010 yılında Hristiyan Demokrat Parti Hamburg eyalet milletvekili Aygül Özkan, Aşağı Saksonya eyaletinde bakanlığa atandığında medyada Müslüman olarak partisi arasındaki varsayılan zıtlıktan, göreve

başlarken edeceği yemini de Müslüman ve Türkiyeli kökeline atıfla vurgulamıştı. Bu örneğin de öne çıkardığı gibi kamuoyunda göçmen kökenli siyasiler, üç temel alanda tematize edilir: parti tercihleri, dini eğilimleri ve ebeveynlerinin veya kendilerinin göç deneyimi.¹

Bu açıdan bakıldığında bu makale, bu siyasetçilerin göçmen kökenlilik etiketini nasıl algılandıklarına ve bu etiketin siyasal pratikteki yerine dair bilgi eksikliğine dikkat çekmektedir. Bu amaçla çalışma, siyasilerin siyasi pratik ve kariyerlerinde göçmenlik olgusuna sosyoloji biliminin araçlarıyla ışık tutmaktadır. Araştırmanın bulguları, “damgalar (etiketler) siyaseti nasıl etkiler” olarak özetlenebilecek öncül çalışmaların (Swain, 1993; Phillips, 1998) sorularının aksinde bir bakış açısıyla etiketlerin farklılık yaratmamak adına nasıl kullanılabileceğini sergiler. Zira analiz kısmında görüleceği gibi siyasetçiler, “göçmen kökenli” etiketini siyasal eylemselliklerinde çoğu kez etiketi taşımayan Alman vekillerden farklı olmamak amacıyla konuşlandırmaktadır. Önceki çalışmaların tersini gösteren bu bulgu, çalışmayı özgün ve benzersiz kılmakta; etiketin rolünü, vekillerin siyasal süreçteki deneyimlerine ilişkin yorumlarına dayanarak özneyi, yani vekillerin bakışını araştırmanın merkezine koymaktadır.

Yöntem

Göçmen kökenli 14 federal veya eyalet milletvekiliyle yapılmış görüşmelerin² çözümleri, kelime kelime ve cümle

¹ Diğer yandan özellikle Türkçe basın da siyasilerin Türkiye'ye ilişkin tutumlarını ihanet veya aidiyet çerçevesinde ele almaktadır.

² Görüşme yapılacak kişiler şu kriterlere göre seçildi: meclislerde üst düzey noktalarda bulunmaları (2009-11) ve isimlerinde Alman kökenli olmayan

cümle analiz edilip kodlanmıştır. Analizi sağlamlaştırmak için nitel araştırma tasarımı ve temele dayalı kuramlar (Glaser ve Strauss, 1967; Strauss ve Corbin, 1990; 1996) kullanılarak araştırma sorusu formüle edilmiş, veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Kodlama sürecinde genel olarak vekillerin kullandıkları kavramlar kullanılmış ve bir sonraki aşamada soyutlanmıştır. Bu yöntemle birbiriyle ilişkili bağlamları içeren analitik bir yapı kurulmuştur.

Görüşmelerin analizi, dökümlerin birbiriyle karşılaştırılması esasına dayanarak yapılmış ve bu sayede analiz belli bir çerçeveye oturtulup bir örgü şemasını çıkarmak mümkün olmuştur. Analizin sonunda beş tematik blok belirlenerek etiketin yönetimi olarak tanımlanan ana kategori etrafında bu yönetimin farklı bağlamları açıklanmıştır. Bu beş tematik bloğun içerikleri, birbirleriyle olan ilgi ve bağlantıları ve göçmen kökenli olma etiketinin, siyasetçilerin siyasal yaşantısında oynadığı rol aşağıda detaylandırılmaktadır. Araştırmanın sonuçları, göçmen kökenlilik hakkında bilinen siyah-beyaz algının aksine alternatif bir yaklaşım sunar ve bu etiketin “ya hep ya hiç” (zero-sum game) aksine stigma ve prestij ekseninde bir “normallik” arayışı hatta özlemi (Mülakat 10) olduğuna dikkat çeker. Diğer bir ifadeyle göçmen-kökenlilik vekiller için ya kazanım ya dezavantaj değil, “normal” olmak için bir denge sürecidir.

bir kelimenin bulunması. Bu veriler, kişilerin çevrimiçi biyografilerine bakılarak da kontrol edilmiştir.

Siyasal Pratikte Göçmenlik: “Göçmen-Kimliği” Etiketine Yaklaşımlar

Nötrleştirme Stratejisi: “Herkes gibi bir vekilim”

Doğrudan ve dolaylı nötrleştirme teknikleri, bazı çalışmalarda farklı şekillerde isimlendirilmiştir: önemsizmiş gibi göstermek (Taub v.d., 2004), eşitleme (Lamont ve Molnar, 2001) ya da burada uygulandığı gibi, nötrleştirme. Bu yöntemler, aktörlerin dış algılardan etkilenmelerini ya da rahatsızlıklarını idare etmelerini ve bu sayede kendi kişiliklerine, eylemlerine ya da kendilerine iliştirilen etiketlere atfedilen olumsuzlukları azaltmayı amaçlamaktadır (Satore ve Cunningham, 2009; Ryan, 2010). Bazı sapmalara rağmen bu kavramlar, Erving Goffman’ın yön değiştirme ve normalleştirme kavramlarına dayanmaktadır. Yön değiştirme yöntemiyle ankete katılanlar, utanma ögesinin katsayısının azaltılmasına teşebbüs etmişler (Goffman, 1963); öte yandan nötrleştirme stratejileriyle aktörler, kendi statülerinin ya da kendilerine iliştirilen etiketlerin istenmeyen etkilerini ortadan kaldırma yöntemini seçmişlerdir-örneğin etiketin önemsiz bir konu haline gelmesini sağlayacak şekilde diğerlerini yeniden eğitmek gibi.

Özellikle görüşmecilere dair kullanılan nötrleştirme, siyasetle ilgili fırsatlara eşit erişim hakkı ve temsil oranı düşük gruplara sunulan alternatif standartlar yerine, siyasetteki normlar çerçevesinde, herkese aynı şekilde davranmak gibi bir örüntüyü açıklamaya çalışmaktadır. Diğer bir deyişle nötrleştirme, göçmenlik etiketini siyasi beceri veya siyasetin genel geçer kuralları ile dengelemeye çalışma girişimidir. Öte yandan bu strateji ya da yaklaşım sayesinde, vekille onun siyasal kariyerinin gelişimi ve seçim adaylığının göçmen kökeni arasında, sanıldığı gibi bir nedensellik

olmadığı vurgulanmaktadır. Yani nötralizasyon, siyasetin hakları ve imkanları eşit üyelerden oluşan bir eylem olduğuna ve genel geçer “siyaset sadece bir güç oyunudur” fikrinin kabulüne dayanır. Zira vekillere göre siyasal partiler sistemi, sosyal etiketleri göz ardı eden, herkesin tabi olduğu kesin kurallarla işlemektedir. Görüşülen vekiller, sadece siyasetçi olarak tanınmayı tercih etmekte ve nötrleşme stratejilerini de bu şekilde mobilize etmektedirler.

Nötrleştirmeye ilişkin temel çıkış noktaları, içinde yer aldıkları grubun, yani meclisin üyeleri arasındaki varsayılan eşitliktir. Bu eşitliğin temelinde Alman vatandaşları olarak siyaset yapıyor olmak başta gelir. Yani göçmen kökenleri, vatandaşlık paydasıyla ortadan kalkmaktadır. Özetle bu yaklaşım, profesyonellik, siyasi deneyim ve/veya yeterlilik, vatandaşlık ve sosyalleşme gibi bir topluluğa ait olma hissini belirleyici göstergelere ve göçmen geçmişine sahip olmanın dışındaki faktörlerle tanımlanarak geliştirilmektedir.

Burada açıklandığı şekliyle nötrleştirmenin iki temel tartışma çizgisinde devam ettiği görülür. Birincisi, röportaj yapılan kişilerin üyesi oldukları siyasal partilerde geçerli olan katı ve kesin kurallar bütününe atıf yapan ortak özelliklerdir. İkincisi ise vekillerin kişisel geçmişlerinden hareketle, örneğin; onların hem kişisel hem de siyasal olarak Almanya’da sosyalleştikleri gerçeğinden hareket ederek meşrulaştırılan bir yoldur. Bu durum, göçmen kimliği olmayan diğer meslektaşlarıyla karşılaştırıldıklarında bu kişilerin siyasal aktivitelerini de bir anlamda sıradanlaştırır. Bu açıklamalardan ayrı olarak, röportaj yapılan kişilerin siyasetle ilgilenmelerini mümkün kılan ikinci boyuttaki öznel açıklamalar; bu kişilerin Alman vatandaşlığı kavra-

mıyla kendilerini özdeşleştirerek motive olmalarını sağlayan faktörler olarak ön plana çıkmaktadır.

Örneğin; 6 numaralı mülakattaki alıntı, yukarıda belirtilen duruma doğrudan uyan çok önemli bir profil sergiler. Kendisi, herhangi bir adaylığı söz konusu olmaksızın parti-sinde on seneden fazla siyaset yapmıştır:

Parti örgütünün farklı boyutlarında aktif olarak çalışıyordum. Yerel bir örgütte (Ortsverein), parti bölge yöneticisi olarak (Kreisvorstand) ve bölgesel parti kongresinde (Landesparteitag) görev aldım. Bir kere eyalet seçimlerinde de aday oldum, ancak sıram çok iyi bir yerde değildi. Bunun sebebi, o dönem yaşımın genç olması ve güç temelimin (Hausmacht) olmamasından kaynaklanmaktaydı. Aday olduğum sıra ise delegeler arasında elde edeceğim bu ağırlığa göre belirleniyordu. Diğer bir deyişle, uzun süredir partiye üye olan ve çalışan, dolayısıyla merdivenin üst basamaklarında bulunan grubun henüz içinde değildim. Engelim göçmen kökenim değil deneyimsizliğimdi [...] (85-107. satırlar).

Buna benzer şekilde, 10 numaralı vekil de parti içi seviyelerdeki işlevine bağlı olarak siyasi kariyerinin geliştiğine, siyasal deneyimin seçimlerde adaylık için oynadığı role parmak basmaktadır. Adaylık yönündeki ilk girişimi ise deneyim engeline takılmıştır:

[...] Federal aşamada bakıldığında çok yeni olduğum için listenin üst sıralarında yer alamayacağım çok belliydi ve benim için sürpriz olmadı. Bu kimsenin suçu değildi, hatta anlaşılabilir bir durumdu. Henüz benim zamanım değildi, parti içinde yeteri kadar tanınmıyordum. Seçim kampanyalarında deneyim kazanmak istemiştim. Bir sonraki seçimlere dek siyasetin farklı alanlarında daha çok deneyim kazanmak için çok çalıştım ve parti içindeki ağırlığımı genişlettim. (Mülakat 10, 115-122. satırlar).

Bu alıntılarda, seçimlerdeki adayları seçmekle görevli parti delegelerinin desteği için kanıtlanması gereken siyasal yeterliliğin önemine vurgu yapmaktadır. Özellikle seçim deneyiminin, kuşakların değişiminin ve kendi sırasını beklemekle ilgili anlayışın yaygınlığını ve genel kabulünü göstermektedir. Özel olarak, “siyaset bir güç oyunudur” deyişinin sabit ilkelerle tanımlanması; göçmen geçmişi olan adaylar için sosyal bir etiketin ötesinde tartışılmaz bir gerçek olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle röportaj verenler, kendilerini içinde çalıştıkları profesyonel çembere ait hissedip hissetmedikleri sorusunu, oyunu kuralına göre oynamaları durumunda göçmen kimliklerinin gereksiz bir nokta olarak görüldüğünü ifade ederek cevaplandırmışlardır. Siyasi kariyer yollarını profesyonellekle ve katı örgütsel kurullarla, örneğin; delegeler arasında tanınmakla sonuçlanacak çalışmalarla başaracaklarını ifade eden vekiller; kendilerini potansiyel çatışmalardan ve buna bağlı olarak ortaya çıkacak sınıf-ırk-cinsiyet eşitsizliklerinden uzak tutmaktadırlar (Bottomley, 1997). Kendilerini diğer politikacılarla yakın konuma getirerek “eşit konumda” (Mülakat 1 ve 3) hissetmektedirler. Bu değerlere dayalı bir siyasi kariyer, zaman içerisinde bir normlaştırmaya tabi olmakta ve kişi kendisini siyasi olarak mobil olan “normal, sıradan biri [...]” olarak tanımlar hale gelmektedir (Goffman, 1963: 30). Mülakat yapılanların ifadesiyle bu, “Meclisteki herhangi birisi kadar Alman” (1, 4 ve 5 numaralı mülakatlardan alıntıdır) olmaktadır. Bu durumu yaratan ise Almanya’da doğmak veya burada sosyalleşmiş olmaktadır.

Bu bölümde sunulan argüman iki koldan oluşmaktadır. Birincisi, nötrleşme stratejilerinin, gayet düzenli bir yol izleyen ve göçmen geçmişi olmayan kişilerle aynı süreçler-

den geçerek ilerleyen siyasi kariyer çizgisidir. Argümanın ikinci kolu ise parti içi merdivende hiç yükselmemiş olan, joker adayların deneyimlerinin dillendirildiği bölümdür. İlginç olan, bu ikinci grubun da siyasi kariyerlerinin gelişiminde etikete vurgu yapmak yerine cinsiyet, ilişkiler ağı ve eğitim gibi tamamlayıcı unsurları dile getirmiş olmalarıdır. Yani joker adaylar da siyasi rollerinin başlangıcında etiketin rolünü nötrleştirmeyi tercih etmişlerdir.

Nötrleştirme stratejilerinin uygulanmasını, deneklerin siyasi kariyerlerinde dönemsel olarak ayırt edebilmek mümkündür. Sonraki dönemde, yani temsili göreve seçildikten sonra etiket yönetimi başka bir rotaya sapmaktadır. Göçmen kökenliliği, kendi belirledikleri roller ve işlevlerle açıklayan denekler, göçmen kökenli bireyler olarak siyasi pratiğin önemini keşfetmiş ya da yeniden ortaya çıkarmışlardır ki bu durumun aynı zamanda sürdürülebilir bir siyasi kariyer için gerekli olduğu da görülmektedir.

Yeniden Tanımlama Stratejisi

Bu bölüm, deneklerin çeşitli ilgi ve seçmen gruplarının beklentilerine yanıt verebilmek için kullandıkları dinamik, ilişkisel ve daimi olarak dönüşen kategorik tanımlamalara ilişkindir. Zira vekiller anlatımlarında göçmen kökenlerine kimi zaman birbirleriyle zıt, değişken ve dışarıdan kendilerine atfedilen rollerden bağımsız anlamlar yüklemektedirler. Sosyal olarak üretilen ve negatif unsurlar taşıyan “göçmenlik” fenomeninden kaçınmak adına bu çalışmada ki katılımcılar, ileri derecede paradoksal ve çelişkili senaryolarda sembolik roller ve görevler almaktalar ve bu senaryolar içinde birden fazla kimlik seçeneği sunmaktadırlar.

Bu roller ve işlevler, belirli bir çerçevede etikete olumlu bir bağlamaştırma sağlamaktadır.

Daha yakından bakıldığında nötrleştirme konusunda göçmenliğe bakış açısında gözle görülür bir değişim tespit etmek mümkündür. Şöyle ki, siyasete atılırken etiket üzerine kurulan ilişki minimum seviyededir. Temsiliyetin başlamasıyla birlikte, hatta henüz seçim kampanyası aşamasında ise etiket, pozitif bir veri olarak değerlendirilip olumlu anlamlarla donatılmaktadır. Politik pratiğin bu aşamasında, vekil açısından paralel bir süreç de görülebilir. İlk olarak “göçmen kökenin” ana payda olduğu seçmen gruplarına ithafen veya onlara yönelik olarak ve (iyi) ilişkilerin sürdürülmesi amacıyla rol ve sorumluluklar tanımlanmaktadır. Bu noktada, göçmenlik damgası ve bununla bağlantılı önyargılar, politikacının karizmasının bir unsuru olarak yeniden değerlendirilip şekil değiştirmektedir. Bu karizma, temel olarak sosyal yükselişin ve toplumda fırsat eşitliğinin timsali olma ana fikrine dayanır. İkinci olaraksa göçmenliğe ithaf edilen olumlu ve olumsuz yargılar arasında denge sağlamanın daha hassas bir hal aldığı söylenebilir. Çünkü bir rol-model olarak davranma ve göçmen çevreye ana akımda değer verilen nitelikleri (Almanca bilgisi, sosyal bağlar ve toplumsal statü vb.) kullanarak örnek olma isteği ön plana çıkar.

Rol-modeli göçmen olma olgusu değişik temelerde açıklanabilir. Bazı görüşmeciler için eğitim durumları, genç göçmenler için özendirici olarak değerlendirilirken, bazıları için siyaset kariyerlerinin, göçmenlerin yaşadıkları ülkeye aidiyeti artırarak onlara ilerlemeleri için gerekli motivasyonu sağlaması ön plana çıkmaktadır. Rol-model fonksiyonu, daha genel bir durumu daha içermektedir. Buna göre cinsi-

yete odaklı bir rol-modeli olma, hem göçmen gruba hem de parti üyelerine yönelik bir davranıştır. Bu durumu, 3. görüşmecinin şu sözleri daha iyi açıklamaktadır:

Parti yetkililerinin beni seçimlerde aday göstermelerinin en önemli nedeninin üyesi olduğum siyasi partinin, pek çok göçmen geçmişli insanın yaşadığı Almanya'yı temsil etmek istemesi olduğunu düşünüyorum. Beni mecliste aday olarak seçmelerinin nedeninin de bundan kaynaklandığına inanıyorum. Parti beni bir rol model olarak sunmakta, çünkü bizler kaçınılmaz olarak rol modelleriz. Bu tamamen doğal bir süreçtir. Bunun yanı sıra profesyonel hayatta iyi bir yeri olan Müslüman bir kadın olarak partinin göçmen topluluğa gösterebileceği olumlu bir örneğiz. Üstelik sadece göçmenlere değil Alman toplumuna da bu özelliklerin bir arada var olabileceğine dair bir örnek teşkil ediyoruz. (Görüşme 3, 115-123. satırlar)

Yukarıdaki bu alıntı göz önüne alındığında söz konusu politikacılar, Alman toplumundaki rol-model durumlarını sosyal pratikte kendini ispatlamış olumlu örnekleri kullanarak, kafalardaki kalıplaşmış göçmen prototipini yıkmak üzerine kurmaya çalışmaktadırlar. Fakat bu durum, olumsuz örneklerden daha az ilgi çekmektedir. Diğer yandan, politikacıların belirttiği ve hem politik parti hem de göçmen topluluğu için yerine getireceği sembolik ödevleri kapsayan görevler de vardır. Bunların arasında “köprü” ya da “aracı” olma konumu öne çıkar. Köprü fonksiyonu yalnızca politik parti ve göçmen topluluk arasında bağlantı kurmakla ilgili değil, aynı zamanda Alman toplumunun büyük bir kısmıyla da kültürel diplomasi kurmayı gerektirir. Bu aracılık rolünü üstlenmiş olan görüşmecilerin ifadelerinde öne çıkan noktalardan biri, göçmen geçmişi olan

siyasetçiler olarak siyasi partilerinin mesajlarını göçmen geçmişi olmayan siyasetçi arkadaşlarından daha etkili iletme yeteneklerine dair düşünceleridir. Yani vekillerin siyasal rasyonalitesi çerçevesinde kendilerine bir rol biçtikleri gözlemlenebilir. Yine de, vekiller kendilerine böyle bir rol biçerlerken, göçmen toplulukla aralarına mesafe koymaya devam etmektedirler. İletişimsel köprüler kurmaya yarar sağladığında göçmenlerle olan benzerliklerine vurgu yaparlarken; göçmen terimine yapılan olumsuz vurgular söz konusu olduğunda, o göçmen profilinin dışında kaldıklarını vurgulamak adına hemen kendilerini farklılaştırma çabası içine girmişlerdir. Böyle bir durumda görüşmeciler kendi mesleki kimlikleri ışığında hareket etmekte ve siyasal ve sosyal alanlardaki boşluğu kapatmaya çalışmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında, işlevleri kültürel arabuluculuk olmakta ve çoğulcu bir kültürdeki ana akım kültürle alt kültürler arasında bağ kurma çabasına girmektedirler. Bu çalışmada görülen rol, kültürel içerik yerine siyasi içeriği kültürel kodlara atf yaparak aktarmak olarak görülmektedir.

Arabuluculuk sürecinde görülen en etkili araç, deneklerin mesajlarını kendi ana dillerinde yayan Türkçe medya olmuştur. Denekler, kendilerinin iki kültür tarafından sosyalleştirilmiş olmalarının bir sonucu olarak söz konusu bağ kurma işlevini yerine getirme hususunda en yetkin kişiler olduklarını düşünmektedirler. Açıklamalarının ortaya koyduğu bir diğer bulgu da göçmen geçmişi siyasetçilerin sadece iletişim işlevini yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda temsilcisi oldukları etnik topluluk için ana akım faaliyetlere katılabilme hususunda bir rol model olduklarını düşünüyor olduklarıdır.

Sosyal olarak inşa edilmiş kimlik kategorilerinden uzak durmaya çalışan katılımcıların, kendi siyasi kariyerlerinde yüksek derecede paradoksal ve çelişkili bağlamlarda çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yukarıdaki bölüm deneklerin farklı kitlelerle diyalog kurabilmek için uygulamaya çalıştığı dinamik, ilişkisel ve eksik yollara atıf yapmaktadır. Göçmen geçmişin olması bu durumda istenmeyen bir özellik olmaktan çıkıp göçmen toplulukla aralarında düzeyli bir ilişki kuran karizmatik bir özelliğe dönüşmüştür. Yukarıdaki bölümde incelenen işlevler ve rollerin analizi, deneklerin kendi “oluşturulmuş” geçmişleri ile Alman toplumuna şu anki üyelik ve aidiyetleri arasındaki dengeli ilişkiyi göstermekte ve pek çok deneğin şu andaki prestijli pozisyonlarıyla beraber gelen statü, güç ve durumdan çok memnun oldukları sonucunu ortaya koymaktadır.

İkame Stratejisi: Mecbur kaldığım ekstra çabalarım bana yaradı...

İkame stratejisi, etikete yeni bir açıdan bakma fırsatı sağlar. Bu durumda esas vurgu, siyasetçilerin kendi siyasal ve kişisel tarihlerine bakarken, kendi göçmen geçmişleriyle olan ilişkilerine farklı bir yaklaşım ortaya konmasıdır. İkame, bu nedenle, geçmişten kopuşu ve şu andaki konumun hak edilmesini temsil etmektedir.

Burada ortaya koyulan, siyasetçilerin daha önce önemsiz olduğu düşünülen; siyasete ve partiye giriş süreleri ile göçmen geçmişleri arasındaki ilişkiyi yeniden gözden geçiriyor olmalarıdır. Her ne kadar daha önce aktif siyasete girişlerinin etiketle bağdaştırılamayacağı söyleniyor olsa da bu aşamada siyasetçilerin göçmen geçmişleri, onların artı değeri haline dönüşmektedir. Başarının bedeli, “diğerlerin-

den daha çok mesafe kat ederek” ve adeta silinmez göçmenlilik etiketini, pozitif bir unsura dönüştürerek siyaseten etkinleşmek olarak ortaya konmuştur.

Kısaca ikame stratejisinin özelliği, şu andaki konumlarına gelmelerini göçmen kimlikleriyle ve geçmişleriyle meşrulaştıran deneklerin; yine de “ekstra mesafeyi kat edip” çok çalışmalarını vurgulayarak kendilerini ayrıştırma- larında saklı denebilir. İkame, bir bakıma rol modeli işlevinin de oluşumunu açıklamaktadır. Burada göçmen geçmişin siyasal aktivizmin tersine, devre dışı bırakabilen bir etiket olabileceği vurgulanmıştır. Bu durum, göçmenliğin tematikleştirilmesine farklı boyutlar katmaktadır. Siyasete girmelerini ve siyasette başarılı olmalarını neyin kolaylaştırdığı sorulduğunda deneklerin cevapları, birbiriyle bağlantılı üç kategoride ele alınabilir.

Burada kullanıldığı şekliyle ikame, politikacılar açısından içselleştirilmiş bir ispat yükü olmakta, zaman zaman eşit değerlendirme önünde bir engel olabilmekte ve hatta bazı zamanlarda göçmenler gibi azınlıklara yönelik dışlayıcı pratiklerin tanımlanmasında kullanılmaktadır. Röportaj yapılan siyasetçiler, genelde iş etiğini, ekstra yol kat etme arzusunu ve aldıkları eğitimi, ayrımcılığa karşı önemli bir koz olarak sıralamışlardır. Hatta bu vasıflarını, sosyal dışlanmadan kurtulmanın yolları olarak bile gördükleri olmuştur.

Görüşmecilerin önem verdiği bir diğer ikame, Almancaya hakimiyetleri olmuştur. Alman siyasetinde ve kamuoyu algısında göçmenlerin, entegrasyon seviyeleri, özellikle Almanca’ya hakimiyetlerine bağlı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla görüşmecilerin Almanca’ya en az anadilleri kadar hakim olduklarını vurgulamaları, bir yandan Alman kimliğini

ne kadar içselleştirdiklerini belirtir. Diğer yandan ise Almanca'sı yetersiz olmasına rağmen vekil seçilen kimselere yönelik gizli bir eleştiri içermektedir. Bu nedenle, Almanca becerilerinin siyaset hayatlarında normalleşmeyi kolaylaştırıcı etken olarak değerlendirilmesi şaşırtıcı değildir. Örneğin, Almanya'ya eğitim amaçlı gelen ve daha sonra kalmaya karar veren Vekil 7, kısmen de olsa Alman edebiyatı konusundaki gelişiminin, politikada var olma ve siyasi kimliğini oluşturmada etkili olduğunu belirtir. Kendisinin göçmenlik geçmişini daha çok "kim olduğumun bir parçası" (Görüşme 7) olarak tanımlayan denek, dil yeterliliğinin onun siyasi girişimlerinin ve hedeflerinin, meslektaşları için anlaşılır olması açısından çok önemli bir etken olduğunu vurgulamıştır. Göçmen kökenli vekiller olarak dil sürçmelerinin dahi dil açısından yetersizlik olarak görüldüğü ortamlarda, 7 numaralı görüşmeciyeye edebi anlamda da dile hakim olmak bir üstünlük kazandırmaktadır. Bu sayede göçmen olduğuyla ilgili siyasi boşluklara düşmediğini düşünmektedir. Buna benzer olarak, Almanya'da doğan ve okula giden denekler, iyi Almanca hakimiyetinin onları nasıl "diğerlerinden biri" olarak göstermeye yardımcı olduğunu çeşitli defalar vurgulamışlardır.

Alman siyasetçi için kolektif bir zihinsel imajın içinde Almanca'ya hakim olmak önemli bir yer tuttuğundan, bu yeteneklerine vurgu yapıyor olmaları deneklerin kendi siyasal gelişmelerinin normalleştiği anlamını taşımakta ve nötralizasyon, yeniden tanımlama ve ikame stratejileri arasındaki bağı ortaya çıkarmaktadır. Bazı göstergelerin birbiriyle karıştırılmaması gerektiği gerçeği, bu durumda göçmen geçmişi olan politikacılara yönelik önyargıların hep olabileceği, ancak bu kişilerin Alman nüfusuyla aralarında

ki farklılıkları ortadan kaldırdıkları ölçüde bu önyargıları yıkılabileceği örneğiyle bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Farklılık tamamen silinmese de, bir artı değer olarak kullanılabilir ve dil yeterliliği bu durum için iyi bir testtir.

Kategorideki bulgular, ikame stratejisinde birbiriyle ilintili üç alanı ortaya koymuştur: diğerlerinden daha fazla çalışıp onlardan en az iki kat daha iyi olmak, “çaba ve çok çalışma” ve “Almanca’yı iyi ve doğru bir şekilde kullanabilmek”. Bu unsurlar, neredeyse tüm vekiller tarafından farklı yoğunluklarda dile getirilmişlerdir. Bunlar, utancın yerine konan yetenekler olarak görülebilir ya da etiket ve onun dezavantajlarını yeniden şekillendiren unsurlar olarak değerlendirilebilirler. Önceki bölümlerde de gösterildiği üzere deneklerin hikayeleri, genel kaygılarının kendi siyasi kariyerlerinin başarısı açısından bakıldığında bunun sebebinin kendi sıkı çalışmaları olduğunu düşünmeleri etrafında şekillenmiştir.

Farklılaştırma Stratejisi

Ana kategoriye oluşturan farklı kategorileri belirlerken aralarındaki sınırlar belirlenmiş ve bu da kavramların yoğunluğu ve soyutluğunu netleştirmekle mümkün hale gelmiştir. Bu açılardan bakıldığında farklılaştırma kategorisinin zor olduğu, zira bir ayırma unsurunun diğerlerine oranla her zaman daha belirgin olarak görüldüğü söylenebilir. Bu kategoriye diğerlerinden ayıran öyleyse nedir? Bu özellik, ayırmanın farklı üç boyutta vukuu bulmasında gizlidir.

Bu üç boyut şöyle sıralanabilir: göçmen topluluklardan, göçmen geçmişi olan diğer siyasetçilerden ve genel olarak çevreden ayırma. Farklılaştırma stratejisi, vekillerin

kendilerini ve siyasal kimliklerini nasıl ayırdıkları ve göçmen kimliği olmayan Alman meslektaşlarıyla aralarındaki farkları nasıl belirlediklerini de ortaya koymaktadır.

Görüşmeciler, bu alanda özellikle eğitime çok büyük önem vermişler ve kendi oluşturdukları göçmen kökenli siyasetçi tiplmesiyle genel olarak göçmenler arasındaki en önemli farklılık etiketi olduğunu vurgulamışlardır. Kendilerini düşük eğitim seviyesi olan gruplardan ve özellikle Türklere ayrıştıran denekler, kariyerlerindeki başarılarının nedeni olarak eğitimi göstermekte ve bu sayede o grupların kimliğini paylaşmadıklarını söylemektedirler. Göçmen kategorisinin kendisi geçişçi değilken, göçmen geçmişli kategorisi geçişçidir. Bu nedenle *göçmen* üçüncü bir boyutu temsil etmekte ve denekler için *öteki* olarak adlandırılmaktadır. Denekler, mecliste yer alan Alman vatandaşlar olarak sosyal çevredeki bu ayrıcalıklı konumlarından çok memnun olduklarını vurgulamakta ve bu sayede toplumun temel zayıflıklarının üstünde bir yerde konumlandıklarını düşünmektedirler.

Farklılaşma stratejisi, akademik sıfatlar ve sosyal statü (elitlik) göstergeleri şeklinde kristalleşmektedir. Elitlik konusunda beliren bir özellik de göçmen grupların menşei ülkelerine göre nasıl sınıflandırıldıkları sorusuna verdikleri cevaplarla ortaya çıkmaktadır. Tüm denekler, Türkiye kökenli göçmen grupların olumsuz stereotipler olduklarını düşünmekte ve bunun sebebinin hem çok kalabalık olmaları hem de eğitim seviyelerinin düşük olmasına bağlamaktadırlar. Yani görüşmeciler de ana akım tarafından yapılan etiketlendirmelerden faydalanarak kendi konumlarını farklılaştırmaktadırlar. Bu savlarını aşağıdaki örnekler en iyi şekilde göstermektedir:

Adaylığımın başında gazeteciler ismime denk geldiklerinde, hem benim hem de ailemin geçmişi üzerine haberler yaptılar [...] ancak beni hiçbir zaman tipik bir göçmen ailenin oğluymuşum gibi nitelendirmediler [...] böyle bir şey yapmaları doğru olmazdı [...] Tipik bir göçmen çocuğu değilim [...] Kimin tipik bir göçmen olduğunu, en azından istatistiksel olarak tanımlayacak olsaydık; ortalama eğitim ve sosyo-ekonomik statüleri olmayan ailelerde doğan göçmen geçmişli kişiler olduğunu söyleyebilirdik. Bu nedenle ben bu kategoride değilim [...] (Görüşme 6, 283- 295 ve 366-369. satırlar)

Göçmen klişesine doğrudan uyduğumu söylemek biraz zor. Ben halen göçmenler arasında bir azınlığım. Üniversiteye giden pek fazla göçmen yok. Almanya'daki genel kabul, göçmenlerin mavi yakalı ailelerde doğduğu ve hep öyle kalacakları yönünde. Ben toplumun bu alt gelir sınıfından gelmiyorum ve biz eğitilmiş insanlarmın siyasette daha etkin bir işlevi yerine getirerek, göçmenlerin yeni ortaya çıkan bir yüzünü, yani elit sınıf yüzünü temsil etmemiz gerektiğini düşünüyorum. (Görüşme 10, 688-700. satırlar)

Toplumda artık mesleki çeşitliliğin ortaya çıktığını kabul eden bu deneğin söyledikleri, Türkiye kökenli bir elit sınıfın oluştuğunu ve Türkiye'den gelen göçmenlerle ilgili olumsuz algıları yıkma hedefi taşıyan bir söylem içinde olduğunu göstermektedir. Kendileriyle "tipik göçmenler" arasında bir sınır çizilmiştir. Bu, tipik göçmenlerin bir türlü entegre olamadıkları ve bunun nedeninin de toplumun gerçeklerinden uzakta yaşıyor olmaları olduğunu dile getirmektedirler. Türkiye'den gelen denekler, Türkiye kökenli göçmen toplulukla Alman devleti arasındaki durumu eleştirmekte ve Türkler hakkındaki grup kimliğinin ve önyargıların kendi özellerinde geçerli olmadığını, kendilerinin ciddi birer istisna olduklarını vurgulamaktadırlar.

Siyasetçiler farklılaştırma stratejisini kullandıklarında, eskiden beri siyasi kariyer yapmakta olanlarla bir anda joker olarak öne sürülenler arasında da kesin bir çizgi çizmektedirler. Bir diğer ayırım ise göçmen kökenli siyasetçilere karşı daha ılımlı yaklaşan siyasi partilerle diğerleri, yani muhafazakar ve liberal partiler arasındaki ayırımdır. Zira ikinci gruba mensup görüşmeciler, çok daha zor bir deneyimi başardıkları için kendilerini ilk gruptaki göçmen kökenli vekillerden daha üstün görürler. Denekler arasındaki farklılaştırma stratejileri, içinde buldukları siyasal örgüt açısından bakıldığında ayırma maruz kalıp kalmadıklarına göre de anlam kazanmaktadır.

Farklılaşma stratejisinin üçüncü boyutu, egzotik teriminin kullanılmasıyla alakalıdır. Normal olarak görülmeye yönelik isteklerine vurgu yapan denekler, her ne kadar toplumun pek çok kesiminde göçmen geçmişli bireylerin oldukları gibi kabul edildiklerini düşünseler de, siyasi toplulukta halen bu anlayışın tam olarak oturmadığını düşünmektedirler. Normallik³ arayışının etiketlerinden kopusun bir parçası olarak önemli bir yer kapladığı görülebilen bir gerçektir.

Siyasal Çeşitlilik Stratejisi

Bu son konu, ana kategorilerin en iç çemberini temsil eder. Bunun nedeni, göçmen kökenin belirli işlevlerde, örneğin göç politikaları sözcüsü olup olmama üzerine kurgulanmasıdır. Bu konu dar bir etkiye sahip olsa da, önemi nedeniyle göz ardı edilemeyecek bir konudur. Bunun da

³ Egzotiklik, özgünlük ve normallik arasındaki bağ çalışmada daha geniş biçimde anlatılmış olsa da burada yer kıtlığından dolayı konuya ancak bu kadar yer ayrılabilmiştir. DDN

ötesinde, göçmen deneyimine dair algının hem partiler hem bireyler açısını dillendirmesidir. Bir yanda göçmen deneyimlerine dayanarak partilerin bu görevi vermesi, diğer yanda göçmen olduğu için görevi alma-almama hatta diğer vekillerin tercihini değerlendirmesini içeren bir örüntü ortaya çıkmaktadır. Göçmen kökeni, üstlenilen siyasal fonksiyonlarda, eylemlerde ya da karar alma süreçlerinde siyasiler için tetikte bulunulması gereken bir unsur olarak algılanabilmektedir. Bahsedilen görevin reddinde, kabulünde ve eylemselliğinde etiketin dengesi hep gözetilmektedir.

Stuart Hall (1996) bu durumu *temsil yükü* olarak tanımlar ve kendi guruplarını temsil etme yüküyle karşı karşıya kalan siyahilere atıfta bulunur. *Temsil yükü*, baskın topluluk tarafından inşa edilmiş olan “siyahlık” kavramının grup-içi farklılıkları neredeyse görünmez bir hale getirmiş olmasından kaynaklanır (Lamont ve Molnar 2001). Çalışmadaki vekiller de tartışmanın iki noktasına odaklanır: eğer kabul ederlerse bunun kökenle değil nesnel yeterlilikle ilişkilendirilmesi ve sırf göçmen kökeni nedeniyle herhangi bir siyasetçiyle ikame edilmeme kaygısı. Bu strateji, bir başka makale konusunu içeren özgünlük ile göçmenlik geçmişine indirgenme arasındaki ikileme de zemin oluşturur.

Sonuç

Bu makalede, göçmen-kökenli Alman vekillerin göçmen-kökenliliğe dair bakışı incelenmektedir. Milletvekilleri, kendi siyasal kariyerlerinde retrospektif bir yolculuk yaparak göçmen geçmişlerini siyasi pratikleri içinde bağlamsallaştırmışlardır.

Bu açıdan bakıldığında, araştırmanın bulguları “etiketler siyasette ne gibi farklılıklar yaratır” sorusuna verilen öncül yanıtların (Swain, 1993) aksine, etiketin farklılık oluşturmamak adına ne şekilde kullanıldığını göstermektedir. Buna bağlı olarak, üç temel sonuca ulaşılmıştır:

Birincisi, beklentilerin aksine, farklı siyasi partilerden siyasetçiler, kendi etiketleri olan göçmen geçmişlerini nasıl algıladıkları ve dillendirdikleri hususunda neredeyse benzer örüntüler sergilemişlerdir. İkinci olarak, tüm vekiller Alman kimliğine daha çok vurgu yapmışlar ve göçmen geçmişli kişiler hakkında oluşan istenmeyen imajı da ortadan kaldırma çabası içinde girmişlerdir. Bu, göçmenlere yapılan eleştirinin kilit noktası olan, eğitim ve dil hususunda hem çok iyi bir eğitim alarak hem de dille ilgili tüm gereklilikleri en iyi şekilde yerine getirerek başardıkları önemli bir adım olmuştur. Bu durum, aslında dışarıda bakıldığında söz konusu etikete olumsuz pek çok anlamlar yüklendiği ve siyasetçilerin de ciddi biçimde kaçındıkları bir tablo çizmiştir. Göçmen geçmişi ile siyasal kimliğin kombinasyonu, etiketin yönetim stratejilerini hızlandırmakta ve söz konusu etiketin bir edilgenleştirme aracı olarak kullanılmasını engellemektedir. Üçüncü olarak, etiketin işe alınma aşamasında daha az etkili olduğu gerçeği üzerinde anlaşmışlardır. İlerleyen aşamalarda söz konusu etiket, bir engel yerine kaynak olarak görülmektedir. Bu bulgu, etiketin siyasetçiler için bir kararsızlık unsuru taşıdığını ortaya koymaktadır.

Zaman zaman bu göçmenlik etiketi olumsuz anlamlar taşıırken; siyasal yetenek, dil yeterliliği ve eğitim profili gibi ayırt edici nitelikler açısından ele alındığında oldukça olumlu anlamlar da taşıyabilmektedir. Bunun da ötesinde,

bu etiket dışarıdan bakanlar için önem taşıdığı sürece, ya da deneklerin deyişiyle, normal hale geçilinceye dek; bu kararsızlığın söz konusu göçmenlik etiketi için hem bir utanma hem de faydalı bir kaynak olarak algılanma aşamasında uzun süre daha devam edeceği görülmüştür.

Analiz, ana kategori olarak belirlenen etiketin yönetimiyle ilgili olan beş ana strateji/konu ortaya koymuştur. Bu konular: nötralizasyon, yeniden tanımlama, ikame, farklılaştırma ve siyasal çeşitlilik. Röportaj yapılan siyasetçiler, siyasal kariyerlerini sürdürebilmek için; çeşitli kitlelere, çeşitli konularda, çeşitli stratejiler sunmaktadırlar. Daha sonraki aşamada, her konuyu birleştiren mantık bağları vardır. Analiz, siyasal çıkar ve yasamada işe alınma aşamalarıyla başlar ki bu durumda etiket, göçmen geçmişli olan/olmayan tüm parti delegeleri ve siyasal etkenler üzerinde uygulanır. Öte yandan ikinci aşamada farklılık, siyasal çevrenin bir parçası olarak sunulmaktadır. Bu aşamada etiket, siyasal pratik esnasında daha sık vurgulanır. Diğer aşamalarda siyasal pratik, etiketin beraberinde getirdiği olumsuz anlamlar ve avantajlar arasında bir denge kurmaya çalışır. Stratejiler oldukça önemli bilgiler ortaya koymakta ve bu çalışmanın, göçmen geçmişlerinin bir etiket olarak siyasette kullanılması ile ilgili ciddi bir boşluğu doldurmaktadır.

Etiketin yönetimi bu çalışmaya katılan tüm vekiller için oldukça önemlidir, zira göçmen kimliği olan her siyasetçi kendi sosyal geçmişleriyle, her gün olumlu ya da olumsuz yollardan pek çok şekilde karşı karşıya gelmektedir. Katılımcılar göçmen-kökenliliğin siyasi pratiklerinde nasıl bir oynadığını, bu pratiklerin nasıl algılandığını ve neden bu etiketin olumlu veya olumsuz olarak nitelendiril-

lebileceğini yansıtmışlardır. Bakış açılarının ortaya koyduğu bir diğer gerçeklik ise, göçmen kimliği geçmişi içinde de bir hiyerarşik sıralama ve farklılık olduğu; belli başlı ülkelerden gelen göçmenlerin diğerlerine oranla daha olumsuz değerlendirildikleridir. Özellikle nüfusta oldukça önemli bir yer kapladıkları için Türkiye kökenli siyasetçiler, bu olumsuzlanmaya maruz kalmaktadırlar.

Kaynakça

- BİRD, K., SAALFELD, T. und WÜST, A. (2011), *The Political Representation of Immigrants and Minorities. Voters, parties and parliaments in liberal democracies*, Routledge. NY
- BOTTOMLEY, G. (1997), Identification: Ethnicity, gender and culture, *Journal of Intercultural Studies*, 18(1), 41–48
- GLASER, B. und STRAUSS, A. (1967), *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, Chicago: Aldine
- GOFFMAN, E. (1963), *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- HALL, S. (1996), *New ethnicities*, MORLEY, D. und CHEN K. Hsing (Hrsg.), *Stuart Hall – Critical Dialogues in Cultural studies*, Routledge, London
- LAMONT, M. und MOLNÀR, Virág (2001), How Blacks Use Consumption to Shape Their Collective Identity: Evidence from African-American Marketing Specialists, *Journal of Consumer Culture*, (1), 31–45
- MİLLER, C. T. und MAJOR, B. (2000), Coping with stigma and prejudice, HEATHERTON T. F., KLECK R. E., HEBL, M. R. und HULL J. G. (Der.), *The Social Psychology of Stigma*, New York: Guilford, 243-72
- PHİLLİPS, A. (1998), *Democracy and Representation: Or, Why Should It Matter Who Our Representatives Are?*, PHİLLİPS, A. (Der.), *Feminism & Politics*, Oxford: Oxford University Press. 224–40

- RYAN, M. (2010), The Culture of Homelessness, *Critical Social Policy*, Februar, Band 30 No. 1, 151-153
- SAALFELD, T. und WÜST, A. (2010), Abgeordnete mit Migrationshintergrund im Vereinigten Königreich, Frankreich, Deutschland und Schweden: Opportunitäten und Politikschwerpunkte, EDINGER, M. und PATZELT, W. J. (Der.), *Politische Vierteljahresschrift Sonderheft 44 "Politik als Beruf"*, 312-333
- SATORE, M. L. und CUNNINGHAM, G. B. (2009), The Lesbian Stigma in the Sport Context: Implications for Women of Every Sexual Orientation, *Quest*, 61, 289-305
- SCHÖNWALDER, K. (2010), Einwanderer in Räten und Parlamenten, *Aus Politik und Zeitgeschichte (ApuZ)*, No: 46-47, 29-35
- STRAUSS, A. und CORBIN, J. (1996), *Grounded Theory: Grundlagen Qualitativer Sozialforschung*. Weinheim: Beltz
- (1990), *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*, Newbury Park, CA: Sage Publications
- SWAIN, C. M. (1993), *Black Faces, Black Interests: The Representation of African Americans in Congress*, Cambridge, MA: Harvard University Press
- TAUB, D. E., MC LORG, P. A. und FANFLIK, P. L. (2004), Stigma Management Strategies among Women with Physical Disabilities: Contrasting Approaches of Downplaying or Claiming Disability Status, *Deviant Behavior*, 25, 169-90

İş Yaşamında Göçmenlik Olgusu: Geçmiş mi Gelecek mi?

Jason HOLDSWORTH

Türkiye’de Göçmen Eğitimci Olmak

Yabancı uyruklu bir eğitimci olarak çektiğim sıkıntıları ve perspektiflerimi paylaşmak isterim:

Kendimi kısaca tanıtayım. Ne kadar Urfalı olduğumu söylesem de, aslen Amerikalıyım! 1995 yılından beri Türkiye’de bulunmaktayım. Kanadalı eşimle İstanbul’da tanıştık ve 4 çocuğumuzla Antalya’da yaşıyoruz. Akdeniz Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesine bağlı Gerontoloji bölümünde öğretim elemanıyım.

Türkiye’ye ilk kez yetişkin birey olarak geldiğimde, Türkçe öğrenmekte çok zorlanmıştım. Şimdi de Türkçem istediğim seviyede olmasa da Allah’a şükrediyorum.

Şahsi olarak zorlandığım konularından biri: Türkçe’m akıcı düzeydedir. Türkçem ana dilim gibi değil tabii ama haber izlerken veya birileriyle sohbet ederken ayrıntıları genellikle kaçırmıyorum. Ama bir öğretim elemanı olarak, derslerimizde bazen ayrıntıları kaçıyorum. Örneğin; bir konu üzerine odaklanırken öğrenciler başka açıdan soru sorduklarında, çok sık olmasa da “Tekrarlar mısınız?” demem gerekiyor. Ayaküstü cevap vermekte de konuya göre zorlanabiliyorum.

Önceden hazırladığım ders içeriklerini sunmak problem değil, ama serbest konuşmalarda ayaküstü düşünüp düzgün bir cevap vermek başka bir şey; bu ileri düzeyde dil bilgisi ve yeteneği ister.

Türkler ise katı davranmıyor bu konuda. Yaptığım hatalarım karşısında ince ve merhametli davranıyorlar. Öğrencilerimiz olsun, komşularımız olsun bu konuda iyi niyetliler.

Hocalar ve öğrenciler arasında statü farkı gözledim:

Hocalar ve öğrencilerin arasındaki mesafeyi, Amerika veya Almanya ile kıyaslarsak, Türkiye’de daha fazla.

Örneğin:

a) farklı asansöre binmek veya

b) merkez yemekhanemizde hocalar ve öğrenciler aynı bölümde değil, ayrı ayrı bölümlerde yemek yerler.

Ayrıca, hocalar ve öğrenciler arasındaki iş paylaşma yaklaşımı da farklı. Türkiye’de hocalar, öğrencileri rahat rahat görevlendirebilirken; ben kültürel açıdan bunu rahat rahat yapamıyorum.

Türkiye’deki Üniversitelerde Eğitimin Hoş Tarafları

Benzer şekilde bazı seçkin öğrenciler, bir veya birkaç hoca ile yakından resmi olmayan bir şekilde usta çırak ilişkisi sürdürmektedirler. Bunun güzel tarafı, hocalar öğrencilere derslerin dışında bir takım pratik bilgi ve genel yaşamlarında ve mesleki hayatlarında tecrübe ve beceri kazanma olanağı sağlıyor.

Yine pozitif olarak algıladığım farklılıklar arasında samimiyet düzeyi vardır:

Türk toplumundaki sıcakkanlılık hoş bir farklılık oluyor. Kampüste hocalar ve öğrenciler arasındaki resmi ilişkilerin dışında samimi ilişkiler var ve bu istisna olmayan, yaygın bir ilişki tarzıdır. Komşular arasındaki samimiyet düzeyi de öyle

olmalı ki bir atasözünde, “Ev alma, komşu al.” deniliyor, çünkü candan ilişkiler sürdürmek mümkündür ve burada yaygındır.

Üniversitemizde Gerontoloji Bölümü’nün dışında pek tecrübem yok. Gerontoloji Bölümü’nde yaşadığım tecrübelerden paylaşacak olursam da, öğrencilerimiz hayli motive oluyor ve öğrencilerin çoğu, ders dışında proje ve faaliyetlerde yer alıyorlar. Olağanüstü bir paylaşma var hocalar ve öğrencilerimiz arasında.

Yazarlar Almanca Yazıyor

Yadé KARA

En eski eğlendirme biçimidir anlatmak. İnsanoğlu var oldukça anlatıldı. Benim göçebe ceddim anlattı her daim, harikulade masallar anlatıldı. Ağızdan ağıza anlatma kültürü...

Ben ise Almanca anlatıyorum, yazılı anlatım kültürüyle. Benim sülalemde yeni bir şey bu. Fark etmez. Önemli olan anlatmak. Evet, anlatmak eskilerden, o eski Batı Berlin'den, Almanya'dan, ne bileyim belki de yeninin Avrupa'sından. Orada bir dur! Bunun üzerine bir gidelim hele.

Şimdi her şey ardı ardına anlatılmalı. "Selam Berlin" adlı roman yayımlandığı vakit kimi gazeteciler "Türk perspektifinden" kaleme alınmış "dönüm romanı" saptamasında bulundu.

Çoğu kez olduğu gibi, verdiğim birçok röportajda aydınlatmak, anlatmak ve nitekim kendimi anlatmak zorunda kalmıştım.

Şöyle ki: "Selam Berlin", Batı Berlin perspektifinden ancak Türk arka planıyla yazıya dökülmüştür. Eğer salt Türk perspektifinden yazılmış olsaydı, bir başka ifadeyle örneğin; İzmirli veya Antalyalı genç bir adam söz konusu olsaydı, roman kahramanı kitabın bir yerinde geçen „... sanki Pankow'a giden son tren" ifadesine yüklenen çağrışımı kavrayamazdı ki. Udo Lindenberg'in Erich Honecker'e göndermesini içeren bu

şarkıyla ilgili Antalyalı genç bir adamda bir duyarlılık beklenemeyeceğinden bir çağrışım uyandırması da beklenemez!

Kısa sürede fark ettim ki, medya dual düşünceyi benimsemiş durumdaydı, yani siz-biz veya Türk-Alman kutupları dahilinde. Onların anlayamadığı yeni bir perspektifin ortaya çıkmış olduğuydu: Türk arka planlı Batı Berlinli.

Alman kamuoyu, anadillerinde yazmayan yazarların yeni perspektifler açmaya muktedir olduğunu henüz algılayamamıştı.

Evet, bu yazarların çoğu yeni perspektifler açmış, medya ve kamuoyu bu gerçeği sindirmeyi öğrenmek ya da hiç değilse farklılıkları, ayırtıları görmek ve algılamak durumundaydı. Zihniyet değişikliğine gitmek. Yeni bir öğrenme süreci. Hayırlısıyla...

Aradan geçen zamanın ardından „Selam Berlin“, okullarda Almanca derslerinde okutulmakta. Bu roman, Berlin Duvarı'nı, devrimi ve Dönüm'ü konu alıyor kendine. Yabancı ülkelerden gelen genç üniversiteliler bu kitaba ilgi gösteriyor, çünkü 1989 olaylarını içeren Berlin tarihini ve 19 yaşında arayış içindeki Berlinli bir gencin gözünden bir aile dramını dilendiriyor. Çünkü her bir şeyi biraz daha anlaşılır kılıyor. Belki.

Bu „uluslararası ilgi“, Goethe Enstitüsü'nün dikkatini çekti. Yazarlar Almanca yazıyor ve „Anadillerinde“ değil.

Bu yazarların büyük bir kısmı Yeni Alman Edebiyatı'nın birer temsilcisi olarak Goethe Enstitüsü tarafından New York, Montreal veya Torino gibi kentlere kitap fuarlarına veya edebiyat festivallerine gönderildi. Bu meyanda bu meslektaşlar yabancı ülkelerde 1945 sonrası Alman Edebiyatı'nın birer temsilcisi olarak bulundular. Goethe Enstitüsü'nün edebiyat otoritelerini pek kale almayan başına buyruk bu tutumunu seviyo-

rum ben. Üstelik Goethe Enstitüsü'nün stratejisi apaçık ortada olsa bile: Uluslararası DÜZLEM'de Almanya'ya yeni imaj. Fark etmez.

Yazarların anadillerinde yazmaması İngiliz Edebiyatı'nda yeni bir olgu değil. Bu yazarlara örnek olarak Nobel ödüllü Vidiadhar Surajprasad Naipaul, Salman Rushdie ya da Monica Ali sayılabilir. Bu yazarlar da William Shakespeare ve Ernest Hemingway gibi İngilizce yazan yazarlar topluluğu arasında sayılmakta. Üstelik bu da günün olmazsa olmazı „cup of tea“ gibi çoktan kabullenilmiş durumda.

Oysa buralarda anadillerinde yazmayan yazarlar söz konusu olduğunda „kök“ ısrarla ön planda tutulup „köken“ vurgulanmakta. Edebiyat tarihi Nobel ödülü almış veya almamış yazarlarla dolu olmasına rağmen: V. S. Naipaul, Samuel Beckett vd.

Almanya bağlamında ise o gevşek ve kayıtsız doğallığın eksikliği gözleniyor; özellikle de kimi medya mensuplarıyla Germanistlerde ve hakeza kurul ve kurum başkanlarında.

Malum, Almanca'da bir tanımlama merakı vardır. Ancak tanımlamak için ister istemez sınırlarlar çekilir, kimileri ya da bir şeyler sınırın ötesinde diğerleriye berisinde kalır. Bu iş özellikle seminerlerde, TV programlarında ve yayınlarda icra edilir. Bu durumda „Göçmen Edebiyatı“ veya „Göç Edebiyatı“ gibi kavramlar uçuşur ortalıkta. “Göçmen” sanatçılardan beklenen vatansızlıktan, sıra özleminden dem vurmalarıdır. Dahası var: Onlardan kültürler arasında durmaları, eksikliklere ve paralel toplulukların varlığına vurgu yapmaları beklenir. İşbu edebiyatın toplum siyaseti açısından kullanılabilirliğiyle dengelerin gerçekçi ve eleştirel gösterilip gösterilmediğine özenle bakılır.

Anlatım üslubu, dil, metin estetiği gibi unsurlar her anlatımın temelini oluşturdukları halde önemsizmişler gibi arka plana düşüverirler.

Burada üzerinde durmaya değer bulduğum bir tartışmaya İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen uluslararası Germanistler toplantısında bizzat tanık oldum. Fransa'dan gelen bir bayan Germanist bana "Neden göçmenlerin köksüzlüğü, krizleri ya da sıkıntıları üzerine yazmıyorsunuz?" diye sordu. Bunu sormasının nedeni kuşkusuz "Selam Berlin" romanımın başkahramanının alışılmışın dışında nüktedan bir kişiliğe ve olaylar karşısında gevşek kalabilen bir yapıya sahip olmasıydı. Benim bu soruya yanıt vermeme fırsat bırakmayan Kahireli ve Puneli (Hindistan) iki Germanist atıldı:

"Göçmenleri neden her daim gam ve kasvet içinde görmek istiyorsunuz? Kriz içinde, sıkıntılarla boğuşurken... Neden göçmen kökenli bir roman kahramanı nüktedan ve şakacı tarzıyla hikâyeye baştan sona eşlik edemesin? Neden her şeyi alaycı bir cepheden bakamasın?"

Daha sonra, Pune Üniversitesi'nde (Hint Oxford'u) Germanistik okuyan öğrencilerin öğrenimleri için Feridun Zaimoğlu, Yade Kara ve Emine Özdamar'ın kitaplarını tercih etmeleri hoş bir sürpriz oldu bana. Bu "Hint fenomeni"nin nedenlerinden biri burada adı geçen yazarların kaleme aldığı roman figürlerinin "Batı kökenli" olmadıkları halde BATT'da hayatlarını idame ettirmek zorunda olmalarıydı kuşkusuz. Pek tabii ki sosyolojik ve tarihsel birtakım gerekçeler de burada sıralanabilir ancak bu yazının çerçevesine sığmayacağından bunlara burada değinmiyorum.

Edebiyat eleştirmeni Sigrid Löfflers "Yeni Dünya Edebiyatı ve Büyük Anlatıcıları" (Alm.: Die neue Weltliteratur und ihre großen Erzähler) başlıklı yeni kitabında değiniyor bu

konuya. Yaşam hikâyeleri salt tek ülke, tek dil ve tek kültür paradigması üzerinden izah edilemeyen yazarlar üzerine kalem alınan makalelerde çok dil, çok sayıda yaşama ortamı ve farklı kültürler ön planda olmalı ister istemez. Onların çok yönlü varlığıyla birlikte siz de orali olup çıkıveriyorsunuz adeta. Üstelik her şey tüm doğallığıyla geliyor. Gary Shteyngart, Michael Ondaatje (“İngiliz Hasta” filmi onun kalem aldığı bir hikâyeden sinemaya uyarlanmıştır), Monica Ali ve Salman Rushdie gibi isimler bu yazarlara birer örnek teşkil etmektedir.

Bu arada anımsatmak isterim ki Alman Edebiyatı’nın son dönemlerde Nobel ödülüne layık görülen iki önemli temsilcisi Günther Grass (Polonya) ve Herta Müller (Romanya) göçmen kökenlidir.

Nobel ödülü almayı başarmış her iki yazar da yapıtlarında göçmenlik konusuna değinir. Fakat onların göçmen kökenliğiyle ilgili herhangi bir yerde tek bir ibareyle karşılaşamazsınız. Ortalığı bulandıracak tek bir etiketleme hatası bulamazsınız.

Belki Bay Grass Polonya aksanıyla konuşuyordu. Belki Bayan Müller Romanya aksanı ile düşünüyordu. Aksanı var... Aksanlı düşünüyor... Kim bilir sınır koyucu medya insanlarının kafasında neler var.

III. BÖLÜM

TÜRK-ALMAN BİLİMSEL İŞBİRLİĞİNE BAKIŞ AÇILARI VE MEVCUT POTANSİYELLER

Kısım 1: TOPLUM VE SAĞLIK

Sezaryenle Doğum – Almanya ve Türkiye Arasında Transnasyonal ve Transkültürel Gerçekler ve Tartışmalar

*Theda BORDE, Silke BRENNE, Jürgen BRECKENKAMP,
Oliver RAZUM ve Matthias DAVID*

Giriş

Doğum öncesi ve sonrası dönemlerde anne ve bebek sağlığı, sağlık tedariki ve tedarik adaletinin kalitesi bakımından önemli bir göstergedir (Betrán vd. 2007, Rio vd. 2010). Göçmenliğin yoğun yaşandığı ülkelerde hamilelik ve doğumla ilgili göç, etnisite ve akültürasyonun (kültürleşme) yanı sıra diğer bazı toplumsal ve yapısal etmenler üzerine ayrıntılı bilgilere ihtiyaç var. Ancak bu şekilde sağlıklı bir tedarik uygulaması ve adaleti temin edilebilir. Daha önceki dönemlerde Almanya’da yapılmış olan araştırmalar, Alman kadınlara kıyasla yabancı kadınlar arasında daha yüksek seviyede sezaryen ve erken doğum riski, daha düşük seviyede de doğum öncesi tedbirlere başvurulduğunu tespit ederken, nispeten yeni araştırmalar, çocuk ve anne ölümleri ve erken doğum oranları gibi önemli perinatal kalite verilerinde bu değerlerin birbirine giderek yaklaştığını göstermekte (Kolleck vd. 1979, Welsch vd. 2004). 1993 ile 1999 yılları arasında Berlin genelinde elde edilmiş olan perinatal veri istatistiklerinin analizi, Alman kadınlara kıyasla, kökenleri Türkiye’ye dayanan kadınlarda doğum esnasında daha az sayıda epidural anesteziye

(ağrısız doğum) başvurulduğunu, daha yüksek seviyede anemi (kansızlık) durumuyla karşılaştığını ve sezaryen tercihinin düşük seviyede kaldığını göstermekte (David vd. 2006). Yine birçok uluslararası araştırmada da perinatal tedarik ve doğum desteği bağlamında elde edilmiş sonuçlarda göçmen kadınlarla Alman kadınlar arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Perinatal verilerin göçmen kadınlarda daha kötü seyretmesinin nedeninin göçmenliğin getirdiği stres, sosyal çevrenin eksikliği, düşük seviyeli sosyal statü, sağlık tedarikinden yararlanmakta engellerle karşılaşmak ya da tedarik sistemindeki ayrımcılıklar olabileceğine işaret edilmektedir. Bu perinatal sonuçları daha olumlu açıklayabilmek için *heathy migrant effect* (herhangi bir sağlık sorunu bulunmayan insanların göçmen olarak seçilmesi) sonuçlarına başvurulmuştur (Gissler vd. 2009, Bollini vd. 2009, Razum vd. 2008).

Elde edilmiş olan bilgiler birbirine uyumsuz bir tablo sergilediği gibi söz konusu verilerin uluslararası karşılaştırılabilirliği de sınırlı düzeydedir. Uluslararası düzeyde yayınlanmış birçok araştırmada yurtdışında bulunan bir doğum yeri göçmenliğe işaret ederken, son 10 yılda Almanya'da yaygınlaşan „göçmen kökenli“ belirteci en azından bu bağlamda belirsizliğe yol açmaktadır. Aslına bakacak olunursa sadece göçmenliği bizzat yaşamış olan birinci kuşak değil onların soyundan gelenler, yani ikinci kuşak da „göçmen kökenli“ sayılmaktadır. 2012 yılında 80,2 milyona denk gelen Alman nüfusunun 15,3 milyonu göçmen kökenliydi. Bu grubun içinde 2,8 milyon ile Türkiye kökenliler ilk sırayı almaktaydı. Bunların da yarısı sayılabilecek bir bölümü olan 1,3 milyon insan Türkiye doğumlu idi. Geri kalan 1,5 milyonluk kesim ise göç süreci dahil göçmenlik deneyimi olmayanlardır ve Türkiye kökenli birinci kuşağın soyundan olma çocukları veya torunlarıdır

(Statistisches Bundesamt 2015). Bu da demek oluyor ki, göçmenlik geçmişleri uzun yıllara dayanan „Türkiye kökenli“ göçmenlerin, diğer sosyodemografik etmenler dışında göçmenlik konumlarını ve bununla ilintili akültürasyon süreçlerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Son dönemlerde dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye ve Almanya’da da sezaryen yöntemiyle yapılan doğumlarda artış trendi gözlenmektedir. Almanya genelinde sezaryen doğumların oranı yüzde 31,8 iken, bu oran Türkiye’de aynı yıl içinde yüzde 50,4 olarak kayıtlara geçmiştir (Statistisches Bundesamt 2014 / T.C. Sağlık Bakanlığı 2014a). Yüksek ve orta gelirli ülkelerdeki sezaryen artışının nedeni olarak anne yaşının, önceki dönemlere kıyasla yüksek olması gibi risk artırıcı etmenlerin yoğunluğu ve sezaryene olan yüksek talep belirtilmektedir (Mylonas ve Friese, 2015). Konuyla ilgili bilimsel yayınların analiz edilmesi, gerek tıbbi personelin gerekse anne adaylarının tutumunun sezaryen sayısını doğrudan belirlediği gerçeğini apaçık ortaya koymaktadır (Lavender vd. 2012, Kolip vd. 2012).

Sezaryen gerçekten hayat kurtaran bir ameliyat olabilir. Ancak bu ameliyat riskli olabilir; o nedenle sadece anne veya çocuğun endikasyonu kapsamında başvurulacak bir yöntem olmalıdır (Mylonas ve Friese, 2015). WHO 1985 yılında anne ve bebek ölümlerinin düşük olduğu ülkelerde yüzde 15 düzeyinde sezaryeni en uygun oran olarak önermişse de bu oran da tartışmalıdır. Nitekim son dönemlerde yapılan bir araştırma, sezaryen oranının bu ülkelerde yüzde 10’un altında kalması gerektiğine işaret eder (Ye vd., 2015). Düşük sezaryen oranları genelde yetersiz düzeyde sağlık tedariki olarak kabul edilirken yüksek sezaryen oranları da anne adaylarından gelen aşırı taleplere bağıntılandırılmaktadır. Ancak Türkiye’den

gelen ve Almanya’da doğum yapan göçmen kadınların, Türkiye’deki sezaryen oranları bu denli yüksek iken, Alman kadınlara oranla daha az düzeyde sezaryen olmasının nedenleri burada tartışılacak ve değerlendirilecektir.

Bu makale, göçmen kökenli olmayan annelerle Türkiye kökenli anneler ve Alman Araştırma Topluluğu (Deutsche Forschungsgesellschaft – DFG) tarafından desteklenen „Perinatal Sağlık & Berlin’de Göç“ başlıklı araştırmayı baz alarak ikinci kuşak mensubu kadınlarla herhangi bir göç süreci yaşamamış Alman kadınların, doğum biçimlerini karşılaştırma üzerinde yoğunlaşacaktır. Göçmen kadınlarda doğum biçimleri üzerine yapılmış olan uluslararası araştırmaları göz ardı etmeksizin derlediğimiz sonuçlara yer vereceğiz, fakat daha önce Türkiye’de sezaryen oranını düşürme konusunda kaydedilen gelişme ve tartışmalara da değineceğiz. Bu kapsamda hangi türden transkültürel ve transnasyonal etmenlerin ya da yapısal değerlerin doğum biçimi üzerinde etki yapmış olabileceği tartışılacaktır.

Perinatal Sağlık & Berlin’de Göç

Yöntem

Burada ortaya konan sonuçlar geniş kapsamlı veri tespitlerine ve analizlere dayanmaktadır. Alman doğum kliniklerinde düzenli olarak derlenen perinatal veriler¹, toplumsal etmenlerin hamileliğe ve doğuma etkisini derinlemesine çözümlenmeye yarayacak ayrıntılı sosyodemografik ve göç içerikli bilgiler barındırmadığından dolayı, araştırmamız kapsa-

¹ Bütün hastanelerde elde edilen perinatal veriler kalite güvencesi kapsamında Göttingen’de bulunan AQUA-Institut GmbH adlı şirkete bildirilmektedir.

mında Ocak 2011 ile Ocak 2012 arasında Berlin'deki üç doğum kliniğinde (Charité Campus Virchow-Klinikum, Vivantes Klinikum Neukölln, Vivantes Klinikum am Urban) tamamlayıcı nitelikli anket yapılmıştır. Burada adı geçen üç hastaneden birinde söz konusu zaman zarfında doğum yapan her kadının katılmasını öngörüyoruz araştırmamız. Henüz 18 yaşına gelmemiş genç anneler, Almanya dahilinde ikamet etmeyen ve turist olarak niteleyebileceğimiz anneler ile düşük yapan ya da bebeği ölü doğan kadınlar burada istisna oluşturmaktadır. Birden çok lisan konuşan anketörlerle proje kapsamında çalışan öğrenciler 12 ay boyunca her gün bu üç hastanenin doğumhanelerinde ve loğusa bölümlerinde çift vardiya usulüyle annelerle 20 dakikalık soru kağıtlı yüz yüze anketler yapmışlardır. Anket belgeleri sosyodemografik verilere ve hamilelikte sağlık tedarikine yönelik sorular içerdiği gibi göçmen kökenli kadınlarda ilaveten göç ve akültürasyon süreçleriyle ilgili sorular da içermektedir (Bongard vd., Frankfurter Akkulturationsskala, 2002). Anketlerden elde edilen veriler, doğum yapan kadınların „Anne Kimliği“nde („Mutterpass“) yer alan bilgilerle pekiştirilmiş, kliniğin saptadığı perinatal verilerle de ilintilendirilmiştir. Kadınların göçmenlik konumu ise annenin kendisinin doğduğu ülke, keza anne ve babasının doğduğu ülke ya da ülkeler, Almanya'da yaşadığı süre ve anadili üzerinden tespit edilmiştir (Schenk vd., 2006).

Betimleyici nitelikli bir değerlendirmeye birlikte göç ve akültürasyon süreçlerini derecelendirmeye yönelik çok değişkenli (*multivariat*) analizler de yapılmıştır. Çok değişkenli parametre tahmini için genelleştirilmiş doğrusal modeller (*Generalized Linear Model - GLM*) ile ikili (*binary*) ya da katlı terimli lojistik regresyon (*multinomial logistic regression*) analizleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak $p < 0,05$ belirlen-

miştir. Bütün değerlendirmeler istatistik yazılımı SAS 9.2 ile yapılmıştır. Anket sırasında, birincil (primer) ve ikincil (sekunder) verilerin bir araya getirilmesinde ve veri değerlendirme işlemleri esnasında bilgi koruma yönetmeliğinde öngörülen bütün kurallara riayet edilmiştir. Bu bağlamda sorumlu etik komisyonunun onayı mevcuttur.

Sonuçlar

Denek tanımlaması

Rastgele örnekler: Verilerin toplandığı zaman diliminde üç hastanede toplam 8157 doğum gerçekleşmiştir. Doğum yapan kadınların yüzde 9,4'lük bölümüne ya ulaşılammış ya da bu kadınlar ankete katılmayı reddetmiştir. Araştırma için belirlenen profile uygun 7.100 kadının katılımıyla 89,6 oranında bir geri dönüş elde edilmiştir.

Göç konumuyla ilgili olarak dört kıyaslama grubu oluşturulmuştur: Kadınların yüzde 42,1'inin herhangi bir göçmenlik süreci yaşamadığı saptandı. Yine bu kadınların yüzde 39,7'sini Almanya dışında, yüzde 13,5'inin ise Almanya'da doğmuş göçmenler (2. ve 3. kuşak) oluşturmakta. Deneklerin geri kalan 4,7'lik bölümünün ise anne veya babasından birinin yurtdışında doğmuş (tek taraflı göçmen kökenlilik durumu) olduğu bilgisine ulaşıldı. Araştırmaya katılan deneklerin yaklaşık yüzde 60'ı Almanya doğumluyken, Türkiye'de doğduğunu belirtenlerin oranı yüzde 10'a tekabül etmekte. Batı ve Doğu Avrupa ülkeleriyle Balkan ve Arap ülkelerinin yanı sıra Lübnan, deneklerin doğduğu diğer ülke ve bölgeler arasında öne çıkanlar olarak nitelenebilir.

Kısmi örnekler: Bu makale, Türkiye kökenli annelerle (n=1.277) göçmen kökenli olmayan annelerin (n=2.991) doğum biçimlerini karşılaştırma üzerinde yoğunlaştığı için aşağıda,

öne çıkan sosyodemografik ve göçmen içerikli veriler kısmi örnekleme yoluyla betimlenecektir. Göçmen kökenli annelerin tamamı Türkiye kökenli olup 697'si birinci kuşaktadır ve Türkiye'de doğmuştur, 580'i ise ikinci kuşaktan olup Almanya'da doğmuştur. Bu kadınların yaşları 18 ile 49 arasındadır. Göçmen kökenli annelerin ortalama yaşı 29,7 ve ikinci kuşak göçmen annelerde 28,0 iken, göçmen kökenli olmayan annelerin yaş ortalaması 30,9 ile biraz daha yukarıdadır. Araştırmanın yapıldığı zaman diliminde göçmen olmayan kadınların yüzde 56,3'ü, göçmen kadınların arasında ikinci kuşak mensuplarının yüzde 43,5'i göçmenliği bizzat yaşayan annelerin ise yüzde 24,7'si ilk çocuğunu doğurmuştu. Annelerin eğitim düzeyiyle ilgili farklılıklar da göze çarpmaktadır. Göçmen olmayan annelerin hemen hemen yarısı lise ya da üniversite düzeyinde eğitim aldığını belirtirken, bu oran göçmen kökenli annelerde yüzde 13,5 ve göçmen annelerde ise yüzde 11,6 olarak kayıtlara geçmiştir. Almanya'da doğan göçmen kökenli deneklerin yüzde 80'i ortaokul mezunu olduğunu belirtirken, Türkiye'den göçen annelerin yüzde 40'ı temel eğitim aldığını ya da hiç eğitim almadığını belirtmiştir. Göçmen kökenli kadınların Almanca bilgilerinin, göç statüleriyle ilintili olduğu ortaya çıkmıştır. İkinci kuşak annelerin yüzde 90'ı kendi ifadeleriyle „çok iyi“ ya da „iyi“ derecede Almanca bilgisine sahipken, göçmenlik sürecini bizzat yaşamış olan annelerin yüzde 27'si aynı yanıtı vermiştir. Ancak bu annelerin de yüzde 36'sı „orta derecede“, yüzde 37'si ise „yok“ ya da „çok az“ seçeneklerini işaretlemiştir. Türkiye'den gelen göçmen kökenli kadınların kültürasyon derecesi ikinci kuşak kadınlarda daha yüksek düzeyde olup Almanya'da kalış süresi uzadıkça doğru orantılı artış kaydetmektedir.

Önlem ve doğum yardımına dair sonuçların karşılaştırılması

Araştırma grubumuzun yayınladığı diğer bazı araştırmalarda sunulan analizlere ait ayrıntıların (Brenne vd. 2013, Brenne vd. 2015, David vd. 2014, David vd. 2015) perinatal göstergeler bazında kıyaslama yapıldığında, Türkiye kökenli göçmen kadınların iyi, hatta kimi durumlarda çok daha iyi perinatal gösterge sonuçlarına ulaştırdığı gözlenmektedir. Nitekim göçmenlik olgusu göz önünde bulundurulmaksızın, hamilelik sırasında önlem nitelikli kontroller bütün gruplar tarafından adet bazında 11,2 ile eşit oranda belirtilmiştir. Dünyaya gelen bebeklerin sağlık durumları da eşit düzeyde iyi olarak belirlenmiştir. „Türkiye kökenli göçmen“ kategorisindeki kadınlar, diğerleriyle kıyaslandığı vakit daha az sayıda riskli gebelik durumuyla karşılaşmıştır. Öte taraftan gerek göçmen profilli kadınların gerekse, ikinci kuşağa mensup kadınların doğum öncesi ve sonrası dönemlerde eşit düzeyde anemi (kansızlık) sorunuyla karşılaşması asıl dikkat çeken husustur.

Göçmenlik konumu ve kökenle ilintili doğum biçimi

Araştırmaya katılan 7100 kadından göçmen kökenli olmayan kadınların yüzde 60,8'i, ikinci kuşak kadınların yüzde 70'i ve göçmen profilli kadınların da yüzde 69,8'i doğal biçimde vajinal doğum yapmıştır. Göçmenlik süreci çok eskiye dayanan kadınlarla göçmen olmayan kadınlar arasında doğum biçimi açısından büyük farklar gözlenmemesinden dolayı bu iki grup birlikte değerlendirmeye alınmıştır. Köken ülkeler bazında ise Türkiye'den gelen kadınların yüzde 78,1'i, Lübnan'dan gelen kadınların yüzde 77,8'i ve Eski Yugoslavya'dan gelen kadınların da yüzde 72,2'si vajinal doğum yapmıştır. Yine köken ülkeler bazında Afrika'nın kuzey, orta ve güney

bölgelerinden gelen göçmen kadınların yüzde 47,3'ünün sezaryenle doğum yaptığı görülmektedir. Ancak bu oranın yüzde 33,3'lük bölümü ikincil sezaryenlerdir, yani doğum sırasında acilen alınan sezaryen kararlarının sonucudur. Avrupa 15 ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği² (European Free Trade Association – EFTA) yurttaşı olan kadınlar arasında ikincil sezaryen oranı yüzde 30,9 ile 7,2'lik birincil (primer), yani planlanmış sezaryene kıyasla oldukça yüksek.

Kadınların göçmen konumları göz önünde bulundurulmak kaydıyla ve kısmi örnekleme suretiyle yapılan doğum biçimi karşılaştırması istatistiksel açıdan yüksek seviyede farklılıklar göstermektedir ($p < 0,001$). Türkiye'den Almanya'ya göçen kadınların yüzde 22'lik oranla, ikinci kuşak kadınlara ve göçmen olmayan kadınlara göre daha az sezaryen ameliyatı oldukları görülmektedir. Bu oran diğer ülkelerden gelen göçmen kadınlarla karşılaştırıldığında da oldukça düşük seviyededir (Tab. 1).

² Avrupa 15: Belçika, Danimarka, Almanya, Finlanda, Fransa, Yunanistan, İngiltere, İtalya, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz, İsveç, İspanya EFTA (European Free Trade Association): İzlanda, Lihtensteyn, Norveç, İsviçre

Tab.1: Kadınların göçmenlik konumu bazında sezaryen oranları

Türkiye kökenli göçmenlik bağlamında rastgele ve kısmi örnekler

	sezaryen doğumları toplam %	bunlardan primer (birincil) sezaryen %	bunlardan sekunder (ikincil) sezaryen %
göçmen kökenli olmayan* (n=3321)	39,2	15,2	24,0
ikinci kuşak göçmen (n=958)	30,0	11,2	18,8
└ Türkiye kökenli 2. kuşak göçmen (n=580)	31,7	12,2	19,5
toplam göçmen (n=2821)	30,2	12,0	18,2
└ Türkiye'den gelen göçmen payı (n=697)	22,0	10,5	11,5

* Kadının tek taraflı göçmen kökenlilik durumu dahil

İkinci kuşak göçmen kadınlardaki sezaryen oranlarına bakacak olursak bunların göçmen kökene sahip olmayan, yerli diye nitelendirebileceğimiz kadınlardaki oranlara yaklaştığını gözlemleyebiliyoruz. Ne var ki ilk kategoriye giren kadınların, gerek birincil (elektiv, seçici) gerekse ikincil (elektiv ya da seçici olmayan) sezaryenlerde halen diğerlerinin ulaştığı oranların çok altında kaldığına tanık olmaktayız (Tab. 1). Katlı terimli türden bir lojistik regresyon analizi, „Türkiye kökenli göçmen“ kadınların birincil türden, yani planlanmış sezaryen (Odds Ratio [OR]: 0,73; 95%-Konfidenzintervel [95%-KI: 0,55-0,96]) ve ikincil sezaryen (OR: 0,69; 95%-KI: 0,54-0,87) olanaklarından çok daha az oranda istifade edebilmektedirler. „Türkiye kökenli göçmen“ kadınların yeterli derecede Almanca

bilgisine sahip olmaması durumu da planlı bir sezaryenin önünü kesen olgu olarak akıllara gelmekte (OR: 0,47; KI: 0,23-0,96).

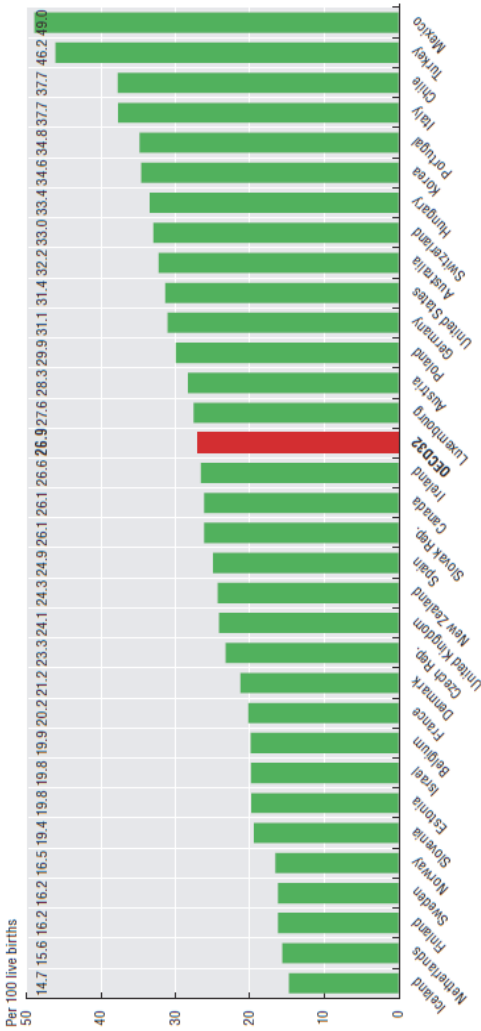
Türkiye’de doğum yapan kadınlarla Türkiye’den Almanya’ya göçüp de bu ülkede doğum yapan kadınların karşılaştırılması durumunda ikinci gruptaki kadınların çok daha seyrek sezaryen talebinde bulunması, Türkiye’de sezaryen oranının bu denli yüksek çıkmasının gerekçelerinden birini oluşturuyor. Bu durum da ister istemez ülkeler bazındaki sezaryen oranlarını bir kez daha tartışmaların odağına yerleştiriyor.

Sezaryen oranlarıyla ilgili gelişme ve tartışmalar

Uluslararası

Yüksek ve orta düzeyde gelir elde eden insanların yaşadığı ülkelerde son yıllarda sezaryen talebinin giderek arttığını gözlemliyoruz. Dünya genelinde yapılacak bir karşılaştırma özellikle Brezilya, Çin, Meksika ve Türkiye gibi ülkelerde sezaryende adeta bir talep patlaması yaşandığını göstermekte. Öyle ki, bu ülkelerde her iki kadından biri bebeğini sezaryenle dünyaya getirmektedir. Öte taraftan sezaryen oranının yüzde 20 altında kalarak en düşük seviyelerde seyrettiği ülkeler arasında Hollanda, Finlandiya, İsveç ve Norveç sayılabilir (OECD 2011, OECD 2013) (Şekil 1).

Şekil 1: 2011 yılı sezaryen oranları (veya bir sonraki yıl)

Source: OECD Health Statistics 2013, <http://dx.doi.org/10.1787/health-data-en>.

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/88892917617>

Kaynak: OECD, Health at a Glance 2013.

Son yıllarda sezaryen oranını aşağı seviyelere çekmek üzere dünya çapında efor sarf edilmekte. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization – WHO), 2015 Nisan'ında yayınladığı bir basın açıklamasında, sadece tıbben gerekli olması durumunda sezaryene başvurulması gerektiğini ifade etmesine rağmen sezaryen seksiyonun tıbben zaruriyetini belirleyen ve uluslararası geçerliliği olan bir klasifikasyon sisteminin eksikliğinden de yakınmaktadır (WHO 2015). Keza anne ve bebeğin beden ve ruh sağlığını tıbbi açıdan riske etmeyen sezaryen ve vajinal doğumları karşılaştırmak suretiyle konuya açıklık getirecek araştırmalar da şu aşamada yetersiz kalmaktadır (Lavender vd. 2012). Tartışma götürmeyen tıbbi endikasyonların ötesindeki hareket alanları, bunların da ötesinde sezaryen bağlamında anne ve bebeğin sağlıklarını riske edecek tehlikeli durumlar, bilimsel yayınlarda giderek daha sık ele alınıp değerlendirilmekte. Özellikle insan sağlığını riske eden ısmarlama sezaryenler mercek altına yatırılmaktadır (örneğin Souza 2010, Mylonas ve Friese 2015 ile Schild 2015).

Brezilya'da özel sağlık kurumlarında doğum yapan annelerin yüzde 85'i, kamu hastanelerinde doğum yapanların ise yüzde 45'i sezaryeni tercih etmekte. Bu ülkede, gereksiz sezaryen ameliyatlarının önünü almak üzere Haziran 2015 tarihinde yeni kurallar yürürlüğe girdi. Bu tarihten beri ameliyatı yapacak hekimler, anne adayını muhtemel risklerle ilgili bilgilendirip imzasını almak, keza doğum sırasında sezaryene başvurulması durumunda bunun tıbbi, makul gerekçelerinin ayrıntılı dökümünü yapmak zorundalar (Latin America & Caribbean, 7.7.2015).

Sezaryen oranlarının artış nedenlerinin başında her ne denli anne adaylarından gelen aşırı talep gösterilmekteyse de

bunun bir açıklayıcı faktör olarak kale alınması doğru değil. Nitekim Mazzoni vd. (2010) yaptıkları sistematik bir yayın tetkikinde kadınların sadece yüzde 15,6'sının doğrudan bir sezaryen talebi olduğunu saptamışlardır. Bundan daha yüksek seviyede seyreden sezaryen oranları ise sadece daha önce sezaryenle doğum yapmış olan kadınlarda ve orta düzeyde gelir elde eden ülkelerden geldikleri halde yüksek gelirli ülkelerle yaşayan kadınlarda tespit edilmiştir.

Almanya

Almanya'da 1997'de yüzde 18,1 olan sezaryen oranı 2013 yılında 31,8'e çıkarak kayda değer biçimde artış göstermiştir. Aileler tarafından özellikle sezaryen talebinde bulunulması durumu Almanya için de yüzde 2 ile oldukça aşağı seviyelerde seyretmektedir (Kolip vd.2012). Çalışma grubu "Kadın Sağlığı Derneği" (Arbeitskreis Frauengesundheit e.V. – AKF) tarafından hazırlattırılan uzmanlar raporunun sonuçları, sezaryen oranlarındaki asıl artış nedenlerini ortaya koymuştur. Buna göre tazminat davalarından çekinen tıbbın adeta savunmaya yönelik pozisyon benimsemesi; fizyolojik doğuma yeteri kadar hazırlıklı olmayan, olmadıklarından ötürü de riskleri doğru tartamayan hekimlerin oranının yüksekliği; bilimsel olarak güvence altına alınmış sezaryen yönetmeliğinin eksikliği ya da yetersizliği ve nitekim tıbbın giderek meta-laşmasından kaynaklanan büyük baskı (AKF 2015).

Sezaryen oranı Federal Almanya'da eyaletten eyalete farklılıklar göstermekte. Örneğin bu oran Saarland'da yüzde 38 iken Saksonya'da yüzde 23,8 olarak kayıtlara geçmiştir (Statistisches Bundesamt 2014). Kadınların anne olma yaşının artması ya da anne adaylarından gelen sezaryen talebi bölgesel farklılıkları açıklamak için yeterli değil. Jinekolog ve ebele-

rin tıbbi riskleri farklı değerlendirme alışkanlıkları, değişik eyalet ve bölgelerde farklı doğum kliniklerinin farklı önceliklere sahip olması ve nitekim sorumluluk hukuku açısından farklı bakış açıları, eyaletlerarası değişiklikleri açıklayacak gerekçeler arasında sayılabilir. Gayri tıbbi nedenlerden dolayı anne adaylarının sezaryen sekiyo tercihinde bulunması, uzman hekimler tarafından da giderek daha fazla eleştirilmektedir (Kolip vd. 2012, Mylonas ve Friese 2015).

Doğal yoldan doğumun teşvik edilmesi fikri büyük oranda kadın inisiyatiflerinden kaynaklanmaktadır. Kalifiye ve uzman kişilere yönelik kaleme alınmış olan ve “Gebelik, Doğum ve Loğusa Alışkanlıklarını Gözden Geçirmenin Tam Zamanı” başlığını taşıyan bir deklarasyonda AKF 2010 yılında oturmuş uygulamaları açık bir dille eleştirmiş, 2012 yılında da halka açık bir kampanya ile sezaryen oranlarının düşürülmesine yönelik taleplerini dile getirmiştir (AKF 2012). Yine AKF bir sonraki yıl, uzmanların görüşlerini içeren rapor nitelikli bir derlemeden yola çıkarak “Sezaryenle İlgili Bir şeyler Yapmak” başlıklı broşürü çıkarttı (Otto ve Wagner, 2013). 2014 yılında Berlin’de düzenlenen uzmanlar toplantısının “Doğal Doğumun Yeniden Doğuşu” adlı belgelendirme etkinliğinde AKF, uzman görüşlerini, bazı kampanya, araştırma ve faaliyetleri tek çatı altında toplamış, sezaryen oranının düşürülmesi alanında aktif rol üstlenen aktörlerden oluşan geniş bir ağa dikkatleri çekmiş ve şu şekilde iyimser bir tablo çizmişti:

“Doğal doğumu teşvik etmek amacıyla Federal Meclis’e ve eyalet meclislerine verilen çeşitli siyasi soru önergeleri, eyaletler nezdinde yürütölen kampanyalar, keza çok sayıda inceleme, araştırma, kongre ve etkinlikler konuya dair hassasiyeti ve geniş kapsamlı hareketi gözler önüne sererek, değişiklik talebinin yoğunluğuna işaret etmektedir.” (AKF 215: 4)

Türkiye

Sezaryen oranının ülke genelinde yüksek olması Türkiye’de de son dönemlerde tartışılmakta. Konuya dair yapılmış olan bazı bilimsel araştırmaların ve siyasi girişimlerin, Almanya’da olduğu gibi Türkiye’de de (henüz) olumlu bir sonuca ulaştırmadığı görülmekte. Güncel verilere bakılacak olursa sezaryenle doğum oranı artarak 2013 yılı itibariyle yüzde 50,4’e ulaşmış durumda (OECD 2013, T.C. Sağlık Bakanlığı 2014a). 2 numaralı tablo da gösterildiği gibi sağlık kurumlarında doğum sayısı ve doğum öncesi önlemlerden faydalanma oranı son 10 yılda oldukça artmış durumda. Ancak aynı tablo 2002 yılında yüzde 21 civarında seyreden sezaryen oranının müthiş bir artış kaydettiğine de işaret etmekte.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı’nın ve Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) 1993, 1998, 2003 ve 2008 yıllarında yapılan nüfus sayımlarını göz önünde bulundurarak yaptığı bir analize dayanarak Dr. Pelin Çağatay Seçkiner ile Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü Müdürü ve Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Başkanı Prof. Dr. Sabahat Tezcan, 2010 yılında sezaryen oranı artışıyla ilgili olarak şu aşağıdaki etmenlerin önemli rol üstlendiğine işaret ettiler: annenin ileri yaşlarda olması, riskli gebelik, önlem amaçlı kontrollerin çok sayıda olması ve doğumda bebek ağırlığının düşüklüğü. Buradan da annelerin eğitim düzeyinin sezaryen tercihleriyle doğrudan ilintili olmadığı ortaya çıkmış oluyor. Ancak burada zikredilenler dışında bazı bölgesel ve yapısal faktörler de var. Coğrafi koşullara dayanan farklılıklar ülke ortalamasının neredeyse yarısına tekabül eden yüzde 22 ile Türkiye’nin doğusunda gözlenmektedir. Sezaryenle doğum riski sadece Türkiye’de kırsal kesimde yaşayan ve anadili Kürtçe olan kadınlar arasında genele göre daha az. Seçkiner ve Tezcan perinatal mortalite (doğum öncesi

Tab. 2: Yıllara Göre Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Göstergeleri, Türkiye

	2002	2009	2010	2011	2012	2013
Sağlık Kuruluşlarında Gerçekleşen Doğum Oranı (%)	75	91	92	94	97	98
Antenatal Bakım Kapsamı (En Az Bir Ziyaret) (%)	70	93	94	95	97	98
Sezaryen Doğumların Tüm Doğumlar İçindeki Payı (%)	21,0	42,7	45,5	46,6	48,0	50,4
Primer Sezaryenin Tüm Doğumlar İçindeki Payı (%)	-	27,2	25,7	24,8	24,6	25,9

Kaynak: Türkiye Halk Sağlığı Kurumu

ölüm) vakalarının Türkiye’de son dönemlerde ciddi biçimde azaldığına, ancak sezaryenle doğumun anne ve çocuk sağlığına ne gibi zararlar verdiği henüz tam olarak açıklığa kavuşmadığına işaret etmekle birlikte doğumlarda ebelerle daha çok görev verilmesini ve sezaryen oranını azaltmak için siyasi çözümler üretilmesini ivedilikle salık vermekteler.

Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığının bildirdiği veriler de ülkede sezaryen oranlarıyla ilgili bölgelerarası yoğun farklılıklar bulunduğunu onaylamakta. 2013 yılı itibarıyla ülkenin batı, güney ve kuzey kısımlarında bu oran yüzde 49 ile 60 arasında değişirken, doğu kesimlerde yüzde 30 ile 38 arasında kalmıştır. Ancak Türkiye’nin genelinde olduğu gibi bu bölgede de sezaryenle doğum oranı 2002 yılından doğuda da ciddi bir tırmanış trendinde (T.C. Sağlık Bakanlığı 2014a).

Türkiye’de son dönemlerde gerileyen doğum oranları karşısında da sosyal muhafazakar siyasi çizgisini sürdüren AKP Hükümeti, annelik ve üreme konusunu 2008 yılından bu yana giderek artan bir biçimde tartışmaya açmış, böylelikle kadın bedenini siyasi odağa yerleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın pronatal (doğum yanlısı) ve milliyetçi siyaseti kapsamında sarf ettiği kimi provokatif söylemler Alman basınının da dikkatini çekmişti. “Genç nüfusumuzun azalmaması için en az üç çocuk yapın” (Süddeutsche Zeitung 17.5.2010) ya da “Kürtaj cinayettir” (Gümüşay 2012) gibi söylemlerin ardından hükümetin gebelik sonlandırmaya yönelik yasaklayıcı çabaları ve sezaryen oranını düşürme yönündeki tutumu kendini iyiden iyiye hissettirmeye başladı. Gerileyen doğum oranının sorumlusu olarak yüksek oranda uygulanan sezaryen ameliyatları görüldü, özellikle de ilk sezaryeni ikincisi izlediyse. Hükümetin, 10 hafta olan gebelik sonlandırma süresini 5

haftaya (yani çoğu zaman kadının gebe olduğunu öğrenme süresinden daha öne) çekme girişimi yoğun protestoların ardından rafa kaldırıldı. Fakat bugün devlet hastanelerinde gebelik sonlandırma işlemlerini yaptırmak neredeyse olanaksız (Salt 2015).

2012 Temmuz’unda TBMM kararıyla doğum yapacak kadını tıbbi gerekçeler haricinde planlı sezaryen olmaya ikna eden hekimlere cezai yaptırım uygulanmasına geçilmiş, ancak sezaryen seksiyonun ne derece elzem olduğuna kimin karar vereceği hususunda kesin bir tanımlama yapılmamıştır (Salt 2015). Nitekim bununla ilgili olarak şiddetli protesto olayları yaşanmış, kadın inisiyatifleri özellikle kadının doğum biçimini kendi tayin etme hakkına dokunulmaması yönünde taleplerini dile getirmişlerdir (Gümüşay 2012, Güsten 2012, Letsch 2012, Deutsch-Türkische Nachrichten 4.7.2012, Maluda 2013). Ana muhalefet partisi CHP’nin Anayasa Mahkemesi’ne yapmış olduğu temyiz başvurusu 2013 Ekim’inde karara bağlanmış, mahkeme, çıkartılmış olan yasanın anayasa hükümleriyle uyumlu olduğu kararına varmıştır (Hürriyet, 4.10.2013).

Sağlık Bakanlığı’nın aktüel verileri, söz konusu bu yasaya ve uzun süre gündemi meşgul eden tartışmalara rağmen sezaryen oranlarının son beş yıl içinde düşüş eğilimine girmediğini göstermekte (T.C. Sağlık Bakanlığı 2014a). Nitekim 3 numaralı tablo 2009-2013 zaman diliminde sezaryen oranlarıyla, bunların hastane türlerine dağılımını göstermektedir. 2014 yılında sağlık kurumlarındaki doğumların yüzde 53’ü devlet hastanelerinde, yüzde 42’si özel sağlık kurumlarında ve yüzde 5’i üniversite kliniklerinde gerçekleşmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı 2014b).

Tab. 3: Yıllara ve Sektörlere Göre Hastanede Yapılan Sezaryen ve Primer Sezaryen Oranları

	Sezaryen Doğumların Hastane Doğumları İçindeki Payı (%)					Primer Sezaryen Doğumların Hastane Doğumları İçindeki Payı (%)				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
Sağlık Bakanlığı	39,3	40,2	36,8	35,3	36,0	24,3	22,4	17,6	15,4	15,5
Üniversite	63,2	65,2	65,9	62,6	63,0	42,6	38,4	37,4	33,6	32,6
Özel	61,8	63,7	66,6	66,2	67,9	40,8	36,3	38,3	37,3	38,4
Toplam	47,8	49,7	49,7	49,6	51,4	30,5	28,0	26,5	25,4	26,4

Kaynak: Türkiye Halk Sağlığı Kurumu

Sezaryenle ilgili olarak devlet hastanelerinde hafif bir düşüş gözlenirken, ülke genelinde oransal bağlamda yüzde 61,8'den (2009) yüzde 67,9'a (2013) doğru bir artış gözlenmektedir. Özellikle özel sağlık kurumlarında yapılan doğumların bu oranı artırdığı düşünülebilir. Gerçi primer (planlı) sezaryenlerin oranı her üç klinik tipinde de düşmüş ancak 2013 yılında devlet hastanelerindeki yüzde 15,5'lik oranla kıyaslandığında özel hastanelerde aynı yıl itibariyle yüzde 38,4 ile iki mislinden de fazla bir oran söz konusu.

Sezaryenle yapılan doğumlarda, daha önce uygulanan sezaryen seksiyö, fertilite (üreme) tedavisi ya da kadınların yüksek tahsil yapmış olmaları gibi birtakım faktörlerin öne çıktığı saptanmıştır (Yılmaz vd. 2013). Son yıllarda, planlanan ya da tıbbi endikasyon olmaksızın yapılan sezaryenlerle ilgili olarak anne adaylarının görüşlerini derleyen araştırmalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Nitekim bu araştırmalar, kadınların büyük bölümünün doğal doğumun en iyi doğum biçimi olduğunu peşinen kabul etmekle birlikte, yarısına denk gelen bir oranda kadının, yapacakları ilk doğumda sezaryeni tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Doğum sancıları, enkontinens (idrâr kaçırma) ve vajinal doğumun ardından oluşabilecek rahim sarkması, bu duruma yol açan çekinceler arasında sayılmaktadır (Akarsu ve Mucuk 2014, Dursun 2011). Öte yandan Atan vd. (2013) doğum biçimi ile ilgili kararın, yüzde 90 oranında sorumlu hekim tarafından verildiğine işaret etmektedirler. Türkiye'de jinekologlarla yüz yüze yapılan bir anket ise deneklerin ya da onların eşlerinin yüzde 60'ının sezaryen ile en az bir çocuk dünyaya getirdiğini, yine deneklerin üçte ikisinin sezaryen yöntemini kendileri veya eşleri için en uygun doğum biçimi olarak tercih ettiklerini ortaya koymuştur. Yine bu araştırma jinekologların yarısından fazlasının, kadınların

ya da eşlerinin ısrarcı olması durumunda tıbbi endikasyon olmaksızın da sezaryen yapmaya hazır olduğunu göstermektedir (Arıkan vd. 2011).

Yürütülegelen politik tartışmalar nedeniyle olsa gerek, sezaryen konusunu ele alan bazı yeni araştırmalar, artış trendi içindeki sezaryen endikasyonlarından söz etmekte. Buna gerekçe olarak hekimlerin tazminat davalarında çekinmeleri, kadınlardan gelen eşzamanlı kısırlaştırılma talebi ve reproduksiyon (üreme) tedavisine olumlu yanıt verenlerin oranındaki artış belirtilmekte (Özdemirci vd. 2015). Ancak burada sezaryen oranını düşürmeye yönelik çaba da gözlenmektedir. Zira ardı ardına sezaryen yaptıran annelerin göze aldığı sağlık riski ön plana çıkartılırken daha önce sezaryen deneyimi olan kadınların hiç olmazsa bir bölümüne vajinal doğum önerilmekte (Kaplanoğlu vd. 2015, Şentürk vd. 2015).

Tartışma

„Perinatal Sağlık & Berlin’de Göç“ başlığını taşıyan araştırmamız sezaryen göstergeleri ve çocuk parametreleriyle ilgili olarak ikinci kuşak kadınlarıyla, göçmenlik profili olmayan kadınlar arasında toplamda istatistiksel öneme haiz farklar ortaya koymamıştır. Buradan da Berlin’de doğum alanında kaliteli sağlık hizmetleri sunulduğu sonucuna varılabilir. Göçmen geçmişi olmayan kadınlar, diğer ülkelerden gelen göçmen kadınlarla karşılaştırıldığında Türkiye’de doğup da Almanya’ya göçen kadınların çok daha az primer ve sekonder sezaryenle doğum yaptığı görülüyor. Ortaya çıkan bu sonuç Türkiye ile Almanya arasında olası uluslararası süreçler ve Türkiye’deki sezaryen oranlarının bu denli yüksek olması göz önünde bulundurulacak olursa epeyi ilginç ve dolayısıyla yanıt bekleyen yeni soruları da beraberinde getiriyor.

Portekiz’de, Brezilyalı göçmen kadınlarla Portekizli kadınları, sezaryen oranları bağlamında karşılaştıran bir araştırmada ise gerek primer gerekse sekonder sezaryenlerde Brezilyalı kadınlarda bu oranın önemli bir derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmayı yapanlar buradan hareketle kültürel arka planın doğum biçimi tercihinde rol oynadığı kanısına varmışlardır (Teixeira vd. 2013). Öte yandan Türkiye’den Almanya’ya göçen kadınlar bağlamında transnasyonal süreçler - görüldüğü kadarıyla - doğum tercihi bakımından benzeri bir duruma yol açmamaktadır. Diğer Avrupa ülkelerinde yapılan benzeri araştırmalar da göçmen kadınların sezaryen tercihlerinin, bu ülkelere göçmeden önce yaşadıkları yerlere göre değişiklikler sergilediğini ortaya koymuştur. Nitekim İspanya’da yapılan diğer bir araştırma, İspanyol kadınlarla karşılaştırıldıkları vakit bu ülkede yaşayan göçmen kadınların daha az sezaryen riskiyle karşı karşıya olduğunu ancak Latin Amerika’dan gelen kadınların, örneğin Doğu Avrupa’dan ya da Fas’tan gelen kadınlara göre çok daha yüksek sezaryen oranına sahip olduğu gözlenmekte (Rio vd. 2010). Norveç doğum kayıtları analiz edildiği vakit bu ülkeye göçüp bebeklerini buralarda dünyaya getiren Hint, Afrikalı ya da Latin Amerikalı kadınların, yine bu ülkede yaşayan Türkiye kökenli kadınlarla karşılaştırılması durumunda, tıpkı Norveçli kadınlarda olduğu gibi Türkiye kökenli kadınların da burada bahse konu bölgelerden gelen kadınlardan çok daha düşük sezaryen oranlarına sahip olduğu görülüyor (Vangen vd. 2000). Bizim yaptığımız araştırmanınkine benzer bulgulara ulaşan bir başka araştırma da Avusturya da gerçekleştirilmiş. Türkiye’den ve Eski Yugoslavya’dan gelen göçmen kadınların Avusturyalı kadınlarla karşılaştırıldığı bu araştırmada göçmen kadınların, diğerlerine kıyasla çok daha az birincil veya

ikincil sezaryene tabi tutulduğunu, üstelik bunların Almanca bilgisi ne denli az ise o denli düşük düzeyde sezaryen oldukları gerçeğini gözler önüne seriyor (Oberaigner vd. 2013). Belçika'da yapılmış başka bir araştırmada ise bu ülkede yaşayan Türkiye ve Fas kökenli göçmen kadınların, Belçikalı kadınlara kıyasla daha az sezaryen olduğu tespit edilmiş. Ancak aynı araştırmada sekonder (planlanmamış/gerekçeli) sezaryenler bağlamında herhangi bir fark olmadığı bulgusu elde edilmiş (Jacquemyn vd. 2012).

Uluslararası göç ve sezaryenle doğum bağlamında kaleme alınmış yayınları ve araştırma sonuçlarını tarayan oldukça geniş kapsamlı bir çalışma, analiz edilen araştırmaların yüzde 69'unda göçmen kadınlarla yerli kadınlar arasında, sezaryen oranlarında farklılıklar tespit etmiş, ancak derlenmiş olan verilerin, farklılıklara işaret eden bulguları gereğince açıklamaya yetmediğine de işaret edilmiştir (Merry vd. 2013). Doğum sırasında tıbbi zaruriyetten ötürü kararlaştırılan sekonder, yani planlanmamış/gerekçeli sezaryenlerle ilgili olarak araştırmaların birçoğu daha yüksek ya da en azından eş düzeyde sezaryen oranları tespit ederken primer, yani doğum öncesinde kararlaştırılmış sezaryenler bağlamında önemli değişiklikler gözlenmiştir. Sahra Çölü'nün güneyindeki Afrika ülkelerinden, Somali'den ve Güney Asya ülkelerinden gelen göçmen kadınlar, göç edilen ülkelerde yaşayan yerli kadınlara göre daha yüksek, Doğu Avrupa ve Vietnam kökenli göçmen kadınlar ise, primer ve sekonder seksiyoların tamamı dahil, daha düşük seviyede sezaryen oranı sergilemekte. Kuzey Afrika, Batı Asya ve Latin Amerika bölgelerinden gelen göçmen kadınların sekonder sezaryen oranları daha yüksek seviyede. Göçmen kadınlarda sezaryen riskini yükselten nedenler arasında dil ve iletişim sorunları, sosyoekonomik düzeyin düşük-

lüğü, anne sağlığının kötü durumda olması; aşırı kilo, fetüs ile kalça arasındaki oransızlık ve gebelik aşamasında önlem amaçlı muayenelerin yetersiz ya da yaptırılmamış olması; koruyucu ve kollayıcı etmenler arasında ise *healthy migrant effect*, vajinal doğumun tercih edilmesi, sağlıklı yaşam tarzı ve genç yaşta annelik gibi unsurlar sayılmaktadır (Merry vd. 2013).

Bunun dışında Latin Amerika'dan İspanya'ya, Brezilya'dan da Portekiz'e göçen kadınların karşılaştığı dil engellerinin pek önemi olmasa gerek. Hatta bizim araştırmamızda Türkiye'den gelen göçmen kadınların yetersiz Almanca bilgisinin ve düşük eğitim seviyelerinin sezaryenden koruyucu birer etmen olarak öne çıktığını görmekteyiz. Değişik ülkelerden Avrupa ülkelerine gelen göçmen kadınlara uygulanan sezaryen türlerini yorumlarken burada sözü edilen Avrupa ülkelerinde genel sezaryen oranlarının ciddi farklılıklar gösterdiğini de göz önünden ayırmamak gerekiyor (bkz. Şekil 1). Dolayısıyla bakım sisteminin ve göç alan ülkelerdeki farklı uygulamaların yerli ve göçmen kadınların doğum seçimleri üzerinde merkezi bir öneme haiz olduğu varsayılabilir.

Türkiye'de özel sağlık sektörü son yıllarda ciddi gelişmeler kaydetti. Bu zaman zarfında gerek özel hastanelerde doğum yapan kadınların gerekse sezaryen sekiyonlu doğumların sayısı önemli ölçüde artış gösterdi. Özel bir hastanede çocuğunu dünyaya getirme arzusu, belki devletin sunduğu sağlık sistemine duyulan güvensizlik, sigortalılık durumu veya sosyoekonomik durumla açıklanabilir ama Türkiye'deki özel sağlık kurumlarında sezaryen oranının bu denli yüksek olmasının asıl nedenlerini makul ve kesin bir biçimde ortaya koyabilecek bilimsel araştırmalar hala eksiktir.

İsmarlama sezaryen, yukarıda da gösterildiği gibi, oran artışında önemli bir rol üstlenmemektedir. Ayrıca doğum biçimiyle ilgili kararların Türkiye’de de genellikle sorumlu hekim tarafından alınmadığı da tespit edilmiştir (Atan vd. 2013, Kılıç 2012). Hekimlerin sezaryen doğum biçimine kimi durumlarda öncelik vermesinin nedenleriyle ilgili olarak Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği (TJOD) İstanbul Şubesi Başkanı Prof. Dr. Atıl Yüksel, özellikle hukuksal risklerin önünü almak kaygısına ve sorumluluk hukuku kapsamında açılan dava sayısının giderek artması gerçeğine dayandığını ifade etmekte (Hürriyet Daily News 21.07.2012).

Nitekim doğumların büyük bir bölümünün devlet sağlık kurumlarında gerçekleştiği Almanya’da da doğum biçimi, sorumluluk hukuku çerçevesinde belirlenen talimatnamelerle risk odaklı ve savunma anlayışlı bir doğum yardımına dönüşmüş durumda (Mylonas ve Friese 2015). Keza doğal yoldan doğumla ilgili eğitim noksanlığı da sezaryen doğumların artış nedenlerinden biri olarak gösterilmekte (Kolip 2012, AKF 2015).

Avrupa ülkelerinde yapılan çok sayıda araştırma, Türkiye’den gelen göçmen kadınların, yerli kadınlara nispeten daha az oranda sezaryenle doğum yaptığı gerçeğinin altını çizdiğine göre, Türkiye kökenli kadınların, yaşadıkları göç ülkelerinin sunmakta olduğu doğum yardımı ve neonatal hizmetlere (yeni doğan hizmetlerine) daha çok güven duyduğunu, dolaşısıyla doğum bağlamında daha soğukkanlı kalabildiklerini ortaya koymaktadır. Fakat bu kadınların daha önce yapmış olduğu diğer doğum tecrübelerine veya çevrelerinde doğum yapan diğer kadınların elde ettiği tecrübelere dayanarak da böylesi rahat kalabildikleri düşünülebilir.

Ancak bakım sisteminin asıl sorunu göçmen kökenli olmayan kadınların bu derece yüksek seviyede sezaryenle doğum yapmasıdır. Ülkelerinde yaşayan İtalyan kadınların, yine bu ülkede yaşayan göçmen kadınlarla mukayese edildiğinde, çok daha fazla sayıda sezaryen ameliyatı olduğunu kanıtlamayı başaran Rizzo ve ekibi (2004), göçmenler söz konusu olduğu vakit hekimlerin hukuksal çekincelerinin biraz daha azaldığına, bu anlamda spontane doğumun sebep olabileceği hukuksal riskleri daha kolay „göze alma“ durumunda olduklarına işaret etmekte.

Hekimlerin korku ve çekincelerinin doğum yapacak kadına, yine bu kadınların endişelerinin de hekimlere sirayet ettiğinden söz edilebilir. Sonuç itibariyle talimatnamelerin geliştirilmesi, sezaryen için net endikasyon uygulanması, hekim ve ebelerin gerekli kalifikasyonları edinmesi ve en nihayet kadınların – eğer endikasyonlar yoksa – doğal yoldan doğum yapmaya yöreklendirilmesi sezaryen oranının düşmesine katkı sunabilir.

Değişik ülkelerden gelen göçmen kadınlarla göçmen profili olmayan kadınlar arasındaki sezaryen oranları farklılıkları olduğu ve tıbbi bir gerekçesi olmadığı halde belli bir göçmen kadın kesimi için özel koruyucu ve riskli etmenlerin bulunduğu, araştırmamızın elde ettiği bulgular ışığında kesin bir dille ifade edemeyiz. Dolayısıyla, örneğin bu kadınların ne gibi etnik sosyal çevreye ya da sağlık sistemleriyle ilgili ne kadar bilgiye sahip olduğu yanıtız kalan sorular arasında sayılabilir. Göçmen geçmişi olmayan kadınlarla, farklı ülkelerden gelen göçmen kadınlar bağlamında hekimlerin farklı danışmanlık tutumları benimseyip benimsemediği ve kadınların dilsel iletişim yeterliliğiyle eğitim düzeylerinin bu anlamda ne

kadar öneme haiz olduğu da yanıt bekleyen diğer sorular arasında.

Köken ülke ile göç edilen ülkeler arasında, dolayısıyla bu kapsamda doğum biçimine dair alınan kararlara transnasyonal ve transkültürel bağlamda ne tür süreçlerin etki ettiği konusuna yanıt arayan çok az sayıda araştırma var. Elde edilmiş bilgileri geliştirmek, doğum öncesinde, esnasında ve sonrasında göçmen kökenli ve yerli kadınların tutumlarını, içinde buldukları yapı ve süreçleri kavrayabilmek için özellikle nitelikli türden transnasyonal araştırmalara gerek duyulmaktadır.

Türkiye'deki kadın örgütleri, doğum oranlarının gerilemesi karşısında pronatal (doğum yanlısı) siyaset izleyen hükümetin çıkarttığı Sezaryen Yasası'nı protesto edip doğum biçimini kadının özgürce seçebilme hakkından yana talepte bulunurken, Almanya'daki kadın örgütleri sezaryen oranının düşmesi ve "Doğal Doğumun Yeniden Doğuşu" yönünde arzularını dile getirmekteler. Aslına bakacak olursak bunlar birbirine mütenakız talepler. Dolayısıyla bu çelişki her iki ülkede etkinlik gösteren kadın örgütleri, bilim insanları ve ebeler tarafından uluslarötesi işbirlikleri kapsamında gereğince masaya yatırılıp tartışılmalı. Gebelik, doğum ve doğum biçimi üzerine alınacak kararlar siyaset, sağlık siyaseti ve ekonomi gerçeğinde değil de, net bir biçimde tanımlanmış olup uluslararası geçerli kabul edilen tıbbi göstergeler temelinde davranan ve hamile kadınları yeterince bilgilendiren uzman personelce biçimlenmesi en uygun olandır. Böylelikle hamile kadınlar her türlü korku ve çekimsizliği üzerlerinden atmak suretiyle doğumla ilgili alınacak kararlara bilfiil iştirak edebilir, huzur içinde doğuma konsantre olabilirler.

Sezaryen oranının dünya genelinde artışına neden olan ve bu makalede değinilen çeşitli etmenlerden ötürü, Türkiye’de çıkartılan Sezaryen Yasası’nın ve Almanya’da yürütül-
mekte olan kampanyaların sezaryen oranlarının düşürülme-
sinde ne tür bir rol üstleneceğini bekleyip göreceğiz.

Bu araştırma 2010-2013 yılları arasında DA 1199/2-1 proje numarasıyla Alman Araştırma Topluluğu (Deutsche Forschungsgemeinschaft – DFG) tarafından desteklenmiştir.

Kaynakça

- AKARSU RH, MUCUK S. Turkish women's opinions about cesarean delivery. Pak J Med Sci. 2014 Nov-Dec; 30(6):1308-13
- ARIKAN DC, OZER A, ARIKAN I, COSKUN A, KIRAN H. Turkish obstetricians' personal preference for mode of delivery and attitude toward cesarean delivery on maternal request. Arch Gynecol Obstet. 2011 Sep; 284(3):543-9
- AKF 2012. Kaiserschnitt-Kampagne <http://www.akf-kaiserschnitt-kampagne.de/cms/kaiserschnitt-kampagne/>
- AKF 2015. Für die Wiedergeburt der normalen Geburt. Dokumentation des Fachtags 2014
- ATAN SÜ, DURAN ET, KAVLAK O, DONMEZ S, SEVIL U. Spontaneous vaginal delivery or caesarean section? What do Turkish women think? Int J Nurs Pract. 2013,19 (1):1-7
- BETRÁN AP, MERIALDI M, LAUER JA, BING-SHUN W, THOMAS J, VAN LOOK P, WAGNER M. Rates of caesarean section: analysis of global, regional and national estimates. Paed Perinatal Epidemiol 2007; 21, 98-11
- BOLLINI P, PAMPALLONA S, WANNER P, KUPELNICK B. Pregnancy outcome of migrant women and integration policy: a systematic review of the international literature. Soc Sci Med. 2009; 68: 452-461
- BONGARD S, POGGE SF, ARSLANER H, ROHRMANN S, HODAPP V. Acculturation and cardiovascular reactivity of

- second-generation Turkish migrants in Germany. *J Psychosom Res* 2002; 53: 795– 803
- BRENNE S, BRECKENKAMP J, RAZUM O, DAVID M, BORDE T. Kadın Göçmenlere Nasıl Ulaşabilir? Arastirma Sprecleri ve Berlin Dogum Öncesi (Gebeklik) Dönemi Arastirmasinin İlk Sunuclari. Esen E, Borde T (Ed.) Türkiye ve Almanya - Cilt II.Toplum, Saglik ve Egitime. Arastirma, Öğretim ve Isbirligi. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013: 166-181
- BRENNE S, DAVID M, BORDE T, BRECKENKAMP J, RAZUM O. Werden Frauen mit und ohne Migrationshintergrund von den Gesundheitsdiensten gleich gut erreicht? Das Beispiel Schwangerenvorsorge in Berlin. *Bundesgesundheitsblatt - Gesundheitsforschung - Gesundheitsschutz* 04/2015
- ÇAĞATAY SEÇKİNER P, TEZCAN S. Turkey's rising trend in caesarean section: who are these women? (2010) <http://epc2010.princeton.edu/papers/100551>
- DAVID M, PACHALY J, VETTER K. Perinatal outcome in Berlin (Germany) among immigrants. *Arch Gynecol Obstet* 2006; 274: 271-278
- DAVID M, BORDE T, BRENNE S, RAMSAUER B, HENRICH W, BRECKENKAMP J, RAZUM O. Comparison of Perinatal Data of Immigrant Women of Turkish Origin and German Women - Results of a Prospective Study in Berlin. *Geburtshilfe Frauenheilkd.* 2014;74(5): 441-448
- DAVID M, BORDE T, BRENNE S, HENRICH W, BRECKENKAMP J, RAZUM O (2015) Caesarean Section Frequency among Immigrants, Second- and Third-Generation Women, and Non-Immigrants: Prospective Study in Berlin/Germany. *PLoS ONE* 10(5): e0127489
- DEUTSCH TÜRKISCHE NACHRICHTEN 4.7.2012. Türkei: Kaiserschnitt nur noch mit medizinischer Indikation. <http://www.deutsch-tuerkische-nachrichten.de/2012/07/456222/tuerkei-kaiserschnitt-nur-noch-mit-medizinischer-indikation/>

- DURSUN P, YANIK FB, ZEYNELOGLU HB, BASER E, KUSCU E, AYHAN A. Why women request cesarean section without medical indication? *J Matern Fetal Neonatal Med.* 2011 Sep; 24(9):1133-7
- GISSLER M, ALEXANDER S, MACFARLANE A, SMALL R, STRAY-PEDERSEN B, ZEITLIN J, ZIMBECK M, GAGNON A. Stillbirths and infant deaths among migrants in industrialized countries. *Acta Obstet Gynecol Scand* 2009, 88: 134-148
- GÜMÜSAY, K. (2012) Dein Bauch gehört mir. *Die Zeit*, 24/20126 <http://www.zeit.de/2012/24/Tuerkei>
- GÜSTEN S. Bevölkerungswachstum in der Türkei. Erdogan will Abtreibungen erschweren. *Tagesspiegel* 30.5.2012 <http://www.tagesspiegel.de/politik/bevoelkerungswachstum-in-der-tuerkei-erdogan-will-abtreibungen-erschweren/6689978.html>
- HÜRRIYET DAILY NEWS, 21.07.2012, 'Rise in C-sections coincides with more private hospitals'<http://www.hurriyetdailynews.com/rise-in-c-sections-coincides-with-more-private-hospitals.aspx?pageID=238&nID=25989&NewsCatID=338>
- HÜRRIYET, 04.10.2013. <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-court-gives-green-light-to-law-to-regulate-c-sections.aspx?pageID=238&nID=55692&NewsCatID=339>
- JACQUEMYN Y1, BENJAHIA N, MARTENS G, YÜKSEL H, VAN EGMOND K, TEMMERMAN M. Pregnancy outcome of Moroccan and Turkish women in Belgium. *Clin Exp Obstet Gynecol.* 2012;39(2):181-5
- KAPLANOGLU M, BULBUL M, KAPLANOGLU D, BAKACAK SM. Effect of multiple repeat cesarean sections on maternal morbidity: data from southeast Turkey. *Med Sci Monit.* 21,2015:1447-53
- KILIÇ M. The Delivery Methods and the Factors Affecting Among Giving Birth in Hospitals in Turkey *International Journal of Caring Sciences*, 5(2) 2012: 157-161

- KOLIP P, NOLTING HD, ZICH K. Kaiserschnittgeburten – Entwicklung und regionale Verteilung. Faktencheck Gesundheit. Bertelsmann-Stiftung, Gütersloh 2012
- KOLLECK B, KORPORAL J, ZINK A (1979) Totgeburtlichkeit und Säuglingssterblichkeit ausländischer Kinder in West-Berlin. *Gynäkologe* 12:181-190
- LETSCH C. Turkish Doctors Face Fines for Elective Caesareans. *Guardian*, July 13, 2012.
- LATIN AMERICA & CARIBBEAN. 7 July 2015. Brazil introduces new caesarean birth rules. <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-33421376>
- LAVENDER T, HOFMEYR GJ, NEILSON JP, KINGDOM C, GYTE GML. Caesarean section for non-medical reasons at term. *Cochrane Pregnancy and Childbirth Group*. Published Online: 14 Mar 2012. DOI:10.1002/14651858.CD004660.pub3
- MALUDA AT. "We Ask the Prime Minister: Where is the Justice in that?" An Analysis of the Justice and Development Party and the Impact of Social Conservatism on Women in Contemporary Turkey. April 2013. <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/98940/amaluda.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- MARGIOULA-SIARKOU C, PETOUSIS S, KALOGIANNIDIS I, DAGKLIS T, TRAIANOS V, GOUTZIOULIS M, PRAPAS N, AGORASTOS T. Immigrants present improved obstetric and neonatal outcomes compared to native women. A northern Greek population analysis. *J Immigr Minor Health* 2013; 15: 249-254
- MARTÍNEZ-GARCÍA E, OLVERA-PORCEL MC, DE DIOS LUNA-DEL CASTILLO J, JIMÉNEZ-MEJÍAS E, AMEZCUA-PRIETO C, BUENO-CAVANILLAS A. Inadequate prenatal care and maternal country of birth: a retrospective study of southeast Spain. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol*. 2012; 165: 199-204
- MAZZONI A, ALTHABE F, LIU NH, BONOTTI AM, GIBBONS L, SÁNCHEZ AJ, BELIZÁN JM. Women's preference for caesarean section: a systematic review and meta-analysis of

- observational studies BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology, Volume 118, Issue 4, 7 2010a
- MERRY L, SMALL R, BLONDEL B, GAGNON AJ. International migration and caesarean birth: a systematic review and meta-analysis. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2013 Jan 30;13:27
- MYLONAS I, FRIESE K. Indikationen, Vorzüge und Risiken einer elektiven Kaiserschnittoperation. *Deutsches Ärzteblatt*, Jg 112, Heft 29-30, 20. Juli 2015
- OBERAIGNER W, LEITNER H, OBERAIGNER K, MARTH C, PINZGER G, CONCIN H, STEINER H, HOFMANN H, WAGNER T, MÖRTL M, RAMONI A. Migrants and obstetrics in Austria—applying a new questionnaire shows differences in obstetric care and outcome. *Wien Klin Wochenschr* 2013; 125: 34-40
- OECD. Health at a glance. 2011. http://www.oecd-ilibrary.org/sites/health_glance-2011-en/04/09/index.html?itemId=/content/chapter/health_glance-2011-37-en
- OECD. Health at a Glance 2013. <http://www.oecd.org/els/health-systems/Health-at-a-Glance-2013.pdf>
- OECD Health Data 2013. <https://data.oecd.org/healthcare/caesarean-sections.htm>
- OTTO P, WAGNER T (2013) Handlungsbedarf Kaiserschnitt. Ursachen der steigenden Kaiserschnitttrate in Deutschland - Maßnahmen zur Senkung der Kaiserschnitttrate. Ergebnisse der Online-Umfrage und ExpertInnenInterviews 2012/2013. <http://www.akf-info.de/fileadmin/aktuelles/KaiserschnittBroschuereEndfassung.pdf>
- OZDEMIRCI S, KASAPOGLU T, BASER E, DEMIRDAG E, KANDEMIR O, YALVAC S, TAPISIZ OL. Reassessment of caesarean section rates between 2011 and 2014 with ROBSON classification system. <https://fetalmedicine.org/abstracts/2015/var/pdf/abstracts/1113.pdf>
- RAZUM, O., H. ZEEB, U. MEESMANN, L. SCHENK, M. BREDEHORST, P. BRZOSKA, T. DERCKS, S. GLODNY, B.

- MENKHAUS, R. SALMAN, A. C. SASS AND R. E. ULRICH (2008). Migration und Gesundheit. Schwerpunktbericht der Gesundheitsberichterstattung des Bundes. Berlin, Robert Koch-Institut.
- RÍO I, CASTELLÓ A, BARONA C, JANÉ M, MÁS R, REBAGLIATO M, BOSCH S, MARTÍNEZ E, BOLÚMAR F. Caesarean section rates in immigrant and native women in Spain: the importance of geographical origin and type of hospital for delivery. *European Journal of Public Health*, 2010; 20: 524–529
- RIZZO N, CIARDELLI V, GANDOLFI COLLEONI G, BONAVITA B, PARISIO C, FARINA A, BOVICELLI L. Delivery and immigration: the experience of an Italian hospital. *Europ J Obstet Gynecol Reprod Biol* 2004; 116: 170-172
- SALT J. Turkey's Counterrevolution: Notes from the Dark Side. *Middle East Policy*. Volume 22, Issue 1, 2015: 123–141
- SCHILD RL. Steigende Sectioraten – Risiko oder Segen? *Geburtshilfe und Frauenheilkunde* 2015;75
- SCHENK L, BAU AM, BORDE T, BUTLER J, LAMPERT T, NEUHAUSER H, RAZUM O, WEILANDT C. Mindestindikatorensatz zur Erfassung des Migrationsstatus. Empfehlungen für die epidemiologische Praxis. *Bundesgesundheitsbl Gesundheitsforsch Gesundheitsschutz* 2006; 9: 853-860
- SENTÜRK MB, CAKMAK Y, ATAC H, BUDAK MS. Factors associated with successful vaginal birth after cesarean section and outcomes in rural area of Anatolia. *Int J Womens Health*. 2015; 7: 693–697
- STATISTISCHES BUNDESAMT (2015) Statistisches Bundesamt, Fachserie 1, Reihe 2.2, 2012. Erschienen am 29. November 2013, Komplette Neuerstellung der Fachserie am 04.03.2015. www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/Migrationshintergrund2010220127004.pdf?__blob=publicationFile

- STATISTA 2015. <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/297616/umfrage/anteil-von-kaiserschnittgeburten-an-allen-geburten-in-deutschland/> (Zugriff, 01.09.2015)
- STATISTISCHES BUNDESAMT 2014. Pressemitteilung vom 26. September 2014 – 341/14. www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2014/09/PD14_341_231.pdf.pdf
- SOUZA JP, GULMEZOGLU A, LUMBIGANON P et al. Caesarean section without medical indications is associated with an increased risk of adverse short-term maternal outcomes: The 2004-2008 WHO Global Survey on Maternal and Perinatal Health. *BMC Med* 2010, 8: 71
- T.C. SAGLIK BAKANLIGI (2014a). Saglik Istatistikleri Yilligi, Ankara 2014 www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-97020/h/saglik-istatistik-yilligi-2013.pdf
- T.C. SAGLIK BAKANLIGI (2014b) Türkiye Kamu Hataneleri Kurumu. Genel Saglik Istatistikleri 2014 (Tab. 31) <http://rapor.saglik.gov.tr/istatistik/rapor/index.php>
- TEIXEIRA C, CORREIA S, VICTORA CG, BARROS H. The Brazilian preference: cesarean delivery among immigrants in Portugal. *PLoS One*. 2013;8(3):e60168
- SÜDDEUTSCHE ZEITUNG, 17. Mai 2010. Erdogan und die türkischen Frauen. "Weltgebärtag" in der Türkei
- VANGEN S, STOLTENBERG C, SKRONDAL A, MAGNUS P, STRAY-PEDERSEN B. Caesarean section among immigrants in Norway. *Acta Obstet Gynecol Scand* 2000; 79: 553-558
- YE J, ZHANG J, MIKOLAJCZYK R, TORLONI MR, GÜLMEZOGLU AM, BETRAN AP. Association between rates of caesarean section and maternal and neonatal mortality in the 21st century: a worldwide population-based ecological study with longitudinal data. *BJOG*. 2015 Aug 24.
- YILMAZ SD, BAL MD, BEJI NK, ULUDAG S. Women's Preferences of Method of Delivery and Influencing Factors. *Iran Red Crescent Med J*. 2013 Aug;15(8):683-9

- WELSCH H, KRONE HA, WISSER J. Maternal mortality in Bavaria between 1983 and 2000. *Am J Obstet Gynecol* 2004; 191: 304-308
- WHO 2015. [http://www.who.int/mediacentre/news /releases /2015/caesarean-sections/en/](http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2015/caesarean-sections/en/)
- ZIZZA A, TINELLI A, MALVASI A, BARBONE E, STARK M, DE DONNO A, GUIDO M. Caesarean Section in the World: a new ecological approach. *J Prev Med Hyg* 2011; 52: 161-17

Hastane Kapasiteleri ve Hizmet Göstergeleri Açısından Almanya ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Analizi

*Yasemin AKBULUT, Ömer R. ÖNDER, Çağdaş Erkan AKYÜREK,
Ece UĞURLUOĞLU ALDOĞAN, Bayram GÖKTAŞ,
Gamze KUTLU, Jebağı Canberk AYDIN ve Walter SWOBODA*

Giriş

Sağlık sistemleri ve bu sistemlerin en önemli bileşenlerinden biri olan hastanelerin, sürekli bir değişim ve gelişim içinde olduğu gözlenmektedir. Sağlık hizmetlerinin sunumu bu değişim ve gelişim içinde ekonomik, sosyo-kültürel, doğal, politik ve yasal çevrelerden etkilenmektedir (Çelik, 2012: 110-112). Bu bağlamda politikacılar, hastane hizmetleri performansındaki farklılıkları ölçmeye, saptadıkları farklılıklara neden olan faktörleri tanımlamaya, değerlendirmeye ve bunlardan faydalanarak daha iyi sonuçlar verecek politikaları belirlemeye gereksinim duymaktadırlar (Timor ve Lorcu, 2010: 27).

1950'li yıllardan sonra hastaneler, ölmek üzere gidilen kurumlardan, organ nakliyle yeniden hayata dönebilmeyi sağlayan kurumlar haline dönüşmüştür (Rachel vd., 2009: 5). Hastane hizmetlerinde ve toplumun sağlık ihtiyaçlarında meydana gelen değişimler sonucunda, maliyetleri düşürmeye yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Bu kapsamda hastaneler

ile ilgili yapılan reformlarda; kullanım incelemeleri yapılmış, klinik uygulama rehberleri geliştirilmiş, kalite ve elde edilecek sonuçlar için teşvikler verilmiş, global bütçe ve kişi başına ödeme, Teşhis İntitli Gruplar (DRGs), hastanın maliyet paylaşımı, ilaç fiyat düzenlemeleri, klinik, yönetsel ve yardımcı hizmetlerin dış kaynaklardan sağlanması, hekim arzının sınırlandırılması, koordinasyon ve bakımın entegrasyonu, hizmet sunucuları arasında rekabet, birlikte çalışma modelleri, kamu özel ortaklığı gibi mekanizmalara başvurulmuştur (Cooper vd., 2012: 7).

Sağlık sistemlerinin, ülkeler arasında farklılıklar göstermesine karşın, birçok ortak özelliğe sahip olduğu bilinmektedir. Almanya ve Türkiye'nin nüfus büyüklüğü ve sağlık sigortasına dayalı finansman yapısı gibi ortak özellikleri bulunmaktadır. Sağlık sistemlerinde önemli bir yeri olan hastanelerin daha etkili, verimli, kaliteli bir hizmet sunulabilmesini sağlayacak, değişimi yönetebilecek stratejiler geliştirmesi beklenmektedir. Buna göre çalışmanın amacı, Türkiye ve Almanya'daki hastanelerin kapasitelerini, hizmet göstergelerini karşılaştırmalı olarak analiz etmek ve iki ülkenin mevcut durumunu kıyaslamak, bu yolla hastane yöneticilerinin sağlık sistemlerindeki değişime uyum sağlama kabiliyetlerini geliştirmektir. Bu amaçla OECD ve DSÖ verilerine dayalı olarak hastane sayıları, yatak sayıları, yatak türleri, yatak doluluk oranları, hastanede kalış günü ve poliklinik başvuru sayıları birer karşılaştırma göstergesi olarak ele alınmıştır.

Hastanelerin Türlerine Göre Değerlendirilmesi

Almanya ve Türkiye'deki hastane sayılarının sunulduğu Tablo 1'de hastaneler kamu hastaneleri, kâr amacı gütmeyen özel hastaneler ve kâr elde etmek üzere faaliyet gösteren özel has-

taneler olmak üzere gruplandırılıp, “hastaneler” ve “genel hastaneler” olmak üzere sınıflandırılmıştır. OECD sınıflandırmasına göre “genel hastaneler” özel dal hastanelerini (specialised hospital) kapsamazken “hastaneler” ülkedeki tüm hastaneleri içermektedir (OECD vd., 2011: 131-132). Almanya’da 2012 yılında toplam hastane sayısında 2008 yılına göre azalma görülmektedir. Bu azalmanın kamu hastaneleri ve kâr amacı gütmeyen özel hastanelerden kaynaklandığı söylenebilir. 2008 yılında 885 kamu hastanesi bulunan Almanya’da 2012 yılına gelindiğinde 833 kamu hastanesi bulunduğu görülmektedir. Almanya’da kamu hastaneleri kapsamında olan ve önemli sayıda bulunan yerel ve bölgesel yönetimlere ait hastaneler, 1995 yılından bu yana kâr amacı güden veya gütmeyen özel kişilere satılmıştır (Tiemann ve Schreyögg, 2011: 311). 2008-2012 yılları arasında kamu hastaneleri ve kâr amacı gütmeyen özel hastanelerin sayısında azalma söz konusuyken, kâr amacı güden özel hastanelerin sayısı 1334’ten 1356’ya yükselmiştir.

Almanya’da bir milyon kişiye düşen kamu hastanesi sayısı 2008 yılında 10,78 iken, 2012 yılında 10,36 olarak gözlemlenmiştir. Komersiyel çalışan özel hastaneler incelendiğinde, 2008 yılında 1 milyon kişiye 16,25, 2012 yılında ise 16,86 hastane düştüğü görülmektedir. 2008 yılında 1 milyon kişiye 13,43 kâr amacı gütmeyen özel hastane düşerken, 2012 yılında bu sayının 12,93’e düştüğü izlenmektedir. Genel hastaneler incelendiğinde 2008 yılında 1 milyon kişiye 21,69 genel hastane, 2012 yılında ise 21,04 genel hastane düştüğü görülmektedir (oecd.org, 2014).Yapılan araştırmalar özelleştirme sonrasında kar elde etmek üzere dönüşüm geçiren hastanelerin verimliliklerinde artış olduğunu göstermekte, aynı zamanda hastanelerin kâr amacı güden hastanelere çevrilmesinin hasta-

ne sektöründe daha uygun kaynak tahsisi sağlanacağını vurgulamaktadır (Tiemann ve Schreyögg, 2011: 321).

Türkiye’de toplam hastane sayısında süregelen bir artış olduğu gözlenmektedir. 2008 yılında toplam 2.437 hastane bulunurken, 2012 yılında bu sayı 2.824’e yükselmiştir. Bu artış her bir hastane grubu için söz konusudur; ancak en büyük artışın sağlıkta özel yatırımların artmasına bağlı olarak kar amaçlı özel hastanelerde olduğu görülmektedir. Türkiye’de, özel hastanelerin yataklı tedavi kurumları içindeki payı belirginleşmiştir. 2008 yılında 897 kamu hastanesi bulunurken, bu sayı 2012 yılında 928’e yükselmiştir. Türkiye’de kar amacı gütmeyen özel hastane bulunmamaktadır. Özel hastanelerin sayısı 2008 yılında 411 iken, 2012 yılında bu sayı 555’e yükselmiştir (Tablo 1).

Türkiye’de 1 milyon kişiye düşen kamu hastanesi sayısı 2008 yılında 12,62 iken, 2012 yılında 12,34 olarak gözlemlenmiştir. Özel hastaneler incelendiğinde, 2008 yılında 1 milyon kişiye 5,78; 2012 yılında ise 7,38 hastane düştüğü görülmektedir. 2008 yılında 1 milyon kişiye 15,89 genel hastane düşerken 2012 yılında bu sayının 17,84’e çıktığı izlenmektedir (oecd.org, 2014). Daha fazla sayıda ve daha iyi donanımlı hastanelere olan talep artıkça, Türkiye’de hastane yatırımlarında da önemli artışlar kaydedilmiştir. Özel hastanelerin sayısında özellikle son on yılda hızlı bir artış gözlenmiştir. Bu dönemde Türkiye’deki hastanelerin bileşik yıllık büyüme oranı yüzde 1,7 iken, özel hastaneler için bu oran yüzde 6,5 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de özel sektörde faaliyet gösteren, aralarında 450-500 yataklı büyük tedavi kurumları kadar 40-50 yataklı küçük hastaneler de bulunmaktadır. Türkiye’de özellikle kısa süreli tedavi sunumlarında önemli bir paya sahip olan özel hastaneler sağlık sisteminin önemli bir parçası konumundadır.

Özel hastane sayısındaki artışın önemli bir nedeni de özel hastanelerin Sosyal Güvenlik Kurumu ile anlaşma yapabilmeleridir (Deloitte, 2014: 52).

Hasta Yataklarının Türlerine Göre Değerlendirilmesi

Hasta yatağı, bir hastanenin düzenli olarak bünyesinde bulundurduğu ve mevcut zaman diliminde hastanın kullanıma açık olan yataklardır (oecd.org, 2014). Tarihsel olarak hasta yatak sayısının fazlalığı, birçok ülkede sağlık sistemleri için bir statü göstergesi olarak kabul edilmektedir (Billings vd., 1996: 82). Hasta yataklarının kapsamına çoğunlukla genel hastaneler, ruh sağlığı hastaneleri ve diğer özel dal hastanelerindeki hasta yatakları dahil edilmekte, uzun dönemli bakım tesisleri ise bu kapsam dışında tutulmaktadır (oecd.org, 2014).

OECD ülkeleri arasında hasta yatak sayısının en yüksek olduğu ülkeler Japonya ve Kore'dir. Son on yıllık zaman diliminde, kişi başına düşen hasta yatağı sayısında OECD ülkelerinin çoğunda düşüşler yaşanmıştır. 2000 yılında 1.000 kişiye düşen hasta yatağı sayısı 5,6 iken, 2011 yılına gelindiğinde bu oran 5,0'a düşmüştür (oecd.org, 2014). Azalan devlet desteği, yasal düzenlemeler, artan rekabet ve akut sağlık hizmetlerine yönelik talebin azalacağı yönündeki öngörüler, sağlık sistemleri ve doğal olarak hastaneleri yeniden yapılanmaya itmiştir (Barro ve Cutler, 1997: 9-50). Bu sürecin temel yansımalarından biri de hasta yatağı sayılarındaki azalmalar olmuştur. Bu bağlamda kaydedilen temel gelişmelerden biri, medikal teknolojiye ilerlemelerin hastaları günlük cerrahiye yönlendirmesi ve yatarak tedaviye yönelik eğilimin giderek azalmasıdır. OECD ülkelerinde görülen bu genel eğilimin aksine Türkiye'de ve Yunanistan'da yatak sayısında artışlar olmuştur (oecd.org, 2014).

Tablo 2’de Almanya ve Türkiye’nin 2000 – 2012 yılları arasındaki hasta yataklarının türlerine göre dağılımı görülmektedir. Tablo 2’de yer alan toplam hasta yataklarının sayısına, ameliyathane yatakları, sedyeler, günü birlik cerrahide kullanılan yataklar, sağlıklı bebekler için kullanılan beşikler, herhangi bir sebeple kapatılmış olan odalardaki yataklar, geçici yataklar ve uzun süreli bakım tesislerindeki yataklar dahil edilmemiştir (oecd.org, 2014). 2000 yılında Almanya’da 749.473 adet olan toplam hasta yatağı sayısı, 2012 yılına kadar sürekli azalarak 670.443’e kadar gerilemiştir. Türkiye’de ise aynı yıllarda hasta yatağı sayısı sürekli ve ciddi bir artış göstermiş, 2000 yılında 134.950 olan hasta yatağı sayısı 2012 yılında 200.000’i aşmıştır. Hasta yataklarında görülen bu sayısal artışa rağmen, 2012 yılında Türkiye’de 1.000 kişiye 2,66 hasta yatağı düşerken, Almanya’da bu oran 8,34 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 2’de yer alan “Akut Bakım Hasta Yatakları”nın kapsamına hastalıklar ve yaralanma, cerrahi alanlarla ilgili işlemlerin gerçekleştirilmesi için kullanılan hasta yatakları dahildir. Kadın Hastalıkları, doğum, psikiyatri, rehabilitasyon, uzun dönemli bakım ve palyatif bakım hizmetleri için kullanılan yataklar bu kısmın dışında tutulmuştur (oecd.org, 2014). Almanya’daki sayısal azalmaya karşılık Türkiye’de bu sayının arttığı görülmektedir. Hem toplam yatak sayısı hem de 1.000 kişiye düşen hasta yatağı bakımından Almanya lehine ciddi bir farklılık bulunmaktadır.

Ruh sağlığı hastanelerindeki hasta yataklarına ek olarak diğer hastanelerin psikiyatri bölümlerindeki yatakların dahil edildiği “Psikiyatri Yatakları” incelendiğinde (oecd.org, 2014) hem nicel hem de oransal olarak iki ülke arasında gerçek bir uçurum bulunmaktadır. Öyle ki 2012 yılında Almanya’da 100.000’in üzerinde psikiyatri yatağı mevcutken, Türkiye’de

bu sayı sadece 4.393'tür. Benzer şekilde 1.000 kişiye düşen psikiyatri yatağı sayısı bakımından önemli bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 2'de yer alan "Diğer Hastane Yatakları" kategorisinde rehabilitasyon amaçlı ve diğer kategorilerde sınıflandırılmamış hasta yatakları gruplandırılmıştır (oecd.org, 2014). Diğer hastane yatakları açısından iki ülke arasında Almanya lehine önemli farklılıklar bulunmaktadır. Karşılaştırılan hasta yatağı türleri içerisinde göreceli olarak her iki ülkenin birbirine en yakın olduğu alan, kamu hastanelerinde yer alan hasta yataklarıdır. Kamu sağlık sektörüne ait hasta yatakları nicel ve oransal olarak incelendiğinde, iki ülke arasındaki farkın diğer yatak türlerine kıyasla daha az olduğu görülmektedir. 2002 yılında Almanya'da kamu hastanelerine ait hasta yatağı sayısı 329.102 iken, 2012 yılına gelindiğinde bu sayı 270.813'e kadar gerilemiştir. Türkiye'de 2002 yılında 135.358 olan yatak sayısı 2012 yılında 161.358'e ulaşmıştır. 1.000 kişiye düşen hasta yatağı açısından Almanya'nın lehine bir farklılık bulunmaktadır.

Özel sektör kapsamındaki hasta yatakları incelendiğinde, diğer hasta yataklarından farklı olarak her iki ülkede de bir artış eğilimi izlenmiştir. 2002 yılında Almanya'da 171.722 olan özel sektör hasta yatağı sayısı, 2012 yılında 201.218'e kadar yükselmiştir. Türkiye'de aynı zaman diliminde 13.213 olan yatak sayısı, 2012 yılına gelindiğinde 38.714 olmuştur. Benzer şekilde 1.000 kişiye düşen hasta yatağı açısından da dikkat çeken bir artış gözlemlenmiştir (Tablo 2).

Yatış Gün Sayısı ve Yatak Doluluk Oranlarının Değerlendirilmesi

Grafik 1’de, hastanede yatan hastaların ortalama yatış günü sayısı iki ülkeyi karşılaştırma suretiyle verilmektedir. Ortalama yatış günü sayısı, kaynak kullanımı ve hastanelerin verimli hizmet sunumunun en önemli göstergesidir (Sung-Hyun vd., 2014: 199). Son beş yılda iki ülkenin ortalama yatış günü sayılarında önemli değişimler olmadığı gözlenmektedir. Bunun yanında, Türkiye’de ortalama yatış günü sayısı 4, Almanya’da 9,2 gün olarak gerçekleşmiştir.

İki ülke arasında yatış günü sayılarında gözlenen farklılığın Almanya’da uzun dönemli bakım veren yataklı tedavi kurumlarından kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye’de uzun dönemli bakım hizmeti veren sağlık kurumlarının bulunmaması, ortalama yatış günü sayısının düşük olmasını açıklayabilir. Ayrıca ortalama hasta yatış günü azaldıkça daha fazla hastaya hizmet sunulabilmesi mümkün olacaktır. Avrupa Birliği ülkelerinde hastane ödeme sistemlerinin değişmesi ve erken taburcu etme programlarının yaygınlaşması sonucu ayakta tedavi tercih edilmeye başlanmış ve hastanelerde yatış günü sayısı azalmıştır (Cooper vd., 2012: 20). Öte yandan, Türkiye’de ortalama yatış günü sayısının OECD ülkelerinin de (7,2 gün) altında olmasının, hizmetin iyiliği ve hızına işaret etmediği, hizmet kapasitesinin yetersizliğinden kaynaklandığı ve sisteme ek maliyetler getirdiği ileri sürülmektedir (YASED, 2012: 26). Hemşireler üzerinde yapılan bir araştırmada yatış sürelerinin kısalığının, hemşirelerin iş yükünün artmasına, bunun da tükenmişlik, iş tatminsizliği ve işten ayrılma niyetinin artmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır (Sung-Hyun vd., 2014: 199). Türkiye’de ortalama yatış günü sayısının hastane türlerine, uzmanlık alanlarına ve yeniden yatış oranlarına

göre incelenmesine ve kısa yatış nedenlerinin açıklanmasına ihtiyaç olduğu vurgulanmalıdır.

Grafik 2’de iki ülkenin son beş yıldaki yatak doluluk oranları verilmektedir. Yatak doluluk oranı, hasta yataklarının kullanım kapasitesini ifade eden bir göstergedir. Yatak doluluk oranının genel hastanelerde % 80-85 düzeylerinde olması, hastane yataklarının atıl kalmaması açısından kabul edilebilir bir değerdir (Ağırbaş, 2012: 33). Almanya’da 2012 yılında yüzde 79,2 olan yatak doluluğu, Türkiye’de yüzde 64,1’dir. Türkiye’de yatak doluluk oranının düşük olması, yatakların yaklaşık yüzde 36’sının kullanılmadığı anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra yatak doluluk oranının özellikle ilçe devlet hastanelerinde düşük olduğu bilinmektedir. Türkiye’de eğitim ve araştırma hastanelerinde yatak doluluk oranı yüzde 75’in üzerindedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2013: 108). Kaynakların verimli kullanımının sağlanması açısından yatak doluluk oranının yükseltilmesi, kullanılan yatakların farklı hizmet türlerine yönelik olarak yeniden düzenlenmesine yönelik politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan Almanya’da yapılan bir çalışmada yatak doluluk oranı yüzde 75 olan hastaneler verimsiz olarak kabul edilmiştir (Ludwig vd., 2007: 213-223). Bu değer dikkate alındığında Almanya’da hastane yataklarının verimli kullanıldığı söylenebilir.

Poliklinik Sayılarının Değerlendirilmesi

Polikliniklere başvuru sayısı, hizmete erişimin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda poliklinik muayeneleri, hem birinci basamak sağlık kurumlarında hem de hastanelerde verilmektedir. Özellikle, birinci basamak sağlık hizmetlerinin güçlü olması, toplumun sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında ve adil bir hizmet sunumunun sağlanmasında

önemli rol oynamaktadır (Akman, 2014: 70). Türkiye’de 2002-2013 yılları arasında birinci basamak sağlık hizmetlerine başvuran hasta sayısı yaklaşık 3 kat artmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2013: 99). Bu artış ile birlikte, 2011 yılında tüm sağlık kurumlarına kişi başına düşen poliklinik sayısı 8,2 olmuştur. Bu değer aynı yılın OECD ülkeleri ortalaması olan 6,4’ün üzerindedir. Almanya’da da kişi başına düşen poliklinik sayısı, 2008- 2010 yıllarında sürekli artış göstererek, 9,7’ye ulaşmıştır (Tablo 3).

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye ve Almanya’daki hastanelerin kapasiteleri ve hizmet göstergeleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Almanya’da kamu hastane sayısının azalmasına karşın Türkiye’de bu sayının arttığı bilinmektedir. Öte yandan her iki ülkede de (kar amacı güden) özel hastane sayısının arttığı ancak bu artışın Türkiye’de daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Hastane sayılarındaki bu artış eğiliminin her iki ülkede de gelecek yıllarda devam edeceği öngörülmektedir. Almanya’da bin kişiye düşen hasta yatağı oranında son on yıllık dönemde görülen azalmaya ve bunun yanında Türkiye’de yaşanan artışa rağmen, iki ülke arasında halen Almanya lehine ciddi bir fark bulunmaktadır. Bu nedenle, gelecekte Türkiye’deki psikiyatri ve uzun dönemli bakım yataklarının artırılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Hastanelerin önemli kalite ve verimlilik göstergelerinden olan yatak doluluk oranı ve ortalama yatış günü sayısı her iki ülke için incelendiğinde Almanya’ya ait değerlerin daha yüksek olduğu görülmüştür. Türkiye’de kısa yatış sürelerinin nedenlerinin açıklanmasına ve düşük yatak doluluk oranlarının yükseltilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Her iki ülkede son on yılda sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaşması ile kişi başına düşen poliklinik başvuru sayılarının arttığı gözlenmiştir. Bu noktada vurgulanması gereken, artan poliklinik sayıları yanında bakım kalitesinin yükseltilmesine yönelik çabaların ortaya konulmasının zorunlu olduğudur.

Kaynaklar

- AĞIRBAŞ, İ. (2012), Sağlık Kurumları Yönetiminde Temel Kavramlar, TATAR, M. (Der), Sağlık Kurumları Yönetimi 1, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2631, Eskişehir, 26-45
- AKMAN, M. (2014), Türkiye’de Birinci Basamağın Gücü. Türk Aile Hekimliği Dergisi, 18(2), 70-78
- BARRO, J. ve CUTLER, M. D. (2014), Consolidation in TheMedicalCare MarketPlace, A Case Study From Massachusetts. NBER Working Paper, Cambridge Mass, National Bureau of Economic Research.No: 5957, 9-50
- BILLINGS, T., KAPLAN, S. A., MIJANOVIC, M. (1996), Projecting Hospital Utilization and Bed Need in New York City for the year 2000. HRP Reports: New York University, 82
- COOPER, Z., GIBBONS, S., JONES S., McGUIRE A. (2012), Does Competition Improve Public Hospitals’ Efficiency? Evidence from a Quasi-Experiment in the English National Health Service. CEP Discussion Paper. Centre for Economic Performance London School of Economics and Political Science. No: 1125, 1-43.
- ÇELİK, Y. (2012), Sağlık Kurumları ve Değişen Çevresi, TATAR, M. (Der), Sağlık Kurumları Yönetimi 1, M. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2631, 108-137.
- DELOITTE. (2014), Healthcare Industry in Turkey Investment Supportand Promotion Agency of Turkey, URL: <http://www.invest.gov.tr/ko>

- KR/infocenter/publications/Documents/HEALTHCARE.INDUSTRY.pdf (14.12.2014)
- DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ. (2013), Sağlık İstatistikleri Veri Tabanı. URL: <http://www.who.int> (14.12.2014)
- LUDWIG, K., STEFAN, S., ANTONIO V. (2007), Incorporating Efficiency in Hospital-Capacity Planning in Germany, *Eur J HealthEconomics*, 8, 213–223.
- OECD - EKONOMİK KALKINMA VE İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ. (2013), Sağlık İstatistikleri Veri Tabanı. Erişim: <http://www.oecd.org> (14.12.2014)
- OECD, Eurostat, WHO (2011), *A System of Health Accounts*, OECD Publishing. doi: 10.1787/9789264116016-en
- RECHEL, B., WRIGHT, S., EDWARDS, N., DOWDESWELL, B., MCKEE, M. (2009), Investing in Hospitals Of The Future, *European Observatory on Health Systems and Policies*, World Health Organization, no: 16, 3-25
- SUNG-HYUN, C., MIHYUN P., SANG-HEE, J., YOUNG, E.C., HYUN-JA, H. (2014) Average Hospital Length of Stay, Nurses' Work Demands, and Their Health and Job Outcomes. *Journal of Nursing Scholarship*, 46(3), 199–206
- T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI. (2013), Sağlık İstatistikleri Yıllığı. Ankara. URL: <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-32083/saglik-istatistikleri-yilligi-2012.html> (14.12.2014)
- TIEMANN, O. ve SCHREYÖGG, J. (2011), Changes in Hospital Efficiency After Privatization, *HCHE Research Paper*, Hamburg Center for Health Economics, No: 2011/02, 310-326
- TİMOR, M. und LORCU, F. (2010), Türkiye Ve Avrupa Birliğine Üye Ülkelerin Sağlık Sistem Performanslarının Kümeleme Ve Veri Zarflama Analizi İle Karşılaştırılması, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi-Yönetim*, 21(65), 25-46
- YASED ULUSLARARASI YATIRIMCILAR DERNEĞİ (2012), Türkiye Sağlık Sektörü Raporu: Sürdürülebilir ve Kaliteli bir Sağlık Sektörü için Genel Bakış ve Potansiyel İyileştirme Alanları. URL: <http://www.deloitte.com/> (14.12.2014)

**Tablo 1: Hastanelerin Türlerine Göre Dağılımı,
Almanya-Türkiye**

Göstergeler	Birim	Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012
Hastaneler	Sayı	Almanya	3322	3324	3301	3278	3229
		Türkiye	1308	1347	1397	1410	1483
-Kamu hastaneleri	Sayı	Almanya	885	872	852	854	833
		Türkiye	897	886	896	893	928
-Kar amacı gütmeyen özel hastaneler	Sayı	Almanya	1103	1093	1076	1066	1040
		Türkiye	0	0	0	0	0
-Kar amacı güden özel hastaneler	Sayı	Almanya	1334	1359	1373	1358	1356
		Türkiye	411	461	501	517	555
Genel hastaneler	Sayı	Almanya	1781	1780	1758	1736	1692
		Türkiye	1129	1177	1224	1262	1341

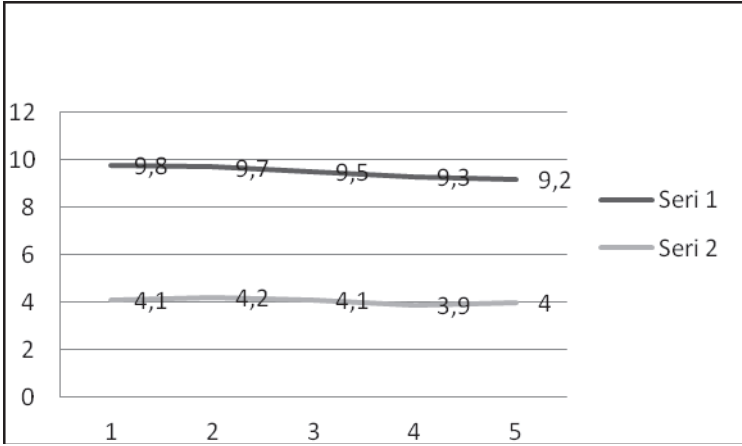
Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tablo 2: Hasta Yataklarının Türlerine Göre Dağılımı

Değişken	Birim	Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Toplam Hasta Yatağı	Sayı	Almanya	749.473	741.933	731.919	721.690	707.806	698.303	683.484	677.799	674.420	674.830	674.473	672.573	670.443	
		Türkiye	134.980	140.710	148.571	149.565	150.807	155.072	158.442	162.100	167.283	172.738	184.339	188.047	200.072	
		Almanya	9,12	9,01	8,87	8,74	8,58	8,47	8,30	8,24	8,21	8,24	8,25	8,22	8,34	
		Türkiye	2,00	2,06	2,14	2,13	2,12	2,15	2,17	2,31	2,35	2,40	2,52	2,53	2,66	
Akut Bakım	Sayı	Almanya	497.146	490.615	485.722	479.961	469.065	460.848	447.885	442.818	438.903	437.863	435.954	434.087	432.606	
		Türkiye	129.983	134.971	142.381	143.741	145.278	143.395	152.357	156.889	161.264	166.336	177.911	181.732	193.670	
		Almanya	6,05	5,96	5,89	5,82	5,68	5,59	5,43	5,38	5,35	5,35	5,33	5,31	5,38	
		Türkiye	1,93	1,97	2,05	2,05	2,04	2,07	2,09	2,24	2,27	2,31	2,43	2,45	2,58	
Psikiyatri Yatakları	Sayı	Almanya	88.345	88.494	87.213	87.965	88.116	88.284	89.352	90.574	92.537	93.982	96.426	98.719	100.675	
		Türkiye	3.627	4.332	4356	4149	3913	4042	4443	4443	3507	4359	4742	4692	4542	4393
		Almanya	1,07	1,07	1,06	1,07	1,07	1,07	1,08	1,10	1,10	1,13	1,15	1,18	1,21	1,25
		Türkiye	0,05	0,06	0,06	0,06	0,05	0,06	0,06	0,06	0,05	0,06	0,07	0,06	0,06	0,06
Diğer Hastane Yatakları	Sayı	Almanya	163.982	162.824	158.984	153.764	150.625	149.171	146.847	144.407	142.980	142.985	142.093	139.767	137.162	
		Türkiye	1.340	1.407	1.834	1.675	1.616	1.635	1.642	1.704	1.660	1.660	1.736	1.773	2.009	
		Almanya	1,99	1,98	1,86	1,83	1,82	1,81	1,78	1,76	1,74	1,75	1,74	1,71	1,71	
		Türkiye	0,02	0,02	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	
Kamu Hastanesi Yatakları	Sayı	Almanya	-	-	329.102	320.581	310.904	303.247	290.672	279.170	275.390	274.502	273.789	273.382	270.813	
		Türkiye	122.208	128.087	135.358	135.749	137.164	140.115	142.259	143.125	144.803	146.018	153.856	153.449	161.358	
		Almanya	-	-	3,99	3,88	3,77	3,68	3,53	3,39	3,35	3,35	3,35	3,34	3,37	
		Türkiye	1,81	1,87	1,95	1,93	1,93	1,94	1,95	2,04	2,04	2,03	2,10	2,07	2,15	
Kar Amaçlı Özel Hastaneler	Sayı	Almanya	-	-	171.722	174.798	179.215	182.894	184.991	193.724	194.267	198.207	200.012	200.280	201.218	
		Türkiye	12.742	12.623	13.213	13.816	13.643	14.957	16.183	18.975	22.480	26.720	30.483	34.598	38.714	
		Almanya	-	-	2,08	2,12	2,17	2,22	2,25	2,35	2,37	2,42	2,45	2,45	2,50	
		Türkiye	0,19	0,18	0,19	0,20	0,19	0,21	0,22	0,27	0,32	0,37	0,42	0,47	0,51	

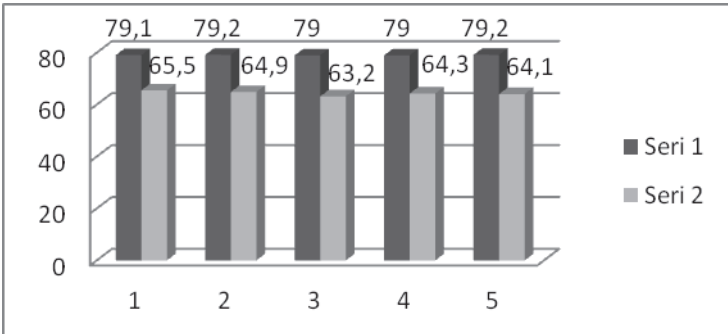
Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Grafik 1: Ortalama Yatış Gün Sayısı

Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Grafik 2: Yatak Doluluk Oranı

Kaynak: OECD Sağlık İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tabelle 3: Bir yılda kişi başına düşen poliklinik sayısı

Länder	2008	2009	2010	2011
Deutschland	8.6	9.2	9.9	9.7
Türkei	6.7	7.3	7.3	8.2

Kaynak: Dünya Sağlık Örgütü İstatistik Veri Tabanı, 2014

Türkiye ile Almanya Sağlık İnsan Gücünün Sayısal Yeterliliği ve Mesleki Beceri Dağılımındaki Dengesizliği

*Türkan YILDIRIM, Afsun Ezel ESATOĞLU, Gözde YEŞİLAYDIN,
İpek CAMUZ, Deniz Tugay ARSLAN ve
Sylvia SCHAFMEISTER*

Giriş

Sağlık sisteminin temel amacı; hastalıkları tedavi etmek, nüfusun sağlığını korumak ve geliştirmektir. Yeterli sayı ve nitelikte sağlık insan gücü kapasitesine sahip olmak, bu amaca erişmenin temel aracı olarak görülmektedir. İnsan kaynakları, sağlık sisteminin en önemli kaynağıdır. Sağlık sisteminin gelirleri arasında yer alan araç-gereç ve makineler de insan gücü kullanımını ve uzmanlığını gerektirmektedir. Bu nedenle insan kaynakları planlanması, sağlık hizmeti sunumu için temel teşkil etmektedir.

Sağlık sisteminin varlığı ve sürdürülebilirliğinde insan gücünün öneminin ülkeler tarafından anlaşılmasıyla birlikte, sağlık politikası belirleyicileri ve sağlık yöneticileri, sağlık insan gücü yönetimi konularına odaklanmaya başlamışlardır (Daviaud ve Chopra, 2008: 46). Böylece bu alandaki çalışmalar son yıllarda artmaya başlamıştır. Çünkü insan gücü ile ilgili konular, sağlık reformlarının fizibilitesini ve sürdürülebilirli-

ğini etkilediği kadar, tüm sistemin performansını da etkilemektedir (Fritzen, 2007: 1). Personel maliyetleri, toplam sağlık harcamalarının yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır. Yöneticiler, maksimum kaliteye, verimliliğe ve hakkaniyete ulaşmak için sağlık insan gücünün doğru sayıda ve nitelikte tahsis edilmesi yönünde yoğun bir baskıyla karşı karşıyadır (Daviaud ve Chopra, 2008: 46).

Sağlık insan gücü ile ilgili olarak ülkelerin uğraştığı konuların temelinde hekimlerin, hemşirelerin ve diğer sağlık çalışanlarının dağılım dengesizliği yatmaktadır. Halk sağlığı literatürünün ortaya koyduğu bir argümana göre, ülkelerde eğitimleri daha pahalı olan hekimlere göre diğer sağlık personelinin, hemşirelerin ve asistan doktorların yetiştirilmesine genelde daha az yatırım yapılmaktadır (Fritzen, 2007:1).

Sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği; coğrafi, ekonomik, örgütsel ve kültürel faktörlerden oluşan çok yönlü bir kavramdır ve bu faktörler, hizmet kullanımını kolaylaştırabilir ya da zorlaştırabilir. Bunlardan özellikle yeterli sayı ve nitelikte sağlık insan gücünün bulunabilirliği, hizmete erişimi önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Özellikle düşük gelirli ülkelerde bu probleme daha sık rastlanmaktadır. Bu ülkelerde sağlık insan gücü yetersizliği nedeniyle hizmete sınırlı erişim vardır. Dengeli dağılmış sağlık altyapısı, doğal olarak yine dengeli dağılımı sağlanmış sağlık insan gücü gerektirmesine rağmen (Dussault ve Franceschini, 2006: 1), pek çok ülkede yetersiz sağlık insan gücü ve insan gücünün dengesiz dağılım problemleri bulunmaktadır. Teorik olarak insan gücü sayısı, sağlık sektörü için politika belirleyiciler tarafından talebe göre belirlenmelidir. Uygulamada ise, insan gücünün yetiştirilmesindeki değişimler ve sağlık personelinin eğitimi ve istihdamı ara-

sındaki uzun dönemli gecikme gibi çok sayıda faktör süreci etkileyebilmektedir (Fritzen, 2007: 2).

Özet olarak sağlık sektöründe insan gücünün, hizmet sunum kalitesi, mesleki beceri ve değişen koşullara uyum sağlayabilme esnekliği açısından yeterli olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra etkili ve verimli bir sağlık hizmeti sunulabilmesi için, yeterli nicelik ve nitelikte sağlık personelinin doğru zamanda ve doğru yerde istihdam edilmesi gerekir (Sağlık Bakanlığı, 2011:vi). Dolayısıyla sağlık insan gücünün dengeli dağılımı, önemli bir husus olarak ele alınmalıdır. Ülkeler arasında ve içinde görülen sağlık insan gücünün dengesiz dağılımı, dünya çapında uzun süreden beri bilinen temel problemler arasında yer almaktadır (Dussault ve Franceschini, 2006: 1). Sağlık insan gücünün dengesiz dağılımı, sağlık hizmetlerinin kalitesinin düşmesi, verimliliğinin azalması, hastanelerin kapanması, bekleme sürelerinin artması, personel başına düşen yatak sayılarının azalması veya eğitilmiş bireylerin yetersiz kullanımı gibi pek çok probleme neden olmaktadır. Sağlık insan gücü dengesizliği, genellikle beş temel kategori çerçevesinde sınıflandırılmakta veya ele alınmaktadır: 1) Mesleki/uzmanlık dengesizlikleri, 2) Coğrafi dengesizlikler, 3) Kurumsal ve hizmet dengesizlikleri, 4) Kamu/özel dengesizlikleri ve 5) Cinsiyete ilişkin dengesizlikler (Zurn vd., 2002: 1-2). Bu çalışmada Türkiye’de ve Almanya’da sağlık insan gücü ile ilgili temel bazı göstergeler dikkate alınarak, sağlık insan gücünün niceliksel yeterliliğini ve farklı kategorilerdeki sağlık profesyonellerinin sayısal dengesini (profesyonel beceri karışımı yeterliliği/skill mix) karşılaştırmalı olarak incelemek ve ülkelerde görülen mevcut durumu ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yeterli Sayı ve Nitelikte Sağlık İnsan Gücü

Sağlık insan gücündeki dengesizlikleri - eksiklik ve fazlalık düzeyini - ölçmede, kadro boşluk oranları, reel ücret artışı, getiri oranı ve nüfus başına sağlık personeli oranı gibi çeşitli göstergeler bulunmaktadır. Bunlardan, hekim/nüfus oranı gibi nüfus temelli göstergeler, sağlık insan gücü boyutunun belirlenmesinde veya ölçülmesinde sıkça kullanılmaktadır (Zurn vd., 2002: 32-29).

Her ne kadar ekonomik, tarihi, siyasi, kültürel ve benzeri nedenlerden dolayı ülkelerin birbirinden farklı olduğu ve bundan dolayı sağlık profesyoneli ihtiyacını ortaya koymak için bütün ülkeler için geçerli bir "altın standart"ın olmadığı yaygın bir şekilde kabul ediliyorsa da, bu oranları standartlaştırmak için bazı girişimler de bulunmaktadır. Örneğin, DSÖ'ye göre, (WHO, 2006: xviii) bazı temel sağlık müdahaleleri düzeyine erişmek için 1.000 kişiye minimum 2,28 sağlık çalışanı (hekim, hemşire ve ebe dahil) düşmesi gerektiği belirtilmektedir. Diğer taraftan, benzer sosyo-ekonomik düzeydeki ülkeler veya Avrupa Birliği ve İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) gibi ülke gruplarının ortalamaları, karşılaştırma için birer kriter olarak kullanılabilir. Bu kriterler, Türkiye'de de sağlık insan gücü yönetimi alanında kullanılmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin ve Almanya'nın sağlık insan gücü sayıları karşılaştırılırken yukarıda sözü edilen eşik değer, OECD ve/veya AB ortalaması dikkate alınmıştır.

Türkiye'de ve Almanya'da 2000 ile 2011 yılları arasında 100.000 kişiye düşen hekim sayısındaki değişim, Grafik 1'de verilmiştir. Türkiye'de bu sayı 2000 yılında 132 iken, 2011 yılına gelindiğinde yaklaşık 170'e ulaşmıştır. Türkiye'de 100.000 kişiye düşen toplam hekim sayısı 1990'ların başında yaklaşık 100 kişinin altında iken (euro.who.int, 2014) özellikle

2000'li yıllardan itibaren önemli artışlar göstererek, OECD verilerine göre 2013 yılında 174'e ulaşmıştır. Ülkede 2000'li yıllardan önce görülen toplam hekim sayısındaki düşüklüğün en önemli nedenleri arasında, tıp fakültelerine alınan öğrenci sayısının uzun yıllar ortalama 5.000'in altında sabit tutulmuş olması olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak 2003 yılından bu yana, Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık reformları kapsamında gerçekleştirilen çeşitli çalışmalar sonucunda nüfus başına düşen personel oranlarındaki iyileşmelerle birlikte, hekim sayısındaki eksiklikler de giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de tıp fakültelerinin kontenjanları son yıllarda hızlı bir artış göstermekte olup, 2008 yılında 6492 öğrenci iken 2012'de 8453'e ulaşmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2011: 23).

Almanya'da 100.000 kişiye düşen hekim sayısı sürekli olarak artış göstermiş ve 2000 yılında 326,04 iken 2011 yılında 382,36'ya ulaşmıştır. Verilere göre, Almanya'daki hekim sayısının Türkiye'nin iki katından fazla olduğu ifade edilebilir. Almanya Federal Sağlık Bakanlığı görüşüne göre (bmg.bund.de, 2005) Almanya'daki bu durum, genel olarak ülkedeki eğitim sisteminden kaynaklanmaktadır. Eğer bir kişi akademik olarak yeterlilikleri karşılıyorsa, onun tıp fakültesine girme olasılığı yasal olarak garanti edilmektedir (Kabene, 2006: 8). Ancak bu durum, hekim sayısının gereğinden fazla olmasına neden olarak hekimlerin ciddi bir işsizlik problemiyle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. İstihdam edilememelerinden dolayı 2001 yılında hekimlerin %2,1'i başka bir ülkeye (Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık gibi) çalışmak amacıyla gitmişlerdir (Kabene, 2006: 8).

Ülkelerde sağlık insan gücünde gözlenen sayısal artış, personel-nüfus oranında da artışla sonuçlanmıştır. Ancak OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki personel-

nüfus oranları düşük kalmaktadır. Türkiye’de 2013 yılında 100.000 nüfusa düşen hekim sayısı 174 iken, 2013 yılı Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Avrupa Bölge ortalaması 331’dir. Dünya ortalamasında ise 100.000 kişiye düşen hekim sayısı 141’dir. Avrupa Birliği ortalaması ise 325’dir. Bu açıdan bakıldığında 100.000 kişiye düşen toplam hekim sayısı açısından Türkiye dünya ortalamalarının üzerinde olup, AB ortalamasının yaklaşık yarısı kadardır (saglik.gov.tr, 2013) (bkz. Grafik 2). Dolayısıyla Türkiye’de sağlık insan gücünün sayısal trendinin, DSÖ eşik değerinin gerisinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Almanya’da hekim, diş hekimi ve hemşire sayısı, üyesi olduğu Avrupa Birliği ülkelerinin üzerinde seyretmektedir (Busse ve Blümel, 2014: 172).

Hemşire sayıları incelendiğinde, her iki ülkede de yıllar içinde sayısal bir artış görülmektedir. Almanya’daki artış özellikle 2005 yılından sonra daha keskin olmuştur. Türkiye’de 100.000 kişiye düşen hemşire sayısı, 2000 yılında 173 iken; 2011’e gelindiğinde 238’e çıkmıştır. Almanya’nın 100.000 kişiye düşen hemşire sayısı, 2000-2011 yılları arasında sürekli bir artış göstererek 2000-2011 yıllarında 978,25’den 1154,33’e yükselmiştir (data.euro.who.int, 2014) (Grafik 3).

Türkiye’de ve Almanya’da 2000 ile 2011 yılları arasındaki hekim ve hemşire dışı sağlık çalışanlarının 100.000 nüfusa düşen dağılımları Tablo 1’de verilmektedir. Türkiye’de 100.000 kişiye düşen ebe sayısı yıllar itibariyle genel olarak bir artış gösterse de, hemşirelerle kıyaslandığında artış çok daha düşüktür. 100.000 kişiye düşen ebe sayısı, 2000 yılında yaklaşık 65 iken; 2011 yılında 70’e ulaşmıştır. Almanya’daki ebe sayısı ise 18,25’den 23,23’e çıkmıştır (data.euro.who.int, 2014).

Türkiye’de 100.000 kişiye düşen diş hekimi ve eczacı sayıları, 2000-2011 yılları arasında diğer sağlık çalışanlarına kıyas-

la daha az bir artış göstermiştir. Diş hekimlerinde bu sayı 2000 yılında 24,76'dan 2011'de 28,43'e çıkarken, eczacılarda ise yıllar içinde dalgalı bir trend yaşanmış ve geline nokta bu sayı 2000'de 34'den 2011 yılında 35 olarak belirlenmiştir. Almanya'da da yıllar itibariyle artışlar yaşanarak diş hekimi sayısı 73'den 80'e, eczacı sayısı da 58'den yaklaşık 62'ye ulaşmıştır (data.euro.who.int, 2014).

Bir ülkedeki hekim, hemşire ve ebe sayılarının yeterli olup olmaması, o ülkede anne ölümü, bebek ölümü ve beş yaş altı ölüm oranlarındaki değişimde önemli bir role sahiptir. Bir ülkedeki sağlık insan gücü yoğunluğunun (hekim, hemşire ve ebe), özellikle anne ölüm oranını diğer iki göstergeye göre yani bebek ölüm hızı ve beş yaş altı ölüm hızına göre çok daha fazla etkilediği belirlenmiştir (Anand ve Bärnighausen, 2004: 1607). Bunun nedeni, büyük olasılıkla nitelikli ve yeterli sağlık insan gücünün, annelerde risk yaratabilecek durumlarla daha iyi mücadele edebilmeleridir. Dolayısıyla yeterli sayı ve nitelikte sağlık insan gücünün, anne ölüm oranlarını önemli ölçüde azalttığı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın doğruluğu, Türkiye ve Almanya anne ölüm oranlarına bakıldığında daha iyi ortaya çıkmaktadır. Örneğin OECD (2013) verilerine göre 2012 yılında sağlık insan gücü sayısı Türkiye'den yaklaşık 2 kattan daha fazla olan Almanya'da anne ölüm oranı, 100.000 canlı doğumda 4,6 iken, Türkiye'de bu oran 15,4 olarak hesaplanmıştır (dx.doi.org, 2013).

Profesyonel Becerilerin Dağılımındaki Dengesizlikler

Mesleki becerilerin dağılımı, bir ülkenin ihtiyaçları bakımından farklı sağlık insan gücü tipleri arasında becerilerin karışımının uygunluğu şeklinde ifade edilebilir. Bu çalışmada iki ana profesyonel becerideki dengesizlik türü üzerinde durul-

maktadır. Bunların ilki hekim ve hemşireler arasında, ikincisi de uzman hekim ve genel pratisyenler arasındadır.

Yıllar itibariyle Türkiye’de sağlık insan gücü sayılarında bir artış gözlenmesine rağmen, sağlık profesyonelleri arasında önemli düzeyde bir dengesizlik söz konusudur. Örneğin, 2000’den 2011 yılına kadar hekim sayısı yaklaşık 1,27 kat artış göstermiştir. Fakat hemşire sayısı yıllar itibariyle artış gösterse de, hekim sayısının çok gerisinde kalmıştır.

Türkiye’deki sağlık insan gücünün, beceri dağılımına (personel oranları) bakıldığında 2011 yılında (ya da en yakın yıl) Türkiye’de bir hekime 0,99 hemşire düşmektedir. Almanya’daki hekim hemşire oranı 2,96’dır. OECD oranı ise 2,81 olarak kaydedilmiştir. OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında, OECD’de hekim başına düşen hemşire sayısı Türkiye’dekinin yaklaşık 2,5 katı üzerinde olup, Almanya’nın gerisinde seyretmektedir (bkz. Grafik 4, dx.doi.org, 2013).

Türkiye’de hemşire sayısı, hekim sayısı ile karşılaştırıldığında çok düşüktür ve bu durum, sağlık hizmetlerinin sunumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin hemşire sayısının yetersiz olması, mevcut hemşireler üzerindeki iş yükünü artırarak hemşireler üzerinde ve hastalar üzerinde olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Hemşireler üzerindeki sorunların başında iş doyumunda azalma, performans düşüklüğü ve personel devir oranlarında artış gelmektedir. Hastalar üzerindeki olumsuz sonuçlar ise, mortalite artışı, hastalarda yaralanmalar (düşmeler sonucu), enfeksiyon oranlarında ve hasta memnuniyetliğinde artıştır (Carayon ve Gurses, 2008).

Hekimlerin sayısal durumunun yanı sıra farklı hekim kategorileri arasındaki karmaşa da, mevcut ve gelecekteki sağlık hizmetlerinin arzı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Genel pratisyenler ve uzman hekimler arasındaki hekim işgücü den-

gesi, son yıllarda uzman hekimlerin sayısında görülen hızlı artışla birlikte hem Türkiye’de hem de Almanya’da oldukça değişmiştir. Örneğin, 2008 yılında Türkiye’de uzman hekimlerin yüzdesi %60 iken, 2009 yılında %63,7; 2010 yılında %66,7 ve 2011 yılında %66,8’e yükselmiştir. Benzer şekilde Almanya’da da 2008 yılında uzman hekimlerin yüzdesi 56,7 iken, bu değer yıllar geçtikçe artmış ve 2009 yılında %56,9; 2010 yılında %58, 2011 yılında ise %58,1’e ulaşmıştır (dx.doi.org, 2009, 2010, 2011, 2012). Yapılan sağlık hizmeti araştırmalarında genel pratisyenlerin maliyet etkililiğinin öneminin vurgulanmasına rağmen, OECD ülkelerinde tüm hekimler içinde genel pratisyenlerin oranı %30’ları geçememektedir. Türkiye’de ve Almanya’daki uzman hekim ve genel pratisyen hekim yüzdesi Grafik 5’de verilmiştir. Türkiye’de toplam hekim sayısı içinde genel pratisyenlerin yüzdesi %33,2 iken, Almanya da yaklaşık %42’dir (OECD, 2013: 67).

OECD ülkeleri ve Almanya ile karşılaştırıldığında, gerçekleştirilen analizler gösteriyor ki, Türkiye’de uzman hekim ve genel pratisyen hekim arasındaki ve hemşireler ve hekimler arasındaki dengesiz dağılımın iki kat olduğunu göstermektedir. Aktif olarak çalışan hekimlerin sadece yarısı, genel pratisyenlerden (uzmanlık eğitimi alan 17.000 asistan hekimi ve hastanelerde ve acil hizmetlerde hizmet veren 10.000 hekimi içermekte) oluşmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2007: 14). Yani Türkiye’de tüm hekimlerin sadece dörtte biri, aktif olarak birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışmaktadır (Vujicic, 2009: 18). Bu verilere dayalı olarak sağlık çalışanlarının fonksiyonel dağılımının yetersiz olduğu söylenebilir. Örneğin; uzman hekimlerin çok fazla olduğu ülkelerde, uzman hekimler daha karmaşık hastalıkları bulunan, tedavisinde özel ekipman ve teknoloji gerektiren hastaları tercih etmektedirler.

Bu durum ise sağlık sistemlerinin kentsel ve hastane odaklı hale gelmesine sebep olmaktadır (Hall, 2014).

Görelü düşük hemşire yoğunluk oranı, bir hemşire tarafından yapılması gereken bazı klinik görevlerin hekimler tarafından gerçekleştirilmesine neden olmaktadır ki bu durum mesleki becerilerin verimsiz kullanılmasına yol açmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin görelü yüksek bebek ölüm oranı, birinci basamak sağlık hizmetlerine ve bu hizmetleri veren hemşirelere odaklanması ihtiyacına işaret etmektedir (Vujicic vd., 2009: 18; Sağlık Bakanlığı, 2007: 14). Maaş farklılıkları ve hekim kaynaklarını daha etkin bir şekilde tahsis etme ihtiyacı göz önüne alındığında, bu düşük oran, Türkiye'de insan kaynaklarının etkililiği önünde büyük bir kısıtlama olarak değerlendirilebilir (Sağlık Bakanlığı, 2007: 14).

DRESS (2013) tarafından ortaya konulan bir çalışmada, bir ülkede uzman hekim sayısının genel pratisyen hekim sayısına göre daha fazla olmasını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Çalışma koşulları ve mesleki saygınlık gibi faktörlerin de hekimlerin tercihlerini etkilemelerine rağmen, uzmanlaşmayı güdüleyen temel unsurlardan birisi finansal kazançtır. Uzman hekimler, genel pratisyenlere göre daha iyi kazanmaktadırlar. Ülkelerde görülen uzman-genel pratisyen hekim dengesizliği tıp fakültelerinin sayılarının çoğaltılması ya da genel tıbbın (general medicine) çekiciliğinin artırılması yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır (OECD, 2013: 66).

Sağlık sektöründe istihdam edilen hemşire ve ebelerin farklı düzeylerde eğitim almış olmaları ve buna rağmen aynı statüde istihdam ediliyor olmaları, beceri dağılımı açısından önemli bir diğer konudur. Değişik düzeylerde hemşirelik ve ebelik eğitimi almış personeli, birbirinden ayırt edecek bir sistem henüz kurulamamıştır. Aktif çalışan mevcut hemşire ve

ebeler; 4 yıllık üniversite, 2 yıllık yüksekokul, açık öğretim (yalnızca sağlık meslek lisesi mezunlarına yönelik), 18 aylık kurs ve sağlık meslek lisesi mezunlarından oluşmaktadır. Tüm bu farklı eğitimlere sahip hemşire ve ebeler, aynı kategoride değerlendirilmektedir ki bu durum mesleklerin gelişimini etkilemektedir (Sağlık Bakanlığı, 2011: 26).

Sonuç

Gerçekçi olmayan ve yetersiz sağlık hizmeti ve sağlık insan gücü planlamalarının yapılması, sağlık sisteminin hizmet kalitesini düşürmekle beraber işleyişine de zarar vermektedir. Bunun dışında maliyetler artmakta ve sağlık için ayrılan kaynakların dengesiz dağılımına da neden olunmaktadır. Bu durum, toplumun ihtiyaç duyduğu yerde ve zamanda ve hak ettiği nitelikte sağlık hizmeti almasını güçleştirmektedir. Tüm bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda; devlet tarafından gerçekçi, uygulanabilir, kısa, orta ve uzun vadeli sağlık insan gücü planlamalarının yapılması, temel ve yönetsel bir zorunluluk haline gelmektedir (YÖK, 2010: 3-4). Türkiye’de kaynağın uygun kullanımı yönünden sağlık çalışanlarının farklı kategorilerdeki sağlık profesyonellerinin sayısal dengesinin (profesyonel beceri karışımı yeterliliklerinin/skill mix) ve sağlık insan gücünün nicel olarak desteklenmesi aciliyet göstermektedir. Bu nedenle makro ve mikro düzeyde sağlık insan gücü planlamasının, ülkedeki demografik ve ekonomik göstergelerin, işgücü çeşitliliğinin, toplumun sağlık gereksinimlerinin ve sağlık hizmeti kullanım düzeylerinin en iyi şekilde analiz edilerek yapılması gerekmektedir.

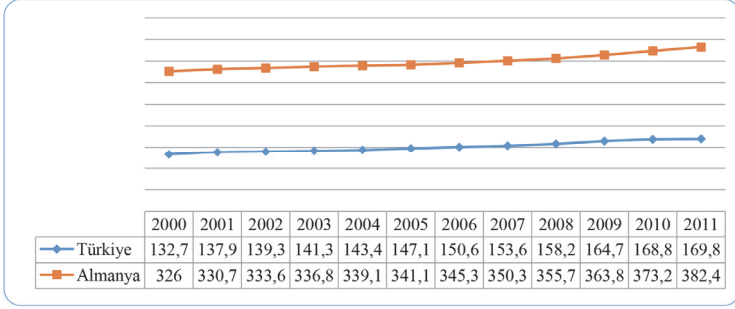
Kaynaklar

- ANAND, S, BÄRNİGHAUSEN, T. (2004), Human Resources and Health Outcomes: Cross-Country, *Lancet*, 364 (9445), 1603-09
- BUNDESMİNİSTERİUM FÜR GESUNDHEİT (2005), *Information on Medical Training in the Federal Republic of Germany*, URL: [http:// www.bmg.bund.de/ cln_041/ nn_617014/ EN/ Health/ health node, param=.html_nnn=true](http://www.bmg.bund.de/ cln_041/ nn_617014/ EN/ Health/ health node, param=.html_nnn=true) (30.12.2014)
- BUSSE, R., BLÜMEL, M. (2014), Germany: Health System Review, *Health Systems in Transition*, 16(2), 1-296
- CARAYON, P, GURSES, A. P. (2008), Nursing Workload and Patient Safety- A Human Factors Engineering Perspective, İçinde: (Ed). *Patient Safety and Quality: An Evidence-Based Handbook for Nurses* (Ed. Hughes R.G.), Rockville (MD): Agency for Healthcare Research and Quality (US), URL:<http://www.ahrq.gov/qual/nursesfdbk> (29 Aralık 2014).
- DAVİAUD, E, CHOPRA, M. (2008), How Much Is Not Enough? Human Resources Requirements for Primary Health Care: A Case Study from South Africa, *Bull World Health Organ*, 86(1), 46-51
- DELOİTTE (2012), Türkiye Sağlık Sektörü Raporu
- DREES (2013), Direction de la recherche, des études, de l'évaluation et des statistiques, Document de travail, Série statistiques, 179
- DUSSAULT, G. ve FRANCESCHİNİ, M. C. (2006), Not Enough There, Too Many Here: Understanding Geographical İmbalances İn The Distribution of the Health Workforce, *Human Resources for Health*, 4 (12), 1-16
- FRİTZEN, Scott A. (2007), Strategic Management Of The Health Workforce İn Developing Countries: What Have We Learned? *Human Resources for Health*, 5(4), 1-9
- HALL, T. L. (2014), Why Plan Human Resources for Health? URL: http://www.who.int/hrh/en/HRDJ_2_2_01.pdf (30.12.2014)
- KABENE, S., ORCHARD, C., HOWARD, J. M., SORİANO, M. A., LEDUC, R. (2006), The Importance Of Human Resources

- Management In Health Care: A Global Context, Human Resources for Health, 4(20), 1-17
- OECD (2009), Health at a Glance 2009, OECD Indicators, OECD Publishing, DOI: 10.1787/health_glance-2009-en (23.12.2014)
- OECD (2010), Health at a Glance Europe 2010, OECD Publishing, URL: http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2010-en (23.12.2014)
- OECD (2011), Health at a Glance 2011, OECD Indicators, OECD Publishing, URL: http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2011-en (23.12.2014)
- OECD (2012), Health at a Glance Europe 2012, OECD Publishing, URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264183896-en> (23.12.2014)
- OECD (2013), Health at a Glance 2013, OECD Indicators, OECD Publishing, URL: http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2013-en (23.12.2014)
- T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI (2007), Sağlıkta İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi, Ankara
- T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI (2011), Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonu, Ankara
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2013), Sağlık İstatistikleri Yıllığı, Ankara
- VUJİCİC, M., SPARKES, S., MOLLAHALİLOĞLU, S. (2009), Health Workforce Policy in Turkey: Recent Reforms and Issues for the Future, Hnp Discussion Paper, World Bank, Washington DC
- WHO (2006), Working Together for Health, World Health Report, Geneva
- WHO Regional Office for Europe (2014), European Health for All Database (HFA-DB), URL: <http://data.euro.who.int/hfadb/> (03.12.2014) Office for Europe
- YÖK (2010), Türkiye'de Sağlık Eğitimi ve Sağlık İnsangücü Durum Raporu, YÖK Yayın No: 2010/1, 3-4
- ZURN, P., DAL, P. M., STIEWELL, B., ADAMS, O. (2002), Imbalances in The Health Workforce, Briefing paper, World Health Organization, Geneva

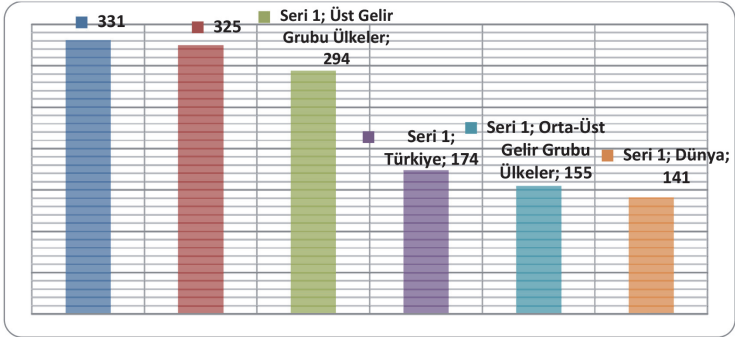
Grafikler

Grafik 1. 100.000 Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı

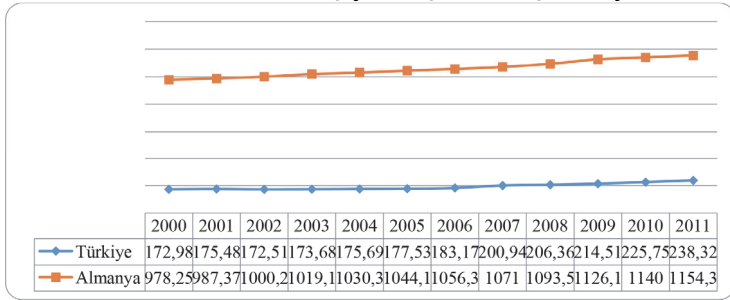
Kaynak: WHO European Health for All Database, 2014

Grafik 2. 100.000 Kişiyeye Düşen Toplam Hekim Sayısının Uluslararası Karşılaştırması, 2013

Kaynak: Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistik Yıllığı, 2013

Grafik 3. 100.000 Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı

Kaynak: WHO European Health for All Database, 2014.

Tablolar

Tablo 1. 100.000 Kişiyeye Düşen Ebe, Dış Hekimi ve Eczacı Sayısı

Yıllar	Türkiye			Almanya		
	100.000 Kişiyeye Düşen Ebe Sayısı	100.000 Kişiyeye Düşen Dış Hekimi Sayısı	100.000 Kişiyeye Düşen Eczacı Sayısı	100.000 Kişiyeye Düşen Ebe Sayısı	100.000 Kişiyeye Düşen Dış Hekimi Sayısı	100.000 Kişiyeye Düşen Eczacı Sayısı
2000	64,74	24,76	34,13	18,25	73,45	58,29
2001	64,01	24,68	33,96	18,22	73,91	57,92
2002	62,84	24,8	33,77	19,4	74,02	58,63
2003	62,3	26,53	33,45	19,39	74,81	58,11
2004	63,83	26,42	33,38	20,61	75,33	57,97
2005	63,5	26,47	33,19	20,61	75,58	58,28
2006	64,1	26,42	33,35	20,64	75,92	59,16
2007	66,83	27,31	33,97	21,88	76,57	60,21
2008	66,66	27,91	34,65	21,92	77,37	60,77
2009	68,51	28,58	34,98	23,21	78,52	60,94
2010	68,83	29,3	36,24	23,24	79,47	61,9
2011	69,93	28,43	35,15	23,23	80,1	61,94

Kaynak: WHO European Health for All Database, 2014

Türkiye ve Almanya Sağlık Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi

Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR, Okan ÖZKAN, Pınar DOĞANAY PAYZİNER, İzzet AYDEMİR, İsmail AĞIRBAŞ, Marly SHWENDLER ve Patrick DA-CRUZ

Giriş

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü, 2014 yılının Türk-Alman Bilim Yılı ilan edilmesi vesilesiyle, 16-18 Mayıs 2014 tarihleri arasında TÜBİTAK desteği ile Ankara-Beypazarı'nda "Değişen Sağlık Sistemlerinin Hastane Yönetim Yapısına Etkileri: Almanya ve Türkiye'nin Karşılaştırmalı Analizi Çalıştayı"nı gerçekleştirmiştir. Çalıştay, Almanya Neu Ulm Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Yönetimi Bölümü ile birlikte düzenlenmiştir.

Çalıştay'da, Türkiye ve Almanya sağlık sistemlerindeki değişimi ortaya koyabilmek amacıyla bir teorik analiz çerçevesi kullanılmıştır. Bu teorik analiz çerçevesi, Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Dairesi'nin (United States Agency for International Development-USAID) sağlık sistemlerini anlama ve güçlendirme amacıyla geliştirdiği değerlendirme yaklaşımıdır (healthsystemassessment.com, 2012). Bu yaklaşım kapsamında Türkiye ve Almanya sağlık sistemleri; insan kaynakları, finansman ve sağlık hizmetleri sunumu olmak üzere üç alt başlık altında grup çalışması yöntemiyle incelenmiştir.

Çalıştay'da sağlık finansmanı kapsamında Türkiye'deki ve Almanya'daki durumu ortaya koyabilmek amacıyla yapılan çalışmalar; sağlığa ayrılan finansal kaynakların miktarları ve türleri, Sağlık Bakanlığı bütçesi ve harcamaları, sağlık sigortası ve cepten sağlık harcamalarını içeren dört alt başlıkla ve yirmi iki ölçüt değerlendirilerek ele alınmıştır. Bu makalede, yalnızca "sağlığa ayrılan finansal kaynakların miktarları ve türleri" ile ilgili alt başlık altında yapılan çalışmalar yer almaktadır.

Türkiye ve Almanya Sağlık Harcamalarına İlişkin Genel Bilgiler

Sağlık sistemleri finansmanı, yaklaşık çeyrek yüzyıldır tüm dünya ülkelerinin gündemindedir. Dünya ölçeğinde 1970'li yılların ortalarından itibaren baş gösteren makroekonomik daralma, gözlerin sağlık harcamalarının hızlı artışına çevrilmesine neden olmuştur. Bu nedenle sağlık hizmetleri için yeterli ve adil bir şekilde kaynak yaratmak, mevcut kaynakları daha verimli kullanmak, sağlık hizmetlerine erişimdeki finansal engelleri ortadan kaldırmak ve sağlık güvencesini tüm nüfusa yaygınlaştırmak başta Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) olmak üzere, tüm dünya ülkelerinin gündemindedir. 2010 ve 2013 tarihli Dünya Sağlık Raporları'nın sağlık finansmanı konusuna ayrılması, bu durumun en açık göstergesidir (who.int, 2010; who.int, 2013).

DSÖ'ye göre 2010 yılında tüm dünyada sağlığa 6,5 trilyon \$ harcanmıştır ve sağlık harcamaları hem refah düzeyi hem de sağlık durumu göstergeleri ile yakından ilişkilidir (who.int, 2012). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2012 yılında Türkiye 75,6 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Türkiye ekonomisi 2012 yılında 1.416 Milyar TL (786,3 Milyon \$) tutarında bir hacme sahiptir ve kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi

Hasıla (GSYH) düzeyi 10.459 \$'dır. TÜİK'e göre Türkiye 2012 yılında toplam 72.820 Milyon TL (40.456 Milyon \$) sağlık harcaması yapmıştır. Bu rakam GSYH'nin %5,4'üne denk düşmektedir (Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2013-2014: 165).

Aralık 2011 verilerine göre 81,8 milyon nüfusa sahip olan Almanya, 2012 yılında kişi başına yaklaşık 32.554 € GSYH'ye sahiptir (Busse ve Blümel, 2014: 23). Federal İstatistik Bürosu verilerine göre, 2012 yılında 300,4 milyar € toplam sağlık harcaması yapan Almanya'nın, servetinin (gelirinin) önemli bir kısmını sağlığa ayırdığı görülmektedir (Busse ve Blümel, 2014: 107). Almanya'da toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı, %11,4 ile birçok OECD ve Avrupa Birliği ülkesinden daha yüksektir. Almanya'da sağlık harcamaları, OECD sağlık hesapları sistemine göre hesaplanmaktadır. Türkiye'de yalnızca 1999 ve 2000 yıllarına ait veriler bu sisteme göre hesaplanmıştır. Her iki ülkenin sağlık finansman sistemi de ağırlıklı olarak sosyal sigortacılık modeline dayanmaktadır.

Türkiye'de ve Almanya'da sağlık harcamalarını ele alan bu çalışma; her iki ülkenin toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki paylarının, kişi başına düşen sağlık harcaması düzeylerinin, kamu sağlık harcamalarının toplam kamu harcamalarına oranlarının, kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamalarına oranlarının ve cepten yapılan sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki paylarının değerlendirilmesi ile sınırlı tutulmuştur.

Çalışmada kullanılan veriler 1995-2012 yıllarını kapsayacak şekilde seçilmiştir. Bu tercihin her iki ülke için nedenleri farklıdır. Türkiye için nedeni, 2003 yılından bu yana uygulanmakta olan ve sağlık hizmetlerinin örgütlenmesi, sunumu, finansmanı ve sağlık insan gücü ile ilgili politikaları topyekun

değiştiren Sağlıkta Dönüşüm Programı sonrası veriler ile karşılaştırma yapabilme olanağını sunmasıdır. Bu seçimin Almanya için nedeni ise, Almanya sağlık sisteminde son on yılda meydana gelen özellikle hastanelerin mülkiyet yapılarındaki farklılaşmanın sonuçlarını karşılaştırabilme fırsatı tanınmasıdır.

Türkiye’de ve Almanya’da Toplam Sağlık Harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya Oranı

Türkiye’nin sağlık harcamaları verileri, ilk kez 1999 ve 2000 yılları için OECD ulusal sağlık hesapları (national health accounts - NHA) sistemine uygun olarak hesaplanmış (Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, 2004), böylece bu tarihten itibaren uluslararası karşılaştırmalara olanak tanınmıştır. Bu tarihten önceki hesaplamalar Sağlık Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiş olmakla birlikte¹, NHA çalışması 1999 öncesi harcamaların oldukça düşük hesaplandığını ortaya çıkarmıştır. 2000 yılından sonraki hesaplamalar ise TÜİK tarafından yapılmakta olup, bu hesaplamalarda Avrupa İstatistik Bürosu Eurostat’ın ölçütlerine uyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 1, Türkiye’de ve Almanya’da toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki paylarını göstermektedir. Ancak Türkiye için yapılacak olan değerlendirmelerde yukarıda belirtilen farklı metodolojilere dayalı hesaplamalar nedeniyle temkinli olmakta fayda vardır. Bu uyarılar akılda tutulmak

¹ 1999 tarihinden önceki hesaplamalar için bakınız. Sağlık Bakanlığı: *Türkiye Sağlık Harcamaları ve Finansmanı 1992-1996*, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, 1998, Ankara. Sağlık Bakanlığı: *Türkiye Sağlık Harcamaları ve Finansmanı 1997*, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, 2001a, Ankara. Sağlık Bakanlığı: *Türkiye Sağlık Harcamaları ve Finansmanı 1998*, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, 2001b, Ankara.

kaydıyla Tablo 1'e bakıldığında, Türkiye'de toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki payının 1995 ile 2009 yılları arasında sürekli bir artış içinde olduğu görülmektedir. 1995 yılında GSYH'nin yalnızca % 2,5'i düzeyinde olan toplam sağlık harcamalarının, 2000 yılına gelindiğinde neredeyse iki katına ulaştığı (% 4,9), 2008 ve 2009 yıllarına gelindiğinde ise % 6,1'e çıktığı görülmektedir. Bu tarihten itibaren gerilemeye başlayan oran, 2012 yılında %5,4 olarak gerçekleşmiştir.

Bazı yazarlara göre Türkiye sağlık harcamalarındaki artış, sağlık hizmetlerine erişimdeki artışa ve hizmet sunuculara ödeme yöntemlerindeki değişikliklere neden olan birçok reform girişiminden kaynaklanmaktadır. Aynı yazarlar kamu hizmet sunumunun ve cepten ödemeleri azaltan sağlık finansman sisteminin de bu artışta rolü olduğunu düşünmektedirler (Tatar vd., 2011: 40). Başka bazı yazarlar ise, sağlık harcamalarının yaşamın son yıllarında arttığını öne sürerek sağlık harcamalarının demografik değişim sonucu artacağını iddia etmektedirler (Boyacıoğlu, 2012: 147-158). Sağlık harcamalarındaki artışa rağmen, Türkiye, sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı açısından OECD ülkeleri arasında en son sırada yer almaktadır. 2012 yılında OECD ülkelerinde toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı, ortalama %9,3 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'den sonra en düşük harcama düzeyine sahip ikinci OECD ülkesi %5,9 ile Estonya, en yüksek harcama oranına sahip OECD ülkesi ise %16,9 ile ABD'dir (Sağlık Bakanlığı, 2014: 166).

Almanya'da toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı, 2012 yılında %11,3 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1). Bu oranın 1995-2012 yılları arasındaki gelişimine bakıldığında, Almanya'nın toplam sağlık harcamalarının yaklaşık %1'lik bir büyüme kaydettiği, en yüksek sağlık harcaması artışının ise

2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde (%10,7'den %11,8'e) gerçekleştiği gözlenmektedir. Almanya, OECD ülkeleri arasında en yüksek sağlık harcaması yapan ilk beş ülke arasındadır (Sağlık Bakanlığı, 2014: 166).

Türkiye'nin ve Almanya'nın 2012 yılına ait GSYH içinde toplam sağlık harcamaları payları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin %5,4 ile %11,3 olarak gerçekleşen Almanya'nın yarısından bile daha az sağlık harcaması yaptığı görülmektedir. Bu çalışmada, sağlık harcaması nedenlerine ayrıntılı olarak değinilmeyecek olmasına rağmen, Almanya ve Türkiye arasındaki bu farkın büyük ölçüde sosyo-ekonomik ve demografik farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim DSÖ de refah düzeyi yüksek ülkelerin daha yüksek sağlık harcaması yaptığını tespit etmektedir. Kişi başına düşen GSYH kıyaslandığında, Almanya ile Türkiye arasında yaklaşık dört katlık bir fark gözlenmektedir. Ayrıca Almanya gelişmiş ülkelerin çoğunda gözlenen ve sağlık harcamalarını önemli oranda artırdığı bilinen yaşlı nüfus oranı açısından da Türkiye'den daha dezavantajlı durumdadır. TÜİK verilerine göre, 2012 yılında Türkiye'de 65 yaş üstü nüfus, toplam nüfusun yalnızca %7,5'ini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye oldukça genç bir nüfusa sahiptir. Oysa Almanya'da 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusa oranı, 2011 yılında %20,7 ile Türkiye'nin neredeyse üç katıdır (Busse ve Blümel, 2014: 3).

Türkiye'de ve Almanya'da Kişi Başına Düşen Sağlık Harcaması

Türkiye'de satın alım gücü paritesi (SAGP) üzerinden kişi başı sağlık harcamasının Dolar cinsinden değerine bakıldığında, 1995 yılında 173 \$ olarak gerçekleşen harcamanın ilerleyen yıllarda çarpıcı bir şekilde arttığı, 2012 yılında 1995'teki tutarın

5,7 katına ulaşarak, 984 \$'a yükseldiği görülmektedir (Tablo 2).

Türkiye, SAGP üzerinden kişi başı sağlık harcamasının Dolar cinsinden değeri dikkate alındığında, 2012 yılında yine OECD ülkeleri arasında en son sırada yer almaktadır. 2012 yılı için OECD ortalaması 3.484 \$ ile Türkiye'deki rakamın yaklaşık üç buçuk katıdır. Türkiye'yi bu kez 1.048 \$ ile Meksika izlemektedir. OECD ülkeleri içerisinde SAGP bazında Dolar cinsinden en yüksek kişi başı sağlık harcaması yapan ülke ise 8.745 \$ ile yine ABD'dir (Sağlık Bakanlığı, 2014: 169).

Almanya'da SAGP üzerinden kişi başı sağlık harcamasının Dolar cinsinden değeri 1995 yılında 2.272 \$ olarak gerçekleşirken, iki katı aşan bir artış göstererek 2012 yılında 4.811 \$ olarak gerçekleşmiştir. Almanya bu rakamla bu kez OECD sıralamasında altıncı sıraya gerilemektedir. Ancak hala 3.484 \$ olarak gerçekleşen OECD ortalamasının oldukça üzerindedir (Sağlık Bakanlığı, 2014: 169).

Türkiye'nin ve Almanya'nın 2012 yılına ait verileri karşılaştırıldığında, Türkiye'de SAGP üzerinden kişi başı sağlık harcamasının Dolar cinsinden değerinin 984 \$ ile Almanya'da 4.811 \$ olarak gerçekleşen tutarın yaklaşık beşte biri kadar olduğu gözlenmektedir.

Türkiye'de ve Almanya'da Kamu Sağlık Harcamalarının Toplam Kamu Harcamalarına Oranı

Türkiye'de 1995 – 2012 dönemi incelendiğinde, kamu sağlık harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payının 1995 yılında %10,7 olarak gerçekleştiği, ancak 2000 ve 2003 yıllarında sırasıyla %9,8 ve %9,7'ye gerilediği gözlenmektedir (Tablo 3). 2004 yılında tekrar %10,8'e yükselen oran, 2008 yılına kadar artış eğiliminde olmuş olup, 2008 yılında %12,8'e

yükselmiş ve 2008-2012 yılları boyunca sabit kalmıştır. 1995 yılına kıyasla 2012 yılında %2'lik bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışın, aynı dönem içerisinde sağlık harcamalarının oldukça artmış olması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Almanya'da kamu sağlık harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı incelendiğinde, 1995 yılında %15 olan oranın, 2012 yılında %4'lük bir artışla %19,1 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Tablo 3).

Türkiye'nin ve Almanya'nın 2012 yılına ait verileri karşılaştırıldığında, kamu sağlık harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı, Türkiye'de %12,8 iken Almanya'da %19,1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'deki oranın Almanya'daki oranın üçte ikisi oranında gerçekleştiği, ayrıca 1995-2012 dönemi incelendiğinde Almanya'daki artışın Türkiye'deki artıştan biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

Türkiye'de ve Almanya'da Kamu Sağlık Harcamalarının Toplam Sağlık Harcamalarına Oranı

Türkiye'de kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payı, 1995 yılında %70,3 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4). 2000 yılında yaklaşık %7'lik bir azalma görülmektedir. Bu azalma, Türkiye ekonomisinde 1999 ve 2001 yıllarında görülen ekonomik daralmalar ile açıklanabilir. Nitekim bu oran, 2003 yılından itibaren tekrar %70'lerin üzerine çıkmış, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla %71,9 ve %71,2 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılına kadar olan dönemde %3-4 puan gerileyerek % 68'ler civarında seyretmiştir. 2008 yılında tekrar %73'e yükselen oran, en yüksek seviyesini 2009 yılında % 81 olarak görmüştür. Daha sonra yine gerileyerek 2010 yılında %78,6'ya düşmüştür. 2011 yılında 1 puan artarak %79,6'ya ulaşmış olmasına rağmen, 2012 yılında tekrar gerileyerek %76,8'e düş-

müştür. Türkiye’de kamu sağlık harcamalarının önemli bir kısmı, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından yapılmaktadır. 2012 yılı verilerine göre SGK sağlık harcamalarının kamu sağlık harcamaları içerisindeki payı %73,1’dir (Hamzaoğlu, 2013: 43).

Almanya’da kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payı, 1995 yılında %81,4 iken, 2004 yılında %77’ye gerilemiş ve bu tarihten itibaren %76-77 aralığında seyretmiştir (Tablo 4). DSÖ Avrupa Bölgesine üye ülkelerin verilerine bakıldığında, Almanya bu oran ile ortalarda yer almaktadır (Busse ve Blümel, 2014: 112). Tablo 4’te yer almakla birlikte, Almanya’nın 1990 yılında %76,2 olan toplam sağlık harcamaları içinde kamu sağlık harcamalarının payının 1995 yılında %81,4’e çıkmış olmasının, zorunlu uzun dönem bakım sigortasına yeni yardımların eklenmesinin sonucu olduğu belirtilmektedir. 1995 sonrasındaki azalmanın ise özel finansman kaynaklarının görece artışı ve vergilere dayalı harcamaların azalması ile açıklanmaktadır. Nitekim Almanya’da 1995-2011 döneminde toplam sağlık harcamaları içindeki özel finansman kaynaklarının %18,3’ten %23,5’e çıktığı vurgulanmaktadır. Öte yandan vergilerin toplam finansman kaynaklarına oranı ise 1996 yılında %10,8 iken, 2012 yılında %4,8’e gerilemiştir (Busse ve Blümel, 2014: xxiv, 110-113). Almanya’da toplam sağlık harcamalarının %57,4’ü sosyal sağlık sigortası sistemine harcanmaktadır, dolayısıyla kamu harcamaları içindeki en büyük kalemi de oluşturmaktadır. Kamu sağlık harcamalarının ikinci önemli kalemini ise zorunlu uzun dönem bakım sigortası oluşturmaktadır. Almanya’da kamu sağlık harcaması payının azalmasında 1993 yılında uygulanmaya başlanan zorunlu uzun dönem bakım sigortasının da etkili olduğu belirtilmektedir. Nitekim bu uygulamadan sonra daha

önce ihtiyaç testi ve sosyal yardım yoluyla sağlanan uzun dönem bakım, zorunlu sosyal sigorta kolu olarak sisteme eklenmiştir (Busse ve Blümel, 2014: xxiv).

Türkiye'nin ve Almanya'nın 2012 yılına ait verileri karşılaştırıldığında, her iki ülkenin kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payının aynı olduğu görülmektedir.

Türkiye'de ve Almanya'da Cepten Sağlık Harcamalarının Toplam Sağlık Harcamalarına Oranı

Cepten harcamalar, birçok ülkede değişen boyutlarda sağlık sistemi finansman aracı olarak kullanılmaktadır. Özellikle düşük gelirli ülkeler açısından önemli bir finansman kaynağı olan cepten harcamalar, finansal güvence sağlamadıkları için, ülkelerin temel finansman politikaları ile ilgili sorunlarından biridir (Özgen, 2008: 201-228).

Türkiye'de cepten sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payının 1995 – 2012 yılları arasında oldukça dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. 1995 yılında %29,7 olan oran, özellikle Genel Sağlık Sigortası sisteminin uygulanmaya başlandığı 2008 yılından itibaren oldukça düşük seviyelere gerileyerek 2012 yılında % 15,4'e düşmüştür (Tablo 5). Ancak 1995-2012 döneminde toplam sağlık harcamalarının artışının cepten sağlık harcamalarının artışını aşması, oransal gerilemeyi açıklayabilecek bir diğer nedendir. Nitekim TÜİK'in harcamalara göre GSYH verilerine bakıldığında, hane halkı tüketim harcamaları içinde sağlık harcamalarının payının 1998'de %2,6'dan 2012'de %5,6'ya çıktığı görülmektedir. Türkiye'de sağlık harcamalarının farklı yöntemlerle hesaplandığı dikkate alınarak, yıllar arasında kıyaslama yapmaktan kaçınmakta yarar görülmektedir.

Bir araştırma, Türkiye’de sigortalıların cepten harcama yapma olasılıkları ile cepten harcama miktarlarının 2003-2009 yılları arasında arttığını, buna rağmen katastrofik sağlık harcamalarında azalma eğilimi görüldüğünü tespit etmiştir. Aynı araştırmaya göre, hane halkı tüketim harcamalarında cepten yapılan sağlık harcamaları payı da artmıştır (Yardım vd., 2014: 177-192). Öte yandan 2003 ve 2006 yılı verilerini kullanan bir başka araştırma, 2006 yılında hiç cepten harcama yapmadan sağlık hizmeti alan hane sayısının arttığını göstermiştir. Araştırmaya göre cepten harcamaların payı ve düzeyi azalmıştır. Bu durumun etkisi gelir düzeyine göre değişmekle birlikte, cepten yapılan harcamaların azalması yüksek gelirli bireyler lehinedir (Erus ve Aktakke, 2012: 337-346).

Almanya’da cepten sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payının 1995–2012 döneminde %10-13 aralığında seyrettiği, 1995 yılında %10 olarak gerçekleşmişken, 2012 yılında 3 puanlık bir artışla %13’e yükseldiği görülmektedir (Tablo 5). Türkiye’nin ve Almanya’nın 2012 yılına ait verilerinin birbirine yakın olması dikkat çekicidir.

Sonuç

Sonuç olarak, her iki ülkenin de sağlık hizmetlerini ağırlıklı olarak sosyal sağlık sigortacılığına dayalı modeller ile finanse etmelerine rağmen, gerek sosyo-ekonomik farklılıklar ve gerekse demografik farklılıklar nedeniyle, sağlık harcama düzeyi ve yapılarında önemli farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Her şeyden önce Almanya, sağlığa GSYH’sinden Türkiye’nin ayırdığının iki katı kaynak aktarmaktadır. Kişi başı düşen sağlık harcamasına bakıldığında ise bu fark beş kata ulaşmaktadır. Almanya, toplam kamu harcamaları içinde ise sağlığa neredeyse beşte bir oranında kaynak ayırmaktadır. Türki-

ye'nin ve Almanya'nın birbirine en benzer harcama düzeyine sahip olduğu veri, toplam sağlık harcamaları içinde kamu sağlık harcamalarının payıdır. Cepten yapılan sağlık harcamaları karşılaştırıldığında ise, Türkiye'nin Almanya'ya epey yaklaştığı görülmektedir.

Kaynakça

- BOYACIOĞLU, E. Z. (2012), The Importance of Health Expenditures on Sustainable Development. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 4 (2): 147-158
- BUSSE, R., BLÜMEL, M. (2014), Germany: Health System Review, *European Observatory on Health Systems and Policies, Health Systems in Transition*, 16 (2), 1-296
- ERUS, B., AKTAKKE, N. (2012), Impact of Healthcare Reforms on Out-of-Pocket Health Expenditures in Turkey for Public Insurees. *The European Journal of Health Economics*, 13(3): 337-346
- HAMZAOĞLU, O. (2013), Türkiye'de Sağlık Harcamaları Kim Kimin İçin Harcıyor? ARPAT, H., SÖNMEZ, E., GÜVEN, O., YALÇIN, K. (Hrsg.), *Sağlık(sızlık) Yıllığı 2013-Sağlıkta Yıkımın Güncesi-, Yazılama Yayınları, İstanbul*, 35-51
- SAĞLIK BAKANLIĞI, (1998), Türkiye Sağlık Harcamaları ve Finansmanı 1992-1996, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara
- SAĞLIK BAKANLIĞI, (2001a), Türkiye Sağlık Harcamaları ve Finansmanı 1997, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara
- SAĞLIK BAKANLIĞI, (2001b), Türkiye Sağlık Harcamaları ve Finansmanı 1998, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara
- SAĞLIK BAKANLIĞI, (2004), OECD Sağlık Hesapları Sistemine Göre Türkiye Ulusal Sağlık Hesapları 1999-2000, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara

- SAĞLIK BAKANLIĞI, (2014), Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2013, Ankara
- TATAR, M., MOLLAHALİOĞLU, S., ŞAHİN, B., AYDIN, S., MARESSO, A., HERNANDEZ-QUEVEDO, C. (2011), Turkey: Health System Review, European Observatory on Health Systems and Policies, Health Systems in Transition, 13 (6), 1-186
- USAID, (2012), Health System Assessment Approach: A How-To Manual, Version 2.0, http://www.healthsystemassessment.com/wpcontent/uploads/2012/06/HSAA_Manual_Version_2_Sept_2012.pdf (25.12.2014)
- WHO, (2010), The World Health Report: Health Systems Financing. The Path to Universal Coverage, Geneva
- WHO, (2012), Spending on Health: A Global Overview, Geneva. (<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs319/en/>) (15. 12. 2014)
- WHO, (2013), The World Health Report: Reaching for Universal Health Coverage, Geneva
- WHO, (2014), Global Health Observatory Data Repository, (<http://apps.who.int/gho/data/node.country.country-DEU?lang=en>) (29.12.2014)
- YARDIM, M., ÇILINGIROĞLU, N., YARDIM, N. (2014), Financial Protection in Health in Turkey: The Effects of the Health Transformation Programme. Health Policy and Planning, 29 (2), 177-192

Tablolar

Tablo 1: Türkiye’de ve Almanya’da Toplam Sağlık Harcamalarının GSYH’ye Oranları (1995-2012) (%)

Yıllar Ülkeler	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye	2,5	4,9	5,3	5,4	5,4	5,8	6,0	6,1	6,1	5,6	5,3	5,4
Almanya	10,1	10,4	10,9	10,7	10,8	10,6	10,5	10,7	11,8	11,6	11,2	11,3

Kaynak: OECD Health Statistics 2014

Tablo 2: Türkiye ve Almanya’da Kişi Başına Düşen Sağlık Harcaması (SAGP - \$) (1995-2012)

Yıllar Ülkeler	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye	173	433	447	519	591	713	839	913	885	897	937	984
Almanya	2.272	2.681	3.097	3.165	3.363	3.572	3.720	3.973	4.227	4.427	4.610	4.811

Kaynak: OECD Health Statistics 2014.

Tablo 3: Türkiye’de ve Almanya’da Kamu Sağlık Harcamalarının Toplam Kamu Harcamalarına Oranı (%) (1995-2012)

Yıllar Ülkeler	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye	10,7	9,8	9,7	10,8	11,3	11,9	12,1	12,8	12,8	12,8	12,8	12,8
Almanya	15	18,3	17,7	17,4	17,7	17,9	18,4	18,6	18,7	18,6	19,1	19,1

Kaynak: WHO, Global Health Observatory Data Repository, 2014 (apps.who.int, 2014)

Tablo 4: Türkiye’de ve Almanya’da Kamu Sağlık Harcamalarının Toplam Sağlık Harcamalarına Oranı (%) (1995-2012)

Yıllar Ülkeler	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye	70,3	62,9	71,9	71,2	67,8	68,3	67,8	73	81	78,6	79,6	76,8
Almanya	81,4	79,5	78,5	76,8	76,6	76,4	76,4	76,4	76,8	76,7	76,5	76,7

Kaynak: OECD Health Statistics 2014

Tablo 5: Türkiye’de ve Almanya’da Cepten Yapılan Sağlık Harcamalarının Toplam Sağlık Harcamalarına Oranı (%) (1995-2012)

Yıllar Ülkeler	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye	29,7	27,6	18,5	19,2	22,8	22	21,8	17,4	14,1	16,3	15,4	15,4
Almanya	10,0	11,4	12,1	13,5	13,5	13,7	13,6	13,3	13,1	13,1	13,1	13

Kaynak: OECD Health Statistics 2014

Türkiye ve Almanya'da Sağlık Kurumları İşletmeciliği Eğitim Programları Karşılaştırmalı Analizi

Kemal YAMAN ve Sabahattin TEKİNGÜNDÜZ

Giriş

Ekonomik kriz dönemlerinde bile büyüyen sağlık sektöründe harcamalar, demografik değişim, tıbbi alandaki yeni bulgular, teknolojik gelişmeler ve eczacılık alanındaki gelişmeler nedeniyle her geçen gün artmaktadır. Bundan dolayı sağlık sektöründeki kurumlar ve işletmelerin sundukları sağlık hizmetlerinin sürdürülebilir olması önem arz etmektedir. Bu kurumların ekonomik yönden iyi işletilmesi problemi, gittikçe tartışmaların merkezine yerleşmektedir. Türkiye'de çoğu üniversite hastaneleri olmak üzere, devlet hastaneleri ve özel hastaneler, finansal sıkıntıdan dolayı büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Türkiye'de hastanelerin karşı karşıya olduğu finansal sıkıntılar altyapı yatırımlarını olumsuz yönde etkileyerek, hizmetlerin verimli ve etkili bir şekilde sunulmasına engel olabilmektedir. Sözü edilen sıkıntılar, bir yandan hastalara sunulan hizmetin kalitesini olumsuz yönde etkilerken diğer yandan da çalışanların iş tatminini, bağlılığını, güven duygusunu, motivasyonunu, adalet duygusunu ve örgüt ve iş psikolojilerini olumsuz yönde etkileyerek, iş performanslarının düşmesine yol açmaktadır. Bu noktadan bakıldığında, hastanelerde yönetim kademelerinde görev yapan kişilerin, sağlık kurumlarının

yönetimine özgü eğitim almış olmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Hastane yönetim kadrolarına getirilecek kişilerin üniversitelerin sağlık yönetimi/sağlık işletmeciliği bölümü mezunları olmasının yanında, işletme/finans vb. bölümü mezunu olup hastane yönetimi konusunda lisansüstü eğitim alan kişiler olması, sistemin sağlıklı işlemesine anlamlı katkı sağlayabilecektir. Nitekim Almanya’da hastane yönetiminde görev yapan yöneticiler, sağlık kurumlarına yönelik spesifik eğitim almak durumundadırlar. Böylece yeni ve daha iyi bir sisteme geçiş süreci daha hızlı sağlanabilir. Alman özel sağlık sektörünün 2013 yılında 190 milyar Avro rezervi bulunurken (Verband der Privaten Krankenversicherung, 2014), devlet tarafından sağlanan zorunlu sağlık sisteminin ise 30 milyar Avro rezerv kaynakları bulunmakta idi (Bundesministerium für Gesundheit, 2014). Almanya’da sunulan sağlık hizmetlerinin kaliteli şekilde sunulmasında, finansal kaynakların yeterliliğinin ve eğitilmiş yöneticilerin varlığının etkileri olduğu söylenebilir. Bu sebeplerden dolayı bu çalışmada, Alman sağlık sektörü örnek model olarak seçilmiştir.

Alman Üniversitelerinde Verilen Sağlık Kurumları İşletmeciliği Eğitimi

Sağlık Kurumları İşletmeciliği’nin Almanya’daki dengi, “Gesundheitsmanagement” veya “Gesundheitswirtschaft” bölümüdür. Sağlık sektörünün giderek ekonomikleşmesi ve karmaşıklaşması nedeniyle, işletme ve sağlık bilimleri alanlarında bilgi ve beceriye sahip nitelikli uzman personele ihtiyaç da artmaktadır. Bu yüzden Alman eğitim kurumları, söz konusu kurumlar için gerekli olan kalifiye personel eğitmektedirler.

Almanya'da sağlık kurumları işletmeciliğine denk olan 'Gesundheitsmanagement' ve 'Gesundheitswirtschaft', lisans ve yüksek lisans seviyesinde verilmektedir. Lisans eğitimi genellikle  yıllık bir zaman dilimini kapsarken, sadece bir üniversitede dört yıl, bir diğerinde ise  buçuk yıllık eğitim verilmektedir. Yüksek lisans eğitimi iki veya iki buçuk yıl sürmektedir (Tablo 1).

Alman niversitelerinin sağlık kurumları işletmeciliğine denk olan programlarının ders yapısı incelendiğinde, aşağıdaki ana uzmanlaşma alanları ortaya çıkmaktadır (Tablo 2):

1. Sayısal Yöntemler
2. İşletme
3. Sağlık Bilimleri
4. Sigorta ve Hukuk dersleri (rneğin: iş hukuku, sosyal hukuk, ticari hukuk ve medeni hukuk)
5. Bilgisayar Bilimi
6. İletişim becerileri (*Soft Skills*)

Programı veren Alman kurumlarının ders yapısı incelendiğinde eğitimi, sayısal yöntemler, işletme, sigorta ve hukuk, sağlık bilimleri, iletişim becerileri ve bilgisayar bilimi gibi ders yapılarından oluştuğu görülmektedir. Örneğin; Duale Hochschule Baden-Wrtemberg Stuttgart incelendiğinde, işletme, iktisat, hukuk, matematik, istatistik, muhasebe ve ayrıca iki alanda daha uzmanlaşma göze çarpmaktadır: Birincisi klinik yönetimi, ikincisi ise sağlık hizmetleri yönetimidir. Her iki alanda sekiz ayrı ders, uzmanlık dersi olarak sunulmaktadır. Klinik yönetim ders kataloğunda ise aşağıdaki uzmanlaşma dersleri bulunmaktadır:

1. Klinik yönetimine giriş
2. Hastane finansmanı
3. Hastane muhasebesi

4. Hastanede *Controlling*
5. Hastanede personel yönetimi
6. Tıpta *Controlling*
7. Sağlık tesisleri yönetimi
8. Stratejik klinik yönetimi

İkinci uzmanlaşma alanı olarak, eczaneler, özel muayenehaneler, tıbbi ürünlerin satıldığı dükkânlar, sağlık sigortaları, ilaç üreticileri, laboratuvarlar, diş teknisyenleri ve tıbbi cihaz üreticilerine yönelik sağlık hizmetleri yönetimi konusunda kısa süreli eğitimler verilmektedir.

Bu programdan anlaşıldığı üzere sağlık kurumları işletmeciliğine denk olan programda, sağlık sektöründeki önemli aktörler hakkında detaylı bilgi yanında, klinik veya hastane yönetimi için gerekli bilgi ve beceri verilmektedir. Ayrıca; hastalarla veya kurum içinde personel arasında meydana gelebilecek anlaşmazlıklar esnasında gerekli olacak iletişim becerileri için bilgi ve donanım eğitimi sunulmaktadır.

Alman üniversitelerinde sağlık kurumları işletmeciliği program çıktuları incelendiğinde göze çarpan en önemli bulgular aşağıdaki gibi listelenebilir:

- Öğrenciler, sosyal politik alanlarda piyasa katılımcılarını ve para hareketlerini tanır.
- İşletme alanında muhasebenin temelleri ve *Controlling* dersi ön plandadır.
- Tıp alanında ise öğrenciler, sık görülen hastalıkların tedavi yöntemleri ve tıbbi etik konular hakkında bilgi sahibi olurlar.
- Finans matematiği, istatistiksel bilgi ve beceri ile çatışma yönetimi ve iletişimi, öğrencilere aktarılır.

- Öğrenciler, sağlık sektöründe yönetim ve kontrol görevleri için hazırlanırlar. Burada öne çıkan husus, ürün gelişimi ve yeniliklerdir.
- Özellikle pazarlama, organizasyon, personel ve iş sağlığı yönetimi alanlarında öğrenciler, sağlık kurumları yönetimine yönelik eğitim almaktadırlar.

Ayrıca, Alman üniversitelerindeki yüksek lisans ders program seçimine bakıldığında, çok spesifik ders başlıklarının seçildiği görülmektedir. Örneğin, Hochschule Osnabrück’de insan kaynakları yönetimi, katma değer odaklı yönetim (*wertorientiertes Management*), sağlık sistemleri finansmanı ve düzenlemesi, stratejik finansal yönetim, kalite ve risk yönetimi, süreç yönetimi ve tedarik zinciri yönetimi gibi çok özel ders başlıklarıyla mezunlarına hastane yönetimi için gerekli kabiliyetler verilmektedir.

Türk Üniversitelerinde Verilen Sağlık Kurumları İşletmeciliği Eğitimi

Sağlık kurumları yönetimi, sağlık sektöründe yaşanan hızlı ve sürekli değişimden dolayı dinamik bir yapıya sahip olmak zorundadır. Diğer bir deyişle, hızlı gelişmelere ayak uydurabilmeleri için yöneticilerin, bilgi ve beceri yönünden yeterli birikime sahip olmaları gerekmektedir. Özel ve devlet sağlık kurumları sayısının gün geçtikçe artması, Türkiye’deki demografik değişim nedeniyle sağlık sektöründeki bakım ve tedavi hizmet taleplerinin artmasından dolayı sağlık kurumlarının yöneticilerinin kıt olan kaynakları daha etkin ve verimli kullanmalarını zorunlu kılmaktadır. Sağlık hizmetleri ve tıbbi terminoloji kavramlarını bilen, epidemiyolojik çalışmalara önem veren, muhasebe, sağlık finansmanı, sağlık ekonomisi, sağlık pazarlaması, sağlık hukuku gibi alanlarda bilgi ve bece-

riye sahip mezunlar, profesyonel yöneticiliğe hazırlanma imkânına kavuşurlar (Gazi Üniversitesi, 2014, Ankara Üniversitesi, 2014, Başkent Üniversitesi, 2014). Türkiye’de sağlık kurumları işletmeciliği veya sağlık kurumları yöneticiliği programları adı altında öğrencilere eğitim verilmektedir. Türk üniversitelerinin tanıtım sayfaları incelendiğinde, sağlık reformlarından, politikalarından, uygulamalarından ve sağlık sektöründeki hızlı gelişmelerden dolayı sağlık kurumları işletmelerinin yönetiminde yeterli derecede beceri ve yeterliliğe sahip mezunlara ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de sağlık yönetimi alanında eğitim veren ilk yükseköğretim kurumu, 1963 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB) tarafından kurulan “Sağlık İdaresi Yüksek Okulu” dur (Şener vd., 2010:31). Sağlık İdaresi Yüksekokulu, 3 yıllık meslek yüksekokulu olarak kurulmuştur ve birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında böyle bir okulun açılması öngörülmüştür (Tengilimoğlu vd., 2009:425). 1982 yılına kadar bu alanda eğitim vererek 500 kadar öğrenci mezun eden bu okul, 1975 yılında kurulan Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksek Okulu ile birleşerek, halen günümüzde de lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim vermeye devam etmektedir (Şener vd., 2010:31). 1980’li yılların sonunda başta Marmara, Ankara, Başkent Üniversiteleri olmak üzere birçok üniversitede lisans sonrası eğitim etkinlikleri de yaygınlaşmıştır. Türkiye’de ciddi anlamda sağlık yöneticiliğinin gereksinim duyduğu eğitim, teorik ve pratik bilgi birikimi, 1990’lı yıllara doğru oluşmaya başlamıştır (Koçak, 2013:2). Sağlık sistemini etkinleştirmeye büyük katkısı olduğuna kuşku olmayan yönetim olgusunun, sağlık hizmetleri alanında yeni bir meslek olarak ele alınması ve bu mesleği yerleştirmeye ve geliştirmeye yönelik çabaların son dönemlerde hız kazanması ile üni-

versiteler bünyesinde yeni bölümler açılmıştır (Çimen, 2010: 137). 2013 yılı itibariyle ÖSYM kaynaklarına göre Türkiye’de 38 üniversitenin sağlık yönetimi/idaresi, sağlık kurumları yöneticiliği, sağlık kurumları işletmeciliği bölümlerine öğrenci kabul edildiği tespit edilmiştir. 2009 ve öncesinde ÖSYM tarafından öğrenci yerleştirilen 9 devlet ve 3 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. 2013 yılında ise bu sayı 38’e yükselmiştir. Özellikle 2012 ve 2013 yıllarında bu alanda eğitim veren bölümlerin sayısında ciddi bir artış gözlenmektedir (Koçak, 2013:3) (Tablo 3).

Sağlık yönetimi eğitimi veren üniversite sayısının gün geçtikçe artmasına rağmen bölümler, Sağlık Bilimleri, İİBF, Sağlık Yüksekokulu gibi farklı birimlerin bünyesinde bulunmaktadır (Tablo 4).

Sağlık hizmetleri yöneticiliğinin ülkemizde bir meslek olarak tanınması ve gelişmesi, açılan programların yeterli öğretim elemanlarına sahip olmasına ve bu programlardan yeterlilikleri yüksek elemanların yetişmesine bağlıdır (Tengilimoğlu vd., 2004: 12). Bu sebeple sağlık yönetimi alanında eğitim veren programların, öncelikle fiziki koşulları uygun ve bilgiye rahat ulaşılabilen binalarda, yetkin öğretim üyelerinin olduğu kadroyla eğitim vermesi ve müfredatın sağlık yöneticisinde olmazsa olmaz bilgi ve donanım kazandıracak tarzda olması gerekir. Programların öğrenim hedefleri belirlenmeli ve sektördeki güncel gelişmeler takip edilerek, ders içerikleri yenilenebilir olmalıdır. Sağlık profesyonelleri ile etkileşim içinde öğrencilere deneyimler sunulmalıdır. Oluşturulan programlardaki ders içerikleri aşağıdaki şekilde olabilir (Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, 2013: 30-33):

1. Toplum sağlığı ve durum değerlendirmesi
2. Sağlıkta politika oluşturma, uygulama ve değerlendirme
3. Örgüt geliştirme / örgütsel davranış teori ve uygulaması
4. Yönetim ve sağlık örgütlerinin değerlendirme ve yeniden tasarımı da dahil olmak üzere yapısal analizi
5. Operasyonel değerlendirme ve iyileştirme
6. İnsan kaynakları ve sağlık profesyonellerinin yönetimi
7. Bilgi sistemleri yönetimi ve değerlendirme
8. Hukuk ilkeleri geliştirme, uygulama ve değerlendirme
9. Yönetim: yapısı, rolleri, sorumlulukları ve liderliğe uyum
10. Liderlik: vizyon, değişim yönetimi ve takım geliştirme
11. Yazılı, sözlü ve kişilerarası iletişim becerileri
12. İstatistiksel analiz ve uygulama
13. Ekonomik analiz ve karar verme uygulamaları
14. Piyasa analizi, araştırma ve değerlendirmesi
15. Finansal analiz ve yönetimi
16. İş Etiği ve klinik karar verme
17. Strateji oluşturma ve uygulama
18. Hasta bakımı gelişimi için kalite değerlendirmesi
19. Profesyonel beceri geliştirme

Türkiye'deki bölümlerin ders yapıları incelediğinde aşadaki ana alanlarda uzmanlaşma konuları ortaya çıkmaktadır (Tablo 5):

1. Sayısal Yöntemler
2. İşletme
3. Sağlık Bilimleri
4. Sağlık Hukuku
5. Bilgisayar Bilimi

6. İletişim Becerileri

Ülkemizdeki üniversitelerde farklı isimler altında sunulan sağlık kurumları işletmeciliği ile ilgili programlar, Almanya'da olduğu gibi yedi değişik alanı kapsayan dersleri bünyelerinde bulundurmaktadırlar. Ders isimleri incelendiğinde, programların daha çok hastanenin karşılaşılabileceği riskleri tespit etmek için gerekli araçları sunmaya yönelik derslerden oluştuğu söylenebilir. Burada önemli olan unsur, derslerin içerik yönünden incelenmesidir. Bu incelemenin bir makale çalışması ile açıkça ortaya çıkamayacağı gerçeği kendini göstermektedir. Daha belirgin sonuçlar ancak kapsamlı bir proje ile elde edilebilir. Proje sayesinde eğitim içeriği daha seçkin olurken, kullanılan materyaller ve iki ülkede kullanılan öğretim biçimi de detaylıca incelenebilecektir. Bu makalede, mevcut programların ilk bakışta içerik ve ders seçimi mantığı irdelenmektedir. Lisans eğitim programlarından mezun olan öğrenciler, sağlık kurumları işletmeciliği alanı ile ilgili konularda kurumların organizasyonunda işlevsel, makro ve mikro ekonomik sorunlarla karşılaşmaları halinde sorumluluk alarak yapıcı çözümler üretebilirler. Öğrenciler sayısal yöntemler sayesinde analitik düşünme becerilerini geliştirirken, sağlık kurumunun karşılaşılabileceği ekonomik sorunları anlamak ve çözmek için gerekli araç ve metotları işletme derslerinde alacaklardır. Ayrıca sağlık bilimleri dersleri sağlık sektörü hakkında genel bilgi verirken, diğer yandan da öğrenciye bazı sağlık konularına ilişkin spesifik bilgiler sunmaktadır. Bu dersler, örneğin epidemiyoloji, sağlık ve etik, sağlık hizmetlerinde halkla ilişkiler, sağlık politikası ve planlaması, Avrupa Birliği ve sağlık politikalarıdır.

Türk üniversitelerinin sağlık kurumları işletmeciliği program çıktıları incelendiğinde mezunlar hakkında göze çarpan en önemli bulgular aşağıdaki gibi listelenebilir:

- Sağlık işletmeciliğinin temel kavramlarını ve temel fonksiyonlarını uzmanlık düzeyinde kavrar ve açıklar.
- Bilimsel bilgiye ulaşma, güncel literatürü izleme, değerlendirme ve uygulayabilme bilgisine sahip olur.
- Sağlık kurumunu alanı ile ilgili bilgilendirebilir ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunabilir.
- Bilgi birikimini kullanarak bir çalışmayı bağımsız olarak yürütür ve bu alanda proje kapsamında diğer ekip üyeleri ile sorumluluk alır.
- Stratejik planlama ve karar verme amaçları için bilgileri analiz eder.
- İstatistik, kalitatif ve kantitatif analizleri gerçekleştirmek için kullanılan araçlarda yeterlilik gösterir.
- Eğitimi süresinde edindiği ileri düzeydeki bilgi ve becerileri kullanarak sağlık kurumlarına ilişkin verileri yorumlayabilir ve değerlendirebilir. Ayrıca, sağlık işletmelerinin sorunlarını tanımlayabilir, analiz edebilir ve araştırmalara dayalı çözüm önerileri geliştirebilir.
- Kalitatif ve kantitatif bilgilerin niteliğini değerlendirebilir.
- Ayrıca, sağlık kurumları işletmeciliği programı sayesinde mesleki İngilizce dil eğitimini Avrupa Dil Portföyü B1 düzeyinde kullanarak alanındaki yabancı internet siteleri ve kitapları takip edebilir.
- Mezun öğrenci görev, hak ve sorumlulukları ile ilgili yasa, yönetmelik, mevzuat ve mesleki etik kurallarını öğrenir ve uygular.

Türk üniversitelerinin yüksek lisans eğitim programları incelendiğinde, genel konuların program çerçevesinde incelendiği ve lisans ders kapsamında olması gereken bazı ders başlıkları da göze çarpmaktadır. Burada hastane yönetimi için gerekli daha spesifik konuların seçilmesi önemlidir. Örneğin; Atılım Üniversitesi'nin vermiş olduğu "Envanter Kontrol ve Malzeme Yönetimi" benzeri derslerin verilmesi gibi.

Türk ve Alman Üniversitelerinde Verilen Eğitimde Göze Çarpan Önemli Bulgular

Her iki ülkedeki eğitim programları incelendiğinde en önemli bulgu, Türkiye'de bu programın çok sayıda üniversitede eğitim programı olarak sunulmasıdır. 11/10/2011 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 663 sayılı "Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile hastaneler yeniden yapılandırılmış ve bu yapılandırma ile beraber bu programa olan talep artmış olduğundan, üniversitelerdeki sağlık kurumları işletmeciliği veya yöneticiliği bölümü sayısında artış olmuştur (Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu, 2011). Türk üniversitelerinin bu alandaki eksikliği gidermek için atmış oldukları adımlar önemlidir. Fakat pek çok üniversitede seçilen eğitim derecesinin ön lisans seviyesinde olması, üniversitelerin bu programa verdikleri değerinde bir eksiklik olduğunu göstermektedir. Ayrıca yasayla beraber bu alanda yüksek lisans eğitimi veren özel üniversitelerin sayısında ciddi bir artış olmuş; ancak gerek eğitimi veren akademik kadronun nitelik olarak yetersiz olması ve gerekse bu alanda yetişmiş akademisyenlerin sayıca az olması nedeniyle, verilen eğitimlerin içeriği sorgulanır hale gelmiştir. Türkiye gerçeğine fazla bir şekilde odaklanma olmadığı düşünülmektedir. Sağlık sektö-

ründe görev yapan kurumlarımızın çoğu finansal sıkıntılar içinde iken, bu kurumlara yeterli seviyede beceri ve bilgi donanımına sahip olmayan öğrencileri piyasada görev almaları için mezun etmenin yeterli bir destek olmayacağı açıktır. Diğer yünden lisans eğitimi veren kurumların etkin bir eğitim programına sahip olmalarına rağmen, lisans programlarında eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Almanya'da bu program kapsamında *Soft Skills* dersleri verilmektedir. Hastaneler stresli bir çalışma ortamı olduğu ve gelen hasta ve hasta yakınları ile sıkıntılı durumlar yaşanma olasılığı yüksek olduğu için, kurumda görev yapan personelin karşılaşılan durumlarda nasıl bir davranış sergileyeceklerini bilmeleri gerekmektedir. Sağlık iletişimi dersleri ile bu alanda çalışmaya aday olan bireylerin farkındalıkları geliştirilebilir. Dikkat çeken diğer önemli bir bulgu ise Alman üniversitelerinin hukuk derslerine verdikleri önemdir. Analitik düşünmeyi ve analiz etmeyi destekleyen dersler yönünden Türk ve Alman üniversitelerindeki seçimler uyumludur. Ancak bu araştırmada, ders içerik ve öğretim yöntemleri yönünden Türkiye'de kapsamlı bir çalışma yapılmasının faydalı olacağı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Alman üniversiteleriyle direkt görüşmeler yapılarak planlanacak bir proje ile bu konunun detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Sonuç

Sağlık sektörü, insanlara zor ekonomik zamanlarda bile iş imkanları sunmaktadır. Diğer taraftan da hastalara verdiği hizmetler ile hastanelerin finansal yönden kuvvetli olması, hastanenin daimi kaliteli ve güvenilir hizmet sunması için önem arz etmektedir. Alman sağlık sektörünün 2013 yılında 190 milyar Avro birikiminin ve devlet tarafından sağlanan

zorunlu sağlık sekt6rünün aynı yılda 30 milyar Avro rezervinin olması, 6lkenin sağlık sekt6rüne verdiği 6nemi g6stermektedir. Aynı zamanda sağlık g6stergeleri bakımından, d6nyanın en iyi 6lkelerinden birisi olması da bu durumun kanıtı olarak g6sterilebilir. S6z6 edilen miktarlar bir yandan hastanelerin finansal alt yapılarını g6clendirirken, buna bağlı olarak kaliteli sağlık hizmetinin sunulmasına da olanak sağlamıştır. Bu 6alışmada, T6rkiye ve Almanya'nın sağlık kurumları işletmeciliği eğitim programları incelenmiştir. Alman ve T6rk eğitim kurumlarının program yapıları birbirlerine benzemektedir. Bunlar, sayısal y6ntemler, işletme, sağlık bilimleri, sağlık hukuku, iletişim becerileri, bilgisayar bilimi ve yabancı dilden oluşmaktadır. Burada g6ze 6arpan en 6nemli husus, T6rk 6niversitelerinde 6n lisans eğitim seviyesinin de sunulmakta olduğudur. Sadece 6n lisans eğitimi alıp meslek hayatına başlayan mezunların lisans eğitimi alan kişilerden daha az donanımlı olmalarından dolayı, bu durumda kalifikasyonu daha d6şuk mezunlar hastane b6nyelerinde 6alışacaklardır. Oysa Almanya'daki gibi lisans eğitimine ağırlık verilmesi, daha nitelikli mezunların verilmesi ile daha sağlıklı sonu6ların alınmasını sağlayabilir. Bazı T6rk 6niversiteleri sağlık alanı ile ilgili hukuk derslerine detaylıca yer verirken, diğer T6rk 6niversitelerinin bunu yapamamaları insan kaynakları eksikliğine bağlanabilir. Ankara veya İstanbul gibi b6y6k şehirlerde sağlık sekt6rüne y6nelik uzmanlaşmış hukuk6uların bulunması m6mk6n olabilirken, k66k şehirlerde bulunan 6niversitelerde bu alanda 6alışan hukuk6u 6đretim 6yesi eksikliğinden dolayı hukuk dersleri programlarda fazla yer bulamamaktadır. Ayrıca T6rkiye'de sınırlı sayıda 6niversitenin sağlık kurumları işletmeciliği b6l6m6, sağlık iletişimi dersini progra-

mına almıştır. Almanya’da ise sağlık iletişimi dersleri, neredeyse her üniversite programında yer almaktadır.

Alman hastanelerinde *Controlling* birimi bünyesinde görev alan işletmeciler veya sağlık kurumları işletmeciliği eğitimi almış uzmanlar, hastane yönetimini hastanenin karşılaşacağı finansal riskler hakkında bilgilendirerek hastaneye büyük destek vermektedirler. Alman sağlık sektörünün kaliteli sağlık hizmeti sunmasının en önemli etkenlerinden biri, bu sektörün finansal yönden güçlü olmasıdır. Bundan dolayı sağlık kurumlarına yönelik eğitim almış işletmecilerin hastaneler bünyesinde görev almaları önem arz etmektedir. Bu sistemin Türkiye’de sağlık kurumlarında uygulanmasında gerekli personelin eğitimi yönünden engel bulunmamaktadır. Türkiye’de sağlık kurumları işletmeciliği veya yöneticiliği lisans ve yüksek lisans programlarının, ilk bakışta bünyelerinde bazı eksikler bulundurmalarına rağmen, genellikle yeterli seviyede bilgi ve beceri sundukları düşünülmektedir. Sonuç olarak, Türkiye’deki sağlık kurumlarının yönetimine getirilecek kişilerin lisans ve lisansüstü eğitimlerinin bu alanda olmasının veya işletme/finans mezunlarına bu alanda lisansüstü eğitimler verilmesinin, finansal yönden sıkıntı içinde olan hastanelere katkısının büyük olacağı kanaatine varılmıştır.

Kaynakça

- AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları Yöneticiliği, <http://www.aku.edu.tr/anasayfa/saglikyonet.aspx>, (20.10.2014)
- AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://www.yesevi.net/#!/akademik-programlar-saglik-kurumlari-isletmeciligi-yuksek-lisans>, (20.10.2014)
- ANKARA ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları Yöneticiliği, <http://www.health.ankara.edu.tr/saglik-kurumlari-yoneticiligi-bolumu/>, (21.10.2014)
- ATILIM ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://management.atilim.edu.tr/saglik-kurumlari-isletmeciligi-yuksek-lisans-programi>, (18.10.2014)
- ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://www.atauni.edu.tr/#!/birim=saglik-kurumlari-isletmeciligi-onlisans-programi>, (17.10.2014)
- BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ (2014) Bilgi Paketi, <http://angora.baskent.edu.tr/bilgipaketi/?dil=TR&menu=akademik&inner=genelBilgi&birim=614>, (17.10.2014)
- BUNDESMİNİSTERIUM FÜR GESUNDHEIT (2014) Pressemitteilung: Vorläufige Finanzergebnisse 2013 – Gute Ausgangsbasis für die Finanzierungsreform der gesetzlichen Krankenversicherung, <http://www.bmg.bund.de/ministerium/presse/pressemitteilungen/2014-01/vorlaeufige-finanzergebnisse-2013.html>, (22.10.2014)
- BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://w3.beun.edu.tr/index.php/2013/01/30/17484/>, (22.10.2014)
- ÇİMEN, M. (2010) Sağlık Yönetimi ve Sağlık Yönetimi Eğitimi, Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, Cilt:1, Sayı:3, Temmuz 2010
- DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=11350>, (23.10.2014)

- DUALE HOCHSCHULE BADEN-WÜRTTEMBERG (STUTTGART) (2014) BWL-Gesundheitsmanagement, <http://www.dhbw-stuttgart.de/themen/bachelor/fakultaet-wirtschaft/bwl-gesundheitsmanagement/konzeption-und-zielsetzung.html>, (25.10.2014)
- DUALE HOCHSCHULE BADEN-WÜRTTEMBERG (MANNHEIM) (2014) Gesundheitsmanagement (BWL), <http://www.gs.dhbw-mannheim.de/index.php?id=242>, (10.10.2014)
- ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları Yöneticiliği, <http://esyo.ogu.edu.tr/sagkuryon.html>, (12.10.2014)
- GAZİ ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://iibf.gazi.edu.tr/posts/view/title/saglik-kurumlari-isletmeciligi-59444>, (12.10.2014)
- FACHHOCHSCHULE MÜNSTER (2014) https://www.fh-muenster.de/fb12/studienbewerber/ba_pgm.php, (13.10.2014)
- HOCHSCHULE AALEN (2014) Gesundheitsmanagement, <http://www.htw-aalen.de/studium/gm/>, (16.10.2014)
- HOCHSCHULE BBW (BERLİN) (2014) Gesundheitsmanagement, http://www bbw-hochschule.de/ Studiengang_ Wirtschaftswissenschaften_Spezialisierung_Gesundheit.html, Erişim (14.10.2014)
- HOCHSCHULE FULDA (2014) Gesundheitsmanagement, http://www.hs-fulda.de/fileadmin/Fachbereich_PG/GM/Studienplan_GM_27_7_2010.pdf, Erişim (08.10.2014)
- HOCHSCHULE OSNABRÜCK (2014) Gesundheitsmanagement, <https://www.wiso.hs-osnabrueck.de/health-mba.html>, (09.10.2014)
- HOCHSCHULE RHEINMAIN (WIESBADEN) (2014) Gesundheitsökonomie, <http://www.hs-rm.de/hochschule/bewerben-studieren/infos-fuer-studieninteressierte/studienangebot-im-ueberblick/gesundheitsoekonomie-bsc/index.html>, (14.10.2014)
- HOCHSCHULE ROSENHEIM (2014). Gesundheitswirtschaft, <http://www.fh-rosenheim.de/ gesundheit/management-in-der-gesundheitswirtschaft-bachelor/>, (15.10.2014)

- HOCHSCHULE ZİTTAU/GÖRLİTZ (2014) Management im Gesundheitswesen, <http://f-mk.hszg.de/studiengaenge/management-im-gesundheitswesen-bachelor.html>, (16.10.2014)
- İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://www.gelisim.edu.tr/Bolumdetey-26-1-saglikkurumlariisletmeciligi-.html>, (17.10.2014)
- İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://ikincidiploma.istanbul.edu.tr/saglik-kurumlari-isletmeciligi-onlisans.html>, (02.10.2014)
- KAFKAS ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, [http://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/susuzmyo/file/SA%C4%9ELIK%20KURUMLARI%20%C4%B0%C5%9ELETMEC%C4%B0%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20ROGRAMI\(1\).pdf](http://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/susuzmyo/file/SA%C4%9ELIK%20KURUMLARI%20%C4%B0%C5%9ELETMEC%C4%B0%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20ROGRAMI(1).pdf), (05.10.2014)
- KOÇAK M. (2013) Türkiye’de Sağlık ve Hastane İdaresi Alanındaki Bölümlerin Akademik Performans Değerlendirmesi, , http://www.academia.edu/8758219/T%C3%BCrkiye_de_Sa%C4%9Fl%C4%B1k_ve_Hastane_%C4%B0dare_si_Alan%C4%B1ndaki_B%C3%B6l%C3%BCmlerin_Akademik_Performans_De%C4%9Flerlendirmesi, (05.10.2014)
- MERSİN ÜNİVERSİTESİ (2014) Bilgi Paketi Ders Kataloğu, <http://www.mersin.edu.tr/>, (07.10.2014)
- SAĞLIK DÜŞÜNCEİ VE TIP KÜLTÜRÜ DERGİSİ (2013) Sağlık yönetimi eğitimi: Durum ve öneriler, <http://www.sdplatform.com/Sayi/27.aspx>, (06.10.2014)
- ŞENER E. RAMAZAN E. TAHSİN A. (2010) Türkiye’de Lisans Düzeyinde Sağlık Yöneticisi Yetiştiren Kurumların Akademik ve Eğitimsel Profili, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt:13, Sayı:1, 2010
- SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://ispartamyosdu.edu.tr/yonetim-ve-organizasyon/saglik-kurumlari-isletmeciligi-738s.html>, (06.10.2014)
- TENGİLİMOĞLU D. MAHMUT A. OĞUZ I. (2009), Sağlık İşletmeleri Yönetimi, Nobel Yayıncılık, Ankara

- TENGİLİMOĞU D. MİTHAT Ü. ASUMAN M. AKINCI, F. (2004) Graduate and Postgraduate Health Care Management Education in Turkey: Present Situation and Challenges', Business and Health Administration Association Meeting, Chicago
- TÜRKİYE KAMU HASTANELERİ KURUMU (2011) Sağlık Bakanlığı Ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (663 Sayılı), <http://www.tkhk.gov.tr/Dosyalar/fc244a7a38f745398e8d7dde3d9a0767.pdf>, (09.10.2014)
- UFUK ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, http://www2.ufuk.edu.tr/?page_id=389, (09.10.2014)
- UNİVERSİTÄT BIELEFELD (2014) Health Administration, [http://www.uni-bielefeld.de/\(es\)/gesundhw/studienangebote/mha/index.html](http://www.uni-bielefeld.de/(es)/gesundhw/studienangebote/mha/index.html), (10.10.2014)
- UŞAK ÜNİVERSİTESİ (2014) Uşak Üniversitesi Bologna Web Platformu, <http://ebs.usak.edu.tr/program.aspx?ProgramId=1246>, (15.10.2014)
- ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://www.uskudar.edu.tr/saglik-kurumlari-isletmeciligi.php>, (14.10.2014)
- VERBAND DER PRIVATEN KRANKENVERSICHERUNG (2014) Zahlen und Fakten, <https://www.pkv.de/service/zahlen-und-fakten/>, (16.10.2014)
- WESTSÄCHSISCHE HOCHSCHULE ZWICKAU (2014) Gesundheitsmanagement, http://www.fh-zwickau.de/index.php?id=gesundheit_pflge0, (11.10.2014)
- YALOVA ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://www.yalova.edu.tr/kategori/3894/0/saglik-kurumlari-isletmeciligi.aspx>, (19.10.2014)
- ZİRVE ÜNİVERSİTESİ (2014) Sağlık Kurumları İşletmeciliği, <http://sbe.zirve.edu.tr/tr/tezsiz-yuksek-lisans/mbasprogram-tanitimi>, (19.10.2014)

Tablolar

Tablo 1: Almanya’da Sağlık Kurumları İşletmeciliği Eğitimi Veren Bazı Önemli Kurumlar ve Eğitim Dereceleri (Bilgi, Üniversitelerin web sayfalarından alınmıştır)

Kurum Adı	Program	Derece	Eğitim Süresi
Duale Hochschule Baden-Württemberg (Stuttgart und Mannheim)	İşletme- Sağlık Yönetimi	Lisans	3 yıl
Fachhochschule Münster	Bakım ve Sağlık Yönetimi	Lisans	3 yıl
Hochschule Aalen	Sağlık Yönetimi	Lisans	4 yıl
Hochschule BBW (Berlin)	Sağlık Yönetimi	Lisans	3 yıl
Hochschule Fulda	Sağlık Yönetimi	Lisans	3 yıl
Hochschule RheinMain (Wiesbaden)	Sağlık Ekonomisi	Lisans	3 yıl
Hochschule Rosenheim	Sağlık Sektöründe Yönetim	Lisans	3,5 yıl
Hochschule Zittau/Görlitz	Sağlık Hizmetleri Yönetimi	Lisans	3 yıl
Westsächsische Hochschule Zwickau	Sağlık Yönetimi	Lisans	3 yıl
Hochschule Osnabrück	Sağlık Yönetimi	Yüksek Lisans	2,5 yıl
Hochschule RheinMain (Wiesbaden)	Sağlık Ekonomisi	Yüksek Lisans	2,5 yıl
Universität Bielefeld	Sağlık İdaresi	Yüksek Lisans	2 yıl

Tablo 2: Almanya’da Sağlık Yönetimi Eğitiminde Uzmanlaşma Alanları ve Bazı Dersler (Bilgi, Üniversitelerin web sayfalarından alınmıştır)

<p>Sayısal Yöntemler</p> <ul style="list-style-type: none"> * İşletme Matematiği * Betimsel İstatistik * Çıkarımsal <p>İstatistik</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kalitatif Araştırma 	<p>İşletme</p> <ul style="list-style-type: none"> * İktisat Temelleri * İşletme Temelleri * Muhasebe * Pazarlama * Sağlık Ekonomisi * Maliyet ve Performans Muhasebesi * Finansman ve Yatırımlar * Hizmet Sektörü için Pazarlama
<p>Sigorta ve Hukuk</p> <ul style="list-style-type: none"> * Ticaret Hukuku * Medeni Hukuk <ul style="list-style-type: none"> * Sosyal Hukuk * İdari Hukuk * Rekabet Hukuku * Çalışma Hukuku 	<ul style="list-style-type: none"> * Controlling’e Giriş * Personel Yönetimi * Proje Yönetimi * Kalite Yönetimi * Stratejik Planlama * Sağlık Kurumlarında Controlling * Personel Yönetimi
<p>Soft Skills</p> <ul style="list-style-type: none"> * İletişim ve Sunum * Mesleki Hazırlık * Müzakere Teknikleri 	<p>Sağlık Bilimleri</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bilimsel Çalışmalar * Sağlık Sistemi * Sağlık Sosyolojisi * İnsan Biyolojisi * Sağlık Psikolojisi
<p>Bilgisayar Bilimi</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bilgisayar Bilimine Giriş 	<ul style="list-style-type: none"> * Epidemiyoloji * Pratik Proje Hazırlama <ul style="list-style-type: none"> * Organizasyon * Önlem ve Sağlığın Teşviki
<p>Yabancı Dil</p> <ul style="list-style-type: none"> * İngilizce 	<ul style="list-style-type: none"> * İşletme ve Sağlık Politikası * Güncel Hastalık Konuları <ul style="list-style-type: none"> * Pratik Proje Çalışması * E-Sağlık <ul style="list-style-type: none"> * İş Sağlığı Yönetimi

Tablo 3: Türkiye’de Sağlık Kurumları İşletmeciliği veya Yöneticiliği Eğitimi Veren Bazı Kurumlar ve Eğitim Derece-leri (Bilgi, Üniversitelerin web sayfalarından alınmıştır)

Üniversite	Bölüm	Derece
Atatürk Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön lisans
Dokuz Eylül Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön lisans
İstanbul Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön lisans
Uşak Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön lisans
Yalova Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön lisans
Kafkas Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön lisans
Üsküdar Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön lisans
İstanbul Gelişim Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön lisans
Dicle Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Doğu Akdeniz Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Düze Üniversitesi	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Lisans
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Lisans
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Lisans
Gümüşhane Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Hacettepe Üniversitesi	Sağlık İdaresi	Lisans
İstanbul Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
İstanbul Aydın Üniversitesi	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Lisans
İstanbul Medipol Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
İstanbul Bilim Üniversitesi	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Lisans
İzmir Ekonomi Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Kırıkkale Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Lefke Avrupa Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Marmara Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Muş Alpaslan Üniversitesi	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Lisans
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Necmettin Erbakan Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Nişantaşı Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Okan Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Trakya Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Sakarya Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans

Selçuk Üniversitesi	Sağlık yönetimi	Lisans
Süleyman Demirel Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Yakın Doğu Üniversitesi	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Lisans
Yeni yüzyıl üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Lisans
Atılım Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Yüksek Lisans
Bülent Ecevit Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Yüksek Lisans (Tezsiz)
Zirve Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Yüksek Lisans (Tezsiz)
Ahmet Yesevi Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Yüksek Lisans (Tezsiz)
Atılım Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Yüksek Lisans (Tezsiz)
Ufuk Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Yüksek Lisans (Tezsiz/Tezli)
Marmara Üniversitesi	Sağlık Yönetimi	Doktora
Ankara Üniversitesi	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Doktora
Gazi Üniversitesi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Doktora
Hacettepe Üniversitesi	Sağlık İdaresi	Doktora

Tablo 4: Bölümlerin Fakülte Veya Yüksekokullara Göre Dağılımı

	Sağlık İdaresi	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Sağlık Kurumları Yöneticiliği	Sağlık Yönetimi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	1	1		4
İşletme Fakültesi			1	1
Sağlık Bilimleri Fakültesi		2	4	14
Sağlık Yüksekokulu		1	6	3
Toplam	1	4	11	22

Kaynak: Koçak Murat, Türkiye’de Sağlık ve Hastane İdaresi Alanındaki Bölümlerin Akademik Performans Değerlendirmesi, 2013

Tablo 5: Türkiye’de Sağlık Kurumları İşletmeciliği veya Yöneticiliği Eğitiminde Uzmanlaşma Alanları ve Bazı Dersler (Bilgi, Üniversitelerin web sayfalarından alınmıştır)

<p>Sayısal Yöntemler</p> <ul style="list-style-type: none"> * Matematik * İşletme İstatistiği * Sağlık İşletmelerinde Kantitatif Teknikler * Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz * Biyoistatistik 	<p>Yabancı Dil</p> <ul style="list-style-type: none"> * İngilizce <hr/> <p>İletişim Becerileri</p> <ul style="list-style-type: none"> * İletişim Becerileri * Sağlık Kurumlarında Kriz Yönetimi * Sağlık İşletmelerinde halkla ilişkiler ve * İletişim
<p>Sağlık Bilimleri</p> <ul style="list-style-type: none"> * Sağlık Hizmetleri Yönetimi * Sosyal Psikoloji * Örgüt Kuramı ve Tasarımı * Epidemiyoloji * Türk Sağlık Hizmetleri * Sağlık Sosyolojisi * Hastane Örgüt ve Yönetimi * Avrupa Birliği ve Sağlık Politikaları * Sağlık Hizmetlerinde Halkla İlişkiler * Sağlık Politikası ve Planlaması * Sağlık ve Etik * Tıbbi Dokümantasyon * Yaşlılık ve Evde Bakım Hizmetleri * Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri 	<p>İşletme</p> <ul style="list-style-type: none"> * Araştırma Teknikleri * Sağlık İşletmelerinde İnsan Kaynakları Yönetimi * Sağlık İşletmelerinde Kalite Yönetimi * İşletme * Ekonomi/İktisat * Muhasebe İlkeleri * Sağlık İşletmelerinde Üretim Yönetimi * Sağlık Kurumlarında Maliyet Analizi * Muhasebe Uygulama * Sağlık Hizmetlerinde Finansal Yönetim * Sağlık Ekonomisi

<p>Sağlık Hukuku</p> <ul style="list-style-type: none"> * Hukuka Giriş / Hukukun Temel Kavramları * Sağlık Hukuku * İdare Hukuku * İş Hukuk Bilgisi * İşletme Hukuku 	<ul style="list-style-type: none"> * Sağlık Hizmetlerinde Yeni Finansman Teknikleri * Sağlık Hizmetlerinde Ekonomik Analiz Teknikleri * Sağlık Hizmetlerinde Finansal Tablo Analizi * Sağlık İşletmelerinde Stratejik Yönetim Ve Pazarlama
<p>Bilgisayar Bilimi</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bilgisayara Giriş * Bilgisayar Paket Programı Kullanımı * Bilgisayar Okuryazarlığı * Bilişim ve İletişim Teknolojileri 	<ul style="list-style-type: none"> * Sağlık Kurumlarında Pazarlama * Sağlık ve Ekonomik Kalkınma * Sağlık İşletmelerinde Finansal Performans Değerlendirmesi * Farmako Ekonomi * Satın Alma ve Malzeme Yönetimi * Kamu Maliyesi

Almanya ve Türkiye’de Organ Bağışı ve Uluslararası Organ Ticareti: Bazı Özverisel Etmenlerin Azalan Organ Bağışlama Gönüllülüğünü Nasıl Canlandırdığı Üzerine

Rolf WIRSING

Organ Nakli Tanımı

Beyin ölümü gerçekleşmiş olan ya da yaşayan donörlerden alınan sağlıklı organın, hastalığın son aşamasında organı ya da organları iflas etmek üzere olan ağır hastalara ameliyatla nakledilmesine organ nakli denir. Burada amaç, alıcının hasta organının sağlıklısıyla değiştirilmesidir.

Beyin Ölümünün Ardından Yerine Gelmiş Olması Gereken Koşullar

Organ nakli birçok ölkede yasalarla düzenlenmiştir. Konuya dair Almanya’da 1997 yılında yürürlüğe giren Transplantasyon Yasası (bkz. [gesetze-im-internet, 1997](http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/tpg/gesamt.pdf))¹ hukuki çerçeveyi düzenlemektedir. Türkiye’nin bu alanda daha çabuk davranđına da burada işaret edelim. Türkiye henüz 1979 yılında yürürlüğe giren Organ ve Doku Nakli Kanunu ile beyin ölümü gerçekleşmiş hastalardan organ ve doku alımını düzenle-

¹ <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/tpg/gesamt.pdf> (1.9.2014)

mektedir (bkz. saglik.gov.tr, 1979)². Almanya’da potansiyel vericinin beyin ölümünün iki hekim tarafından onaylanmış olması gerekmektedir. Ayrıca ölen kişinin, henüz ölmeden önce, ölümünün ardından organlarının alınmasına razı olduğunu belirten bir belge gerekiyor, örneğin organ bağışçı kimliği gibi. Halihazırda bu kimliğe sahip çok az insan bulunmasından ötürü, organın bağışlanması kararı mevtanın yakınları tarafından alınır. Organ bağışlama süreci Almanya’da her 10 vakeden 9’unda bu şekilde işler. Bu düzenleme “Genişletilmiş Gönüllülük Yöntemi” (bkz. tr.wikipedia.org, o.J.)³ olarak adlandırılmaktadır. Postmortal bağışçılar için Türkiye’de de bu düzenleme işlemektedir.

Almanya’da ve Türkiye’de organ aracılığı

Almanya’da kalp, akciğer, karaciğer, böbrek, pankreas ve bağırsak gibi organlara yapılan postmortal aracılığa, aracılığın gerektirdiği yükümlülüklerin (bkz. bundesaerztekammer.de, 2013)⁴ tıbbi kıstaslara uygun ve adil biçimde yerine getirilebilmesi için üç kuruluş ve sorumlu hekim işlemlere refakat eder. Bunlardan ilki, 8 Avrupa ülkesinin katıldığı Eurotransplant (bkz. eurotransplant.org, yayın yılı belirsiz)⁵ adlı birlik. Bu birlik, bağışçı ile alıcı arasındaki biyotıbbi buluşturma (matching) işini üstlenir ve organ bekleme listelerini tutar. İkincisi, transport işlemi başta olmak üzere organ bağışlama sürecini organize eden Alman Organ Nakli Vakfı’dır

² <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-445/tarihi29051979--sayisi2238--rg-tarihi03061979--rg-sayis-.html> (1.9.2014)

³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye%27de_organ_bağışçı (3.9.2014)

⁴ http://www.bundesaerztekammer.de/downloads/Herz-Lunge_09122013.pdf (3.9.2014)

⁵ <http://www.eurotransplant.org/cms/index.php?page=home> (3.9.2014)

(Deutsche Stiftung Organtransplantation DSO, bkz. dso.de, yayın yılı belirsiz)⁶. Üçüncüsü ise transplantasyon işleminden sorumlu olan ve Almanya’da sayıları 50’ye yaklaşan transplantasyon merkezleridir (bkz. dso.de, yayın yılı belirsiz)⁷. Bir bağışçının bekleme listesine alınması hususunda kararı hastadan sorumlu olan hekimlerle transplantasyon merkezinde görevli hekimler birlikte verir. Bu şekilde işleyen sistem “foolproof”, yani kesinlikle güvenilir değildir ve kolaylıkla manipülasyona uğratılabilir. Nitekim Almanya’da bazı hekimlerin aldatma niyetiyle bazı hastalarla ilgili yanlış bilgiler verip onları bekleme listelerinde haksız yere imtiyazlı kılmalarının yol açtığı iki skandal var ki, bunların üzerinden henüz iki yıl geçti geçmedi [örneğin 2013 yılında vuku bulan Göttingen organ nakil skandalı (bkz. de. wikipedia.org, yayın yılı belirsiz)⁸ ile 2014 yılında Berlin Kalp Merkezi’nde ortaya çıkan tutarsızlıklar (bkz. Wilms, 2014)]. Görüşler, ortaya çıkan bu skandalların halk arasında organların dürüst biçimde ihtiyaç sahiplerine verilmediği inancını pekiştirdiği dolayısıyla insanların organ bağışlamaya eskisinden daha az sıcak baktığı yönünde (bkz. Bernd, 2014).

Türkiye’de ise Organ ve Doku Nakli Merkezi adlı kurum organ dağıtımını, bünyesinde bulunan bölgesel koordinasyon merkezlerinden yönetir (bkz. saglik.gov.tr, 2008)⁹. Bu oluşum-

⁶ <http://www.dso.de> (3.9.2014)

⁷ <http://www.dso.de/dso/gemeinschaftsaufgabe-organspende/transplantationszentren.html> (4.9.2014)

⁸ http://de.wikipedia.org/wiki/Organspendeskandal_in_Deutschland (4.9.2014)

⁹ <http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-51443/h/organyonergerge.doc> (4.9.2014) ayrıca <http://www.saglikturizmi.gov.tr/ge/organ-tissue-cell-transplantation.php> (4.9.2014)

da ayrı ayrı böbrek, karaciğer, kalp ve akciğer nakil merkezleri bulunmaktadır.

Canlı bağış, Almanya ve Türkiye'deki koşullar

Canlı olarak örneğin, böbrek ya da karaciğerin kısmi bağışı Almanya'da Transplantasyon Yasası ile düzenlenmiştir (bkz. Gesetze-im_Internet, 1997)¹⁰. Bağışı yapan kişinin öncelikle en az 16 yaşında ve sağlıklı bir durumda olması gerekmektedir. Organı herhangi parasal bir beklentisi olmaksızın serbest iradesiyle bağışlamalıdır. Alman yasası, 1991 yılına dayanan WHO Guiding Principles uyarınca işlemektedir. Yani organ, doku ve hücrelerin sadece gönüllü olarak ve parasal bir karşılık beklemezsizin bağışlanması ilkesidir söz konusu olan (bkz. Fasting U. vd. 2008: 524, Garcia Garcia G. 2011: 158). Donörün fedakar (altruist) motivasyonunu garanti altına almak ve organı verenle alan arasında biyolojik uyumluluk olasılığını artırmak için, vericinin alıcıyla akraba ya da onunla yakın bir ilişki içinde olması istenir. Örneğin birinci ya da ikinci dereceden akrabalar, eşler, müseccel birliktelikler, nişanlılar ya da çok yakın arkadaşlar bu tür yakınlıklar arasında sayılabilir. Zira ancak bu gibi durumlarda donörün parasal çıkar gözetmeden gönüllülük ve fedakarlık prensibiyle hareket etmesi beklenebilir.

Türkiye'de de durum pek farklı sayılmaz. Almanya'daki uygulamadan farklı olan donörün en az 18 yaşında olması, organ bağışlama arzusunu iki şahit önünde açıklaması ve eğer evli ise bu duruma eşinin buna rıza göstermesi zorunluluğu var (bkz. Bagheri 2005: 4161). Öte yandan tıpkı Almanya'daki gibi alıcı ile akraba ilişkileri içinde olması zorunluluğu var,

¹⁰ Krs. dipnot no 1.

fakat burada akrabalık dördüncü dereceye kadar olabilmekte (bkz. bobreknakli.info, yayın yılı belirsiz)¹¹. Fedakarlık motifi burada da önkoşuldur.

Tarihçe

Organ naklinin başarılı bir biçimde uygulanması Almanya ve Türkiye’de oldukça yakın bir geçmişe sahiptir. Bilindiği kadarıyla canlı donörden alınan bir böbrek ilk kez Berlin’de 1963 yılında nakledildi (bkz. bpb, 2011)¹². Türkiye’de ise aynı türden ve aynı koşullarda yapılan bir ameliyatın ise 12 yıl sonrasına, 1975 yılına tarihlendiğini görmekteyiz (bkz. Akgün 2003: 1274). Kalıtsal uyumun, nakil ameliyatının başarısı açısından ne denli önemli olduğu daha o yıllarda bilinmekteydi. Fakat ilaç sanayinin 1981 yılında Cyclosporin A adlı maddeyi piyasaya sürmesiyle hastanın gösterdiği bağışıklal tepki azaltılabılmıştır (bkz. Nagel vd. 2011). Eurotransplant kurumunun 1967 yılında hayat bulması da organ nakli ameliyatlarının tarihi açısından önemli bir gelişmedir. Bu kurumun görevi, doğru organın doğru alıcıya naklini koordine etmektir. Türkiye’de ölü bir donörden alınıp başarıyla uygulanan ilk böbrek nakli de 1979 yılında bu organizasyon tarafından koordine edilmiştir. Bu nakil ameliyatı Türkiye’de aynı yıl yürürlüğe giren organ nakli yasası uyarınca yapılmıştır. Bu ameliyatı Türk donörlerden alınan organlarla yapılan diğer ameliyatlar izlemiştir: ilkin böbrek (1979) ardından dokuzar yıl arayla karaciğer (1988) ve kalp (1997) ameliyatları (bkz. Ambagtsheer

¹¹ <http://www.bobreknakli.info/sik-sorulan-sorular/kimler-bobrek-verebilir> (6.9.2014)

¹² <http://www.bpb.de/apuz/33315/transplantationsmedizin-zwischen-fortschritt-und-organknappheit-geschichte-und-aktuelle-fragen-der-organspende?p=all> . Ayrıca bkz. Nagel vd. 2011

ve Weimar 2012: 571). Yıllar geçtikçe Türkiye dünya çapında üne sahip bir organ nakli merkezi haline geldi. Almanya ile karşılaştırıldığı vakit Türkiye henüz 2006 yılında dahi (gerek genel gerekse ortalama nüfus verileri kategorilerinde) çok daha fazla canlı böbrek nakli yapan ülke konumundaydı (bkz. Horvat vd. 2009). Örneğin ilk kez yapılan rahim ve yüz nakilleriyle 2011 yılında iki kol ve bir bacağı aynı anda bir hastaya nakledilmesi sansasyonel nitelikli ameliyatlar olarak ülkede heyecan ve gurur kaynağı olmuştur (bkz. deutsch-tuerkische-nachrichten.de, 28.01.2012)¹³.

Organ sıkıntısı

Dünyanın bütün ülkelerinde beyin ölümü gerçekleşmiş veya canlı donörlerden alınıp nakledilebilecek türden sağlıklı organ bulma konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Sadece Almanya'da 2013 yılında 8.000'i böbrek olmak üzere 10.900 hasta organ bağıışı için beklemekteydi (bkz. deutsch-tuerkische-nachrichten.de, 17.07.2014)¹⁴. Medya, bekleme listelerinde adı geçen insanların sayılarına vurgu yaparak ya da insanların beklediği organları bulamamasından ötürü her yıl [ya da her gün; günde 3 hasta (bkz. Bernd, 2014)] öldüğü haberlerini yaymak suretiyle var olan sıkıntıları daha da dramatize etmektedir.

Benzer durum Türkiye'de de söz konusu. 2012 yılında diğer Avrupa ülkelerine kıyasla Türkiye'de organ bağıış sayısında azalma gözlenmektedir. Böbrek nakli için 18.000, karaciğer nakli için ise 1.700 hastanın adı aynı yıl bekleme listelerin-

¹³ <http://www.deutsch-tuerkische-nachrichten.de/2012/01/360701/krise-in-der-tuerkei-organspender-dringend-gesucht/> (07.09.2014)

¹⁴ <http://www.deutsch-tuerkische-nachrichten.de/2014/07/503444/tv-serien-schaden-der-organspendebereitschaft/> (07.09.2014)

de kayıtlıydı. 2011’de „sadece“ 3.000 böbrek nakli uygulanmıştır [Almanya’da 1.862 (bkz. de.statistica.com, 2013)¹⁵]. Böbrek Vakfı Başkanı’nun ifadesine göre bu sayı azdır (bkz. deutsch-tuerkische-Nachrichten.de, 28.01.2012)¹⁶.

Organ Sıkıntısının Nedenleri ve Almanya

Organ sıkıntısının sebepleri nasıl açıklanabilir? Bu nedenler arasında ilk sırada Almanya ve Türkiye’de insanların organ bağışlamaya sıcak bakmaması anılabilir, üstelik bu insanlara tıp alanında çalışan personeli de katabiliriz (bkz. Akgün vd. 2003: 1273). Türkiye’deki gönülsüzlüğü bir ölçüde insanların transplantasyon tıbbıyla ilgili yeteri kadar bilgilenmemiş olmalarıyla açıklayabiliriz. Buna ilaveten her iki ülkede de organ ticaretini kesinlikle engellemeye yönelik yürürlükte olan sıkı yasalara işaret edebiliriz, zira bu yasalar fedakarlık prensibi yerine ticari amaçla hareket edecek olan potansiyel canlı donörlerin devreye girmesine engel olmaktadır. Yeni organ temin etme isteğinin hekimleri hayat kurtarma önlemlerinden alıkoymaya iteceği endişesini de burada zikretmek gerekiyor. Bir başka sebep ise özellikle Almanya’da yaşanan bir takım yasadışı uygulamalardan ötürü dağıtım adaletine duyulan güvensizliktir. Keza yoksul ülkelerdeki sağlıklı donörlerle, zengin ülkelerde yaşayan varlıklı ama hasta alıcılar arasında uluslararası yasadışı canlı böbrek ticaretinin yol açtığı güvensizlik ortamından da bu bağlamda söz etmemiz gerek. Bir de gelecek vaad eden transplantasyon tıbbının bu sıkıntılarını üretmekteki katkısına değinelim. Bu tıp alanının yakaladığı

¹⁵ <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/226648/umfrage/anzahl-der-nierentransplantationen-in-deutschland> (10.09.2014)

¹⁶ <http://www.deutsch-tuerkische-nachrichten.de/2012/01/360701/krise-in-der-tuerkei-organspender-dringend-gesucht/> (10.09.2014)

başarı düzeyi, daha önce nakillerde göz önünde bulundurulmayan birçok hastanın artık organ bekleyenler listesine girmekte ısrarcı olmalarına neden oldu. Bu insanlar arasında 70 yaş üstü olanlar ile Hepatit C ve HIV hastalarını sayabiliriz (bkz. Scheper-Hughes 2002: 66). Bu durum ister istemez organ bekleyenlerin sayısını artırıyor, zira Türkiye örneğinde görüldüğü gibi nakil işlemlerinin koordinasyonunu veya ameliyatla ilgili her türlü yürütmeyi yönetecek uzman personel sayısı yetersiz kalmaktadır (bkz. deutsch-tuerkische-nachrichten, 28.01.2012)¹⁷.

Yasadışı Organ Ticareti

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization – WHO) 1991 yılında kendisine üye ülkelere ancak herhangi bir ücret ya da karşılık beklemezsizin yapılan hücre, doku ve organ bağışlarına izin vermeleri yönünde öneride bulunmuştu (bkz. who.int, 2010)¹⁸. Burada söz konusu olan 5 nolu “Guiding Principle” tavsiyesi hemen hemen bütün üye ülkelerin yasalarına deruhte edilmiş, nitekim 2010 yılında Dünya Sağlık Asamblesi (World Health Assembly – WHA) tarafından onaylanmıştır. Ancak ne bu uluslararası organizasyonun şurası ne de buraya istinat eden ulusal yasalar, 2009 yılına gelindiğinde dünya genelinde yapılan organ nakli ameliyatlarının yaklaşık yüzde 10’unun yasadışı organ ticareti kapsamında gerçekleşmiş olmasını engellemeye yetmemiştir (bkz. Horvat vd. 2009: 1002). Bu tarz yasadışı organ ticareti, organ yetersizliğinin mantıkla kavranabilir türden bir sonucudur. Bu ticaret, organa

¹⁷ <http://www.deutsch-tuerkische-nachrichten.de/2012/01/360701/krise-in-der-tuerkei-organspender-dringend-gesucht/> (10.09.2014)

¹⁸ http://www.who.int/transplantation/Guiding_PrinciplesTransplantation_WHA63.22en.pdf (10.09.2014)

duyulan aşırı ihtiyaçtan kaynaklanmakla birlikte hukuksuzdur ve kriminologların görüşüne göre salt yasalar ve yasaklamalar marifetiyle de önlenecek türden değildir (bkz. Ambagtsheer and Weimar 2012: 571).

Peki, hastaları ve organ tacirlerini böylesi bir suça iten gerekçeler nelerdir? Uzun organ listelerinde sırasını beklerken hastaların içinde bulunduğu çaresizliği ve ölüm korkusunu canlandırın bir gözünüzün önünde. Nitekim kadavradan alınmış bir böbrek için Almanya'da bekleme süresi ortalama beş ile altı yıl arasında (bkz. dso.de, 2013)¹⁹ değişmektedir. Bekleme süresi Türkiye'de de pek farklı değil. Bu yöndeki tahminler iki buçuk ile beş yıl arasında değişmekte (bkz. niertransplantatie.info, yayın yılı belirsiz)²⁰. Organ bekleyen hastalara, özellikle de içlerinde hali vakti yerinde olanlara, kimi zaman kendi hekimleri kimi zaman da internette karanlık işler çeviren araçlar tarafından uluslararası karaborsadan kaçak organ edinmeleri salık verilir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) menşeli birçok internet sayfasında organ nakli için Çin'den gelecek bir böbrek, karaciğer ya da pankreas için 70 ile 160 bin Dolar arasında "her şey dahil" paket ücreti teklif edildiği bilinmekte (bkz. Shimazono, 2007: 956). Karaborsada insan organlarının mal haline getirildiğine tanık oluyoruz. Yoksul ülkelerin sağlıklı insanların potansiyel birer tedarikçi olarak görüldüğü bu piyasada organlar, ekonomik durumu iyi olan alıcıların ihtiyaçları doğrultusunda mala indirgenerek satın alınır, satılır, çalınır (bkz. Scheper-Hughes 2002: 62). Genelde bu organlar güneyden kuzeye, fakir bedenlerden zengin bedenlere, koyu tenli insanlardan açık tenli insanlara, kadın-

¹⁹ <http://www.dso.de/organspende-und-transplantation/warteliste-und-vermittlung/niere.html> (10.09.2014)

²⁰ <https://www.niertransplantatie.info/tr> (12.09.2014)

lardan erkeklere biçiminde bir güzergah izlemektedir (a.g.y., S. 70). Organ simsarları yaptıkları işi, piyasada giderek açılan arz-talep makasını kapatma becerileriyle savunurlar. Ücreti ödeyen hastaların, örneğin Eurotransplant tarafından tutulan organ bekleme listelerinde en üst sıralara çıkmalarını da sağlayabilmekteler. Küresel organ pazarında bağışlandığını iddia ettikleri bir organ için para ödenmesini ise sözüm ona her iki tarafın da kârlı çıkması anlamına gelen kazan-kazandır prensibiyle (win-win-situation) açıklamaya çalışmaktalar. Bu bakış açısında sosyal koşullar tamamen göz ardı edilir, sosyal adalet ile organ ticaretini reddeden uluslararası ahlak anlayışı fütürsuzca ayaklar altına alınır (a.g.y., S. 62).

Bavulları bu tür tekliflerle dolup taşan vicdansız organ komisyoncuları, örneğin Türkiye, Moldova, Brezilya ya da Hindistan gibi ülkelerde yaşayan fakir ve saf insanları kandırıp organlarını satmaya ikna etmek için uğraşırlar. Organ naklinin alıcıya deniz ötesi bir ülkede yapılmasından kaynaklanan yasadışı bir transplantasyon turizmidir²¹ sürüp gitmekte olan. Simsarlar bunun gelişmesine de giderek daha çok katkı vermektedirler. Alıcı ister organ ticareti üzerinden isterse başka bir yoldan özlemini çektiği organı temin etmiş olsun, her ahvalde hem kendi ülkesinin hem de donörün ülkesinin yasalarına karşı gelmiş olur.

Transplantasyon turizmi söz konusu olduğunda üç kıtadan dört ülke için içinde olabilir. Örneğin alıcı ABD'den, verici Türkiye'den, komisyoncu İsrail'den ve alıcıyla vericinin kaçak yollardan getirildiği, nakil ameliyatının yapılacağı ülke de Güney Afrika olabilir.

²¹ "Transplantasyon turizmi" kavramı için bkz. Shimazono 2007: 956.

Seyahate hazır İsraililer

Bütün bunlar olup biterken organ ithal eden ülkelerden İsrail'in yurttaşlarının en çok seyahat etmeye hazır hastalar olduğunu gözlemliyoruz. Bu ülke yok denecek kadar az sayıda kayıtlı ancak halen yaşayan organ bağışçısı olmasıyla ve ölmüş ancak organları bağışlanmış kişilerin en az sayıda olmasıyla tanınmakta (bkz. Shimazonoa 2007: 957). Bu sayının bu denli düşük (2012 yılında 1 milyon kişiye 7,4 ölmüş organ bağışçısı düşmekteydi) olmasının nedenleri, beyin ölümünün ülkede kabul görmemesine ve dindar halkın, cenazenin murdar olacağına inanmasına bağlanabilir. Dolayısıyla İsrail, dünya çapında faaliyet göstererek alıcıyla vericiyi bir araya getiren, içinde tercümanlar ve seyahat acentalarının da bulunduğu bir ağ oluşturdu (bkz. Scheper-Hughes 2002; 73; Weir 2009: 15). Yeni bir uygulamanın devreye sokulmasıyla insanların organ bağış yapma konusunda biraz daha motive olması bekleniyor. Bu uygulama uyarınca organ bağışçısı olarak kayıtlı olan kişilerin, günün birinde kendilerinin de herhangi bir organa ihtiyacı olması durumunda imtiyazlı muameleye tabi tutulmalarını öngörüyor (bkz. Sack, 2014).

İsrail, denizaşırı ülkelerde yasadışı yollardan yapılan transplantasyon masraflarının hastalık sigortalarının üstlenilmesini 2006 yılında resmen yasakladı. İsrail 2008 yılında, yani 77 ülkenin altına imza koyduğu Organ Kaçakçılığı ve Organ Nakli Turizmi İstanbul Deklarasyonu'nun (Istanbul Declaration on Organ Trafficking and Transplant Tourism) yayınlanmasının ardından, organ ticaretinin ve arabuluculuğunun kriminalize olmasının önünü açmıştır (bkz. Sack, 2014).

Türkiye'nin İşin İçine Girmesi

Organ ticareti Türkiye'de resmen yasak olmasına rağmen medya, bu ülkeye – Hindistan, Filipin ve Çin'in yanı sıra – en önemli organ piyasalarından biri gözüyle bakıyor. Özellikle Türk medyası, ülkede organ mafyasının işbaşında olduğu konusunda emin bir tavır içinde. Türk medyasının varsayımları, karanlık işler çeviren birtakım insanların, 1999 depreminin kayıp ya da isimsiz kurbanlarının organlarının alınıp satıldığı yönünde (bkz. Sanal 2004: 294). Bu tahmin bir komplo teorisi olmaktan öteye gitmeyebilir ancak Alman basınında da Türk organ mafyasıyla ilgili haberlerin ardı arkası kesilmemekte (bkz. Güsten, 2014). Şu bir gerçek ki, Türkiye – kimi zaman akrabalar ve arkadaşlar arasında (bkz. Sanal 2004: 291) – yasadışı yollardan organ alışverişi ve ihracatı yapılan ülkeler arasında yer almaktadır (bkz. Shimazonoa 2007: 957). Organ "ihracatı" üzerine kaleme alınan ilk raporlarda dahi Türk kökenli birtakım insanların adları, para karşılığında gönüllü bağış yapan donörler olarak geçmekteydi. Nitekim 1989 yılında tanınmış British Medical Journal (BMJ) dergisinde, Türk uyruklu iki erkeğin 2000'er Pound karşılığında Londra'ya gelerek tanımadıkları insanlara birer böbrek bağışladıklarından bahsedilmektedir (bkz. BMJ, vol. 298, 04.02.1989: 276)²². Söz konusu nakil ameliyatlarının yapıldığı Wellington Hastanesi çalışanları bu bağlamda herhangi bir düzensizlikle karşılaşmadıklarını ifade etmekte. Belirtildiği kadarıyla her iki donör de gönüllü olarak böbreklerini vermişler. Daha kısa süre önce Türkiye'de borç içinde yüzen birçok çaresiz insan karaciğerlerinin bir parçasının ya da böbreğinin alınıp biyolo-

²² <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1835635/pdf/bmj00217-0011.pdf> (11.09.2014)

jik açıdan uyumlu ama para sıkıntısı çekmeyen alıcılara satılması için adeta yalvarmaktaydı, hatta durum belki de bugün bile farksız (bkz. Scheper-Hughes 2002: 70). Potansiyel bağışçılara bir böbrek karşılığında teklif edilen fiyatlar arz talep ilişkisiyle ve ülkeden ülkeye değişiklik göstermekte. Forbes dergisinde 2007 yılında yayınlanan bir habere göre (bkz. Morais, 2007) Brezilya'nın Recife kentine gelen ve burada böbreğini satacak potansiyel donör arayan İsraili bir komisyoncu ile onun Brezilyalı iş ortağı insanlara ilkin 10.000 Dolar teklif ederler. Ancak tekliflerinin kısa sürede çok sayıda yoksulun ilgisini çekmesinden ötürü fiyatlar 3.000 Dolar'a kadar geriler. Fiyatlar ülkeden ülkeye de değişmekte: Canlı böbrek bağışı yapana Filipin'de 1.500, Moldova'da 2.700, Türkiye'de 7.500, ABD'de ise 30.000 Dolar kazandırmakta (a.g.y). Böbreğini satan birçok yoksul kısa bir süre sonra, üstelik böbreğinin birinden de yoksun durumda, yeniden borç sarmalına girmekte (bkz. Shimazono 2007: 960). Zamanla birlikte uygun fiyatlarla ilgili kriterler de değişiklik göstermekte: Nitekim 2013 yılında Habertürk kanalında yayınlanan bir haberde (n24.de, 2013)²³ Türk polisi, maddi imkansızlık nedeniyle aralarında "sağlıklı köy böbreğini" ilanla satışa çıkartan birisinin de bulunduğu sekiz kişiyi incelemeye aldı. Bu olayda 55.000 Avro'ya varan fiyatlar talep edildiği de keza haberlere yansdı.

Alman yurttaşları bir şekilde bu tür işlerin içindeyse genelde ya alıcı olarak ya da bu tür ticaretten kar eden tüccar olarak karşımıza çıkmaktalar. Örneğin bir Türk cerrahla birlikte çalışan bazı Almanlar bir ara uluslararası boyutlara sahip bir organ alışverişine karışmıştı. Kosova'da Almanlar tarafından finanse edilen ancak geçen zaman zarfında polisçe kapatı-

²³ <http://www.n24.de/n24/Nachrichten/Panorama/d/3925652/tuerken-bieten-dorf-nieren--im-internet-an.html> (12.09.2014)

lan Medicus adlı hastanede Türk cerrahı Dr. Yusuf Sönmez (namı diğer Dr. Frankenstein) çalışmaktaydı. Bu doktorun işi, dünyanın her bucağından gelen ve para sıkıntısı çekmeyen hastalara menşei belirsiz organları nakletmekti (bkz. Ginzell vd. 2012, 22pp.). Donörler Türkiye, Moldova ve Rusya gibi ülkelerin yurttaşlarıydı. Bu donörler Kosova'nın başkenti Priştine'ye kaçak yoldan getirildikten sonra, insani nedenlerden ötürü organlarını bağışladıklarını onaylayan birer belge imzalamak, kendilerine 20.000 Avro'ya kadar paralar vaad edildiği halde bazı durumlarda Medicus Hastanesi'ni elleri boş terk etmek zorunda bırakılmışlar (bkz. Lewis, 2010). Yılmaz Altun adındaki bir Türk yurttaşının Priştine Havaalanı'nda fenalaşmasının ardından böbreklerinden birinin çalındığını iddia etmesiyle bu klinik, polislin ilgisini çekmeye başladı. İnterpol tarafından hala aranan Dr. Sönmez'in, çok sayıda yasadışı organ nakli yapılan başka bir ülkede, Güney Afrika'da yaşadığı sanılmakta (bkz. Ginzell vd. 2012: 29).

Organ Ticareti ve Transplantasyonlar

Türkiye'de gizli saklı birçok yasadışı transplantasyon yapılan ülkeler arasında sayılmaktaydı. Kendilerine organ nakli yapılan İsraili hastaların da içinde rol aldığı başka bir senaryo ise şöyle: Nefroloji uzmanlarından ve cerrahlardan oluşan bir ekip, hastalarını da yanlarına alıp, kaynağın ifadesiyle "Türkiye dahilinde ancak Irak sınırında küçük bir kente" (bkz. Scheper-Hughes 2002: 73) varırlar, genç Iraklı askerlerden alınan böbrekleri burada gece yarısından sabahın erken saatlerine kadar çalışarak transplante ederler. Keza İstanbul'daki bazı özel hastanelerin, hali vakti yerinde İsraili hastaların sağlıklı böbrek edinmesine yardımcı olduğu anlatılmaktadır (bkz. Scheper-Hughes 2004: 53). Türkiye'de yapılan bu tarz

ticaretin ortaya çıkmasının ardından, faaliyetler Pakistan ve “hot spot” (sıcak/tehlikeli bölge) olarak nitelenen dört ülkeye, Hindistan, Brezilya, Çin ve Güney Afrika’ya kaydırıldı (bkz. Watters 2014). Özellikle Çin, yüzde 90’a varan oranda, infaz edilen mahkumların organlarının alınıp satılmasıyla bilinen bir ülkeydi (bkz. a.g.y., Diflo 2004). Çin Halk Cumhuriyeti Sağlık Bakanı 1.1.2015 tarihinden itibaren bu uygulamanın kaldırılacağı yönünde açıklama yaptı (bkz. Caplan 2015: 1).

Hekimlerin Rolü

Yasaların öngördüğü alanı terk etmek suretiyle organ nakli yapan ve bu nedenle mahkemeye çıkartılan hekimler, verdikleri ifadelerde kötü bir şey yapmadıklarını belirtiyor. Bu hekimlerin bir kısmı bilgileri dışında yasadışı bir organ nakli işleminde kullanılmış, diğersleri ise para hırsıyla bilerek ve isteyerek bu işe katılmış olabilir. Birçoğu başarıyla yaptıkları ameliyatlara ve bir hayatı uzattıklarına vurgu yapmakta. Oysa bu işlere bulaşmış hekimlerin ilgi alanında genellikle, tıp personeli tarafından özenle bakılan ve sakınılan zengin alıcılar vardır. Oysa organı alınan donörün de ameliyat sonrasında en az bir o kadar bakıma ve ilgiye ihtiyacı vardır. (bkz. Watters 2014). Donörler kendilerine vaad edilen paralar ve kocaman birer yarayla evlerine gönderilir. Bunların büyük bir bölümü ileriki yıllarda ağır işler yapabilme becerilerinin azaldığından ve genel sağlık durumlarının kötüleştiğinden yakınmaktadır (Shimazono 2007: 958).

Sonuç

Organ nakli ameliyatları Türkiye’de 45, Almanya’da ise 50 yıl sonra, özellikle bağışksal tepkinin (vücutun organı dışlaması) dizginlenmesiyle, üstesinden gelinebilir türden tıbbi ve teknik bir süreç haline gelmiştir. Bu gelişmeye rağmen dünyanın her tarafında bir an önce organ edinmeyi uman ve gerçek anlamda fedakarlık ilkesiyle, örneğin böbreğinin birini vermeye hazır ya da beyin ölümü gerçekleşmiş olan bir yakınının organlarını bağışlayacak insanlar arasındaki sayısal uçurum daha da açılmakta. Organ sıkıntısı olarak adlandırılan bu durum – Almanya’da da olduğu gibi – kimi hekimler tarafından bazı hastaların lehine manipüle edildi. Dünya genelinde yasaklanmış olmasına rağmen (ya da tam da bu nedenle?) mafya tarzı çeteler, vicdansız organ komisyoncuları, klinikler ve hekimler piyasadaki bu organ sıkıntısından kendi maddi çıkarları doğrultusunda hayasızca faydalanmaktadır. Organ sıkıntısı dünya genelinde gerçekleştirilen transplantasyonların yüzde 10’unun yasadışı yollardan yapılmasına yol açmaktadır. Piyasalardaki bu yetersizlik ve bundan nemalanan tüccarlar insanın ve organın metalaşmasına davetiye çıkartır. Daha da kötüsü, bu ticaret dünyanın bir bölümünü, zengin ama organ sorunundan muzdarip hastaların yaşadığı, organ ithalatı yapan ülkeler, diğer bölümünü ise sağlıklı olmakla birlikte ekonomik darboğazda olan insanların yaşadığı organ ihracatı yapan ülkeler biçiminde ikiye ayırmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre Almanya organ ithalatı, Türkiye ise organ ihracatı yapan ülkeler arasında yer almaktadır. Eğer ciddi biçimde kafa yorulup organ ithalatı yapan ülkeler başta olmak üzere organ bağışı sayısı artırılmazsa ileriki dönemlerde bu anlamda pek fazla değişiklik olması da beklenmemeli.

Kaynakça

- AKGÜN H.S, BILGIN N., TOKALAK I., KUT A., HABERAL M. (2003), Organ donation: a cross-sectional survey of the knowledge and personal views of Turkish health care. Professionals. Proceedings, Vol 35 (4): 1273-75
- AMBAGTSHEER F. AND WEIMAR W. (2012), A Criminological Perspective: Why Prohibition of Organ Trade Is Not Effective and How the Declaration of Istanbul Can Move Forward. American Journal of Transplantation 2012(12): 571-575
- BAGHERI, A. (2005), Organ Transplantation Laws in Asian Countries: a Comparative Study. Transplantation Proceedings, 37: 4159-4162
- BERNDT, C. Nach Organspende-Skandal: Weniger Menschen warten auf Organe. Süddeutsche Zeitung. 10.06.2014. URL: <http://www.sueddeutsche.de/politik/nach-organspende-skandal-weniger-menschen-warten-auf-organe-1.1991788> (07.09.2014)
- BMJ (1989). Kidneys for Cash? London and Turkey. Vol 298:276 (02.02.1989). URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1835635/pdf/bmj00217-0011.pdf> (11.09.2014)
- CAPLAN A. Weaning China off organs from executed prisoners. www.thelancet.com, 385, 03.01.2015:1
- DELMONICO F. L. (2009), The implications of Istanbul Declaration on organ trafficking and transplant tourism. Current Opinion in Organ Transplantation, 14:116-119
- DELMONICO F. L., CAPRON A.M., DANOVITCH G.M., LEVIN. A., O'CONNELL P.J. (2014), Organ Transplantation in China: Not yet a New Era. www.thelancet.com, 384: 741
- DIFLO, T. (2004), Use of Organs from Executed Prisoners. www.thelancet.com Medicine, Crime, and Punishment, 364: 30-31
- FASTING, U., GLENDING, S. AND AMNESTY INTERNATIONAL – DANISH WORKING GROUP FOR CHILDREN. (1998), Chil-

- dren Sold for Transplants: medical and legal aspects. *Nursing Ethics* 5: 518-526
- GARCIA GARCIA G. HARDEN P., CHAPMAN J. (2011) The Global Role of Kidney Transplantation. *Acta Nephrologica* 25(4): 155-160,
- GINZEL, A., KRAUSHAAR M. WINTER S. (2012). Die gekaufte Niere. *Der Spiegel* 31: 22-30. URL: <http://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/87561960> (20.08.2014)
- GÜSTEN, S. Türkei: Das Land der verlorenen Kinder. *Der Tagesspiegel*. 29.01.2010. URL: <http://www.tagesspiegel.de/politik/international/vermisstenmeldungen-tuerkei-das-land-der-verlorenen-kinder/1673124.html> (11.09.2014)
- HORVAT, L.D.; SHARIFF, S.Z. AND GARG, A.X. (2009), Global trends in the rates of living kidney donation. *Kidney International* 75: 1088–1098: URL: <http://www.nature.com/ki/journal/v75/n10/pdf/ki200920a.pdf> (10.09.2014)
- LEWIS, P. The doctor at the heart of Kosovo's organ scandal. *The Guardian*, 17.12.2010: URL: <http://www.theguardian.com/world/2010/dec/17/kosovo-medicus-organ-clinic> (10.09.2014)
- MORAIS, R.C. (2007), Desperate Arrangements. *Forbes*, 29.1.2007; URL: http://www.forbes.com/free_forbes/2007/0129/072_2.html (20.08.2014)
- NAGEL, E.; ALBER, K., BAYERL B. (2011), Transplantationsmedizin zwischen Fortschritt und Organknappheit. *Geschichte und aktuelle Fragen der Organspende*. Bundeszentrale für politische Bildung (09.05.2011): URL: <http://www.bpb.de/apuz/33315/transplantationsmedizin-zwischen-fortschritt-und-organknappheit-geschichte-und-aktuelle-fragen-der-organspende?p=all> (11.09.2014)
- SACK, K. (2014) A clash of religion and bioethics complicates organ donation in Israel. *The New York Times*, 17.08.2014. URL:

- http://www.nytimes.com/2014/08/17/world/middleeast/a-clash-of-religion-and-bioethics-complicates-organ-donation-in-israel.html?_r=0 (11.09.2014)
- SANAL A. (2004) Robin Hood“ Of Techno-Turkey Or Organ Trafficking In The State Of Ethical Beings. *Culture, Medicine and Psychiatry* 28(3):281–309
- SCHEPER-HUGHES N. (2002) The Ends of the Body: Commodity Fetishism and the Global Traffic in Organs. *SAIS Review* 22(1): 61-80.
- SCHEPER-HUGHES N. (2004) Parts unknown: Undercover ethnography of theorgans-trafficking underworld. *Ethnography* 5(1): 29-73
- SHIMAZONOA Y. (2007) The state of the international organ trade: a provisional picture based on integration of available information. *Bulletin of the World Health Organization* 85:955–962. URL: <http://www.who.int/bulletin/volumes/85/12/06-039370.pdf> (08.09.2014)
- WATTERS E. (2014) The Organ Detective; A Career Spent Uncovering a Hidden Global Market in Human Flesh. *Pacific Standard. The Science of Society.* URL: <http://www.psmag.com/navigation/business-economics/nancy-scheper-hughes-black-market-trade-organ-detective-84351/> (12.09.2014)
- WEIR, A. Israeli Organ Harvesting: From Moldova to Palestine. *Washington Report on Middle East Affairs.*:November 2009: 15. URL: <http://www.wrmea.org/2009-november/israeli-organ-harvesting-from-moldova-to-palestine.html> (13.09.2014)
- WHO. (2010), WHO Guiding Principles on Human Cell, Tissue and Organ Transplantation. URL:http://www.who.int/transplantation/Guiding_Principles_Transplantation_WHA63.22en.pdf. (14,09.2014)
- WILMS, M. Prüfer decken Organspende-Skandal auf. *Berliner Kurier* 30.09.2014. URL: <http://www.berliner-kurier.de/polizei-justiz/herzzentrum-pruefer-decken-organspende-skandal-auf,7169126,28579488.html> (05.09.2014)

Tıp Hukuku ve Etik Açısından Almanya ve Türkiye’de Psikiyatri Hastalarına Yaklaşım Farkı

E. Elif VATANOĞLU-LUTZ

Giriş

Felsefenin bir dalı olan etik, ‘iyi-kötü’ ve ‘doğru-yanlış’ kavramlarına odaklanır. Mutlak iyinin ve doğrunun olanağını araştırır (Demirhan-Erdemir, 2003: 4). Bu kuramsal etkinliğin uygulama alanlarındaki karşılıklarından biri olan uğraş etikleri, son yıllarda giderek üzerinde daha çok çalışılan bir konu durumuna gelmiştir. Uğraş etiği, etik disiplininin farklı mesleklere uygulanmış hali demektir; basın etiği, mühendislik etiği, tıp etiği gibi... Dolayısıyla, tıp etiği bir uğraş etiği alt alanı olarak özellikle hekimlik uygulamalarını temel alan en gelişmiş uğraş etiği alanlarından biridir. Tıbbın tüm dalları arasında ise psikiyatri, kendi etkinliklerinde ortaya çıkan etik sorunları en çok sorgulayan alandır (Oğuz, 1997: 54). Öte yandan, tıp pratiğinde yer alan birçok etik soruna hukuki bir yanıt ve çözüm arayan tıp hukuku alanı, son yıllarda tüm dünyada ve Türkiye’de çok önemli ve yeni bir alan olarak göze çarpmaktadır. Türkiye’nin birçok hukuk alanında olduğu gibi tıp hukuku alanında da büyük ölçüde Alman hukuku doktrinlerinden etkilendiği görülmektedir. Yazının ana konusunu oluşturan psikiyatri disiplinine baktığımızda, Türkiye’de konunun bilgilendirme, sır saklama, zorla hastaneye yatırma ve zor-

la tedavi, hastanın hekimle paylaşımcı bir ilişki kurma hakkı, aydınlatılmış onam uygulaması, hekim-hasta ilişkisinde cinsellik sorunu, tedavi görme hakkı ve tedaviyi ret hakkı gibi birçok etik ve hukuki sorunu içerdiğini görüyoruz (Oğuz, 1997: 55). Bu etik sorunların her biri tek tek ele alınacak olursa, her birinin çok yönlü ve çok boyutlu olduğu görülür, her bir başlık bir makalenin konusu olabilecek derinlikte ve niteliktedir. Konumuz bağlamında; özellikle Almanya'daki ruh sağlığı literatürü ve Alman Ruh Sağlığı Yasası incelendiğinde, en temel farklılık olarak göze çarpan psikiyatri alanında zorla hastaneye yatırma ve zorla tedavi konusuna odaklanılacaktır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra Batı Avrupa'da psikiyatrik hizmetler, kavramsal ve yapısal olarak köklü değişiklikler yaşamıştır. En önemli dönüşüm, hastaların toplum içinde tedavi edilmesi görüşünün ortaya çıkması ile büyük psikiyatri hastanelerinin kapatılmasıdır (Munk-Jorgensen, 1999: 138). Örneğin; Almanya'da 1960'lı yıllarda başlayan bu dönüşüm sonrası, psikiyatri hastanelerindeki yatak sayısı yaklaşık yüzde 50 oranında azalmıştır. Bu nedenle hastaların toplum içerisinde tedavi edilebilmesi amacıyla toplum psikiyatrisi hizmetlerine ağırlık verilmiştir (Priebe vd, 2005: 124). Ciddi psikiyatrik hastalar, ayakta tedavi birimlerinde ve toplum psikiyatrisi birimlerinde tedavi edilmeye başlanmıştır. Hastaların tedavi amacıyla psikiyatri kliniklerine yatışları, krize müdahale ya da hastanın kendisine ya da çevresine zarar verme potansiyeli taşıdığına sağlanmaktadır (Priebe vd, 2005: 25).

Türkiye'deki uygulamada ise, psikiyatri hastalarının klinikte tedavisi görüşü halen baskındır ve zorla hastaneye yatırılan hastanın, hemen zoraki tedavisine başlanmaktadır. Bu

uygulamanın tamamen paternalist bir yaklaşım olduğu ve hasta haklarını gözetmediği, hatta ihlal ettiği önemle vurgulanmalıdır. Zaten Türk psikiyatri uygulamasında psikiyatri hastası-hekim ilişkisinin paternalist yaklaşımın etkisinde olduğu gözden kaçmamaktadır. Çağdaş tıp uygulamasında ise, hastanın istek ve görüşlerinin ön plana alınması ve hastayla hekim arasında bilgi paylaşımının merkezi konumda bulunması esastır. Bu bağlamda hastanın kendi geleceğini belirleme hakkı çerçevesinde, hastanın hastalıklarıyla yaşamını sürdürme hakkının kabulü gerekir (Hakeri, 2013: 78). Aksi takdirde, yani rıza ehliyeti bulunmayan hastaya, karşı koymasına rağmen zoraki tedavi uygulamak “kişilik haklarının ihlali” ve ayrıca ceza hukuku bakımından da “yaralama suçu” sayılır. Böylesine önemli ve hassas bir konunun Alman hukukunda iki farklı kanunda düzenlendiğini görüyoruz (Temel, 2012: S.775). Buna karşılık Türk Hukuku’nda, psikiyatri hastalarının hastaneye sevki, çeşitli resmi kurum veya makamlar tarafından sağlanmaktadır ve konuya ilişkin yasal boşluk olduğundan, psikiyatri hastasının hastaneye zorla yatırılması ve zorla tedavisi hekimlerin inisiyatifine bırakılmış durumdadır (Hakeri, 2013: 178).

Alman Hukukunda Zorla Yatırma Uygulamaları

Alman hukukunda psikiyatri hastasının zorla hastaneye yatırılması için iki ayrı kanuni dayanak bulunmaktadır. Bunlar: (1) Alman Medeni Kanunu’na (BGB) göre zorla hastaneye yatırılma, (2) Eyalet Yasalarında (PsychKG) düzenlenen zorla yatırma. Psikiyatri hastası hekim ilişkisi çeşitli yönleriyle özel hukuk alanına girdiği için, özel hukuka göre, yani Alman Medeni Kanunu’na göre zorla yatırma ve tedaviyi daha ayrıntılı ele almak yerinde olacaktır (Temel, 2012). Alman Medeni Ka-

nunu § 1906'da, reşit olmasına rağmen, psikiyatrik hastalık veya bedensel, zihinsel ya da ruhsal engellilikten dolayı kendi işlerinin bir kısmını ya da tamamını idare edemeyecek, yürütemeyecek durumda olan ve bu sebeple kendilerine mahkeme kararıyla danışman atanan kimselerin zorla yatırılması düzenlenmektedir. Danışman bakıcılık kurumu ("Betreuer"), vasi-den farklı bir anlama gelmektedir. Buna göre reşit olan bir kimse psikiyatrik hastalık veya bedensel, zihinsel ya da ruhsal engellilik nedeniyle kendi işlerini kısmen ya da tamamen yürütemeyecek durumda ise, talep üzerine veya re'sen kendisine bir danışman atanır (Alman MK § 1896 f. 1). Reşit olmayanların zorla yatırılması ise, Alman MK § 1631b'ye göre anne babanın (yasal temsilcinin) rızasından sonra alınması gereken aile mahkemesi kararıyla mümkündür. Burada çocuğun zorla yatırılması için aile mahkemesinde talepte bulunmaya, çocuğun kanuni temsilcisi yetkilidir (Temel, 2012: 776 ; Jenkins & Strathdee, 2000: 279).

Temyiz kudretine sahip olmayan bir kişi de talepte bulunabilir. Kişinin işlerini idare edememesi durumu, onun bedensel engelliğinden kaynaklanıyorsa, danışman sadece kişinin talebi üzerine atanabilir (Alman MK § 1896 f. 1). Danışman olarak atanan kimse, bir gerçek kişi olabileceği gibi, danışmanlık konusunda uzmanlaşmış ve bu işi meslek olarak icra eden bir dernek de olabilir (Alman MK § 1897 vd., § 1900; Temel, 2012: 776).

Psikiyatri hastalarının kendi istekleriyle bir psikiyatri uzmanına veya kliniğine teşhis ya da tedavi amaçlı başvurusu ve burada ayakta veya yatılı tedavi hizmeti alması olağan, hukuksal ve etik açıdan sorun oluşturmayan durumdur. Ancak uygulamada özellikle hastanın hastalığını kabul etmediği ya da kendisine veya üçüncü kişilere zarar verebileceği du-

rumlarda, hasta istemediği halde kapalı bir psikiyatri kliniğine veya kliniğin kapalı bir katına yatırılmaktadır. Yatırma işlemi hastanın geçici veya sürekli olarak hürriyetini bağladığından, kişilik hakları ve anayasal haklar (serbest dolaşım hakkı vb.) açısından hukuksal bir sorun oluşturmaktadır (Temel, 2012: 777). Alman MK § 1906 şu hükmü içermektedir:

Fıkra 1: “Danışman bakıcı tarafından hastanın hürriyetini bağlayacak şekilde (hastaneye) yatırılması, sadece hastanın esenliği için gerekli ise meşrudur.

Bu durumlar:

1. Hastanın psikişik hastalık, zihinsel ya da ruhsal engellilik nedeniyle kendisini öldürme ve kendisine önemli derecede zarar verme tehlikesinin bulunması veya

2. Hastanın sağlık durumunun tespiti (muayenesi), tedavisi ya da tıbbi müdahale zorunlu ise ve bu hastaneye yatırılmadan mümkün değilse ve hastanın psikişik (ruhsal) hastalık, zihinsel ya da ruhsal engellilik nedeniyle hastaneye yatma zorunluluğunu anlayacak ya da bunun gereğine göre hareket edecek durumda olmamasıdır (Temel, 2012: 778; Kallert vd, 2004: 780).

Fıkra 2: “Yatırılma, ancak danışmanlık mahkemesinin (“Betreuungsgericht”) onayı ile mümkündür. Danışman yatırılma şartları ortadan kalktığında, hastanın yatırılmasına son verir. Danışman yatırmanın sona erdiğini danışmanlık mahkemesine bildirmek zorundadır. (Temel, 2012: 778)

Alman MK § 1906’ya baktığımızda, danışmanın hastayı isteği dışında yatırabilmesi iki durumda mümkündür: (a) Psikiyatri hastasının kendini öldürme veya kendine önemli derecede zarar verme tehlikesinin bulunması durumunda, (b)

Psikiyatri hastasının muayene veya tedavisinin gerekli olması ve bunun ancak yatırılarak mümkün olması durumunda. Hastanın kendisini öldürme veya kendisine zarar verme tehlikesi nedeniyle zorla yatırma konusuna baktığımızda, zorla yatırma için gerekli ilk şart, bunun hastanın esenliği (“Wohl des Patienten”) için gerekli olmasıdır. Bu itibarla kendisine danışman bakıcı atanan psikiyatri hastası, belirli üçüncü kişilere (örneğin aile fertlerine) ya da genel olarak kamuya zarar verme tehlikesi bulursa dahi, Medeni Kanuna dayanarak zoraki kapalı bir kliniğe yatırılmaz. İkinci şart ise, hastanın psikiyatrik rahatsızlığı veya zihinsel engelliliği nedeniyle kendisini öldürme veya kendine önemli derecede zarar verme tehlikesinin bulunmasıdır. Hasta bir defa intihara teşebbüs ettiyse veya bunun hazırlıklarını yapmışsa ya da hasta ölmek istiyor ve sürekli intihar etmeyi aklından geçiriyorsa, hastanın kendini öldürme riskinin yüksek olduğu kabul edilmelidir. Burada öldürme tehlikesinin kabulü için, bu yöndeki objektif somut verilerin olayda var olması gerekir. Zorla yatırılan hastanın, fiziki olarak karşı koyması durumunda zorla tedavisi hukuksal olarak mümkün değildir. Gerek yargıda ve gerekse doktrinde haklı olarak üçüncü bir şart daha aranmaktadır: Sağlığa yönelik önemli zarar tehlikesi ile hastanın özgürlüğünün kısıtlanması arasında dengeli bir orantı olmalıdır (“Verhaeltnismaessigkeit”). Yani hastanın kendine vereceği zararın, onun anayasal (=temel) hakkı olan özgürlüğünü kısıtlamayı haklı kılacak derecede önemli olması, başka bir ifadeyle hastaneye yatırma ile ulaşılan menfaatin, hastaneye yatarmaktan dolayı kısıtlanan özgürlükle orantılı olması gerekir (Temel, 2012: 779). Yatırma işleminin geçerli olabilmesi için nihayet son şart, danışmanlık mahkemesinin bu konuda karar vermesidir. Mahkemenin karar verebilmesi için ise, danışman

tarafından konusu yatırılma izni olan bir davanın açılması gerekir. Bu davayı sadece danışman açabilir. Bu konuda, ne idarenin ne de psikiyatri hekimlerinin dava açma yetkisi vardır (Temel, 2012). Gerekli olmasına rağmen danışman bu davayı açmamışsa, psikiyatri hastasının ancak kaynağı kamu hukuku olan yetkiye dayanarak yatırılması söz konusu olabilir. Mahkeme, Aileyi İlgilendiren Davaların Usulü Hakkında Kanun'un (MAIDK="Gesetz über das Verfahren in Familiensachen=FamFG") § 312 Nr. 1 ve Nr. 2 gereğince bilirkişi raporuna başvurmalıdır. Psikiyatri uzmanı hekim, hastayı muayene ettikten ve onunla konuştuğundan sonra, psikiyatrik teşhisini ve hastanın kendisine zarar vermesiyle veya sağlığında ciddi zararların meydana gelmesiyle ilgili prognozlarını (öngörülerini) içeren bir bilirkişi raporu hazırlar. Mahkeme, yatırılmadan önce hastayı dinleyebilir (MAIDK § 319). Bu sayede hakim, psikiyatri hastasının –her ne kadar rıza ehliyeti olmasa da – görüşünü almış olur. Buna ek olarak, hakimin hastayı bizzat görerek hakkında bir kanı sahibi olması sağlanmış olur (Temel, 2012: 780; Priebe vd, 2008: 572).

Muayene veya tedavi amaçlı zorla yatırılma durumunda da orantılılık prensibi geçerliliğini korur. O halde hastaneye zorla yatırılarak gerçekleşen tedavi sonunda hastanın elde ettiği menfaatin, onun kısıtlanan özgürlüğüyle orantılı olması gerekir. Orantılılığı belirlemede, hastalığın türü, hastanede kalma süresi ile tedavi ve iyileşme ihtimalleri gibi faktörler dikkate alınmalıdır. Alman Federal Anayasa Mahkemesi'nin haklı olarak belirttiği gibi, ancak orantılılık prensibi sayesinde, psikiyatri hastalarının da hastalıklarıyla yaşama hakkı garanti altına alınmış olur (Temel, 2012: 781). Orantılılığın kabul edilmesi için başka bir faktör ise, hastalığın hastanede tedavi edilmemesi durumunda hastanın sağlığında ciddi ve ağır

zararların ortaya çıkması tehlikesinin bulunmasıdır. Nihayet zoraki yatırılma için gerekli olan son şart, “hastanın psikiyatrik rahatsızlık veya zihinsel engellilik nedeniyle hastanede tedavinin gerekliliğini anlayacak durumda olmaması ya da anlamış olmasına rağmen hastaneye yatmaya karar verecek durumda olmaması” şeklindedir (Temel, 2012: 785).

Psikiyatri hastasının kapalı sağlık kuruluşlarında zorla tedavisinin hangi durumlarda yasal olduğunu belirlemeden önce, zorla tedavi kavramından ne anlaşılması gerektiğini tespit etmek faydalı olacaktır. Burada tedavi kavramını geniş yorumlamak gerekir. Buna göre tedavi kavramından anlaşılması gereken, kendisine danışman atanan psikiyatri hastasının, hem kendisine danışman atanmasını gerektiren hem de diğer hastalıklardan dolayı ilaçla, ameliyatla veya psikoterapi ile tedavisidir (Temel, 2012: 786; Jenkins & Strathdee, 2000: 281). Bu itibarla kendisine danışman atanan kimseye dış hekim tarafından cerrahi müdahale uygulanması da, zorla tedavi kapsamında değerlendirilmektedir. Buna karşılık tedavinin “zoraki” olarak nitelendirilebilmesi için, rıza ehliyetinden yoksun olan psikiyatri hastasının fiziki olarak tedaviye karşı koymuş olmasına rağmen, bu direncin sağlık personeli (ya da danışman) tarafından güç kullanılarak kırılmış olması ve tedavinin bu şekilde yapılmış olması gerekir (Kallert vd, 2004: 782). Örneğin psikiyatrik ilaç ya da enjeksiyon almak istemeyen hastanın, elleri bağlanılarak kendisine zorla ilaç verilmesi ya da iğne yapılması psikiyatri kliniklerinde rastlanan yaygın zoraki tedavi örneğidir. Hastaya ilaçlarını almazsa kendisine dışarı çıkma izni verilmeyeceği, başka servise nakledileceği tehdidi de zorla tedavi olarak değerlendirilmelidir. Bunun dışında hastanın yemeğine veya içeceğine gizlice ilaç koymak veya hastaya psikiyatrik ilacı ağrı kesiciymiş gibi gösterip

kullandırtmak da, yine zoraki tedavi olarak kabul edilmektedir. Psikiyatri hastasına uygulanacak ilaçsız tedavi yöntemlerinde de hastanın rızasının alınması gerekir. Bu itibarla hastaya psikanaliz veya konuşma tedavisi uygulayan psikiyatrist, seanslara başlamadan önce hastayı aydınlatarak onun rızasını almak zorundadır (Temel, 2012: 787; Munk-Jorgensen, 1999: 139). Rıza ehliyeti mutlak bir kavram olmadığından, hastaya uygulanması düşünülen her tıbbi müdahaleden önce, hastanın ehliyete sahip olup olmadığı kontrol edilmelidir. Psikiyatrik bozukluğu olan hastalar da rıza ehliyetine sahip olabilir. Rıza ehliyetinin kabulü için aranan ölçü, “hastanın, gerçekleştirilmesi düşünülen tıbbi müdahalenin amaç ve anlamını, etki ve risklerini en azından ana hatlarıyla idrak edip, artı ve eksilerini değerlendirebilme yeteneğine sahip olup olmadığıdır”. Psikiyatri hastası rıza ehliyetine sahip olmasına rağmen, gerekli tıbbi müdahale için rıza vermek istemezse, bu durumda hekimin normal hastaya gösterdiği sabır ve harcadığı zamandan daha fazlasını sarf etmesi ve hastasını tedaviye ikna etmesi gerekir. Hekimin bu ikna ve tedaviye yönlendirme yükümlülüğü, sadece psikiyatrik hastalıklar için değil, hastanın diğer tüm somatik hastalıklarını da kapsamaktadır (Temel, 2012: 790; Priebe vd., 2008: 571). Hekimin bütün çabalarına rağmen, hasta tedavi olmak istemezse, hekim hastanın kararına saygı duymalıdır. Çünkü Alman hukuku doktrinine göre, hastanın kaynağı anayasaya dayanan hastalıkla yaşama hakkı vardır (Temel, 2012: 791).

Türkiye’de Mevcut Durum

Yukarıda Alman Hukuku’na göre konunun ele alınışını kısaca özetlemeye çalıştıktan sonra, ülkemizde ruh hastaları ile ilgili yasal düzenlemelerin yok denecek kadar az olduğunu görmek-

teyiz. Ruh hastasının suç işlemesi durumunda işlev gören Ceza Yasası maddeleri bir yana bırakılırsa, psikiyatri hastalarından yalnızca, kimlerin ruh hastasını zorla hastaneye götürebileceği konusunda bazı kamu hizmetlilerinin ve kolluk güçlerinin yetkileri ile ilgili yasalardan söz edilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011: 58). Yasaların, bu konuda oldukça geniş yetkiler dağıtması sonucunda, neredeyse herkes, ruh hastası olduğuna inandığı bir başkasını zorla hastaneye götürebilmekte veya gönderebilmektedir. Üstelik yasa tarafından onaylanan bu durum, bireyin anayasal haklarına aykırıdır ve hatta anayasaya göre suçtur. Psikiyatri hastaları açısından baktığımızda, onların özerklik bakımından öteki insanlardan farksız olan sınırlılıklara sahip oldukları halde, ülkemizde gelenek haline gelen zorla yatırma uygulamaları sonucunda özerkliklerinin gerçekleştirilmesinin olanaksız hale geldiğini görmekteyiz (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011: 59).

Ülkemizde psikiyatri hekiminin zorla yatırma uygulamalarındaki sorumluluğu çok ağırdır, çünkü uygulamanın yasal düzenlemesi de yapılmamıştır. Hangi nedenle olursa olsun zorla hastaneye yatırma hastanın özgürlüğünü kısıtlayan ve onun özerkliğine karşı saldırı anlamına gelen bir uygulamadır (Aydın-Er & Şehrialtı, 2010: 42).

Türkiye Psikiyatri Derneği'nin 22 Haziran 2002 tarihli "Psikiyatri Meslek Etiği Kuralları"nın 17. ve 18. maddelerinde hastanın zorla tedavisi, zorla hastaneye yatırılması konularında belli düzenlemeler bulunmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011: 59). "İstemsiz Yatış" başlıklı 17. madde, "hastanın ya da temsilcisinin yatırılmaya karşı çıktığı durumlarda, hekim, tıbbi-psikiyatrik gerekçeleri değerlendirerek istem dışı yatış kararını hekimlik bilgisi ve vicdanına göre kendi vermelidir. Hasta, ruhsal bir bozukluk nedeniyle uygun karar verme yeti-

sini yitirmişse, istem dışı hastaneye yatırma ve sağaltım uygulama kararında, ülkemizdeki yasalar uyarınca hareket etmek ruh hekiminin görevidir. Hastanın insanlık onurunu ve yasal haklarını güvenceye almak için ruh hekimi aileyle görüşmeli ve gerekiyorsa yasal yollara başvurulmasında rehberlik etmelidir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011: 60). Hastanın isteği dışında sağaltım uygulanması durumunda önce hastanın sağlığı düşünülmesi, ancak insan hakları ilkelerine de özen gösterilmelidir." şeklindedir. "Sağaltımı Reddetme" başlıklı 18. madde ise; "Ruh hekimi, hastanın kendisi ya da çevresi için tehlikelilik hali söz konusu olmadığı durumlarda hastanın sağaltımı reddetme hakkını tanımalıdır" şeklindedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011: 60).

Konuyla ilgili Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşme ve bildirgeler bulunmaktadır. Anayasa'nın 90. maddesinde düzenlenen "...Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır." hükmü uyarınca Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler mevzuat hiyerarşisi kapsamında kanunların üzerindedir (Aydın-Er & Şehrialtı, 2010: 49). Özellikle Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi'nin (İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi) "Muvafakat" başlıklı ikinci bölümünün 6. ve 7. maddelerinde özetle; akıl sağlığı yerinde olmayanlara hastanın karar verme sürecine mümkün olduğunca katılması hususu dikkate alınarak yasal temsilcisinin veya kanun tarafından belirlenecek makam ya da kuruluşun izni ile müdahalede bulunulacağı ve akıl sağlığı yerinde olmayanlara onay alınmadan yapılacak tıbbi girişimin ancak kişinin sağlığına ciddi

bir zararın gelmesini engellemek amacıyla yapılabileceği belirtilmiştir. Ancak böyle durumlar da dahil, tıbbi müdahalenin, gözetim, denetim ve başka bir makama başvurma süreçlerini içermesi gerektiği hususuna değinilmiştir (Hakeri, 2013: 179). Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi'nin "Kişilerin Onayı" başlıklı ikinci kısmında "akıl sağlığı yerinde olmayanlara yapılacak tıbbi girişim ancak kişinin iyiliği için yapılır" hükmü düzenlenmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011: 60). Yasal bir düzenleme olmaması sebebiyle, Türkiye'de zorla hastaneye yatırma konusunda mahkemeye iletilen vakalar çok azdır. Yine zorla hastaneye yatırılmanın gerekli olmadığı halde zorla hastaneye yatırılan hastalar tarafından özgürlüklerinin kısıtlanması, tıbbi uygulama hatası temelli maddi ve manevi tazminat davalarına da Türkiye'de nadiren rastlanıldığı görülmektedir (Hakeri, 2013: 179). Bu nedenle, dünyadaki uygulamalar dikkate alınarak -özellikle Alman Hukuku'nda detaylı şekilde bulunduğu gibi-, psikiyatride zorla tedavinin, yasal bir düzenleme altına alınması gerekmektedir. Nitekim Anayasa'daki 17. madde uyarınca, kişinin bedensel ve ruhsal bütünlüğü hukuksal koruma altına alınmış olup, kişinin kendi isteği ve özellikle de yasal dayanağı olmadan maddi ve manevi varlığına girişimde bulunmak suçtur (Ulaş, 2008: 5). İstem dışı psikiyatrik tedavi, kişinin özgürlüğünün kısıtlandığı ortam ve koşullarda uygulanmaktadır. Dolayısıyla psikiyatri hekimleri, Anayasa'nın 19. ve 3. Maddeleri kapsamında aslında sadece mahkemelere verilmiş bir yetkiyi kullanmaktadır. Bu nedenle psikiyatri hekimleri, hastaların tedavisini sağlamakla sınırlı olan mesleki görevlerinin üstünde bir sorumluluk taşımak zorunda kalmaktadır (Hakeri, 2013: 179).

Sonuç

Psikiyatri alanında hasta haklarını zedeleyen en önemli tutum, zorla hastaneye yatırma uygulamasıdır. Psikiyatri, bir hastanın zorla tedavi edilebildiği ender uzmanlık alanlarından biridir, aslında böyle bir uygulamanın yapılabildiği tek alandır diyebiliriz. Alman Hukuku'nda bu konudaki çözüm ve metotlar, Türk Hukuku'na da model teşkil edecek niteliktedir. Türkiye'de psikiyatri hastalarına ilişkin kapsamlı bir yasal düzenlemenin gerekli olduğu, hem psikiyatri uzmanları hem de tıp hukukçuları tarafından dile getirilmektedir. En yakın zamanda yürürlüğe sokulmasında fayda olan yeni düzenlemelerde Alman mevzuatının kaynak alınması, hasta ve psikiyatrist arasındaki ilişkinin tarafların menfaat ve haklarının en etkin şekilde korunması bakımından özellikle tavsiye edilebilir. Söz konusu yasal düzenlemenin yapılması, hem psikiyatri alanının etik ve hukuki sorunlara köklü çözüm getirilmesi, hem de Türkiye'nin zaten örnek aldığı Alman Hukuk doktrinleri ile uyumunun güçlendirilmesi açısından son derece önemlidir. Sağlık Bakanlığı'nın öncülüğünde, ilgili tıp ve eğitim çevrelerinin görüşleri alındıktan sonra içerisinde etikçi ve hukukçuların da bulunduğu bir komisyon oluşturularak ilgili yasa metnini olgunlaştırmak ve yürürlüğe koymak yolunda adımlar atılması en büyük dileğimizdir.

Kaynakça

- AYDIN-ER, R. und ŞEHİRALTI, M. (2010), Çözümlememiş Bir Konu: Psikiyatrik Bozukluğu Olan Hastanın Gönülsüz/Zorla Tedavi Edilmesi, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1 (1)
- DEMİRHAN-ERDEMİR, A. (2003), *Çağdaş Tıp Etiği*, İstanbul
- HAKERİ, H. (2013), *Tıp Hukuku El Kitabı*, Ankara
- JENKINS, R. und STRATHDEE, G. (2000), The integration of mental health care with primary care, *Int J Law Psychiatry*, 23 (3-4)
- KALLERT, T. W., GLÖCKNER M., PRIEBE S. et al. (2004) ,A comparison of psychiatric day hospitals in five European countries, *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 39
- MUNK-JORGENSEN, P. (1999), Has deinstitutionalization gone too far? *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci*, 249
- OĞUZ, N.Y. (1997), Psikiyatri özelinde klinik araştırmalarda insan denekler ve etik sorunlar, *3P dergisi*, 5(1)
- OĞUZ, N.Y. (1993), Temel yönleriyle psikiyatride hasta hakları, *Psikiyatri Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, 1 (3)
- PRIEBE, S., BADESCONYI , A. , FIORITTI, A. et al. (2005), Reinstitutionalisation inb mental health care: comparison of data on service provision from six European countries, *BMJ*, 330
- PRIEBE, S., FROTTIER, P., GADDINI, A. et al. (2008), Mental health care institutions in nine European countries, 2002 to 2006, *Psychiatr Serv*, 59
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2011), Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Ruh Sağlığı Politikası. T.C. Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü; Ankara. <http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-73168/h/ulusal-ruh-sagligi-eylem-plani.pdf> (10.12.2014)
- TEMEL, E. (2012), Relationship of Psychiatry Patient-Doctor in German Law, *AÜHFD*, 61(2)
- ULAŞ, H. (2008), Batı Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de Psikiyatrik Hizmetler, *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 11 (2)

Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Alman Sağlık Tedarik Sistemine Uyarlanması – Çigongun Ortaya Çıkışı, Bilimi ve Uygulaması

Johann BÖLTS

Çigong: Geleneksel Çin Tıbbı'nın (GÇT) Kendi Kendini Düzenleyen Tasarımı

Çigong, Geleneksel Çin Tıbbı'nın kendi kendini düzenleyen bölümüdür. Bu nitelime ‚çi‘ = ‚yaşama gücü‘ ve ‚gong‘ = ‚yeterlilik‘ sözcüklerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla Çigong terimiyle yaşama gücünü koruma ve geliştirme becerisine sahip olma ifade edilmektedir. Çigong, egzersiz uygulamalarıyla vücut duruşunu, hareketleri, nefesi ve gerek zihni gerekse duygusal olsun tinsel etkinlikleri düzenler. Hele tinsel kımultıların düzenlenmesi Çigong alıştırmaları kapsamında önemli bir yer tutmaktadır, çünkü GÇT'ye göre iç huzursuzluğu, büyük oranda güç yitimine sebep olur.

Çigong egzersizi yapanlar beden, nefes ve tinlerini gündelik hayatlarında nasıl etkin biçimde kullanacaklarını öğrenirler. Böylelikle yaşama gücü hedeflere ulaşmada gereğince devreye girebilecek; yanlış vücut duruşu, disfonksiyonel nefes alıp verme ve tinsel huzursuzluk gibi etmenlerden ötürü aşırı zorlamaya maruz kalmayacaktır. Kısacası: Çigong psişik ve fiziksel düzenlemeleri elden geçirir. GÇT'nin diğer modülleri

hekim aracılığıyla uygulanırken Çigong egzersizleri yapanlar öngörülen teknikleri uygulamak suretiyle sağlıklarını muhafaza ettikleri gibi hastalanmaları durumunda da bir an önce iyileşebilme becerisi ile donanırlar.

Çigong 70'li yılların ortalarında Almanya'da tanınmaya başladı. ‚Gölge Boksı‘ adıyla da anılan Taijiquan (‚Tai Chi Chuan‘, kısaca ‚Tai Chi‘) sporu da işte bu yıllarda ülkede insanların ilgi alanına girmeye başlamıştı. Her nedenle o dönemde bu şekilde anılmasa da Tai Chi derslerinde Çigong alıştırmalarına başvurulmaktaydı. Bu alıştırmalar ders öncesi ısınma amacıyla uygulanmaktaydı. Çigong'un münferit bir spor dalı olarak tanınması ise 80'lerin başlarına denk gelir. Bu aşamada J. Zöllner'in 1984 yılında yayınlanan „Kendini İyileştirme Tao'su“ adlı kitabı, geleneksel Çigong yöntemlerinin geniş kapsamlı bir şekilde derlenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Alman Sağlık Tedarikinde Temel Koruyucu Önlemler WHO ve SGY-5

WHO (Dünya Sağlık Örgütü) Almanya'da sağlık politikaları bağlamında zihniyet değişikliğine gidilmesinde oldukça etkin rol almıştır. WHO 1986 yılında "Herkesin Sağlık" başlıklı Ottawa Antlaşması ile sağlığın, hasta olmama durumundan daha öte bir şey olduğunu yanlış anlamaya mahal vermeyecek bir biçimde ortaya koydu. Sağlığa verilen destek, insanlara kendi sağlıkları konusunda yüksek düzeyde bireysel katkı payı sunmak yoluyla onu daha da güçlendirme yolunda yetkin kılmayı hedeflemektedir. Geniş kapsamlı olmak kaydıyla bedensel, ruhsal ve sosyal bir huzura kavuşmak için gerek gruplar düzeyinde gerekse bireysel anlamda her türlü talep ve umudu dikkate alıp bunlara yanıt verilmesi, insanların bu

yöndeki ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu bağlamda sağlık, gündelik hayatın bir parçası olarak anlaşılmalıdır. Önlem düzeneğini güçlendirmek için 1989 yılında Federal Almanya Sosyal Güvenlik Yasası'nın (Sozialgesetzbuch - SGB) 5. numaralı Hastalık Sigortaları Düzenlemesi'ne 20. madde eklenmiştir. Bu ek yasa hastalık sigortalarına, uyguladıkları temel koruma ve önlem paketlerine ek olarak profilaksi (koruyucu önlem) modülü eklemek suretiyle etkinliği tabana yayma olanağı sağlamıştır. Bu gelişme hastalık sigortalarını, işlevleriyle ilgili yeni saptamalarda bulunmaya sevk etmiş, yaşanan sürecin ardından yeni pazarlama stratejileri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda cereyan eden gelişmelere örnek olarak o zamana değin „Allgemeine Ortskrankenkasse AOK“ (Türk.: Umumi Hastalık Kasası) adı altında faaliyet gösteren sigorta şirketi, adını “AOK – Die Gesundheitskasse” (AOK – Sağlık Kasası) olarak değiştirmiştir.

Örnek 1)

Bu yeni profilin sahip olduğu cazibeyi halka gereğince aktarabilmek için Çigong'a başvuruldu. Ülke genelinde hayata geçen bir aksiyon kapsamında bir Çigong uygulaması poster üzerinde görünür kılınıp ilgili olan kişi ve kuruluşlara dağıtıldı (bkz. Grafik 1).

Birçok bölgede Çigong kursları başlatılmış, talepte adeta patlama yaşanmasının önu açılmıştır.

Örnek 2)

Alman Hizmetliler Hastalık Kasası (Deutsche Angestelltenkrankenkasse – DAK) Oldenburg Carl von Ossietzky Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren Yaşam Boyu Öğrenme Merkezi (Center für lebenslanges Lernen – C3L)

adlı bilim merkezinin “Geleneksel Çin İyileştirme Yöntem ve Konseptleri Projesi – GÇİP” (Projekt Traditionelle Chinesische Heilmethoden und Heilkonzepte – PTCH) masasına, insanları Çigong alıştırmaları yapmaya teşvik edecek bir motivasyon DVD’si hazırlamak üzere görev vermiştir. DVD’nin amacı insanların gündelik rejenerasyon davranışlarını gözden geçirmelerini, gerektiğinde de düzeltmeye yönelmelerini sağlamaktır. Bunun da nedeni işyerlerinden ve psikik nedenlerden kaynaklanan birtakım hastalıkların yüksek düzeyde sağlık sorunlarını beraberinde getirmesi, dolayısıyla da aşırı masrafa yol açmasıydı (bkz. Grafik 2). Söz konusu DVD 2007 yılından bu yana DAK sigorta şirketi tarafından konuya ilgi duyan herkese dağıtılmaktadır.

Hastalık Kasalarının Davranış Kılavuzu

Kamusal hastalık kasaları 2001 yılında bir araya gelip temel koruyucu önlemlerle ilgili strateji ve yöntemleri saptayıp müştereken riayet edilecek davranış kılavuzu niteliğinde bir kodeks oluşturmuşlardır. Dört farklı aksiyon alanı (hareket alışkanlıkları, beslenme, bağımlılık maddeleri, stres) dahilinde belirledikleri koşullar eşliğinde ve üye aidatlarının bir kısmıyla hayata geçirdikleri önlem paketlerini hazırlayan sigortalar bunları üyelirine kısmi bir ücret karşılığı sunmaya başladılar. Uzak Doğu kökenli Yoga, Taijiquan ve Çigong gibi yöntemler palyatif ve rejeneratif özellikli stres yönetimleri altında değerlendirildiğinden bunlar temel koruma ve önlemeye yönelik strateji kapsamında birer sağlık destekleme yöntemi olarak kabul görmektedir.

GÇİP – Geleneksel Çin İyileştirme Yöntem ve Konseptleri Projesi

GÇİP, Oldenburg Carl von Ossietzky Üniversitesi bünyesinde 1991 yılında, o sıralar adı “Bilimsel Meslek İçi Eğitim Merkezi” olan enstitü dahilinde hayat bulmuştu. Aradan geçen 20 yılı aşkın sürenin ardından proje öğrenim içinde de kendine uygulama sahası bulmuş, proje çalışanları doğrudan araştırmalar yapmış, Çigong’un uygulama alanlarına yönelik özel meslek içi eğitim konseptleri geliştirmiş, alanda denemiş ve değerlendirmiştir.

Öğrenim

Genel Kültür

Genel Kültür dalı kapsamında 1988 kış sömestrinden bu yana “Çigong – Kendi Kendini Düzenleyen GÇT Teknikleri” başlığı altında seminerler sunulmaktadır. Bir saat süren uygulama semineri Üniversite’nin kapalı spor salonunda sabah saatlerinde 8 ile 9 arasında yapılmaktadır. Büyük bölümünün 50 yaş üzerinde olduğu katılımcılar genel kültür dersleri kapsamında sunulan diğer seminerlere de ilgi göstermektedir. En baştan beri bu seminerlere aksatmadan devam eden bazı katılımcılar var ki bunlar aradan geçen zaman zarfında 80’e merdiven dayamış durumdalar.

Kontak Öğrenimi Çigong

Kontak Öğrenimi Çigong tıp ve pedagoji alanlarında çalışan ya da danışmanlık mesleğini icra eden kişilerin meslekî gereksinimlerine cevap vermek üzere oluşturulmuş bir meslek içi eğitim programıdır. Müfredatı 308 ders biriminden oluşan bu öğrenim Oldenburg yakınlarında bulunan bir seminer ote-

linde 7 akademik aşamada öğrenciye sunulur. Akademik özelliğe sahip bu eğitim kapsamında gerek kuramsal gerekse alıştırma-uygulamaya yönelik dal konuları Almanya'dan ya da Çin'den, yüksekokul düzeyinde ya da bu seviyeye yakın konumlu yetkin öğretim görevlileri tarafından daha önce titizlikle belirlenmiş Çigong yöntemlerinden derlenmiş örnekler eşliğinde öğretilmektedir. Sinoloji dersinin ağırlık noktasını Çin Felsefesi'nde sağlık ve bilinç konseptleri oluşturmaktadır. Tıp bölümünde GÇT'nin temel tasarımları ve bunların klinik uygulamaları aktarılırken, sağlık psikolojisinde ise sağlık ve yaşam tarzına dair konular işlenmektedir. Kuramın müfredattaki payı yüzde 50'dir. Diğer yüzde 50'nin ise kuramsal olarak öğrenilenlerin, pratik Çigong alıştırmalarıyla pekiştirilmesine ve ileride öğrenilecek yöntemler için gerekli özel becerinin elde edilmesine ayrıldığını söyleyebiliriz.

Bu kontak öğrenimi 1991 yılından bu yana kesintisiz her yıl 20 öğrencilik sınıflarda verilmektedir. Bu türden akademik yönelimli bir eğitimin sadece Oldenburg Carl von Ossietzky Üniversitesi'nde sunuluyor olmasından ötürü öğrenciler Almanya'nın her tarafından gelip iştirak etmektedirler. Hatta ülke dışından, örneğin Hollanda, Avusturya, Danimarka, İsveç, Portekiz, Türkiye ve Polonya'dan gelen öğrenciler de seminerlere katılmıştır ve katılmaktadırlar.

Söz konusu kontak öğrenimi Almanya'daki bütün hastalık kasalarınca vasıflı eğitim olarak kabul görmektedir. Bu öğrenim ilgili meslek odalarınca akredite edilmiş olduğundan seminerlere katılan hekimler ve psikolojik psikoterapistler hizmetiçi eğitim puanlarını da sorunsuz biçimde toplayabilirler. Ayrıca öğrenim, modüler yapılandırılmış olmasından ötürü "Bologna uyumlu" olma özelliğine sahiptir ve dolayısıyla mezunların öğrenimleri boyunca elde ettikleri kredi puanla-

rı Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) uyarınca, yani akademik denklik kapsamında almış olur.

Olgunlaşma Ve Geliştirme Eğitimi

Ayrıca münferit olgunlaşma ve geliştirme kurslarında GÇT ve Çigong ile ilgili özel konulara değinilmektedir. Bu seminerler de keza meslek odalarının kabul görmektedir.

Araştırma

Sağlık psikolojisi

Carl von Ossietzky Üniversitesi'nde psikoloji dalında kürsüsü olan Profesör Belschner 90'lı yılların ortasında 'Çigong uygulamak suretiyle insanlar ne öğrenmiş olur?' ve 'Sağlık bilincine dair belli bir sağlık tutumu var mıdır?' sorularına yanıt aramaya başladı. Araştırmalarına dayanarak elde ettiği ilk sonuçlar toplam 18 bileşende yansıdı. Nitekim bütün bu bileşenler Çigong alıştırma sürecinde üzerinde ısrarla durulan ve sağlığı teşvik eden kişilik bileşenleri olarak da nitelendirilen türdendi:

- Ferdi etkinlik, ototerapi yetkinliği ve kendi kendini iyileştirme
- Etkileşim kuralı olarak kendine yeterlilik
- İstenç gücü – Sağlığı teşvik eden türden bir günlük programın biçimlendirilmesi
- Kendine zaman ayırma – Kendi kişiliğini olurlama anlamında dinginleşme
- Özünü algılama – Kendinle iletişim kurmayı geliştirme
- Gevşeme ile gerilme arasında esnekliği sağlama
- Yetkin olma hususunda kendine olanak tanıma

- Kendi yaşam tasarımının yaşama yansıtılması ve direnme gücünün tesisi
 - Olumlu bir genel hava tesisi ve yeterlilik beklentisi
 - Bedeni sevecenlik ve sorumluluk bilinci ile tanımaya çaba sarf etme
 - Daha farklı ve Ben'e daha yakın mevzilenmiş beden imajını canlı tutma çabası
 - Bedendeki enerjetik süreçleri önlemsel birer özsağaltma emaresi olarak okuma yolunda duyarlılaşma
 - Meditasyon yapma yeteneğini oluşturup geliştirme
 - Kendini kişilik ötesi boyuta (garamî aleme) açabilme
 - Toplumsal uyumu teşvik etme
 - Çigong'un tasviri bir metot olarak algılanması
 - Beden semantiğinin keşfi
 - Sistemin işlediği yapının teşvik edilmesi
- (bkz. Belschner vd.,1996: 7-14)

Alımlama araştırması

1980'lerin başlarında Çigong'un münferit bir disiplin olarak Almanya'da algılanmasının ardından 2000'lerin ortasından itibaren Çigong alımlamasına dair hangi bakış açılarının var olduğu sorusu oluşmaya başladı. Bu bağlamda üç temel bakış açısı bulunduğu işaret edilebilir:

- Çigong, semptomatik alanlı tedavide doğrudan uygulanan bir tekniktir
 - Çigong, belirlenmiş yaşam ereklerini gerçekleştirmede başvurulan genel bir yöntemdir
 - Çigong, kendini araştırma ve dönüştürme yolunda izlenen bir yoldur
- (bkz. Belschner vd.,2008: 9)

Günümüzde, 2014 yılında dahi bu saptamalar geçerliliğini olduğu gibi muhafaza etmektedir.

Okulda Çigong

Çocukların okullarda giderek artan sorumluluğuna dair sürdürülmekte olan tartışmalarla birlikte Çigong'un, güç kullanımı ve dinlenme arasındaki dengeleri sağlamada hangi oranda başvurulabilecek etkin bir yöntem olduğu sorusu da keza zihinlerde oluştu. Hatta bu soruyla birlikte Çigong alıştırılmalarının öğrencilerde öğrenme becerisine olumlu etkiler katıp katmayacağı sorusu da zihinleri meşgul etmeye başladı. Konuyla ilgili kimi kitap ve yazılarda bu sorulara münferit birtakım değinmeler olmadı değil. 2004 yılında başlatılan ve bir okul yılı boyunca süren bir araştırma kapsamında Oldenburg'da bir okulun 3 tane 7. sınıfından birinde 'Çigong sınıfı' oluşturuldu. Gerçi bu sınıfta, diğer iki 'Kontrol sınıfı' ile karşılaştırıldığı vakit öğrenme becerisi bağlamında herhangi bir beceri artışı gözlenmedi ama ilaveten değerlendirmeye alınan iki kategoride önemli değişiklikler göze çarptı. Konvesiyonel kontrol sınıflarında "psişik kargaşa" ve "coşkunluk" kategorileri benzer güzergah izlerken Çigong sınıfında önemli ve olumlu değişiklikler kaydedildi (bkz. Grafik 3 ve Grafik 4).

Konsept Geliştirme

Yaklaşık 90'ların sonlarından itibaren GÇİP, konsept geliştirme konusunda aranan bir kurum olma özelliğine sahiptir. GÇİP proje merkezi gerek hizmetiçi eğitim gerekse özel Çigong uygulamaları alanlarında, aralarında ödül verilmeye layık görülmüş birçok öğrenme programını hayata geçirmede

ve temel koruyucu önlemler kapsamında standartları belirlemede öncülük etmiştir.

Çigong Eğitiminde Standartlar

Çigong eğitiminde kaliteyi güvence altına almak için eğitim süreci boyunca belirli şartlara riayet edilmesi gerekmektedir. Şimdi burada 2002'nin Ağustos ayında belirlenmiş "Çigong Kalifikasyonu Eğitim Normları" başlıklı ilk düzenleme metninden kısa bir alıntıyı aktarıyorum:

"Yasa koyucu, temel koruyucu önlemler çerçevesinde ve bireylerin kendi kendine yardımcı olmasını destekleyen önlemler paketi bağlamında hastalık kasalarına aleniyete dayanan ve kendi kendini düzenleyen yöntemlere başvurmak suretiyle sağlık teşvik programlarına katkıda bulunma olanağı sağladı. Bunun üzerine önde gelen hastalık kasaları Çigong' u stres indirgeme ve gevşeme alanında teşvik edilmeye değer bularak belli birtakım unsurların da yerine gelmesi koşuluyla portföylerine kattılar. Bu koşullar eğitimi verecek olan öğretim üyelerinin ilgili mesleki temel vasıflara uygunluğu ve yöntem uygulamasında tutarlı bir eğitim almış olmasıdır."

Rejenerasyon Yeterlilik Alıştırması – RYA (RKT®)

Daha önce Çigong eğitiminin tamamlanmış olmasını gerektiren bu ek kalifikasyon ile öğrencilere iş dünyasında bireysel ve profesyonel rejenerasyon yönetimi için gerek duyulan bilgi ve yönetsel beceriler aktarılmaktadır. Böylesi bir alıştırmanın zaruriyetini elde edilmiş olan bilgiler apaçık ortaya koymaktadır. İş hayatının beraberinde getirdiği klasik hastalıkların (kardiyovasküler hastalıklar, solunum yolları hastalıkları, destek ve hareket sistemi hastalıkları) sayısı giderek azalmaktadır. Buna karşın iş hayatından kaynaklanan psişik

hastalıkların sayısı giderek artmaktadır. Stres yüklemesinin yaşandığı durumlarda güç sarfiyatı ve dinlenme arasında ilişki kurup denge gözetilmesi bireyi, oluşabilecek muhtemel rahatsızlıklardan koruduğu gibi bir tür burnout-profilaksisi (tükenmişlikten korunma) olarak da işlev görür.

Burnon – Sağlam Bir Yönetim İçin Zinde

İş hayatında yöneticilerin, işletmenin başarısında üstlendikleri rolün önemi su götürmez bir gerçektir. Fakat çalışanların sağlığı da bu bağlamda göz önünde bulundurulduğu vakit, yönetici tutumunun, kadronun dayanma düzeyi ve kesitini belirgin biçimde etkilediğini görmekteyiz. Elde edilen bu bilgi doğrultusunda GÇİP bünyesinde “BurnOn – Sağlam bir yönetim için zinde” adıyla yöneticilere yönelik bir alıştırmaya programı hayata geçirilmiştir. Alıştırmanın merkezinde kişisel ve örgütsel tükenmişlik profilaksisi yer almaktadır. İşbu alıştırmaya sınanmış ve değerlendirmeye tabi tutulmuş olup 2014 yılı başında Alman Hizmetiçi Eğitimi İkincilik Ödülü’nü almıştır. Burada kullanılan bütün rejenerasyon stratejileri Çigong yönetmeliğinden alınmıştır.

Burnlong – İş Hayatında Yaşlılık

Alman toplumunda yaşanan demografik dönüşüm şirket çalışanlarının giderek yaşlanması olgusunu da beraberinde getiriyor. Verimli bir biçimde bu gelişmenin üstesinden gelebilmek için uygun konseptler gerekmektedir. Bunların, yaşlanan personele ve bu insanların geçen yıllarla birlikte daha uzun bir süre çalışması gerekeceği iktisadi gerçeğine de uygun biçimlenmiş olması zorunludur. Almanya’da emeklilik yaşının 65’ten 67’ye çıkartılmış olmasının üzerinden henüz uzun

bir süre geçmedi. Nitekim GÇİP de bu alanda hizmetiçi eğitim projeleri geliştirme yönünde çaba sarf etmektedir.

Geleceğin Sağlık Tedariki

Tıbbın görevi hastalık durumunda sağlığı yeniden tesis etmek ve güvence altına almaktır. Ne var ki günümüzün sağlık sorunlarının büyük bir bölümü bedeninin hoyratça kullanıldığı bir yaşam tarzından kaynaklanmakta. Stres ile yanlış beslenme ve davranış alışkanlıkları bedeni aşırı derecede yıpratın başat unsurlar. GÇT özellikle de burada üzerinde durduğumuz Çigong sağlığın korunmasına (temel koruma önlemi) yönelik geleneklerdir. Çünkü her ikisi de bireyi, sağlığı adına aktif davranma yolunda teşvik eder. Sağlık açısından bireysel yeterlilik ile özbakım becerisi, sağlık tedariki bakımından geleceğin iki önemli anahtarıdır.

(Kaynakça için yazara başvurunuz)

Grafik 1

Für Körper und Seele

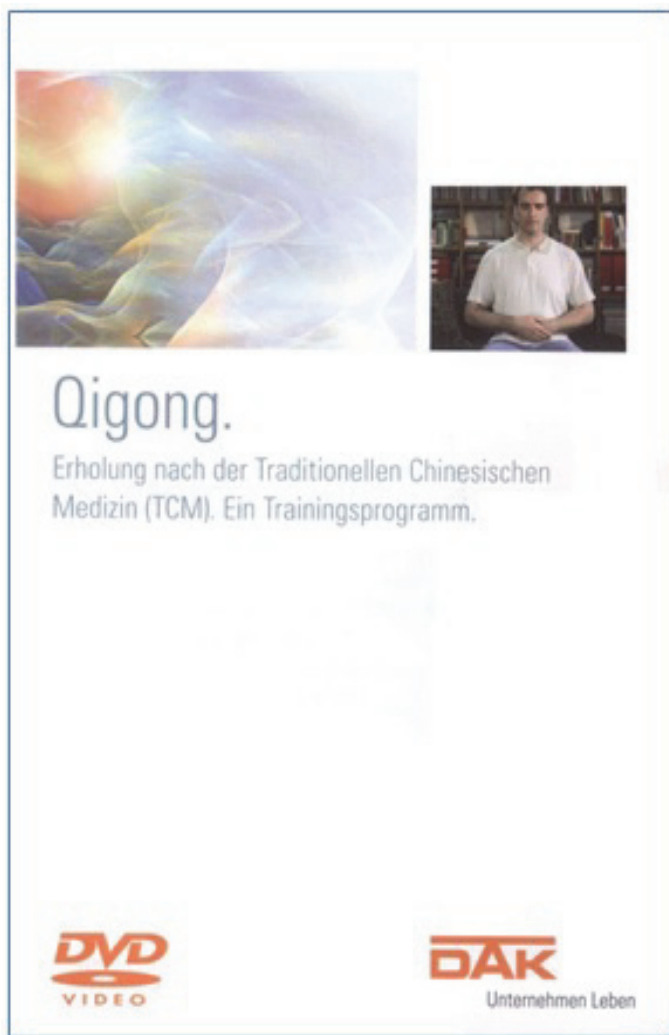

Aktivposter
Qigong

AOK
Die Gesundheitskasse

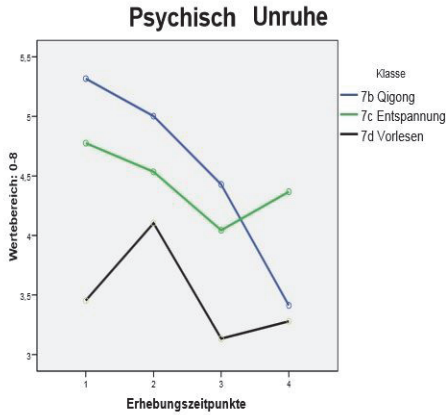
(1989)

Grafik 2

Grafik 3

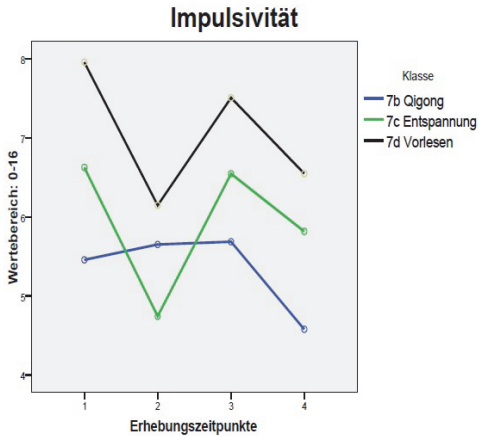
Psşik Kargaşa

Ergebnis 2 aus dem „Stressfragebogen“ für Schüler: In der Grafik ist ebenfalls der stabile Entwicklungsverlauf der Qigong-Klasse 7b hin zu geringerer psychischer Unruhe erkennbar.

[Öğrencilere dağıtılan “Stres Anketi”, sonuç 2: Grafikte Çigong 7. sınıfındaki istikrarlı grafik eğrisi ile psşik kargaşa oranındaki azalma da keza paralellik göstermektedir.]

Grafik 4 Coşkunkluk

Ergebnis 1 aus dem „Stressfragebogen“ für Schüler: In der Grafik ist der stabile Entwicklungsverlauf der Qi Gong-Klasse 7b hin zu weniger Impulsivität erkennbar.

[
Öğrencilere dağıtılan “Stres Anketi”, sonuç 1: Grafikte Çigong 7. sınıftaki istikrarlı grafik eğrisi ile coşkunkluk oranındaki azalma paralellik göstermektedir.]

Meme Kanseri Ameliyatı Ardından Hastalarla Yapılan Yoga Uygulamalarının Etkilerine Dair Rasgele ve Kontrollü bir Araştırma

*Ingrid KOLLAK, Isabell UTZ-BILLING, Sabine GAIRING,
Heribert KENTENICH, Winfried SCHÖNEGG ve
Friederike SIEDENTOPF*

Araştırma Soruları

Meme kanseri ameliyatı ardından yapılan yoga alıştırmaları beden ve ruh sağlığına olumlu etkide bulunuyor mu? Araştırmamızın merkezindeki soru buydu. Ayrıca ameliyatın ardından yoga alıştırmalarına başlamak için en uygun zamanın hangisi olduğu ve alınacak yoga dersinin, tedavi sürecine ne oranda uyarlanabileceği de bizi meşgul eden diğer sorulardı. Keza araştırma boyunca hastaların yaptığı düzenli yoga alıştırmalarının davranış tutumuna etkide bulunup bulunmadığını, bunun da ötesinde araştırma sonrasında kadınlarda yogaya ilgi uyanıp uyanmadığını saptamak istedik.

Arka Plan

Aşağıda meme kanserine yakalanma sıklıkları, bilinen allopatik tedavi yöntemleri, tamamlayıcı ve alternatif tedavi biçimleri ve nitekim meme kanseri ve yoga bağlamında yapılan güncel meta araştırmalar üzerinde durulacaktır.

Ensidans Oranı Ve Tedavi

Son tahminler Avrupa'da 3,2 milyon civarında kanser hastası olduğu yönünde. 436 bin (% 13,6) bağırsak kanseri vakasının ardından 421 bin (% 13,1) ile meme kanseri ikinci sırada gelmekte. Ölüm oranları göz önünde bulundurulduğunda ise 342 bin (% 19,9) akciğer kanseri ve 212 bin (% 12,3) bağırsak kanseri neticesinde ölüm vakası kayıtlara geçmiştir. Meme kanseri sonucunda 129 bin (% 7,5) kişinin hayatını kaybetmesi de bu kanser türünün üçüncü sırada yer almasına neden olmaktadır (Ferlay et al., 2010: 765-781). Almanya'da her yıl 70 bin kadının meme kanserine yakalandığı göz önünde bulundurulursa kadınların açık bir farkla en çok bu kanser türüne yakalandığı tespit edilmektedir. Hastalık teşhisiyle ilgili olarak da meme kanserine yakalanan her dört kadından birinin 55 yaş altında her 10 kadından birinin ise 45 yaş altında olması dikkat çekicidir (Robert Koch Enstitüsü, 2013).

Konan teşhis birçok kadının hayatına en beklenmedik anda gelmektedir. Ortada hiçbir belirti yokken ansızın yaşamı tehdit eden bir durumla karşı karşıya kalınır. Meme kanseri teşhisi konan kadınlara uygulanan tedavide epeyi yol kat edilmesine rağmen hastaların üzerindeki bedensel, ruhsal ve toplumsal yük oldukça ağırdır. Özellikle hastalığın gidişatına dair belirsizliğini koruyan öngörü, hasta kadar hastanın ailesi ve yakın çevresinde de aşırı ruhsal yıpranmaya neden olur. Sürdürülegelen iş hayatından ve gündelik hayattan birden bire koparılmak gerek hastalarda gerekse hasta yakınlarında toplumsal bir erozyona yol açar.

Meme kanseri teşhisi ardından yapılacak ameliyatlarda tümörün büyüklüğü ve kanserin, yakında bulunan lenf nodlarına (beze) ne oranda sıçradığı önemlidir. Ameliyat sırasında memenin alınmaması tümörün ve memenin büyüklü-

güyle doğru orantılıdır. Göğüs kaslarının alınmasını da kapsayan bir ameliyat olan „total mastektomi“ günümüzde seyrek uygulanmaktadır. Bunun yerine uygulanan yöntem ise „modifiye radikal mastektomi“ denir. Bu tür ameliyatta cerrah meme bezi dokusunu, bu dokunun üzerindeki deriyi ve göğüs kası üzerindeki fasyayı alır. Bu ameliyat göğüs üstünde 15 santimetrelik çapraz bir yara izi bırakır. Her ameliyatta meme ile koltukaltı arasında yerleşik sentinel lenf nodu alınır. Kolay bulunabilsin diye söz konusu lenf nodu radyoaktif malzeme ile işaretlenir ve henüz ameliyat sırasında patolojik olarak kontrol edilir. Bu lenf nodlarının kanser hücrelerinden etkilenmesi durumunda koltukaltında bulunan bir sonraki lenf nodu grubu da cerrahi müdahaleyle alınır.

Bedensel ve ruhsal olarak hastayı zaten yoğun biçimde yıpratın ameliyatın ardından ilaveten güç kaybına neden olan yardımcı tedavilere başvurulur: kemoterapi, radyoterapi, hormon ve bağışıklık terapisi. Bu tedavi yöntemleri ağır sonuçları olan yan etkilere yol açabilir. Sık rastlanan yan etkilerin bazıları şunlardır: saç dökülmesi, istifra, bitkinlik, deri yanması, lenf ödemi, ani sıcak basması, mukoza kuruması ve kemik dokusu değişimi. Burada sözü edilen tedavilerin yol açtığı yan etkiler haftalarca (radyoterapi), aylarca (kemoterapi) ya da yıllarca (hormon tedavisi) gözlenebilir. Bu tedavi yöntemlerine hastanın kendisinin ve yakınlarının istemesi durumunda başvurulur. Bu aşamada alınacak kararlar hem hasta da hem de hasta yakınlarında ziyadesiyle sıkıntıya yol açar

[bkz. Tabela 1: Teşhisin Yol Açtığı Stres, (Yardımcı) Tedaviler ve Yan Etkileri]

Tamamlayıcı Ve Alternatif Tedavi Yöntemlerine Olan İlgi

Kanser hastaları arasında tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerine (Complementary and Alternative Medicine – CAM) karşı büyük bir ilgi gözlenmektedir. Bu ilginin çoğu zaman kanser hastalığıyla birlikte oluştuğu düşünülmektedir. Standartlaşmış tedavinin yanı sıra kendi sağlığı için bir şeyler yapma arzusu bu ilgiyi özellikle uyandırıyor olsa gerek. Meme kanserine yakalanan kadınlarda CAM Tıbbı'na karşı özel bir ilgi gözlenmekte. Alternatif sağlık olanaklarını yakından tanıyan oldukça genç kadınların da meme kanserine yakalanıyor olması bu durumun nedeni olabilir.

Kanser hastası kadınların tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerine başvuru kapsamı ve gerekçeleri ile ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Matthews vd. (2007) Chicago Üniversite Kliniği'nde bir yıllık tıbbi tedavilerinin ardından rutin kontrollerini yaptıran 115 kadın arasında gerçekleştirdiği ankette CAM Tıbbı'na ne oranda başvurduklarını sormuştur. Ankete katılan kadınların yüzde 69'u tamamlayıcı ve alternatif tıp olanaklarından yararlandıklarını ifade etmiştir. CAM Tıbbı'na başvuran kadınların yüzde 73'ü ise meme kanseri dolayısıyla bu tedavi yöntemleriyle tanıştıklarını belirtmiştir. Yazarlar CAM Tıbbı'na olan bu yoğun ilginin hastalanma yaşının genelde oldukça düşük olmasından kaynaklanabileceğine işaret etmektedirler (Matthews vd., 2007: 555-562).

Boon vd. (2007) CAM kullanımının arttığını tespit etmiştir. Boon ve ekibi Kanada'daki Ontario Cancer Registry'den tesadüfen seçtikleri 1434 kadına (1998 n=557 und 2005 n=987) CAM ürünleri ve tedavi yöntemleriyle ilgili sorular yöneltilmiş, onları CAM tedavileri boyunca ziyaret etmişlerdir. Bu tıp türünün kullanım ve konsültasyonunun önemli oranda arttığı tespit

edilmiştir. 1998 yılında hastaların yüzde 62'si CAM ürün ve terapilerinden yararlandığını belirtirken bu oran 2005 yılında yüzde 71'e çıkmıştır. Konsültasyona yönelik soruya verilen yanıtlar ise 1998'deki yüzde 39'a karşın 2005'te yüzde 57 olarak tecelli etmiştir (Boon vd. 2007: 4).

Randomize Kontrollü Yoga Alıştırmaları

Fouladbakhsh ve Stommel, 2002 yılında National Health Interview Survey (NHIS) bünyesinde yaptıkları ikincil verilerde (2010) tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerinden ne oranda yararlandığını araştırmışlar ve yoga'nın en sık başvurulan yöntem olduğu bulgusuna ulaşmışlardır (Fouladbakhsh und Stommel, 2010: E7-E15). Nihayet Cramer vd. 2014 yılında yoga alıştırmaları üzerine kaleme alınmış yapıtlarla ilgili kapsamlı bir bibliyografik değerlendirme yayınlamıştır. Araştırmacılar bu çalışmalarında 1975 ile 2014 yılları arasında alana dair yayınlanmış olan 366 yapıt tespit etmiştir. Bu yapıtların 312 tanesinin kanser tedavisi sırasında yoga üzerine yapılmış RKA olduğu da keza ortaya çıkmıştır. Bu randomize kontrollü yoga alıştırmaları 23 farklı ülkede yapılmış olup toplamda 22.548 katılımcının görüşleri alınmıştır. Bu alıştırmaları yapan bilim insanları söz konusu çalışmaların çeşitli nedenlerden ötürü konuya yeterince açıklık getiremediğine hükmetmişler ancak RKA türünden alıştırmaların sayısının da son yıllarda arttığına işaret etmişlerdir (Cramer vd., 2014: 328).

Yoga ve meme kanseri ilintisini konu edinen bir RKA meta-analizi Cramer vd. tarafından 2012 yılında yayınlanmıştır. Burada toplam 742 katılımcıyla yapılmış olan 12 RKA değerlendirilmiştir. Bunların 12 tanesi Kuzey Amerika'da biri Avrupa'da diğer üç tanesi ise Hindistan'da yapılmıştır. Söz ko-

nusu meta-analiz, tedavi sırasında uygulanan yoga ile meme kanserine yakalanmış olan kadınların ruhsal sağlığı üzerinde olumlu etkiler sağlandığını ispatlamıştır. Cramer ve ekibinin bu meta-analiz kapsamında değerlendirdiği araştırmalar, biri dışında tamamı yoga duruşları (asana) desteklidir. Yedi araştırmada müdahale ve bekleme grupları mevcut (daha iyi kavramak üzere araştırma yapılanmamızı karşılaştırınız), üç araştırma yogayı destekleyici tedavilerle karşılaştırmakta, bir araştırmada sağlık danışmanlığı sunuluyor, bir diğerinde ise sadece fizyoterapi uygulanan yöntemle karşı yoga ve fizyoterapi kombinasyonuna başvurulmakta (Cramer vd., 2012: 412).

Yöntemsel Yol Haritası

Hedefimiz randomize kontrollü araştırma yapmaktır. Yogayı diğer gevşeme egzersizleriyle karşılaştırmaksızın tesadüfen elde edilmiş müdahale ve kontrol gruplarıyla çalışmak istiyorduk. Bu hastalığa yakalanmış bütün kadınların aktif olabilmesi için geniş çaplı bir CAM olanakları sunulmasından yanayız. Aynı zamanda Göğüs Merkezi'nde kayıtlı bütün kadınların yoga dersi almasını da arzuladık. Bu bağlamda müdahale ve bekleme gruplarının araştırmaya uyarlanması, bütün kadınların yoga derslerine katılmasına rağmen sağlıklı bir randomize yöntemini olası kılmıştır.

Araştırma Yapısı

Berlin'deki Westend Hastanesi bünyesinde yer alan Göğüs Merkezi'nde tedavi gören kadınlar çektikleri kapalı zarflarla müdahale ve bekleme gruplarına randomize edilmişlerdir. Müdahale Grubu'ndaki (IG) kadınlar geçirdikleri ameliyattan iki gün sonra, Bekleme Grubu (WG) mensubu kadınlar ise bu

derslere beş hafta sonra başlamıştır. Bekleme Grubu'ndaki kadınlar bu beş haftalık dönemde 10 derslik yoga kursuna katıldı. Ameliyatın ardından ayrıca 10 derslik yoga kursunun öncesinde ve sonrasında yöneltilen sorularla yoganın muhtemel etkilerinin belirlenmesi planlandı. Bunlar dışında yoga kursunun bitiminden üç ay sonra uzun vadeli etkileri saptamak üzere katılımcılara son bir kez daha sorular yöneltilti.

[bkz. Grafik 1: Yoga RKA Gelişimi]

Dahil Etme Ve Hariç Bırakma Kıstasları

Araştırmaya katılan kadınlar DRK Westend Hastahanesi'nde ameliyat geçirmiş meme kanseri hastaları olup kendilerine mastektomi uygulanmış ya da ameliyat sırasında memeleri alınmamış kadınlardı. Bu hastalara ayrıca sentinel (gözlemci) lenf nodu biyopsisi (SLN) ve/veya tıpta aksiller diseksiyon (ALND) biçiminde anılan lenf nodlarının alınması ameliyatı da uygulanmıştı. Hastaların, yaklaşık beş hafta süren 10 derslik yoga kursuna katılabilecek düzeyde olmaları ve ayrıca ya geçirdikleri ameliyattan sonra en geç iki gün içinde (IG) ya da yaklaşık beş hafta sonra (WG) yoga derslerine başlayabilmeleri, ankete katılabilme koşullarını belirlemekteydi. Bunun dışında hastaların, şartlar el verdiğince yeterli sağlık düzeyine (Karnofsky endeksine göre en az yüzde 70 oranında) sahip olması da keza yerine getirilmesi gereken koşullar arasındaydı. Araştırmaya katılmamayı gerektiren koşullar arasında ise burada sözü edilen iki ameliyattan birini geçirmemiş olmak, düzenli olarak yoga alıştırılmaları yapmıyor olmak, dersi izleyebilecek kadar Almanca bilgisine sahip olmamak ve sağlığın genel olarak yeterli sayılmaması (Karnofsky endeksine göre yüzde 70'in altında kalınması) durumları sayılabilir.

Soru Kâğıtları Ve Anket Biçimi

Yoga duruşlarının etkisini, varsa bu etkiler arasındaki farkları hemen ameliyat öncesinde ve gecikmeli olarak ölçebilmek için daha önce onkolojik araştırmalarda, yapılan müdahalenin etkilerini tespit üzere denenmiş soru kâğıtları kullanıldı: 4. versiyondaki meme kanseri hastaları için Functional Assessment of Cancer Therapy (FACT-B+4) (Cella vd., 1993: 570-579). Yoganın etkileri dışında yaşam kalitesine dair gelişmelerle ilgili açıklamalara da yer verilmesi planlanmıştır. Bu amaçla kanser hastalarında yaşam kalitesini ölçmek üzere European Organization for Research and Treatment of Cancer tarafından geliştirilmiş olan C 23 versiyonlu EORTC QLQ soru kâğıdı kullanılmıştır (Aronson et al., 1993: 365-376). Aradan üç aylık bir süre geçtikten sonra hastalara, yoganın davranış tutumlarına herhangi bir etkisi olup olmadığı ve yogayı ileriki dönemlerde uygulayıp uygulamayacakları yönünde sorular yöneltilmiştir.

Müdahale: 10 Saatlik Yoga Dersi

Dersler klinik sahası içinde bulunan ahşap zeminli, büyük pencereli büyükçe bir spor salonunda yapılmıştır. Ders programı meme kanseri ameliyatı geçirmiş kadınlar için özel olarak geliştirilmiş, duruşların yapılabilmesi için yardımcı malzeme kullanılmasını da kapsayan türden olup her bir ders 75 dakika sürmüştür. Araştırma süresince toplam 122 kez yoga dersleri verilmiş, hiçbir ders herhangi bir nedenle iptal edilmemiştir.

Dersler eğitim almış iki bayan yoga öğretmeni tarafından verilmiştir. Farklı yoga geleneklerinden gelen öğretmenler program ve ders biçimine dair kendi aralarında mutabakat

sağlamışlardır. Yoga öğretmenin biri hareketleri önceden gösterir ve klasik yoga duruşlarına (asana) dair çeşitlemeler sergilerken diğeri yardımcı malzemeler dağıtmak suretiyle yapılacak hareketlerde, katılımcıların kendi versiyon ve hızlarını bulmalarına eşlik etmiştir.

Her bir kadının en az 10 kez yoga dersine katılması gerekiyordu. Kadınların çoğu yoga derslerine bu sayının da üstünde katılmıştır. Hatta içlerinden bazıları araştırma boyunca bütün derslere katılmıştır. Yoga kursunu yapıldığı yerin büyük bir salon olması bunu mümkün kılmıştır. Araştırma boyunca yapılan bütün yoga alıştırmaları ve bunların klasik uygulamaları (referans pozisyonları) yayınlanmış olup ayrıntılarıyla okunabilir (Kollak ve Utz-Billing, 2011).

Dersler açık yoga sınıflarında yapıldığı için, yani her ders sırasında yeni öğrenciler de katılabildiğinden, henüz ameliyat geçirmiş yeni hastalar da mütemadiyen kursa katılma olanağı buldu. Bir kısmı drenaj torbalarıyla (drenaj uygulaması muhtemel bir yara salgısını biriktirmek için yapılır) derslere katılan kadınlara en yüksek düzeyde güvenlik sağlayabilmek için her ders yerde sırtüstü konumda başlatılmıştır. Ayrıca yerdeki bu alıştırmaya bütün katılımcılara doğru vücut duruşu için sağlıklı bir başlangıç konumu sunmuştur. Sayıları kimi zaman 28'e ulaşan farklı terapi aşamalarındaki katılımcılarla yapılan yoga derslerinde, bu başlangıç konumu öğretmenler için de sağlıklı bir başlangıç olanağı sunmuştur.

Sırtüstü konumdayken kol ve bacaklarla başlayan koordinasyon alıştırmaları hastanın kendi bedeni üzerinde yoğunlaşmasına fırsat tanımıştır. Bu konum üzerinden sistematik bir biçimde ayak, diz ve kalça eklemleri ile el, kol ve omuz eklemleri mobilize edilmiş bunlara bağlı kas, kiriş ve bantlar geril-

miştir. Omurga ise minder üstündeki bu duruşta esneyip bütün alıştırmaların taşıyıcısı olmuştur.

Bu başlangıç duruşlarının ardından nefes alıştırmaları gelir ki burada amaç nefes mahallini genişletmek ve var olan gerilimi vücuttan uzaklaştırmaktır. Baş, omuzlar ve kollar arasındaki koordinasyon belirli bir nefes tekniğiyle yönlendirilip desteklenir. Nefesle güç kazanan, hareket ve nefesin eşzamanlılığına konsantre olabilen kadınlar alıştırmaların öngördüğünün de ötesinde esneme hareketleri yapmaya cesaret eder. Kol hareketlerini de kapsayan göz alıştırmalarıyla yoga dersinin bu bölümü bitirilir. Bütün yoga derslerinin önemli birer parçası olan göz alıştırmaları bu grup için özellikle gerekliydi, zira kendilerine uygulanan kemoterapiden sonra birçok kadın görme bozukluğundan şikayetçi olmuştur. Gözleri yakına ve uzağa odaklama alıştırmalarıyla bu sorunun üzerine gidilmiştir.

Göz alıştırmalarının ardından ayakta duruşlar başlar. Bu alıştırmalar bacakların güçlenmesine ve dengenin iyileştirilmesine yöneliktir. Ancak aynı zamanda daha iyi bir kol-omuz hareketliliğine ulaşma, cenahları esnetme ve nitekim bedenin içerden ve dışardan düzenlenmesi de hedeflenmekteydi. Bu alıştırmaları, aralarda basit kalça çevirme hareketleriyle pekiştirilmiş savaştı duruşu gibi daha güç duruşlar izledi. Henüz tam bir kol esnemesine ulaşılammışsa da kadınların, kollara çok fazla yüklenilmeyecek türden değişikkin yoga alıştırmaları yapmaları önerilmiştir.

Dersin bu dinamik kısmından sonra yeniden minderele oturulur. Bu kez oturma pozisyonunda karın kasları çalıştırılır, zira kollardaki güçsüzlük karna ziyadesiyle yüklenilmesine neden olacaktır (örneğin yataktan kalkmak için doğrulurken).

Doğal olarak başlangıçta kadınlarda vücut gevşekliği yoktu. Teşhis ve terapi sürecinde sürekli bir gerilim içindeydiler; onları alabildiğine meşgul eden endişe ve korku adeta yüzlerinden okunuyordu. Kendini bırakmak, herhangi bir şey üzerinde yoğunlaşmak, daldıkları düşünce aleminden kopmak çok zor geliyordu onlara. Bu nedenle derslerin sonunda hep bedeni algılama ve gevşeme alıştırmaları yapılmıştır.

Her bir yoga dersinin bitişinde oturma pozisyonunda yoğunlaşma ve enerji alıştırmaları programa dahil edilmiştir. Hep birlikte nüanslarla şarkı söylemek gerek hastaya gerekse gruba, sahip olunan güç ve enerji hakkında bir fikir verir.

[bkz. Tabela 2: Yoga Alıştırmalarına Genel Bakış (Kollak 2014: IX-XII)]

Numune Büyüklüğü

Planlanan istatistiksel yöntem bağlamında gerekli olan numune büyüklüğünü saptamak için G*Power 3.1 yardımıyla hesaplama yapılmıştır. Nitekim bu hesaplama, ispatlanabilir etki (effect size $d=0,8$) için bizleri her bir grupta 35-37 katılımcı sonucuna ulaştırmıştır (Siedentopf et al., 2013: 313).

Numunenin Sosyodemografik Ve Klinik Belirtileri

Numunemizin sosyodemografik ve klinik belirtileri Tabela 3'te sıralanmıştır. Eksik verilerden ötürü bütün değişkenler $n=49$ (IG) ve $n=44$ (WG) ya da $n=93$ (numunenin tamamı) olarak yekun oluşturamaz. Ortalama yaş 56 olarak tespit edilmiştir. Her iki grubun sosyodemografik değişkenleri mukayese edilebilir türdendir.

Milliyet, eğitim ve istihdam durumu göz önünde bulundurulduğunda, numune Berlinli kadınların ortalamasından

farklılıklar göstermektedir. Numunemizle kıyasladığımızda Berlinli kadınlar arasında işsizlik daha yüksek ve eğitim düzeyi nispeten daha düşük, ayrıca numunemiz çokuluslu ve daha fazla halk içermekte. Klinik, kentin sosyal açıdan itibarlı bir bölgesinde bulunuyor. Araştırmaya katılan kadınların çoğu özel sigortalıydı ya da en azından yasal sigortalı olsalar da yüksek tarifeler ödemekteydiler.

[bkz. Tabela 3: Numunenin sosyodemografik ve klinik belirtileri (Siedentopf vd., 2013: 314)]

Yoga Alıştırmalarının Sonuçları

C 23 versiyonlu EORTC QLQ soru kağıdı marifetiyle derlenmiş olan yaşam kalitesi iyileştirme endeksi „Geburtshilfe und Frauenheilkunde“ (Doğum Yardımı ve Jinekoloji) adlı dergide makale olarak yayınlandı (Siedentopf et al., 2013: 313). Yoga alıştırmalarının bedensel ve ruhsal sağlığa etkileri konusu ele alındı burada. Bu da 4. versiyondaki meme kanseri hastaları için Functional Assessment of Cancer Therapy (FACT-B+4) yardımıyla tespit edildi.

FACT-B+4 soru kağıdının beş boyutu bulunmaktadır: bedensel sağlık; ruhsal sağlık; arkadaşlar, tanıdıklar ve aile bireyleriyle olan ilişkiler; işlevsellik ve hastalığın bu biçimiyle ilintili diğer etmenler. Her boyut yedi ile dokuz arasında maddeden oluşmakta olup toplamda 27 genel ve 9 özel madde bulunmaktadır.

Muhtemel cevap şıkları şunlardır: 0 (kesin değil), 1 (biraz), 2 (vasat), 3 (oldukça) ve 4 (çok). İki örnek vermek gerekirse, beden sağlığına dair yöneltilen soruya “enerjim yetersiz”, ruh sağlığıyla ilgili soruya ise “üzüntülüyüm” mesajı verildi. Şimdi aşağıda bu iki boyutun sonuçlarına değinilecektir. Beden sağlığı boyutunda 7 madde ve 28 azami puan

(score), ruh sağlığı boyutunda ise 6 madde ve 24 azami puan (score) örnek olarak gösterilecektir.

Beden Sağlığı Algısı

Aşağıdaki grafik ve buna ilişkin açıklamalar müdahale ve bekleme gruplarındaki kadınlarda genel beden sağlığı algılamasına dair elde edilmiş olan anket sonuçları hakkında fikir verecektir.

Grafik 2: Ameliyat Sonrası Beden Sağlığı Algısı

Grafik 2'nin sergilediği sonuçlar:

IG1 ve WG1: Ameliyatın hemen ardından beden sağlığı algılamasıyla ilgili olarak tespit edilmiş olan puanlar arasında farklılıklar görülmektedir. Müdahale Grubu'nda 14,6 puan saptanırken Bekleme Grubu'nda bu puan 15,5 olarak gözlenmiştir.

IG2 ve WG2: Müdahale Grubu'ndaki kadınlar 10 derslik yoga kursunun ardından 17,5 puana ulaşır. Bekleme Grubu'nda henüz yoga yapmamış olan kadınların puanı ise 16,1 olarak tespit edilmiştir.

WG3: Bekleme Grubu'ndaki kadınlar 10 derslik yoga kursundan sonra 17,2 puan elde etmiştir.

IG3 ve WG4: Müdahale Grubu'ndaki kadınlar üç ay sonra 18,0 puan, Bekleme Grubu'ndaki kadınlar ise aynı sürede 19,6 puan elde etmiştir.

Ruh Sağlığı Algısı

Aşağıdaki grafik ve buna ilişkin açıklamalar müdahale ve bekleme gruplarındaki kadınlarda genel ruh sağlığı algılamasına dair elde edilmiş olan anket sonuçları hakkında fikir verecektir.

[bkz. Grafik 3: Ameliyat Sonrası Ruh Sağlığı Algısı]

[bkz. Grafik 3'ün sergilediği sonuçlar]

IG1 ve WG1: Ameliyatın hemen ardından ruh sağlığı algılamasıyla ilgili olarak tespit edilmiş olan puanlar arasında farklılıklar görülmektedir. Müdahale Grubu'nda 15,8 puan saptanırken Bekleme Grubu'nda bu puan 15,4 olarak gözlenmiştir.

IG2 ve WG2: Müdahale Grubu'ndaki kadınlar 10 derslik yoga kursunun ardından 18,3 puana ulaşır. Bekleme Grubu'nda henüz yoga yapmamış olan kadınların puanı ise 17,1 olarak tespit edilmiştir.

WG3: Bekleme Grubu'ndaki kadınlar 10 derslik yoga kursundan sonra 17,9 puan elde etmiştir.

IG3 ve WG4: Müdahale Grubu'ndaki kadınlar üç ay sonra 17,6 puan, Bekleme Grubu'ndaki kadınlar ise aynı sürede 18,5 puan elde etmiştir.

Yanıt Bekleyen Soruların Yanıtları

Yanıt bekleyen soruları ankete katılan 93 kadının 53'ü üç ay sonra yanıtladı (Müdahale Grubu'ndaki 49 kadının 30'u ile Bekleme Grubu'ndaki 43 kadının 23'ü).

Yoga alıştırmalarının hareket tutumuna olumlu etki yapıp yapmadığı sorusuna Müdahale Grubu'ndan yanıt veren 30 kadından 26'sı olumlu değişiklik yaşadıklarını belirtirken Bekleme Grubu'ndan yanıt veren 23 kadının 14'ü olumlu değişiklikler saptadıklarını belirtmiştir.

Yoganın hastalar arasında kabul görüp görmediğini tespit etmek amacıyla üç ayın ardından kadınlara „Araştırma bittikten sonra yogaya devam etmek ister miydiniz?“ sorusu yöneltildi. Müdahale Grubu'nda bulunan 30 kadının 29'u yoga alıştırmalarına bilahare devam etmek istediği yönünde

yanıt verdi. Bekleme Grubu'na mensup 23 kadından ise 11'i aynı soruya aynı yanıtı verdi.

Tartışma

Sonuçlar daha önce denenmiş olan FACT-B+4 soru kâğıdı marifetiyle ve yoga derslerinin bitiminden üç ay geçmesinin ardından belirsizliğini koruyan sorulara verilen yanıtlardan derlendi.

FACT-B+4 ile Yapılan Anketten Elde Edilen Sonuçlar

Grafik 2 ve 3 beden sağlığı algılaması (IG1: 14,6 iken WG1: 15,5) ve ruh sağlığı algılaması bağlamında (IG1: 15,4 iken WG1: 15,8) Müdahale ve Bekleme Grupları arasında farklı çıkış noktalarına işaret etmektedir. Tabela 3'te gösterilen klinik veriler Müdahale Grubu mensubu kadınların her iki boyutta da neden belirgin bir biçimde düşük başlangıç puanı olduğuna dair fikir verebilir: Müdahale Grubu'ndaki 15 (yüzde 29) kadın, aksiller diseksiyon ameliyatı geçirmişti. Bekleme Grubu'nda aynı ameliyatı geçiren kadın sayısı ise 9 (yüzde 22) olarak tespit edilmiştir. Aksiller diseksiyon diye anılan ameliyat biçimi kanser hücrelerinin vücuda çok daha yayılmış olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla hastalığın ileri safhada olması çok daha yoğun bir cerrahi müdahale gerektirir ve o oranda da vücutta ameliyat izleri ve yaraları bırakır. Bunun dışında kol ve ellerin hareketliliği aşırı derecede kısıtlı bir hal alır ve çoğu zaman ilaveten yardımcı terapilere başvurulması gerekebilir.

Müdahale Grubu'ndaki kadınlar diğerlerine göre başlangıçta daha kötü durumda olmalarına rağmen 10 derslik yoga kursunun ardından bedensel ve ruhsal olarak çok daha sağlıklı-

lı bir haldeydiler. Bedensel sağlık algılaması bağlamında Müdahale Grubu kadınları 17,5 (IG2) puana ulaşırken Bekleme Grubu'ndaki kadınlar 16,1 (WG2) puanda kaldı. Ruh sağlığı algılamasına gelince, Müdahale Grubu üyeleri 18,3 (IG2) puan elde ederken, Bekleme Grubu'nun puanı 17,1 (WG2) olarak gerçekleşti.

Bekleme Grubu'nda bulunan kadınlar her iki boyutta da 10 derslik yoga kursu ardından diğerlerini geçmiştir. Bu grup-takilerin puan sayısı beden sağlığında 17,2 ruh sağlığında ise 17,9 olarak tespit edilmiştir. Her iki puan da 10 derslik yoga kursuna katılan Müdahale Grubu'ndaki kadınların elde ettiği puanların açık farkla altında kalmıştır. Bu da gösteriyor ki olabildiğince erken başlanan yoga alıştırmaları iyileşme sürecinde hastaya büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Üç ay geçtikten sonra her iki grupta bulunan kadınların sağlık durumu ameliyattan sonrakinden çok daha iyidir. Müdahale Grubu hastalarının beden sağlığı puanları IG1: 14,6 ve IG3: 18,0 ruh sağlığı puanları ise IG1: 15,4 ve IG3: 17,6 biçiminde tezahür etmiştir. Öte yandan Bekleme Grubu hastalarının puanları belirgin bir biçimde artış göstermiştir. Bu hastaların beden sağlığı puanları WG1: 15,5 ve WG4: 19,6 ruh sağlığı puanları ise WG1: 15,8 ve WG4: 18,5 olarak saptanmıştır.

Tabela 3'te yer alan klinik veriler ışığında Bekleme Grubu'nda bulunan kadınların kemoterapi veya radyoterapi gibi yardımcı terapi türlerinden olumsuz anlamda daha az etkilendiği saptamasına varılabilir.

Yoga derslerine başlamak için en uygun zamanın hangisi olduğuyula ilgili soruya da yanıt verebilmektedir araştırmamız. Kontrol Grubu (Bekleme Grubu) hastaları diğerlerine göre yogaya daha geç başlamalarına ve başlangıçtaki konumlarına göre beden ve ruh sağlığında puanlarını belirgin bir biçimde

artırmalarına rağmen puan düzeyi bakımından yogaya erken başlayan Müdahale Grubu hastalarının arkasında kalmışlardır. Buradan şu sonuç çıkartılabilir: Yoga dersi ne kadar erken başlarsa o kadar iyi olacaktır.

Belirsizliğini Koruyan Sorulara İlişkin Yapılan Anketin Sonuçları

Yoga kurslarına katılan kadınların sadece yarısından biraz fazlası (93'ten 53'ü) yoganın benimsenmesine ve bedensel hareketliliğe etkilerine ve dair yanıt aradığımız sorulara anket marifetiyle yanıt vermiş olsa da buradan olumlu işaretler elde edebilmekteyiz. Çoğunluk, hareketlilikle ilgili olarak olumlu etkilere vurgu yapmakta ve yogaya devam etme arzusunu dile getirmektedir.

Kadınlardan Gelen Olumlu Geri Bildirimler

Araştırma sonuçları katılımcı kadınlardan gelen sübjektif bildirimlerle de görselleştirilebilir. Bedensel zindellekle ilgili olarak katılımcılardan biri şöyle diyor: „Sürekli kaybetmekte olduğunuz bir dönemde bir şeyler öğrenmek harika bir duygu. Kendimi ameliyat olmadan önceki halimle kıyasladığımda bugün çok daha hareketliyim.“ Yoga alıştırılmalarına doğru zamanda başlamayla ilgili olarak bir diğeri şöyle diyor: „Yoga derslerine ne kadar çabuk başlanırsa o kadar iyi. Ben ameliyattan 5 hafta sonra başladım. Üstlerinde drenaj torbaları olduğu halde yoga yapan kadınlar gördüğümde keşke daha önce başlamış olsaydım dedim kendi kendime. Ameliyat geçirdikten sonra epey bir süre neredeyse tamamen hareketsizdim.“ Ruh sağlığı algılaması bağlamında da çok önemli açıklamalarda bulunuyor hastalar. „Meselenin aslı (...) içinde bulun-

lan durumu kabullenmek ve bu durumu yoga marifetiyle biraz da olsa yumuşatmak ki kendine yeni bir şans verip özünü yeniden bulasın.“ Diğer bir kadın da yoganın psikolojik etkilerine dair algılamasıyla ilintili olarak şu ifadeyi kullanıyor: „Gevşeme, sağlama. Yoga yaptığım günlerde kendimi nasıl hissettiğimi çok daha iyi değerlendirebiliyorum.“

Elde Ettiğimiz Sonuçlar Diğer Araştırma Sonuçlarıyla Karşılaştırıldığında

Araştırmamız sonucunda ulaştığımız bulgular daha önce yapılan araştırmalardan elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Güncel sayılabilecek şu araştırmalara da burada işaret etmek isteriz: Duke University Medical School beden sağlığı kapsamında yaptığı bir araştırmada metastatik mammary karsinom geçiren ancak yoga yapan hastaların belirgin bir biçimde daha az ağrı çektiğini ortaya koymuştur (Carson vd., 2007: 331-341). New Yorklu 164 kadınla yapılan bir yoga müdahale araştırması yaşam kalitesinde artışlar tespit etmiştir (Moadel vd., 2007: 4387-4395). University of Calgary ve Tom Baker Cancer Center işbirliğiyle yapılan bir diğer araştırmada ise 7 haftalık bir yoga antrenman programının ardından yoganın psikososyal ve bedensel sağlık durumuna dair olumlu etkilerinden söz edilmektedir (Culos-Reed vd., 2006: 891-897). ABD'nin North Carolina eyaletindeki Winston-Salem kentinde meme kanseri ameliyatı geçirmiş 44 kadınla yapılan restoratif yoga (Restorative Yoga, RY) sonuçları, yoganın sağlığa dair yaşam kalitesini olumlu biçimde etkilediğini ortaya koymuştur (Danahauer vd., 2009: 360-368).

Araştırma Başka Neleri Ortaya Koymuştur

Biz farklı yaşlarda olan kadınların farklı güçlük derecelerinde ameliyatlar geçirip her an yoga sınıfında kursa başlayabileceği türden güvenli ve iyi bir yoga tarzını tercih ettik. Burada başarıyı getiren anahtar bireyle uyumlu yoga alıştırmaları ile tabure, yastık ve benzeri yardımcı malzemelerdir. Bunun dışında yoga dersi düzenli yapılmalıdır ve belirgin bir yapıya sahip olmalıdır. Böylelikle yoga özbakımın sağlam bir ögesi olarak kalacaktır.

Gerçekten bütün kadınların düzenli olarak yoga derslerine katılabilmesi için programın tanıtılması ve erişilebilir olması gerekmektedir. İyi bir yoga dersi fazla külfet gerektirmediği için cerrahi müdahalenin akabinde ya da öngörülmesi durumunda artçı tedaviler sürdükçe sorunsuz biçimde yapılabilir.

Sonuç

Meme kanseri ameliyatı ardından başlanan yoga alıştırmalarının beden ve ruh sağlığına etkilerine yönelik temel sorumuz olumlu yanıtlanabilir. Müdahale Grubu'ndaki kadınların 10 derslik yoga kursu ardından beden ve ruh sağlığı algısında ulaştığı puanın (IG1: 15,4 iken WG1: 15,8), Kontrol Grubu (Bekleme Grubu) hastalarının elde ettiği puanlardan belirgin biçimde yüksek olması da keza bu saptamayı destekliyor. Müdahale Grubu mensubu kadınlar daha sık aksillar diseksiyona maruz kaldıkları ve diğer gruptakilere kıyasla, geçirdikleri ameliyatın hemen ardından daha az puan aldıkları halde katıldıkları 10 derslik yoga idmanı ardından çok daha yüksek puanlara ulaşmışlardır. Uygulanan yardımcı tedavilerin yan etkileri soru kağıdı aracılığıyla görselleştirilebilir. Beden ve ruh sağlığını muhafaza edebilmek için yoga idmanlarının uzun vadeli yapılması gerekmektedir. Yoga yapmaya

erken başlanması iyileşme sürecine destek verir ve gerek be-
densel gerekse ruhsal huzuru bir an önce bulmaya aracı olur.

Bu vesileyle metnin biçem el kitabına göre uyarlanması
işini üstlenen Steven Kranz'a teşekkür ederim.

Kaynakça

- AARONSON, N.K., AHMEDZAI, S., BERGMAN, B., BULLINGER, M., CULL, A., DUEZ, N.J., FILIBERTI, A., FLECHTNER, H., FLEISHMAN, S.B., DE HAES, J.C.J.M., KAASA, S., KLEE, M., OSOBA, D., RAZAVI, D., ROFE, P.B., SCHRAUB, S., SNEEUW, K., SULLIVAN, M. und TAKEDA, F. (1993), The European Organization for Research and Treatment of Cancer QLQ-C30: a quality of life instrument for use in international clinic trials in oncology, *Journal of the National Cancer Institute*, 85, 365-376
- BOON, H.S., OLATUNDE, F. und ZICK, S. M. (2007), Trends in complementary/ alternative medicine use by breast cancer survivors: comparing survey data from 1998 and 2005, *BMC Womens Health*, 7, 4
- CARSON, J.W., CARSON, K.M., PORTER, L.S., KEEFE, F.J., SHAW, H. und MILLER, J. M. (2007), Yoga for women with metastatic breast cancer: results from a pilot study, *Journal of Pain and Symptom Management*, 33(3), 331-341
- CELLA, D.F., TULSKY, D.S., GRAY, G., SARAFIAN, B., LINN, E., BONOMI, A., SILBERMAN, M., YELLEN, S.B., WINICOUR, P. und BRANNON, J. (1993), The Functional Assessment of Cancer Therapy scale: development and validation of the general measure, *Journal of Clinical Oncology*, 11(3), 570-579
- CRAMER, H., LAUCHE, R. und DOBOS, G. (2014), Characteristics of randomized controlled trials of yoga: a bibliometric analysis, *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 14, 328
- CRAMER, H., LANGE, S., KLOSE, P., PAUL, A. und DOBOS, G. (2012), Yoga for breast cancer patients and survivors: a systematic review and meta-analysis, *BMC Cancer*, 12, 412

- CULOS-REED, S.N., CARLSON, L.E., CAROUX, L.M. und HATELY-ALDOUS, S. (2006), A pilot study of yoga for breast cancer survivors: physical and psychological Benefits, *Psycho-Oncology*, 15(10), 891-897
- DANHAUER, S.C., MIHALKO, S.L., RUSSELL, G.B., CAMPBELL, C.R., FELDER, L., DALEY, K. und LAVINE, E.A. (2009), Restorative yoga for women with breast cancer: findings from a randomized pilot study, *Psycho-Oncology*, 18(4), 360-368
- FERLAY, J., PARKIN, D.M. und STELIAROVA-FOUCHER, E. (2010), Estimates of cancer incidence and mortality in Europe 2008, *European Journal of Cancer*, 46(4), 765-781
- FOULADBAKHSI, J.M. und STOMMEL, M. (2010), Gender, symptom experience, and use of complementary and alternative medicine practices among cancer survivors in the U.S. cancer population, *Oncology Nursing Forum*, 37(1), E7-E15
- KOLLAK, I. (2014), *Time-out. Übungen zur Selbstsorge und Entspannung für Gesundheitsberufe*, Berlin
- KOLLAK, I. und UTZ-BILLING, I. (2011), *Yoga and breast cancer – a journey to health and healing*, New York
- MATTHEWS, A.K., SELLERGREN, S.A., HUO, D., LIST, M. und FLEMING, G. (2007), Complementary and alternative medicine use among breast cancer survivors, *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 13(5), 555-562
- MOADEL, S.B., SHAH, J., WYLIE-ROSETT, J., HARRIS, M.S., PATEL, S.R., HALL, C. B. und SPARANO, J.A. (2007), Randomized controlled trial of yoga among a multiethnic sample of breast cancer patients: effects on quality of life, *Journal of Clinical Oncology*, 25(28), 4387-4395
- ROBERT KOCH INSTITUT (2013), *Brustkrebs (Mammakarzinom) ICD-10 C50*, URL: <http://www.krebsdaten.de/Krebs/DE/Content/Krebsarten/Brustkrebs/brustkrebs.html> (20.11.2014)
- SIEDENTOPF, F., UTZ-BILLING, I., GAIRING, S., SCHOENEGG, W., KENTENICH, H. und KOLLAK, I. (2013), Yoga for patients with early breast cancer and its impact on quality of life – a randomized controlled trial, *Geburtshilfe und Frauenheilkunde*, 73(4), 313-317

**Tablo 1: Teşhisin Yol Açtığı Stres,
(Yardımcı) Tedaviler ve Yan Etkileri**

Hastalık safhaları	Etkileri
Teşhis ve ameliyat	Stres ve travma
Kemoterapi	Bulantı, bitkinlik, saç dökülmesi
Radyoterapi	Lenf ödemi, öksürük, deride yaralanmalar
Hormon terapisi	Sıcak basması ya da uyku bozukluğu gibi menoz belirtileri
Bağışıklık terapisi	Ateş, baş ağrısı, ishal

**Tablo 2: Yoga Alıştırmalarına Genel Bakış
(Kollak 2014: IX-XII)**

Yoga aşamaları	Yoga alıştırmaları
Sırtüstü başlama pozisyonu – Sağlam başlangıç konumunda hareketliliğin desteklenmesi ve doğru duruş	Derin gevşeme (Shavasana) Ağaç duruşu (Vrikshasana) Kalça evirme (Pada Sanchalanasana) Dizleri göğse ekme (Apanasana)
Nefes alıştırmaları – Nefes mahalini genişletme ve esnemeyi kolaylaştırma	Nefes ve hareket (Yoga Mudra) Deve duruşu (Ushtrasana) Kaplan soluğu (Chakravakasana)
Dinamik aşama – Oturma ve dikilme duruşları, hareketliliğin desteklenmesi, kasların güçlendirilmesi, kirişlerin esnemesi, denge nin teşvik edilmesi	El-bakış-koordinasyonu (Skandha Chakra) Başı yana döndürme (Greeva Chakra) Başı yana yatırma (Greeva Sanchalana) Savaşcı duruşu 1 ve 2 (Virabhadrasana) Yıldız gözlemcisi (Hasta Utthanasana) gen pozisyonu (Utthita Trikonasana)
Görme alıştırması – Gz kaslarının gerilmesi ve gevşetilmesi	Yakın-uzak-bakışları, yatan sekiz, gözleri gevşetme ve göz kırpm (Nasikagra Dishti)
Yoğunlaşma alıştırmaları – Rehberli meditasyon, vücut algılama ve gevşeme, alıştırma etkilerini hissetme	Vücudu dolaşma (Yoga Nidra) Ayak-kol-baş koordinasyonu (Kaya Kriya) Burun-değişimli-nefes (Nadi Shodhana)
Bitiriş alıştırması – Kendinin ve grubun enerjisini algılama	Oturma pozisyonunda nüanslarla şarki söylemek (Virasana/Sukhasana)

**Tablo 3: Numunenin Sosyodemografik ve Klinik Belirtileri
(Siedentopf vd., 2013: 314)**

Parametre	IG n (%)	WG n (%)	Toplam n (%)	p
Milliyet				0.71 ^a
Alman	46 (96)	36 (97)	82 (97)	
Diğer	2 (4)	1 (3)	3 (3)	
Evlilik benzeri ilişki				0.37 ^b
Evet	30 (64)	27 (73)	57 (68)	
Hayır	17 (36)	10 (27)	27 (32)	
Medeni durumu				0.93 ^c
Bekâr	13 (27)	9 (24)	22 (24)	
Evli	22 (46)	19 (51)	41 (44)	
Boşanmış	7 (15)	4 (11)	11 (12)	
Dul	6 (12)	5 (14)	11 (12)	
Eğitim durumu				0.15 ^c
Yüksek	22 (51)	22 (67)	44 (58)	
Orta	14 (33)	9 (27)	23 (30)	
Düşük	7 (16)	2 (6)	9 (12)	
Çalışma durumu				0.52 ^a
Çalışıyor	32 (71)	25 (66)	57 (70)	
İşsiz	13 (29)	12 (33)	25 (30)	
Ameliyat-Türü*				
BCT	29 (62)	24 (60)	53 (61)	
Mastektomi	18 (38)	16 (40)	34 (39)	
SLN	37 (71)	32 (78)	69 (74)	
ALND	15 (29)	9 (22)	24 (26)	
Yardımcı tedavi*				
Kemoterapi				0.14 ^a
Evet	17 (53)	7 (30)	24 (44)	

Hayır	15 (47)	16 (70)	31 (56)	
Radyoterapi				0.65 ^b
Evet	23 (70)	16 (64)	39 (67)	
Hayır	10 (30)	9 (36)	19 (33)	

^a Likelihood Ratio Test

^b Chi-Quadrat-Test

^c Mann-Whitney U Test

M= Mean R= Range SD= Standart Sapma

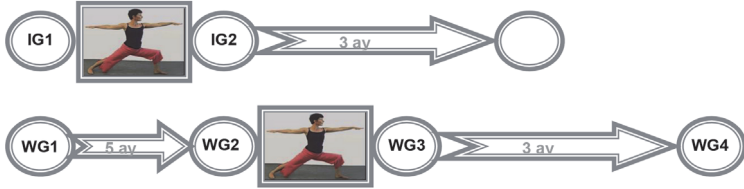
IG=Müdahale Grubu WG=Bekleme Grubu BCT=Meme

Koruyucu Tedavi SLN=Sentinel Lenf Nodu Biyopsisi

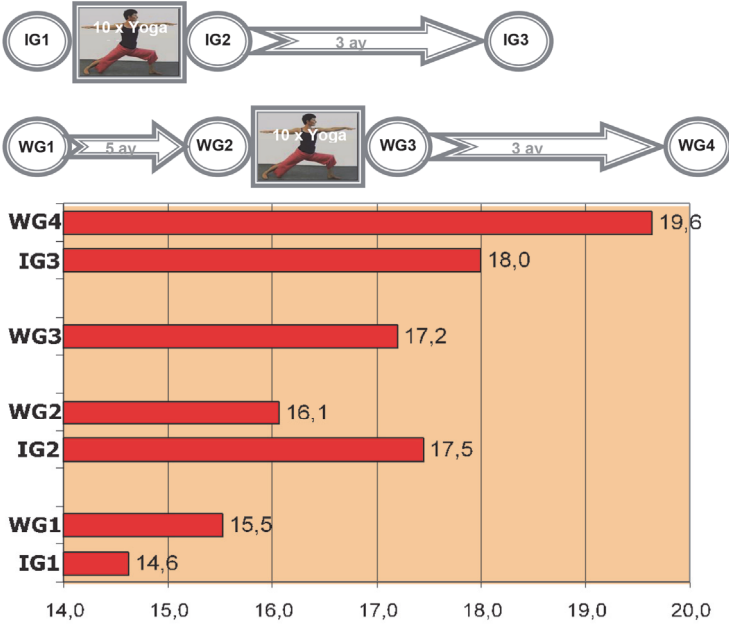
ALND=Aksillar Diseksiyon

* Birden fazla yanıt mümkün

Grafik 1: Yoga RKA Gelişimi

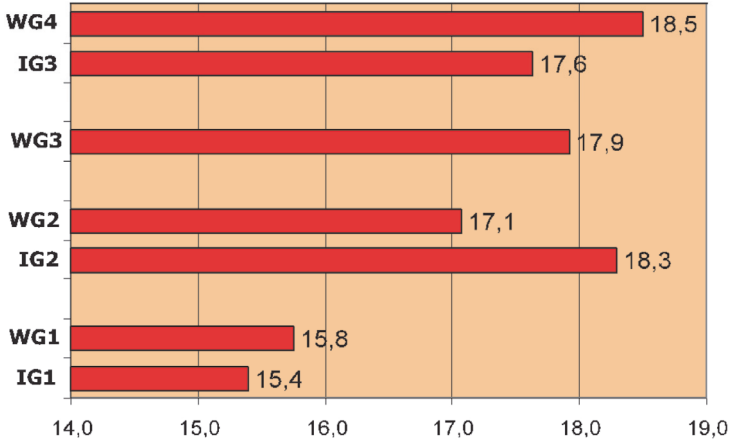
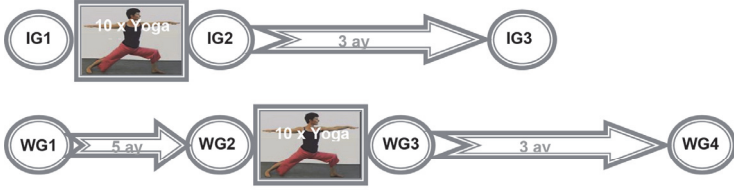

Grafik 2: Ameliyat Sonrası Beden Sağlığı Algısı

Bu boyutta ulaşılabilecek azami puan (score) 28'dir

Grafik 3: Ameliyat Sonrası Ruh Sağlığı Algısı

Bu boyutta ulaşılabilir azami puan (score) 24'tür

Münih Teknik Üniversitesi Spor ve Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde Geleneksel Çin Tıbbı Yüksek Lisans Programı – Master of Science (M.Sc.)

Carl-Hermann HEMPEN

Münih Teknik Üniversitesi'nde Geleneksel Çin Tıbbı

Geleneksel Çin Tıbbı (GÇT) yüksek lisans dalı 2013 yılında üniversite öğrenim programına dahil edilmiştir. Bölüm başkanlığı görevini iç hastalıklar uzmanı olan ve 40 yıldan bu yana Çin Tıbbı ile yoğun bir biçimde ilgilenen Prof. Dr. Carl-Hermann Hempen yürütmektedir.

Hempen'in 35 yılı aşkın bir süredir Uluslararası Çin Tıbbı Cemiyeti (Societas Medicinae Sinensis – SMS) bünyesinde yürüttüğü hazırlık dönemi sonucunda, üniversite düzeyinde Çin Tıbbı eğitimi sunulabilecek bir öğrenim dalının kurulması için gerekli olan bütün koşullar yerine gelmiştir.

Söz konusu öğrenim altı sömestir sürmekte olup mesleğini icra etmekte olan hekimler için geliştirilmiştir. Yani bu da Batı Tıbbı uygulayan hekimlerin Avrupa dahilinde Bologna sertifikalı Çin Tıbbı eğitimi alma olanağına ilk kez kavuştukları anlamına gelmektedir.

Öğrenim, modüler yapısıyla GÇT'nin, özellikle "Beş Sütun" olarak telaffuz edilen alt disiplinleri başta olmak üzere, bütün alanlarını kapsayan meslekî bilgi ve becerilerini aktar-

maktadır. Söz konusu disiplinler şunlardır: Akupunktur, Çin Pitoterapisi (Çin Usulü Şifalı Ot Terapisi), Çin Perhiz Bilgisi, Manüel Tıp (Tuina), Hareket Terapisi (Çigong, Taiji).

Öğrenim dalına dair ayrıntıları içeren görselden altı sömestirin derslere dağılımını görmek mümkün olacaktır:

Onlarca yıl süren titiz çalışmalar sonucunda orijinal kaynaklara dayandırılmak suretiyle bilimsel kriterlere uygun bir biçimde değerlendirilen bu öğrenim dalının Batı Dünyası'nda bir benzeri daha yoktur. Altı sömestir süren ve meslek hayatına eşlik eden bu öğrenim dalı bütün hekimlere işlerine ara vermeden ek bir formasyon elde etme şansı sunmaktadır.

Bologna süreci sözleşmesine uygun biçimde öğrencilerin toplamda 120 kredi puanı (her bir eğitim birimi için 1 CP = 30 saat) elde edebilmesi öngörülmektedir. Oldukça kısıtlı bir süre zarfında tamamlanması öngörülen ve buna karşın geniş kapsamlı tutulan bu öğrenimde dersler bloklar halinde sunulmaktadır. Bu da yıla dağılmış biçimde 4 ile 9 gün arasında süren 10 blokluk ders anlamına gelmektedir.

**Münih Teknik Üniversitesi GÇT Yüksek Lisans Dalı
Öğretim Planı**

1. Sömestir	GÇT'ye Giriş Diagnostik ve Fiziyojji	Akupunktur I Akupunktur Temel Bilgiler
2. Sömestir	Çin İlaç Tedavisi Münferit İlaçlar / İlaç Hazırlama	Akupunktur II Akupunktur Uygulamaları
3. Sömestir	Pratik Çin İlaç Tedavisi (modern tamamlamalar)	Çin Perhiz Klinik ve Bilgisi Uygulama Temel GÇT I Bilgileri
4. Sömestir	Klinik ve Uygulama GÇT II Dermatoloji, KBB, Göz, Mide-Bağırsak, Pediatri	→ Hareket Organları ve Ağrı
5. Sömestir	Klinik ve Uygulama GÇT III Kalp-Dolaşım, Jinekoloji, Üroloji, Onkoloji	Uygulama Yüksek (Staj) Lisans Bitirme Tezi
6. Sömestir	Yüksek Lisans Bitirme Tezi	→

Çin manüel terapisi Tuina,
Çigong
Taiji

Bu öğrenim dalı neden özellikle Münih Teknik Üniversitesi müfredatına alındı?

Halk arasında geleneksel sağaltma yöntemleri tercih edilmektedir. Özellikle de GÇT'ye karşı olan ilgi giderek artmaktadır. Öyle ki, yapılan istatistikler sadece Almanya'da hastaların yüzde 70'inin mutedil ve doğal bir tıp biçimini tercih ettiğini göstermektedir.

Batı'da Çin medeniyetinin ortaya koyduğu birikimlerden yararlanmak üzere bilimsel düzlemde çaba sürdürülmesinin gerekliliği su götürmez bir gerçektir. Bu birikimlerden biri olan GÇT'de kökleri 2000 yıl geçmişe dayanan ulu bir bilim ağacıdır. GÇT günümüzde Çin'de insanların yoğun ve etkin bir biçimde başvurup yararlandığı bilim dalıdır.

Çin metropollerinde GÇT uygulayan ve halkın da yakın ilgi gösterdiği üniversite klinik ve poliklinikleri bulunmaktadır. Ülkeden aktarılan verilere göre buralara günde sayıları 10 bine yaklaşan hasta şifa bulmak amacıyla başvurmaktadır.

Batı ülkelerinde mesleklerini icra eden hekimler için GÇT fevkalade iyi bir ek iyileştirme kulvarı oluşturmaktadır, zira batı tıp geleneğinin bilimsel düzeyine destek sunan münferit ve etkili bir tamamlayıcı sistem olarak GÇT, hasta için de etkin bir seçenek oluşturmaktadır.

Çin'de yapılan gözlemler modern tıbbın günümüzde bu ülkede uygulanmakta ve gelişmekte olduğu yönünde. Bu da şu anlama geliyor: İyi yetişmiş batılı hekimleri (bu da Çin'de zaten mevcut) ve sağlam temellere sahip Çinli terapistlerinden oluşan kombinasyonun tıp alanında yepyeni ufuklar açtığını göstermektedir.

Gerçekten de uyumlu olma özelliğine haiz bu sağaltma sanatı geleceğin tıbbı olmaya aday olarak gösterilebilir.

Bu sentezin geliştirilmesine katkıda bulunmak bizim öğrenim dalımızın da amaçlarından biridir. Öğrenciler ve dolaısıyla mezunlar devrim niteliğindeki bu yenilikçilikte etkin rol üstlenip gerek diagnostik gerekse terapi alanlarında katkı sunmak gibi önemli bir olanağa sahiptirler.

Dersler sömestir boyunca 30 dolayında öğrencinin katıldığı oldukça küçük sınıflarda derslere katılmaktadırlar. Bu da öğretim görevlisinin bireysel değeri yüksek ders verme şansına sahip olması anlamına gelmektedir. Ayrıca bütün ders

malzeme ve notları öğrencilere en modern biçimiyle server üzerinden çevrimiçi sunulmaktadır. Böylelikle bütün öğrenciler nerede olurlarsa olsunlar günün her saatinde bu ders malzemelerine kolaylıkla erişebilirler.

Öğrenim neredeyse batı tıp geleneğine paralel biçimde düzenlenmiştir.

Birinci sömestir Diagnostik, Fizyoloji ve en yaygın

terapi dalı olan Akupunktur'a dair temel bilgiler içerir.

İkinci sömestirden itibaren buna ek olarak terapi anlamında en büyük birikimleri barındıran ilaçla tedavi yöntemleri ile Akupunktur uygulamaları aktarılır öğrencilere.

Üçüncü sömestirde ilaçla tedavi yöntemi derinlemesine ele alınır. Bu aşamada modern bilimsel değerler Farmakolojik

Biyoloji Anabilim Dalı tarafından aktarılır. Fakat bunun yanı sıra geleneksel ilaç hazırlama birikimleri de ayrıntılı bir biçimde öğrenciye öğretilmektedir.

GÇT'nin sacayaklarından bir olan Çin Perhiz Bilgisi (Di-yetetik) bu sömestirin önemli bir yapı taşı oluşturmaktadır. Üçüncü sömestirde başlayan bu bilim dalının ilk aşamasında hareket organları hastalıkları ve tipik ağrı sendromları klinik eğitimle öğrencilere aktarılmaktadır.

Günümüzde Çin'deki herhangi bir üniversite kliniğinde GÇT öğretilmesinden farksız bir biçimde, dördüncü smestirden itibaren bütün klinik dallar özel olarak öğretilmektedir. Bizlerin batı tıp biliminden tanıdığı biçimde kardi-yoloji, nefroloji, romatoloji, dermatoloji, KBB hastalıkları, göz hastalıkları, pediatri, jinekoloji vs. tıbbın bütün alt disiplinleri ayrıntılı ve yoğun bir biçimde ele alınıp patofizyolojik bağlam-larında alıştırmaları yapıp bütün tedavi yöntemleri denene-rek öğretilmektedir.

Öğrenimin beşinci smestiri uygulama için düzenlenmiş olan staja ayrılmıştır. İşbu stajın elden geldiğince GÇT'nin anavatanı olan Çin'de yapılması öngörülmektedir. Bu bağ-lamda elden geldiğince öğrenim dalımız nezdinde Çin ile gerek duyulan bağlantılar öğrencilere sunulmaktadır.

Öğrenimin son smestiri ise yüksek lisans tezinin kaleme alınabilmesine ayrılmıştır. Tez konusu henüz ilk smestirlerde öğretim görevlileri ile birlikte uzlaşa içinde değerlendirilip seçilmiştir.

Öğrenim boyunca paralel kısa ders sunumlarıyla "Çin usulü manüel terapiler" ve "Çin usulü hareket terapileri" Tuina, Taiji, Çigong öğrencilere aktarılmaktadır.

Böylelikle öğrenci Çin Tıbbı ile ilgili genel bir kanyaya sahip olabilecek, öğrenim gördüğü altı sömestirin ardından bu tıbbın Akupunktur uygulamasının ve Çin usulü ilaç tedavisinin gereklerini kendi başına icra edebilecek her türlü beceri, donanım ve bilgiye sahip olacaktır.

Genelde akademik geçmiş ve donanıma sahip olan öğretim görevlilerinin tamamı Çin Tıbbı ile bizzat ilgilenmiş olup bu alanda gerekli vasıflara sahiptirler. Münih Teknik Üniversitesi, Charité Berlin Üniversite Kliniği, Zürich Üniversite Kliniği ve Graz Üniversitesi'nden gelen çok sayıda öğretim görevlisi halen derslere katılmaktadır.

Öğretim görevlilerinin bir bölümü yıllarını verdikleri öğrenimlerini Uluslararası Çin Tıbbı Cemiyeti (Societas Medicinæ Sinensis – SMS) bünyesinde görmüştür. Burada elde etmiş oldukları köklü bilgi, beceri ve uzun yıllara dayanan deneyimleri ile öğrenim dalında ders vermeye özellikle yetkin konumdadırlar.

Bu öğrenim dalının Münih Teknik Üniversitesi (Technische Universität München – TUM) bünyesinde hayata geçebilmesi, burada yönetici konumunda görev üstlenmiş öğretim görevlilerinin kararlılığı sayesinde mümkün olabil-

miştir. Dolayısıyla M¼nih Teknik ¼niversitesi Rekt¼r¼ Sayın Prof. Dr. Wolfgang Herrmann, Spor ve Sağlık Bilimleri Fak¼ltesi Eski Dekanı Sayın J¼rgen Beckmann, Spor ve Sağlık Bilimleri Dekan Yardımcısı Prof. Dr. Renate Oberhofer, Tamamlayıcı Tıp K¼rs¼ Başkanı Prof. Dr. Dieter Melchart ve halen Spor ve Sağlık Bilimleri Fak¼ltesi'nde dekanlık g¼revini y¼r¼tmekte olan Sayın Prof. Dr. Ansgar Schwirtz'in adlarını burada ř¼kran ve minnet ile anmak isterim.

Bu ¼ęrenim dalının Bologna kurallarına uygun bir biçimde hayat bulmasında sahip olduğu bilgi ve deneyimle en fazla emeği geçen kişilerin başında Y¼ksekokul ¼ęretim şubesi'nden Sayın Rudolf A. Bauer'in adını anmalıyım.

Bunca yoğun emeğin ardından kurulabilen bu ¼ęrenim ¼ç s¼mestirden bu yana ¼ęrencilerine bilgi ve beceri aktarmaktadır. ¼ęrencilerden gelen yapıcı yaklaşım ve dışarıdan gelen rağbet oldukça olumlu seyretmektedir.

III. BÖLÜM

TÜRK-ALMAN BİLİMSEL İŞBİRLİĞİNE BAKIŞ AÇILARI VE MEVCUT POTANSİYELLER

Kısım 2: YAPILAR VE PROGRAMLAR

Alman Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı'nın Türkiye ile İşbirliğine Yönelik Araştırma ve Eğitim Enstrümanları

Oliver DILLY

Giriş

Türkiye, dünyanın en büyük 20 ekonomisi arasında sayılmaktadır. Türk Hükümeti, 2023'te, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılında, 2023 hedefleri kapsamında dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yerini almak arzusunda. Türkiye'nin ekonomik gelişimi genel hatlarıyla iç tüketim ve kamu yatırımlarına dayanmaktadır. Nispeten sağlam ekonomik gelişimi ve bilime yaptığı yatırımlar giderek artan Türkiye, gerek Almanya gerekse Avrupa için de oldukça cazip bir partner haline gelmiştir.

Yükseköğretim ve araştırma alanlarında uzun süredir dinamik birtakım faaliyetler yürütmekte olan Türk Hükümeti bu bağlamda büyük projeleri de hayata geçirmiş durumda. Birçok üniversite kurulmuş, bilime hizmet eden personel ve araştırmaya ayrılan bütçe hissedilir derecede artmıştır. Nitekim bu çabaların yansıması, uluslararası dergilerde yayınlanan makaleler ve yapılan patent başvurularından da açıkça görülmektedir. Eğitim ve araştırma alanlarında Türkiye ile Almanya arasında yapılagelen işbirliğinin geçmişi 1923 yılında Cumhuriyet'in kurulmasından öncelere, Osmanlı İmparatorluğu dönemlerine değin uzanmaktadır. Türkiye'nin uyum

süreci nezdinde Avrupa'ya yakınlaşma süreci, bilateral Türk-Alman ilişkilerine de olumlu biçimde yansımıştır. Alman bilimi Türkiye'de yüksek bir saygınlığa sahiptir. 1951 yılından bu yana Türkiye ile yapılan bilimsel değişime destek verilmektedir.

Ekonomik ilişkiler de bu ülke ile oldukça girifttir: Sayıları 5.500'ü geçen Alman şirketinin Türkiye'de bir şube ya da bir biçimde uzantısı vardır ve bir bu ülkede yatırımlarını sürdürmektedirler. Bu şirketlerin birçoğu cazip yatırım destek fonlarından ve Türkiye'nin coğrafi konumundan istifade etmektedirler. Almanya, eskiden de olduğu gibi Türkiye'nin en önemli ticari ortağıdır. Bu arada Türk-Alman ticari ilişkilerinin tek istikametli bir yol olduğu da iddia edilemez. Zira 75.000 Türk ya da Türkiye kökenli işletmenin 375.000'in üzerinde çalışanı Almanya'da yıllık 35 milyar Avro ciro yapmak suretiyle istihdam etmesi ve Alman iktisadi hayatına katkı sunması pek de yabana atılacak türden bir ayrıntı olmasa gerek.

En nihayet Almanya'da yaklaşık 3 milyon Türkiye kökenli insanın yaşıyor olması da her iki ülke arasındaki ilişkinin özelliğine vurgu yapmaktadır. 1961 yılında imzalanıp 1964 yılında yenilenen "Türk İşgücü Anlaşması" uyarınca birçok insan *Almanya'ya* geldi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile *Almanya* Federal Cumhuriyeti Devleti arasında 1957 yılından beri muhafaza eden bir kültür anlaşması vardır. 2002 ile 2012 yılları arasında Almanya'da vatandaşlık başvurusunda bulunup da başvuruları kabul edilmiş olan kişilerin yüzde 30'u Türkiye kökenlidir. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin (AB) uyum politikası da oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Bilimsel-Teknolojik İşbirliğinin Siyasi Çerçevesi

Federal Almanya Bilim Bakanı Prof. Dr. Johanna Wanka ve Türk meslektaşları Bilim, Sanayi ve Teknoloji (BSTB) Bakanı Fikri Işık'ın katılımıyla 23 Ocak 2014 tarihinde başkent Berlin'de törenle açılışı yapılan Türk-Alman Bilim Yılı'nda ortak projeler hayata geçirilecek. Bu ortaklık anlaşması her iki ülke arasında zaten var olan işbirliğini geliştirmeye; araştırma, eğitim ve yenilikçilik alanlarında yürütülen ortak projeleri pekiştirmeye ve genel anlamda her iki ülkenin uluslararasılaşma stratejileri için gerek duyulan aksiyon planlarına uygun zemin hazırlamaya yöneliktir.

Bilim Yılı "Bilim, Ulusları Birbirine Bağlar – Science Bridging Nations" söylemini kendisine şiar edinmiştir. Düzenlenen açılış töreninde her iki ülkenin BMBF ve BSTB bakanlıkları arasında atılan imzalar dışında Alman Araştırma Cemiyeti (Deutsche Forschungsgemeinschaft – DFG) ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu arasında 1984 yılında imzalanmış olan işbirliği anlaşması yinelenmiştir. Ayrıca Alman Akademik Değişim Servisi (Deutscher Akademischer Auslandsdienst – DAAD) ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) arasında da işbirliği anlaşmasına imzalar atıldı. Bu üç anlaşma da Türkiye ve Almanya arasındaki bilimsel işbirliğine ne denli önem verildiğini gayet açık bir biçimde göstermektedir.

Türkiye ile Almanya arasında yapılacak olan Bilimsel-Teknolojik İşbirliği (BTİ) için gereken hukuki çerçeveyi TÜBİTAK ile Federal Alman Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF) adına sorumluluk yüklenecek olan kurum ya da kuruluş arasında 10 Ocak 1997 tarihinde münferit bir sözleşme ile güvence altına alınmıştır. BMBF'nin Türkiye ile yürüttüğü bilimsel-teknojik işbirliği, bakanlığın "Eğitim ve Araştırma Avrupa ve Uluslararası İşbirliği" masasınca koordine edilmek-

tedir. İşbirliği yapılan alanlar arasında meslek eğitimleri, yükseköğretimde uluslararası değişim programları, IT sistemleri vs. sayılabilir. Bunlar dışında Türkiye ile Almanya arasında eğitim ve araştırma alanlarında cereyan eden birtakım işbirlikleri de diğer federal bakanlıkların (Federal Ekonomi ve Enerji Bakanlığı = Bundesministerium für Wirtschaft und Energie – MMWi ile Federal Çevre, Doğa Koruma, İnşaat ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı – BMUB) yanı sıra DAAD, DFG ya da Alexander von Humboldt (AvH), Mercator ve Herz gibi özel ya da siyasi vakıfların desteğiyle gerçekleştirilmektedir. Almanya, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) hemen ardından ikinci sırada gelen kooperasyon ortağıdır Türkiye'nin.

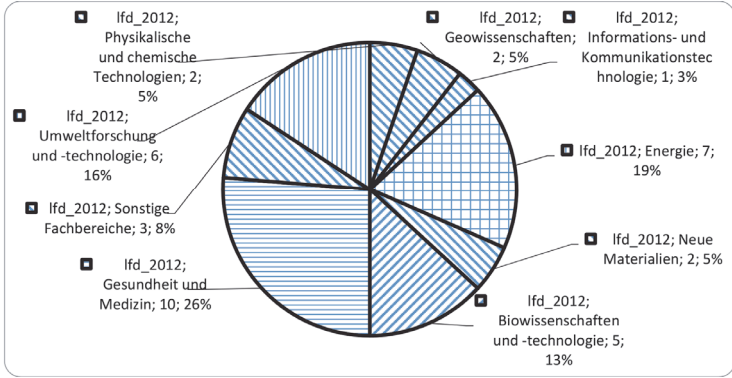
İşbirliği'nin Ağırılık Merkezleri

Türk-Alman işbirliği şimdiye değin genellikle tıp, enerji, çevre araştırması ve çevre teknolojileri ile biyobilimler ve biyoteknoloji alanlarında yapıldı (bkz. Şekil 1). Bilim Yılı'nda bu alanlar şu şekilde geliştirildi:

- Anahtar teknolojiler (örneğin bilgi ve iletişim tekniği, üretim teknolojileri, nanoteknoloji, kimyasal ve fiziksel teknolojiler, mobilite, taşımacılık ve lojistik)
- Küresel dönüşüm (örneğin biyoteknoloji dahil sağlık araştırması, yenilenebilir enerjiler, enerji verimliliği, besin ve ziraat ekonomisi, çevre teknolojileri, iklim değişikliği, iklim koruma, su)
- Toplumun gereksinimlerine yanıt verebilecek tarzda tinsel ve toplumsal bilimler (örneğin demografi, beyin dolaşımı, çeşitlilik, göç)

Burada sanayi ve ekonominin araştırma ile kesiştiği arabirim özellikle nazarı dikkate alınmalıdır. Zira bu kesişme noktası, istihdam piyasası ayrıca ekonomi, bilim ve araştırma alanlarında eğitim ve hizmetiçi eğitim alacak olan kişilerle yakından ilintilidir.

Şekil 1: Türk-Alman İşbirliği kapsamında 2012 yılında BMBF tarafından destek verilen ağırlık merkezleri

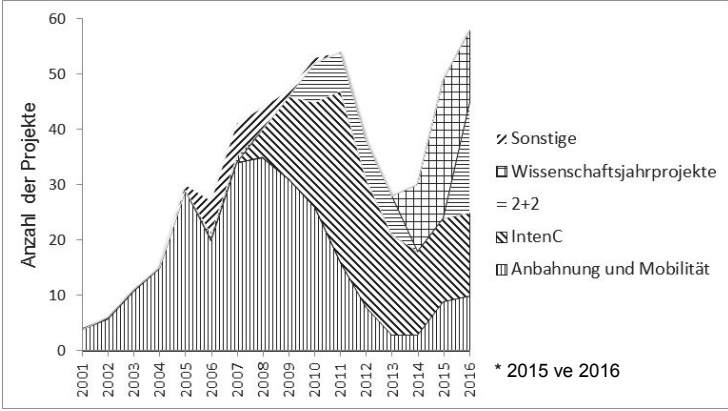
Teşvik Enstrümanları

Türkiye adına TÜBİTAK ile yürütülen bilimsel işbirliğini başlatma ve yoğunlaştırma işlemleri şu şekilde gelişti:

- 1) Mobilite programı (güncel tanıtım için bkz. unter www.internationales-buero.de/de/2511.php); 2004 yılından bu yana 100'ü aşkın mobilite projesine teşvik verilmiştir.
- 2) Güçlendirilmiş "IntenC" bilimsel işbirliğine destek verilmesi (güncel tanıtım için bkz. www.internationales-buero.de/de/6070.php); 2007 yılından bu yana 41 tandem projesi toplam 6 milyon Avro ile teşvik edilmiştir.
- 3) Bilimadamları ve iktisatçıların da katıldığı bilimsel-teknojik işbirliği "2+2" (yayınlanan son tanıtım için bkz. www.internationales-buero.de/de/7129.php);

2009 yılından beri dört proje Almanya tarafından toplam 1,8 milyon Avro ile teşvik edildi.

Şekil 2: BMBF'in "Türk-Alman Bilimsel İşbirliği" kapsamında desteklediği projelerin kronolojik dağılımı.

Şekil 2, 2000 yılından sonra ilk zamanlar yeni projeler açmaya ve mobilite merkezli projelere destek sunulduğunu gösteriyor. Bunları 2007'den itibaren IntenC ve ilk "2+2" projeleri izledi. BMBF departmanları üzerinden Türkiye ile yapılan projeler burada gözönünde bulundurulmamıştır.

Mobilityle ve proje açmayla ilgili teşvikler üzerine güncel bir duyuru ilgili kamuoyunu bilgilendirmektedir (Şubat 2015 itibariyle). Burada riayet edilen kural şudur: Uzmanların seyahat etmesini gerektiren durumlarda, uzmanı gönderen ülke (yani Almanya adına BMBF/IB) masrafları karşılamakla yükümlüdür. IB, işbirliği esnasında ortaya ilaveten çıkan masrafları yüklenecektir. Burada önkoşul, işbirliği yürüten ortakların gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında oluşan personel ve

tüketim maddeleri dahil her türlü masrafı kendi bütçelerinden karşılamasıdır.

“2+2” projesiyle ilgili son ilan 2014 Kasım’ında yayınlandı. Bu ihale kapsamında somut sonuçlar ve değerlendirilebilecek tarzda araştırma sonuçlarına ve nitekim teknoloji, ürün ve/veya hizmetlere ulaştıracak ortak projeler teşvik edilebilecektir. Burada kıstas Almanya’nın ve Türkiye’nin kazançlı çıkacağından önceden kestirilebilmesidir. Hedef “2+2” projeleri üzerinden Almanya ve Türkiye’de bilim ve ekonomi alanlarında faaliyet göstermekte olan aktörler arasındaki ilişkilerin yoğunlaştırılmasıdır. Burada sözü edilen “2+2” projeleri en az bir Alman ve bir Türk araştırma kurumunun ya da üniversitesinin ve yine bir Alman ve bir Türk ticari işletmesinin araştırma ve geliştirme alanlarında ortaklaşa çalışmasıyla hayata geçmektedir. Verilmesi onaylanan teşvikler kalıcı ve yenilikçi ortaklıkların temellerini atmaya yöneliktir. İşbu projelerin, örneğin bilişim ve iletişim tekniği, üretim teknolojisi, taşımacılık alanlarında anahtar teknoloji üreten bilateral ve uygulamaya yönelik araştırma ve geliştirmeyi; keza yenilenebilir enerjiler, sağlık araştırmaları, biyoteknoloji, beslenme ve ziraat ekonomileri ve çevre teknolojileri gibi alanlarda küresel değişime öncülük etmesi beklenmektedir. Proje teşvikleri geri ödenmesi beklenmeyen hibe biçimindeki parasal yardımlardır. Her bir projeye ülke başına azami 450.000 Avro para yardımı yapılabilir, ancak gerek görüldüğünde yüksekokullar bazında yüzde 20 oranında sabit bir meblağ da dahilen ödenebilir. Ortak araştırma projelerinin BMBF ve TÜBİTAK’ın hedeflerine ya da AB’nin “2020 Ufku” başlıklı çerçeve programına katkı sağlanması beklenmektedir.

Bunun dışında 2015 için de yeni bir “IntenC” ilanının yayınlanması planlanmaktadır. Bu kapsamda tahsis edilecek

fonların Almanya ile Türkiye arasında karşılıklı olarak yararlanma ve uygulama ilkesiyle her iki ülkede ilgili yükseköğretilerin ve araştırma enstitülerinin birlikte ArGe etkinlikleri yürütmesi suretiyle kullanması arzu edilmektedir.

Teşvik fonları tahsis edilecek Türk-Alman projelerinin yenilikçi araştırma alanlarında elde edilecek yeni veri ve işbirliklerine ulaştırması gerekmektedir. Böylelikle ortaklar arasında yürütülebilmekte olan ArGe ilişkilerinin özellikle yeni yetişmekte olan bilim insanları arasında geliştirilmesine hizmet edilmiş olacaktır.

Bilateral İşbirliğinin Tepe Noktaları

Araştırma, Eğitim ve Yenilikçilik Alanlarında Türk-Alman Bilim Yılı 2014

“Bilim, Ulusları Birbirine Bağlar – Science Bridging Nations” sloganlı ortak bilim yılı kapsamında Almanya ve Türkiye, işbirliğinin önem ve başarısına vurgu yapmak; halihazırda yürütülmekte olan kooperasyonu pekiştirmek üzere araştırma, eğitim ve yenilikçilik alanlarında çığır açacak projeler eşliğinde ortaklaşa çaba sarf etmektedirler. Bu bağlamda Federal Almanya Eğitim ve Araştırma Bakanı ile Türk meslektaşları Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı araştırma, eğitim ve inovasyon alanlarında yapılabilmekte olan işbirliğinin daha da pekiştirileceğini ortak bir açıklamayla duyurmuşlardı.

İstanbul Türk-Alman Üniversitesi (TAÜ)

Türk-Alman Üniversitesi, 2013/14 kış semestirinde 3 bachelors ve 3 master programı kapsamında öğrenim gören yaklaşık 120 öğrencilik kapasiteyle öğretime başlamasının ardından 29 Nisan 2014 tarihinde Federal Almanya Cumhurbaşkanı Joachim Gauck ve Türkiye Cumhuriyeti 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından Federal Almanya Bilim Ba-

kanı Prof. Dr. Johanna Wanka'nın da hazır bulunduğu bir törenle resmen açıldı. Alman tarafından kurucu rektörlük görevini Prof. Dr. Rita Süßmuth üstlendi. Bu aşamaya gelmeden önce 2008 yılında "Türkiye'de bir Türk-Alman Üniversitesi Kurulmasına Dair Anlaşma" her iki ülkenin dışişleri bakanlarınca Berlin'de imzalanmış temel atma töreni de 2010 Ekim'inde İstanbul'da cumhurbaşkanları tarafından yapılmıştır. Fen, Hukuk, İktisadi ve İdari Bilimler, Kültür ve Sosyal Bilimler ile Mühendislik Bilimleri olmak üzere toplam beş fakülte bulunmaktadır. Üniversite'nin kurulması BMBF'nin "Eğitim ve Araştırma Avrupa ve Uluslararası İşbirliği" departmanı ile 416 nolu "Yüksekökol ve Uluslararasılaşma Alanlarında Uluslararası Değişim" şubesi nezdinde gerçekleşmiş olup DAAD de projenin hayata geçiş aşamasında etkin rol üstlenmiştir.

German-Turkish Advanced ICT Research Center [GT-ARC]

Federal Almanya Bilim Bakanı, Türk meslektaş Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı ile 2010 Ekim'inde Bilimsel-Teknolojik İşbirliği (BTİ) kapsamında bilişim ve iletişim teknolojileri alanında bir anlaşmaya imza atmışlardır. İstanbul ve Berlin lokasyonlu araştırma merkezi Alman ve Türk ekonomi çevrelerince etkin bir biçimde desteklenmektedir. BMBF, "Eğitim ve Araştırma Avrupa ve Uluslararası İşbirliği" departmanı ve 514 nolu "IT Sistemleri" uzmanlık şubesi ile bu işbirliğine katkı sağlamaktadır.

Türk-Alman Araştırma ve Eğitim İşbirliği Katma Değeri

Alman ve Türk partnerler arasında yürütülen ortak projeler, kaynak, altyapı ve partnerin etkin olduğu bölgenin sunduğu

olanaklardan gerektiğince yararlanabilme fırsatını da beraberinde getirmektedir. Teşvik fonlarından yararlanan Alman işletme ve kurumlarla 2012 yılında yapılan bir anket bunu açıkça ortaya koymuştur. Ankete katılanların büyük bir bölümü (yüzde 74'ü) gerek kendilerinin gerekse Türk partnerlerinin – IntenC projeleri başta olmak üzere – sunulan teşvikler sayesinde işbirliğinden aynı düzeyde istifade ettiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca kooperasyon projelerinin, uluslararası boyutta kooperasyon ağı ve projelerinde yer alabilme olanağının da önünü açtığı görülmüştür. Yapılan anket, BMBF tarafından sunulan bilateral teşvik programıyla aynı ayarda başka bir programın bulunmadığını da göstermiştir. Teşvik alanların yüzde 70'ini aşan bir kesim, proje realizasyonunda “başarılı” hatta “çok başarılı” oldukları yönünde görüş belirtmiştir. Fakat dilsel engeller, ticari ve fikri koruma hakları (İng.: Intellectual Property Rights – IPR) ve kültürel güçlükler potansiyel sorun alanları olarak gereğince ciddiye alınmalıdır. Aynı şekilde yapılan vize başvurularında kimi zaman gecikmeler yaşanmakta, bilimsel ekipman girişinde karmaşık gümrük işlemleriyle karşılaşmakta ve örneğin toprak numunesi gibi malzemelerin diğer ülkeye sokulmasında bürokratik nedenlerden ötürü sürüncemelere maruz kalınmaktadır. Genel hatlarıyla bakıldığında Türk-Alman projeleri uzun vadeli işbirlikleri ile taçlanmıştır.

Kaynakça

INTERNATIONALES BÜRO (IB) - [http://internationales-buero.de,
Türkei ... de/1930.php](http://internationales-buero.de,Türkei...de/1930.php)
DEUTSCH-TÜRKISCHES WISSENSCHAFTSJAHR - www.deutsch-tuerkisches-wissenschaftsjahr.de

ERÖFFNUNG DER DEUTSCH-TÜRKISCHEN UNIVERSITÄT -
www.bmbf.de/de/5857.php

KOOPERATION INTERNATIONAL MIT
INTERNATIONALISIERUNGSSTRATEGIE-
[www.kooperation-international.de / de-](http://www.kooperation-international.de/)
tail/info/internationalisierungsstrategie-der-bundesregierung-deutschlands-rolle-in-der-globalen-wissensgesel.html

THE BMBF'S INTERNATIONAL COOPERATION ACTION PLAN -
www.bmbf.de/pub/International_Cooperation_action_plan.pdf

HIGHTECH-STRATEGIE - www.hightech-strategie.de

EXZELLENZ-INITIATIVE - www.bmbf.de/de/1321.php ; EN www.bmbf.de/en/1321.php

PAKT FÜR INNOVATION UND FORSCHUNG - www.bmbf.de/de/3215.php

HOCHSCHULPAKT 2020 - www.bmbf.de/de/6142.php; EN www.bmbf.de/en/6142.php

NATIONALE BIOÖKONOMIE STRATEGIE 2030/BIOÖKONOMIE
INTERNATIONAL
- [www.bmbf.de/pub/biooekonomie.pdf /](http://www.bmbf.de/pub/biooekonomie.pdf)
www.bmbf.de/de/20197.php; EN www.bmbf.de/en/20197.php

Türkiye’de Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) -Bireysel Teşvik ve Proje Teşvik Programları

Sarah SCHACKERT-FELD

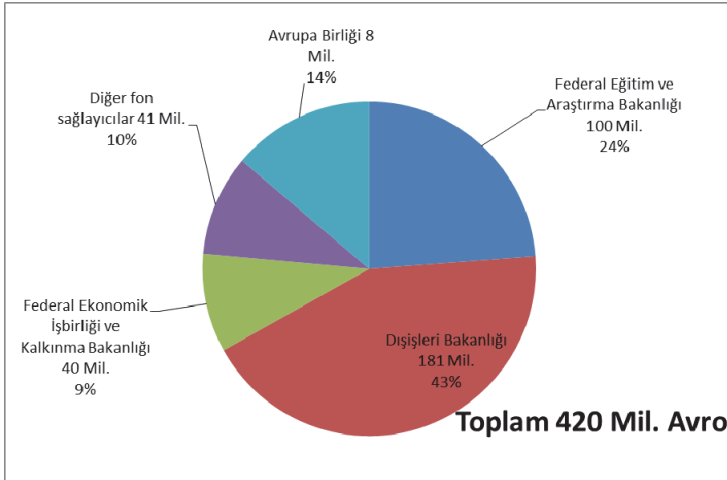
1. Alman Akademik Değişim Servisi - Amaçlar ve Görevler

Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), Alman üniversite-leri ve üniversite öğrencilerinin desteklediği bir dernek olarak çalışan ve Alman üniversitelerinin kendi kendini idare eden bir kurumudur. Akademik değişim alanında dünyanın en büyük teşvik kurumudur. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), 1925 yılında kuruluşundan bu yana Almanya’da ve yurtdışında yaklaşık 2 milyon akademisyeni desteklemiştir. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), Federal Almanya Cumhuriyeti’nin yurtdışı kültür, eğitim ve bilim politikasının ve kalkınma işbirliğinin bir aracı kurumudur. Programları ve partner üniversiteleriyle sosyal, ekonomik ve politik gelişimi ve geliştirmekte olan ülkelerde verimli üniversite sistemlerinin kurulmasını desteklemekte ve kültürlerarası diyalogu teşvik etmektedir.

Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), değişik ba-kanlıkların federal kaynakları tarafından finanse edilmektedir. Burada özellikle Dışişleri Bakanlığı (AA), Federal Eğitim ve

Araştırma Bakanlığı (MMBF) ve Federal Ekonomik İşbirliği Bakanlığı (BMZ) sayılmalıdır. Ayrıca Avrupa Birliği (AB), şirketler, kurumlar ve yabancı hükümet kaynakları da eklenmektedir. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) 2013 yılı bütçesi 420 milyon AVRO büyüklüğündeydi (karş. DAAD, 2013a).

Şekil. 1 DAAD Bütçesi 2013* Avro

DAAD, “mübadeleyle değişim” sloganıyla üç stratejik hedefe ulaşmak istemektedir: Alman üniversitelerinin uluslararasılaşması, başarılı öğrencilere ve bilim adamlarına burs verme ve Alman dili ve edebiyatının yurtdışında gelişmesi. Xxxx

DAAD, 2013 yılında, EU programları da dâhil olmak üzere, tüm dünyada 119.906 Alman ve yabancıyı desteklemiştir. Hizmetler, genç öğrencilerin yurtdışında bir sene ikametinden doktora eğitimine, stajdan misafir öğretim elemanlığına, bilgi

değişiminden yurtdışında üniversite kurulmasına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır (karş. DAAD, 2013).

2. Türkiye’de DAAD

DAAD, Türkiye’de İstanbul ve Ankara’daki danışma merkezleriyle (IC) ve Türk üniversitelerinde 19 okutmanlık ve 18 dil asistanlığıyla temsil edilmektedir.¹ Danışma merkezleri, eğitim ve araştırma alanı olarak Almanya ve DAAD ve diğer teşvik organizasyonlarının burs programları konularında bilgi vermekte ve danışmalık yapmaktadır. Danışma merkezleri, okullarda, üniversitelerde ve eğitim ve araştırma kurumlarında bilgilendirme toplantıları düzenlemekte ve eğitim fuarlarına katılmaktadır. Ayrıca Alman üniversitelerinin Türk mezunlarıyla ve eğitim ve araştırma piyasasının önde gelenleriyle iletişimi sürdürmektedir. Bu iki merkez, değişik formatlarda network imkanları ve bilimsel değişim sunmaktadır. Ayrıca, Türk ve Alman üniversiteleri arasında çift diplomalı bölümlerin kurulması gibi ortaklıkların geliştirilmesini desteklemektedir.

18 Türk üniversitesinde ve Eylül 2013’te İstanbul’da kurulan Türk-Alman Üniversitesi’nde (TAÜ) görev yapan okutmanların görevleri arasında Alman dili ve edebiyatı ve Almanca öğretmeni eğitimi yanında, eğitim ve burs danışmanlığı ve yurtdışı kültür ve eğitim politikasının değişik görevlerinin yerine getirilmesi bulunmaktadır.

¹ Türkiye’deki okutmanlıkların konumlarına genel bakış için bakınız www.daad-turkiye.org (Durum: 09.01.2015)

3. Almanya ve Türkiye Arasında Akademik Değişim

3.1. Genel Olarak

Eğitim, bilim ve araştırmada Türk-Alman işbirliği, Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanan uzun bir geçmişe sahiptir.

Bugün Üniversite Rektörleri Konferansının üniversite pulusunda Türk ve Alman üniversiteleri arasında toplam 963 üniversite işbirliği kaydedilmiştir ki bunlardan 847 tanesi Erasmus anlaşmalarıdır (karş. HRK, 2014).

Böylece Türk ve Alman üniversiteleri arasındaki işbirliklerinin sayısı son dört yıl içinde neredeyse %150 oranında artmıştır ve Türkiye, Alman üniversitelerinin en sevilen işbirliği ülkeleri arasında yedinci sırada bulunmaktadır (Fransa, İspanya, ABD, Büyük Britanya, İtalya ve Polonya'dan sonra). Üniversite ortaklıklarına ve araştırma işbirliklerine olan ilgi hala yüksektir.

Öğrenci hareketliliği alanında da artan ilgi belirginleşmektedir: Almanya, 2012 yılında 12.222 öğrenci sayısı ile Türk öğrencilerinin (orta öğretimini Almanya dışında tamamlayanlar) en popüler hedef ülkesiydi. ABD (11.597 öğrenci), Bulgaristan (5.015 öğrenci), ve Büyük Britanya'dan (3.320 öğrenci) önce (karş. UNESCO, 2012).

Erasmus programı tarafından desteklenen 14.412 öğrenci, 2012/13 akademik yılında yurtdışında eğitim görmüştür. Almanya, Polonya'nın hemen arkasından Türk Erasmus öğrencilerinin en popüler ikinci hedef ülkesidir (karş. Europäische Kommission, 2013).

Şekil 2: Türk Erasmus öğrencilerinin hedef ülkeleri

Hedef ülke	Türk öğrencilerin sayısı
Polonya	2705
Almanya	2472
İspanya	1207
Fransa	657

2012/13 akademik yılında 6.145 yabancı öğrenci, Erasmus programları için Türkiye'yi hedef ülke olarak seçmişlerdir. Alman öğrenciler, Türkiye'deki en büyük Erasmus milli öğrenci grubunu oluşturmaktadır (karş. Europäische Kommission, 2013).

Şekil 3: Alman Erasmus öğrencilerinin hedef ülkeleri

Gelinen ülke	Öğrenci sayısı
Almanya	1649
Polonya	623
Hollanda	479
İtalya	453

3.2. Türk-Alman Bilim, Araştırma ve İnovasyon Yılı

Almanya ve Türkiye, 2014 yılında bilim ilişkilerinin 30. yıldönümünü kutladılar. Yıldönümü nedeniyle 23 Ocak 2014 tarihinde Türk-Alman Bilim, Eğitim ve İnovasyon Yılı (TABY) "Science Bridging Nations» sloganıyla hayata geçirildi. Bu süreçte Türk ve Alman işbirliği ortaklarının çok sayıda projesi, Alman tarafında Federal Bilim ve Araştırma Bakanlığı ve Türk tarafında ise Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (MoSIT) tarafından teşvik edildi.

Türk-Alman Bilim, Eğitim ve İnovasyon Yılı'nın (TABY) amaçları, Türk-Alman aktivitelerinin çeşitliliğini ve mükemmelliğini görünür kılmak, yeni ortaklıklara öncülük etmek ve müşterek inovasyon potansiyelini daha güçlü kullanmaktır. Bu arada özellikle her iki ülkenin genç nesli, işbirliğinin kaliteli bir şekilde yoğunlaştırılması için kazanılmalıdır (karş. BMBF, 2014a).

Aşağıdaki ağırlık noktaları Türk-Alman Bilim, Eğitim ve İnovasyon Yılı (TABY) çerçevesinde özellikle teşvik desteklenmiştir.

- **Anaktar teknolojiler** (mesela Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT), üretim teknolojileri, nano teknolojisi, kimyasal ve fiziksel teknolojiler, mobilite, taşımacılık, lojistik ve biyoteknoloji de dâhil olmak üzere sağlık araştırmaları)

- **Global değişim** (mesela yenilenebilir enerjiler, enerji verşmliliği, gıda ve tarım, çevre teknolojileri, iklim değişimi, iklim koruma, atık su yönetimi)

- **Toplumsal meydan okumalar için felsefi ve sosyal bilimler** (mesela demografi, beyin dolaşımı, çeşitlilik, göç)

3.3. Türk-Alman Üniversitesi (TAÜ)

Türk-Alman üniversite işbirliğinin amiral gemisi, 2013 kış döneminde 135 öğrenciyle eğitim hayatına başlayan İstanbul Türk-Alman Üniversitesi'dir (TAÜ).² Bu devlet üniversitesi, Türkiye ve Federal Almanya Cumhuriyeti arasında yapılan bir anlaşma temelinde kurulmuştur. 29 üye üniversiteden ve DAAD'den oluşan bir Alman üniversite konsorsiyumu, Türk

² *İmalat teknolojisi yüksek lisans programının* (MMT) ilk öğrencileri, eğitimlerine 2012/2013 kış sômesrinde zaten Dortmund Teknik Üniversitesi'nde başlamışlardı.

işbirliği ortağını TAÜ'nün kurulması ve gelişmesinde desteklemektedir.

Beş fakültenin ve yabancı diller merkezinin her birinin koordinasyonunu, bir Alman üniversitesi üstlendi:

- Hukuk Fakültesi: Berlin Hür Üniversitesi (Prof. Dr. Philip Kunig)
- Fen Fakültesi: Potsdam Üniversitesi (Prof. Dr. Robert Seckler)
- Mühendislik Fakültesi: Berlin Teknik Üniversitesi (Prof. Dr.-Ing. Jörg Steinbach)
- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi: Münster Üniversitesi işbirliğinde Köln Üniversitesi (Köln Üniversitesi'nden Prof. Dr. Wolfgang Wessels)
- Kültür ve Sosyal Bilimler Fakültesi: Heidelberg Üniversitesi (Prof. Dr. Vera Nünning)
- Yabancı Diller Merkezi: Bielefeld Üniversitesi (Prof. Dr. Uwe Koreik)

2014/15 akademik yılında 274 lisans ve 43 yüksek lisans olmak üzere toplam 317 öğrenci olmak üzere kayıtlıydı. Şu anda 3 lisans ve 2 yüksek lisans programı sunulmaktadır.³

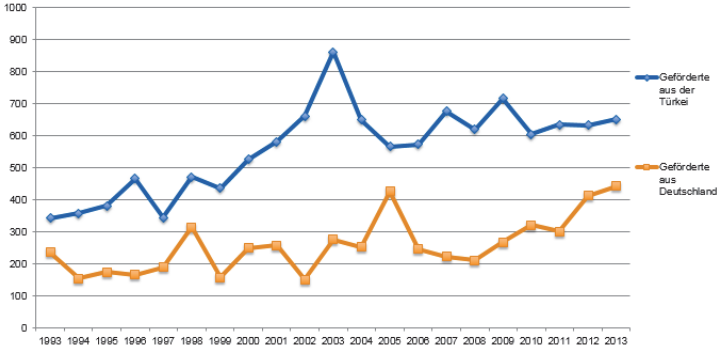
4. Teşvik Programları:

4.1. Bireysel teşvik programları:

DAAD, 1993 ve 2013 yılları arasında Türkiye ile değişimle 16.500'ün üzerinde öğrenciyi, akademisyeni ve bilim adamını Türkiye'de ya da Almanya'da bireysel burs ile destekledi.

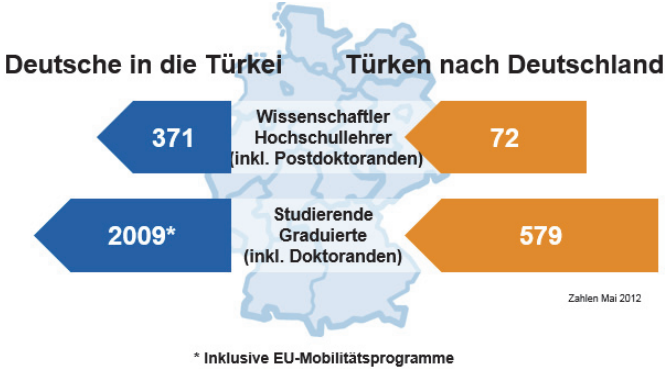
³ Bölümler hakkında ayrıntılı bilg, <http://www.tau.edu.tr/> (Devam: 09.01.2015)

Şekil 4 Türkiye’de 1993-2013 yılları arasında DAAD tarafından desteklenenler

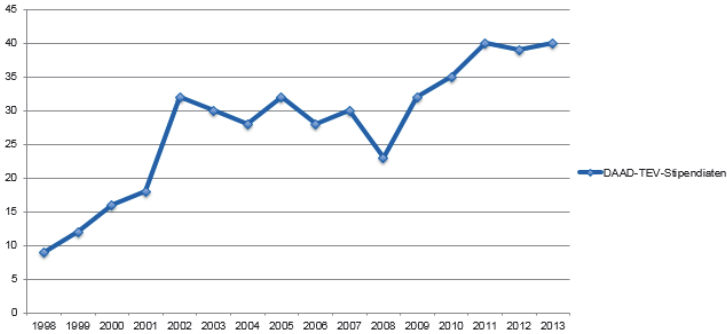
2013 yılında toplam 1.094 kişi desteklendi (Avrupa mobilite programları hariç) Bunlardan 651 Almanya’dan ve 443’ü Türkiye’den gelmiştir.

Şekil 5 2013 yılında DAAD tarafından desteklenenler

DAAD, Türkiye’de akademisyenlere, doktora öğrencilerine, doktora sonrası eğitim alanlara ve üniversite hocalarına burs imkânı sağlamaktadır. DAAD bireysel teşvikleri, bu grup için aşağıdaki hizmetleri kapsamaktadır: Almanya’da üniversite yaz kursu ya da yoğun dil kursu bursları, öğrenci grupları için eğitim seyahatleri ve eğitim stajları, doktora yapanlar ve genç bilim adamları için araştırma bursları, üniversite öğretim elemanlarına ve eski bursiyerlere araştırma ikametleri (karş. DAAD, 2014a). Ayrıca DAAD, Türk Eğitim Vakfı’yla (TEV) işbirliği içinde yüksek lisans programları için eğitim bursu sağlamaktadır. 1998 yılından bu yana verilen yüksek lisans bursları, bir Alman üniversitende yüksek lisans yapmak isteyen tüm bölümlerin lisans öğrencilerine yöneliktir. 2011 yılından beri yıllık yaklaşık 40 burs verilmektedir. Programın masrafları, TEV ve DAAD tarafından ortak karşılanmaktadır. DAAD, ayrıca Almanya’da genellikle iki ay süren ve hazırlık amaçlı olan dil kursu masraflarını da üstlenmektedir (karş. TEV, 2014).

**Şekil 6 1996-2013 yılları arasında
DAAD-TEV bursiyerleri**

DAAD, bir ilk diploma veren bölümlerin öğrencilerini, üniversite yaz kursu ya da yoğun dil kursu ve staj burslarıyla desteklemektedir.

4.2. Kurumsal Teşvik – Türk Üniversite Partneri ile İşbirliğinde DAAD Üniversite Projeleri

DAAD, Türk ve Alman üniversitelerinin işbirliği için toplam 27 program sunmaktadır.

Geçtiğimiz yıl bu programlar üzerinden Alman üniversitelerinin Türkiye’deki 13 projesi desteklenmiştir. Bu projeler arasında mesela çift diploma programları, Alman filolojisiyle ilgili ve stratejik üniversite ortaklıkları ve Alman üniversitelerinin yurtdışı senesi entegre edilmiş bölümleri vardır. Aşağıda kurumsal teşvikin bazı programları tanıtılacaktır.

4.2.1. Proje Teşviki – Bachelor plus

Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF) tarafından finanse edilen bu programın amacı, öğrencilerin eğitim süresinin kural olarak bir yılını bir yurtdışı üniversitesinde tamamlayacakları dört yıllık lisans programlarının açılması ve böylece özel disiplinlerarası ve/veya meslek kazandıran yeterlilikler kazanmalarınıdır. Destek, Alman üniversitesi için seyahat, eşya ve personel masraflarını ve Alman öğrenci için yurtdışı ikameti boyunca yurtdışında yaşamının getirdiği ek masrafların karşılanması için bir kısmı bursu kapsamaktadır. Ayrıca proje fonları üzerinden karşılıklı kısa dönem öğretim görevleri veya yabancı öğrencilerin Alman partner üniversitelerindeki dil kurslarına veya yaz okullarına katılmaları finanse edilebilir. Teşvik süresi, yıllık azami teşvik miktarı 80.000 Avro olmak üzere 8+4 yıldır (karş. DAAD, 2014b). Şu anda

Türk ve Alman üniversiteleri arasında iki işbirliği, DAAD'nin bu programı üzerinden finanse edilmektedir:

1. Sosyal işlerde uluslararası lisans⁴

Kurum: Berlin Alice Salomon Üniversitesi

Partner: Hacettepe Üniversitesi Ankara

Teşvik 2014 yaz dönemine kadar

2. Sosyal işler plus - Göç ve küreselleşme (BA)⁵

Başlangıç 2013/14 kış dönemi

Kurum: Darmstadt Meslek Yüksek Okulu

Partner: İstanbul Maltepe Üniversitesi

4.2.3. Çift Diplomalı Entegre Uluslararası Bölümler

Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı tarafından finanse edilen bu program, üniversiteler ve meslek yüksekokullarının Alman veya yabancı bir üniversitede tamamlanan eğitimden sonra bir *Joint veya Double Degree* imkânı sağlayan bölümlerini destekler. Azami teşvik süresi sekiz yılı kapsar⁶, ancak daha sonra teşvikin genel olarak 4 yıllık bir devamı için başvurulabilir.

Bu programın amacı, üniversitelerin daha fazla uluslararasılaşmasına ve eğitim programlarının yapısal olu-

⁴ Bölüm hakkında diğer bilgiler: <http://www.ash-bi.eu/studieninformation/ablauf.html> (Durum: 06.10.2014)

⁵ Bölüm hakkında diğer bilgiler: <https://www.h-da.de/studium/studienangebot/studiengaenge/wirtschaft-und-gesellschaft/soziale-arbeit-plus-migration-und-globalisierung-ba/> (Durum: 06.10.2014)

⁶ Sekiz yıl, üç aşamaya ayrılır: hazırlık aşaması (bir yıl), deneme aşaması (iki yıla kadar) ve yerleşme aşaması (üç yıl). Program, teşvik şartları ve teşvik içeriği hakkında diğer bilgiler, <https://www.daad.de/hochschulen/programme-weltweit/studiengaenge/de/23193-integrierte-internationale-studiengaenge-mit-doppelabschluss/> adresinden elde edilebilir (Durum: 09.01.2015)

şumuna katkı sağlamak ve öğrencilerin ve öğretim elemanlarının değişimini teşvik etmektir (karş. DAAD, 2014d).

2015/15 akademik yılında 115 bölüm, bu programla desteklenmiştir. Şu anda Türkiye’de dört Türk-Alman bölümü desteklenmektedir:⁷

Şekil 7 Çift diplomalı entegre uluslararası bölümler: 2014/15 döneminde Türk üniversiteleriyle teşvik edilen projeler

Partner-Üniversite	Alman Üniversitesi	Fakülte	Bölüm	Diploma	BA/MA	Teşvik aşaması
1 Kadir Has Üniversitesi (İstanbul)	Bremen Üniversitesi	Fakülte B 9, Etnoloji ve Kültür Bilimleri Enstitüsü	Etnoloji	Inter./Transcultural Communication	MA	TA
2 İstanbul Bilgi Üniversitesi	Frankfurt (Oder) Üniversitesi	Kültür Bilimleri Fakültesi	Avrupa Araştırmaları	European Studies	MA	YA
3 İstanbul Bilgi Üniversitesi	Köln Üniversitesi	Uluslararası ve Yabancı Özel Hukuk Enstitüsü	Hukuk Fakültesi	Ekonomi Hukuku	MA	TA
4 Kemerburgaz Üniversitesi (İstanbul)	Köln Üniversitesi	Uluslararası ve Yabancı Özel Hukuk Enstitüsü	Hukuk Fakültesi	Hukuk Bilimleri	BA	TA

HA=Hazırlık aşaması/ DA=Deneme Aşaması/ YA=Yerleşme aşaması/ TA=Teşvik aşaması (2014/15kış döneminden itibaren)

⁷ Münferit bölümler için bakınız https://www.daad.de/medien/hochschulen/ww/studiengaenge/doppelabschlussprogramm/2014-15_foerderprojekte_da.pdf (Durum: 09.01.2015)

4.2.4. Alman Filolojisi Enstitü Ortaklığı (GIP)

Alman filolojisi enstitü ortaklığının (GIP) amacı, Orta ve Batı Avrupa'da, Bağımsız Devletler Topluluğu'nda (BDT), Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkelerinde ve Türkiye'de Alman dilini ve kültürünü desteklemektir. Yerel Alman filolojisi bölümlerinin ve genç nesil bilim adamlarının eğitim ve araştırmada desteklenmesi burada özel bir öneme sahiptir. Böylece geleceğin üniversite hocaları, bölümlerini eğitim ve araştırmada bağımsız olarak temsil etme konumuna gelecek ve bilimsel tartışmalara içerik ve metot açısından katılabileceklerdir. Ayrıca Alman Filolojisi Enstitü Ortaklığı'nın yakın bölümlere bölümler üstü ve enstitüler üstü etkileri amaçlanmaktadır. Alman Filolojisi Enstitü Ortaklığı, katılan öğrenci ve öğretim elemanlarının kültürel işbirliği üzerinden konuları hakkında yeni bir perspektif geliştirmeleriyle, aynı zamanda Alman partner enstitünün eğitim ve araştırmasına geri etki yapacaktır (vgl. DAAD, 2014c). Şu anda dünya çapında 60 adet Alman Filolojisi Enstitü Ortaklığı desteklenmektedir. Türk ve Alman üniversiteleri arasında şimdiye kadar üç Alman Filolojisi Enstitü Ortaklığı DAAD tarafından desteklenmiştir.

1. İstanbul Üniversitesi – Hamburg Üniversitesi (2013 yaz dönemine kadar)

2. Ankara Üniversitesi – Saarland Üniversitesi (2013/14 kış dönemine kadar)

3. Ege Üniversitesi İzmir – Paderborn Üniversitesi (2014 yaz döneminden itibaren)

4.3. Geleceğe Bakış

Türk ve Alman öğrencilerin sürekli artan yurtdışı eğitim, araştırma ve uluslararası bölüm talepleri, ancak müşterek teşvik programlarıyla karşılanabilir. DAAD, hem bireysel hem de kurumsal teşvik imkânlarıyla buna katkı sağlamaktadır. Ancak Türkiye'deki öğrenci sayısındaki dinamik gelişme ve bunun beraberinde getirdiği iyi yetişmiş akademik personel ihtiyacı dikkate alındığında, bu grubun yurtiçinde ve yurtdışında yeterlilik kazanmasında ve ek eğitimlerinde başka programların da yerleşmesi gerektiği görülmektedir. Bu arada gelecekteki teşvik hizmetleri, adayların ve üniversitelerin gelecekteki yaşam dünyalarına, hayat şartlarına ve ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.

İşbirliği arayan üniversiteler, özellikle kurumsal işbirliği alanında zorluklarla karşılaşmaktadır. Buna örnek olarak, işbirliğinin hukuki temelleri ve şartları ve yetki alanları hakkında bilgi yetersizliği ve iletişimin devamlılığındaki eksiklikler sayılabilir. Konferanslar ve sempozyumlar, Alman üniversitelerine ağlarını genişletme ve işbirliği partnerleri bulma imkanı tanıyacaktır. Türk-Alman Bilim Yılı çerçevesindeki organizasyonlar, özellikle yeni işbirliklerine öncülük etmeye ya da mevcut işbirlikleri hakkında bilgi almaya katkı yapmaktadır.

Ayrıca Ankara ve İstanbul'daki iki DAAD danışma merkezi, işbirliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi konularında müracaat edilecek yerdir.

Kaynakça

BMBF (2014a), Webseite des deutsch-türkischen Jahres der Wissenschaft, Forschung und Innovation, <http://www.deutsch-tuerkisches-wissenschaftsjahr.de> (09.01.2015)

- BMBF (2014b), Webseite des internationalen Büros, Ausschreibung Ideenwettbewerb DTWJ, <http://www.internationales-buero.de/de/6440.php> (09.01.2015)
- DAAD (2014a), DAAD-Stipendiendatenbank, <https://www.daad.de/deutschland/stipendium/datenbank/de/21148-stipendiendatenbank/> (09.01.2015)
- DAAD (2014b), Bachelor plus, <https://www.daad.de/hochschulen/programme-weltweit/studiengaenge/de/23473-bachelor-plus/> (09.01.2015)
- DAAD (2014c), Germanistische Institutspartnerschaften, <https://www.daad.de/hochschulen/programme-weltweit/hochschulpartnerschaften/de/13905-germanistische-institutspartnerschaften-gip/> (09.01.2015)
- DAAD (2014d), Integrierte Internationale Studiengänge mit Doppelabschluss, <https://www.daad.de/hochschulen/programme-weltweit/studiengaenge/de/23193-integrierte-internationale-studiengaenge-mit-doppelabschluss/> (09.01.2015)
- DAAD (2013a), DAAD-Budget 2013, <https://www.daad.de/der-daad/zahlen-und-fakten/de/30736-budget-und-geldgeber/> (09.01.2015)
- DAAD (2013b), Förderzahlen 2013, <https://www.daad.de/der-daad/zahlen-und-fakten/de/> (20.11.2015)
- Europäische Kommission (2013), Erasmus-Statistiken, http://ec.europa.eu/education/library/statistics/ay-12-13/annex-2_en.pdf (20.11.2014)
- HRK (2014): Hochschulkompass, www.hochschulkompass.de (08.08.2014)
- TEV (2014), Informationen zu den DAAD-TEV-Masterstipendien, www.tev.org.tr (09.01.2015)
- Türkisch-Deutsche Universität (2015), Webseite, <http://www.tau.edu.tr/> (09.01.2015)
- UNESCO (2012), Zielländer türkischer Studierender, <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/tertiary-education.aspx> (09.01.2015)

Avrupa Ağları ve Lobi Faaliyetleri

Thomas HECKEBERG

Avrupa Ağları

Bu makalenin başlığı, ilk önce üç soruyu ortaya atmaktadır. Neden “Avrupalı”, neden “ağlar” ve bunların lobicilikle ne ilgisi var?

“Avrupalı”, kulağa hoş geliyor ve bu sebepten kendisi bir amaç gibi görünüyor. Ancak biraz daha derinliğine incelendiği zaman, Avrupalı ağlarda çalışmanın ve araştırmanın bazı belirgin avantajları ortaya çıkmaktadır. Uluslararası bir işbirliği, öğretmen ve öğrenmenin farklı hukuki ve organizasyonel yönlerini öne çıkarır. Değişik kültürlerin birikimleri ve tecrübeleri, ufku genişletir ve eşyaya farklı açılardan bakmayı teşvik eder. Ulus seviyesinde (henüz) önemli olmayan konular, odak noktasına yerleşir ve bilgi ve bilgilendirme avantajı sağlar. Avrupa ve özellikle Avrupa Birliği, bilim ve araştırma için en büyük kaynak sağlayıcıdır. Bu, aynı zamanda birliğe komşu devletler için de geçerlidir. Özellikle Türkiye, Avrupa Birliği tarafından mali açıdan teşvik edilen birçok öğrenme, öğretme ve araştırma programıyla bir “program ülkesidir”. Bu, aynı zamanda sıkça rastlandığı gibi birçok projenin ve düşüncenin teşvik hukukuna bağlı nedenlerden dolayı, neden sadece “Avrupa düzeyinde” gerçekleştirilebilir olduğunun da sebebidir.

ki özel fon sağlayıcılarda birçok vakada bir Avrupa yaklaşımı talep etmektedirler.

Yani bir Avrupa işbirliği, içerik olarak mantıklı ve çoğu zaman finansal açıdan zorunludur. Bunun için bir ağa gerek var mı? Hayır, proje bazında bir işbirliği, belli bir dereceye kadar arkasında bir ağ olmadan da problemsiz uygulanabilir. Ancak pratik göstermektedir ki ağlar -özellikle uluslararası bir bileşime sahip olduklarında-, proje süresince ve özellikle bir projenin sone ermesinden sonra hiç göz ardı edilemeyecek bir katkı değer sağlamaktadır.

Bir ağ, öncelikle tecrübelerin, pratiklerin ve konseptlerin değişim alanıdır. Bir ağ bilinçli olarak kurulabilir; ancak sıkça bir projeye birlikte kendiliğinden oluşur. Bu tür formel ağlar, daha çok önce kişisel seviyede gelişir. Neredeyse herkes günlük hayatta aşağı yukarı önemli rol oynayan böyle kişisel, mesleki bir ağa sahiptir. Kişiyeye bağlı informel ağın, kendi organizasyonuna veya kurumuna aktarıldığı durumlar hiç de az değildir. Temel işbirliği anlaşmaları, projelerde birlikte çalışmanın şekli ifadesi ve irade beyanıdır. Hala informel olan ağ, kişisel ilişki seviyesini terk eder ve kurumsallaşmanın ilk adımını atar. Bu, genellikle gönüllü angajman tarafından taşınır ve şekillendirilir. Böyle bir ağın başarısız olma tehlikesi de tam bu noktadadır. Belirli ölçüdeki şekli birlikteliğe rağmen bu aşamadaki ağlar, önemli ölçüde münferit kişilerin heyecanına ve gayretine bağımlıdır. Böyle bir ağa can vermek başarılı bile, yine de bu ağların imkanlarının zorlanması çok hızlı gelişir. Kişisel angajman mevcuttur; ait oluna kurum işbirliğini desteklemektedir; birlikte başarılı projeler geliştirilmiş ve uygulanmıştır; ancak ağ, burada çökme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Neden?

Varsayalım ki böyle bir ağ, çalışarak kendisine yönelik olmayan, aksine sonuçları başka birileri için önemli olan bir şeyler elde etti. Bu sonuçların, bilimde, idarede, toplumda veya politikada bir şeyler değiştirmesi gereksin. Bunlar, gevşek ağların kapasitesini aşmaktadır. Bu ağlar, genellikle “değişim” aşamasında kalmaktadır. Elde edilen sonuçları enerjik bir şekilde yaymak ve uygulamak için gerekli olan idari, mali ve personel kapasiteleri eksik kalmaktadır. Bu durum -sıkça rastlandığı şekliyle-, teşviki sadece proje süresiyle sınırlayan ve sonuç yönetimi için destek öngörmeyen kamu veya özel fon sağlayıcılarının mali teşvikleri ile ek olarak zorlaştırılmaktadır. Bu noktada, böyle gevşek ağların ne kadar etkili ve sürdürülebilir olduğu ve hangi amaçları güttüğü sorusu ortaya çıkar. Bunun sebepleri var; değişim platformu olarak çok iyi çalışır, insanları bir araya getirir ve müşterek projeleri mümkün kılar; ancak bunun dışında imkanlar sınırlıdır.

Eğer söz konusu olan, proje sonuçlarını yaymak, kazanılan bilgileri savunmak ve böylece bir değişim sağlamaksa, bu durumda kurumsallaşmanın diğer bir aşaması kaçınılmazdır. Ağ; kişisel ilişkiler düzeyini, gönüllü angajman düzeyini ve kurumlar arasında işbirliği düzeyini terk eder ve bağımsız hale gelir. Kendi yapısını, hukuk çerçevesini, personelini, açıkça belirlenmiş hedeflerini ve görevlerini kazanır. Ağlarda en önemli adım ilk adım değil, aksine son adımdır. Son adım atılmamasının, yani bir ağın şeklen kurulmamasının nedeni, finansal kaynakların eksikliğidir. Ancak bu adım gerçekleşirse, bu durumda bağımsız bir ağ, kendi çalışmasının ürünlerini almak ve yeni yollar açmak için çeşitli imkanlar sunar ve proje sonuçlarının sürdürülebilir şekilde uygulanmasını sağlar. Bu sonuncuyu lobi faaliyetleri ile de gerçekleştirir.

Lobi Faaliyetleri

Avrupa ağlarının lobcilikle ne ilgisi var? Eğer doğru yaparsanız, çok ilgisi var. Lobciliği, politikadaki ve idaredaki karar vericilerin meşru yollarla amaca yönelik etkilenmesi olarak tanımlayalım. Lobcilik kavramına negatif bir anlam yüklenir ve bazıları tarafında bir nefeste rüşvet olarak adlandırılır. Lobciliğin bu hastalığı vardır ve hep olacaktır. Bunlar hukuk dıőıdır ve kınanmalıdır. Bu sebepten belirgin bir şekilde ayırmak amacıyla, hükümet dışı kuruluşlarda “menfaat temsilciliği” kavramı kullanılır. Bu kavram da bizi tekrar bizim şimdiki şeklede mevcut olan Avrupa ağı kavramımıza yaklaőtırır. Onun amaçları ve görevleri, takip edilmesi gereken menfaatlardan başka bir şey değildir. Yani ağ, üyelerinin menfaatlerini üçüncü kişilere karşı temsil eder ve böylece ağın amaçları doğrultusunda değişiklikler yapmaya çalışır Bunun adresleri çok farklı olabilir; ancak daha çok politik değişiklikler ve toplumsal tasarımlar için sivil toplumun organizasyonu alanındadır.

Bir ağ bunu gerçekleştirebilir mi? Evet, gerçekleştirebilir. Başarılı bir menfaat temsilciliği için, yaygın kanaatin aksine çok para gerekli değil, aksine iyi argümanlar ve sebat gereklidir -ve biraz da know-how-.

Farklı türde değişikliklerin çerçeve şartları, genellikle politik düzleme koyulur. Yani ağ, kendisinin üyelerinin menfaatlerini politik sürece dahil etmeye çalışmalıdır. Avrupa ağları, burada zorunlu olarak Avrupa düzeyinde hareket etmektedirler. Bu, olayı daha kolay hale getirmez. Bölgesel ve millî karar alma süreçlerindeki uygulamalar aşağı yukarı bilirse bile, “Avrupa” karmaşık, erişilemez ve muhtemelen korkutucu olarak hissedilir. Ancak bu sübjektif algı gerçekle bağdaşmaz. Avrupa Konseyi gibi diğer Avrupa kurumlarının yanında Avrupa Birliği (AB), isteklerinizi bildirmek için elbette en

önemli adrestir. Avrupa Birliği (AB), birçok kuruma, organa süreçlere sahiptir. Ve bunlar, çoğu zaman AB üyesi ülkelerde olduğundan daha şeffaftır.

Avrupa Birliği'nde menfaat temsilciliğinin nasıl işlediği, aşıağıda örneklerle anlatılacaktır. Bu anlatım, ne bilimsel kesinlik ne de eksiksizlik iddiasındadır ve Avrupa mevzuatının nüanslarını aydınlatmaz, aksine pratikten pratiğe bir oryantasyon desteğidir. Bu anlatım, "Brüksel"i daha iyi anlama ve çekinceleri aşmaya yardım etmek amacını güder

AB'de Menfaat Temsilciliği

Önce Avrupa yasama sürecinin temel aktörlerini ele almak gerekir. Bunlar, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyidir.

Basit bir ifadeyle Avrupa Komisyonu, AB'nin işleyişini sağlayan "AB memurları" olarak ifade edilebilir. Avrupa Parlamentosu, her beş yılda bir seçilen halk temsilcilerinden oluşur. Genellikle sadece Konsey olarak kısaltılan Avrupa Konseyi üye ülkelerdir. Üç kurumun da AB bünyesi içinde belirli rolleri ve görevleri vardır. Menfaat temsilcileri için şu temel fark önemlidir: Avrupa Komisyonu kanunların ve kuralların taslaklarını hazırlar, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi ise bu taslaklar hakkında karar verir. Kurumların tek bir kanun için ekip oyunu, 2-3 yıl bile sürebilir. Bu süre, kendi arzularını "Avrupa'da" tanıtmak için uzun bir süre gibi görünür; ancak öyle değildir. Başarılı bir menfaat temsilciliği için süreci başından itibaren takip etmek önemlidir. Avrupa Komisyonu, kanunların ve kuralların taslağını hazırladığı için ilk uğrak yeridir.

-Burada anlatılmayan nedenlerden dolayı- komisyonun belirli bir konuda bir yönetmelik veya yönerge için taslak ha-

zırlaması gerektiği zaman, komisyonun bir memuru buna öncülük etmekle görevlendirilir. Bu kişinin o alanda mutlaka uzman olması gerekmez. Bu memur, mümkün oldukça sağlam ve konunun tüm yönlerini ele alan bir taslak hazırlamak için, sahip olduğu ön bilgiden bağımsız olarak konuyla ilgili ek bilgiler toplayacaktır. Tam da burada ve bu anda, kendi isteklerimizin ifade edilmesi gerekir. Tüm yasama sürecinde olduğu gibi burada da istekleri ifade etme yönünde hukuki bir hak olmadığı için, komisyonun işbirliğine muhtaçlık söz konusudur. Bu, pratikte bazen daha iyi, bazen daha kötü işler ve daima taslağı hazırlamakla görevli tek bir kişiye bağlıdır.

Yani ideal durumda, taslağın oluşmasında bile istekler dahil edilebilir. Gerçekçi olmak gerekirse bu kısmen doğru olabilir ya da buradaki çabalar boşuna olabilir. Sonuç nasıl olursa olsun, tamamlanan taslak, komisyon tarafından görüşülmek üzere parlamentoya gönderilir.

Birçok parlamentoda olduğu gibi, Avrupa Parlamentosunda da (AP) milletvekilleri büyük ölçüde uzmanlardan oluşur. Bu nedenle AP, işini daha iyi organize edebilmek için birçok konuda alt komisyonlara sahiptir. Yani burada ilkönce hangi alt komisyonun yukarıda hazırlanan taslak konusunda yetkili olduğu bulunmalıdır. Yetkili alt komisyon, komisyonun her bir taslağı için bir raportör tayin eder. Bu raportör, mutlaka bir parti üyesidir ve politik bir düşünceye sahiptir. Bu nedenle diğer partiler, gölge raportör olarak adlandırılan kendi raportörlerini tayin ederler. Raportör ve gölge raportörler, alt komisyon adına komisyonun taslağına bir rapor veya değişiklik teklifi hazırlarlar. Raportörlerin bu işbirliği aşamasında, düşünceleri ifade etmek ve belki de rapora dahil edebilmek için tekrar fırsat doğar. Avrupa ağı olarak burada da milletvekillerinin parlamento dışı bilgilere olan ilgisine muhtaçlık

devam eder. Burada genellikle ağlar ve sivil toplum kuruluşları gibi hükümet dışı kurumlara imkan tanınır. Çünkü hem milletvekilleri hem de ağlar halk menfaatlerini temsil ederler.

Başarılı bir menfaat temsilciliği için düşüncelerin bir kısmının komisyonun taslağına dahil etmiş olmak gerekir ve diğer istekler de parlamento komisyonunun rapor taslağına dahil edilmiş olmalıdır.

Ancak bir yönetmeliğin ya da yönergenin yolu daha uzundur. Şimdiye kadar başarılı olunduysa, her şeyi kaybetmek için daha birçok risk vardır. Şimdiye kadar harcanan çabalar arzu edilen başarıyı sağlamadıysa, bu durumda arzu edilen başarıyı sağlamak için muhtemel başka imkanlar vardır. Ancak bundan sonraki süreç, şimdiye kadarki başarıya bağlıdır. Şimdi bazıları için elde edilen başarıları koruma aşaması, yani süreci takip etmek ve kendi isteklerinin formel veya informal oylamalarda silinmemesini sağlama aşaması başlar. Bu aşamada bahsedilen üç kurumdan sonuncusu öne çıkar. Konsey.

Komisyon ve parlamentonun tüm dokümanları ve protokolleri çevrimiçi erişilebilirken, konseyin çalışmaları şeffaf değildir. Buna ek olarak ilk bakışta çok karmaşık görünen bir çalışma yapısı vardır. Ancak burada da açık yetki alanları ve çıkış noktaları vardır. Yine basite indirgeyecek olursak, konsey, üye ülkelerin menfaatlerinin AB yasamasında dikkate alınmasını sağlar. Keskin bir ifadeyle şu söylenebilir: Komisyonda ve parlamentoda Avrupa ön plandayken, konseyde milli menfaatler ön plana çıkar. Ve bunlar 28 değişik menfaat olabilir.

Konseyde aynı derecede önemli iki başvuru yeri vardır: Konsey başkanlığı ve üye ülkelerin daimi temsilcileri. Konsey başkanlığı her altı ayda bir değişir ve belirli bir sıraya göre bir

üye ülke tarafından yürütülür. Her konsey başkanlığı kendi ajandasına sahiptir. Bu ikisinden iki problem ortaya çıkar. Kendi isteklerimiz belki konsey başkanlığının ajandasına uymayacak ve ilgisizlikle karşılanacaktır. Yasama sürecinin uzunluğu sebebiyle ve altı aylık sürelerde değişim nedeniyle, çoğu kez birçok başkanlıkla muhatap olunur. Bu sebepten yetkili personel de her altı ayda bir değişir ve argümentasyona sıfırdan başlamak gerekir. Tecrübelerle göre konsey başkanlığıyla işbirliği, tamamen ilgisizlikten tüm kapıları açmaya kadar değişik şekillerde olabilir.

Daha çok süreklilik, daimi temsilciliklerde vardır. Daimi temsilcilikler, üye ülkelerin resmi temsilcilikleridir (eğer AB bir ülke olsaydı, onlar büyükelçi olarak adlandırılırlardı) ve çoğu zaman bir ülkenin en büyük yurt dışı temsilciliğidir. Temsilcilikler, ülkelerin bakanlık yapısının bir minyatürüdür. Burada tekrar bir kişi, komisyon tasarısı, parlamentonun değişiklikleri ve bizim isteklerimiz için sorumlu olacaktır. Menfaat temsilciliği, genellikle iki veya üç daimi temsilcilik ile sınırlı kalmak durumundadır. Daha fazlası için, genellikle organizasyondaki çok uluslu personel yetersiz kalır.

Yani kendi düşüncelerini konseye aktarmak, diğer iki kurumdan daha zordur. Bu çaba niye? Bu, daha önce de değinilen münferit kurumların rollerinden kaynaklanır. Komisyon teklif sunar, parlamento ve konsey karar verirler. Hem parlamentonun hem de konseyin düşüncelerine uygun nihai bir dokümanın ortaya çıkması gerekliliği, sıkça kararın bu kurumlar tarafından birlikte verilmesini gerektirir. Bu koordinasyon sürecinde bir uzlaşma sağlamak için, başlangıçtaki taslakta bazen çok önemli değişiklikler yapılır. Bu sırada ne parlamento ne de konsey tarafından geliştirilmemiş, aksine menfaat temsilcilerinden kaynaklanan pozisyonlar, elbette

diğerlerinden daha önce terk edilir. Yani kendi düşüncelerimizin dokümanda kalabilmesi için, hem parlamentoyu hem de konseyi düşüncelerimiz hakkında ikna etmek zorunludur. Yani bu aşamada menfaat temsilciliğinin türü değişir; ya “elde edilenlerin korunması” ya da “son bir deneme”.

Bir menfaat temsilciliğinin sıkça hoşla gitmeyen bir tarafı vardır. Bu, çoğu zaman sorulardaki şeffaflığın eksikliğinden kaynaklanır, “Kim ne istiyor?”, “Kim kimle konuştu?”. Bu sebepten Avrupa Birliği seviyesinde bir şeffaflık sicili hayata geçirildi. Bu sicil, ilk önce Avrupa politikasını etkilemek isteyen organizasyonlar, şirketler vb. hakkında bir genel bakış sunar. Şimdi AB komiserleri, hangi menfaat temsilcileriyle konuştuklarını yayımlamak zorundadır. Her ikisi de olumludur ve genişletilmelidir. Avrupa ağlarıyla menfaat temsilciliği çerçevesinde daha çok şeffaflık sağlayan ve hedeflenmesi gereken bir özel durum vardır ki bu, kamuya açık toplantılardır. Avrupa Parlamentosu milletvekillerinin böyle kamuya açık bir toplantıya davet etme yetkisi vardır. En iyisi bunun raportör tarafından yapılmasıdır. İyi hazırlanmış bir kamuya açık toplantıya, değişik menfaat temsilcilerinin yanı sıra diğer AB kurumlarının temsilcileri de katılırlar. Bir Avrupa ağı olarak düşünceler aktarılabilir ve ideal durumda yasama sürecine katılan herkese ulaşılabilir. Bu, ağı için önemli bir andır ve iyi hazırlanmış olmalıdır.

Sonuç

Hangi sonuç çıkarılabilir? Kişisel seviyedeki işbirliğiyle gelişen ağlar, bu aşamada bırakılmamalı ve kurumsallaştırılmalıdır. Bu şekilde, Sonuçlar, bilgiler, fikirler vb., diğer bir çevreye sunulabilir, benimsenebilir ve yayılabilir. Teşvik kriterleri ve artan uluslararasılaşma, ağların “Avrupalılaştırılması” için

uygun görölmektedir. Çabaların ağ içinde sonuçsuz kalması için, ağlar sayesinde, açık amaca sahip bir menfaat temsilciliği makuldür. Bunun için gerekli bilgi öğrenilebilir; ancak uygulama yerleşmiş yapılar gerektirir ve gönüllü ek iş olarak yapmaya uygun değildir. Menfaat temsilciliğinde de şu basit hikmetli söz geçerlidir: “Grup, daimen tek tek kişilerden daha güçlüdür”. Diğer Avrupa ağlarıyla birleşme, çabalamaya değer.

Antalya Üniversite Destekleme Vakfı: Eğitime Adanmış 42 Yıl

Fatmagül HESAPÇIOĞLU

Akdeniz Üniversitesi Kurulmasına Yardım ve Destekleme Vakfı

Vakıf; insanlığın hayırseverlik özelliklerini yine insana ulaştırarak ilk ve en etkili sivil toplum organizasyonudur. Türkiye’de kaynağını İslam Kültüründen alan ve Osmanlı Döneminde altın çağını yaşayan vakıfçılık; sosyal yardımlaşma ve dayanışma olgusunu nesilden nesile aktaran önemli bir oluşumdur.

Antalya Üniversite Destekleme Vakfı da; aynı ruhla, 1973 yılında, “Akdeniz Üniversitesi Kurulmasına Yardım ve Destekleme Vakfı” adıyla, zamanın Antalya Valisi öncülüğünde, 53 hayırsever Antalyalı, Antalya Barosu, Antalya Ticaret ve Sanayii Odası ve İl Özel İdare’nin katkılarıyla kurulmuş bir vakıftır.

Vakfımız; adından anlaşılacağı üzere, o dönemde, Antalya ilinde “Akdeniz Üniversitesi” adı ile bir üniversite kurulmasına yardımcı olmak ve desteklemek amacıyla kurulmuştur.

Vakfımızın misyonu; Antalya’daki akademik ortamı çağın uluslararası standartlarına kavuşturmak, ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitimine yurtdışındaki emsalleriyle eşdeğer koşulları sağlamak, böylece gerek şehrin ve gerekse üniversite-

tenin, ulusal ve uluslararası alanda, yüksek eğitim kalitesi ile öne çıkmasına katkıda bulunmaktadır.

Antalya Üniversite Destekleme Vakfı'nın bu amaçla bugüne dek gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeye devam ettiği başlıca faaliyetler; ekonomik desteğe ihtiyacı olan üstün başarılı öğrencilere karşılıksız burs vermek, yardımcı doçentlerin uluslararası bilimsel eğitim ve araştırma çalışmalarına destekte bulunmak, Akdeniz Üniversitesi'nin birçok bölümüne akademik çalışmalarında ihtiyaç duyduğu yüksek maliyetli teknik ekipmanları sağlamak, fakültelere yeni derslikler, laboratuvarlar ve benzeri eğitim alanları yaptırmak, ulusal veya uluslararası düzeydeki yarışma, proje ve etkinlikleri destekleyerek öğrencilerin bilimsel, kültürel ve sportif gelişimlerine katkıda bulunmaktadır.

Antalya Üniversite Destekleme Vakfı, ileri görüşlü, yurdunu ve şehrini seven, eğitimin önemini ve değerini bilen Antalyalılar sayesinde, dün olduğu gibi bugün de, Akdeniz Üniversitesi'nin en önemli destekçisi olmaya devam etmektedir.

Antalya Üniversite Destekleme Vakfı, kuruluşundan bu yana, faaliyetlerini Atatürk ilke ve inkılapları ışığında, çağın dünya standartlarına uygun şekilde yürütmeye özen göstermektedir.

Merkezi Antalya'da bulunan Vakfımız, kuruluş amacına aynı/nakdi yardımları ile katkıda bulunmaya talip olan bağışçılarını memnuniyet ve minnetle karşılamaya, aynı zamanda ihtiyaç sahibi fakülte, öğrenci ve/veya öğretim görevlilerini mevzuatı çerçevesinde desteklemeye her zaman hazırdır.

Antalya Üniversite Destekleme Vakfı'nın faaliyetleri ve Vakfımız ile ilgili diğer her türlü detaylı bilgiye www.auv.org.tr adresinden ulaşılabilir.

Türkiye İle Almanya Arasında İkili Bilimsel ve Teknolojik İlişkiler ve Bilim, Araştırma ve İnovasyon Yılı 2014

Aslı AKÇAYÖZ

Almanya ile Kurumumuz İkili İlişkileri:

TÜBİTAK Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı'nın misyonu, Türkiye'nin bilim ve teknoloji yeteneğini ulusal önceliklerimiz ve dış politikamız doğrultusunda geliştirmek ve sürdürülebilir kılmak amacıyla, uluslararası işbirliği ve projeler geliştirmek, uygulamak ve desteklemek; bilim insanı değişimi yapmak ve gerekli politika ve stratejilerin oluşturulmasına yardımcı olmak olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda TÜBİTAK, 37 ülke ile akademik veya sanayi ikili işbirliği programları yürütmektedir.

İkili İşbirliği Programlarına ilaveten, TÜBİTAK Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı Avrupa Birliği (AB) Çerçeve Programları (ÇP) Ulusal Koordinasyon Ofisi olarak da görev yapmaktadır. AB Çerçeve Programları, sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlamak üzere bilimsel ve teknolojik araştırma kapasitesini arttırmak amacıyla oluşturulmuş, dünyanın en büyük bütçeli sivil Ar-Ge programıdır. Çok yıllık programlar olan AB Çerçeve Programların 7.'si, (7. Çerçeve Programı 7.ÇP) 53,2 Milyar Avro bütçe ile 2007-2013 yılları arasında yürütülmüştür. AB'nin yeni dönem Araştırma ve Yenilik Çer-

çeve Programı olan Ufuk2020 (U2020) ise 2014-2020 yılları arasında Avrupa Komisyonu tarafından yürütülecektir. U2020 Programı'na katılımı artırmak amacıyla TÜBİTAK tarafından U2020 Seyahat Desteği Programı, U2020 Koordinatörlüğü Destekleme Programı, Avrupa Araştırma Konseyi (ERC) Baş Araştırmacı Geliştirme Programı, Marie Skłodowska Curie (MSC) Ön Değerlendirme Desteği Programı ile Başarı ve Eşik Üstü ödülleri içeren destek ve ödül programları oluşturulmuştur.

Bu ülkeler arasında son derece önemli bir yere sahip olan Almanya ile ilişkilerimiz hem İkili İşbirliği Programları hem de AB ÇP kanalı ile aktif bir şekilde yürütülmektedir. 7. Çerçeve Programı kapsamında Türk araştırmacılar 1.012 projede 1.206 ortaklık geliştirmiş, 200 KOBİ 2.000 Avrupalı Ar-Ge aktörü ile ortaklık kurmuş ve 350 Türk araştırmacı Avrupa araştırma merkezlerinde çalışmıştır. Almanya ile olan BTY işbirliğimiz bu düzlemde de yine dikkat çekici bir seviyede devam etmiş ve Türkiye, program boyunca en fazla işbirliğini 500 proje ile Almanya ile yapmıştır.

İkili İşbirliği Programları kapsamında ise Alman Araştırma Vakfı (DFG) ve Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF) ile toplam dört ayrı program oluşturulmuş olup, programlar kapsamında desteklenen bu projeler dahilinde bilim insanlarına en çok 36 ay süre için ortak araştırma çalışmaları ve bilimsel seyahatleri için destek verilmektedir. Programların özelliklerine ilişkin tablo aşağıda verilmektedir:

Program	Süre	TÜBİTAK	Karşı Ülke	Çağrı Dönemi
BMBF-IB (2525)	36 ay	Araştırma & Seyahat Desteği	Seyahat Desteği	Sürekli Açık
DFG (2507)	36 ay	Araştırma & Seyahat Desteği	Araştırma & Seyahat Desteği	Sürekli Açık
BMBF IntenC (2527)	36 ay	Araştırma & Seyahat Desteği	Araştırma & Seyahat Desteği	İki senede bir kere açılır. Çağrı dönemi önceden duyurulur.
BMBF 2+2 (2534)	36 ay + 18 ay	Araştırma & Seyahat Desteği	Araştırma & Seyahat Desteği	İki senede bir kere açılır. Çağrı dönemi önceden duyurulur.

Türk – Alman Bilim, Araştırma ve İnovasyon Yılı 2014

Ülkemiz ile Almanya arasındaki bilimsel ve teknolojik işbirliğini görünür hale getirmek ve bu işbirliğine bir ivme kazandırmak amacı ile 2014 yılı, “Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve İnovasyon Yılı” olarak ilan edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Federal Almanya Eğitim ve Araştırma Bakanlığı’nun (BMBF) koordinasyonunda

yürütülen Bilim Yılı'nda TÜBİTAK aktif rol üstlenen kurumların başında gelmiştir.

İlk olarak, 23 Ocak 2014 tarihinde 2014 Türk-Alman Bilim Yılı'nın Açılış Toplantısı'nın gerçekleştirilecek olması sebebiyle, daha çok araştırmacının Türkiye'ye dönerken "Avrupa ve Ulusal Destekli Fon Fırsatları"ndan faydalanmaları için "Hedef Türkiye" çalıştaylarının Avrupa'daki ilk etkinliği 24 Ocak 2014 tarihinde Berlin Türk Evi'nde düzenlenen çalıştay ile sağlanmıştır. Bu çalıştay kapsamında Almanya'daki üniversite ve sanayi kuruluşlarında araştırmalarını yürüten yaklaşık 260 Türk ve yabancı araştırmacıya TÜBİTAK ve Avrupa Birliği fonlarının ülkeye geri dönüş için sunduğu cazip imkanlar ile İkili İşbirliği Programlarımız hakkında bilgiler aktarılmıştır.

"2014 Türk-Alman Bilim Yılı" kapsamında bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmeyi hedefleyen ortak araştırma projeleri geliştirme ve işbirliğinde ortak öncelikli alanlar belirlemeye yönelik, Kamu Kurum/Kuruluşları ve üniversiteler tarafından yurtiçinde düzenlenen ulusal ve uluslararası çalıştay, seminer ve toplantılar için TÜBİTAK – BİDEB tarafından 2223 D – İşbirliği ve Öncelikli Alanlarla İlgili Etkinlik Düzenleme Desteği Programı açılmıştır. Bilim Yılı süresince Türkiye'de gerçekleştirilen etkinliklerin büyük çoğunluğu bu program üzerinden desteklenmiştir. Program çerçevesinde iki kere çağrıya çıkmıştır. Programa toplam 177 etkinlik için başvuru yapılmış ve bu etkinlikler kapsamında 2.000 civarında Türk ve Alman araştırmacının bir araya gelmesi sağlanmıştır. Yapılan bilimsel değerlendirme sonucu 74 etkinlik için destek kararı verilmiştir.

Ayrıca, araştırmacılar için farklı bir nitelik taşıyan ve üniversite-sanayi Ar-Ge işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan 2+2 programının tekrar açılmasına karar verilmiştir. 2+2 programı

çerçevesinde Türkiye’den en az bir üniversite/araştırma kuruluşu ile bir sanayi kuruluşu; Almanya’dan da en az bir üniversite/araştırma kuruluşu ile bir sanayi kuruluşu tarafından sunulan Ar-Ge projeleri desteklenmektedir. TÜBİTAK, Proje Konsorsiyumunda yer alan Türk proje katılımcılarının oluşturduğu her bir projeye en az 150.000 Euro olmak üzere 450.000 Euro karşılığı Türk Lirasını geçmeyecek şekilde destek sağlamaktadır. BMBF de proje konsorsiyumundaki Alman katılımcılara yukarıda belirtilen kısıtlar çerçevesinde fon sağlamaktadır.

Türkiye ve Almanya’nın açtığı ortak EUREKA çağrısı 12 Mart 2015 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilen Türk-Alman Bilim Yılı Kapanış Etkinliği sırasında ilan edilmiştir. Türk-Alman Bilim Yılı’nın iki ülke arasındaki bilimsel etkinliklere ve işbirliğine kazandırdığı ivmenin sürdürülebilmesi için açılan çağrı kapsamında, ticarileşme potansiyeli yüksek ve pazara yönelik ürün ve süreçlerin geliştirilmesine yönelik, her iki ülkeden en az birer kuruluşun katılımıyla oluşturulacak projelere destek verilecektir. Ülkemizde Üniversite ve Araştırma Merkezleri, EUREKA projelerinde yalnızca büyük firmaların veya KOBİ’lerin alt yüklenicisi olarak yer alabilmektedirler.

Almanya ile Kurumumuz arasında en çok ilgi çeken programlardan bir tanesi olan Intensified Cooperation (IntenC) çağrısının açılması için de gerekli hazırlıklar başlatılmıştır. Bu program kapsamında Türk ve Alman ekibe belirlenecek tematik alanlarda hem seyahat hem araştırma desteği sağlanmaktadır. Program bütçesi her ekip için toplamda 150.000 Euro olarak belirlenmiştir.

Son olarak, Türk-Alman Bilim Yılı Kapanış Toplantısı 12 Mart 2015 tarihinde Ankara’da Meyra Palace Otel’de yaklaşık 650 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Kapanış Etkinliğinde iki

ülke arasındaki işbirliği deneyimleri, ikili işbirliği programları ile Avrupa Birliği Ufuk 2020 Programı'nın sunduğu fırsatları ve Ar-Ge yapan özel sektör kuruluşlarının bir araya getirilmesi konulu 3 farklı oturum düzenlenmiştir. Paneller kapsamında, Bilim Yılı ile başlatılan işbirliklerinin devamlılığı hakkında fikir alışverişinde bulunulmuştur. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanımız Sayın Fikri İŞİK ile Federal Almanya Eğitim ve Araştırma Bakanı Johanna WANKA'nın teşrif ederek açılış konuşmalarını yaptıkları etkinlik, Türkiye ve Almanya'dan alanlarında başarılı bilim insanları ile üniversite, araştırma merkezi, Ar-Ge yönü öne çıkan özel sektör temsilcileri ve kamu kurum/kuruluş yetkililerinin bir araya gelmelerine olanak sağlamıştır.

Bilim Yılı Türk ve Alman bilim insanları arasındaki bilimsel ve teknolojik işbirliğini görünür kılmış, işbirliklerine ivme kazandırmış ve yeni işbirliklerinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Bundan sonraki dönemde de bu ivmeden faydalanılarak, pek çok yeni mekanizmanın Almanya ile oluşturularak yürürlüğe konulması planlanmaktadır.

Alman Akademik Değişim Servisi'nin Türkiye'deki Çalışmaları: Görev Alanları ve Hedefler

Sarah SCHACKERT-FELD

Strateji 2020

Alman Akademik Değişim Servisi „Değişim ile Dönüşüm“ şiarıyla özellikle üç alanda, ileriki dönemlerde uluslararası bilimsel sistemin karşısına çıkması olası sorunların üstesinden gelmek üzere şimdiden çaba sarf etmektedir. Anahtar niteliğindeki konu başlıkları „Strateji 2020“ programında açıklanmıştır (bkz. DAAD, 2013):

- En İyiler Bursu
- Kozmopolit Yapılar
- Bilimsel İşbirlikleri İçin Bilgi

DAAD'nin Türkiye şubesi açısından bunun anlamı Almanya ile Türkiye arasındaki bilimsel değişime personel ve proje desteği vermek, Alman ve Türk yüksekokulları arasındaki işbirliklerine yol açmak ve bir kültür ve bilim dili olarak Alman dilini olabildiğince teşvik etmektir. Bunu ve diğer bir takım alanları da kapsayan Türkiye'deki DAAD faaliyetlerine burada ayrıntılarıyla değinilecektir.

En İyiler Bursu

Federal Hükümet ve eyaletler „Alman Yüksekokulları Uluslararasılaşması Sürecinde Bilim Bakanları Stratejisi“ kapsamında 2013 Nisanı’nda bir araya gelerek şu hedefi belirlediler: „ (...) on yıl sonuna [2020 yılına] değin Almanya’da yükseköğrenim gören yabancı öğrenci sayısını üçte bir oranında artırmak suretiyle yaklaşık 350.000’e çıkartmak“ (bkz. BMBF, 2013, 8). UNESCO’nun verilerine göre şu an itibariyle 206.986 öğrenci Alman yüksekokullarında öğrenim görmektedir. Bu da Almanya’nın bu kategoride ABD (740.482), İngiltere (427.686), Fransa (271.399) ve Avustralya’nın (249.588) ardından dünya genelinde beşinci sırada yer aldığı anlamına gelmektedir (bkz. UNESCO, 2012).

DAAD bu hedefe ulaşmak için elinden gelen katkıyı vermektedir. DAAD geniş kapsamlı bireysel burs olanaklarıyla, araştırma ve öğrenim ülkesi Almanya hakkında sunduğu çeşitli bilgilendirme ve danışma servisleriyle ve nitekim gerek kendi destek programlarıyla gerekse yüksekokullar ve okullardaki partner kuruluşlarla elele bu hedefe kitlenmiş durumdadır. DAAD ayrıca programı kapsamında sunduğu „Mezunlar Servisi“ ile Almanya genelinde alansal ve kültürel ağı koordine eder, böylelikle dünyanın bütün bölgeleriyle bağlantılar kurulmasına ve var olan bağlantıların da pekiştirilmesine önayak olur (bkz. aşağıda).

Kozmopolit Yapılar

Araştırma ve öğretim kalitesinin yükseltilebilmesi için yurtiçi ve yurtdışında uluslararası kalifikasyon, hareketlilik ve diyaloga olanak sağlamak üzere yüksekokul nezdinde faaliyet gösterecek (uluslararası yükseköğrenim dallarından tutun da

bilateral üniversite kurmaya ve alansal ağlar oluşturmaya kadar) bazı yapıların hayata geçirilmesi planlanmaktadır (bkz. DAAD, 2013: 6). Sınır ötesi projelerin yanı sıra Alman dilinin teşvik edilmesi, bir öğrenim ve araştırma ülkesi olarak Almanya'nın eğitim alanında tanıtılması da DAAD'nin Türkiye'de yerine getirmeye çalıştığı görevleri arasında sayılabilir.

Sınır Ötesi Eğitim

Bazı münferit öğrenim dallarından bilateral üniversitelere kadar olan alan içinde yapılacak sınır ötesi eğitim projeleriyle Alman yüksekokullarının uluslararasılaşması ve keza uluslararası zeminde görülebilir olması planlanmaktadır (bkz. DAAD, 2013: 11). Halihazırda Türkiye'de çifte mezuniyet sunan dört Türk-Alman öğrenim dalı teşvik edilmektedir (bkz. DAAD, 2014a). Yükseköğrenim alanında Almanya ile Türkiye arasında yürütülmekte olan ortaklaşa projeler arasında 2013 yılında faaliyete başlayan Türk-Alman Üniversitesi'ni (TAÜ) „Işıldak Proje“ olarak değerlendirebiliriz. DAAD, Alman Üniversiteler Konsorsiyumu (AÜK) üyesi olması hasebiyle TAÜ'nün kuruluşunda etkin görev üstlenmiştir ve bu projenin geliştirilmesine de katkıda bulunacaktır.

Alman Dilinin Teşvik Edilmesi

2020 Stratejisi kapsamında Alman dilinin yurtdışında teşvik edilmesiyle ilgili olarak DAAD'nin şu hedefleri var: Bir taraftan Alman dilinin küresel anlamda tanınırlığıyla kültür ve bilim dili olarak cazibesi artırılırken diğer taraftan yabancı ülke üniversitelerinde genç insanlara ekonomi, politika ve kültür alanlarında pratik amaçlar için ve Alman bilim kültürü dünyasına girebilmeleri için Almanca'nın değeri anlatılacaktır

(bkz. DAAD, 2013: 14). Bu amacı gerçeğe dönüştürmek için çok sayıda destek araçları mevcuttur:

- Okutman, bölgesel okutman ve dil asistanı programları
- Yoğunlaştırılmış kurs ve üniversite yaz kursları için öngörülen burslar
- Germanistik alanında kurumsal ortaklıklar
- Yurtdışında Almanca öğrenim dalları
- Almanca eğitim veren yabancı ülkelerdeki okullardan, lisan diploması veren okullardan ve alıştırmaya okullarından mezun olanlara verilen burslar
- Germanistik alanında faaliyet gösteren çatı birliklerin desteklenmesi
- Alman diline katkı sunan çalıştay ve konferansların teşvik edilmesi

Görev Alanları Ve Türkiye'deki DAAD Okutmanlarının Hedef Grupları

DAAD, Türkiye sınırları içinde Ankara ve İstanbul'da bulunan iki Bilgi Merkezi ile Adana, Ankara, Bursa, Erzurum, İstanbul, Eskişehir, Trabzon ve 2014 yılının eylül ayından bu yana Antalya Akdeniz Üniversitesi'nde bulunan 13 düzenli okutmanlık ve dil asistanlıklarıyla temsil edilmekte. Ayrıca Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde ve Bilgi Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'nde de iki DAAD branş okutmanlığı yer almaktadır. Dört DAAD okutmanı ve 12 DAAD dil asistanı TDÜ Yabancı Diller Yüksekokulu'nun çalışmalarına destek vermektedir.

Şekil 1: Türkiye’de DAAD

Açıklamaların Türkçe karşılıkları:

2 Bilgi Merkezi (IC)

13 Düzenli Okutmanlık

6 Dil Asistanlığı

2 Branş Okutmanı

4 TDU’da 4 Düzenli Okutmanlık ve 12 Dil Asistanlığı

Okutmanlar Yabancı Diller Yüksekokullarında, Almanca öğretmeni yetiştirme bölümlerinde, Germanistik bölümlerinde ya da Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde (KTÜ) olduğu gibi üniversitelerde doğrudan rektörlük bünyesinde hizmet vermektedirler. DAAD okutmanlarının Türkiye’deki hedef kitlesi arasında Almanca öğretmenliği, Germanistik ya da herhangi bir öğrenim dalında (Karadeniz Teknik Üniversitesi veya Orta Doğu Teknik Üniversitesi) birinci veya ikinci yılında öğrenim gören öğrenciler sayılabilir. Bunlar arasında yüksek lisans, doktora ve postdoc öğrencileri olduğu gibi diğer bölümlerden birinde okuduğu halde yan dalında ya da seçmeli dersinde Almanca’yı yabancı dil olarak tercih etmiş öğrenciler de bulunmaktadır. Okutmanlar öğrenim dallarının daha iyi işleme-
sini sağlamak üzere kurulmuş enstitü ve fakülte heyetlerinde

yer alır; örneğin tiyatro çalışmaları, başvuru alıştırmaları ve müzik metni çevirileri yapmak için oluşturulmuş gruplarda görev üstlenirler. Okutmanlar ayrıca üniversite haricinde düzenlenen sohbet buluşmalarına ve okuma gruplarına katılırlar. Bütün bu etkinliklerinin yanı sıra okutmanlar, çalıştıkları üniversitelerde geniş kapsamlı danışmanlık ve kültür hizmetleri de sunarlar.

Eylül 2014'te Antalya Akdeniz Üniversitesi'nin ardından 2015 Eylül'ünden itibaren Erzurum Atatürk Üniversitesi ile Ankara Hacettepe Üniversitesi'nde birer okutman görevlerinin başına geçmiş, iki öğrenim dalı altında faaliyete başlamış bulunmaktadır (örneğin Germanistik, Almanca Öğretmenliği veya Yabancı Diller Yüksekokulu'nda). Okutmanlar sadece Germanistik ve Almanca öğretmenliği bölümlerindeki öğrencilere değil, üniversitede öğrenim gören bütün öğrencilere yönelik ders programı sunmaktadırlar (bkz. DAAD, 2013: 14).

Germanistik Ve Almanca Öğretmenliği Bölümlerinin Desteklenmesi

DAAD, Germanistik alanında faaliyet gösteren her türlü yerel oluşumun çalışmalarına destek verir. Amaç Türkiye'de bir Germanistik ağı oluşturmak ve bu ağın sadece ülke değil, dünya genelinde etkin olmasını sağlamaktır. Yeni yetişen akademisyen kuşağa fikirlerini tartışabilecekleri yapıtlarını yayımlayabilecekleri, bunun da ötesinde tartışma yoluyla bu dalın sorunlarının ele alınabileceği bir zemin hazırlamak da DAAD'nin görevleri arasındadır. DAAD, Türkiye'nin birçok kentinde düzenlenen Germanistik ve Almanca öğretmenliği kongre ve çalıştaylarında bölüme dair güncel konuları işler, Türkiye'de Germanist fihristinin oluşması ve tutulmasında yardımcı olur.

Germanistik Enstitü Partnerliği (GEP)

Alman dilini teşvik etme anlamında DAAD'nin elinde bulunan bir diğer araç da Germanistik Enstitü Partnerliği'dir (GEP). Özellikle öğretim ve araştırma bağlamında yöresel Germanistik teşviki ile bu alanda yetişen yeni kuşak bilim insanlarının desteklenmesi DAAD'nin öne çıkan görevleri arasında yer almaktadır. Burada sözü edilen programın amacı yurtdışında bu alanda görev yapan yüksekokul öğretim görevlilerine hizmetiçi eğitim, ileri dönemlerde görev üstlenecek ortaöğretim öğretmenlerine de kalifikasyon kursları verilmesidir. Keza güncel ve mesleki gereksinimlere cevap verebilen müfredat ve okul malzemesi geliştirmek, ortak araştırma projelerini realize etmek, öğrenci değişimini koordine etmek, genç kuşak bilimcilere danışmanlık hizmeti, doktora ve habilitasyon düzeyinde destek sunmak da işbu programın varlık sebepleri arasında sayılabilir.

GEP (Alm.: Germanistische Institutspartnerschaften – GIP) programı kapsamında elde edilen veri ve deneyimlerin Almanya'daki partner enstitü tarafından değerlendirilmesi öngörülmektedir. Böylelikle çalışmalara katılan öğrenciler ve öğretim görevlileri bu interkültürel işbirliği kapsamında alanlarında yeni bakış açıları edinmiş, yeni fikirler geliştirmiş olacaklar (bkz. DAAD, 2014b). Türk ve Alman üniversiteleri arasında şimdkiye değin üç Germanistik Enstitü Partnerliği (GEP) DAAD tarafından teşvik edilmiştir:

- İstanbul Üniversitesi – Hamburg Üniversitesi (2013 yaz sömestirine kadar)
- Ankara Üniversitesi – Saarland Üniversitesi (2013/14 kış sömestirine kadar)
- İzmir Ege Üniversitesi – Paderborn Üniversitesi (2014 yaz sömestirinden itibaren)

GEP çerçevesinde yapılan bu etkinlikler Almanya ve Türkiye’de ortaklaşa düzenlenen konferans ve çalıştayları, ortaklaşa çıkartılan yayınları, nitekim partner enstitüleriyle doktora adayları ve konuk öğretim görevlileri için yapılan toplantıları da kapsamaktadır.

Üniversite Yaz Kursları Ve Yoğunlaştırılmış Dil Kursu Bursları

Üniversite yaz kursu programı bütün dallarda lisans ve yüksek lisans öğrenimi öğrencilere yöneliktir. Dil, ülke bilgisi ya da uzman dili edinmek üzere resmi ya da devlet tarafından kabul gören Alman üniversitelerinde ya da bunlara bağlı dil okullarında kurslara katılan öğrenciler burslarla teşvik edilir. Söz konusu burslar, bir kereye mahsus ödemeyle olabileceği gibi seyahat giderleriyle hastalık, kaza ya da yükümlülük sigortalarını üstlenme suretiyle de yapılabilir. Burada öne çıkan tercih kriterleri şimdiye kadarki akademik başarılar, öğrenim ve branş seçimine dair inandırıcı sebepler ile burs başvurusu yapan öğrencinin Almanca bilgi düzeyidir (bkz. DAAD, 2014c).

Yoğunlaştırılmış dil kursu programı Almanca’nın ve ülke bilgisinin daha derin işlenmesine olanak sağlar ve bütün dallarda lisans ve yüksek lisans öğrencileriyle doktora safhasında bulunan herkese yöneliktir. Ancak Germanistik, Almanca ve çeviri bölümlerinden başvuru yapacak olan öğrenciler bu uygulamadan müstesnadır. Bu dil ve ülke bilgisi kursları Almanya sınırları içinde faaliyet gösteren bir Alman dil okulu tarafından sekiz haftalık dilimlerle sunulur (bkz. DAAD, 2014d).

Yükseköğrenim Ve Araştırma Ülkesi Olarak Almanya'nın Eğitim Alanında Pazarlanması

Üniversiteler konsorsiyumu GATE ile bilim kurumları arasında yapılan işbirlikleri kapsamında Türkiye'deki DAAD oluşumu da Almanya'nın bir bilim ülkesi olduğunu öne çıkartan pazarlama etkinlikleri yürütmektedir. Alman üniversiteleri adına devreye giren DAAD Bilgi Merkezleri (IC), eğitim pazarı araştırmaları ve öğrenim dalları açısından potansiyel analizleri yapmak, IC internet sayfasında belirli dalların başvurularına yer vermek ve yarım yıllık periyotlarla bülten yayınlamak suretiyle pazarlama görevlerini yerine getirir. Ayrıca GATE, burada bahsi geçen Bilgi Merkezleri ile birlikte 10 Alman üniversitesinin Ankara ve İstanbul'da düzenlenen uluslararası nitelikli eğitim fuarlarına katılmasına önyak olmuştur.

Bilimsel İşbirlikleri İçin Bilgi

Uluslararası düzeyde başarılı işbirliklerine imza atabilmek için farklı eğitim kültürleri ve bilimsel sistemler hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Bu anlamda DAAD gücünü dünyanın her tarafına uzanan ağından, Bilgi Merkezi ve okutmanlık kurumlarından aldığı gibi bilimsel sistemleri uluslararası hale getirmek yolunda üstlendiği güdümlenici işlevini daha da pekiştirmek için sahip olduğu bilgi birikimini ileriye dönük daha verimli biçimde derlemek arzusundadır. Bilgi Merkezleri ve okutmanlık kurumlarıyla DAAD'nin Türkiye şubesi gerek danışmanlık hizmeti sunmak suretiyle gerekse fuarlar, toplantılar, konferanslar veya farklı birtakım etkinlikler düzenleyerek Almanya ile Türkiye arasındaki bilimsel değişime destek verir, ilgili kişileri olası teşvik programları hakkında bilgilen-

dirir. Bu kurumlar bu tür etkinliklerde her daim hazır bulunurlar.

Sonuç ve gelecek

Burada değinilen görev alanları ve hedefler kapsamında özellikle üç husus DAAD'nin Türkiye'deki görevleri arasında ön plana çıkmaktadır:

“En İyiler Bursu” ile ilgili olarak daha esnek, günümüz öğrencilerinin uluslararası ve çok yönlü biyografilerine yönelik türden teşvik programlarına gereksinim var. Bu bir taraftan DAAD'nin sunduğu teşvik olanaklarının öğrencinin uyruğuna bakmaksızın salt Alman üniversitesi ya da yabancı ülke üniversitesi kriteri göz önünde bulundurularak verilmesi, diğer taraftan öğrenimlerini Türkiye'de sürdürmekte olan yabancı uyruklu öğrencilerin de Türk öğrencilere sunulan DAAD teşviklerinden aynı şekilde yararlanabilmelerine olanak sağlamak anlamına geliyor. Öte yandan sınır ötesi öğrenim ve araştırma olanakları sunan daha esnek burslar verilebilmesini kapsayan bir uygulamaya geçilmelidir.

Alman ve Türk üniversitelerinin kooperasyon ve ortak projelerle daha yoğun biçimde teşvik edilmesi, mevcut sınır ötesi ağların pekiştirilip genişletilmesi ve Alman üniversitelerinin Türkiye'deki tanıtımının artırılması ise anahtar konu başlığı “Kozmopolit Yapılar” altında anılabilir. “Bilimsel İşbirlikleri İçin Bilgi” alanında ise DAAD ağının, Türkiye'deki üniversitelerle ilgili bilgi edinme ve Türkiye bağlamında strateji geliştirme anlamında daha iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bunun dışında DAAD Türkiye şubesi tarafından Türk-Alman akademik işbirliği alanında önkoşul, koşul ve engellerle ilgili hukuki, idari ve kültürel her türlü bilgi, ilgililerin kul-

lanımına açılmalıdır. Sözgelimi bu amaçla yükseköğrenim dalları bağlamında Türk-Alman çifte mezuniyet yönetmeliğine dair hukuki ve kültürel çerçeveye açıklık getiren bir *kılavuz* yayınlanabilir, farklı kooperasyon biçimleri ve *Best-Practice* örnekleri broşürler ya da Bilgi Merkezlerinin internet sayfaları aracılığıyla tanıtılabilir.

Sadece yoğun değişim, halkların birbirlerini anlamasını sağlar ve bilim marifetiyle elde edilmiş bilgiler küresel sorunlara çözüm üretmekte bizlere yardımcı olabilir. Bunun için de siyasi ve toplumsal ilerlemenin temellerini oluşturan çok yönlü kooperasyonlar hayata geçirilmelidir.

Kaynakça

- DAAD (2013): Strategie 2020, URL: ic.daad.de/imperia/md/content/.../icyaounde/strategie2020_1_.pdf (09.11.2014)
- DAAD (2014a): Integrierte Internationale Studiengänge mit Doppelabschluss, URL: <https://www.daad.de/hochschulen/programme-weltweit/studiengaenge/de/23193-integrierte-internationale-studiengaenge-mit-doppelabschluss/> (09.01.2015)
- DAAD (2014b): Germanistische Institutspartnerschaften, URL: <https://www.daad.de/hochschulen/programme-weltweit/hochschulpartnerschaften/de/13905-germanistische-institutspartnerschaften-gip/> (09.01.2015)
- DAAD (2014c): Informationen zum Hochschulsommerkursstipendium, URL: <https://www.daad.de/deutschland/stipendium/datenbank/de/21148-stipendiendatenbank/?status=&origin=&subjectGrps=&daad=1&q=hochschulsummerkurs&page=1&detail=10000011> (20.11.2014)
- DAAD (2014d): Informationen zum Intensivsprachkursstipendium, URL: <https://www.daad.de/deutschland/stipendium/datenbank/de/21148->

stipendiendatenbank/?status=&origin=&subjectGrps=&daad=1
&q=intensivsprachkurse&page=1&detail=10000015
(20.11.2014)

BMBF (2013): Strategie der Wissenschaftsminister/innen von Bund
und Ländern für die Internationalisierung der Hochschulen,
URL: [www.bmbf.de/.../Internationalisierungsstrategie_GWK-
Beschluss_12_04.\(09.11.2014\)](http://www.bmbf.de/.../Internationalisierungsstrategie_GWK-Beschluss_12_04.(09.11.2014))

UNESCO Institute for Statistics (2012): *International flows of mobile
students 2012*. URL:
[www.uis.unesco.org/Documents/outbound-mobility-
tableA.xls](http://www.uis.unesco.org/Documents/outbound-mobility-tableA.xls) (20.11.2015)

Türkiyeli ve Almanyalı Türk Siyaset Bilimcilerinin Türk-Alman Bilimsel İlişkilerine Katkıları

Burak GÜMÜŞ

Giriş

Türk üniversitelerinde ders veren Almanyalı ve Türkiyeli Türkler, Türk-Alman bilimsel ilişkilerinin düzenlenmesine ve ayakta tutulmasına çeşitli açılardan katkıda bulunmaktalar ve bilimsel işbirliği çerçevesinde Almanya ve Türkiye arasında bir köprü işlevi görmektedirler.

Almanyalı veya Türkiyeli Türk Akademisyenlerin, Türkiye'ye gelişlerinden ya da geri dönüşlerinden sonra Türk üniversitelerine katkıları hakkındaki araştırmalar nerdeyse yok denecek kadar azdır. Belirli bir süreden beri yüksek donanımlı kişilerin planlanan veya gerçekleşen Almanya'dan Türkiye'ye göçleri hakkındaki araştırmalar çoğalmaktadır; fakat bu araştırma, Almanya'da üniversite eğitimi almış veya doktora yapmış Türkiyeli ve Almanyalı Türk siyaset bilimcilerinin, Türkiye'deki üniversitelere katkılarını göstermeyi hedeflemektedir. Alkan, bu kişilerin Türkiye'ye gelişlerinden sonra, "dil bilgilerini ve Almanya'da edindikleri becerileri" (Alkan,

2012: 174) kendi mesleki yükselmeleri için kullandıklarını tespit etmektedir.

"Bu bağlamda akademisyenlik mesleği, birçok ulus aşırı göçmen için kendilerinin ağırlıklı olarak mutlu oldukları bir çalışma alanıdır. Bunun sebebi, Almanya'dan gelen Türk akademisyenlerin kendilerini Almanya ve Türkiye arasında bir köprü olarak görmeleridir. Alman-Türk örgütlenmelerini kuranlar, Alman-Türk projelerini uygulayanlar ve Alman-Türk kongrelerini ve seminerlerini organize edenler onlardır." (Alkan, 2012: 175).

Türkiyeli Türk¹ ve Almanyalı Türk² Bilim İnsanları

Bu araştırma için gerçekleştirilip analiz edilen görüşmelerden, Almanya'da en azından üniversite okumuş ve daha sonra Türkiye'ye gelip bir Türk üniversitesinde çalışmaya başlayan kişileri konu alan dokuz örnek olay kısaca izah edilecektir.

Bu kişiler, Şükrü Tandoğan ve Canan Bostan haricinde Almanya'da doktora yapmış ve Türkiye'ye gelişlerinden sonra bir Türk üniversitesinde akademisyen olarak çalışmaktadırlar. Bu çalışmada aktarılan ifadeler, kodlama amacıyla sık rastlanan değişik anlam birimlerine ayrılmış, analiz edilmiş ve kategorize edilmiştir.

Bu çalışmada araştırılan grubun "ulus aşırı göçmen" ("*Transmigrant*"), "geri dönen" ("*Remigrant*") veya "gelen muhacir" ("*Immigrant*") veya "giden muhacir" ("*Emigrant*") kate-

¹ "Türkiye Türkleri" kavramı, genellikle Türkiye'de doğup büyüyen, toplumsallaşan ve üniversite eğitimi almak ve/veya doktora yapmak üzere Almanya'ya giden bir grubu kapsamaktadır. Bu grup, Almanya Türklerinden farklıdır.

² Bu kavram da genellikle Almanya'da doğup büyüyen, toplumsallaşan ve ataları Türkiye'den gelmiş olan bir grubu kastetmektedir. Bu grup, Almanya'da ilk, orta ve yükseköğrenimini tamamlamıştır (veya doktora yapmıştır). Bu grubun etnik kökeni, bu araştırma için önemli sayılmamaktadır.

gorilerine³ dahil olması, bilinçli şekilde göz ardı edilecektir. Zaten söz konusu kişiler, Türkiye'ye intikal etmelerinden sonraki yıllarda başka büyük bir mekân değişikliği yaşamamışlardır ve bunların önemli bir kısmı, 2010 yılından önceki (on) yıllarda Türkiye'ye gelmiştir. Bu kişilerin zaman ufuklarının ve şu anda buldukları ve daha önce geldikleri ülkeler ile ilişki biçimlerinin belirsiz olup olmadığı da bu bağlamda önemsenmemektedir. Bu arada yeni bilgi ve iletişim tekniklerinin kullanımı dikkate alınmamıştır. Örnekleme yer alanların çoğunluğu, birincil ve okul toplumsallaşmasını Türkiye'de yaşamıştır. Yener ve Bostan haricinde görüşülenlerden hiç birinin orta öğrenimlerini Almanya'da tamamlamamış olduğunu göz önünde bulundurursak, mülakat yapılanların Almanya açısından Alman eğitim sistemi vatandaşı ("Bildungsinländer") olmadıkları varsayılabilir. Onların çoğunluğunun doktora veya üniversite eğitimi ardından belirli bir

3 "Geri dönenler", "dışarıya göç etme" ve "göçmen olarak gelme" veya "Ulus aşırı göçmen" gibi kavramların anlam(sızlığı) hakkındaki tartışma için Aydın'a bakınız (2013: 90-97). Geri dönme (*remigration*), geri dönüş göçü ya da "geçici ülke değişimi ve daha uzun bir süreden sonra memleketine geri dönme" şeklinde olabilir (Pries, 2003: 28). Dışarıya göç etme (*emigration*) veya göçmen olarak bir yere gelme (*immigration*) durumlarında "göçmenler, buldukları ülkede sürekli kalmak için yerleşirler ve geldikleri ülkeyle irtibatlarını sürdürmelerine rağmen, göçmen olarak adım adım oradaki topluma -belki nice kuşaklar sonra -entegre ve asimile olurlar." (Pries, 2003: 28). Ulus aşırı göç (*transnational migration*) veya "transmigration", -sürekli İmmigrasyon ve Emigrasyon veya memleketine geri dönmeye karşılık-, "bir ülkeden diğer ülkeye ikametgâhın sürekli değişmesi" kavramıyla "ikametgâhın sık ya da belirli bir süre manasına gelen sürekli değişiminin" (Pries, 2003: 28) kastedilmesi halinde söz konusudur: Ulus aşırı göçmenler için değişik ülkelerde mekan değişikliği, belirli bir zamanla kısıtlanmış tek seferlik istisnai bir olay olmayıp, ulus aşırı yaşam stratejisinin ya da çoğu zaman hayatta kalma stratejisinin normal bir parçasıdır.

süre Almanya'da çalıştıktan sonra Türkiye'ye geri dönmüş olmaları, bu grubun aslında "geri dönenler"den oluştuğuna işaret etmektedir. Saha araştırmaları çerçevesinde şimdiye kadar telefonla dört, yüz yüze görüşme yoluyla iki ve e-posta ile üç siyaset bilimciyle söyleşi yapılmıştır. Bunlar, ya Türkiye kökenli "eğitim göçmeni" olarak Almanya'ya göç ettiler ya da Türk işçi aileleri çocukları olarak Alman eğitim sistemi vatan-daşı "Bildungsinsländer" olarak Almanya'da büyüyüp orada üniversite tahsillerini veya doktora eğitimlerini tamamladılar.

Örnekleme oluşturan kişilere, yerli Türk akademisyenlere karşı rekabet avantajına sahip olup olmadıkları ve hangi ölçüde ve hangi alanda "iki ülke arasında köprü işlevi gördükleri" (Alkan, 2012: 177) sorulmuştur. Bu akademisyenler, örgütleri, becerileri, donanımları ve Almanya'daki toplumsallaşmaları nedeniyle, üniversitede istihdam edilmeleri ve elverişsiz koşullarla karşılaşmamaları halinde (yerli meslektaşlarının onları kıskanmaları veya profesyonel olmayan davranışları), Almanya ve Türkiye arasında bir köprü işlevi görebilirler.

Diğer bir araştırma sorusu ise onların Almanya'da edindikleri bilgi ve tecrübenin, Türkiye'ye transferi konusunda dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları veya teşvik edilip edilmedikleri ile ilgilidir. Mülakat yapılan kişilerin Türk üniversitelerinde çalışıyor olmaları gerekliliği, örneklem için bir kriter idi; ancak kontrol grubunu oluşturmak için herhangi bir nedenden dolayı üniversitede istihdam edilemeyenler ile de söyleşi yapılmıştır. Bu bilimsel araştırmada teorik doyuma ulaşılabilecek kadar adayla görüşülmüştür.

Metin ifadeleri, veri kaybını mümkün olduğu kadar az tutmak için yazılı döküm haline getirilmiştir. Örnekleme yer alan insanların tanınmasını önlemek için, görüşmelerde yer alan bütün isimler ve üniversiteler özel hayata saygıdan dola-

yı **değiştirilmiştir**. Veri toplama ve çözümleme için niteliksel yöntemler kullanılmıştır. Söyleşi dökümleri, Glaser/Strauss kodlama ve kategori oluşturma yöntemine göre sık tekrarlanan anlam birimlerine ayrıldı (Glaser ve Strauss, 1967). Görüşmelerde sık sık tekrarlanan motifler, “merkezi konulara” toplanıp bu kodlar metinlere tasnif edildi. Seçilen kategoriler, ilgili metin ifadeleriyle ilişkilendirildi ya da metin kısımları merkezi konulara tasnif edildi. Daha sonra araştırma sorularının cevaplandırılmasında önemli görülen “merkezi konular” ya da “kodlar” seçildi.

Söyleşi yapılanlar mülakat için seçilmiş olup, araştırılmak istenen grubu istatistiksel veri açısından temsil etme imkânı söz konusu değildir. Bunun nedeni, bu araştırmanın aslında bir ön araştırma niteliği taşımasıdır. Bundan dolayı mantıksal açıdan özel münferit bir vakanın geneli temsil ettiği öne sürülemez, fakat genel konuların özel vakalarda da yer aldığına dair tahmin yürütülebilir. Teorik açıdan doyum noktasına ulaşıldığından (*theoretical saturation*), bu ön araştırma için mülakat yapılması gereken başka kişiler aranmamıştır. Elbette, araştırma evreni açısından tipik olmayan münferit olaylar da örneklem içinde yer alabilirler. Bu çalışmada "istatistiksel temsiliyet"ten ziyade "tipolojik temsiliyet"e öncelik tanınmaktadır. İstatistiksel açıdan hesaplanabilen göreceli dağılımdan ziyade vakaların çeşitliliği ön planda yer almaktadır. Bir kişi hariç tüm söyleşi yapılanlar erkektir.

Prof. Dr. Kardelen "Ben Türkiye’de son Prusyalıyım”

Türkiye'nin kuzey batısında küçük bir kasabada doğan Prof. Dr. Kardelen, Ankara'daki saygın bir üniversitenin Uluslararası İlişkiler Bölümünde bölüm başkanı olarak çalışmaktadır. Kardelen, 1979 ile 1988 yılları arasında Almanya'nın X

Üniversitesi'nde Konrad Adenauer Vakfı (*Konrad-Adenauer-Stiftung, KAS*) tarafından finanse edilip başarıyla sonuçlanan Siyaset Bilimi dalında üniversite eğitimi ve Demokrat Parti döneminde Türkiye Dış Politikası üzerine kaleme aldığı doktora tezi sonrasında Türkiye'ye döndü ve kısa süre sonra 27 yaşındayken X Üniversitesi'nde Yardımcı Doçent olarak çalışmaya başladı (1988-1992). Kardelen dört sene sonra *Doçent Doktor* unvanına layık görüldü. 1998 yılında da 38 yaşındayken profesör oldu. Kardelen, ayrıca Almanya, Avusturya, Belçika, Büyük Britanya ve ABD'de misafir araştırmacı veya misafir profesör olarak çalıştı.

Prof. Dr. Üzeyir: "Avrupa'daki ve Türkiye'deki tartışmaların eşitlenmesine katkıda bulunduğumu düşünüyorum"

Türkiye doğumlu Prof. Dr. Üzeyir, 2000 senesinden bugüne değin Türkiye'nin Güney'inde bir üniversitede Yönetim Bilimi alanında ders vermektedir. Üzeyir, 1978 yılında Almanya'ya gidip bir yıl Almanca öğrenmiş ve ardından bir Gençlik Merkezi'nde staj yapmıştır. Sonrasında Friedrich Ebert Vakfı'ndan (*Friedrich-Ebert-Stiftung, FES*) burs alan Üzeyir, 1981 ila 1986 yılları arasında Almanya'nın X Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Sosyoloji okuyup, 1990'a kadar da Türkiye-AB İlişkileri üzerine doktora tezi yazmıştır. Türkiye'ye dönmeden önce Üzeyir, AB Komisyonu'nun Almanya Temsilciliği'nde ve Federal Parlamento için çalışmıştır. Ayrıca proje danışmanı olarak yine Almanya'da çalışmış, proje danışmanı ve müdürü olarak faaliyette bulunmuştur. Üzeyir, 2000 yılında Türkiye'ye gelişinden kısa süre sonra bugün çalıştığı üniversitenin Kamu Yönetimi Bölümü Yönetim Bilimi Ana Bilim Dalı'nda Yardımcı Doçent Dr. olarak çalışmaya

başlamış, yabancı dil ve yeterli düzeyde bilimsel eserlerine rağmen ancak 2009 yılında doçentliğe terfi edebilmiştir.

Prof. Dr. Hendek: "Türkiye'ye geldiğimde 'Burası Türkiye, bir Türk nasıl davranıyorsa öyle davranmalıyım'; Almanya'ya gittiğimde ise 'burası Almanya. Almanlar nasıl davranıyorsa öyle davranmalıyım' diye düşündüm"

Doğu Anadolu doğumlu Prof. Dr. Hendek, lise eğitimini tamamladıktan sonra 1979 yılında Almanya'ya gidip iki yıl Almanca öğrenmiştir. Almanya'daki bir üniversitenin Almanca Hazırlık sınıfı işlevini gören Studienkolleg'e iştirak etmiştir. 1985 yılında Üniversitesi'nde başladığı Siyaset Bilimi eğitimini, 1990 yılında Kıbrıs Sorunu hakkında yazdığı bir Yüksek Lisans tezi ile tamamlamıştır. 1990 ila 1995 yılları arasında Hendek, Türkiye konulu doktora çalışmasını kaleme almıştır. Üniversiteden iş teklifi almış olmasına rağmen Hendek, doktorasından sonra Türkiye'ye dönmüştür. Hendek, 2006 yılında Doçent, 2011 senesinde Profesör oldu. Hendek, X Üniversitesi'nde Bölüm başkanı olarak çalışmaktadır.

Doç. Dr. Yener: "Ben Almanlardan üç tane D öğrendim: Düzen, Dakiklik, Disiplin"

1964 yılında bir iç Anadolu şehrinde doğan Doç. Dr. Yener, çocukluğunu Almanya'da geçirdi. Böylece Almanya Türkü olduğu söylenebilir. Almanya'da büyüyüp göçmen işçi ailesi çocuğu olarak ilk ve orta öğrenimi görmüştür. 1983 ila 1988 yılları arasında Almanya'nın X Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler ağırlıklı Siyaset Bilimi okuyan ve bitirme tezini Türk-Alman İlişkileri hakkında yazan Yener, 1988 ila 1993 arasında Konrad Adenauer Vakfı'nın (KAS) bursiyeri olarak Türkiye'nin Batı Almanya yazılı medyasındaki imajı konu-

sunda doktorasını yazmıştır. Başarıyla sonuçlanan doktora tezinden sonra Yener, Türkiye'ye dönmüştür. Yener'in tüm diplomaları Türkiye'de kabul edilmiş ve 1994 yılında saygın B Üniversitesi'nin Uluslararası İlişkiler bölümünde Yardımcı Doçent olarak çalışmaya başlayıp bu görevini 2005 yılına kadar sürdürmüştür. Yener, 2005 yılında özel C Üniversitesi'ne geçmiş ve 2008 yılına kadar çalışmıştır. 2009 yılında beri Ankara'nın yine saygın F Üniversitesi'nde çalışmaktadır. Yener, 2010 yılında Doçentlik unvanını alabilmiştir. 2004 ila 2006 yılları arasında AB Komisyonu danışmanı olarak çalışmıştır. Yener Almanya ve Hollanda'da bulunan iki üniversitede de misafir araştırmacı ve misafir profesör olarak çalışmıştır (2011, 2012).

Doç. Dr. Bayraktar: "Yüksek lisans ve doktora öğrencilerine uyguladığım Alman sistemi, meslektaşlarım arasında da büyük bir takdir ve teveccühe mazhar olmaktadır"

Bir İç Anadolu şehrinde dünyaya gelen Doç. Dr. Bayraktar, liseyi tamamladıktan sonra 1989 yılında Almanca öğrenmek, üniversitede okumak ve doktora yapmak için Almanya'ya gitmiştir. H Üniversitesi'nde 1997 yılına kadar Siyaset Bilimi okuyan Bayraktar, tarih alanında askeri ilişkiler hakkında doktora tezi yazmıştır. Üniversite ve Yüksek Lisans Bitirme tezi de, yine İttihat ve Terakki dönemine kadar Geç Osmanlı İmparatorluğu ve Wilhelm İmparatorluğu ilişkilerini konu almıştır. Bayraktar, doktora unvanını aldıktan sonra 2006 yılının sonunda Türkiye'ye dönüp, 2007'de J Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yardımcı Doçent olarak çalışmaya başlamıştır. Bayraktar, 2011 yılında Doçent unvanına layık görülmüştür. Bayraktar Türk-Alman İlişkileri ve Orta

Asya hakkında ulusal ve uluslararası kongrelere iştirak etmiş ve ABD’de misafir araştırmacı olarak çalışmıştır.

Doç. Dr. Erdem: " Avrupa’da eğitim görmeyenlerin büyük bir kısmı (hepsi için bunu söylemek doğru değil), sizi kendilerine tehdit olarak görüyorlar"

Bir İç Anadolu şehrinde doğan Doç. Dr. Erdem, lise eğitiminin bitiminden sonra 90’lı yılların başında Almanca öğrenmek, üniversitede okumak ve doktora yapmak için Avusturya’ya gitmiştir. Erdem 1992 ile 1996 yılları arasında Y niversitesi’nde Siyaset Bilimi, İktisat, rgt ve Yönetim Bilimi okuyup 2000 senesinde Y Üniversitesi Siyaset Bilimi dalında doktora çalışmasını tamamlamıştır. Doktora tezinin konusu Türk Kamu Yönetimi ile ilişkilidir. Ardından bir Kamuoyu Araştırma Enstitüsü’nde alışan Erdem, 2003 yılında Türkiye’ye göç etmiştir ve M Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü bünyesinde Yardımcı Doçent olarak çalışmaya başlamıştır. Erdem, Doçentliğini 2013 yılında almıştır.

Dr. Tandoğan

İç Anadolu’da doğan Dr. Tandoğan, saygın bir kolejde okumuş ve 1972 yılında mezun olmuştur. Tandoğan, 1973 yılında M niversitesinde Siyaset Bilimi, İletifim Bilimleri ve Türkoloji okumak için Almanya’ya gitmiştir. Tandoğan’ın Master Tezi, batıya karşı Türk Dış Politikasıdır (1974-1979). Tandoğan, tahsilini hem çalışarak hem de Türkiye’nin bir Almanya fahri konsolosunun yönettiği bir özel şirketin bursiyeri olarak finanse etmiştir. Tandoğan, 1979 yılından 2007 yılında emekli oluncaya kadar genellikle Almanya’da Türkiye Cumhuriyeti Devleti için st düzey bürokrat olarak

çalışmıştır⁴. Tandoğan, 2003 yılında doktorasını L Üniversitesinde Oryantalizm üzerine yapmıştır. Dr. Tandoğan, emekliliğinden önce ve sonra yüksek düzeyde bürokrat olarak F Üniversitesi'nde Public Policy (2002-2003), G Üniversitesi'nde (2008-2009) yine Public Policy ve L Üniversitesi'nde (2009-2010) uluslararası ilişkiler üzerine dersleri yarı zamanlı Öğretim Görevlisi Dr. olarak vermiştir. Geç akademisyen ve emekli Tandoğan, bu günlerde özel bir üniversitede Yardımcı Doçent olarak atanma aşamasındadır.

Yrd. Doç. Dr. Fırat: "Vurgulamak istediğim nokta; çalışma hayatında akademik çalışmaların değil, daha ziyade klık ilişkilerin geçerli olduğudur"

Doçent Dr. Fırat, Türkiye'deki Lisans eğitiminden sonra Master ve doktora tahsilini Almanya'da tamamlamıştır (2002-2005; 2007-2011). Orada göçmenlerin uyumu ve Türkiye-AB İlişkileri hakkında çeşitli araştırmalara imza atmıştır. Doktora tezini tamamladıktan sonra Türkiye'ye geri dönmüştür. Türkiye'ye dönüşünden ancak iki yıl sonra bir üniversitede Yardımcı Doçent Dr. olarak çalışmaya başlamıştır.

⁴ 1979 ve 1983 yılları arasında dil bilgisinin de yardımıyla bir T.C. Başkonsolosluğu'nda çalışma ataşeliği bünyesinde sosyal yardımcı olarak çalıştı. Türk Dış Politikası hakkındaki Master Tezini, 1981 yılında başarıyla bitirdi. Tandoğan, ardından Almanya'nın farklı kentlerinde bulunan Türkiye başkonsolosluklarında ataşe ve büyükelçilikte büyükelçi danışmanı olarak çalıştı. Türkiye'ye döndükten sonra emekli oldu. Tandoğan, ayrıca Başbakanlık Yurtdışı Vatandaş Konuları Müşavirliği, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nde Müşavir, bir bakanlıkta Genel Müdür Yardımcılığı ve Genel Müdürlük görevlerini yürüttü. Türkiye'ye geri dönüşü sonrasında emekliye ayrıldı.

Okutman Bostan: Türkiye'de "hiyerarşik durum beceriden daha önemlidir."

Türkiye'de doğup anne babasıyla ilkokul öğrencisi olarak Almanya'ya giden Bayan Bostan, Almanya'da liseyi tamamladıktan sonra yine bir Alman üniversitesinde Türkoloji ve Alman Dili ve Edebiyatı okudu. 2008 yılından bugüne değin Türkiye'nin Güney sahilinde bulunan bir şehirdeki bir özel okulda okutman olarak çalışmaktadır. Engellenen akademisyenlerin durumunu ortaya çıkarmak için, Master diplomasıyla eşdeğer sayılan Türkoloji ve Alman Dili ve Edebiyatı mezunu olup bir özel okulda okutman sıfatıyla ders veren Bostan vakasına değinilmiştir. Gerçi kendisi Siyaset Bilimcisi değildir; ancak onun vakası bilgi ve tecrübe transferi engellenen akademisyenlere bir örnek olarak görülmelidir ve Türkiye'ye göç, Almanya'da yükseköğrenim ve akademisyen olma isteği haricinde diğer vakalarla ortak bir yönü olmamasına rağmen, bu vaka o kadar önem arz etmektedir ki, örnekleme karşıt örnek olarak dâhil edilmiştir⁵.

Bulguların Değerlendirilmesi

Mülakata katılanların Almanya'da kaleme aldıkları Diploma, Master ve Doktora tezlerinin tümünün, Türkiye ile ilişkili veya Türk-Alman veya Türkiye-AB ilişkilerinin konu edinmiş olmaları göze çarpmaktadır.

⁵ Almanya'daki Türkoloji dersleri, Türkiye özelinde Siyasal Bilimler kursları da içermektedir. Bu arada genel Siyaset Biliminin Türk kökenli mezunları, bitirme, master, diploma ve de doktora tezlerinde edindikleri politolojik bilgileri Türkiye odaklı konuların analizinde kullanmaktadır.

Görüşülenlerin Köprü İşlevi hakkında

Türkiye’de Siyaset Bilimci olarak çalışanlar, çeşitli şekil ve boyutlarda Türkiye ve Almanya arasında köprü işlevi görmektedirler.

Birincisi, bu kişilerin (okutman Bostan haricinde) Türkiye iç ve dış politikası hakkında Almanca, Türkçe ve İngilizce yayınlarının yanında, yine İngilizce ve Almanca dilinde kaynakların kullanıldığı Türkiye-Avrupa ve Türkiye Almanya ilişkileri hakkında eserleri de bulunmaktadır.

İkincisi, örnekleme yer alanların neredeyse tümünün, Alman, İngiliz, Fransız ve Yener örneğinde Latin ve Bayraktar örneğinde Rus dili ve kültür bilgileri ve yöntem bilimsel ve teorik alt yapıları olması nedeniyle, söz konusu ülkelerde bilimsel ve toplumsal tartışmaları takip ettikleri, uluslararası projelerde yer aldıkları, akademik mübadele programlarına katıldıkları, üniversiteler, enstitüler veya kurumların düzenlediği kongrelere iştirak edebildikleri ve bu yolla oradaki Türkiye, Türk-Alman ve Türk-AB ilişkileri hakkındaki tartışmalara katıldıkları ve bu tartışmaları Türkiye’deki yerel söylemlere dâhil ettikleri söylenebilir⁶.

Üçüncü olarak, mülakat yapılanların büyük bir kısmı, Almanya ile ilişkisini Türk üniversitelerinde Türk-Alman veya Türkiye-AB ilişkileri hakkında dersler vererek veya Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin eğitimlerini Almanya’da devam etmelerini teşvik ederek yâd etmektedir. Kardelen ve Bayraktar, öğrencilerine üniversite eğitimlerini Almanya’da sürdürmelerini ve Almanca öğrenmelerini önermektedirler.

⁶ Üzeyir bu konuyu şöyle yorumlamaktadır: "Genelde Avrupa’daki ve özelde Almanya’daki ve Türkiye’deki tartışmaların eşitlenmesine katkıda bulunduğumu düşünüyorum."

Kardelen, iki ülkedeki meslektaşların diğer ülkeye misafir araştırmacı veya konuşmacı olarak davet edildiği Türk-Alman Akademik Değişim Programlarına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bayraktar, hatta kendi öğrencilerine bir zamanlar ücretsiz olarak Almanca dil kursu vermiştir. Ayrıca onların eğittikleri doktora öğrencileri, onların tavsiyeleri üzerine araştırma amacıyla Almanya'da bulunmuşlardır. Alman Dış Politikası hakkında da ders veren, 15 büyükelçi, 36 başkonsolos ve onlarca üst düzey müdür ve bürokrat ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler dallarında nice meslektaşları olan ve onlarla hala irtibatla bulunan Kardelen, 26 yıllık bir kariyere sahiptir.

Dördüncü olarak Tandoğan, Yener, Fırat, Üzeyir ve Bayraktar, dil bilgileri ve Almanya'daki eğitimleri nedeniyle enstitülerde de görev almaktadırlar. Mülakata katılanların çoğu, yurt dışı tecrübeleri sebebiyle AB ile Türkiye arasında öğrenci değişim programlarının koordinatörlüğü yapmışlar veya kendi üniversitelerinin Erasmus programlarının oluşumunda bulunmuşlardır. Mesela Yener, yabancı dil bilgisi ve Almanya'da eğitimi nedeniyle 1997 yılında kendi çalıştığı üniversitede bulunan bir Avrupa Birliği Araştırma Merkezinin Müdür Yardımcısı oldu ve 2000 yılında bu üniversitede görevinin bittiği 2005 yılına kadar bu merkezin müdürlüğünü yaptı.

Beşinci olarak Yener, Üzeyir ve Kardelen'in aktif katkılarıyla Türk-Alman kongreleri düzenlenmektedir. Alman Federal Cumhurbaşkanı Joachim Gauck, Almanya Savunma eski Bakanı veya üst düzey diğer Türk ve Alman bürokratların bir üniversite kongresine konuşmacı olarak davet edilmeleri, Kardelen'in kişisel çabalarından kaynaklanmıştır. Üzeyir ken-

di önderliğinde kurduğu AB Araştırma Enstitüsü⁷ üzerinden ve Yener kendi liderliğinde kurduğu bir dernek⁸ üzerinden, Alman-Türk ilişkileri hakkında çift uluslu kongreler, paneller ve seminerler organize ederken, Tandoğan bir vakfın⁹ Genel Müdür yardımcısı olarak Türk-Alman ilişkileri hakkında çift-uluslu seminerler düzenlemektedir. Bu konuya sonra değini-
lecektir.

Geri Dönerlerin Yerli Meslektaşlarına Karşı Rekabet Avantajı Üzerine: Teşvik, Beceri ve Ağ Kurma

Geri dönerlerin çoğu, yabancı dil olarak sadece İngilizce bilen yerli meslektaşlarına karşı Almanca dili becerileri nedeniyle bir avantaja sahiptir. Kardelen'e göre "Herkes İngilizce konuşabilir, ama herkes Almanca konuşamaz". Mülakata katılanla-

⁷ Onun arkadaşlarıyla kurduğu bu AB Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi, AB bütünleşme sürecinin yanında, Türkiye-AB ve Türk-Alman ilişkilerini araştırmakta, aralarında FES vakfının da bulunduğu çeşitli kurum ve kuruluşun maddi destekleriyle düzenli olarak çalıştay, paneller ve kongreler tertiplemektedir ve Üzeyir'in önderliğinde bu konular hakkında çift dilli bilimsel yayınlar yayımlamaktadır.

⁸ Yener nerdeyse on yıldır Türk-Alman ilişkileriyle ilgilenen bir derneğinin kurucu başkanıdır. Bu dernek, Türkiye bakanlıkları, DAAD, KAS ve Alman büyükelçiliği ile birlikte AB seminerleri, kongreleri ve panelleri tertip etmektedir.

⁹ Tandoğan, bir vakfın başkan yardımcısı olarak Almanyalı üniversite öğrencilerine siyasal ve toplumsal konularda seminerlerin sunulduğu uluslararası bir yaz akademisi organize etmektedir. Kendisi ayrıca Türkiyeli ve Almanyalı Türk akademisyenler ile beraber Türk-Alman bilimsel işbirliğine katkıda bulunmak için ulus aşırı ve çift uluslu bir akademik ağ kurmayı hedeflemektedir. Kendisi, yine bir düşünce kuruluşunun Göç Araştırma Enstitüsünü yönetmektedir. Bunun dışında kendisi, bazı özel üniversitelerin göç araştırma merkezlerinde bilimsel kurul üyesidir ve bir radyo programının danışmanı ve uzmanıdır.

rın çoğu, Almanca dil becerisinin yanında düzenli ve disiplinli çalışma şeklinde ortaya çıkan Almanya'daki sosyalleşmelerini de yerli meslektaşlarına karşı bir avantaj olarak görmektedir. Örneğin; Bayraktar kendi üniversitesinin Yabancı Diller Enstitüsü'nden faydalanarak Rusça da öğrendi. Bayraktar ayrıca Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Birleşik Krallık'ta birçok araştırma ziyaretlerinde bulunmuştur. Ayrıca "tipik Alman erdemleri" olarak sayılan performans, disiplin ve düzenli olma ve öğretme stilineki kesinlik gibi değerler ve normlar, araştırmalarda ve yayınlarda fayda sağlamakta ve meslektaşlar nezdinde prestij sağlamaktadır¹⁰. Bayraktar'ın Almanya'da edindiği çalışma disiplini, dil becerisiyle beraber, sıkı takip ettiği düzenli ders planında, yabancı kaynakların kullanıldığı bilimsel eserlerinde, verdiği sözleri zamanında tutmasında ve öğrencilere karşı sertliğinde kendini göstermektedir. Kardelen, çalışma disiplini ve hedefe odaklı kalması nedeniyle hem meslektaşları hem de öğrencileri nezdinde "Alman Tank"ı ve "Türkiye'de son Prusyalı" olma itibarına sahip olduğunu dile getirmektedir. "İş hayatındaki engelleri aşmayı bilmesi", ona göre Almanya'da edindiği bilgi ve becerilerden kaynaklanmaktadır. Almanca ve İngilizce bilgisi sayesinde, Türkiye'nin Almanya'da ve uluslararası camiada algılanmasına katkı sağlayabilmekte ve elbette Almanya'daki diğer bilimsel tartışmaları da yakından takip edebilmektedir. Yener, taşı gedığıne

¹⁰ Bayraktar şöyle der: "Almanya'da edindiğim bilgileri ve özellikle yeni yöntemleri derslerimde mümkün mertebe uyguluyorum. Şimdiye kadar bu konuda herhangi bir engellemeyle karşılaştığımı söyleyemem. Alman sistemi Türkiye'de iyi ve kaliteli olarak görüldüğünden, karakterimde bulunan disiplin ve düzenlilik gibi özellikler dahi bazen Almanya'da eğitim ve öğretim görmeme bağlanmaktadır. Söz gelimi, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine uyguladığım Alman sistemi, meslektaşlarım arasında da büyük bir takdir ve teveccühe mazhar olmaktadır".

koyar ve şöyle der: Almanya bana üç D kazandırdı; *Disiplin*, *Düzenlilik* ve *Dakiklik*. Bu prensipler, ortakları, meslektaşları ve amirleri nezdinde kendine güven sağlamış ve çeşitli işlerin halledilmesinde verimliliğe katkıda bulunmuştur. Kardelen ve Bayraktar da "Alman erdemleri", meslektaşların gözünde saygınlık sağlamıştır. Mesela Tandoğan, bir derleme kitap projesinde "Alman ekolüne" mensup olduğu için yazarlar listesine alınmıştır

Eğitim ülkesi, yaşam dünyası ve vakıfların ya da eğitim finansmanı fırsatları ülkesi olarak Almanya, öğrencilere mesleki ve kişisel eğitimlerini sürdürmeleri ve mesleki, akademik ve sosyal beceriler edinmeleri için imkânlar sunmaktadır. Bu çerçevede koşulları, akademisyenlere kendi kendini geliştirme olanağı da tanımaktadır. Üzeyir'e göre Almanya'daki eğitim kalitesi Türkiye'dekinden daha iyidir. Zaten burs alanlar, kendine burs veren vakıfların sunduğu eğitim programlarında diğer sosyal beceriler edinebilmekte ve kendileri gibi başka genç bilim insanlarıyla tanışma olanaklarına sahip olmaktadırlar.

Alman eğitim sisteminin kalitesi bir tarafa, Almanya'daki üniversite eğitimi, yurt dışı tecrübesi ve dil becerileri sağlama-sı yanında esneklik, bağımsızlık, ekip içinde çalışma kabiliyeti, yabancı ağılar kurma ve disiplinler arası düşünceyi teşvik etmektedir. Yener, Hendek veya Üzeyir de, kendi ifadelerine göre öğrencilere karşı davranışı kendi hocalarından öğrenmişlerdir. Üzeyir'e göre Türkiye'deki öğrenciler, bu yetenek ve becerileri taşradan ziyade büyük metropollerde kısmen öğrenebilirler. Yener, Almanya'da yaşamış olması ve eğitimi nedeniyle dil becerisinin yanında (Almanca, Latince, İngilizce ve Fransızca) bir konuyu değişik açılardan görebilmek için perspektif değiştirme becerisi kazandığını söyler. Böylece onun dünyayı algılama çerçevesi, sadece Türkiye'de sosyalleşmiş ve

eğitim görmüş kişilere nazaran daha geniş gibi görünüyor ve bilhassa sadece İngilizce bilen meslektaşlarına karşılık başka metinlere de erişme olanağı sunmaktadır. Vakıfların (veya özel şirketlerin) Türk-Alman ilişkileri konulu konferansların düzenlenmesine önemli katkılarda bulunan ve "köprü kurucu" (Brckenbauer) olarak çalışan kişilerin teşvik edilmesindeki rolleri önemlidir.

Kardelen, Yener, Üzeyir (ve Tandoğan) gibi görüşülenlerden bazıları özel burs almışlar veya Bayraktar BafG adı verilen niversite kredisinden faydalanmıştır. Bayraktar, kendi yetenek ve becerilerini finansal ğrenci teşvik programları (BaFG), niversitenin cretsiz Almanca, Rusça ve İngilizce dil kursları ve BDT yöneticileri hakkında ücretsiz kurslar sayesinde önemli ölçüde geliştirmiş ve Türkiye'de sunulamayan şekilde bilimsel yöntemler ve eleştirel bakış tarzı edinmiştir. Friedrich-Ebert Vakfı (Friedrich-Ebert-Stiftung - FES) ve Konrad-Adenauer Vakfı (Konrad-Adenauer Stiftung - KAS) gibi vakıflar, doktora sonrasında da bursiyerlerin köprü işlevi görmesine yardımcı olmaktadır. Üzeyir, Almanya'da edindiği takım ruhu ve ağ kurma becerileri sayesinde, kendi yönlendirdiği bir çalışma grubuyla daha sonra AB Araştırmaları Merkezi olan AB Araştırma Enstitüsünü kurabilmiştir. Bu araştırma merkezini kendi ağları sayesinde kurmuş ve kısmen Friedrich-Ebert-Vakfı (FES) tarafından finanse edilen, geniş katılımlı, medyada yer bulan Almanya-Türkiye ve Avrupa-Türkiye konulu uluslararası konferansları kendi niversitesinde de düzenlemiştir.

Yener'in öncülüğünde kurulan dernek, KAS, Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), Alman Büyükelçiliği, eşitli Türk bakanlıkları ve AB kurumları ile birlikte, Türkiye'nin AB becerilerini arttırmak için Türk niversitelerinde AB

hakkında seminerler vermektedir. Bu derneğin kuruluşunda Yener, kendi tecrübesinden faydalanmıştır. Yener, Almanya'da faaliyet gösteren bir Türk-Alman Üniversite Öğrencileri Derneği bünyesinde yönetici ve yerel yabancılar meclisinde vekil idi.

Kardelen, "doğru zamanda, doğru yerde, doğru kişileri tanıdığı" için kendini şanslı hissetmektedir. Kardelen'in çalışma yeri Ankara olduğundan, milli ve milletlerarası ilişkilerin sürdürülmesi, bu kesişme noktasında kenar bölgelere göre daha kolaydır. Kardelen, güncel olaylarda çeşitli radyo ve TV kanallarına uzman olarak davet edilmektedir. Kardelen, devlet, ekonomi, bilim, medya dünyası ve toplumdaki hem Türk hem de Alman muhatapları nezdinde Türk-Alman ve Türkiye-AB ilişkileri ve Türkiye'nin iç ve dış politikası hakkında uzman olarak iyi bir saygınlığa sahiptir.

Mülakat yapılanların çoğu, kendilerini Almanya'daki konferanslara davet eden Alman derneklerinin üyesidir. Böylece Kardelen, Almanya'yla olan ilişkisini doktorasından sonra da Alman Milli Güvenlik Akademisi ve Alman Dış Politikası Cemiyeti gibi örgütlerin aktif üyesi olarak gerçekleştirdiği çeşitli bilimsel gezi ve kongre ziyaretleri vasıtasıyla beslemektedir. Bayraktar yerli ve yabancı meslektaşlarıyla beraber üç dilli bir Siyaset Bilimi Dergisi çıkarmaktadır. Bundan dolayı Almanya'da toplumsallaşma, sosyal ağlar ve burslar, rekabet avantajı olarak görülebilir.

Engelle(n)me: Kıskanma, Ayrımcılık ve Profesyonel Olmama

Bu faaliyetler ve rekabet avantajları, yerli meslektaşların bir kısmı tarafından rekabet sebebiyle tehdit olarak algılanmıştır ki, görüşülen kişiler Üzeyir, Bostan ve Erdem'in yaşadıkları

gibi sıkça kıskançlık ve çekememezlikle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Üzeyir'in yerel şartlara göre avantajlı olduğu dil becerileri, çalışma şekli ve disiplini, bazı meslektaşları tarafından sürekli kıskançlık ve çekememezlikle olumsuz karşılandı. Böylece Üzeyir, yerel ağların sağladığı avantajlardan dışlanması nedeniyle yeterince faydalanma olanağına sahip olamamıştır. Ayrıca, Yener'e Ankara Üniversitesi'ne ait olmadığı hissi verilmiştir. Aynı üniversitenin Yener'den Erasmus Koordinatörü ve AB araştırma merkezi müdürü olarak akademik çalışmalarından istifade etmesine rağmen, bazı arkadaşları tarafından, ona "sen bizden değilsin, üstelik Almanın" ifadelerinde bulunulmuştur. Bostan, Hendek ve Erdem örneğinde olduğu gibi, yerli meslektaşların profesyonel olmaması veya ilgisizliği, onların Almanya ve Türkiye arasında köprü işlevi görmelerini engellemekte ve onları yıldırmaktadır. Hendek de diğerleri gibi kendi köprü işlevinin bilincindeydi; ancak yerel otoritelerin davranışlarındaki yetersizliklerin ve profesyonel olmamalarının ortaya çıkardığı engeller nedeniyle bu işlevi yeterince yerine getirememiştir¹¹. Kendisine sıkça "Burası Türkiye" ifadesiyle karşılık verilmiştir ki, bugün zorluklarla karşılaşmamak için ylgın bir kaçınma davranışı gözlenmektedir. Profesyonellik konusunda Türkiye ve Almanya arasındaki farklar, Almanya'da edinilen bilgilerin Türkiye'de kullanılamayacağı şekilde Bostan, Hendek, veya

¹¹ Hendek kendi üniversitesinde Türk-Alman bilimsel işbirliği ve Alman panelistlerin daveti ile akademik değişim programının hayata geçirilmesini istemiş, fakat bu projenin boyutunu idrak edemeyen yerli meslektaşlarının bu projeye karşı ilgisizliği nedeniyle işbirliği sonuçsuz kalmıştır. Böylece Alman üniversitelerinin çeşitli işbirliği isteklerinin yerli meslektaşlarının uluslararası işbirliğine karşı isteksizliği ve beceriksizliği yüzünden kendi üniversitesi tarafından cevaplandırılmamasıyla köprü işlevini sadece kısmen yerine getirebilmiştir.

Erdem'de köprü işlevini engellemektedir. Almanya ve Türkiye arasındaki bu farklar, Bostan'ı çok rahatsız etmektedir: "Bazen görünür hale gelen profesyonel olmama ve yüzeysellik. Burada hiyerarşik konum, beceriden daha önemlidir. Türkiye normalliği, Alman kaos anlayışına çok benzemektedir." Bu alıntıya göre Bostan, kazandığı bilgileri üstlerinin engellemesi nedeniyle Türkiye'de uygulayamamakta, bilgi transferine katkıda bulunamamakta ve böylece Türkiye'deki yerel gelişmeleri etkileyememektedir. Erdem'e göre Avusturya'da öğrendiği yöntemlerin çoğu Türkiye'de uygulanamamıştır. Ayrıca Bostan "Alman disiplini" uygulamaya çalışınca, Hendek ve Bostan'ında yaşadığı gibi, meslektaşlarının "Burası Türkiye" parolasıyla engellemelerine maruz kalmıştır. Yener gibi Bostan da yerli meslektaşlarının kıskançlığı ve çekememezliğiyle karşılaşmıştır: "*Avrupa'da eğitim görmeyenlerin büyük bir kısmı ... sizi kendilerine tehdit olarak görüyorlar.*" Ders yönetimine gelince, Fırat'a göre, Türk üniversite öğrencilerinin Türkiye'de toplumsallaşması ve toplumda hakim olan milli, dini ve ideolojik hassasiyetler, analitik-eleştirel bir düşünce tarzını engelleyip eğitim başarısını azaltmaktadır.

İş Arayışında, Diplomaların Tanınmasında ve Doçentlik Sınavında Engellemeler

Fırat'ın uzun süre iş bulamayışı ve Bostan'ın diplomasına denklik verilmemesi, onların etkinlik alanlarını büyütüp köprü işlevi görmelerini engellemektedir. Yardımcı Doçent Dr. Fırat'ın iş araması sırasında "dini bir cemaatten bir referans" istendi. Fırat şöyle söyler: "*Etkili bir özgeçmişim olmasına rağmen..., bunu ne adaletli ne de ahlaki buluyorum*". Kastedilen cemaat, etkili Gülen hareketiydi. Fırat, ancak bir buçuk yıl sonra Türkiye-Avrupa ilişkileri hakkında ders verdiği bir Türk

üniversitesinde iş bulabilmiştir. Bu ilişkiler, kendi üyelerinin tekelleşmesiyle kaynakları karlı bir şekilde kullanarak dışarıda kalanların iş arayışını zorlaştırmaktadır. "Türkiye'deki çalışma hayatında daha ziyade klik ilişkiler geçerlidir." Bostan'ın durumunu özel kılan şey, kendi diplomasına YÖK tarafından tenzili bir denkliğin verilmesidir¹². Böylece onu Yardımcı Doçentliğe götüren doktora yapma yeterliliği yolu şimdilik kapanmış bulunmaktadır, çünkü ALES sınavından ziyade kendisinin bir de Türk lisansüstü, yani master diplomasına sahip olması gerekmektedir ve bu zaman almaktadır¹³. Bostan haricinde soru sorularının tümü, Alman diplomalarına kolaylıkla denklik bulabildiler ve Fırat ve de Tandoğan haricindekiler, iş bulmada zorluk çekmediler. Bostan'ın diploması yanlış denklik alırken ve Fırat'tan cemaat referansı talep edilirken, Tandoğan'ın emeklilik durumu ve yaşı, Türk devlet üniversitelerinde iş ararken sorun çıkarmıştır. Bu arada özel üniversiteler de daha yüksek akademik unvana sahip olan akademisyenleri tercih etmektedirler. Sözleşmeli ve sözleşmeleri üç yılda bir yenilenmesi gereken ve bundan dolayı güvenli olmayan bir

¹² Alman "Diplom" ve "Magister" diplomaları ve ilk devlet sınavı üzerine verilen üniversite diplomaları, Master seviyesine eşit olan "Yüksek Lisans" olarak denklik alırken, Bostan'ın diploması hiç bir yazılı neden öne sürülmeksizin yanlışlıkla "Lisans" olarak denklik aldı. Bu da Bachelor seviyesine karşılık gelmektedir.

¹³ Durumu daha karmaşık hale getiren husus da, Türkiyeli Türk akademisyenlerin Bostan'a doktora yazmasını önermeleriydi. Bu tenzili denklik nedeniyle Bostan üniversitede "öğretim görevlisi" olarak da çalışmamaktadır, çünkü bu kadroda çalışanların en azından Master seviyesine eş değer "Yüksek Lisans" diplomasına sahip olmaları gerekmektedir. Bundan dolayı kendisi sadece "Okutman" olarak bir üniversitede çalışabilecek durumdadır ve böylece hak ettiğiinden daha düşük bir maaş alabilecektir. Bu engellemeler nedeniyle kendisi Türk-Alman işbirliği için bir katkıda bulunmamaktadır. Bundan dolayı özel bir kolejde çalışmaktadır.

statüye sahip olan Yardımcı Doçentler için, Doçentlik sınavı kritik bir önem taşımaktadır¹⁴. Doçentlik jüri komisyonlarının yeterince Almanca bilmeyen veya yabancı dildeki eserlere eleştirel yaklaşan üyelerden oluşması yaygın bir durum olarak görülmektedir. Bunun sonucu, Almanca eserlerin ya puantajın dışında tutulması veya Erdem¹⁵ ve Üzeyir¹⁶ örneklerinde olduğu gibi olumsuz değerlendirilmesidir.

¹⁴ Doçentlik unvanının, sözleşmeli *Yardımcı Doçent Dr.* unvanına karşı avantaj, *Doçent Dr.* kadrosunun kalıcı olmasıdır ve doçentlerin iş akdinin daha zor feshedilebilir olmasıdır.

¹⁵ Bunun dışında kendisinin terfi ettirilmesi doçentlik sınavında bırakılması nedeniyle beş yıl ertelenmiştir, çünkü doçentlik sınavı jüri üyelerinin hiç-biri Almanca bilmemekteydi. Jüri üyeleri Üzeyir örneğinde olduğu gibi Almanca olan eserleri eleştirip Erdem'i bırakmışlardır. Böylece Erdem hukuk yoluyla hakkını arama yoluna gitti ve başardı. Bundan dolayı Erdem, Üzeyir, Yener ve doçentlik sınavına çok geç başvuran Hendek gibi, neredeyse en az on yıl boyunca kadrolu olmayan sözleşmeli Yardımcı Doçent statüsüyle çalışmış ve böylece köprü işlevini daha zor yerine getirebilmiştir.

¹⁶ Kendisi Doçentlik Sınavında jüri üyeleriyle sorunlar yaşamıştır, çünkü onlar Almanca bilmediklerinden dolayı Almanca eserlerden rahatsız olup, eserlerini yetersiz oldukları gerekçesiyle reddederek kendisini bırakmışlardır. Doçentlik jüri üyeliğinden çekilerek başka bir üyenin seçilmesini sağlamak yerine, Üzeyir'in Almanca yayınlarını olumsuz karşılayarak reddetmişlerdir. Hatta bir jüri üyesi Üzeyir'in Almanca kaleme alınan tüm yayınlarının komple Türkçe'ye tercüme edilmesini istemiş ve Almanya'da eğitim görmüş insanların Almanca yayınlarının doçentlik unvanını almak için önemli olan yabancı yayın olarak değerlendirilmemesi gerektiğini öne sürmüştür. Almanya'ya nazaran Türkiye'deki bilim alanları birbirlerinden daha keskin ayrıtıldığından (örneğin Siyaset Bilimi bölümünün Uluslararası İlişkiler bölümünden ayrılması) Almanya gibi, farklı bir eğitim ve öğretim geleneğine sahip olan ülke üniversiteleri mezunları, "disiplinler arası çalışmış" olarak sorunlarla karşılaşmaktadır. Araştırma konularının tabiatına mültidisipliner çalışmanın daha uygun olmasına rağmen onlar disiplinler arası çalıştığından dolayı doçentlik sınavında sıkıntı yaşamak-

Sonuç

Görüşülenlerinin çoğunun ortak yönü, Almanya'da edindikleri bilgi, tecrübe ve becerileri nedeniyle Almanya ve Türkiye arasında köprü işlevi görebilmeleridir. Bu köprü işlevi, onların derslerinde, yayınlarında veya kendi kurdukları araştırma merkezleri, dernek ve ağların organize ettiği iki uluslu kongrelerde kendini göstermektedir. Bazıları, hala Türk-Alman ilişkileri konulu beraber projeler gerçekleştirdikleri Alman vakıflarının eski bursiyerleridirler ya da iki uluslu ilişkilerin tasarımını yapan diplomatlar gibi kişiler yetiştirmektedirler. Ancak bu, ağlarda başarı ve olumlu çevre şartları gerektirmektedir. Meslektaşlarının ilgisizliği veya doçentlik sınavında ayrımcılıkla karşılaşan veya diplomalarına doğru denklik alamayan diğer kişiler, bu köprü işlevini yeteri kadar yerine getirememektedirler.

Kaynakça

- ALKAN, M. N. (2012), Transmigranten als eine Bereicherung in den deutsch-türkischen Wissenschaftsbeziehungen, Esen E, Gümüş B (Hrsg.), Deutschland und die Türkei. Band I. Aktuelle Aspekte Deutsch-Türkischer Wissenschaftskooperation, S. 169-180
- AYDIN, Yener (2013), Zur Bedeutung von gesellschaftlichen Veränderungen und transnationalen Orientierungen bei Mobilitätsentscheidungen: Abwanderung türkeistämmiger Hochqualifizierter aus Deutschland nach Istanbul, Pusch, B (Hrsg.), Transnationale Migration am Beispiel Deutschland und Türkei, S. 147-171

tadırlar. Üzeyir ancak kendi girişimiyle jüri üyelerinin değiştirilmesini sağlayarak yıllar sonra doçentliğe terfi edebilmiştir.

- GLASER, B. & STRAUSS, A. (1967) *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago: Aldine
- PRIES, L. (2003), Transnationalismus, Migration und Inkorporation. Herausforderungen an Raum- und Sozialwissenschaften, *Geographische Revue* 2, S. 23-39 http://opus.kobv.de/ubp/volltexte/2009/3064/pdf/gr2_03_Ess02.pdf (18.08.2014)

Tablo 1: Mülakat yapılan şahısların ampirik verileri

İsim	Almanya'da bulunma süresi	Yardımcı Doçentlik süresi	Almanya'dan gelişten sonra Türkiye'de bulunma süresi	Almanya'da alınan eğitim	Akademik unvan
Kardelen	9 Yıl	4 Yıl	26 Yıl	Diploma/ Magister (lisans üstü), Doktora	Prof. Dr.
Üzeyir	22 Yıl	9 Yıl	14 Yıl	Diploma/ Magister (lisans üstü), Doktora	Prof. Dr.
Hendek	17 Yıl	9 Yıl	19 Yıl	Diploma/ Magister (lisans üstü), Doktora	Prof. Dr.
Yener	30 Yıl	14 Yıl	20 Yıl	İlkokul, Lise Diploma Magister (lisans üstü), doktora	Doç. Dr.
Bayraktar	17 Yıl	4 Yıl	7 Yıl	Diploma/ Magister (lisans üstü), Doktora	Doç. Dr.
Erdem	11 Yıl	10 Yıl	14 Yıl	Diploma/ Magister (lisans üstü), Doktora	Doç. Dr.
Tandoğan	24 Yıl	-	10 Yıl	Magister	Öğr. Gör.
Fırat	11 Yıl	-	2 Yıl	Diploma/ Magister (lisans üstü), Doktora	Yardımcı Doçent
Bostan	27 Yıl	-	6 Yıl	İlkokul, Lise, Magister	Okutman

Öz tasarım

Tablo 2: Soru sorularının karşılaştığı problemler

	Diploma denkliğinde	İş paza- rında	Doçentlik sınavında	Kıskanma ve reka- bet	Meslektaşların yeterince profesyonel olmaması
Kardelen	-	-	-	-	-
Üzeyir	-	-	X	X	-
Hendek	-	-	-	-	X
Yener	-	-	X	X	-
Bayraktar	-	-	-	-	-
Erdem	-	-	X	X	X
Tandoğan	-	X	*	*	*
Fırat	-	X	X	-	-
Bostan	X	-	*	*	X

Öz tasarım

Tablo 3: Köprü İşlevinin Boyutları

	Köprü işlevi	Üniversitenin konumu Ağlar Diğer faktörler
Kardelen	Tez Yayınlar Ders Konferans Tertibi Panelci Uzman söyleşisi Dernek çalışması Misafir profesör Misafir araştırmacı Öğrencilerin Almanca öğrenmeleri ve Almanya'da okumaları için teşviki	Merkez "kapıda du- ran"ların ağları Vakıf 12 Eylül'den sonra aka- demisyen ihtiyacı
Üzeyir	Tez Yayınlar Ders Konferans Tertibi Panelci Erasmus danışmanlığı Enstitünün kurulması ve yönetilmesi	Ankara Meslektaşlar ve aynı düşünenler ile ağlar Vakıf
Hendek	Tez Yayınlar Ders Alman meslektaşlarla işbir- liği (yerli meslektaşların ilgisizlik ve profesyonel olmaması nedeniyle durdu)	Kenar
Yener	Tez Yayınlar Ders Konferanslar Konferans Tertibi Panelci	Merkez Vakıf

	Uzman söyleşisi Bir derneğin kurulması ve yönetilmesi Erasmus koordinatörlüğü Enstitün Yöneticiliği	
Bayraktar	Tez Yayınlar Ders Konferans Tertibi Panelcilik Öğrencilerinin Almanca öğrenmesi veya yüksek lisans için Almanya'ya gitmesi için teşvik Dergi kurulması ve yönetimi	Kenar Meslektaş ve aynı düşüncüler ile ağlar
Erdem	Tez Yayınlar Alman Sosyal Bilimcilerinin eserlerin Türkçe'ye kazandırılmaları	
Tandoğan	Tez Yayınlar Ders Panelci Vakıf faaliyetleri Yeni ulus aşırı ağların kurulması Vakıf başkan yardımcılığı Marmaris'te yaz akademisi Enstitülerde çalışma	-
Fırat	Tez Yayınlar Ders	*
Bostan	X	Güney Sahil
Öz tasarım		

Türk-Alman Yükseköğretim İşbirliğinde Yeni bir Oluşum: BAU International Berlin – University of Applied Sciences

Süheyla SCHRÖDER

Giriş

Küreselleşme, bilginin küresel paylaşımına, öğrencilerin ve akademisyenlerin uluslararası hareketliliğine, yükseköğretimin ulusaşırı yapılanmasına ve pek çok girişimci ve uluslararası ortaklık türlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle son otuz yılda kitlesel eğitime geçişle birlikte artan öğrenci sayısı ve yükseköğretimde artan rekabet, üniversitelerin rolünü ve yapısını derinden etkilemiştir. Küreselleşme süreci ve neo-liberal yönetme politikalarının üniversitelere uyarlanması, geleneksel üniversite anlayışını dönüştürerek üniversiteleri “girişimci” olma yolunda harekete geçirdi¹. Günümüz bilgi toplumunun ihtiyacını karşılayacak donanımlı insan yetiştirme konusunda üniversitelerin üstlendiği rol, hem ulusal hem uluslararası boyutta gittikçe daha fazla önem kazanı-

¹ “Girişimci” üniversite, küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği deregülasyon ve özelleştirme eğilimleriyle, üniversitelerin kamu kaynaklarına olan bağımlılığının azaldığını, piyasa açısından daha girişimci ve rekabetçi yapıya dönüştüklerini ifade eden bir kavramdır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Altbach vd., 2009.

yor. Bu gelişmelere paralel olarak uluslararası işbirlikleri, günümüz üniversitelerinin eğitim ve araştırma faaliyetlerinin önemli bir parçasını oluşturuyor. Uluslararası bağlantıları oluşturmak ve genişletmek, yeni öğrenci kitlesi kazanmak amacıyla geliştirilen bazı modeller, üniversitelerin ulusaşırı yapılanmalarına, eğitim ve araştırma faaliyetlerini yeni coğrafyalara taşımalarına neden oluyor.

Üniversitelerin ulusaşırı yapılanmaları, genel olarak irtibat merkezleri ve yurtdışında kurulan şube kampüslerden oluşuyor. Bu alanda yapılan araştırmalar, şube kampüslerin %81'inin Amerika Birleşik Devletleri, Avusturalya ve Britanya üniversiteleri tarafından dünyanın çeşitli bölgelerinde kurulduğuna işaret eder (C-BERT listesi, Ağustos 2014). Bu tür ulusaşırı eğitim modeli Türk ve Alman üniversiteleri arasında yaygın olmamakla beraber, son yıllarda atılan adımlarla iki ülke arasındaki işbirliğinin kurumsallaşarak geliştiğini görüyoruz. Bu makale, Türk-Alman yükseköğretim faaliyetlerini ve akademik ilişkilerini bu açıdan ele alıp genel bir çerçeveye oturtuktan sonra, Türkiye'den bir eğitim kurumunun Almanya'da yükseköğretim alanında yaptığı özel bir girişim sonucu oluşan eğitim kurumlarını ve bunların iki ülke açısından yarattığı olanakları tartışmayı amaçlıyor. Bahçeşehir Üniversitesi'nin 2012 yılında yurtdışı şube kampüsü olarak Berlin'de kurduğu kampüste yürütülen eğitim faaliyetleri, kısa sürede yeni bir eğitim kurumunun oluşması için gerekli zemin hazırladı. Uluslararası bir kimliğe ve vizyona sahip, *BAU Küresel Üniversite Ağı*'nın bir kurumu olan "BAU International Berlin – University of Applied Sciences"², 2014 yılında Ber-

² BAU International Berlin – University of Applied Sciences, 2014 yılında Alman yasalarına göre Berlin'de kurulan üniversitenin resmi ismidir ve tüm resmi dokümanlarda İngilizce olarak kullanılmaktadır. Makalenin

lin’de, bir Alman üniversitesi olarak kuruldu. Bu çalışmada, kuruluşu Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve İnovasyon Yılı’na denk gelen ve bu alanda ilk örneği teşkil eden bu üniversitenin kurulma sürecindeki etkenler, eğitim modeli ve amaçları incelenecek, Alman-Türk yükseköğretimine katkısı değerlendirilecektir.

Türk-Alman Ulusaşırı Yükseköğretim Faaliyetlerine Ve İşbirliklerine Genel Bakış:

Geçen yüzyıldan beri devam eden beyin göçü ve dolaşımı, 1960’lardan sonra iş gücü olarak Türkiye’den Almanya’ya hız kazanan göç ve karşılıklı yapılan sanayi yatırımları, günümüz Türkiye ve Almanya’sında kültür, eğitim ve bilim alanında yaşanan gelişmelere ve işbirliğine zemin hazırlamıştır. Uzun bir geçmişe ve geleneğe sahip Türk-Alman akademik ve bilimsel işbirliği, 21. yüzyılda kurumsallaşarak yoğunluk kazanmaktadır. Her iki ülkenin hem devlet hem özel kurum ve kuruluşları, bu işbirliğinin gelişmesine destek vererek yeni girişimlerin ve kurumların oluşmasını sağladılar. Son yıllardaki en önemli oluşumlar arasında, Ernst-Reuter-İnisiyatifi Kültürlerarası Diyalog ve Anlayış (2006), Tarabya Kültür Akademisi (2011), son olarak da Türk-Alman Üniversitesi’nin İstanbul’da kurulması (2013) yer almaktadır. Kültürel ve bilimsel alanlarda devam eden işbirliğini daha da güçlendirmeyi, iki toplumun birbirini anlayarak yakınlaşmasını ve verimli bir diyalogun geliştirilmesini amaçlayan bu çalışmaları ve kurumları, iki ülkenin dış siyaseti ve yükseköğretimde uyguladığı uluslararasılaşma stratejilerini biçimlendirmiştir.

bundan sonraki kısımda ismi kısaltılarak “BAU International Berlin Üniversitesi” olarak kullanılacaktır.

Bilim ve Araştırma Bakanlığı temsilcisi Peter Webers 2013 yılında yaptığı bir konuşmada, Almanya'nın uluslararasılaşma stratejilerinin esas amacının, hem gelişmekte olan ülkelerle hem de ileri teknolojiye sahip ülkelerle eğitim, araştırma ve gelişme alanlarındaki işbirliğini güçlendirmek olduğunu vurguladı. Webers, "uluslararasılaşma stratejisinin temeli, kendi gelişmemizin yanında ortaklık yaptığımız ülkenin çıkarına da uzun vadeli ilgi duymamızdır" (Esen & Borde, 2013: 18) sözleriyle Almanya'nın yaklaşımını özetliyor. Bu kapsamda Almanya'nın yükseköğretimde ulusaşırı faaliyetleri açısından öne çıkan kurumları, Alman devletinin desteği ve işbirliğiyle Almata, Amman, Kahire ve İstanbul'da kurulan üniversitelerdir. Yurtdışından en iyi araştırmacıları ve üniversite öğrencilerini Almanya'ya çekmeyi hedefleyen ve iki ülke işbirliğinde kurulan bu üniversitelerin yoğunlaştığı coğrafyalar, aynı zamanda Almanya'nın teknoloji, araştırma ve eğitim alanında gelecekte yapmayı planladığı yatırımların da göstergesidir. Almanya'nın sahip olduğu yüksek teknoloji ve bilgi transferiyle yeni coğrafyalarda dil yetkinliği de kazanan donanımlı iş gücü yetiştirme çabasını, hem o ülkeler hem de Almanya açısından bir kazanım olarak değerlendirmek mümkündür.

Türkiye yükseköğretiminin uluslararasılaşması, öncelikle öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliği olmak üzere çeşitli biçimlerde gerçekleşmiştir. Türkiye yükseköğretim alanının Bologna süreciyle uyumlulaştırılması, Türk ve Avrupa üniversiteleri arasındaki işbirliklerinin gelişmesini sağlamıştır. SUNY programları dahil, 2005'ten bu yana Türk ve dünya üniversiteleri arasında 176 adet ortak diploma programı pro-

tokolü imzalanmıştır³. Uluslararasılaşma çalışmalarına kurumsallaşmaya dayalı yeni bir boyut kazandıran model ise, 1990'lardan bu yana Türkiye'nin yurt dışında üniversite açması ve diğer ülkelerle birlikte Türkiye sınırları içerisinde ortak üniversiteler kurması olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'nin Fransa, Kazakistan, Kırgızistan ve Almanya ile yaptığı ikili anlaşmalar yoluyla Galatasaray Üniversitesi (İstanbul), Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi (Türkistan), Türkiye-Kırgızistan Manas Üniversitesi (Bişkek) ve Türk-Alman Üniversitesi (İstanbul) kurulmuştur. Türkiye'de bu alanda yapılan işbirliklerinde, ikili ülkelerle mevzuat uyumsuzlukları ve yönetim anlayışı farklılıklarından dolayı pek çok sorunla karşılaşıldığı gözleniyor. Aynı şekilde, Türkiye üniversitelerinin yurtdışında, dünya üniversitelerinin Türkiye'de şube-kampüs açabilmeleri için mevzuat değişikliğine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu nedenle, devlet üniversitelerinin bu alandaki girişimleri ODTÜ ve İTÜ'nün KKTC'de kurduğu kampüslerle sınırlıdır. Vakıf üniversiteleri arasında uluslararası yükseköğretim modelini hataya geçiren ilk ve tek örnek ise Bahçeşehir Üniversitesi'nin Türkiye dışında kurduğu şube kampüslerdir. Ayrıca, Bahçeşehir Üniversitesi'nin de üyesi olduğu *BAU Küresel Üniversite Ağı* çatısı altında, biri Almanya'da (BAU International Berlin – University of Applied Sciences) diğeri Amerika Birleşik Devletleri'nde (BAU International University Washington D.C.) kurulan iki üniversite bulunmaktadır.

³ Türk üniversitelerinin uluslararası işbirlikleriyle ilgili ayrıntılı bilgiye YÖK web sayfasından ulaşılabilir: <http://yolharitasi.yok.gov.tr/docs/YuksekogretiminUluslararasılasmasi.pdf>

BAU International Berlin - University of Applied Sciences: Süreçler, Hedefler ve Fırsatlar

Sanat ve kültürel açıdan dünyanın en zengin merkezlerinden biri olan, Avrupa'nın en güçlü ekonomisine sahip Almanya'nın başkentinde yer alan Bahçeşehir Üniversitesi Berlin Kampüsü, 2012 yılında kuruldu. Berlin Kampüsü'nün amacı, bir taraftan, bir dönemlik eğitim programları veya yaz okullarıyla Bahçeşehir Üniversitesi öğrencilerine Berlin'de eğitim imkanı sunarak kültürlerarası deneyim kazandırmak ve eğitim gördükleri alanlarda küresel bir bakış açısı sağlamak; diğer taraftan, Almanya'dan kayıt yaptıran Bahçeşehir Üniversitesi öğrencilerine, Mimarlık, İç Mimarlık, İşletme, Sinema-Televizyon ve Hukuk dahil beş bölümün programlarına Berlin'de başlayıp İstanbul'da devam etmelerini sağlamak ve mezun olana kadar diğer yurtdışı şube kampüslerde de eğitim alma imkanı sunmaktır. Ayrıca, Türk-Alman eğitim ve kültürel işbirliklerini geliştirmeye yönelik programlar, etkinlikler ve projeler yürütmek de bu kampüsün hedefleri arasında yer alır.

Bahçeşehir Üniversitesi'nin Berlin Kampüsü'nde, hukuk, mühendislik, işletme, mimarlık ve tasarım, iletişim gibi oldukça geniş disiplinleri kapsayan alanlarda, İstanbul'da yürütülen programlara paralel eğitim veriliyor. Bulunduğu ülkenin tarih, dil, kültür gibi toplumsal özelliklerini öğretmeye yönelik kültürlerarası ve disiplinlerarası -Almanca dil dersleri; Berlin'in sosyo-kültürel tarihi; ikinci dünya savaşı sonrası Almanya gibi konuları kapsayan- seçmeli dersler de sunularak öğrencilerin uluslararası yetkinlik ve donanım kazanmaları hedefleniyor. Ağırlıklı olarak Berlin ve çevresinden gelen öğretim üyeleriyle yürütülen dersler, saha ve sektör gezileriyle ve uzmanların katılımıyla zenginleştirilerek öğrencilerin eği-

tim aldıkları alanlarda Almanya'yı daha yakından tanımalarını ve bu alanlarda staj yapma imkanı da sağlıyor.

Berlin Kampüsü, çeşitli alanlarda verdiği eğitimin yanı sıra özellikle Berlin ve çevresinde bulunan üniversiteler ve kurumlarla işbirliğinde projeler ve akademik faaliyetler de yürütmektedir. Örneğin, Bahçeşehir Üniversitesi'nin Berlin Devlet Müzeleri Genel Müdürlüğü'yle imzaladığı işbirliği çerçevesinde, Berlin Kampüsü, Berlin İslam Eserleri Müzesiyle birlikte iki yıldır devam eden "Kültür Öyküleri" ortak eğitim projesini yürütmektedir⁴. Çok kültürlülüğü, İslam sanat ve kültür tarihini, kültürlerarası etkileşimi vurgulayan, Türkçe ve Almanca olmak üzere iki dilde üretilen eğitim malzemeleri hali hazırda Almanya'nın yüzlerce orta dereceli okullarında ek eğitim malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi Berlin Kampüsü'nün fiziksel varlığı ve yüz-yüze ikili görüşmeler açısından ulaşılabilir olması, Alman üniversiteleri ve bilimsel kurumlarıyla Bahçeşehir Üniversitesi ve diğer Türk kurumları arasında işbirliği ve ortak projeler geliştirme konusunda önemli bir iletişim ağı oluşturmuş ve aracı rol üstlenmiştir. Örneğin, Max Planck Society'nin "Bilim Tüneli" sergisini Türkiye'ye getirme projesi, sergi direktörünün Berlin Kampüsüyle temasa geçmesi ve işbirliği talebinde bulunmasıyla başlamıştır.⁵ 2014 Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve İnovasyon Yılı kapsamında, Berlin

⁴ Kültür Öyküleri projesiyle ilgili daha geniş bilgiye web sayfasından ulaşılabilir: www.kulturgeschichten.info

⁵ Dünyanın çeşitli ülkelerini dolaşan *Bilim Tüneli* sergisi, Bahçeşehir Üniversitesi ve Max Planck Society işbirliğinde 18 Ekim 2014 – 12 Şubat 2015 tarihleri arasında İstanbul'da sergilenmiş ve dünyada başka benzeri olmayan bu sergi yeni yüzyılın bilim ve teknolojileriyle ilgilenen yeni ziyaretçilere kapılarını açmıştır. Sergiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.sciencetunnel.de>

Kampüsü, Humboldt Üniversitesi, Bremen Üniversitesi, Berlin Teknik Üniversitesi, Köln Üniversitesi gibi Almanya'nın köklü üniversiteleriyle işbirliğinde, Türk - Alman ilişkileri üzerine çeşitli akademik ve kültürel etkinlikler organize etmiştir. Yine 2014 Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve İnovasyon Yılı kapsamında, Alman Bilim ve Araştırma Bakanlığı'nun sağladığı destekle, Duisburg-Essen Üniversitesi ortaklığıyla Türk ve Alman toplumları arasındaki basmakalıp imgeleri ve önyargıları inceleyen bir araştırma projesi yürütmektedir.⁶ Bu araştırmanın ikinci aşamasında, farklılıkların iki toplumu birbirinden uzaklaştırmak yerine zenginleştirici bir kültür oluşmasına yönelik, strateji ve politikalar üretebilecek ilgili kurumlarla işbirliğinde çalışmayı amaçlayan uzun süreli bir projenin geliştirilmesi planlanmaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi Berlin Kampüsü çatısı altında son iki yıldır yürütülen bu çalışmalarla, iki ülke arasında eğitim, sosyal ve kültürel alanlarda var olan ilişkilerin güçlendirilmesine katkıda bulunmak, aynı zamanda Almanya'daki Türk toplumunun gençlerine Berlin ve İstanbul'da eğitim alabilecekleri yeni imkanlar sunarak, her iki ülkenin ihtiyaçlarına yönelik nitelikli insan gücü kazandırmak ve beyin dolaşımını mümkün kılmak hedeflendi. Berlin Kampüsü'nün Almanya'da ilk kurulan (ve hala başka örneği olmayan) bir Türk üniversitesinin şube kampüsü olarak yukarıda belirtilen faaliyetleri başarılı bir şekilde yürütmesinde, Almanya'nın yükseköğretim ve bilimsel kurumlarının gösterdiği işbirliğinin ve verdiği desteğin önemli rol oynadığını vurgulamak gerekir. Bu süreçte, Alman bilim kurumları, üniversiteleri ve Berlin

⁶ "Almanya-Türkiye Stereotip"projesiyle ilgili detaylı bilgiye proje web sayfasından ulaşılabilir:
<https://www.uni-due.de/daz-daf/beschreibungstereotype.php>

Eğitim Senatosu'yla yakından çalışmak, Türk-Alman yükse-
kğretim sistemlerinin karşılaştırmasını ve sentezini yapma-
mızı sağladı. Kazanılan son derece değerli bu deneyim, ulus-
lararası vizyonu olan, uluslararası ğrenci profilini hedefleyen
BAU International Berlin - Uygulamalı Bilimler niversitesi'ni
kurmaya götüren yolu açtı. Alman kanunlarına göre kurulan
BAU International Berlin niversitesi 2014-2015 akademik yılı
gz döneminde ilk öğrencilerini kabul ederek Berlin'de eğitim
hayatına başladı.

2014 yılı itibarıyla Berlin eyaletinde kurulan 31. Özel ni-
versite statüsüne sahip BAU International Berlin'i, diğer ni-
versitelerden farklılaştıran pek çok özelliği bulunuyor. nce-
likle, Bahçeşehir niversitesi'nin oluşturduğu *BAU Küresel
Üniversite Ağı* içerisinde yer alan bir niversite olduğundan,
BAU International Berlin bu ağın çatısı altında Kuzey Ameri-
ka'da, Avrupa'da ve Asya'da kurulan niversite ve şube
kampüslerin sunduğu olanaklardan -eğitim, araştırma ve staj
alanlarında- yararlanabileceği çok geniş uluslararası işbirlikle-
rine sahiptir. Uluslararası vizyonunun temelinde yatan böyle
bir avantaj ile BAU International Berlin Üniversitesi, Ber-
lin'deki yksekokđretim dünyası içerisindeki yerini almıştır.
Dünyanın çeşitli ülkelerinde bulunan BAU kurumlarında,
kültürlerarası deneyim de kazandırarak öğrencilerin eğitim
aldıkları alanlara uzmanlaşmasını sağlayan bu eğitim modeli,
Öğrenciler açısından bir ayrıcalık oluşturur. Aşağıda incelenen-
ceği üzere, küresel niversite ağına ait bir kurum olan BAU
International Berlin'in eğitim programlarının içeriği, eğitim
dili ve ğrenci hedef kitlesi de uluslararası bir niteliğe sahiptir.

Alman yksekokđretim yasası ve standartlarıyla kurulan
BAU International Berlin niversitesi'nin eğitim anlayışı,
"uluslararası, disiplinlerarası ve kültürlerarası" olmak üzere

üç temel unsura sahiptir. Akademik birimleri dört bölüm -İç Mimarlık, Ürün Tasarımı, İletişim Tasarımı, İşletme- ve bir araştırma enstitüsünden oluşuyor. BAU International Berlin'in vizyonunu ve eğitim modelini oluşturan temel unsurlar, programların hazırlanma sürecinde de belirleyici olup ders programlarının içeriğine yansıtıldı. Eğitim dili günümüz dünyasının *lingua franca'sı* olarak kabul gören İngilizcedir. Ancak, bölümlerin ders programlarına ek olarak yabancı öğrenciler için Almanca dil dersleri sunulmaktadır. Burada amaç, Almanca bilmeyen yabancı öğrencileri üç veya dört yıl (İngilizce Hazırlık yılıyla birlikte) BAU International Berlin'de eğitim gördükten sonra Almanca dil yeterliliğine sahip bir şekilde mezun etmektir. BAU International Berlin Üniversitesi'nin eğitim dilinin İngilizce olması ve Almanca öğretme konusundaki stratejisi, DAAD'nin Alman üniversitelerinin uluslararasılaşma strateji ve politikalarına yönelik önerileriyle uyum gösterir (detaylı bilgi için bkz. GWK, 2013). Dolayısıyla, BAU International Berlin Üniversitesi'nin Almanya'da az sayıda sunulan İngilizce lisans programlarının çeşitliliğini artırarak, Almanya'nın uluslararası yükseköğretim pazarındaki seçeneklerine küçük ölçekli de olsa katkıda bulunduğunu iddia etmek yanlış olmaz.

BAU International Berlin Üniversitesi'nin vizyonunu ve hedeflerini oluşturan özellikler, doğal olarak öğrenci hedef kitlesini de biçimlendirmektedir. Yerel ve uluslararası öğrencilerin yanı sıra üçüncü ve ayrı bir kategori olarak hem Türkiye'de hem de Almanya'da yaşanan Türk toplumunun gençleri tanımlanabilir. Bu öğrenci grubunun ayrı bir kategori olarak tanımlanmasının nedeni, *BAU Küresel Üniversite Ağı*'nın merkezinin İstanbul olması, dolayısıyla bu organik bağdan dolayı Türkiye'den gelecek öğrenciler için ayrı bir cazibesinin olması,

aynı zamanda 2012'den bu yana Berlin Kampüsü'nün hem Bahçeşehir Üniversitesi öğrencilerine hem de Almanya'da yaşayan Türk toplumuna yönelik sunduğu eğitim çalışmalarıdır. Yaklaşık 3 milyon nüfusa sahip bu topluma iki ülkenin eğitim sistemlerini ve kültürlerini bir araya getirerek sunabilen, çeşitli iletişim araçlarıyla ve eğitim faaliyetleriyle bilgilendirilen ve kabul gören Almanya'daki tek yükseköğretim kurumu olmasıdır. Bu özellikler ve deneyim üzerine inşa edilen BAU International Berlin Üniversitesi'nin, Türk toplumunun gençlerine sunduğu yükseköğrenim olanakları, Almanya'nın diğer üniversitelerinden farklı bir konuma sahiptir. BAU International Berlin'de okumayı tercih eden Türkiye kökenli bu öğrencilere ileri derece Türkçe dil dersi imkanı da sağlanarak, üç dile -Almanca, Türkçe ve İngilizce- hakim bir şekilde mezun olmaları amaçlanıyor. Sonuç olarak, BAU International Berlin Üniversitesi bu öğrencilere, Almanya ve Türkiye'nin yanı sıra dünyanın çeşitli yerlerinde çalışabilecekleri donanımına sahip kültürlerarası yetkinliklere önem veren, kariyer seçeneklerini genişleten bir eğitim anlayışı sunuyor.

BAU International Berlin Üniversitesi'nin yukarıda anlatılan özellikleri ve eğitim modeli, Wissenschaftsrat (Alman Bilim Kurulu) tarafından son derece olumlu karşılanmış ve değerlendirme raporunda şu şekilde ifade edilmiştir: "Küresel bir yükseköğretim ağına sahip BAU International Berlin Üniversitesi, çeşitli ülkelerde öğrencilerine sunduğu eğitim ve staj imkanlarıyla diğer özel üniversiteler arasında fark yaratmaktadır. Üniversitenin yenilikçi, iddialı ve uygulamaya yönelik eğitim programları, öğrencilerin aynı zamanda kültürel ve dil potansiyellerini geliştirmeyi, sosyal gelişmelere ve kültürlerarası becerilere sahip mezunlar yetiştirmeyi hedefliyor. Bahçeşehir Üniversitesi ile olan organik bağı ve bir süredir

Berlin'de şube-kampüs olarak devam eden faaliyetlerin kazandırdığı deneyimle kurulmuş olması nedeniyle, BAU International Berlin Üniversitesi'nin, Türkiye-Almanya arasındaki akademik işbirliğinin gelişimi açısından önemli bir etki yaratacağına inanıyoruz". Alman yükseköğretiminin en üst makamının, Türk-Alman uluslararası bir üniversitenin kuruluşundaki bu olumlu değerlendirmesi, BAU International Berlin Üniversitesi'ni iki ülkenin yükseköğretimi bağlamında belli bir yere oturtmuş ve önemli anlamlar ve sorumluluklar yüklemiştir.

Eğitim hayatına yeni başlayan BAU International Berlin Üniversitesi, günümüz bilgi toplumunun değişim ve ihtiyaçlarına yanıt verebilecek, uluslararası rekabetin dinamiklerini verimli işbirliklerine dönüştürebilecek bir eğitim modeli uygulamayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, yukarıda belirtilen bölümlere ek olarak orta vadede, okul öncesi öğretmenliği, hasta bakımı ve psikoloji gibi Almanya'nın gittikçe yaşlanan refah toplumunun ihtiyaçlarını ve bu alanlardaki çok dilli uzman açığını karşılamayı amaçlayan yeni lisans programlarının açılması planlanıyor. Aynı şekilde, bilişim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin zemin hazırladığı bilgi ekonomisi için -özellikle Almanya ve Türkiye için- ihtiyaç duyulan uzmanlık alanlarına yönelik eğitimi, analiz edebilen, gelişmiş genç beyinler yetiştirmeyi hedefleyen yüksek lisans programlarının hazırlıkları devam ediyor.

BAU International Berlin Üniversitesi'nin eğitime başladığı ilk yılda kurulan araştırma enstitüsünü de üniversitenin misyon ve hedefleri bağlamında değerlendirmek gerekir. Araştırma enstitüsünün iki temel amacı bulunmaktadır: birincisi, hem öğrenciler hem öğretim üyeleri açısından araştırma projeleriyle eğitimin niteliğini artırmak; ikincisi, özellikle Tür-

kiye ve Almanya üzerine yoğunlaşan karşılaştırmalı araştırmalar yapılmasını sağlamak için genç araştırmacılara yeni bir platform ve fırsat sunarak uluslararası ve kültürlerarası araştırmaların yapıldığı *merkez* kurumlardan biri haline gelmek. Bu çerçevede araştırma enstitüsü, özellikle 2014 Türk-Alman Araştırma, Eğitim ve İnovasyon yılı kapsamında sağlanan araştırma ve işbirliği fonlarının ve girişimlerinin devamı ve sistematik bir şekilde gelişimi için iki ülke arasında etkin bir rol üstlenmeyi de hedeflemektedir. Devlet kurumları, üniversiteler ve sanayi işbirlikleri faaliyetlerinin her iki ülkede daha etkin ve karşılıklı etkileşim içerisinde yürütülmesi, yeni teknolojik yatırımları ve bilimsel ortaklıkları teşvik ederek beyin dolaşımına hız kazandıracaktır.

Sonuç

Uluslararası bir yapılanmaya ve vizyona sahip Türkiye'den bir eğitim kurumunun kurduğu ve alanında tek örnek olan BAU International Berlin Üniversitesi, Türk-Alman yükseköğretim işbirliklerine yeni bir boyut kazandırmıştır. İki ülkenin yükseköğretim kültür ve geleneklerini bir araya getirerek oluşturduğu sentezi, yenilikçi bir modelle uluslararası üniversite pazarına taşıyan BAU International Berlin Üniversitesi, Türk-Alman işbirliğinde dengeli bir etkileşimin örneğini oluşturur. İstanbul'da kurulan Türk-Alman Üniversitesi'yle, neredeyse eş zamanlı, özel bir girişimle Berlin'de BAU International Berlin Üniversitesi'nin kurulması, Türk-Alman yükseköğretim alanındaki işbirliğinin kurumsallaşarak geliştiğini gösteren önemli bir adımdır. İki devletin işbirliğiyle kurulan kurumların üstlendiği lokomotif roller gibi, BAU International Berlin Üniversitesi de mevcut işbirliğini derinleştirecek lokomotiflerden biri olmayı hedeflemektedir. Uzun bir

geçmişe ve geleneğe sahip Türk-Alman akademik ve bilimsel işbirliğinin verimli bir şekilde devam etmesi için, 21. yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verebilen, kültürlerarası değerleri ve deneyimleri yeni nesillere aktarabilen, uluslararası rekabetin dinamiklerini başarılı bir şekilde analiz edebilen, bu çalışmada verilen örneklere benzer, daha fazla eğitim kurumlarına ihtiyaç vardır.

UNESCO verilerine göre 4 milyona yaklaşan uluslararası öğrenci pazarının 2020 yılında 7 milyona ulaşması bekleniyor. Küreselleşmenin yükseköğretim alanındaki göstergeleri olan uluslararası öğrenci hareketliliğinin artışı, bilginin çok yönlü akışkanlığı gibi etkenler, tüm ülkelerin yükseköğretim strateji ve politikalarını yeniden değerlendirmelerini ve küresel değişimlere kendi çıkarları doğrultusunda yanıt vermelerini gerektirecektir. Bu gelişmeler, bilgi toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikli insan gücü yetiştirmenin ve beyin dolaşımını mümkün kılacak unsurları sağlamanın daha da önem kazanacağına işaret ediyor. Dolayısıyla, Türk-Alman yükseköğretim işbirliklerinin orta ve uzun vadede bir sinerji oluşturup daha fazla kurumsallaşarak devam etmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Kaynakça

- “Almanya-Türkiye Stereotip” projesi: <https://www.uni-due.de/daz-daf/beschreibungstereotype.php>
- ALTBACH, P.G., REISBERG, L. & RUMBLEY, L.E. (2009), Trends in Global Higher Education: Traking an Academic Revolution. UNESCO 2009 World Conference on Higher Education, France
- C-BERT Branch Campus Listing (August 2014), <http://www.globalhighered.org/branchcampuses.php>
- Gemeinsame Wissenschaftskonferenz (GWK) (2013), Strategie der Wissenschaftsminister/innen von Bund und Ländern für die

Internationalisierung der Hochschulen in Deutschland 2013.
http://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2013/2013_Strategiepapier_Internationalisierung_Hochschulen.pdf

Projekt „Kulturelle Erzählungen“, www.kulturgeschichten.info
Science-Tunnel-Ausstellung, Max Planck Society, <http://www.sciencetunnel.de>

WEBERS, P. (2013), Eröffnungsrede, Türkei und Deutschland, Band II: Gesellschaft, Gesundheit und Forschung in der Bildung, Schulwesen und Zusammenarbeit, Esen E. & Borde T. (Hrsg.), Druckerei Sisal, Ankara, 15-21

YÖK website: <http://yolharitasi.yok.gov.tr/docs/YuksekogretiminUluslararasılaşması.pdf>

Türk-Alman Kültür İlişkilerinde Yunus Emre Enstitüsü

Yılmaz BULUT

Yunus Emre Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Vakfı Türkiye'yi tanıtmak amacıyla kurulmuş bir kamu vakfıdır. Vakfın amaçları arasında kültürel mirası başta olmak üzere Türkiye'yi, Türk dilini, sanatını tanıtmak; Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek; kültürel alışverişini artırmak, bununla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünya halklarının istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek bulunmaktadır.

Vakfın amaçlarını gerçekleştirmek üzere merkezi Ankara'da bulunan Yunus Emre Enstitüsü kurulmuştur. Enstitü yurt dışında Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri aracılığıyla faaliyet yapmaktadır. Almanya'da kültür merkezleri resmî olarak faaliyete geçmemiştir. Berlin ve Köln'de iki temsilcilik bulunmaktadır. Bu temsilcilikler ağırlıklı olarak altyapı hazırlamakta ve kültür faaliyetlerine destek sağlamaktadır. Dolayısıyla Almanya bağlamında tecrübe alanı henüz sınırlıdır. Aşağıda Yunus Emre Enstitüsü'nün faaliyet alanları ve Türk Alman ilişkileri bağlamında zamanla görebileceği işlevler tanıtı-

lacaktır. Ardından Türk-Alman bilimsel işbirliği bağlamında enstitünün verebileceği katkılara değinilecektir.

Türk Kültür Merkezlerinin Faaliyet Alanları

Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri genelde Türkçe öğretimi ve Türk kültürünün tanıtımı faaliyetlerinde bulunmakta ve ülkeler arasında kültürel işbirliği geliştirmektedir. Bu bağlamda gösterilen faaliyetler genel hatlarıyla şöyle sıralanabilir: Merkezler,

1. Türkiye ile diğer ülkeler arasında kültürel ilişkilerde yeni imkanlar üretmektedir. Dünya halklarının birbirlerinin dil ve kültürlerini tanıdıkça daha hoşgörülü olacaklarına inanarak, bu doğrultuda kültürlerarası anlayışı ve diyalogu artırmak istemektedir.
2. Vakıf amaçları doğrultusunda Türk kültürünün, tarihinin, dilinin ve edebiyatının daha iyi tanıtılması ve öğretilmesi için çalışmalar yapmaktadır.
3. Türk kültürü, tarihi ve edebiyatının yurtdışında tanıtılması için çalışmaktadır.
4. Avrupa Birliği Dil Portfolyosu çerçevesinde, özel imkanlarla donatılmış sınıflarda, yetkin okutmanlar aracılığıyla isteyen herkese Türkçe öğrenimi hizmeti vermektedir.
5. İlgilenenlere yemek kültüründen el sanatlarına, sinemadan edebiyata kadar Türkiye'ye ilişkin hemen her alanda bilgi sunmaktadır.
6. İşbirliği anlaşmaları çerçevesinde, öğrenimini Türkiye'de yapmak isteyenlere danışmanlık hizmeti vermektedir.
7. Türkiye'ye ilişkin önemli bir kaynak işlevi görmektedir. Uzmanlar tarafından içeriği belirlenen kütüphane

ve çalışma odalarıyla araştırmacılara hizmet vermekte, Türkiye'yi tanımak isteyenlere imkan sağlamaktadır.

8. Türkçe Yeterlik Sınavı oluşturarak Türkçe öğretilimi ve sertifikalandırma standartlarını belirlemektedir. Türkçe Yeterlik Sınavı, Türkiye üniversitelerinde geçerli uluslararası bir sınav sistemidir.
9. Konser, sergi, panel, söyleşi ve fuar gibi etkinliklerle Türkiye'nin kültürel birikimini dünya halklarına tanıtmaktadır.
10. Yaz okullarında dünyada konuşulan Türkçeyi Türkiye'de buluşturmaktadır.
11. Düzenlenen kurslarla hem Türk sanatının dünyaca tanınmasına yardım etmekte hem de gençlerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunmaktadır.
12. Farklı kurumlarla işbirliği içerisinde girerek bilimsel çalışmalarını desteklemekte ve ortaya çıkan sonuçları çeşitli yayınlar vasıtasıyla kamuoyuna duyurmak amacıyla yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Yunus Emre Enstitüsü, çok dilli, çok kültürlü demokratik ve barışçıl bir dünya tasarımının ürünüdür. Enstitü, dünyaya, büyük Türk mutasavvıfı Yunus Emre'nin bütün halklara sevgiyle bakan gözüyle bakıyor. Yunus Emre gibi tanışmayı bilismeyi hedefliyor.

Türk-Alman İlişkilerinde 'İmaj Ve Algı' Sorunu

Türk-Alman ilişkileri tarihsel olduğu kadar güncel öneme de sahiptir. İki ülkeyi birbirine bağlayan çok boyutlu yoğun ilişkiler mevcuttur. Ticaret, turizm, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli insanlar, II. Dünya savaşında Türkiye'ye sığınan Almanlar, Batı ile bütünleşme siyasetleri, Türkiye'nin Avrupa

Birliği ile yürüttüğü müzakereler gibi önemli ortak paydalar bulunmaktadır. İki ülkenin birbirine atfettiği önem, uluslararası alanda ilişkileri canlı tutmaktadır.

Yoğunluğuna rağmen, siyasi ilişkilerin kırılgan ve inişli çıkışlı olduğu tespit edilebilir. Bunda iki ülke arasında sosyal ve kültürel mesafenin yol açtığı iletişim engellerinin pay sahibi olduğu gözden kaçmaz. İletişim zorluklarına yol açan genel sebepler ise şöyle sıralanabilir:

- 1) Alman kamuoyunda olumsuz Türk ve Türkiye algısı, imajı ve önyargıları mevcuttur. Bunların tarihsel zemini ve gelişimi bulunmaktadır. Türkler tarihte Hristiyan kimliğinin zıttı ve bir tehlike kaynağı olarak algılanmışlardır.
- 2) Türkiye'den Almanya'ya gelen göçmen işçiler ve küreselleşme sonucu, uzakta olan 'ötekiler' ile fiziki mesafe kalkmıştır. Ortaya çıkan bu yakınlık, adeta tehlikenin de yakına gelmiş olması gibi algılanmaktadır. Türk ve Müslüman kimliğinden farklılık, etkili gruplar tarafından kendi kimliğinin güçlendirilmesi için araçsallaştırılmaktadır.
- 3) Kültürel farklılık algılayışının doğurduğu sosyopsikolojik mesafe sonucu, Alman Toplumunun geneli, Türk kültürüyle empati kuramamakta ve bu kesim Türkler ile kültürlerarası iletişime kayıtsız kalmaktadır. İlgili gözükten gruplar ise genelde ya taraflı yaklaşmakta ya da adeta "moral terbiyecilik" tavrı içinde bulunmaktadırlar.
- 4) Almanya'da yaşayan Türkler sebebiyle medya, siyaset ve kamuoyunda Türkiye'nin sorunları sık tartışılmaktadır. Tartışma şeklinin hissi olması ve olgu

temelinden yoksun olması, tartışmanın niteliksiz ve suni kalması sonucunu doğurmaktadır.

- 5) Almanya'da yaşayan Türklerin uyumu bağlamında olumsuzlaştırılan Türk imajı, Türkiye algısına da yansıtılmaktadır. Biri diğerinden bağımsız algılanmamaktadır.
- 6) Göçmenlerin uyumu konusu, Almanya'da toplumsal bir sorun olarak görülmektedir. Neticede uyum meseleleri kültür endeksli algılanmaktadır. Türk kökenli göçmenlerin anadil ve öz kültürden beslenmesi, onların Türkiye'nin güdümüne girmesi ile eşdeğer kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu algılayış, uyum bağlamındaki sorunların uluslararası düzeye taşınması sonucunu beraberinde getirmektedir.
- 7) Avrupa Birliği müzakere sürecindeki Türkiye'nin ve Almanya'da yaşayan Türk Topluluğunun sorunları, bazı çevrelerde olumsuz anlamda seçim malzemesi olarak kullanılmaktadır. Böylece uluslararası sorunlar, iç siyaset konusu ve iç siyaset sorunları dış siyaset konusu yapılmaktadır.
- 8) Almanya'nın Türkiye'de faaliyet gösteren birçok kültür kuruluşu bulunmaktadır. Türk kamuoyu nezdinde, söz konusu kuruluşların yanlı ve menfaatçi bir siyaset güttüğü, Türkiye'de Alman nüfuzunu arttırmayı hedeflediği şüpheleri ve kanaatleri ifade edilmektedir. Bu kuruluşların toplumun genel beklentilerini dikkate almadığı ve resmi birimlerle iyi ilişki kuramadığı düşüncesi, güvensizlik sorunu doğurmaktadır.
- 9) Alman kamuoyunda Türkiye'den gelen kurum ve kuruluşların faaliyetlerine karşı şüphe ve önyargı ile

bakılması, aslında olması gereken işbirliği imkânlarının atıl kalmasına yol açmaktadır.

- 10) Almanya'da Medya, siyaset ve kamuoyuna göçmen kökenli Türkler ve Türkiye bağlamında taraflı ve olumsuz söylemler taşınmaktadır. Bunların yaşanılan gerçeği tanımlama çabası yerine, genelde kendi önyargılarını perçinlediği ve kendi imajını ürettiği tespit edilebilir. Yani olgulara kendi tasavvurlarını büründürme çabası, imaj yanlışlıklarının oluşmasına, perçinleşmesine ve kamuoyunun yanlış görüş oluşmasına yol açmaktadır.
- 11) Türkiye ve Avrupa'da yaşayan Türklerin, toplumda yeterince kabul görmeme hissiyatından kaynaklanan, Alman siyaset, medya ve kamuoyuna yönelik tepkisel davranışları bulunmaktadır.
- 12) İki ülke arasındaki ilişkiler asimetrik bir düzeyde devam etmektedir. Bu durumun kendine göre haklı sebepleri bulunmaktadır. Almanya açısından Türkiye, uzun yıllar kalkınma yardımlarına ihtiyaç duyan ülke olarak görülmüştür. Fakat ekonomik kalkınmayla bağlantılı daha bağımsız ve kendine özgü siyaseti olan Türkiye'ye karşı eşit şartlarda iletişim ve değişim kanalları hala açılmayı beklemektedir.
- 13) Din ve kültür ile ilişkili davranış ve farklılıklar yeterince anlaşılammamaktadır. Bu nedenle günlük hayatta yanlış anlamalar meydana gelmektedir. Almanlar ülkede yaşayan Türkleri oldukları gibi kabul etmekte güçlük çekmektedirler. Türkler ise bu durumu kendi öz kültürlerinin, anadillerinin dolayısıyla da kimliklerinin Almanlar tarafından itibarsızlaştırılması olarak algılamaktadır.

Türk-Alman Kültürel İşbirliğine Olası Katkıları

Türkiye ve Almanya birbirleriyle sıkı bağları bulunan, bu sebeple de aralarında stratejik işbirliği olması gereken iki ülkedir. Yukarıda zikredilen sorun alanları dikkate alındığında yeni anlayış köprüleri kurulmalı ve olumlu imaj geliştirmenin çareleri aranmalıdır. Ortak perspektif oluşturacak ve iletişim kanalları geliştirecek atılımlar giderek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda kültürel bağlantıların güçlendirilmesi en önemli faktör olacaktır. Türk-Alman ilişkilerinde siyasi ve ticari menfaatlere odaklanıldığı ve kültürel ilişkilerin ihmal edildiği iddia edilebilir. Kültürel işbirliği, iki ülke arasında önemli bir ortaklık faktörü haline getirilmelidir.

Yukarıda bahsedilen iletişim engelleri, Yunus Emre Enstitüsü'ne Türkiye ve Almanya arasında diyalog ve kültürlerarası iletişim geliştirilmesinde kilit görevler yüklemektedir. Kültür Enstitüleri ülkeler arasında kalıcı ilişkilerin kurulması bakımından anlamlıdır. Alman kültür kurumları, Türkiye'de uzun yıllardır faaliyet göstermektedir ve sahalarına göre uzmanlaşmıştır. Türkiye bu gelişmeye uluslararası alanda Yunus Emre Kültür Merkezleri aracılığıyla karşılık vermiştir. Bu nedenle Yunus Emre Kültür Merkezleri işlevsel olarak çok amaçlı bir kurum halinde çeşitli görevler üstlenebilir. Bunun için çok amaçlı ve boyutlu faaliyetlerin geliştirilmesi doğru olacaktır. Bu bağlamda Kültür Merkezlerinin yapacağı anlamlı katkıları, başlıklar halinde şöyle özetlenebilir:

- Almanya'da mevcut önyargıların ve etkileşim engellerinin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.
- Bu amaç için çok yönlü diyalog kanalları açmaya çalışacaktır.
- İsteyene Türkçe öğretmek, Türk kültürel mirasını tanıtan kültür programları düzenleyerek, iki toplum

arasında kültürlerarası anlayış ve toleransı arttırmaya ve diyalogo güçlendirmeye çalışacaktır.

- Saygın yerleşik kurum ve kuruluşlarla sosyal bağları geliştirecek, uzun vadeli işbirliklerin kurulmasını ve ortak projelerin yapılması teşvik edecektir.
- İsteyene çeşitli yöntemlerle Türkiye hakkında güvenilir bilgi sağlayacaktır.
- Türkçe dili öğretimi ve Türkçeden çeviri faaliyetleri artırılacaktır.
- Küresel bir boyut alan göç ve uyum sorunlarına karşı muhatap kuruluşlarla ortak projeler yürütecektir.
- Türkiye'nin Avrupa Birliği müzakere sürecinde, AB ile kültürel diyalogun artması ortaklık perspektifine katkı sağlayacaktır.
- İki ülke arasında insan kaynakları ve bilgi değişimine ve sosyal projelerin artırılmasına gayret edecektir.

Türk-Alman Bilim İşbirliği Bağlamında Katkılar

Yunus Emre Enstitüsü, özünde dil ve kültür kuruluşu olmakla beraber, bilim kuruluşlarıyla kesişme noktalarına sahiptir. Bu kesişme noktaları, Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Tarihi, Kültürü, Sanatı, Müziği ve Mimarisi gibi alanlarda bilimsel araştırma ve öğretim faaliyetlerini kapsamaktadır. Genelde Almanya'da Türkiyat ve Şarkiyat, Müzik Tarihi, Mimarlık, Güzel Sanatlar, Sanat Tarihi, Arkeoloji, Tiyatro gibi bölümler ile yakın çalışmak istenmektedir.

Enstitü, Türk Dili, Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Müziği alanlarında yetkin akademisyen ve araştırmacıların yetişmesine; sertifika programları ve eğitim-öğretim uygulamalarıyla katkı sağlamak istemektedir. İlgili alanlarda, Türkiye'de araştırma yapacak bilim adamlarına dil destekleme programları ve burs-

ları verilmekte, Türkiyat araştırmacılarına araştırma bursları sağlanmakta ve bilim adamı değişimine destek verilmektedir. Başarılı öğrencilere yaz okullarına katılım destekleri sunulmaktadır.

Üniversite bünyesinde kütüphanelere kitap hibe etmekte ve konu odaklı forumlar oluşturan bilimsel sempozyum, çalıştay, konferans gibi etkinliklere destek verilmektedir. Türkçe'nin yabancı ve ikinci dil olarak okullarda öğretilmesi konusunda üniversitelerle ortak çalışmak ve katkı sunmak istenmektedir.

Geleceğe Dair Perspektifler

Türk Alman ilişkilerinin tarihsel ve güncel önemi ve yoğunluğuna rağmen, arada iletişim bozuklukları dikkati çekmektedir. Bunlar iki ülke arasındaki kültürel alişverişin artırılması ve ortak perspektif oluşturulması ile aşılabilir. Geleceğe yönelik ortak Türk-Alman kültürel ilişkiler perspektifi oluşturacak atılımların önemi giderek artmaktadır. Türk-Alman kültür kurumları, kendi aralarında sosyal bağları artırarak, iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin daha olumlu, sağlıklı, üretken ve sürdürülebilir şekillendirilmesine katkı sağlamalıdır.

Bu çerçevede gerekli olan konular şöyle sıralanabilir:

- Türk-Alman kültürel ilişkilerinin daha anlamlı geliştirilmesi için sunulacak katkıların birlikte düşünülmesi,
- İki ülke ilişkilerinde karşılıklı güven tesisi, karşılıklı anlayışın arttırılması ve yanlış anlaşılmanın gidebilmesine katkı sunulması,

- Kültür kurumları arasında karşılıklı işbirliklerinin derinleştirilmesi yoluyla kapasitelerinin birlikte arttırılması ve paydaşlıkların oluşturulması,
- Önyargılı ve stereotip bakış açılarına karşı birlikte hareket edebilme bilinci ve yeteneği kazanılması,
- Kültürlerarası iletişimi arttıran ortak konu ve programların planlanması,
- Diğerinin kültürü hakkında daha fazla bilgiye sahip olunarak, karşılıklı iletişim sorunlarının giderilmesi,
- Kurumlar arası karşılıklı güvenin, bilgi alışverişinin ve ortaklıkların teşvik edilmesi,
- İlişkilerin karşılıklı saygı ve eşitlik ilkesinde kurulmasıyla projelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması.

Türkiye ve Almanya arasındaki kültürel ilişkilerin simetrik ve aynı göz hizasında gelişmesinin önemi giderek büyümektedir. Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri bu doğrultuda önemli bir boşluğu doldurmaya çalışacaktır.

Almanya Türk Toplumu'nun Hedef ve Faaliyetleri

Safter ÇINAR

TGD Tüzüğü'nün Giriş Bölümü

“Bizler, Türk kökenli vatandaşlar olarak artık Federal Almanya'ya yerleştik ve kalıcılaştık. Federal Almanya bizlerin yeni vatani, burada doğan ve büyüyen çocuklarımızın ve gelecek kuşaklarımızın ise vatani olmuştur.

Amacımız, Federal Almanya'daki tüm toplumsal gruplarla eşit, onurumuzla, yaşam güvencesine sahip, barış, dostluk ve dayanışma içinde yaşamaktır. Eşit haklar ve eşit uygulama temelinde kültürel azınlık olarak haklarımızı tüm sosyal, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda sağlayabilmek için uğraşlarımızı sürdüreceğiz. Bizler, geliştirerek yaşatmak istediğimiz kimliğimizin kültürel azınlık olarak devlet tarafından korunup, desteklenmesini istiyoruz.”

Almanya Türk Toplumu (TGD), Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli insanların haklarını savunan bir kuruluştur. 2 Aralık 1995 tarihinde Hamburg'da kurulmuştur. Çoğulculuk anlayışına bağlı olan TGD, Federal Almanya'nın özgürlükçü, demokratik, sosyal ve hukuk devleti anlayışından hareketle, siyasal ve dinsel anlayışlardan bağımsız olarak, muhafazakar,

liberal, sosyal demokrat ve dini temeldeki işçilerden akademisyenlere, serbest meslek mensuplarından işverenlere kadar tüm kuruluşları kapsar.

TGD'nin ana politikası, göç ve onun beraberinde getirdiği sorunları ve çözümleri kapsar. Türkiye iç politikası ve dünya politikasına ilişkin tartışmalar görev alanına girmez. Ancak Almanya Türk Toplumu, Türkiye'deki olaylara ve gelişmelere özellikle Almanya'daki Türkiye kökenli azınlığın durumunu etkilemesi ve ilgilendirmesi halinde tavır alabilir. TGD aynı zamanda bir insan hakları kuruluşudur: *“Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, bu tüzüğün bir parçasıdır. Dernek, diğer uluslararası insan hakları bildirgelerini de kabul eder.”* (Tüzük, Madde 3 (2)).

Partiler üstü bir kuruluş olan TGD, tüm demokratik partiler, sivil toplum kuruluşları ve derneklerle ilişki içindedir. TGD, Federal düzeyinde bir çatı kuruluşudur. Üyeleri de çatı kuruluşları olup bünyelerinde genellikle dernekler barındırmaktadır. TGD'ye üye derneklerin sayısı 200'ün üstündedir. TGD'nin yapısı iki sütun üzerine kurulmuştur:

Eyalet Örgütleri

- Baden-Württemberg Türk Toplumu
- Bavyera Türk Toplumu
- Berlin-Brandenburg Türkiye Toplumu
- Bremen ve Çevresi Türk Toplumu
- Hamburg ve Çevresi Türk Toplumu
- Rhein Ruhr Türk Toplumu
- Aşağı Saksonya Türk Toplumu
- Hessen Türk Toplumu
- Schleswig-Holstein Türk Toplumu
- Kuzeyren-Westfalya Türk Cemaati

➤ Kuzeyren-Westfalya Türk Toplumunu

Federasyonlar ve Uzmanlık Kuruluşları

- FÖTED-Almanya Türk Veli Dernekleri Federasyonu
- ATÖF-Almanya Türk Öğretmenler Birliği
- Young Voice TGD
- Academic Voice
- BTEU-Avrupa Türk İşadamları Birliği
- Alman-Türk Hekimleri Birliği
- VZT-Almanya Türk Diş Hekimleri Birliği
- TEB- Türkiye-Avrupa İlişkileri Enstitüsü

TGD Yönetimi iki yılda bir seçilmektedir.

TGD Yönetim Yapısı:

Yürütme Kurulu

2 Genel Başkan

7 Genel Başkan Vekili

Yönetim kurulu

Temsilciler Kurulu

Denetçiler

Etik Kurulu

Genel Kurul

İrkçilik ve dışlanmaya karşı mücadele TGD'nin ana hedeflerinden biridir: „Dernek, ırkçılık veya dışlamayla karşılaşan kişilerin haklarını korumak için mahkeme ve şikayet süreçlerini destekler ve teşvik eder. Dışlanma ve ırkçılık bağlamında tüketici koruma hukukuna ilişkin sorunlar hakkında bilgilendirme ve danışma da buna dahildir. TGD'nin üye dernekleri, Genel Eşit Muamele Kanunu (AAG) § 23 manasında TGD adına hukuki danışma hizmeti sunmaya yetkilidir“ (Tüzük § 2 (4)).

TGD, çıkar savunmasının yanı sıra göçmen toplumlarını ve kuruluşlarını güçlendirici ve bir arada yaşamalarını destekleyici projelerin taşıyıcısıdır.

Almanya Türk Toplumunun Ana Yaklaşımları

TGD “uyum” kavramını reddetmekte ve eşit haklar, katılım ve fırsat eşitliğini savunmaktadır.

Katılım:

- Tüm katılım organlarına (örneğin, radyo-televizyon kurumları, yaşlılar danışma kurulları) göçmen temsilcilerinin seçilmesi veya atanması
- Federal düzeyde temsil yetkisi olan bir Göç Konseyinin oluşturulması

Vatandaşlık hukukunun yenilenmesi:

- Çifte vatandaşlığı olağan kabul eden çağdaş bir vatandaşlık yasası
- Vatandaşlığa geçilirken dil ve sosyal bilgiler sınavlarının kaldırılması
- İşsizlerin de vatandaşlığa geçebilmeleri
- Vatandaşlık harçlarının düşürülmesi

- Doğum yeri ilkesinin yenilenmesi: Alman vatandaşı olmayan anne ve babadan Federal Almanya’da doğan çocuklar, anne ve babanın vatandaşlıklarına ek olarak Alman vatandaşlığını da elde edeceklerdir (opsiyon modelinin tümünden kaldırılması)

Üçüncü ülke vatandaşlarına yerel düzeyde seçme ve seçilme hakkı

Çağdaş bir göç ve oturma yasası

- Federal Almanya bir göç ülkesidir
- Her türlü kıstastan arınmış aile birleşimi hakkı
- Federal Almanya’da doğmuş veya yetişmiş veya uzun süredir ikamet edenlere kesin sınır dışı edilme yasağı
- Göç politikalarına ilişkin tüm yetkilerin Federal İçişleri Bakanlığında alınarak oluşturulacak bir “Federal Göç Bakanlığına” devir edilmesi
- Eyaletlerdeki Yabancılar Dairelerinin İçişleri Bakanlıklarından alınarak “Göç Bakanlıklarına” devir edilmesi

Genel eşit muamele kanununun reformu

- Derneklere üyeleri için dava açma hakkı verilmesi
- Konutlara ilişkin istisnaların kaldırılması
- Federal Dışlanmaya Karşı Büronun yetkilerinin artırılması (dışlanma şikayetlerini izleme için bağımsız hak ve dosyalara bakma hakkı)
- Dışlanmaya karşı eyalet yasaları ve büroları
- Kamu sektörünün çok kültürlülüğe açılımı (Kamuda görevli göçmen kökenlilerinin sayının toplumdaki oranlara uyumu, anonim işe alma başvuruları)

Eğitim

- Yuva ve okullarda kültürler arası eğitim ve ana dille-
rin desteklenmesi
- Lise sonuna kadar notlu ve sınıf geçme dersi olarak
seçmeli ana dil dersleri
- Eğitici ve oğretmen yetiştirilmesinde kültürler arası
eğitim
- Eğitim alanında dışlanmaya karşı bağımsız Şikayet da-
ireleri
- Tüm eğitim araç ve kitaplarının dışlanma içeren ifade-
ler olup olmadığının incelenmesi.

TGD diğer göçmen kuruluşları ve STK'larla birlikte bu hedefler için çalışmalarını sürdürecektir.

YAZARLAR DİZİNİ

Prof. Dr. İsmail AĞIRBAŞ

1966 Ovacık doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Ovacık Temel Eğitim Yatılı Bölge Okulunda tamamlayıp Ovacık Lisesini bitirmiştir. Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksek Okulu mezunu olup Hacettepe Üniversitesinde Sağlık Kurumları Yönetimi alanında yüksek lisans ve doktora yapmıştır. Yönetim ve Organizasyon alanında doçent unvanını 2007 yılında almış, halen Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği bölümünde görev yapmaktadır. Üniversite başhekim yardımcılığı, dekan yardımcılığı ve yüksek okul müdürlüğü görevlerini yürütmüştür. Lisans ve lisansüstü düzeyde, Hastane Örgüt ve Yönetimi, Sağlık Ekonomisi, Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim ve Sağlık Kurumlarında Yönetim Muhasebesi derslerini vermektedir.

agirbasismail@yahoo.com

Doç. Dr. Yasemin AKBULUT

Yasemin Akbulut, lisans öğrenimini Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sağlık İdaresi Bölümü'nde; lisansüstü öğrenimini aynı üniversitenin Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. Yönetim ve Strateji alanında doçentlik derecesini 2012 yılında alan Dr. Yasemin Akbulut, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Fakültede sağlık kurumları yönetimi, sağlık politikası, sağlık sigortacılığı üzerine dersler vermekte, konu ile ilgili araştırmalar yürütmektedir.

akbulut2001tr@hotmail.com

Aslı AKÇAYÖZ

Aslı Akçayöz 2008 Yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. 2013 yılında Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden yüksek lisans derecesini alan Akçayöz, 2010 yılında TÜBİTAK Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı'nda göreve başlamıştır. 2010 yılından bu yana öncelikli olarak Kurumun Almanya ile ikili işbirliği yürütülmesinden sorumludur. Şu an Almanya ile ikili işbirliğinin yanısıra, Avrupa Birliği 7. Çerçeve Programı INCO Projesi olan KONNECT (Strengthening STI Cooperation between the EU and Korea, Promoting Innovation and the Enhancement of Communication for Technology-related Policy Dialogue) Projesi İş Paketi liderliği görevini üstlenmiştir. Aslı Akçayöz görev süresi boyunca, Avrupa Birliği COST Programları, Birleşmiş Milletler ve En Az Gelişmiş Ülkeler ile yürütülen çalışmalar, European Science Foundation ve benzeri çok taraflı kuruluşlar konusunda da sorumluluklar üstlenmiştir.

asli.akcayoz@tubitak.gov.tr

Prof. Dr. Sedef AKGÜNGÖR

Sedef Akgüngör, lisans ve yüksek lisans eğitimini Ege Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nde, doktora eğitimini ise Michigan State Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nde tamamlamıştır. 1996 yılında doçent ve 2005 yılında profesör ünvanını alan Akgüngör, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde Fakülte Yönetim Kurulu Profesör Üyesi, İktisat Tarihi Anabilim Dalı Başkanı, Dekan Yardımcılığı ve İktisat Bölümü Bölüm Başkanı olarak görev yapmıştır. Sedef Akgüngör'ün tüketici davranışları, kümelenme, bölgesel kalkınma, sosyal ağ analizi, ve yenilikçilik konularında çeşitli makaleleri ve kitap bölümleri bulunmaktadır.

sedef.akgungor@deu.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Çağdaş Erkan AKYÜREK

1980 yılında Ordu'da dünyaya gelen Çağdaş Erkan Akyürek, Anadolu Üniversitesi'nde Halkla İlişkiler üzerine ön lisans ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulu'nda lisans eğitimini tamamladıktan sonra, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'ndan 2007 yılında yüksek lisans ve 2013 yılında Doktora derecelerini almıştır. Yabancı dili İngilizce olan Çağdaş Erkan Akyürek, halen Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

erkanakyurek52@hotmail.com

Arş. Gör. Deniz Tugay ARSLAN

Deniz Tugay Arslan, lisans öğrenimini 2012 yılında Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık İdaresi Bölümü'nde tamamlamıştır. Lisansüstü öğrenimine 2012 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda başlamış olup yüksek lisans tez aşamasındadır. Deniz Tugay Arslan, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

d.tugayarslan@gmail.com

Dr. Meral AVCI

Meral Avcı, Kuzey Ren-Vestfalya Aachen Teknik Üniversitesi (RWTH, Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule) Ekonomi, Sosyoloji ve Teknoloji Tarihi Fakültesi'nde öğretim ve araştırma alanında görevlidir ve ayrıca eğitim öğretimden sorumlu Dekan Asistanı olarak çalışmaktadır. „Siyasî Gelişmeler Işığında 1923-1945 Yılları Arasında Türk-Alman Ekonomik İşbirliği“ başlıklı teziyle doktorasını tamamlayan Avcı'nın ağırlıklı konuları uluslararası ekonomik ilişkiler, göç ve toplumsal cinsiyettir. Avcı halen, Alman

ya'dan Türkiye'ye göç hareketinin tarihi ile 1945'ten sonra ABD, Almanya ve Türkiye arasında devam eden ekonomik ilişkileri konu alan iki ayrı araştırma üzerinde çalışmaktadır.

meral.avci@wiso.rwth-aachen.de

Arş. Gör. İzzet AYDEMİR

İzzet Aydemir, 2006 yılında Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık İdaresi Bölümü'nde başladığı lisans eğitimini 2012 yılında tamamladı. Lisans eğitimi sürecinde 2011 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında memurluğa atandı. 2012 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sağlık İdaresi Programı'na yerleşti. İzzet Aydemir 2013 yılı itibari ile Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği bölümünde lisansüstü eğitimine devam etmektedir.

izzeta-21@hotmail.com

Arş. Gör. Jebağı Canberk AYDIN

Jebağı Canberk Aydın, İzmir'de doğdu. Lise öğrenimini 2008 yılında İzmir Atatürk Lisesi'nde tamamladı. Lisans eğitimine 2008 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü'nde başladı ve 2012 yılında mezun oldu. Lisansüstü eğitimine 2013 yılında Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda başlayan Jebağı Canberk Aydın'ın yüksek lisans tezi bitme aşamasındadır. Aydın halen aynı birimde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

jcanberkaydin@gmail.com

Dr. Yaşar AYDIN

Dr. Yasar Aydın Hamburg Üniversitesi'nde Sosyoloji ve Ulusal Ekonomi eğitimini (mezuniyet 2001) ve İngiltere'deki Lancaster Üniversitesi'nde Sosyoloji bölümünde masterini tamamladı (2002). 2009 yılın-

da Hamburg Üniversitesi'nde Sosyoloji dalında „Yabancı Motifi: Toplumsal Bir Yapının Cözümlemesi ve Eleştirisi“ başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Doktorasının ardından „Hamburg Dünya Ekonomi Enstitüsü“nde (HWWI, Hamburgisches WeltWirtschaftsInstitut) daha sonra da Hamburg Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Bilim ve Siyaset Vakfı (SWP – Stiftung Wissenschaft und Politik) ile Mercator Vakfı'nın IPC-Fellowship programı kapsamında „Türkiye'nin Yeni Diyaspora Politikası“ üzerine araştırma yaptı. Güncel araştırma alanları arasında Göçmenlik, Uyum ve Türkiye konulu araştırmalar bulunuyor.

yasar.aydin@gmx.de

Prof. Dr. Canan BALKIR

Canan BALKIR, lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde, yüksek lisans ve doktora eğitimini ise Ege Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde tamamlamıştır. 1984 yılında doçent ve 1990 yılında profesör ünvanını alan Balkır, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde Avrupa Topluluğu, Uluslararası Ekonomik İlişkiler Araştırma Uygulama Merkezi Müdürü, İngilizce İktisat Bölümü Bölüm Başkanı olarak görev yapmış; halen Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Jean Monnet Mükemmeliyet Merkezi Avrupa Birliği Anabilim Dalı Başkanlığı'nı yürütmektedir. Uluslararası iktisat ve Avrupa Birliği konularında çok sayıda makale ve kitap bölümü bulunmaktadır.

canan.balkir@deu.edu.tr

Dr. Johann BÖLTS

Dr. phil. Johann Bölts, Oldenburg Carl von Ossietzky Üniversitesi bünyesindeki „Hayat Boyu Öğrenme Merkezi“nde bilimsel araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Ayrıca buradaki „Geleneksel Çin İyileştirme Yöntem ve Konseptleri Projesi – GÇİP“ (Projekt Traditionelle chinesische Heilmethoden und Heilkonzepte – PTCH) yöneticiliği görevini de üstlenmiş bulunmaktadır. 10 yıldan bu yana Alman Yedek

Hastalık Sigortaları Birliği (Verband der Ersatzkassen – vdek) bünyesinde faaliyet gösteren Çigong Kalifikasyonları Masası'nda bilirkişilik de yapan Johann Böltz, Geleneksel Çin Tıbbı (GCT) üzerine gerek basılı gerekse görsel alanda birçok yayına imza atmıştır.

johann.boeltz@uni-oldenburg.de

Prof. Dr. Theda BORDE

2004 yılından beri ASH Berlin'de Sosyal Tıp/ Sosyal Çalışmanın Tıp Sosyolojik Temelleri kürsüsünde profesör olarak çalışmaktadır. 2010-2014 yıllarında Berlin Alice Salomon Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (ASH Berlin) rektörlüğü yapmıştır. Prof. Borde, Siyaset Bilimi ve Sağlık Bilimleri alanında öğrenimini görmüş, Halk Sağlığı alanında doktora yapmıştır. Uzun Yıllar, Berlin Kadın Göçmenler İçin Uluslararası Eğitim ve Danışmanlık Merkezi'nde çeşitli alanlarda ve Berlin Charité Üniversitesi'ndeki araştırma projelerinde asistan olarak çalışmıştır. Temel araştırma konuları şunlardır: Göç ve sağlık, bakım araştırması, sağlık koruma, çeşitlilik, sağlık ve sosyal çalışma.

borde@ash-berlin.eu

Dr. Phil. Tilman BRAND

Dr. phil. Tilman Brand, Sosyolog ve Leibniz Önleme Araştırması ve Epidemiyoloji Enstitüsünde (Leibniz-Institut für Präventionsforschung und Epidemiologie –BIPS) 2012 yılından bu yana sosyal epidemiyoloji uzmanlar grubu başkanıdır. Brand, Aşağı Saksonya Kriminalojik Araştırmalar Enstitüsü'nde uzun yıllar çalışmalarını sürdürmüştür. Araştırmaları göç, cinsiyet ağırlıklı olmak kaydıyla sağlık, sosyal eşitsizlik ve önleyici programlar gibi alanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

brand@bips.uni-bremen.de

Dr. Jürgen BRECKENKAMP

Sağlıkbilimci ve epidemiyolog olan Dr. Breckenkamp 1994 yılından bu yana Bielefeld Üniversitesi'nde görevlidir. Breckenkamp 2004 yılından beri aynı üniversitenin Sağlıkbilimleri Fakültesi'nde "Epidemiyoloji ve Uluslararası Halk Sağlığı" adını taşıyan çalışma grubunda araştırmacı asistan olarak etkinlik göstermektedir. Jürgen Breckenkamp Alman Araştırma Topluluğu (Deutsche Forschungsgesellschaft – DFG) tarafından desteklenen ve Berlin Charité Üniversite Kliniği'nde yürütülen "Göç ve akültürasyon süreçlerinin gebeliğe ve doğuma etkileri: Göçmen ve Alman kadınların perinatal verilerinin karşılaştırılması" başlıklı proje kapsamında da çalışmıştır.

juergen.breckenkamp@uni-bielefeld.de

Silke BRENNE (MPH)

1971 yılında dünyaya gelen Silke Brenne sosyal hizmetler uzmanı, sağlıkbilimci ve aynı zamanda uzman hemşiredir. 2010-2013 yılları arasında Alman Araştırma Topluluğu (Deutsche Forschungsgesellschaft – DFG) tarafından desteklenen ve Berlin Charité Üniversite Kliniği'nde yürütülen "Göç ve akültürasyon süreçlerinin gebeliğe ve doğuma etkileri: Göçmen ve Alman kadınların perinatal verilerinin karşılaştırılması" başlıklı projenin koordinatörü olarak çalışmıştır. 2012 yılından bu yana Bielefeld Üniversitesi'nde doktora çalışmaları üzerinde yoğunlaşan Brenne aynı zamanda Alice Salomon Yüksekokulu'nun sunduğu Alice Salomon Burs Programı'ndan yararlanan bir bursiyerdir. Silke Brenne'nin diğer mesleki etkinlikleri arasında değişik sağlık kurumlarının ayakta veya yatılı sağlık hizmetleri kapsamında sosyal hizmet uzmanı, sosyal pedagoğ ya da hemşire olarak çalışmak ve 2002/2003 yıllarında Guatemala'da kalkınma işbirliği kapsamında etkinliklere katılmak sayılabilir.

silke.brenne@charite.de

Dr. Yılmaz BULUT

Yılmaz Bulut, Yunus Emre Kültür Merkezi Almanya Kolu Başkanı'dır. 1971 yılında Akhisar'da doğan Bulut Ankara, Giessen ve Frankfurt am Main kentlerinde Sosyoloji, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi öğrenimi görmüştür. Öğreniminin bir kısmını Fransa, Belçika ve İsviçre gibi ülkelerde geçiren Bulut, doktora tezini Frankfurt'ta kaleme almış, yine aynı kentte doktora sonrası dönemde araştırmalarda bulunmuştur. Almanya'da Siegen Üniversitesi'nde konferans dersleri ve seminerler veren Dr. Yılmaz Bulut halen Köln Üniversitesi'nde profesörlük tezi üzerinde çalışmaktadır. Müslümanların Almanya'ya uyumu ve Almanya'daki müslüman gençlik gibi konularda çok sayıda makaleye imza atan Bulut, Köln'deki Yunus Emre Kültür Enstitüsü'nü yönetmektedir.

y.bulut45@gmail.com

Zeki ÇAĞLAR

Adana'da dünyaya gelen Zeki Çağlar 1980 yılından bu yana Berlin'de yaşamaktadır. Berlin Teknik Üniversitesi'nde Eğitim Bilimi, Sosyoloji ve Psikoloji öğrenimi gören Çağlar, öğreniminin ardından 10 yıl boyunca öğretim görevlisi olarak Eğitim Bilimi ve Ders Bilimi alanlarında dersler vermiştir. Alanında, yetişmiş süpervizör ve koç (coach) olma vasfıyla 90'lardan bu yana özellikle interkültürel bağlamda danışmanlık, süpervizörlük, koçluk ve çalıştırıcılık hizmetleri sunmaktadır. 2007 yılında "Prosystemische Beratung" (Prosistemik Danışmanlık) adlı şirketi kuran Zeki Çağlar, kültürlerarası bağlamda organizasyon danışmanlığı yapmaktadır.

zeki.caglar@prosystemisch.de

Arş. Gör. İpek CAMUZ

İpek CAMUZ, lisans öğrenimini 2011 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü'nde tamamlamıştır. Lisansüstü öğrenimine 2012 yılında aynı üniversitenin Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim

Dalı'nda başlamış olup yüksek lisans tez aşamasındadır. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

ipekcamuz@hotmail.com

Safter ÇINAR

Almanya Türk Toplumunu (TGD) Eş Genel Başkanı'dır. Brüksel doğumlu Safter Çınar, 1967 yılından beri Federal Almanya'da yaşıyor. Berlin'de İşletme İktisadı öğrenimi yapmıştır. Çalışma yaşamına 1979 yılında Gençlik ve Eğitim Danışma Merkezi görevlisi olarak başlayan Çınar, 1991 yılından 2006 yılına kadar Alman Sendikalar Birliği DGB Berlin-Brandenburg Örgütü Yabancılar Danışmanlığı Yöneticisi olarak çalışmalarını devam ettirmiştir. Bununla birlikte 1983 - 1991 yıllarında DGB'ye bağlı Eğitim ve Bilim Sendikası (GEW) Berlin Başkan vekilliği yapmıştır. Daha sonra başkanlığı üstlenmiştir. 1985 – 1991'de GEW Merkez Yönetim Kurulu üyeliği yapmıştır. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında görev yapan Çınar, 1991-2011 yılları arası Berlin-Brandenburg Türkiye Toplumunu (TBB) Sözcülüğü yapmıştır. 2003–2012 Berlin Senatosu Eyalet Uyum ve Göç Kurulu üyesi (DGB Berlin-Brandenburg adına), DGB Berlin-Brandenburg Göç ve Uyum Görevlisi olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 2005 Federal Almanya Cumhurbaşkanlığı Liyakat nişanı ve 2010 Berlin Eyaleti (Başkent) Liyakat nişanı sahibidir.

safter.cinar@gmx.net

Mustafa ÇOBAN

2000 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu. 2003 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programını " Evde Bakım Hizmetlerinde Doktor ve Hemşirelerin Görüşlerinin Belirlenmesi" konulu tezini savunarak bitirdi. 2004 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programını " Med-

ya ve İntihar" konulu tezini savunarak bitirdi ve "Bilim Uzmanı" ünvanını aldı. Halen Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalında Türkiye'de Evde Bakım Hizmetleri İçin Model Geliştirme konulu doktora tez çalışmasına devam etmektedir. 2006 yılından beri Akdeniz Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Yaşlı Bakım Programında öğretim elemanı olarak çalışan Çoban'ın çalışma konuları arasında evde bakım hizmetleri ve yaşlı bakım hizmetlerinin yönetimi bulunmaktadır.

mustafacoban@akdeniz.edu.tr

Patrick Da CRUZ

Patrick Da-Cruz Neu-Ulm Yüksekokulu'nda Sağlık Yönetimi alanında profesör olarak çalışmakta olup buradaki "Sağlık Şebekesi Kompatans Merkezi" üyesidir ve ayrıca hekimlere uygulanan MBA (Master of Business Administration / İşletme Yönetimi Yüksek Lisansı) programının yöneticiliğini de yapmaktadır. Almanya'nın Duisburg ve Essen kentleriyle İrlanda'nın başkenti Dublin'de bulunan Michael Smurfit Graduate School of Business'da aldığı işletme ekonomisi eğitiminin ardından yine Almanya'da, Bayreuth Üniversitesi'nde doktora eğitimini tamamlamıştır. Sağlık Ekonomisi ve ticari danışmanlık alanlarında 10 yıllık mesleki deneyime sahip olan Da Cruz, Bayreuth Üniversitesi, Tanzanya Üniversitesi, Şanghay SISU Üniversitesi (Shanghai International Studies University / Şanghay Yabancıdiller Üniversitesi), Ankara Üniversitesi ve Nordwestschweiz Fachhochschule – FHNW (Kuzeybatı İsviçre Meslek Yüksekokulu) bünyelerinde öğretim üyesi olarak da etkinlik göstermiştir. Çeşitli kuruluşlara danışmanlık hizmeti vermiş ve bunların idari kadrolarını eğitmiş olan Patrick Da Cruz'un yoğunlaştığı araştırma alanları sağlık ekonomisi, stratejik yöneticilik, liderlik, personel yönetimi ve sağlık kuruluşlarında Supply Chain Management – SCM (Tedarik Zinciri Yönetimi) olarak ön plana çıkmaktadır.

patrick.Da-cruz@hs-neu-uhl.de

Prof. Dr. med. Matthias DAVID

1961 doğumlu olan Profesör David tıp öğrenimini Berlin Humboldt Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra devlet, lisans ve doktora sınavlarını 1989 yılında tamamlamıştır. Jinekolog, doğum uzmanı ve aynı zamanda Charité sağlık kurumuna bağlı Kampüs Virchow Kliniği bünyesinde aynı alanda habilitasyonunu tamamlamış, 2010 yılından bu yana kadro dışı profesör (apl. Prof.) olarak çalışmaktadır. Tedarik araştırmaları/Göç, psikosomatik, tıp tarihi ve miyom tedavisiyle ilgili klinik çalışmalar Matthias David'in mesleki ilgi alanları arasında öne çıkmaktadır.

matthias.david@charite.de

Dr. Oliver DILLY

Dr. Oliver Dilly 2013 yılından bu yana Alman Havacılık ve Uzay Merkezi'nde (Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt – DLR) Almanya, Türkiye ve Fas arasında yapılan bilimsel işbirlikleri kapsamında proje yüklenicilerine danışmanlık hizmeti vermektedir. Almanya'da çeşitli üniversitelerde çalışan Dr. Dilly'nin bundan önceki son iki görevi ve görev yeri sırasıyla Cottbus'taki Brandenburg Teknik Üniversitesi'nde „Sustainability Impact Assessment: Tools for Environmental, Social and Economic Effects of Multifunctional Land Use in European Regions“ başlıklı EUFP6 I projesinde bilimsel koordinatörlük ve Hamburg Üniversitesi bünyesindeki „School of Integrated Climate System Sciences“ kurumunda yöneticilik idi. Bonn ve Stuttgart-Hohenheim'da Genel Zirai Bilimler yükseköğrenimi gören Dilly, Toprak Değerlendirme, Biyoçeşitlilik, Toprak Kalitesi gibi zirai alanlarda faaliyet göstermiştir. 1994 yılında Kiel Üniversitesi'nde doktora sürecini tamamlayan Dilly, 2002 yılında Münih Teknik Üniversitesi'nde Toprak Ekolojisi dalında “Venia Legendi” (alanında ömür boyu ders verme) yetkisi elde etmiştir.

oliver.dilly@dlr.de

Öğr. Gör. Pınar DOĞANAY PAYZİNER

Pınar Doğaner Payziner, 1999 yılında Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme bölümünde başladığı lisans eğitimini 2002 yılında tamamladıktan sonra, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD, Hastane İşletmeciliği bilim dalından 2008 yılında yüksek lisans derecesini aldı. Aynı üniversitede Muhasebe-Finansman alanında yaptığı doktora eğitimine tez aşamasında devam etmektedir. Doğaner Payziner 2009 yılında araştırma görevlisi olarak başlamış olduğu Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Muhasebe, maliyet muhasebesi, yönetim muhasebesi, finansal yönetim Doğaner Payziner'in başlıca çalışma alanlarını oluşturmaktadır.

pdoganay@yahoo.com

Prof. Dr. Afsun Ezel ESATOĞLU

Prof. Dr. Afsun Ezel ESATOĞLU, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmakta, Bölüm ve Anabilim Dalı Başkanlığını yürütmektedir. Lisans ve lisansüstü eğitimini, sağlık kurumları yönetimi alanında Hacettepe Üniversitesinde tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi'nde 1994 yılından beri çalışmakta, dört yıldır Ankara Üniversitesi'nin Kurumsal Bologna Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. Çalışma alanları sağlık kurumlarında yönetim ve organizasyon, örgütsel davranış, kalite yönetimi, insan kaynakları yönetimi ve sağlık bilgi sistemi yönetimidir. Bu konularda uzun süredir örgün ve uzaktan eğitim programlarında ön lisans, lisans ve lisansüstü ders vermekte ve bu konulara ilişkin çok sayıda Türkçe ve yabancı dilde akademik yayını bulunmaktadır.

esatoglu@health.ankara.edu.tr

Prof. Dr. Erol ESEN

Prof. Dr. Erol Esen, lisans öğrenimini Bonn'da Friedrich-Wilhelms-Üniversitesi Siyaset Bilimi, Sosyoloji ve Kalkınma Politikası alanlarında yapmıştır. Esen, Friedrich Ebert Vakfı Bursiyeri olarak 1990 yılından Türkiye-AB İlişkileri üzerine Doktora öğrenimini tamamlamış ve Berlin'e geçmiştir. Orada çeşitli eğitim kuruluşları adına seminer ve eğitim programları geliştirmiş ve yoğunlukla Almanya'nın yeni eyaletlerinde gerçekleştirmiştir. 1995-1998 yılları arasında Potsdam'da Arbeit und Leben (Eğitim Kuruluşunun) Brandenburg Eyalet Şubesi'nin genel sekreterliğini yürütmüştür. Onun arkasından Esen eğitim programları geliştirmiş, AB destekli de olmak üzere çeşitli projeler yürütmüş ve çokkültürlü hizmetler ve Avrupa bütünleşmesi alanlarında çalışma ekiplerine başkanlık yapmıştır. Esen, 2000 yılından beri Akdeniz Üniveritesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. 2014 yılında Yönetim Bilimleri Profesörü olan Esen, Kamu Yönetimi Bölümü Başkanlığını üstlenmiştir. Avrupa bütünleşmesi, Türk-Alman işbirliği, yerel yönetimler ve ulusüstü ve kültürlerüstü süreçler, Prof. Esen'in çalışma alanlarının bazılarını oluşturmaktadır. 2003 yılında Akdeniz Üniversitesi Avrupa Birliği Araştırma ve Uygulama Merkezi'ni (AKVAM) kuran Prof. Esen, o zamandan beri Merkezin müdürlüğünü yürütmektedir.

esen@akdeniz.edu.tr

Sabine GAIRING

Sabine Gairing şu sıralarda Doktora çalışmalarını yürütmekte olup "Westend Kliniği'nde, göğüs kanserine yakalanmış kadınların bedensel ve ruhsal zindeliğine yoga ile katkı sağlamak üzere yapılan araştırma" kapsamında faaliyetlerini sürdürmektedir. Gairing ayrıca Berlin'deki Westend hastanesinin jinekoloji bölümünde ve doğumhanesinde de çalışmaktadır.

frauenklinik@drk-kliniken-westend.de

Öğr. Gör. Uzm. Bayram GÖKTAŞ

Bayram Göktaş, lisans öğrenimini Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sağlık İdaresi Bölümü'nde; lisansüstü öğrenimini Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Fakültede sağlık ölçütleri, halkla ilişkiler, yönetimde insan ilişkileri, sağlık enformasyon yönetimi üzerine dersler vermekte, konu ile ilgili araştırmalar yürütmektedir.

bgoktas@ankara.edu.tr

Prof. Dr. Yaprak GÜLCAN

Yaprak Gülcan, lisans eğitimini Kansas Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde, yüksek lisans ve doktora eğitimini ise Dokuz Eylül Üniversitesi İktisat Bölümü'nde tamamlamıştır. 2005 yılında doçent ve 2010 yılında profesör ünvanını alan Gülcan, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde Fakülte Yönetim Kurulu Profesör Üyesi ve İktisat Bölümü Bölüm Başkanı olarak görev yapmış; halen Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi İktisat Bölümü Uluslararası İktisat ve İktisadi Gelişme Anabilim Dalı Başkanlığı'nı yürütmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar, ekonomik kalkınma, uluslararası iktisat ve bölgesel gelişme konularında makaleleri ve kitap bölümleri bulunmaktadır.

yaprak.gulcan@deu.edu.tr

Doç. Dr. Burak GÜMÜŞ

1974 yılında doğan Gümüş, Konstanz Üniversitesi'nde göç ve marjinal gruplar ağırlıklı Toplum Bilim ve Uluslararası ilişkiler ve Devlet Teorileri ağırlıklı Siyaset Bilimi okuyup, "Türkiye ve Almanya'da Alevi Rönesansı" hakkında doktora tezini kaleme almıştır. Burak Gümüş, Trakya Üniversitesi'nde Doçent Dr. olarak Toplum Bilimi ve Siyaset Bilimine Giriş Dersi vermektedir. Alevi Sorunu, etnik gruplar arası ilişkiler, Dış politika analizi, hafıza politikası, göç ve Türk-

Alman ilişkileri Gümüş'ün ilgi alanındadır. Bu bağlamda Prof. Dr. Erol Esen ile "Türkiye ve Almanya – Türk-Alman Bilimsel İşbirliğinin Güncel Konuları" derlemesini çıkartmıştır (2012).

burak.guemues@googlemail.com

Thomas HECKEBERG

Thomas Heckeberg 20 yıldan bu yana Avrupa politikası kapsamında genç ve yetişkin eğitimi alanında çalışmaktadır. 1995 yılında Bavyera Avrupa Akademisi'nde (Europäische Akademi Bayern e.V. – EAB) öğrenim müdürü ve ticari müdür olarak iş başayan Heckeberg, 2001'den itibaren Otzenhausen Avrupa Akademisi'ne geçmiş ve burada, yüksekokulun eğitim programının sorumluluğunu üstlenmiştir. 2004 yılında buradan Kuzey Ren-Vestfalya Avrupa Akademisi'ne geçen Thomas Heckeberg burada müdür yardımcılığı görevine getirilmiştir. Aynı yıldan itibaren önce fahri olarak EUNET'te (European Network for Education and Training / Avrupa Eğitim ve Alıştırma Ağı) çalışmalara müdahil olmuş, nitekim daha sonraki dönemlerde bu kurumda genel sekreter olarak göreve getirilmiştir. EUNET'in temsilcisi olma vasfıyla sivil toplum kuruluşları tarafından Avrupa nezdinde düzenlenen çok sayıda resmî ve gayriresmî nitelikli kurultaylara katılmaktadır. Thomas Heckeberg 2009-2012 yılları arasında, toplam 70 sivil toplum örgütünün çıkarlarını gözetken bir inisiyatifin, Avrupa Birliği bütçe belirleme çalışmalarında temsilî yetki vermek üzere oluşturduğu Avrupa Komisyonu bünyesindeki çalışma grubunun başkan yardımcılığını da yapmıştır.

heckeberg@european-net.org

Prof. Dr. Carl Hermann HEMPEN

1948 yılında Emden'de dünyaya gelen Prof. Carl-Hermann Hempen, tıp öğreniminden mezun olduktan sonra 1973 yılında Ludwig Maximilians Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. Doktora sürecinin ardından içhastalıkları alanında uzmanlaşan Hempen, hocası Manfred Porkert aracılığıyla Sinoloji dünyasıyla tanıştı. Uluslararası Çin Tıbbı Cemiye-

ti'nin kurucularından olan Hempen'in Geleneksel Çin Tıbbı'na (GÇT) duyduğu ilgi ona bu alanda uzmanlaşma zemini hazırladı. Yaptığı yayınlarla Çin tıbbının Almanya'daki saygınlığının artmasında büyük emekleri olan Hempen, doğal olarak Haziran 2011'den bu yana Münih Teknik Üniversitesi'nde GÇT dalında Fahri Profesörlük ünvanına sahiptir. Ayrıca Baviera Eyalet Tabipler Odası Akapunktur Uzmanlık Alanı'nda denetleyici olarak etkinlik göstermektedir.

ch@hempen.de

Fatma Gül HESAPÇIOĞLU

Antalya Üniversite Destekleme Vakfı Kurucularından Mehmet Zeki Balcı'nın kızı olan Fatma Gül Hesapçioğlu, Antalya doğumludur. Ortaokul ve lise eğitimini Antalya Koleji'nde tamamlayan Hesapçioğlu, Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu olup, Akdeniz Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve bölümlerinde, öğretim görevlisi olarak Türk Dili dersleri vermiştir. Halen Bahçeşehir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü lisans öğrencisidir. 2006 yılından beri Antalya Üniversite Destekleme Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi olan Fatma Gül Hesapçioğlu; 2006 yılında Muhasip Üye, 2007-2013 yılları arasında Genel Sekreter, 2014 yılından beri Başkan Yardımcısı olarak Vakıftaki görevine devam etmektedir.

gulhesapci@superonline.com

Dr. Jason HOLDSWORTH

1969 yılında ABD'nin Virjinya eyaletinde doğan Jason Holdsworth, James Madison Üniversitesi'nde öğrenim gördü. Mezun olduktan sonra Boston ve civarında çalıştı ve 1995 yılında Türkiye'ye taşındı. Eşiyile tanıştığı İstanbul'da değişik sektörlerde çalıştı ve Aile Danışmanlığı alanında yüksek lisans öğrenimini başarıyla tamamladı. 2008 yılında Gerontoloji alanında eğitim almak için ailesiyle beraber Antalya'ya taşındı. Antalya'nın kırsal ve kentsel bölgelerinde aile yakınlarını etkileyen bakım yükü ve bakıcı sorunları üzerine kapsamlı bir alan

çalışması gerçekleştirdi. 2013 yılının Mart ayında Almanya'nın Dortmund Teknik Üniversitesi'nde Sosyal Gerontoloji ana bilim dalında doktora eğitimini tamamlayan Holdsworth, Eylül 2013'den beri Akdeniz Üniversitesi'nin Gerontoloji Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Holdsworth'un ilgi alanlarını yaşlı bakımı ile yaşlıların aile bakıcılarının üzerindeki yükü, ekolojik/çevresel gerontoloji ve yaşlılara yönelik danışmanlık hizmetleri oluşturmaktadır.

jasonholds@gmail.com

Öğr. Gör. Dr. M. Cumhur İZGİ

27.10.1961 tarihinde Kuyucak/Aydın'da doğdu. 1986 yılında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Posof/Ardahan ve Antalya Devlet Hastanelerinde acil servis hekimi, Göynük/Kemer Sağlık Ocağı sorumlu hekimi olarak 1. Basamak sağlık hizmeti alanlarında çalıştı. Antalya'daki hizmet süreci içinde ayrıca turizm alanında işyeri hekimi olarak da görev yaptı. Sağlık Ocağı hekimliği yaptığı süreçte, 2004-2009 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'ne bağlı olarak Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'nda Tıp Tarihi ve Etik alanında doktora eğitimini sürdürdü ve Haziran 2009'da bilim doktoru unvanı aldı. Halen Eylül 2010 tarihinden itibaren Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalında öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

cizgi@akdeniz.edu.tr

Doç. Dr. İrfan KALAYCI

Malatya doğumlu. Çukurova Üniversitesi lisans, İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) İktisat Anabilim Dalında Yüksek lisans ve doktora mezunu. YÖK-ÜAK'tan Makro İktisat bilim dalından doçentliğini aldı. Onlarca makalesinin dışında, 2'si telif 5 kitabı, 13 tane bilimsel araştırma ve makale ödülü sahibi. Evli ve 3 çocuk babası. Halen İnönü Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi.

irfan.kalayci@inonu.edu.tr

Yadé KARA

İki Almanya'nın birleşmesinden önce Batı Berlin'de yetişen Yadé Kara, orta öğreniminin ardından İngiliz ve Alman filolojileri okudu. Yüksek öğrenimi sırasında Berlin'deki Schillertheater adlı tiyatrodaki çalıştı. Londra, İstanbul ve Hongkong gibi kentlerde sahne sanatçısı, öğretmen ve gazeteci olarak faaliyetlerde bulundu. Çeşitli radyo ve televizyon kurumları için programlar hazırladı. Kara 2003 yılında yayınlanan ilk romanı „Selam Berlin“ ile 2004 yılında Alman Kitap Ödülü'nü aldı. Yine aynı yıl Adelbert Chamisso Ödülü'nü de alan Yadé Kara'nın 2008 yılında, ilk kitabının devamı olarak nitelendirilebilecek „Café Cyprus“ adlı ikinci romanı yayınlandı.

Nurten KARAKAŞ

Pedagog olan Nurten Karakaş, Berlin Teknik Üniversitesi'nde Eğitim Bilimleri bölümünden mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından Berlin'de interkültürel ve sosyal alanlarda faaliyet sürdüren “Jugendhilfe Evin” adlı derneği hayata geçirmiştir. Berlin'de Alice Salomon Yüksekokulu'nda (Alice Salomon Hochschule – ASH) “Sosyal Çalışma” alanında dersler veren Nurten Karakaş, su sıralar Hildesheim Üniversitesi'nde bir yandan öğretim görevlisi olarak ders verirken öte yandan da doktorasını tamamlamak üzere çalışmalarını sürdürmektedir. Araştırmaları kültürlerarası pedagoji, göç araştırması ve ırkçılık gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır.

nurten_karakas@hotmail.com

Prof. Dr. med. Heribert KENTENICH

Prof. Kentenich, Fertility Center Berlin adını taşıyan çocuk arzusu merkezinin kurucularından olup, kuruluşun şu anki yönetici hekimidir. 1995-2011 yılları arasında Berlin Westend Hastanesi'nin Kadın Doğum Kliniği'nin başhekimliğini yaptı. Heribert Kentenich “Westend Kliniği'nde, göğüs kanserine yakalanmış kadınların bedensel ve ruhsal zindeliğine yoga ile katkı sağlamak üzere yapılan

araştırma”dan sorumludur. Üreme Tıbbı ve Psikosomatik Jinekoloji Kenterich’in mesleki ilgi alanlarını oluşturmaktadır.

info@fertilitycenterberlin.de

Funda KLEIN-ELLINGHAUS

Funda Klein-Ellinghaus hemşirelik eğitiminin ardından uzun yıllar Bremen Sağlık Dairesi’nin Sosyal Pediatri bölümünde çalıştı. SOS-Çocukköyü yardım kuruluşunda sosyal pedagojik aile yardımı alanında tecrübeler edinen Klein-Ellinghausen, mesleğinin yanısıra Arabulucuk Eğitimi ve Nörolingüistik Programlama (Neuro-linguistic programming – NLP) adlı psikolojik terapi kurslarına katılmış, keza İnsan Bakım Bilimi ve Halk Sağlığı alanlarında Bachelor ve Master öğrenimlerini tamamlamıştır. 2011 yılından bu yana bilimsel personel vasfıyla Leibnitz Prevansiyon Araştırma ve Epidemiyoloji Enstitüsü’nde (Leibniz-Institut für Präventionsforschung und Epidemiologie – BIPS) çalışmaktadır. Prevansiyon ve Evalüasyon Bölümü’ndeki ve Sosyal Epidemiyoloji Uzmanlar Ekibi’ndeki uzmanlık alanını, prevansiyon araştırmasında yüksek vasıflı yöntemlerin kültürel duyarlılık kıstası uyarınca kullanılması kapsamaktadır. Klein-Ellinghaus’un araştırmaları ise daha ziyade göçmen kökenli insanların sağlık bağlamındaki konumları ve çocuk-aile sağlığı gibi konulara yöneliktir.

funda.klein-ellinghaus@bips.uni-bremen.de

Kenan KOLAT

1959 yılında İstanbul’da dünyaya gelen Y. Kenan Kolat, ilk, orta, ve lise öğrenimini İstanbul’da tamamladıktan sonra 1981 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Gemi İnşaatı Fakültesi’nden mezun oldu. 1994 yılında Berlin Teknik Üniversitesi Deniz Taşımacılığı bölümünü bitirdikten sonra HDB Berlin, Berlin Türk Veliler Birliği, Berlin-Brandenburg Türkiye Toplumunun da içinde bulunduğu kurumlarda danışmanlık ve genel sekreterlik görevlerinde bulundu. 2012 yılından itibaren Kolat, Politika ve Strateji Danışmanlık Şirketi’nde

görevini sürdürmekte olup, Almanya Türk Toplumu Genel Başkanlığı da yapmış olan Kolat'ın, birçok yazılı yayını ve makalesi bulunmaktadır.

kenan.kolat@tgd.de

Prof. Dr. phil. Ingrid KOLLAK

Ingrid Kollak Berlin'de bulunan Alice Salomon Yüksekokulu'nda İnsan Bakım Bilimi profesörü olarak çalışmalarını sürdürmektedir. "Westend Kliniği'nde, göğüs kanserine yakalanmış kadınların bedensel ve ruhsal zindeliğine yoga ile katkı sağlamak üzere yapılan araştırma"yı yönetmektedir. Güncel araştırma projeleriyle ilgili olarak bkz.: www.ash-berlin.eu/hsl/kollak.

kollak@ash-berlin.eu

Prof. Dr. Yeşim KUŞTEPELİ

Yeşim Kuştepelî, lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nde, yüksek lisans ve doktora eğitimini ise Clemson Üniversitesi İktisat Bölümü'nde tamamlamıştır. 2006 yılında doçent ve 2011 yılında profesör ünvanını alan Kuştepelî, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde Dekan Yardımcılığı ve İktisat Bölümü Başkan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Halen Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi İktisat bölümü İktisat Politikası Anabilim Dalı Başkanlığı'nu yürütmektedir. Kuştepelî'nin kamu iktisadı, Avrupa Birliği entegrasyonu, gelir dağılımı ve yenilikçilik konularında makaleleri ve kitap bölümleri bulunmaktadır.

yesim.kustepeli@gmail.com

Arş. Gör. Gamze KUTLU

Gamze Kutlu, lisans öğrenimini 2012 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü'nde tamamlamıştır. Lisansüstü öğrenimine 2013 yılında aynı üniversite-

nin Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda başlamış olup yüksek lisans tez aşamasındadır. Kutlu, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.
gamze_kutlu65@hotmail.com

Dr. Devrimsel Deniz NERGİZ

D. Deniz Nergiz, lisans ve yüksek lisans eğitimini İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Koç Üniversitesi'nde tamamladı. Master tezinde Avrupa'da göçmen entegrasyon politikalarını inceleyen Nergiz, 2008 yılında Alman Araştırma Vakfı (DFG)'nin Exzellenz bursuyla Bielefeld Üniversitesi Sosyoloji Fakültesi'nde doktorasına başladı. 2012 yılında 'I Long for Normality: A Study on German Politicians with Migrationbackgrounds' başlıklı teziyle doktorasını tamamladı ve aynı üniversitede 6 ay post-doktora çalışmalarında bulundu. 2008 yılından beri Bielefeld Üniversitesi Sosyoloji Fakültesi'nde lisans ve yüksek lisans düzeyinde Batı Avrupa'da Göç Politikaları dersi veren Dr. Nergiz'in doktora tezi 2014 yılında ilk kez Almanya Türk Toplum ve Akdeniz Üniversitesi AB Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından ortaklaşa düzenlenen "Bilim Ödülleri" Göç kategorisinde birincilik ödülü aldı. Nergiz ayrıca geçtiğimiz dönem Bahçeşehir Üniversitesi Berlin Kampüsü'nde de Türk Alman Bilim Yılı kapsamında sunulan "1945 sonrası Almanya: Toplum, Kültür, Siyaset" dersini verdi. Dr. Nergiz akademik çalışmaların yanısıra 2010 yılından bu yana Almanya Federal Meclisi'nde milletvekili siyaset danışmanlığı yapmakta. Dr. Nergiz'in tez çalışmasını içeren kitabı ve kitap bölümlerinin yanısıra sınırlararası ve ötesi araştırmalarda metodolojileri inceleyen iki derleme kitabın yazarları arasında bulunmaktadır.

devrimseld@gmail.com

Doç Dr. Sema OĞLAK

Sema OĞLAK, İstanbul Gelişim Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nde çalışmaktadır. Çalışma alanla-

rı; yaşlılarda uzun süreli bakım ve sosyal politikalar, evde bakım, bakım elemanı eğitimi, göçmen bakım işgücü, gönüllülük ve yaşlılık ve yaşam kalitesi. İngiltere King's College London Sosyal Bakım İşgücü Araştırmaları Birimi'nde Londra'da yaşayan Türk toplumunda uzun süreli bakım gereksinimleri ile ilgili mevcut proje kapsamında doktora sonrası çalışma yapmıştır. 2009 yılında, Avrupa Birliği ve Türkiye İş Kurumu finansmanı ile sağlanan, İzmir Valiliği ev sahipliğinde İzmir'de işsiz kadınlar için yaşlı bakım elemanı eğitim projesinin koordinatörlüğünü yürütmüştür. Yaşlıların uzun süreli bakım hizmetlerini ve uygulama örneklerini yerinde gözlemek amacıyla Hollanda, İtalya, Almanya ve Yunanistan başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde bulunmuştur. Yaşlının uzun süreli bakım modelleri, bakım sigortası, yaşlılık ve gönüllülük, göçmen işgücü konusunda yayınlanmış makaleleri ve kitapları bulunmaktadır.

sema.oglak7@gmail.com

Doç. Dr. Ömer Rıfık ÖNDER

Ömer R. Önder, 1979'da Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü Toplum Sağlığı Bölümü'nü, 1981'de Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümünü bitirdi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Programı'nda bilim uzmanlığını, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü Aile Sağlığı Programı'nda doktorasını aldı. 2010 yılında Yönetim ve Organizasyon doçenti oldu. On bir projede yürütücü ya da araştırmacı olarak çalıştı. Türkçe ve yabancı dilde birçok makalesi yayınlanan Önder, ulusal ya da uluslar arası birçok bilimsel toplantılarda da bildiri sundu. Halen Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Önder'in yabancı dili İngilizce'dir.

onder@health.ankara.edu.tr

Prof. Dr. Burhan ÖZKAN

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nden 1983 yılında mezun olan Prof. Dr. Özkan İngiltere'de Reading Üniversitesi'nde Master eğitimini, Çukurova Üniversitesi'nde de doktora eğitimini tamamlamıştır. Akdeniz Üniversitesi'nde Tarım Ekonomisi Bölümü Kurucu Bölüm Başkanı olan Prof. Dr. Özkan'ın tarım ekonomisi alanında çok sayıda yayını bulunmaktadır. Araştırma alanları içerisinde tarım ekonomisi, üniversitelerde uluslararasılaşma, Bologna Süreci çalışmaları, üniversitelerde kalite süreçleri ve AB Eğitim ve Gençlik Programları yer almaktadır. Halen Akdeniz Üniversitesi Tarım Ekonomisi bölümünde öğretim üyesi olup aynı zamanda Akdeniz Üniversitesi Rektör Danışmanı ve Uluslararası İlişkiler Koordinatörü görevlerini yürüten Prof. Özkan birçok bilimsel kuruluştaki ve akademik komisyonlarda da önemli görevler üstlenmiştir. İleri düzeyde İngilizce bilen Özkan evli ve iki çocuk sahibidir.

bozkan@akdeniz.edu.tr

Arş. Gör. Okan ÖZKAN

1979 yılında Ankara'da doğan Okan ÖZKAN, 2002 yılında Başkent Üniversitesi Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü lisans programını, 2011 yılında Selçuk Üniversitesi İşletme ve 2014 yılında da Ankara Üniversitesi Sağlık Kurumları Yönetimi yüksek lisans programlarını tamamlamıştır. 2012 yılından beri Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

ozkanokan@yahoo.com

Prof. Dr. med. Oliver RAZUM

Prof. Razum hekim ve epidemiyologdur. Bilefeld Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nin dekanı da olan Prof. Razum, 2004 yılından bu yana aynı üniversite bünyesinde yer alan 3 numaralı "Epidemiyoloji ve Uluslararası Halk Sağlığı" çalışma grubunu da yönetmektedir. Çalışma alanlarının başında, sosyal eşitsizlik ve sağlık, küçük çaplı

etkenlerin yol açtığı sağlık sorunları ile göç/sağlık gelmektedir. 1989-1992 yılları arasında Zimbabwe’de hekim olarak çalışan Razum, bu dönemin iki yılını “District Medical Officer” olarak ülkenin kırsal bölgelerinde geçirmiştir.

oliver.razum@uni-bielefeld.de

Sarah SCHACKERT-FELD

Sarah Schackert-Feld, Philipps-Universität Marburg’da Kültürlerarası Pedagoji Bölümü Kürsü Başkanlığı kadrosundaki işinin ardından 2013 Eylülünde Alman Akademik Değişim Servisi’nin (Deutscher Akademischer Austauschdienst – DAAD) Ankara’daki Bilgi ve Danışma Merkezi’ne yeni müdür olarak atanmıştır. 2009-2010 yıllarında New Yorkta bulunan Binghampton Üniversitesi’nde çalışmalarını sürdüren Sarah Schackert-Feld’in üzerinde yoğunlaştığı güncel ilgi alanları şunlardır: azınlıkların göç, kültür ve cinsiyet olguları bağlamında geliştirdiği ortak bellek; kültürlerarası edebiyatta kimlik; kültürlerarası öğrenme ve yurt kavrayışı.

schackert@daad-turkiye.org

Prof. Dr. Sylvia SCHAFMEISTER

Neu-ULM Uygulamalı Bilimler Üniversitesi’nde Lisansüstü ve Mesleki Çalışmalar Merkezinin (Head of the Centre for Postgraduate and Professional Studies) başkanı olan Profesör Schafmeister, aynı zamanda Sağlık Yönetimi Bölümü Çalışmaları (Studies of the Department of Health Management) Dekanı olarak görev yapmaktadır. Sylvia Schafmeister doktora eğitimini Wuppertal Üniversitesi’nde 1988 yılında tamamlamıştır. Araştırma konuları açısından özellikle kurumsal strateji, insan kaynakları ve organizasyon alanlarına ilgi duyan Schafmeister’in bu alanda çok sayıda bilimsel yayını bulunmaktadır.

sylvia.schafmeister@hs-neu-ulm.de

Dr. med. Winfried SCHÖNEGG

Berlin'deki Martin Luther Hastanesi'nin göğüs cerrahisi bölümünde konsültan hekim olarak görev yapan Dr. Winfried Schöneegg aynı zamanda Berlin Westend Hastanesi'ndeki Göğüs Merkezi'nin başhekimidir. "Westend Kliniği'nde, göğüs kanserine yakalanmış kadınların bedensel ve ruhsal zindeliğine yoga ile katkı sağlamak üzere yapılan araştırma" kapsamında da yoğun faaliyet göstermektedir.

winfried.schoenegg@pgdiakonie.de

Prof. Dr. Süheyla SCHRÖDER

İstanbul'da Antropoloji lisans eğitimi alan Prof. Schröder, İskoçya ve İngiltere'de medya ve kültür bilimleri yükseköğrenimini tamamlayıp, Warwick Üniversitesi'nden doktora ünvanını aldı. İstanbul'da British Council'da akademik koordinatör ve öğretim üyesi olarak çalıştıktan sonra, Bahçeşehir Üniversitesi'nin kuruluş yılı 1999'dan 2014 yılına kadar İletişim Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalıştı. 2008-2012 yılları arasında Potsdam Üniversitesi'nde misafir profesör olarak ders veren Schroeder, 2012'den itibaren Bahçeşehir Üniversitesi Berlin Yerleşkesi Direktörü olarak görev yapmaktadır. Schroeder, Berlin'de 2014 yılında kurulan "BAU International University of Applied Sciences" kurucu rektörüdür. Ayrıca, Almanya Türk Toplum Akademik Konsey Yönetim Kurulu üyesi olup European Journal of Communication'ın Türkiye temsilcisidir.

suheyla.schroeder@gmail.com

Marly SCHWENDLER

Marly Schwendler 2012 yılının Ocak ayından bu yana Neu-Ulm Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Fakültesi'nde akademik eleman olarak görev yapmaktadır. 1990-1995 yılları arasında Augsburg Üniversitesi'nde işletme eğitimi alan Schwendler'in yoğunlaştığı alanlar piyasa araştırmaları ve yöneylem araştırması. Yükseköğreniminin ardından sanayi alanında uygulamaya yönelik deneyimler toplayan Marly Schwendler 2012 yılından bu yana Greifswald Üniversitesi, Genel

İşletme ve Sağlık Yönetimi Fakültesi'nde doktora çalışmalarını sürdürmektedir.

marly.schwendler@hs-neu-ulm.de

Prof. Dr. Med. Jalid SEHOULI

Prof. Dr. med. Jalid Sehouli, 1968'de Fas asıllı bir göçmen ailenin oğlu olarak Almanya'nın Berlin kentinde doğmuştur. Halen Berlin'de Charité hastahanesinde jinekoloji kliniği müdürü olarak çalışmaktadır. Prof. Sehouli ayrıca Charité hastahanesi Benjamin Franklin kampüsünde ,Europäischen Kompetenzzentrums für Eierstockkrebs' müdürü olarak çalışmaktadır.

jalid.sehouli@charite.de

Ahmet Başar ŞEN

Birinci Sınıf Başkonsolos Ahmet Başar Şen, 1967 yılında Ezine'de doğmuştur. İstanbul Kabataş Erkek Lisesi (1984) ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü (1988) mezunudur. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Avrupa Birliği'nin Hukuki Yapısı (1989-1990) ve Stuttgart Üniversitesi Siyasal Bilimler ve Alman Dili ve Edebiyatı (1991-1996) bölümlerinde yüksek Lisans çalışmaları yapmıştır. Çok iyi derecede Almanca ve İngilizce bilmektedir. Dışişleri Bakanlığı'ndaki kariyerine 1996 yılında Çok Tarafli Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü Uluslararası Ekonomik Örgütler Dairesi'nde Aday Meslek Memuru olarak başlayan Birinci Sınıf Başkonsolos Şen, daha sonra sırasıyla İkili Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü'nde (1998-2000), T.C. Berlin Büyükelçiliği'nde (2000-2003), T.C. Minsk Büyükelçiliği'nde (2003-2005) gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. Son olarak Dışişleri Bakanlığı Ortadoğu ve Güney Asya Genel Müdürlüğü'nde (2010-2012) Daire Başkanı görevinde bulunmuş, 15 Kasım 2012 tarihinden itibaren Berlin Başkonsolosu olarak atanmıştır.

konsulat.berlin@mfa.gov.tr

PD Dr. med. Friederike SIEDENTOPF

Berlin'deki Martin Luther Hastanesi'nin göğüs cerrahisi bölümünde yönetici hekim olarak görev yapan Dr. Friederike Siedentopf, "Westend Kliniği'nde, göğüs kanserine yakalanmış kadınların be-densel ve ruhsal zindeliğine yoga ile katkı sağlamak üzere yapılan araştırma" kapsamında da başhekim olarak çalışmaktadır. Martin Luther Hastanesi'ndeki görevinden önce Berlin'de başka bir göğüs merkezinde başhekim olarak çalışmış olan Siedentopf aynı zamanda araştırma merkezi yöneticiliği deneyimine de sahiptir.

friederike.siedentopf@pgdiakonie.de

Prof. Dr. Walter SWOBODA

Dr. Swoboda, lisans öğrenimini Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi Tıp Fakültesinde tamamlamıştır. Ayrıca Hagen Üniversitesi bilgisayar bilimleri bölümünü de tamamlamıştır. Münih Üniversitesi'nde Tıbbi Bilişim, Biyometri ve Epidemiyoloji Anabilim Dalı'nda Profesör olmuştur. İç hastalıkları ve nöroloji bölümünde hekimlik, Münih Üniversite Hastanesi Tıp Teknoloji Başkanı olarak görev yapmıştır. Şu anda Neu-Ulm Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sağlık Yönetimi Fakültesi'nde görev yapmakta, Bilgi Yönetimi, Sağlık Hizmetlerinde Bilgi Yönetimi, Sağlık Hizmetlerinde Bilgi ve İletişim, Sağlık Hizmetlerinde Proje ve Kalite Yönetimi, Tıp Bilimlerine Giriş dersleri vermektedir.

walter.swoboda@hs-neu-ulm.de

Yrd. Doç. Dr. Sabahattin TEKİNGÜNDÜZ

Sabahattin Tekingündüz, Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümünde (1996-2000); Yüksek Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Bölümünde (2000-2003); Doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bilim Dalı Sağlık Kurumları İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda (2006-2012) tamamlamıştır. 2008-2010 yılları arasında Sağlık Bakanlığı Performans Yönetimi ve Kalite Geliş-

tirme Daire Başkanlığı, Kalite Standartları Geliştirme Şubesinde görev yaptı. Tekingündüz, 2010-2013 yılları arasında Diyarbakır Hani İlçe Hastanesi'nde Hastane Müdürü olarak çalıştı. 2013 yılından beri Mersin Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu Sağlık İşletmeciliği Yönetimi bölümünde Yardımcı Doçent olarak görev yapmaktadır. 2013-2014 yıllarında Neu-Ulm Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulundu. Yazarın çalışma alanları; Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Hizmet Kalitesi, Örgütsel Davranış, Yönetim ve Organizasyon konularındır.

stekingunduz@gmail.com

Dirk TRÖNDLE (M.A.)

Dirk Tröndle, İstanbul, Münih ve Konstanz'da Yakın Doğu Tarihi ve Kültürü, Türkoloji, siyaset bilimi ve ulusal ekonomi öğrenimi görmüş, 1999 yılında 'Magister Artium' ünvanı elde ederek mezun olmuştur. 1998-2013 yılları arasında Türkiye'de yaşamış, önce Konrad Adenauer Stiftung Derneği'nde daha sonra Ankara'da, Almanya'nın Türkiye Büyükelçiliği'nde ekonomik işbirliği, çevre, araştırma ve teknoloji konusunda raportör olarak faaliyet göstermiştir. Dirk Tröndle 2013 yılından bu yana Berlin'de serbest danışman olarak çalışmaktadır. Araştırmalarında ağırlıklı olarak üzerinde durduğu konular arasında, başta araştırma, yenilikçilik, çevre ve yenilenebilir enerji gibi alanlar olmak üzere, ekonomi ve bilim bağlamında yapılan iki uluslu projeler bulunmaktadır. Tröndle bu dalların kapsama alanına giren birçok konunun yanısıra TBMM çevreleri, Türkiye'de seçim hakkı ve parlamentarizm ile göç ve dinlerarası diyalog gibi alanlarda da çeşitli yayınlara imza atmıştır. Tröndle halen "Türkiye'de Muhafazakârlık" başlıklı doktora çalışmasını kaleme alma aşamasında bulunmaktadır.

dirk.troendle@gmail.com

Doç. Dr. Ece UĞURLUOĞLU ALDOĞAN

Ece Uğurluoğlu Aldoğan, lisans öğrenimini Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü'nde; lisansüstü öğrenimini Strayer Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı'nda; doktora öğrenimini Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi alanında tamamlamıştır. Sağlık Kurumları Yönetimi alanında doçentlik derecesini 2014 yılında alan Dr. Uğurluoğlu Aldoğan, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Fakültede işletme, sağlık kurumlarında pazarlama üzerine dersler vermekte, konu ile ilgili araştırmalar yürütmektedir.

eceugurluoglu@yahoo.com

Dr. med. Isabell UTZ-BILLING

Berlin Westend Hastanesi, Göğüs Merkezi'nde ve aynı hastanenin doğumhanesinde başhekim olarak görev yapan Utz-Billing jinokoliji ve doğum yardımı alanlarında uzman hekimdir. "Westend Kliniği'nde, göğüs kanserine yakalanmış kadınların bedensel ve ruhsal zindeliğine yoga ile katkı sağlamak üzere yapılan araştırma"yı da keza yönetmektedir.

frauenklinik@drk-kliniken-westend.de

Doç. Dr. Emine Elif VATANOĞLU-LUTZ

E. Elif Vatanoglu-Lutz, 1999 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 2007 yılında Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamladı. Doktora tezinde 'Türkiye'de Yasal ve Etik Boyutuyla Organ Nakli Hakkında Anket Araştırması ve Sonuçları' başlığı altında 2005 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Ceza Yasası'nın organ nakliyle ilgili maddelerini tıp etiği ve hukuku açısından incelemiştir. 2008 yılından beri Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı'nda ders vermektedir. Ayrıca dört sene boyunca Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sağlık Hukuku Yüksek Lisans Programında 'Sağlık Hukuku ve Etik'

başlıklı dersi vermiştir. Journal of Turkish German Gynecological Association dergisinin etik editörlüğünü yapmaktadır. Ulusal ve uluslararası yayın konuları arasında organ nakli, yaşamın son dönemine ait etik ve yasal konular, genetik ve etik yer almaktadır.

drvatanoglu@yahoo.com

Peter WEBERS

1974 yılında Trier Üniversitesi'nde Alman Dili Edebiyatı ve Felesefe Bölümlerindeki öğrenimini tamamlamıştır. 1976 yılında Köln Üniversitesi'nde Hukuk öğrenimine başlayan Webers, 1982'de birinci, 1985'de de ikinci devlet sınavlarında başarılı oldu. 1986'dan bu yana Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı'nda önce (1986-89) halkla ilişkiler, daha sonraki dönemde (1989-2000) ise yine aynı bakanlık bünyesinde öğrenci birlikleri teşvik alanında ve diğer birtakım alanlarda çalıştı. Peter Webers Bakanlıkta 2000-2007 arasında personel şefliği görevini yürütmüştür. Webers 2007'den bu yana da Ortadoğu Masası Şefi olarak çalışmaktadır.

peter.webers@bmbf.bund.de

Prof. Dr. Rolf L. WIRSING

Rolf L. Wirsing Etnoloji, Toplumsal Tıp (Halk Sağlığı ve Tıp Etnolojisi) ile Deneysel Sosyal Araştırma Yöntemleri, İstatistik ve Bilgisayar Kullanımı alanlarında uzun yıllara dayanan öğretim ve araştırma deneyimine sahiptir. Wirsing öğrenim deneyimlerini 1971'den bu yana Amerika'daki üniversitelerde, Almanya, Venezuale, Brezilya ve İsviçre'de edinmiştir. 1974 yılında Kültür Antropolojisi dalında Felsefe Doktoru (Ph D) ünvanını elde etmiştir. 1990 yılından bu yana Tıp Antropolojisi dalında "Venia Legendi" (alanında ömür boyu ders verme yetkisi) sahibi olan Rolf L. Wirsing'in, "Gesundheits- und Krankheitsverhalten und seine kulturelle Einbettung in einer Kleinstadt im Südosten der Türkei" ("Sağlık ve Hastalık Tutumu ve Türkiye'nin Güneydoğusundaki bir Kasabada Bunların Kültürel Örtüşümü") başlığını taşıyan habilitasyon yapıtı 1992 yılında Köln'de

yayınlanmıştır. 1993 yılından itibaren Zittau/Görlitz Yüksekokulu'nda Toplumsal Tıp ve Antropolji alanlarında profesör olarak akademik hayatına devam eden Wirsing'in, Almanca ve İngilizce olarak kaleme aldığı çok sayıda bilimsel yapıtı bulunmaktadır. "Derlenmiş Aksiyon" (Alm.: konzertierte Aktion, İng.: concerted action) biçiminde nitelenen uluslararası araştırma kooperasyonları çerçevesinde faaliyetlere katılmıştır. 2008 yılında profesör emeklisi olmasına rağmen Berlin Alice Salomon Yüksekokulu'nda ve Berlin İktisat ve Hukuk Yüksekokulu'nda (Hochschule für Wirtschaft und Recht – HWR) dersler vermektedir.

wiersingrolf@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Kemal YAMAN

Kemal Yaman, Dortmund Teknik Üniversitesi'nde Ekonomi Matematiği bölümünde öğrenim gördükten sonra Nürnberg'de 2002-2006 yıllarında sigorta hesap uzmanı olarak çalışmıştır. Doktorasını 2010 yılında tamamlayan Yaman 2014 yılından bu yana Mersin Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak akademik faaliyetlerini sürdürmektedir. Yaman'ın araştırma alanları arasında sağlık ve sigorta kurumları finansmanı ile bankacılık sektörü ve denetleme (controlling) ön plana çıkmaktadır.

kemal_yaman@yahoo.com

Doç. Dr. Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

Gülbiye Yenimahalleli Yaşar, 1990 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde başladığı lisans eğitimini 1994 yılında tamamladıktan sonra, aynı bölümden 1999 yılında yüksek lisans, 2007 yılında ise doktora derecesi aldı. Doktora öğrenimi sırasında altı ay süre ile İngiltere'de London School of Economics'in Sosyal Politika (LSE Health) bölümünde tez çalışmasını sürdürdü. 1988-2001 tarihleri arasında Sağlık Bakanlığı'nda değişik görevlerde bulundu, Bakanlıktan ayrılmadan önce Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın Kosova Misyonu'nda

altı ay süre ile Sağlık Müfettişi olarak görev yaptı. 2001 yılından bu yana Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Sosyal politika, sosyal güvenlik, sağlık politikası, sağlığın ekonomi politikası ve sağlık finansmanı başlıca çalışma alanlarını oluşturmaktadır.

gulbiye@health.ankara.edu.tr

Öğr. Gör. Gözde YEŞİLAYDIN

Gözde Yeşilaydın, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Lisans eğitimini, 2008 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Endüstri Mühendisliği bölümünde; yüksek lisans eğitimini ise 2010 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim dalında tamamlamıştır. 2012 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Sayısal Yöntemler Bilim Dalı'nda başlamış olduğu doktora eğitimine halen devam etmektedir. Kalite Yönetimi, Halkla İlişkiler, Kantitatif Yöntemler, İşletme Matematiği gibi dersleri yürütmekte olup; başlıca ilgi alanları arasında Toplam Kalite Yönetimi, İstatistiksel Kalite Kontrol, Yöneylem Araştırması, Örgütsel Davranış ve Halkla İlişkiler konuları sayılabilir. Yeşilaydın'ın bu konulara ilişkin çok sayıda ulusal ve uluslararası yayını bulunmaktadır.

gterekli@gmail.com

Doç. Dr. Türkan YILDIRIM

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmakta olan Yıldırım, lisans eğitimini, 2000 yılında Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulu'nda tamamladı. Yüksek lisans eğitimini 2004 yılında Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Kurumları Yönetimi Anabilim Dalı'nda; doktora eğitimini ise aynı bilim dalının doktora programında 2009 yılında tamamladı. Yıldırım, London

School of Hygiene and Tropical Medicine, ECOHOST Araştırma Merkezi ve London School of Economics and Political Science, LSE Health Araştırma Merkezin’de eş zamanlı (2005-2006) ziyaretçi doktora öğrencisi olarak bulunmuştur. Yıldırım aynı zamanda Hacettepe Teknokent’te faaliyet gösteren ABSAM Sağlık Araştırmaları Merkezi Ltd. şti.de kıdemli danışman ve araştırmacı olarak çalışmaktadır. Araştırmaları sağlık sistemleri, insan kaynakları yönetimi, Avrupa Birliği sağlık ve sağlık politikaları üzerine yoğunlaşan Yıldırım’ın ilgi alanına giren konularda çok sayıda ulusal ve uluslar arası akademik yayınları mevcuttur.

turyildirim2003@yahoo.com

Dr. med. Neşe Emine YÜKSEL

Berlin’de yaşayan Neşe Emine Yüksel doğum uzmanı ve jinekolog hekim olarak çalışmaktadır. Neşe Emine Yüksel doktora çalışmasını “Kısır Türk iftlerde Psikosomatik Danışmanlık Konsepti” zerine tamamlamıştır. Yüksel, göçmenlik bağlamında jinekolojik uygulamalar üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu alışmalar arasında, uzun yıllardır organize edip yönettiği Berlin Türk Sağlık Günleri (Berliner Türkische Gesundheitstage) adını taşıyan etkinliği ve Türkiye kenli genç kızların bilgilendirilmesi yönündeki yoğun çabalarını sayabiliriz. Aynı zamanda Berlin Türk Sağlık Elemanları Derneği’nin (Berliner Gesellschaft Türkischer Mediziner e. V. – BGTM) başkanlığını yapmaktadır. Bayan Yüksel 1 Ekim 2013 tarihinde dönemin Eyalet Başbakanı Klaus Wowereit’in elinden Berlin Liyakat Nişanı’nı almıştır.

info@gyn-gp.de

Prof. Dr. Hajo ZEEB

Prof. Dr. Hajo Zeeb, 3 yıllığına sağlık görevlisi olarak Namibya’ya gitmeden önce Aachen Kuzey-Ren Vestfalya Teknik Yüksekokulu’nda (Die Rheinisch-Westflische Technische Hochschule Aachen – RWTH) ihtisasını yapıp Dr. med. nvanını elde etmiş ve birkaç yıl

Almanya'da ve İngiltere'de bazı klinik çalışmalarına katılmıştır. Heidelberg Üniversitesi'nde halk sağlığı alanında yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra Heidelberg'de bulunan Alman Kanser Araştırma Merkezi'nde (DKFZ) ve daha sonra Bielefeld Üniversitesi'nde çalışmıştır. Zeeb 2006 yılında Mainz Üniversite Hastanesi Tıbbi Biyometri, Epidemiyoloji ve İstatistik (IMBEI) Enstitüsü'ne geçmeden önce Cenevre'deki Dünya Sağlık Organizasyonu'nda (WHO) Halk Sağlığı ve Çevre departmanında faaliyetlerini sürdürmüştür. Prof. Zeeb, Uluslararası Epidemiyoloji Derneği, Alman Epidemiyoloji Birliği gibi meslek örgütlerinde üyedir. Temel araştırma konuları arasında kronik hastalıkların kanıta dayalı önlenmesi ve değerlendirilmesi ile göçmen sağlığına ilişkin epidemiyoloji sayılabilir.

zeep@bips.uni-bremen.de